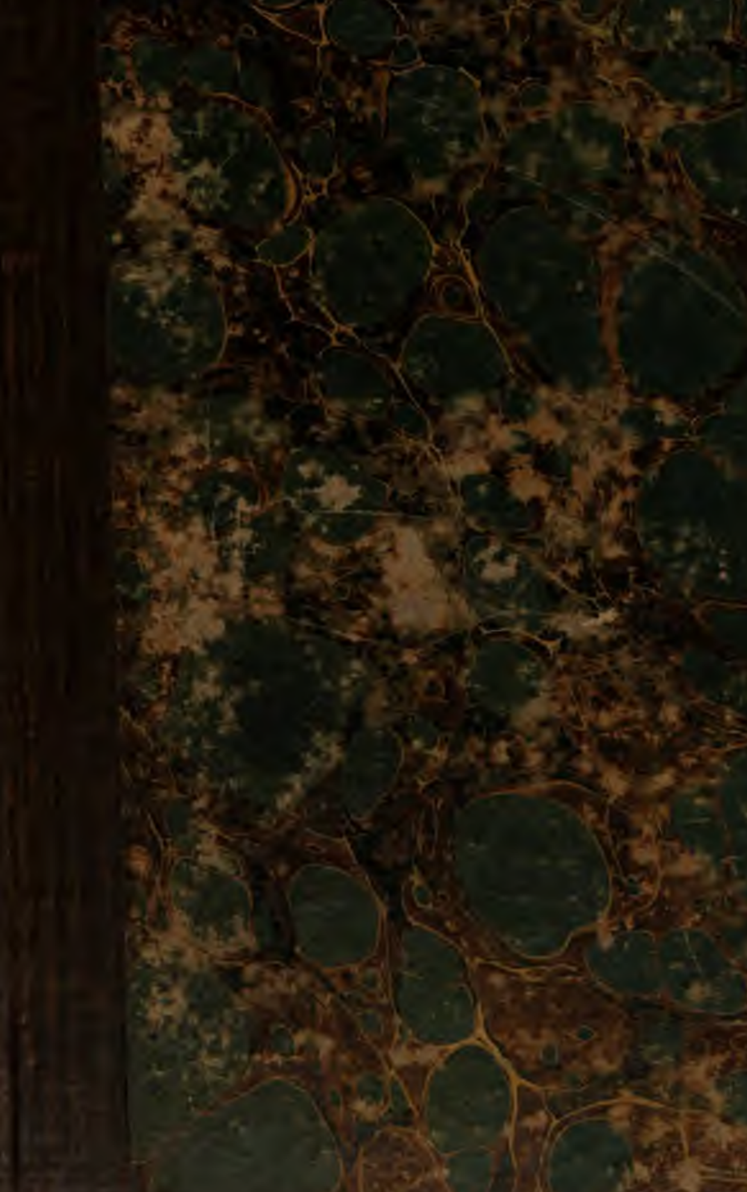
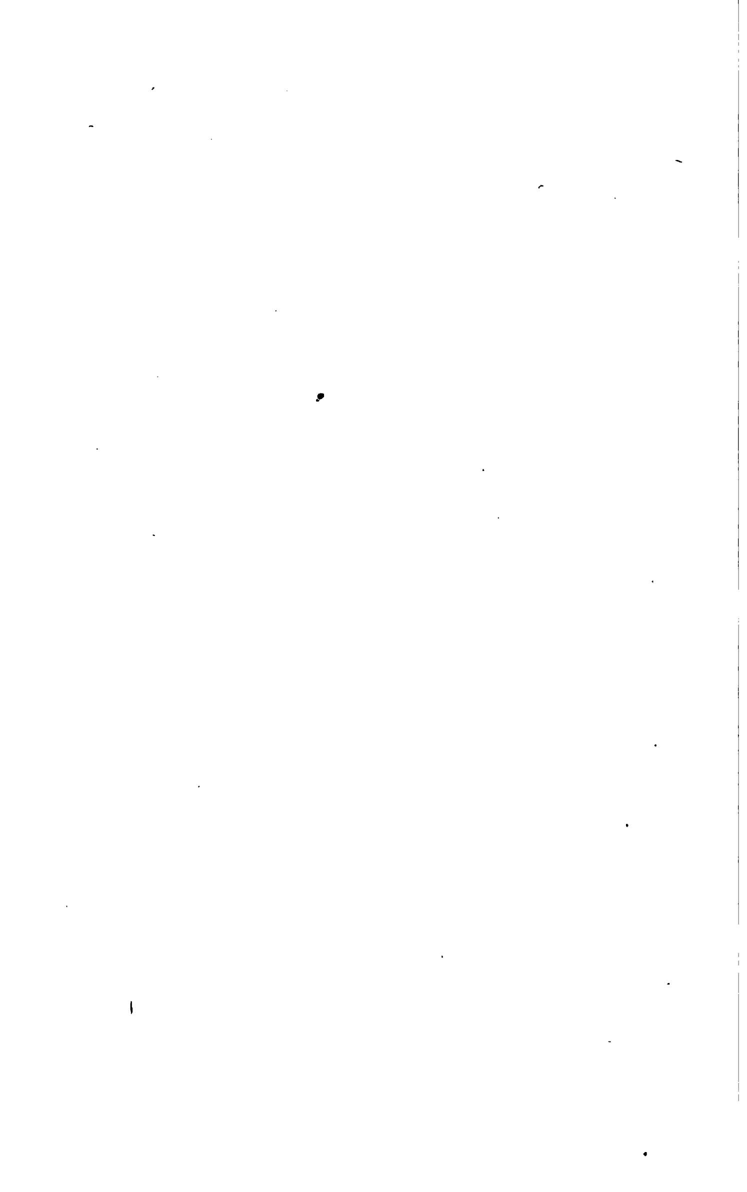
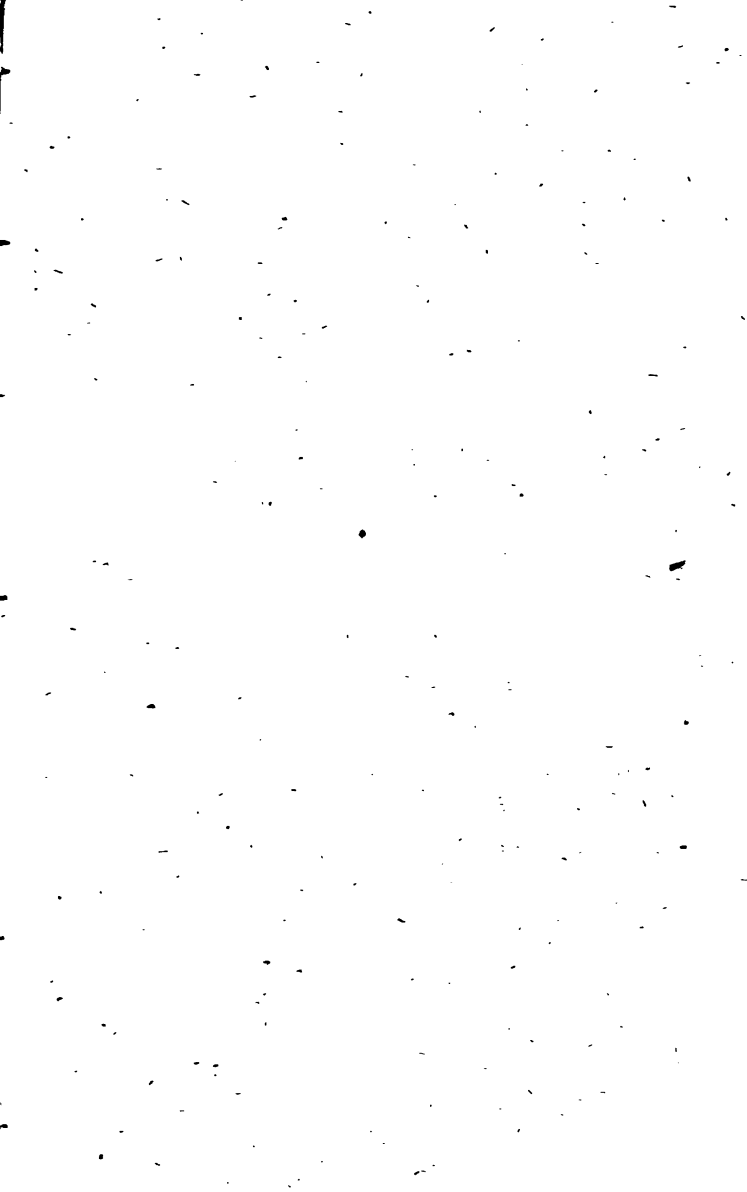

TITI FLAUI CLEMENTIS ALEXANDRINI
OPERA OMNIA.

RECOGNOUIT

REINHOLDUS KLOTZ.

VOL. III.

CONTINENS STROMATORUM LIBROS V — VIII.
LIBELLUM QUIS DIUES SALUETUR.

LIPSIAE
SUMPTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1832.

BIBLIOTHECA SACRA

PATRUM ECCLESIAE GRAECORUM.

PARS III.

TITI FLAUI
CLEMENTIS ALEXANDRINI
OPERUM OMNIUM

TOM. III.

LIPSIAE
SUMPTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1832.

79—83.). C. XIII. ex philosophorum opinione dei cognitionem donum esse diuinitus datum et ab iis praecipue peti oportere, qui diuino afflatu dignati sint (§. 84—89.). C. XIV. Graecos ex Hebraeorum libris decreta sua mutuatos esse (§. 90—142.).

Cap. I.

§. 1. *Περὶ μὲν τοῦ γνωστικοῦ τοσαῦτα ὡς ἐν ἐπιδρομῇ, χωρῶμεν δὲ ἤδη ἐπὶ τὰ ἑξῆς καὶ δὴ τὴν πίστιν αὖθις διαθρητέον· εἰσὶ γάρ οἱ τὴν [μὲν] πίστιν ἡμῶν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν δὲ γνῶσιν περὶ τοῦ* 5*πνεύματος εἶναι διαστέλλοντες. λέληθεν δὲ αὐτοὺς, ὅτι πιστεῦσαι μὲν ἀληθῶς τῷ υἱῷ δεῖ, ὅτι τε υἱὸς καὶ ὅτι ἦλθεν καὶ πῶς καὶ διὰ τί καὶ περὶ τοῦ πάθους· γνῶναι δὲ ἀνάγκη, τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἤδη δὲ οὔτε ἡ γνῶσις ἄνευ πίστεως οὔθ᾽ ἡ πίστις* 10*ἄνευ γνώσεως. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ πατὴρ ἄνευ υἱοῦ, ἅμα γὰρ τῷ πατὴρ υἱοῦ πατὴρ, υἱὸς δὲ περὶ πατρὸς ἀληθὴς διδάσκαλος. καὶ ἵνα τις πιστεύσῃ τῷ υἱῷ, γνῶναι δεῖ τὸν πατέρα πρὸς ὃν καὶ ὁ υἱός. αὖθίς τε ἵνα τὸν πατέρα ἐπίγνῶμεν· πιστεῦσαι δεῖ* 15*τῷ υἱῷ, ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς διδάσκει, ἐκ πίστεως γὰρ εἰς γνῶσιν διὰ υἱοῦ πατὴρ, γνῶσις δὲ υἱοῦ καὶ* P. *πατρὸς ἡ κατὰ τὸν κανόνα τὸν γνωστικὸν τὸν τῷ* 644. *ὄντι γνωστικὸν ἐπιβολή καὶ διάληψίς ἐστιν ἀληθείας* Pott. *διὰ τῆς ἀληθείας. ἡμεῖς ἄρα ἐσμὲν οἱ ἐν τῷ ἀπι-* 20*στουμένῳ πιστοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ ἀγνώστῳ γνωστικοί· τουτέστιν ἐν τῷ πᾶσιν ἀγνοουμένῳ καὶ ἀπιστουμένῳ, ὀλίγοις δὲ πιστευομένῳ τε καὶ γινωσκομένῳ γνωστικοί· γνωστικοὶ δὲ οὐ λόγῳ ἔργα ἀπογραφόμενοι, ἀλλ᾽ αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ.*

25 §. 2. *Μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων, πίστις δὲ ὦτα ψυχῆς, καὶ ταύτην αἰνίσσεται τὴν πίστιν ὁ κύριος λέγων· „ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω"* [*]),

---

[*]) Matth. 11, 15.

ἵνα δὴ πιστεύσας συνῇ ἃ λέγει ὡς λέγει. ἀλλά τι καὶ Ὅμηρος ὁ ποιητῶν πρεσβύτατος ἐπὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι τῷ ἀκούειν ἰδικῶς ἀντὶ γενικοῦ χρησάμενος,

μάλιστα δέ τ' ἔκλυον αὐτοὶ *)

5γράφει· τὸ γὰρ ὅλον ἡ συνῳδία καὶ ἡ συμφωνία τῆς ἀμφοῖν πίστεως εἰς ἓν πέρας καταγίνεται τὴν σωτηρίαν. μάρτυς ἡμῖν νημερτὴς ὁ ἀπόστολος λέγων· „ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς·
10τοῦτο δέ ἐστι συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ" **). καὶ πάλιν ὑποβὰς ἐπάγει· „δικαιοσύνη δὲ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν" ***). φαίνεται οὖν ὁ ἀπόστολος διττὴν καταγγέλλων πίστιν, μᾶλλον
15δὲ μίαν αὔξησιν καὶ τελείωσιν ἐπιδεχομένην, ἡ μὲν γὰρ κοινὴ πίστις καθάπερ θεμέλιος ὑπόκειται. τοῖς γοῦν θεραπευθῆναι ποθοῦσιν ὁ κύριος πιστῶς κινουμένοις ἐπέλεγεν· „ἡ πίστις σου σέσωκέν σε" †)· ἡ δὲ ἐξαιρέτως ἐποικοδομουμένη συντελειοῦται τῷ
20πιστῷ καὶ συναπαρτίζεται αὖ τῇ ἐκ μαθήσεως περιγινομένῃ, καὶ τοῦ λόγου τὰς ἐντολὰς ἐπιτελεῖν, ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι ἐφ' ὧν τὴν πίστιν ὄρη μετατιθέναι καὶ δένδρα μεταφυτεύειν δύνασθαι ††) εἴρηται.

25 §. 3. Ὅθεν αἰσθόμενοι τοῦ μεγαλείου τῆς δυνάμεως ἠξίουν προστιθέναι αὐτοῖς πίστιν τὴν ὡς „κόκκον σινάπεως" †††) ἐπιδάκνουσαν ὠφελίμως τὴν ψυχὴν καὶ ἐν αὐτῇ αὔξουσαν μεγαλωστὶ, ὡς ἐπαναπαύεσθαι αὐτῇ τοὺς περὶ τῶν μεταρσίων λό-
30γους. εἰ γὰρ φύσει τις τὸν θεὸν ἐπίσταται, ὡς Βασιλείδης οἴεται, τὴν νόησιν τὴν ἐξαίρετον πίστιν ἅμα καὶ βασιλείαν καὶ καλῶν κτίσιν οὐσίας ἀξίαν τοῦ P. 645. Pott.

*) Homer. Odyss. ζ. v. 185. **) Rom. 1, 11 sq. ***) Ibid. v. 17. †) Matth. 9, 22. ††) Cf. Matth. 17, 20. Luc. 17, 6. 1 Corinth. 13, 2. †††) Luc. 13, 18.

ποιήσαντος πλησίον ὑπάρχειν αὐτὴν ἑρμηνεύων οὐσίαν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐξουσίαν καὶ φύσιν καὶ ὑπόστασιν κτίσεως ἀνυπερθέτου κάλλος ἀδιόριστον, οὐχὶ δὲ ψυχῆς αὐτεξουσίου λογικὴν συγκατάθεσιν λέγει τὴν πίστιν. 5παρέλκουσι τοίνυν αἵ ἐντολαὶ αἵ τε κατὰ τὴν παλαιὰν αἵ τε κατὰ τὴν νέαν διαθήκην φύσει σωζομένου, ὡς Οὐαλεντῖνος βούλεται, τινὸς καὶ φύσει πιστοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ὄντος, ὡς Βασιλείδης νομίζει. ἦν δ᾽ ἂν καὶ δίχα τῆς τοῦ σωτῆρος παρουσίας χρόνῳ 10ποτὲ ἀναλάμψαι δύνασθαι τὴν φύσιν. εἰ δὲ ἀναγκαίαν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου φήσαιεν, οἴχεται αὐτοῖς τὰ τῆς φύσεως ἰδιώματα μαθήσει καὶ καθάρσει καὶ τῇ τῶν ἔργων εὐποιίᾳ, ἀλλ᾽ οὐ φύσει σωζομένης τῆς ἐκλογῆς.

15 §. 4. Ὁ γοῦν Ἀβραὰμ δι᾽ ἀκοῆς πιστεύσας τῇ φωνῇ τῇ ὑπὸ τὴν δρῦν τὴν ἐν Μαμβρῇ ἐπαγγειλαμένῃ· „σοὶ δίδωμι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου" *), ἤτοι ἐκλεκτὸς ἦν ἢ οὔ. ἀλλ᾽ εἰ μὲν οὐκ ἦν, πῶς εὐθέως ἐπίστευσεν οἷον φυσικῶς; εἰ δὲ ἦν 20ἐκλεκτὸς, λέλυται αὐτοῖς ἡ ὑπόθεσις εὑρισκομένης καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἐκλογῆς καὶ δὴ καὶ σωζομένης· „ἐλογίσθη γὰρ αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην" **). ἐὰν γάρ τις τολμήσας λέγῃ Μαρκίωνι ἑπόμενος τὸν δημιουργὸν σώζειν τὸν εἰς αὐτὸν πι-25στεύσαντα καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἐκλογῆς καὶ δὴ καὶ σωζομένης τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σωτηρίαν, παρευδοκιμηθήσεται αὐτῷ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ δύναμις ὀψὲ καὶ μετὰ τὸν ὑπ᾽ αὐτῶν εὐφημούμενον δημιουργὸν ἐπιβαλλομένη σώζειν καὶ αὐτὴ ἤτοι μα-30θήσει ἢ καὶ μιμήσει τούτου. ἀλλὰ κἂν οὕτως ἔχων σώζῃ κατ᾽ αὐτοὺς ὁ ἀγαθὸς οὔτε τοὺς ἰδίους οὔτε μετὰ τῆς γνώμης τοῦ πεποιηκότος τὴν κτίσιν, ἐπιχειρεῖ τὴν σωτηρίαν, βίᾳ δὲ ἢ δόλῳ. καὶ πῶς ἔτι

---

*) Genes. 17, 8. **) Ibid. 15, 6. Rom. 4, 8.

ἀγαθὸς ὁ οὕτως καὶ ὕστερος; εἰ δὲ ὁ τόπος διαφέρει καὶ ἡ μονὴ τοῦ παντοκράτορος λείπεται ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ μονῆς, ἀλλ' ἡ τοῦ σώζοντος βούλησις οὐκ ἀπολείπεται τοῦ ἀγαθοῦ ἥ γε προκατάρξασα.

P. §. 5. Ἀνόητοι ἄρα οἱ ἄπιστοι ἐκ τῶν προδιη-
234. νυσμένων ἡμῖν δείκνυνται· „αἱ γὰρ τρίβοι αὐτῶν
Sylb. διεστραμμέναι καὶ οὐκ ἴσασιν εἰρήνην" *) φησὶν ὁ P.
προφήτης· τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις 646.
10 παραιτεῖσθαι ὁ θεσπέσιος παρήνεσε Παῦλος, ὅτι Pott.
γεννῶσι μάχας **)· ὅ τε Αἰσχύλος κέκραγε·

τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην.

τὴν μὲν γὰρ μετὰ πίστεως συνιοῦσαν ζήτησιν ἐποικοδομοῦσαν τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως τὴν μεγαλο-
15 πρεπῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν ἀρίστην ἴσμεν. ἴσμεν δὲ ὡς ἄρα οὔτε τὰ φανερὰ ζητεῖται, οἷον εἰ ἡμέρα ἐστὶν ἡμέρας οὔσης, οὔτε τὰ ἄδηλα καὶ οὐδέ ποτε γενησόμενα φανερά, ὡς τὸ εἰ ἄρτιοί εἰσιν οἱ ἀστέρες ἢ περιττοί, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀντιστρέφοντα· ἀντι-
20 στρέφει δὲ ἃ καὶ τοῖς τὸν ἐναντίον χειρίζουσι λόγον, ἐπ' ἴσης ἐστὶν εἰπεῖν, ὡς τὸ εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρὸς ἢ οὐ ζῶον. τέταρτός ἐστι τρόπος, ὅταν ἐκ θατέρου τούτων μέρους ἀναντίρρητον καὶ ἄλυτον ἐνθύμημα προτείνηται. εἰ τοίνυν ἡ τοῦ ζητεῖν αἰ-
25 τία κατὰ πάντας τοὺς τρόπους ἀναιρεῖται, πίστις ἐμπεδοῦται· προτείνομεν γὰρ αὐτοῖς τὸ ἀναντίρρητον ἐκεῖνο, ὃ ὁ θεός ἐστιν ὁ λέγων καὶ περὶ ἑνὸς ἑκάστου ὧν ἐπιζητῶ, παριστὰς ἐγγράφως.

§. 6. Τίς οὖν ἔτι ἄθεος ἀπιστεῖν θεῷ καὶ τὰς
30 ἀποδείξεις ὡς παρὰ ἀνθρώπων ἀπαιτεῖν τοῦ θεοῦ; πάλιν τῶν ζητημάτων ἃ μὲν αἰσθήσεως δεῖται, οἷον ἐὰν ζητῇ τις εἰ τὸ πῦρ θερμὸν ἢ ἡ χιὼν λευκή· τινὰ δὲ νουθεσίας καὶ ἐπιπλήξεως, ὡς φησιν Ἀρι-

*) Iesai. 59, 8. **) Cf. 2 Timoth. 2, 23.

στοτέλης, ὡς τὸ ἐρώτημα ἐκεῖνο, εἰ χρὴ γονεῖς τιμᾶν. ἔστιν δὲ ἃ καὶ κολάσεως ἄξια, ὁποῖόν ἐστι τὸ αἰτεῖν ἀποδείξεις, εἰ πρόνοιά ἐστι. προνοίας τοίνυν οὔσης μὴ κατὰ πρόνοιαν γεγονέναι πᾶσαν τὴν
5τε προφητείαν καὶ τὴν περὶ τὸν σωτῆρα οἰκονομίαν ἡγεῖσθαι ἀνόσιον, καὶ ἴσως οὐδὲ χρὴ τὰ τοιαῦτα πειρᾶσθαι ἀποδεικνύναι, φανερᾶς οὔσης τῆς θείας προνοίας ἔκ τε τῆς ὄψεως τῶν ὁρωμένων πάντων τεχνικῶν καὶ σοφῶν ποιημάτων, καὶ τῶν μὲν τάξει
10γινομένων, τῶν δὲ τάξει φανερουμένων· ὁ δὲ μεταδοὺς ἡμῖν τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν μεταδέδωκεν καὶ τοῦ λόγου λογικῶς τε ἅμα καὶ εὖ ζῆν ἐθέλων ἡμᾶς, ὁ γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων λόγος οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ προφορικὸς, σοφία δὲ καὶ χρηστότης φανερωτάτη
15τοῦ θεοῦ, δύναμίς τε αὖ παγκρατὴς καὶ τῷ ὄντι P. -θεία, οὐδὲ τοῖς μὴ ὁμολογοῦσιν ἀκατανόητος, θέ-647. λημα παντοκρατορικόν. Pott.

§. 7. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ἄπιστοι, οἱ δὲ ἐριστικοὶ, οὐ πάντες τυγχάνουσι τῆς τελειότητος τοῦ ἀγαθοῦ.
20οὔτε γὰρ ἄνευ προαιρέσεως τυχεῖν οἷόν τε, οὐ μὴν οὐδὲ τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἡμετέρᾳ κεῖται, οἷον τὸ ἀποβησόμενον. „χάριτι γὰρ σωζόμεθα" *)· οὐκ ἄνευ μέντοι τῶν καλῶν ἔργων, ἀλλὰ δεῖ μὲν πεφυκότας πρὸς τὸ ἀγαθὸν σπουδήν τινα περιποιήσασθαι
25πρὸς αὐτὸ, δεῖ δὲ καὶ τὴν γνώμην ὑγιῆ κεκτῆσθαι τὴν ἀμετανόητον πρὸς τὴν θήραν τοῦ καλοῦ, πρὸς ὅπερ μάλιστα τῆς θείας χρῄζομεν χάριτος, διδασκαλίας τε ὀρθῆς καὶ εὐπαθείας ἁγνῆς καὶ τῆς τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτὸν ὁλκῆς, ἐνδεδεμένοι γὰρ τῷ γεώδει
30σώματι τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ σώματος ἀντιλαμβανόμεθα, τῶν δὲ νοητῶν δι' αὐτῆς τῆς λογικῆς ἐφαπτόμεθα δυνάμεως. ἐὰν δέ τις αἰσθητῶς τὰ πάντα καταλήψεσθαι προσδοκήσῃ, πόρρωθεν τῆς ἀληθείας

*) Ephes. 2, 5.

πέπτωκεν. πνευματικῶς γοῦν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ γράφει· „βλέπομεν γὰρ νῦν ὡς δι' ἐσόπτρου, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον" *). ὀλίγοις γὰρ ἡ τῆς ἀληθείας θέα δέδοται. λέγει γοῦν
5 καὶ Πλάτων ἐν τῇ Ἐπινομίδι· 'οὔ φημι δυνατὸν εἶναι πᾶσιν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γίνεσθαι πλὴν ὀλίγων· μέχριπερ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι, καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων.' τὰ ἴσα τούτοις βούλεται τὰ παρὰ Μωϋσεῖ· „οὐδεὶς
10 ὄψεταί μου τὸ πρόσωπον καὶ ζήσεται" **)· δῆλον γὰρ μηδένα ποτὲ δύνασθαι παρὰ τὸν τῆς ζωῆς χρόνον τὸν θεὸν ἐναργῶς καταλαβέσθαι· „οἱ καθαροὶ δὲ τῇ καρδίᾳ τὸν θεὸν ὄψονται" ***), ἐπὰν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀφίκωνται τελείωσιν. ἐπεὶ γὰρ ἠσθένει πρὸς
15 κατάληψιν τῶν ὄντων ἡ ψυχὴ, θείου διδασκάλου ἐδεήθημεν· καταπέμπεται ὁ σωτὴρ τῆς ἀγαθοῦ κτήσεως διδάσκαλός τε καὶ χορηγὸς, τὸ ἀπόρρητον τῆς μεγάλης προνοίας ἅγιον γνώρισμα.

§. 8. „Ποῦ τοίνυν γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς
20 τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου" †); φησί. καὶ πάλιν· „ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω" ††), τῶν δοκησισόφων καὶ ἐριστικῶν τούτων δηλονότι. παγκάλως γοῦν Ἱερε-
25 μίας φησί· „τάδε λέγει κύριος· στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς P. καὶ ἐρωτήσατε τρίβους αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς 648. ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίσατε ἐν αὐτῇ καὶ εὑρήσετε ἁγνι- Pott. σμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν" †††). „ἐρωτήσατε", φησὶ, καὶ πύθεσθε παρὰ τῶν εἰδότων ἀφιλονείκως καὶ
30 ἀδηρίτως. μαθόντες δὲ ἄρα τῆς ἀληθείας τὴν ὁδὸν εὐθεῖαν βαδίζωμεν ἀμεταστρεπτὶ, ἄχρις ἂν περιτύχωμεν τῷ ποθουμένῳ. εἰκότως ἄρα ὁ μὲν βασιλεὺς

---

*) 1 Corinth. 13, 12. **) Exod. 33, 20. ***) Matth. 5, 8.) † 1 Corinth. 1, 20. ††) Ibid. v. 19. Iesai. 29, 14. †††) Ierem. 5, 16.

Ῥωμαίων — Νουμᾶς ὄνομα αὐτῷ — Πυθαγόρειος ὢν πρῶτος ἀνθρώπων ἁπάντων πίστεως καὶ εἰρήνης ἱερὸν ἱδρύσατο. „τῷ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι δικαιοσύνη ἐλογίσθη“ *). οὗτος τὴν μετάρ-5σιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν Ἀβρὰμ ἐκαλεῖτο, ὃ μεθερμηνεύεται „πατὴρ μετέωρος“, ὕστερον δὲ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἴτε τὸν υἱὸν ἐν τῷ πνεύματι ἰδὼν ὥς ἐξη-10γοῦνταί τινες εἴτε ἄγγελον ἔνδοξον εἴτε καὶ ἄλλως P. ἐπιγνοὺς θεὸν κρείττονα τῆς ποιήσεως καὶ πάσης 235. τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως προσλαμβάνει τὸ ἄλφα, τὴν Sylb. γνῶσιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ καὶ λέγεται Ἀβραάμ, ἀντὶ φυσιολόγου σοφὸς καὶ φιλόθεος γενόμενος. ἑρ-15μηνεύεται μὲν γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς, ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς.

§. 9. Καί μοι σφόδρα ἐπαινεῖν ἔπεισι τὸν Ἀκραγαντῖνον ποιητὴν ἐξυμνοῦντα τὴν πίστιν ὧ-20δέ πως·

ὦ φίλοι, οἶδα μὲν οὖν, ἔτ' ἀληθείη παρὰ μύθοις, P.
οὓς ἐγὼ ἐξερέω· μάλα δ' ἀργαλέη γε τέτυκται 649.
ἀνδράσι καὶ δύσζηλος ἐπὶ φρένα πίστιος ὁρμή. Pott.

διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος παρακαλεῖ, „ἵνα ἡ πί-25στις ἡμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων“ τῶν πείθειν ἐπαγγελλομένων, „ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ“ **), τῇ μόνῃ καὶ ἄνευ τῶν ἀποδείξεων διὰ ψιλῆς τῆς πίστεως σώζειν δυναμένῃ. ‚δοκεόντων γὰρ ὁ δοκιμώτατός γινώσκει φυλάσσειν· καὶ μέντοι καὶ δίκη κα-30ταλήψεται ψευδῶν τέκτονας καὶ μάρτυρας', ὁ Ἐφέσιός φησιν. οἶδεν γὰρ καὶ οὗτος ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας μαθὼν τὴν διὰ πυρὸς κάθαρσιν τῶν

---

*) Rom. 4, 3. 5. 9. 22. **) 1 Corinth. 2, 5.

κακῶς βεβιωκότων, ἣν ὕστερον ἐκπύρωσιν ἐκάλεσαν οἱ Στωικοὶ, καθ' ὃν καὶ τὸν ἰδίως ποιὸν ἀναστήσεσθαι δογματίζουσι, τοῦτ' ἐκεῖνο τὴν ἀνάστασιν περιέποντες. ὁ δὲ Πλάτων τὴν γῆν χρόνοις τισὶ διὰ
5πυρὸς καθαίρεσθαι καὶ ὕδατος ὧδέ πώς φησι· „πολλαὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγόνασιν ἀνθρώπων καὶ P. ἔσονται, πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγισται, μυρίοις δὲ καὶ 650. ἄλλοις ἕτεραι βραχύτεραι". καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει· Pott. „τὸ δ' ἀληθές, ἔστι τῶν περὶ γῆν καὶ κατ' οὐρανὸν
10ἰόντων παράλλαξις καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γιγνομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορά". ἔπειτα περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐποίσει· „ὅταν δ' αὖ [οἱ] θεοὶ γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν, οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι διασώζονται, βουκόλοι νομεῖς, [τε], οἱ δ' ἐν ταῖς παρ'
15ὑμῖν πόλεσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται".

§. 10. Παρεστήσαμεν δ' ἐν τῷ πρώτῳ στρωματεῖ κλέπτας λέγεσθαι τοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώ-
20τατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας. οἷς δὴ κἀκεῖνα προσθήσομεν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνοι οἱ τὸν ἄνω κλῆρον εἰληχότες κατολισθήσαντες εἰς ἡδονὰς ἐξεῖπον τὰ ἀπόρρητα ταῖς γυναιξὶν, ὅσα τε εἰς γνῶσιν αὐτῶν ἀφῖκτο κρυπτόντων τῶν ἄλλων ἀγγέ-
25λων, μᾶλλον δὲ τηρούντων εἰς τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν. ἐκεῖθεν ἡ τῆς προνοίας διδασκαλία ἐῤῥύη καὶ ἡ τῶν μετεώρων ἀποκάλυψις. τῆς προφητείας δὲ ἤδη εἰς τοὺς τῶν Ἑλλήνων διαδοθείσης ἡ δογματικὴ πραγματεία τοῖς φιλοσόφοις, πὴ μὲν ἀληθὴς
30κατὰ στοχὸν ἐπιβαλλομένοις, πὴ δὲ πεπλανημένη τὸ ἐπικεκρυμμένον τῆς προφητικῆς ἀλληγορίας μὴ συνιέντων γέγονεν, ὃ καὶ παρασημήνασθαι πρόκειται διὰ βραχέων ἐπιδραμοῦσι τὰ κατεπείγοντα.

§. 11. Τὴν πίστιν τοίνυν οὐκ ἀργὴν καὶ μό-
35νην, ἀλλὰ σὺν ζητήσει δεῖν προφαίνειν φαμέν. οὐ

μὴ ἐπιμήκιστον παρέξίωμεν καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος
καὶ τῆς ἀγάπης πλεῖστα φιλοτιμούμενοι συναγαγεῖν
ἀπόχρη μόνα ταῦτα εἰπεῖν, ὡς ἐν τῷ Κρίτωνι ὁ
Σωκράτης πρὸ τοῦ ζῆν τὸ εὖ ζῆν καὶ τεθνάναι τι-
5θέμενος ἐλπίδα τινὰ ἑτέρου βίου μετὰ τὴν τελευτὴν
ἔχειν οἴεται. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ αὐτὴν καθ'
αὑτὴν γενομένην τὴν ψυχὴν λέγων μόνην δύνασθαι
τῆς ἀληθινῆς σοφίας καὶ κρείττονος τῆς ἀνθρωπίνης P.
δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅταν αὐτὴν ὁ ἐνθένδε ἔρως 653.
10εἰς οὐρανὸν πτερώσῃ διὰ τῆς φιλοσόφου ἀγάπης εἰς Pott.
τὸ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικομένην, φησὶν ἄλλου βίου
ἀιδίου ἀρχὴν λαμβάνειν.

§. 15. Ἐν δὲ τῷ Συμποσίῳ πᾶσι μὲν ἔρωτα φυσι-
κὸν ἐγκεκρᾶσθαι λέγει τῆς τοῦ ὁμοίου γενέσεως, καὶ
15τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἀνθρώπων μόνον, τῷ δὲ σπουδαίῳ
τοῦ παραπλησίου. ἀδύνατον δ' ἐστὶ τοῦτο ποιῆσαι τὸν
σπουδαῖον μὴ ἔχοντα τελείους τὰς ἀρετάς, καθ' ἃς
παιδεύσει τοὺς προσιόντας νέους, καὶ ὡς ἐν Θεαιτή-
τῳ φησὶ γεννήσει καὶ ἀνθρώπους ἀποτελέσει, κυεῖν γὰρ
20τοὺς μὲν κατὰ σῶμα, τοὺς δὲ κατὰ ψυχήν, ἐπεὶ καὶ
παρὰ τοῖς βαρβάροις φιλοσόφοις τὸ κατηχῆσαί τε
καὶ φωτίσαι ἀναγεννῆσαι λέγεται καὶ „ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέν-
νησα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ" *) ὁ καλός που λέγει
ἀπόστολος. ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ
25φιλότητα συγκαταριθμεῖται σύγκριτικήν τινα ἀγάπην
νοῶν·

ἣν σὺ νόῳ δέρκευ, μηδ' ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς.

ἀλλὰ καὶ Παρμενίδης ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι περὶ τῆς
ἐλπίδος αἰνισσόμενος τὰ τοιαῦτα λέγει·

30 λεῦσσε δ' ὅμως ἀπεόντα νόῳ παρεόντα βεβαίως·
οὐ γὰρ ἀποτμήξει τὸ ἐὸν τοῦ ἐόντος ἔχεσθαι
οὔτε σκιδνάμενον πάντῃ πάντως κατὰ κόσμον
οὔτε συνιστάμενον.

---

*) 1 Corinth. 7, 15.

Cap. III.

§. 16. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἐλπίζων καθάπερ ὁ πισ
τῷ νῷ ὁρᾷ τὰ νοητὰ καὶ τὰ μέλλοντα. εἰ
φαμέν τι εἶναι δίκαιον, φαμὲν δὲ καὶ καλὸν,
5καὶ ἀλήθειάν τι λέγομεν, οὐδὲν δὲ πώποτε τῶν
των τοῖς ὀφθαλμοῖς εἴδομεν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τ
ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ, „ἐγὼ", φησὶν, „εἰμὶ ἡ
θεια" *). νῷ ἄρα θεωρητὸς ὁ λόγος. τοὺς δὲ
θινοὺς, ἔφη, φιλοσόφους τίνας λέγεις; τοὺς
10ἀληθείας, ἦν δ' ἐγὼ, φιλοθεάμονας. ἐν δὲ τῷ
δρῳ περὶ ἀληθείας ὡς ἰδέας λέγων ὁ Πλάτω
λώσει. ἡ δὲ ἰδέα ἐννόημα τοῦ θεοῦ, ὅπερ οἱ
βαροι λόγον εἰρήκασι τοῦ θεοῦ· ἔχει δὲ τὰ τ
ξεως ὧδε· ‚τολμητέον γὰρ οὖν τό γε ἀληθὲς
15ἄλλως τε καὶ περὶ ἀληθείας λέγοντα· ἡ γὰρ
ματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία
οὖσα ψυχῆς κυβερνήτῃ μόνῳ θεῷ θεατή.' προ
δὲ ὁ λόγος δημιουργίας αἴτιος, ἔπειτα καὶ ἑ
γεννᾷ, ὅταν ὁ λόγος σὰρξ γένηται **), ἵνα καὶ θ
20ὁ τοίνυν δίκαιος ζητήσει εὕρεσιν ἀγαπητικὴν,
σπεύδων εὐτυχεῖ „τῷ κρούοντι γὰρ," φησὶν, „ἀ
σεται· αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν" ***). „
ἁρπάζοντές τὴν βασιλείαν βιασταὶ" †), οὐ τοῖ
στικοῖς λόγοις, ἐνδελεχείᾳ δὲ ὀρθοῦ βίου ἀδιαλ
25τε εὐχαῖς ἐκβιάζεσθαι εἴρηνται, τὰς ἐπὶ τοῖς
ροις ἁμαρτήμασιν ἀπηλειφότες κηλῖδας.

τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσ
τῷ δ' αὖ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

οὐ γὰρ ἐν μέσοισι κεῖται
30 δῶρα δυσμαχητὰ Μοισᾶν
τὠπιτυχόντι φέρειν.

---

*) Ioann. 14, 6. **) Ibid. 1, 14. ***) Matt
†) Ibid. 11, 12.

§. 17. Ἡ γοῦν τῆς ἀγνοίας ἐπίστασις τὸ πρῶτόν ἐστι μάθημα τῷ κατὰ λόγον βαδίζοντι. ἀγνοήσας τις ἐζήτησεν, καὶ ζητήσας εὑρίσκει τὸν διδάσκαλον, εὑρὼν τε ἐπίστευσεν, καὶ πιστεύσας ἤλπισεν,
5 ἀγαπήσας τε ἐντεῦθεν ἐξομοιοῦται τῷ ἠγαπημένῳ τοῦτ' εἶναι σπεύδων ὃ φθάσας ἠγάπησεν. τοιαύτην τινὰ μέθοδον Σωκράτης ὑποδείκνυσιν Ἀλκιβιάδῃ ὧδε πυνθανομένῳ· ‚οὐκ ἂν οἴει ἄλλως εἰδέναι με περὶ P. τῶν δικαίων; — ναί, εἴ γε εὕροις. — ἀλλ' οὐκ ἂν 655.
10 εὑρεῖν με ἡγήσῃ; — καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσαις. — εἶτα Pott. ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει με; — ἔγωγε, εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι.' ταύτῃ τοὶ καὶ „αἱ τῶν φρονίμων παρθένων λαμπάδες" *) αἱ νύκτωρ ἀνημμέναι ἐν πολλῷ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότει, ἣν νύκτα ᾐνίξατο ἡ γραφή·
15 φρόνιμοι ψυχαί, καθαραὶ ὡς παρθένοι, συνεῖσαι σφᾶς αὐτὰς ἐν ἀγνοίᾳ καθεστώσας κοσμικῇ, τὸ φῶς ἀνάπτουσι, καὶ τὸν νοῦν ἐγείρουσι, καὶ φωτίζουσι τὸ σκότος, καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐξελαύνουσι καὶ ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐπιφάνειαν ἀνα-
20 μένουσι. ‚φιλόσοφον μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πλῆθος ἀδύνατον γενέσθαι'·

πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, βάκχοι δέ τε παῦροι

κατὰ τὸν Πλάτωνα. „πολλοὶ γὰρ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί" **)· καὶ „οὐκ ἐν πᾶσι" φησὶν ὁ ἀπό-
P. στολος „ἡ γνῶσις" ***), „προσεύχεσθε δὲ ἵνα ῥυ-
237. σθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων·
Sylb. οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις" †)· καὶ ἡ Κλεάνθους δὲ τοῦ Στωικοῦ φιλοσόφου ποιητικὴ ὧδέ πως τὰ ὅμοια γράφει·

30 μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλων σοφὸς αἶψα γενέσθαι,
μηδὲ φοβοῦ πολλῶν ἄκριτον καὶ ἀναιδέα δόξαν.
οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν οὔτε δικαίαν
οὔτε καλήν, ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τοῦτό κεν εὕροις.

---

*) Matth. 25, 1 sq. **) Ibid. 20, 16. ***) 1 Corinth. 8, 7. †) 2 Thessal. 3, 1. 2.

§. 18. *Γνωμικώτερον δὲ ὁ κωμικὸς ἐν βραχεῖ· αἰσχρὸν δὲ κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῷ ψόφῳ. ἀκηκόασι γὰρ οἶμαι τῆς καλῆς ἐκείνης λεγούσης ἡμῖν σοφίας· „εἰς μέσον ἀσυνέτων συντήρησον καιρὸν, εἰς* 5 *μέσον δὲ διανοουμένων ἐνδελέχιζε“ *); καὶ πάλιν· „σοφοὶ κρύψουσιν αἴσθησιν“ **). ἐνέχυρον γὰρ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτοῦσιν οἱ πολλοὶ οὐκ ἀρκούμενοι ψιλῇ τῇ ἐκ πίστεως σωτηρίᾳ.*

ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν, P.
10 *ὡς δὲ παρ' ἡμετέρης κέλεται πιστώματα μούσης,* 656.
γνῶθι διατμηθέντος ἐνὶ σπλάγχνοισι λόγοιο. Pott.

'τοῖς μὲν γὰρ κακοῖς τοῦτο σύνηθες,' φησὶν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, 'τὸ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἀληθῶν διὰ τοῦ ἀπιστεῖν.' ὅτι δέ ἐστι τὰ ἡμέτερα ἔνδοξα καὶ πι- 15 *στεύεσθαι ἄξια, γνώσονται Ἕλληνες τοῦ λόγου μᾶλλον ἐξεταζομένου διὰ τῶν ἑπομένων· τῷ γὰ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐκδιδασκόμεθα. ὅτι „ἀπυκρίθητι“, φησὶν ὁ Σαλομὼν, „τῷ μωρῷ ἐκ τῆς μωρίας αὐτοῦ“ ***). διὸ καὶ τοῖς τὴν σοφίαν αἰτοῦσι τὴν παρ' αὐτοῖς ὀρεκτέον τὰ οἰκεῖα* 20 *ὡς ἂν ῥᾷστα διὰ τῶν ἰδίων εἰς πίστιν ἀληθείας εἰκότως ἀφίκοιντο· „τοῖς γὰρ πᾶσι πάντα ἐγενόμην“, λέγει, „ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω“ †), ἐπεὶ καὶ τῆς θείας χάριτος ὁ ὑετὸς ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καταπέμπεται ††); „ἢ Ἰουδαίων μόνων ἐστὶν ὁ θεὸς οὐχὶ* 25 *καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν· εἴπερ εἷς ὁ θεὸς“ †††), ὁ γενναῖος κέκραγεν ἀπόστολος.*

Cap. IV.

§. 19. *Ἀλλ' ἐπεὶ μήτε τῷ ἀγαθῷ δικαίως μήτε τῇ γνώσει εἰς σωτηρίαν πιστεύειν ἐθέλουσιν, ἡμεῖς* 30 *αὐτοὶ τὰ ἐκείνων ἴδια ἡγούμενοι ὅτι πάντα τοῦ θεοῦ*

---

*) Eccles. 27, 12. **) Prouerb. 10, 14. ***) Ibid. 26, 5. †) 1 Corinth. 9, 21. ††) Matth. 5, 45. †††) Roman. 3, 29 sq.

καὶ μάλιστα ἐπειδὴ τὰ καλὰ παρ' ἡμῶν ὥρμηται τοῖς Ἕλλησιν, ἐγχειρῶμεν αὐτοῖς, ὡς ἀκούειν πεφύκασι, τὸ γαρ συνετὸν ἤτοι τὸ δίκαιον ὁ πολὺς οὗτος ὄχλος οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν 5ἡσθῇ, δοκιμάζοι. ἥδοιτο δ' ἂν οὐχ ἑτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ, ὅσον γὰρ τυφλὸν ἔτι καὶ κωφὸν, οὐ ξύνεσιν ἔχον οὐδὲ φιλοθεάμονος ψυχῆς ὄψιν ἀθαμβῆ τε καὶ ὀξυδερκῆ, ἣν ὁ σωτὴρ ἐντίθησι μόνος, ὥσπερ ἐν τελεταῖς ἀμύητον ἢ ἐν χορείαις ἄμου-10σον, οὔπω καθαρὸν οὐδὲ ἄξιον ἁγνῆς ἀληθείας ἐκμελές τε καὶ ἄτακτον καὶ ὑλικὸν ἔτι ἔξω θείου χοροῦ ἵστασθαι δεῖ, πνευματικοῖς τε γὰρ πνευματικὰ συγκρίνομεν, διὰ τοῦτό τοι τῆς ἐπικρύψεως τὸν τρόπον θεῖον ὄντα ὡς ἀληθῶς καὶ ἀναγκαιότατον ἡμῖν 15ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ἀληθείας ἀποκείμενον ἱερὸν ἀτεχνῶς λόγον, Αἰγύπτιοι μὲν διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀδύτων καλουμένων, Ἑβραῖοι δὲ διὰ τοῦ παραπετάσματος ἠνίξαντο, μόνοις ἐξῆν [δ'] ἐπιβαίνειν αὐτῶν τοῖς ἱερωμένοις, τουτέστι τοῖς ἀνακειμένοις τῷ θεῷ P.
20*τοῖς περιτετμημένοις τὰς τῶν παθῶν ἐπιθυμίας διὰ* 657.
τὴν πρὸς μόνον τὸ θεῖον ἀγάπην· οὐ καθαρῷ γὰρ Pott.
καθαροῦ ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτὸν εἶναι συνεδόκει καὶ Πλάτωνι.

§. 20. *Ἐντεῦθεν αἱ προφητεῖαι οἵ τε χρησμοὶ 25λέγονται δι' αἰνιγμάτων, καὶ αἱ τελεταὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀνέδην οὐ δείκνυνται, ἀλλὰ μετά τινων καθαρμῶν καὶ προρρήσεων,*

ἁ Μοῖσα γὰρ οὐ φιλοκερδής πω τότ' ἦν οὐδ' ἐργάτις·
30 *οὐδ' ἐπέρναντο γλυκεῖαι μελίφθογγοι ποτὶ Τερψιχόρας*
ἀργυρωθεῖσαι πρόσωπα μαλθακόφωνοι ἀοιδαί.

αὐτίκα οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμαν-35θάνουσι τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην, δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς, ὑστά-

την δὲ καὶ τελευταίαν τὴν ἱερογλυφικὴν, ἧς ἡ μέν ἐστι διὰ τῶν πρώτων στοιχείων κυριολογικὴ, ἡ δὲ συμβολική. τῆς δὲ συμβολικῆς ἡ μὲν κυριολογεῖται κατὰ μίμησιν, ἡ δ' ὥσπερ τροπικῶς γράφεται, ἡ δὲ
5ἄντικρυς ἀλληγορεῖται κατά τινας αἰνιγμούς. ἥλιον γοῦν γράψαι βουλόμενοι κύκλον ποιοῦσι, σελήνην δὲ σχῆμα μηνοειδὲς κατὰ τὸ κυριολογούμενον εἶδος, τροπικῶς δὲ κατ' οἰκειότητα μετάγοντες καὶ μετατιθέντες, τὰ δ' ἐξαλλάττοντες, τὰ δὲ πολλαχῶς μετα-
10σχηματίζοντες χαράττουσιν.

§. 21. Τοὺς γοῦν τῶν βασιλέων ἐπαίνους θεολογουμένοις μύθοις παραδιδόντες ἀναγράφουσι διὰ τῶν ἀναγλύφων, τοῦ δὲ κατὰ τοὺς αἰνιγμοὺς τρίτου εἴδους δεῖγμα ἔστω τόδε. τὰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων
15ἄστρων διὰ τὴν πορείαν τὴν λοξὴν ὄφεων σώμασιν ἀπείκαζον, τὸν δὲ ἥλιον τῷ τοῦ κανθάρου, ἐπειδὴ κυκλοτερὲς ἐκ τῆς βοείας ὄνθου σχῆμα πλασάμενος P. ἀντιπρόσωπος κυλινδεῖ. φασ δὲ καὶ ἑξάμηνον μὲν 658. ὑπὸ γῆς, θάτερον δὲ τοῦ ἔτους τμῆμα τὸ ζῶον Pott.
20τοῦτο ὑπὲρ γῆς διαιτᾶσθαι, σπερμαίνειν τε εἰς τὴν σφαῖραν καὶ γεννᾶν, καὶ θῆλυν κάνθαρον μὴ γίνεσθαι. πάντες οὖν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο, τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι
25καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασιν· ὁποῖα καὶ παρ' Ἕλλησι τὰ μαντεῖα, καὶ ὅ γε Ἀπόλλων ὁ Πύθιος λοξίας λέγεται.

§. 22. Ναὶ μὴν καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν
30καλουμένων τὰ ἀποφθέγματα ὀλίγαις λέξεσι μείζονος πράγματος δήλωσιν ἐμφαίνει, οἷον ἀμέλει τὸ χρόνου P. φείδου', ἤτοι ἐπεὶ ὁ βίος βραχὺς καὶ οὐ δεῖ τὸν 238. χρόνον τοῦτον εἰς μάτην καταναλῶσαι, ἢ κατ' ἐναν-Sylb. τιότητα φείσασθαι τῶν ἀναλωμάτων τῶν ἰδιωτι-
35κῶν, ἵνα κἂν πολλὰ ἔτη ζήσῃς, φησὶ, μὴ ἐπιλείπῃ σοὶ τὰ ἐπιτήδεια.

γὰρ τοῦτο λέγω μηδ' ὅλως ζητεῖν· ζήτει γάρ, καὶ εὑρήσεις λέγει *).

τὸ δὲ ζητούμενον
ἁλωτόν· ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον·

5 κατὰ τὸν Σοφοκλέα· τὰ δ' ὅμοια καὶ Μένανδρος ὁ κωμικὸς λέγει·

πάντα τὰ ζητούμενα
δεῖσθαι μερίμνης φασὶν οἱ σοφώτατοι.

ἀλλὰ τὸ μὲν διορατικὸν τῆς ψυχῆς ἀποτείνειν πρὸς 10 τὴν εὕρεσιν χρὴ καὶ τὰ ἐμποδὼν διακαθαίρειν, φιλονεικίαν τε αὖ καὶ φθόνον καὶ τὴν ἔριν αὐτὴν τὴν κάκιστα ἐξ ἀνθρώπων ὀλουμένην ἀπορρῖψαι τέλεον. παγκάλως γὰρ ὁ Φλιάσιος Τίμων γράφει·

φοιτᾷ δὲ βροτολοιγὸς ἔρις κενεὸν λελακυῖα, P.
15 νείκης ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη καὶ ἔριθος, 651.
ἥτ' ἀλαὴ περὶ πάντα κυλίνδεται· αὐτὰρ ἔπειτα Pott.
ἔς τε βροτοὺς στήριξε κάρη καὶ ἐς ἐλπίδα βάλλει.

ἔπειτα ὀλίγον ὑποβὰς ἐπιφέρει·

τίς γὰρ τούσδ' ὀλοῇ ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;
20 Ἠχοῦς σύνδρομος ὄχλος· ὃ γὰρ σιγῶσι χολωθεὶς
Νοῦσον ἐπ' ἀνέρας ὦρσε λάλην, ὀλέκοντο δὲ πολλοί·

περὶ ψευδαποφάσκοντος λόγου καὶ κερατίνου, διαλεληθότος τε αὖ καὶ κροκοδειλίνου, σωρίτου τε ἔτι καὶ ἐγκεκαλυμμένου, περί τε ἀμφιβολιῶν καὶ σοφι-25 σμάτων.

§. 12. Τὸ δὲ ἄρα ζητεῖν περὶ θεοῦ, ἂν μὴ εἰς ἔριν, ἀλλὰ εἰς εὕρεσιν τείνῃ, σωτήριόν ἐστι. γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Δαβίδ· „φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες 30 αὐτόν· ζήσεται ἡ καρδία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος" **). οἱ γὰρ ζητοῦντες κατὰ τὴν ζήτησιν τὴν ἀληθῆ αἰνοῦντες κύριον ἐμπλησθήσονται τῆς δόσεως τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, τουτέστι τῆς γνώσεως, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν, καρδία γὰρ ἡ ψυχὴ ἀλ-

*) Cf. Matth. 7, 7. Luc. 11, 9. **) Psalm. 22, 26.

λήγορεῖται ἡ τὴν ζωὴν χορηγήσασα, ὅτι δι' υἱοῦ ὁ P. πατὴρ γνωρίζεται. οὐδὲ μὴν πᾶσιν ἀνέδην τοῖς 652. λέγουσί τε καὶ γράφουσιν ἔκδοτα τὰ ὦτα παρέχειν Pott. χρή, ἐπεὶ καὶ αἱ κύλικες πρὸς πολλῶν λαμβανόμεναι 5 τῶν ὤτων καταρυπανθεῖσαι ἀποβάλλουσι μὲν τὰ ὦτα, πρὸς δὲ τούτοις ἀποπίπτουσαι κατάγνυνται καὶ αὐταί. τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ οἱ ταῖς πολλαῖς φλυαρίαις καταρυπάναντες τὴν ἁγνὴν τῆς πίστεως ἀκοὴν τέλος ἤδη ἐκκωφούμενοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀ-
10 χρεῖοί τε γίγνονται καὶ εἰς γῆν ἀποπίπτουσιν.

§. 13. Οὔκουν εἰκῇ τοῖς παιδίοις παρακελευόμεθα τῶν ὤτων λαμβανομένοις φιλεῖν τοὺς προσήκοντας, τοῦτο δήπου αἰνιττόμενοι δι' ἀκοῆς ἐγγίγνεσθαι τῆς ἀγάπης τὴν συναίσθησιν, „ἀγάπη δὲ ὁ P. θεὸς" *) ὁ τοῖς ἀγαπῶσι γνωστός. ὡς „πιστὸς ὁ 236. θεὸς" **) ὁ τοῖς πιστοῖς παραδιδόμενος διὰ τῆς Sylb. μαθήσεως. καὶ χρὴ ἐξοικειοῦσθαι ἡμᾶς αὐτῷ δι' ἀγάπης τῆς θείας, ἵνα δὴ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ θεωρῶμεν κατακούοντες τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἀδόλως
20 καὶ καθαρῶς δίκην τῶν πειθομένων ἡμῖν παίδων. καὶ τοῦτο ἦν ὃ ᾐνίξατο ὅστις ἄρα ἦν ἐκεῖνος ὁ ἐπιγράψας τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ νεώ:

ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
ἔμμεναι, ἁγνείη δ' ἐστὶ φρονεῖν ὅσια.

25 „κἂν μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε", φησίν, „εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν" ***), ἐνταῦθα γὰρ ὁ νεὼς τοῦ θεοῦ, τρισὶν ἡδρασμένος θεμελίοις, πίστει, ἐλπίδι, ἀγάπῃ, φαίνεται.

Cap. II.

30 §. 14. Περὶ μὲν οὖν πίστεως ἱκανὰ μαρτύρια τῶν παρ' Ἕλλησι γραφῶν παρατεθείμεθα, ὡς δὲ

---

*) 1) Ioann. 4, 16. **) 1 Corinth. 1, 9. 10, 13. ***) Matth. 18, 3.

μὴ ἐπιμήκιστον παρεξίωμεν καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης πλεῖστα φιλοτιμούμενοι συναγαγεῖν ἀπόχρη μόνα ταῦτα εἰπεῖν, ὡς ἐν τῷ Κρίτωνι ὁ Σωκράτης πρὸ τοῦ ζῆν τὸ εὖ ζῆν καὶ τεθνάναι τι-5θέμενος ἐλπίδα τινὰ ἑτέρου βίου μετὰ τὴν τελευτὴν ἕξειν οἴεται. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ αὐτὴν καθ' αὑτὴν γενομένην τὴν ψυχὴν λέγων μόνην δύνασθαι τῆς ἀληθινῆς σοφίας καὶ κρείττονος τῆς ἀνθρωπίνης P. δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅταν αὐτὴν ὁ ἐνθένδε ἔρως 653. 10εἰς οὐρανὸν πτερώσῃ διὰ τῆς φιλοσόφου ἀγάπης εἰς Pott. τὸ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικομένην, φησὶν ἄλλου βίου ἀιδίου ἀρχὴν λαμβάνειν.

§. 15. Ἐν δὲ τῷ Συμποσίῳ πᾶσι μὲν ἔρωτα φυσικὸν ἐγκεκρᾶσθαι λέγει τῆς τοῦ ὁμοίου γενέσεως, καὶ 15τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἀνθρώπων μόνον, τῷ δὲ σπουδαίῳ τοῦ παραπλησίου. ἀδύνατον δ' ἐστὶ τοῦτο ποιῆσαι τὸν σπουδαῖον μὴ ἔχοντα τελείους τὰς ἀρετὰς, καθ' ἃς παιδεύσει τοὺς προσιόντας νέους, καὶ ὡς ἐν Θεαιτήτῳ φησὶ γεννήσει καὶ ἀνθρώπους ἀποτελέσει, κυεῖν γὰρ 20τοὺς μὲν κατὰ σῶμα, τοὺς δὲ κατὰ ψυχὴν, ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις φιλοσόφοις τὸ κατηχῆσαί τε καὶ φωτίσαι ἀναγεννῆσαι λέγεται καὶ „ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ" *) ὁ καλός που λέγει ἀπόστολος. ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ 25φιλότητα συγκαταριθμεῖται συγκριτικήν τινα ἀγάπην νοῶν·

ἣν σὺ νόῳ δέρκευ, μηδ' ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς.

ἀλλὰ καὶ Παρμενίδης ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι περὶ τῆς ἐλπίδος αἰνισσόμενος τὰ τοιαῦτα λέγει·

30 λεῦσσε δ' ὅμως ἀπεόντα νόῳ παρεόντα βεβαίως·
οὐ γὰρ ἀποτμήξει τὸ ἐὸν τοῦ ἐόντος ἔχεσθαι
οὔτε σκιδνάμενον πάντῃ πάντως κατὰ κόσμον
οὔτε συνιστάμενον.

---

*) 1 Corinth. 7, 15.

Cap. III.

§. 16. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἐλπίζων καθάπερ ὁ πιστεύων τῷ νῷ ὁρᾷ τὰ νοητὰ καὶ τὰ μέλλοντα. εἰ τοίνυν φαμέν τι εἶναι δίκαιον, φαμὲν δὲ καὶ καλὸν, ἀλλὰ 5καὶ ἀλήθειάν τι λέγομεν, οὐδὲν δὲ πώποτε τῶν τοιούτων τοῖς ὀφθαλμοῖς εἴδομεν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ νῷ. ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ, „ἐγὼ", φησὶν, „εἰμὶ ἡ ἀλήθεια" *). νῷ ἄρα θεωρητὸς ὁ λόγος. τοὺς δὲ ἀλη- P. θινοὺς, ἔφη, φιλοσόφους τίνας λέγεις; τοὺς τῆς 654. 10ἀληθείας, ἦν δ' ἐγὼ, φιλοθεάμονας. ἐν δὲ τῷ Φαί- Pott. δρῳ περὶ ἀληθείας ὡς ἰδέας λέγων ὁ Πλάτων δηλώσει. ἡ δὲ ἰδέα ἐννόημα τοῦ θεοῦ, ὅπερ οἱ βάρβαροι λόγον εἰρήκασι τοῦ θεοῦ· ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως ὧδε· ‚τολμητέον γὰρ οὖν τό γε ἀληθὲς εἰπεῖν 15ἄλλως τε καὶ περὶ ἀληθείας λέγοντα· ἡ γὰρ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία ὄντως οὖσα ψυχῆς κυβερνήτῃ μόνῳ θεῷ θεατή.' προελθὼν δὲ ὁ λόγος δημιουργίας αἴτιος, ἔπειτα καὶ ἑαυτὸν γεννᾷ, ὅταν ὁ λόγος σὰρξ γένηται **), ἵνα καὶ θεαθῇ. 20ὁ τοίνυν δίκαιος ζητήσει εὕρεσιν ἀγαπητικὴν, εἰς ἣν σπεύδων εὐτυχεῖ „τῷ κρούοντι γὰρ," φησὶν, „ἀνοιγήσεται· αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν" ***)· „οἱ γὰρ ἁρπάζοντες τὴν βασιλείαν βιασταὶ" †), οὐ τοῖς ἐριστικοῖς λόγοις, ἐνδελεχείᾳ δὲ ὀρθοῦ βίου ἀδιαλείπτοις 25τε εὐχαῖς ἐκβιάζεσθαι εἴρηνται, τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασιν ἀπηλειφότες κηλῖδας.

τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι.
τῷ δ' αὖ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

οὐ γὰρ ἐν μέσοισι κεῖται
30 δῶρα δυσμαχητὰ Μοισᾶν
τὠπιτυχόντι φέρειν.

---

*) Ioann. 14, 6. **) Ibid. 1, 14. ***) Matth. 7, 7. †) Ibid. 11, 12.

§. 17. Ἡ γοῦν τῆς ἀγνοίας ἐπίστασις τὸ πρῶτόν ἐστι μάθημα τῷ κατὰ λόγον βαδίζοντι. ἀγνοήσας τις ἐζήτησεν, καὶ ζητήσας εὑρίσκει τὸν διδάσκαλον, εὑρών τε ἐπίστευσεν, καὶ πιστεύσας ἤλπισεν, 5ἀγαπήσας τε ἐντεῦθεν ἐξομοιοῦται τῷ ἠγαπημένῳ τοῦτ᾽ εἶναι σπεύδων ὃ φθάσας ἠγάπησεν. τοιαύτην τινὰ μέθοδόν Σωκράτης ὑποδείκνυσιν Ἀλκιβιάδῃ ὧδε πυνθανομένῳ· „οὐκ ἂν οἴει ἄλλως εἰδέναι με περὶ P. τῶν δικαίων; — ναί, εἴ γε εὕροις. — ἀλλ᾽ οὐκ ἂν 655. 10εὑρεῖν με ἡγήσῃ; — καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσαις. — εἶτα Pott. ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει με; — ἔγωγε, εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι.‟ ταύτῃ τοι καὶ „αἱ τῶν φρονίμων παρθένων λαμπάδες" *) αἱ νύκτωρ ἀνημμέναι ἐν πολλῷ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότει, ἣν νύκτα ᾐνίξατο ἡ γραφή· 15φρόνιμοι ψυχαί, καθαραὶ ὡς παρθένοι, συνεῖσαι σφᾶς αὐτὰς ἐν ἀγνοίᾳ καθεστώσας κοσμικῇ, τὸ φῶς ἀνάπτουσι, καὶ τὸν νοῦν ἐγείρουσι, καὶ φωτίζουσι τὸ σκότος, καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐξελαύνουσι καὶ ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐπιφάνειαν ἀνα-20μένουσι. „φιλόσοφον μὲν οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, πλῆθος ἀδύνατον γενέσθαι‟·

πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, βάκχοι δέ τε παῦροι

κατὰ τὸν Πλάτωνα. „πολλοὶ γὰρ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί" **)· καὶ „οὐκ ἐν πᾶσι" φησὶν ὁ ἀπό-P. στολος „ἡ γνῶσις" ***), „προσεύχεσθε δὲ ἵνα ῥυ-237. σθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· Sylb. οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις" †)· καὶ ἡ Κλεάνθους δὲ τοῦ Στωικοῦ φιλοσόφου ποιητικὴ ὧδέ πως τὰ ὅμοια γράφει·

30 μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλων σοφὸς αἶψα γενέσθαι,
μηδὲ φοβοῦ πολλῶν ἄκριτον καὶ ἀναιδέα δόξαν.
οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν οὔτε δικαίαν
οὔτε καλήν, ὀλίγοις δὲ παρ᾽ ἀνδράσι τοῦτό κεν εὕροις.

---

*) Matth. 25, 1 sq. **) Ibid. 20, 16. ***) 1 Corinth. 8, 7. †) 2 Thessal. 3, 1. 2.

§. 18. *Γνωμικώτερον δὲ ὁ κωμικὸς ἐν βραχεῖ· αἰσχρὸν δὲ κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῷ ψόφῳ. ἀκηκόασι γάρ οἶμαι τῆς καλῆς ἐκείνης λεγούσης ἡμῖν σοφίας· „εἰς μέσον ἀσυνέτων συντήρησον καιρὸν, εἰς 5μέσον δὲ διανοουμένων ἐνδελέχιζε" *)· καὶ πάλιν· „σοφοὶ κρύψουσιν αἴσθησιν" **). ἐνέχυρον γὰρ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτοῦσιν οἱ πολλοὶ οὐκ ἀρκούμενοι ψιλῇ τῇ ἐκ πίστεως σωτηρίᾳ.*

ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν, P.
10 *ὡς δὲ παρ' ἡμετέρης κέλεται πιστώματα μούσης,* 656.
γνῶθι διατμηθέντος ἐνὶ σπλάγχνοισι λόγοιο. Pott.

*„τοῖς μὲν γὰρ κακοῖς τοῦτο σύνηθες," φησὶν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, „τὸ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἀληθῶν διὰ τοῦ ἀπιστεῖν." ὅτι δέ ἐστι τὰ ἡμέτερα ἔνδοξα καὶ πι-15στεύεσθαι ἄξια, γνώσονται Ἕλληνες τοῦ λόγου μᾶλλον ἐξεταζομένου διὰ τῶν ἑπομένων· τῷ γὰ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐκδιδασκόμεθα. ὅτι „ἀποκρίθητι", φησὶν ὁ Σαλομὼν, „τῷ μωρῷ ἐκ τῆς μωρίας αὐτοῦ" ***). διὸ καὶ τοῖς τὴν σοφίαν αἰτοῦσι τὴν παρ' αὐτοῖς ὀρεκτέον τὰ οἰκεῖα 20ὡς ἂν ῥᾶστα διὰ τῶν ἰδίων εἰς πίστιν ἀληθείας εἰκότως ἀφίκοιντο· „τοῖς γὰρ πᾶσι πάντα ἐγενόμην", λέγει, „ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω" †), ἐπεὶ καὶ τῆς θείας χάριτος ὁ ὑετὸς ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καταπέμπεται ††), „ἢ Ἰουδαίων μόνων ἐστὶν ὁ θεὸς οὐχὶ 25καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν· εἴπερ εἷς ὁ θεὸς" †††), ὁ γενναῖος κέκραγεν ἀπόστολος.*

Cap. IV.

§. 19. *Ἀλλ' ἐπεὶ μήτε τῷ ἀγαθῷ δικαίως μήτε τῇ γνώσει εἰς σωτηρίαν πιστεύειν ἐθέλουσιν, ἡμεῖς 30αὐτοὶ τὰ ἐκείνων ἴδια ἡγούμενοι ὅτι πάντα τοῦ θεοῦ*

---

*) Eccles. 27, 12. **) Prouerb. 10, 14. ***) Ibid. 26, 5. †) 1 Corinth. 9, 21. ††) Matth. 5, 45. †††) Roman. 3, 29 sq.

καὶ μάλιστα ἐπειδὴ τὰ καλὰ παρ' ἡμῶν ὥρμηται τοῖς Ἕλλησιν, ἐγχειρῶμεν αὐτοῖς, ὡς ἀκούειν πεφύκασι, τὸ γαρ συνετὸν ἤτοι τὸ δίκαιον ὁ πολὺς οὗτος ὄχλος οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν
5ἡσθῇ, δοκιμάζοι. ἥδοιτο δ' ἂν οὐχ ἑτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ, ὅσον γὰρ τυφλὸν ἔτι καὶ κωφὸν, οὐ ξύνεσιν ἔχον οὐδὲ φιλοθεάμονος ψυχῆς ὄψιν ἀθαμβῆ τε καὶ ὀξυδερκῆ, ἣν ὁ σωτὴρ ἐντίθησι μόνος, ὥσπερ ἐν τελεταῖς ἀμύητον ἢ ἐν χορείαις ἄμου-
10σον, οὔπω καθαρὸν οὐδὲ ἄξιον ἁγνῆς ἀληθείας ἐκμελές τε καὶ ἄτακτον καὶ ὑλικὸν ἔτι ἔξω θείου χοροῦ ἵστασθαι δεῖ, πνευματικοῖς τε γὰρ πνευματικὰ συγκρίνομεν, διὰ τοῦτό τοι τῆς ἐπικρύψεως τὸν τρόπον θεῖον ὄντα ὡς ἀληθῶς καὶ ἀναγκαιότατον ἡμῖν
15ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ἀληθείας ἀποκείμενον ἱερὸν ἀτεχνῶς λόγον, Αἰγύπτιοι μὲν διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀδύτων καλουμένων, Ἑβραῖοι δὲ διὰ τοῦ παραπετάσματος ἠνίξαντο, μόνοις ἐξῆν [δ'] ἐπιβαίνειν αὐτῶν τοῖς ἱερωμένοις, τουτέστι τοῖς ἀνακειμένοις τῷ θεῷ P.
20τοῖς περιτετμημένοις τὰς τῶν παθῶν ἐπιθυμίας διὰ 657. τὴν πρὸς μόνον τὸ θεῖον ἀγάπην· οὐ καθαρῷ γὰρ Pott. καθαροῦ ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτὸν εἶναι συνεδόκει καὶ Πλάτωνι.

§. 20. Ἐντεῦθεν αἱ προφητεῖαι οἵ τε χρησμοὶ
25λέγονται δι' αἰνιγμάτων, καὶ αἱ τελεταὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀνέδην οὐ δείκνυνται, ἀλλὰ μετὰ τινῶν καθαρμῶν καὶ προρρήσεων,

ἁ Μοῖσα γὰρ οὐ φιλοκερδής πω τότ' ἦν οὐδ' ἐργάτις·
30 οὐδ' ἐπέρναντο γλυκεῖαι μελίφθογγοι ποτὶ Τερψιχόρας
ἀργυρωθεῖσαι πρόσωπα μαλθακόφωνοι ἀοιδαί.

αὐτίκα οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμαν-
35θάνουσι τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην, δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς, ὑστά-

την δὲ καὶ τελευταίαν τὴν ἱερογλυφικὴν, ἧς ἡ μέν ἐστι διὰ τῶν πρώτων στοιχείων κυριολογικὴ, ἡ δὲ συμβολική. τῆς δὲ συμβολικῆς ἡ μὲν κυριολογεῖται κατὰ μίμησιν, ἡ δ' ὥσπερ τροπικῶς γράφεται, ἡ δὲ 5ἄντικρυς ἀλληγορεῖται κατά τινας αἰνιγμούς. ἥλιον γοῦν γράψαι βουλόμενοι κύκλον ποιοῦσι, σελήνην δὲ σχῆμα μηνοειδὲς κατὰ τὸ κυριολογούμενον εἶδος, τροπικῶς δὲ κατ' οἰκειότητα μετάγοντες καὶ μετατιθέντες, τὰ δ' ἐξαλλάττοντες, τὰ δὲ πολλαχῶς μετα-10σχηματίζοντες χαράττουσιν.

§. 21. Τοὺς γοῦν τῶν βασιλέων ἐπαίνους θεολογουμένοις μύθοις παραδιδόντες ἀναγράφουσι διὰ τῶν ἀναγλύφων, τοῦ δὲ κατὰ τοὺς αἰνιγμοὺς τρίτου εἴδους δεῖγμα ἔστω τόδε. τὰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων 15ἄστρων διὰ τὴν πορείαν τὴν λοξὴν ὄφεων σώμασιν ἀπείκαζον, τὸν δὲ ἥλιον τῷ τοῦ κανθάρου, ἐπειδὴ κυκλοτερὲς ἐκ τῆς βοείας ὄνθου σχῆμα πλασάμενος P. ἀντιπρόσωπος κυλινδεῖ. φασ δὲ καὶ ἑξάμηνον μὲν 658. ὑπὸ γῆς, θάτερον δὲ τοῦ ἔτους τμῆμα τὸ ζῶον Pott. 20τοῦτο ὑπὲρ γῆς διαιτᾶσθαι, σπερμαίνειν τε εἰς τὴν σφαῖραν καὶ γεννᾶν, καὶ θῆλυν κάνθαρον μὴ γίνεσθαι. πάντες οὖν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο, τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι 25καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασιν· ὁποῖα καὶ παρ' Ἕλλησι τὰ μαντεῖα, καὶ ὅ γε Ἀπόλλων ὁ Πύθιος λοξίας λέγεται.

§. 22. Ναὶ μὴν καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν 30καλουμένων τὰ ἀποφθέγματα ὀλίγαις λέξεσι μείζονος πράγματος δήλωσιν ἐμφαίνει, οἷον ἀμέλει τὸ χρόνου P. φείδου', ἤτοι ἐπεὶ ὁ βίος βραχὺς καὶ οὐ δεῖ τὸν 238. χρόνον τοῦτον εἰς μάτην καταναλῶσαι, ἢ κατ' ἐναν-Sylb. τιότητα φείσασθαι τῶν ἀναλωμάτων τῶν ἰδιωτι-35κῶν, ἵνα κἂν πολλὰ ἔτη ζήσῃς, φησὶ, μὴ ἐπιλείπῃ σοὶ τὰ ἐπιτήδεια.

τος γνωστικοῦ μεταλαμβάνουσιν. „κατὰ τὴν χάριν," φησὶ, „τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ χρυσίον καὶ ἀργύριον, λίθους τιμίους" *). ταῦτα γνωστικὰ ἐποικο-
5δομήματα τῇ κρηπῖδι τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, „καλάμη δὲ" τὰ τῶν αἱρέσεων ἐπαναθήματα „καὶ ξύλα καὶ χόρτος. ὁποῖον δὲ ἑκάστου τὸ ἔργον τὸ πῦρ δοκιμάσει." τὴν γνωστικὴν οἰκοδομὴν κἀν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ αἰνισσόμενός φησιν·
10ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς **). ἀποκεκαλυμμένως δὲ οὐχ οἷόν τε ἦν τὰ τοιαῦτα τῶν χαρισμάτων ἐπιστέλλειν.

Cap. V.

15 §. 27. *Αὐτίκα τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πάνυ σφόδρα ἐπικεκρυμμένως ἤρτηται τὰ Πυθαγόρεια σύμβολα. παραινεῖ γοῦν ὁ Σάμιος „χελιδόνα ἐν οἰκίᾳ μὴ ἔχειν, τουτέστι λάλον καὶ ψίθυρον καὶ πρόγλωσσον ἄνθρωπον μὴ δυνάμενον στέγειν ὧν ἂν μετάσχῃ
20μὴ δέχεσθαι, „χελιδὼν γὰρ καὶ τρυγὼν, ἀγροῦ στρουθία, ἔγνωσαν καιροὺς εἰσόδων αὐτῶν" ***), φησὶν ἡ γραφὴ, καὶ οὐ χρή ποτε φλυαρίᾳ συνοικεῖν. ναὶ μὴν γογγύζουσα ἡ τρυγὼν μέμψεως καταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα εἰκότως ἐξοικίζεται·
25 ὡς μή μοι τρύζητε παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος †). ἡ χελιδὼν δὲ, ἢ τὸν μῦθον αἰνίττεται τὸν Πανδίονος ἀφοσιοῦσθαι ἄξιον τὰ ἐπ' ἐκείνῃ θρυλούμενα πάθη, ἐξ ὧν τὸν Τηρέα τὰ μὲν παθεῖν, τὰ δὲ καὶ δρᾶσαι παρειλήφαμεν. διώκει δὲ ἄρα καὶ τέττιγας
30τοὺς μουσικοὺς, ὅθεν ἀπωθεῖσθαι δίκαιος ὁ διώκτης τοῦ λόγου. P. 661. Pott.

---

*) 1 Corinth. 3, 10—12 sq. **) Roman. 1, 11. ***) Ierem. 8, 7. †) Homer. Iliad. ι. v. 311.

ναὶ τὰν ὄλυμπον καταδερκομέναν σκαπτοῦχον
Ἥραν·
ἔστι μοὶ πιστὸν ταμιεῖον ἐπὶ γλώσσας,
ἡ ποιητικὴ φησιν. ὅ τε Αἰσχύλος·
5 ἀλλ' ἔστι κἀμοὶ κλῆς ἐπὶ γλώσσῃ φύλαξ.
P. πάλιν ὁ Πυθαγόρας· „τῆς χύτρας ἀρθείσης ἀπὸ τοῦ
237. πυρὸς τὸν ἐν τῇ σποδῷ τῦφον μὴ ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ
Sylb. συγχεῖν προσέταττεν, καὶ ταράττειν ἀναστάντας ἐξ
εὐνῆς τὰ στρώματα'· οὐ γὰρ τὸν τύπον ἀφανίζειν
10 μόνον δεῖν ἠνίττετο, ἀλλὰ μηδὲ ὀργῆς ἴχνος ἀπολιπεῖν. ἐπὰν δὲ ἀναζέσασα παύσηται, καθίστασθαι
αὐτὴν καὶ πᾶσαν ἀπαλείφειν μνησικακίαν. „ἥλιος
δὲ ὑμῖν τῇ ὀργῇ," φησὶν ἡ γραφή, „μὴ ἐπιδυέτω" *)·
καὶ ὁ εἰπὼν „οὐκ ἐπιθυμήσεις" **) πᾶσαν ἀφεῖλεν
15 μνησικακίαν· θυμὸς γὰρ εὑρίσκεται ὁρμὴ ἐπιθυμίας
ἡμέρου ψυχῆς κατ' ἐξοχὴν ἀμύνης ἐφετικὸς ἀλόγως.

§. 28. Τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ καὶ ἡ κοίτη ταράσσεσθαι παραινεῖται, ὡς μήτε ὀνειρωγμοῦ τινὸς μηδὲ
μὴν ὕπνου μεθ' ἡμέραν, ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἐν νυκτὶ ἡδο-
20 νῆς ἐπιμεμνῆσθαι ἔτι. τάχα δὲ καὶ φαντασίαν τὴν
ζοφερὰν συγχεῖν τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ δεῖν ἠνίσσετο· „ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε" ***), ὁ Δαβὶδ
λέγει, μὴ συγκατατίθεσθαι τῇ φαντασίᾳ μηδὲ τὸ
ἔργον ἐπάγειν κυροῦντα τὴν ὀργὴν χρῆναι διδάσκων.
25 πάλιν „ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν' Πυθαγόρειόν ἐστι σύμβολον, δηλοῖ δὲ τὰ τέλη καὶ τὰ ὅμοια τῶν μισθωμά- P.
των ταραχώδη καὶ ἄστατα ὄντα παραιτεῖσθαι δεῖν. 662.
διά τοῦτό τοι ὁ λόγος τοὺς τελώνας λέγει δυσκό- Pott.
λως †) σωθήσεσθαι. πάλιν δ' αὖ „δακτύλιον μὴ
30 φορεῖν μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν θεῶν' παρεγγυᾷ ὁ Πυθαγόρας, ὥσπερ Μωϋσῆς ††) πρόπαλαι
διαρρήδην ἐνομοθέτησεν μηδὲν δεῖν γλυπτὸν ἢ χώ-

*) Ephes. 4, 26. **) Exod. 20, 17. ***) Psalm. 4, 4.
Ephes. 4, 26. †) Cf. Matth. 19, 23. ††) Cf. Exod. 20, 4.
Leuit. 26, 1. Deut. 4, 15. 17.

νευτὸν ἢ πλαστὸν ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι, ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχωμεν, ἐπὶ δὲ τὰ νοητὰ μετίωμεν· ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως 5συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι' ὕλης σεβάζεσθαι ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι' αἰσθήσεως. διὸ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων οἱ σοφώτατοι τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἕδος ὕπαιθρον ἀφώρισαν, ὡς Ἑβραῖοι τὸν νεὼν ἄνευ ἀγάλματος εἱσάμενοι. εἰσὶ δὲ οἳ τὸν θεὸν σέβοντες 10οὐρανοῦ μίμημα ποιησάμενοι περιέχον τὰ ἄστρα προσκυνοῦσιν.

§. 29. Ναὶ μὴν λεγούσης τῆς γραφῆς· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν" *), ἄξιον ἡγοῦμαι καὶ τὴν Εὐρύσου τοῦ Πυ-15θαγορείου παραθέσθαι φωνὴν οὕτως ἔχουσαν· ὅς ἐν τῷ ‚περὶ τύχας' τὸν δημιουργὸν φήσας αὐτῷ χρώμενον παραδείγματι ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἐπήγαγεν· ‚τὸ δὲ σκᾶνος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον, οἷα γεγονὸς ἐκ τᾶς αὐτᾶς ὕλας, ὑπὸ τεχνίτα δὲ εἰργασμένον 20λώστω, ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ.' καὶ ὅλως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ σὺν καὶ Πλάτωνι μάλιστα τῶν ἄλλων φιλοσόφων σφόδρα τῷ νομοθέτῃ ὡμίλησαν, ὡς ἔστιν ἐξ αὐτῶν συμβαλέσθαι τῶν δογμάτων. καὶ κατά τινα μαν-25τείας εὔστοχον φήμην οὐκ ἀθεεὶ συνδραμόντες ἔν τισι προφητικαῖς φωναῖς τὴν ἀλήθειαν κατὰ μέρη καὶ εἴδη διαλαβόντες, προσηγορίαις οὐκ ἀφεγγέσιν οὐδὲ ἔξωθεν τῆς τῶν πραγμάτων δηλώσεως πορευο- P. μέναις ἐτίμησαν, τῆς περὶ τὴν ἀλήθειαν οἰκειότη- 663. 30τος ἔμφασιν εἰληφότες. ὅθεν ἡ μὲν Ἑλληνικὴ φι- Pott. λοσοφία τῇ ἐκ τῆς θρυαλλίδος ἔοικεν λαμπηδόνι, ἣν ἀνάπτουσιν ἄνθρωποι παρὰ ἡλίου κλέπτοντες ἐντέχνως τὸ φῶς. κηρυχθέντος δὲ τοῦ λόγου πᾶν

---

*) Genes. 1, 26.

ἐκεῖνο τὸ ἅγιον ἐξέλαμψεν φῶς. εἶτα κατὰ μὲν τὰς οἰκίας νύκτωρ χρησιμεύει τὸ κλέμμα, ἡμέρας δὲ καταυγάζεται τὸ πῦρ καὶ πᾶσα ἡ νὺξ ἐκφωτίζεται τῷ τοσούτῳ τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἡλίῳ.

5 §. 30. Αὐτίκα ἐπιτομὴν τῶν περὶ δικαιοσύνης εἰρημένων Μωϋσεῖ ὁ Πυθαγόρας πεποίηται λέγων, „ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν," τουτέστι μὴ παρέρχεσθαι τὸ πρὸς τὰς διανομὰς ἴσον τιμῶντας τὴν δικαιοσύνην·

ἢ φίλους ἀεὶ φίλοις
10 πόλεις τε πόλεσι, συμμάχους τε συμμάχοις
συνδεῖ, τὸ γὰρ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ,
τῷ πλέονι δ' αἰεὶ πολέμιον καθίσταται
τοὔλασσον, ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας κατάρχεται

κατὰ τὴν ποιητικὴν χάριν. διὰ τοῦτο ὁ κύριος „ἄρατε 15τὸν ζυγόν μου," φησίν, „ὅτι χρηστός ἐστι καὶ ἀβαρής" *). καὶ τοῖς περὶ πρωτείων φιλονεικοῦσι γνωρίμοις μετὰ ἁπλότητος τὴν ἰσότητα παρεγγυᾷ λέγων „ὡς τὰ παιδία αὐτοὺς γενέσθαι δεῖν" **). ὡς αὔτως καὶ ὁ ἀπόστολος „μηδένα εἶναι ἐν Χριστῷ δοῦ-20λον ἢ ἐλεύθερον" γράφει „ἢ Ἕλληνα ἢ Ἰουδαῖον" ***). καινὴ γὰρ ἡ κτίσις ἡ ἐν Χριστῷ ἀφιλόνεικος καὶ ἀπλεονέκτητος καὶ ἰσότης δικαία, φθόνος γὰρ ἔξω θείου χοροῦ ἵσταται καὶ ζῆλος καὶ λύπη, ᾗ καὶ οἱ μύσται καρδίαν ἐσθίειν ἀπαγορεύουσι, μὴ χρῆναί 25ποτε διδάσκοντες ῥᾳθυμίαις καὶ ὀδύναις ἐπὶ τοῖς ἀβουλήτως συμβαίνουσι δάκνειν καὶ κατεσθίειν τὴν ψυχήν. ἄθλιος γοῦν ἐκεῖνος, ὅν φησι καὶ Ὅμηρος πλανώμενον μόνον, ὃν θυμὸν κατέδειν †). P.

§. 31. Πάλιν αὖ δύο ὁδοὺς ††) ὑποτιθεμένου 664. 30τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμοίως τοῖς προ- Pott. φήταις ἅπασι καὶ τὴν μὲν καλούντων „στενὴν καὶ τεθλιμμένην" τὴν κατὰ τὰς ἐντολὰς καὶ ἀπαγορεύσεις

*) Matth. 11, 29 sq. **) Ibid. 18, 3. ***) Galat. 3. 28. 6, 15. 5, 19—21. †) Cf. Homer. Iliad. ζ. v. 202. ††) Cf. Matth. 7, 13. 14. Luc. 13, 24.

*περιεσταλμένην, τὴν δὲ ἐναντίαν τὴν εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν, „πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον"; ἀκώλυτον ἡδοναῖς τε καὶ θυμῷ, καὶ φασκόντων. „μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ 5ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη" *)· ὅ τε τοῦ Κείου Προδίκου ἐπί τε τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας μῦθος πρόεισιν, καὶ Πυθαγόρας οὐκ ὀκνεῖ ἀπαγορεύειν „τὰς λεωφόρους ὁδοὺς βαδίζειν" προστάττων μὴ δεῖν ταῖς τῶν πολλῶν ἕπεσθαι γνώμαις ἀκρίτοις καὶ ἀνομολογουμέ-10ναις. Ἀριστόκριτος δ' ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πρὸς Ἡρακλεόδωρον ἀντιδοξουμένων μέμνηταί τινος ἐπιστολῆς P. οὕτως ἐχούσης· „Βασιλεὺς Σκυθῶν Ἀτοίας Βυζαν-240. τίων δήμῳ· μὴ βλάπτετε προσόδους ἐμάς, ἵνα μὴ Sylb. ἐμαὶ ἵπποι ὑμέτερον ὕδωρ πίωσι." συμβολικῶς γὰρ 15ὁ βάρβαρος τὸν μέλλοντα πόλεμον αὐτοῖς ἐπάγεσθαι παρεδήλωσεν. ὁμοίως καὶ Εὐφορίων ὁ ποιητὴς τὸν Νέστορα παράγει λέγοντα·*

οἱ δ' οὔπω Σιμόεντος Ἀχαιΐδας ἄρσαμεν ἵππους.

διὰ τοῦτό τοι καὶ Αἰγύπτιοι πρὸ τῶν ἱερῶν τὰς 20σφίγγας ἱδρύονται, ὡς αἰνιγματώδους τοῦ περὶ θεοῦ λόγου καὶ ἀσαφοῦς ὄντος. τάχα δὲ καὶ ὅτι φιλεῖν τε δεῖ καὶ φοβεῖσθαι τὸ θεῖον, ἀγαπᾶν μὲν ὡς προσηνὲς καὶ εὐμενὲς τοῖς ὁσίοις, δεδιέναι δὲ ὡς ἀπαραιτήτως δίκαιον τοῖς ἀνοσίοις. θηρίου γὰρ ὁμοῦ 25καὶ ἀνθρώπου ἡ σφὶγξ αἰνίσσεται τὴν εἰκόνα.

Cap. VI.

§. 32. *Μακρὸν δ' ἂν εἴη πάντα ἐπεξιέναι τὰ προφητικὰ καὶ τὰ νομικὰ τὰ δι' αἰνιγμάτων εἰρημένα ἐπιλεγομένους. σχεδὸν γὰρ ἡ πᾶσα ὧδέ πως 30θεσπίζεται γραφή. ἀπόχρη δ' οἶμαι τῷ γε νοῦν κεκτημένῳ εἰς ἔνδειξιν τοῦ προκειμένου ὀλίγα τινὰ*

---

*) Psalm. 1, 1.

ἐκτεθέντα παραδείγματα. αὐτίκα ὁμολογεῖ τὴν ἐπίκρυψιν ἡ περὶ τὸν νεὼν τὸν παλαιὸν τῶν ἑπτὰ περιβόλων πρός τι ἀναφορὰ παρ' Ἑβραίοις ἱστορουμένη· ἥ τε κατὰ τὸν ποδήρη διασκευὴ διὰ ποικίλων τῶν
5πρὸς τὰ φαινόμενα συμβόλων τὴν ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι γῆς αἰνισσομένη συνθήκην, τό τε κάλυμμα καὶ παραπέτασμα ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ, κόκκῳ τε καὶ βύσσῳ πεποίκιλτο, ᾐνίττετο δ' ἄρα ὡς ἡ τῶν στοιχείων φύσις ἐπέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θεοῦ, ἐξ ὕδα-
10τος μὲν γὰρ ἡ πορφύρα, βύσσος δὲ ἐκ γῆς, ὑάκινθός τε ὡμοίωται ἀέρι ζοφώδης ὢν ὥσπερ ὁ κόκκος τῷ πυρί.

P. 665. Pott.

§. 33. Ἀνὰ μέσον δὲ τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ παραπετάσματος, ἔνθα τοῖς ἱερεῦσιν ἐξῆν εἰσιέναι
15θυμιατήριόν τε ἔκειτο σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ τῷδε κειμένης γῆς, ἐξ ἧς αἱ ἀναθυμιάσεις. μέσος δὲ καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος τοῦ τε ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος, ἔνθα μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ ἐπετέτραπτο ῥηταῖς εἰσιέναι ἡμέραις, καὶ τῆς ἔξωθεν περικειμένης
20αὐλαίας τῆς πᾶσιν ἀνειμένης Ἑβραίοις, τὸ μεσαίτατον οὐρανοῦ φασὶ καὶ γῆς· ἄλλοι δὲ κόσμου τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ λέγουσιν εἶναι σύμβολον. τὸ μὲν οὖν κάλυμμα κώλυμα λαϊκῆς ἀπιστίας ἐπίπροσθε τῶν πέντε τετάνυστο κιόνων, εἶργον τοὺς ἐν
25τῷ περιβόλῳ. ταύτῃ τοι μυστικώτατα „πέντε ἄρτοι" *) πρὸς τοῦ σωτῆρος κατακλῶνται καὶ πληθύνουσι τῷ ὄχλῳ τῶν ἀκροωμένων. πολὺς γὰρ ὁ τοῖς αἰσθητοῖς ὡς μόνοις οὖσι προσανέχων. „ἄθρει δὴ περισκοπῶν", φησὶν ὁ Πλάτων, „μή τις τῶν ἀμυή-
30των ἐπακούει. εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ ἄλλο οὐδὲν οἰόμενοι εἶναι ἢ οὗ ἂν ἀπρὶξ ταῖν χεροῖν λαβέσθαι δύναιντο, πράξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι, ὡς ἐν οὐσίας μέρει· τοιοῦτοι γὰρ οἱ

*) Ioann. 6, 9.

τῇ πεντάδι τῶν αἰσθήσεων προσανέχοντες μόνῃ. ἄβατον δὲ ἀκοαῖς καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἡ νόησις τοῦ θεοῦ.

§. 34. Ἐντεῦθεν πρόσωπον εἴρηται τοῦ πατρὸς
5ὁ υἱὸς αἰσθήσεων πεντάδι σαρκοφόρος γενόμενος ὁ λόγος ὁ τοῦ πατρῴου μηνυτὴς ἰδιώματος. „εἰ δὲ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν" *). „διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους" **) ὁ καλὸς ἀπόστολος λέγει. ἔνδον μὲν οὖν τοῦ καλύμματος ἱερατικὴ κέ- P.
10κρυπται διακονία καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πονουμένους 666.
πολὺ τῶν ἔξω εἴργει. πάλιν τὸ παραπέτασμα τῆς Pott.
εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων παρόδου, κίονες τέτταρες αὐτόθι, ἁγίας μήνυμα τετράδος διαθηκῶν παλαιῶν. ἀτὰρ καὶ τὸ τετράγραμμον ὄνομα τὸ μυστικὸν, ὃ
15περιέκειντο οἷς μόνοις τὸ ἄδυτον βάσιμον ἦν· λέγεται δὲ Ἰαοὺ, ὃ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος. καὶ μὴν καὶ καθ' Ἕλληνας θεὸς τὸ ὄνομα τετράδα περιέχει γραμμάτων. εἰς δὲ τὸν νοητὸν κόσμον μόνος ὁ κύριος γενόμενος εἴσεισι τῶν παθῶν
20εἰς τὴν τοῦ ἀρρήτου γνῶσιν παρεισδυόμενος, ὑπὲρ „πᾶν ὄνομα" ***) ἐξαναχωρῶν, ὃ φωνῇ γνωρίζεται. ναὶ μὴν ἥ τε λυχνία ἐν τοῖς νοτίοις ἔκειτο τοῦ θυμιατηρίου, δι' ἧς αἱ τῶν ἑπτὰ φωσφόρων κινήσεις δεδήλωνται νοτίους τὰς περιπολήσεις ποιουμένων.
25τρεῖς γὰρ ἑκατέρωθεν τῆς λυχνίας ἐμπεφύκασι κλάδοι καὶ ἐπ' αὐτοῖς οἱ λύχνοι, ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος ὥσπερ ἡ λυχνία μέσος τῶν ἄλλων πλανητῶν τεταγμένος τοῖς τε ὑπὲρ αὐτὸν τοῖς τε ὑπ' αὐτὸν κατά τινα θείαν μουσικὴν ἐνδίδωσι τοῦ φωτός.

30 §. 35. Ἔχει δέ τι καὶ ἄλλο αἴνιγμα ἡ λυχνία ἡ χρυσῆ τοῦ σημείου τοῦ Χριστοῦ, οὐ τῷ σχήματι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ φωτεμβολεῖν „πολυτρόπως καὶ P.
πολυμερῶς τοὺς εἰς αὐτὸν" †) πιστεύοντας, ἐλπί-667.
Pott.

*) Galat. 5, 25. **) 2 Corinth. 5, 7. ***) Philipp. 2, 9. †) Hebr. 1, 1.

ζοντάς τε καὶ βλέποντας διὰ τῆς τῶν πρωτοκτίστων διακονίας. φασὶ δ' εἶναι „ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς" κυρίου τὰ „ἑπτὰ πνεύματα" *), ἐπαναπαυόμενα „τῇ ῥάβδῳ τῇ ἀνθούσῃ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί" **). πρὸς δὲ τοῖς
5βορίοις τοῦ θυμιατηρίου τράπεζα εἶχε τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς ἡ παράθεσις τῶν ἄρτων, ὅτι τροφιμώτατα τῶν πνευμάτων τὰ βόρια. εἶεν δ' ἂν μοναί τινες εἰς ἓν σῶμα καὶ σύνοδον μίαν συμπνεουσῶν ἐκκλησιῶν, τά τε ἐπὶ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ ἱστορούμενα μη-
10νύει τὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου τοῦ ἀποκεκρυμμένου καὶ ἀποκεκλεισμένου τοῖς πολλοῖς. καὶ μὴν καὶ τὰ χρύσια ἐκεῖνα ἀγάλματα, ἑξαπτέρυγον ἑκάτερον αὐτῶν, εἴτε τὰς δύο ἄρκτους, ὡς βούλονταί τινες, ἐμφαίνει, εἴτε ὅπερ μᾶλλον τὰ δύο ἡμισφαίρια, ἐθέλει δὲ τὸ
15ὄνομα τῶν Χερουβὶμ δηλοῦν „ἐπίγνωσιν πολλήν". ἀλλὰ δώδεκα πτέρυγας ἄμφω ἔχει καὶ διὰ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν φερομένου χρόνου τὸν αἰσθητὸν κόσμον δηλοῖ.

§. 37. Περὶ τούτων οἶμαι καὶ ἡ τραγῳδία φυ-
P. σιολογοῦσά φησιν·

241. ἀκάμας τε χρόνος περί γ' ἀενάῳ
Sylb. ῥεύματι πλήρης φοιτᾷ τίκτων
αὐτὸς ἑαυτὸν, δίδυμοί τ' ἄρκτοι
ταῖς ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς
25 [τὸν] Ἀτλάντειον τηροῦσι πόλον.

Ἄτλας δὲ ὁ μὴ πάσχων πόλος δύναται μὲν εἶναι καὶ ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα, βέλτιον δὲ ἴσως αἰῶνα ἀκίνητον νοεῖσθαι. ἄμεινον δ' ἡγοῦμαι τὴν κιβωτὸν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Θηβωθὰ καλουμένην ἄλλο
30τι σημαίνειν. ἑρμηνεύεται μὲν ἓν ἀνθ' ἑνὸς πάντων τόπων. εἴτ' οὖν ὀγδοὰς καὶ ὁ νοητὸς κόσμος εἴτε καὶ ὁ περὶ πάντων περιεκτικὸς, ἀσχημάτιστός τε καὶ ἀόρατος δηλοῦται θεὸς, τὰ νῦν ὑπερκείσθω λέγειν·

---

*) Apocal. 5, 6. **) Iesai. 11, 1 sq.

πλὴν ἀνάπαυσιν μηνύει τὴν μετὰ τῶν δοξολόγων πνευμάτων, ἃ αἰνίσσεται Χερουβίμ· οὐ γὰρ ἄν ποτε ὁ μηδὲ γλυπτὸν εἴδωλον δημιουργεῖν παραινέσας αὐτὸς ἀπεικόνιζεν τῶν ἁγίων ἄγαλμα, οὐδ' ἔστι τὴν ἀρχὴν ἐπισύνθετόν τι καὶ αἰσθητὸν ζῶον ἐν οὐρανῷ ὧδέ πως ἔχον, σύμβολον δ' ἐστὶ λογικῆς μὲν τὸ P. πρόσωπον ψυχῆς, πτέρυγες δὲ λειτουργίαι τε καὶ 668. ἐνέργειαι αἱ μετάρσιοι δεξιῶν τε ἅμα καὶ λαιῶν Pott. δυνάμεων, ἡ φωνὴ δὲ δόξα εὐχάριστος ἐν ἀκατα-10παύστῳ θεωρίᾳ.

§. 38. Ἀπόχρη μέχρι τοῦδε προχωρῆσαι τὴν μυστικὴν ἑρμηνείαν, τοῦ δὲ ἀρχιερέως ὁ ποδήρης κόσμου ἐστὶν αἰσθητοῦ σύμβολον, τῶν μὲν ἑπτὰ πλανητῶν οἱ πέντε λίθοι καὶ οἱ δύο ἄνθρακες διά 15τε τὸν Κρόνον καὶ τὴν Σελήνην· ὁ μὲν γὰρ μεσημβρινὸς καὶ ὑγρὸς καὶ γεώδης καὶ βαρὺς, ἡ δὲ ἀερώδης· διὸ Ἄρτεμις πρός τινων εἴρηται ἀεροτόμος τις οὖσα, ζοφερὸς δὲ ὁ ἀήρ. συνεργοῦντας δὲ εἰς γένεσιν τῶν τῇδε τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς πλανήταις κατὰ 20τὴν θείαν πρόνοιαν ἐπί τε τοῦ στήθους καὶ τῶν ὤμων εἰκότως ἱδρῦσθαι διαγράφει, δι' ὧν ἡ πρᾶξις ἡ ἐπιγενεσιουργὸς ἡ ἑβδομὰς ἡ πρώτη, στῆθος δ' οἰκητήριον καρδίας τε καὶ ψυχῆς. εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλως λίθοι ποικίλοι σωτηρίας τρόποι. οἱ μὲν ἐν 25τοῖς ὑπεραναβεβηκόσιν, οἱ δ' ἐν τοῖς ὑποβεβηκόσιν ἱδρυμένοι παντὸς τοῦ σωζομένου σώματος. οἵ τε τριακόσιοι ἑξήκοντα κώδωνες οἱ ἀπηρτημένοι τοῦ ποδήρους χρόνος ἐστὶν ἐνιαύσιος, „ἐνιαυτὸς κυρίου δεκτὸς, κηρύσσων" *) καὶ κατηχῶν τὴν μεγίστην 30τοῦ σωτῆρος ἐπιφάνειαν. ἀλλα καὶ ὁ πῖλος ὁ χρυσοῦς ὁ ἀνατεταμένος τὴν ἐξουσίαν μηνύει τὴν βασιλικὴν τοῦ κυρίου, εἴ γε „ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας" **) ὁ σωτήρ.

---

*) Iesai. 61, 2. Luc. 4, 19. **) Ephes. 5, 23.

§. 39. Σημεῖον γοῦν ἡγεμονικωτάτης ἀρχῆς ὁ πῖλος ὁ ὑπὲρ αὐτὴν, ἄλλως τε ἀκηκόαμεν, ὡς εἴρηται, „καὶ τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ ὁ Θεὸς“ *) καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ναὶ μὴν 5 τὸ μὲν περιστήθιον ἔκ τε ἐπωμίδος, ἥ ἐστιν ἔργου σύμβολον, ἔκ τε τοῦ λογίου, τὸν λόγον δὲ τοῦτο αἰνίσσεται, ᾧ συνέστηκεν καὶ ἔστιν οὐρανοῦ εἰκὼν τοῦ λόγῳ γενομένου τοῦ ὑποκειμένου „τῇ κεφαλῇ τῶν πάντων τῷ Χριστῷ“ **), κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡς αὕ-10τως κινούμενα. οἱ οὖν ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος σμαράγδου φωτεινοὶ λίθοι ἥλιον καὶ σελήνην μηνύουσι τοὺς συνεργοὺς τῆς φύσεως. χειρὸς δὲ οἶμαι ὦμος ἀρχή. οἱ δὲ ἐπὶ τῷ στήθει τέτραχα τεταγμένοι δώδεκα τὸν ζωδιακὸν διαγράφουσιν ἡμῖν κύκλον κατὰ τὰς τέσ-15σαρας τοῦ ἔτους τροπάς. ἄλλως τε ἐχρῆν τῇ κε- P. φαλῇ τῇ κυριακῇ νόμον μὲν καὶ προφήτας ὑποκεῖ- 669. σθαι, δι' ὧν οἱ δίκαιοι μηνύονται καθ' ἑκατέρας Pott. τὰς διαθήκας, προφήτας γὰρ ἅμα καὶ δικαίους εἶναι τοὺς ἀποστόλους λέγοντες, εὖ ἂν εἴποιμεν, „ἑνὸς καὶ 20τοῦ αὐτοῦ ἐνεργοῦντος“ ***) διὰ πάντων ἁγίου πνεύματος. ὥσπερ δὲ ὁ κύριος ὑπεράνω τοῦ κόσμου παντὸς, μᾶλλον δὲ ἐπέκεινα τοῦ νοητοῦ, οὕτως καὶ τὸ ἐν τῷ πετάλῳ ἔγγραπτον ὄνομα ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας εἶναι ἠξίωται, ἔγγραπτον δὲ διά τε 25τὰς ἐντολὰς τὰς ἐγγράφους διά τε τὴν αἰσθητὴν παρουσίαν. ὄνομα δὲ εἴρηται Θεοῦ, ἐπεὶ ὡς βλέπει τοῦ πατρὸς τὴν ἀγαθότητα ὁ υἱὸς, ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς σωτὴρ κεκλημένος ἡ τῶν ὅλων ἀρχὴ, ἥτις ἀπεικόνισται μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου πρώτη καὶ πρὸ 30αἰώνων, τετύπωκεν δὲ τὰ μεθ' ἑαυτὴν ἅπαντα γενόμενα.

§. 40. Ναὶ μὴν τὸ λόγιον τὴν προφητείαν τὴν ἐκβοῶσαν τῷ λόγῳ καὶ κηρύσσουσαν καὶ τὴν κρίσιν

---

*) 1 Corinth. 11, 3. 2 Corinth. 11, 30. **) 1 Corinth. 11, 3. Ephes. 1, 12. ***) 1 Corinth. 12, 11.

τὴν ἐσομένην δηλοῖ, ἐπεὶ ὁ αὐτός ἐστι λόγος ὁ προφητεύων κρίνων τε ἅμα καὶ διακρίνων ἕκαστα. φασὶ δὲ καὶ τὸ ἔνδυμα τὸν ποδήρη τὴν κατὰ σάρκα προφητεύειν οἰκονομίαν, δι' ἣν προσεχέστερον εἰς κόσμον 5ὤφθη. ταύτῃ τοὶ ἀποδὺς τὸν ἡγιασμένον χιτῶνα ὁ ἀρχιερεὺς, κόσμος δὲ καὶ ἡ ἐν κόσμῳ κτίσις ἡγίασται πρὸς τοῦ καλὰ συγκαταθεμένου τὰ γινόμενα λούεται καὶ τὸν ἄλλον ἐνδύεται ἅγιον ἁγίου ὡς εἰπεῖν χιτῶνα, τὸν συνεισιόντα εἰς τὰ ἄδυτα αὐτῷ, ἐμοὶ 10δοκεῖν ἐμφαίνων τὸν Λευΐτην καὶ γνωστικὸν ὡς ἂν τῶν ἄλλων ἱερέων ἄρχοντα, ὕδατι ἀπολελουμένων ἐκείνων καὶ πίστιν ἐνδεδυμένων μόνην καὶ τὴν ἰδίαν ἐκδεχομένων μονὴν, αὐτὸν διακρίναντα τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν, κατ' ἐπανάβασιν τῶν ἄλλων ἱερέων σπεύ-15δοντα ἐπὶ τὴν τοῦ νοητοῦ δίοδον τῶν τῇδε ἀπολούεσθαι· οὐκέτι ὕδατι ὡς πρότερον ἐκαθαίρετο, εἰς Λευϊτικὴν ἐντασσόμενος φυλήν.

§. 41. Ἀλλ' ἤδη τῷ γνωστικῷ λόγῳ καθαρὸς μὲν τὴν καρδίαν πᾶσαν, κατορθώσας δ' εὖ μάλα καὶ τὴν πολιτείαν ἐπ' ἄκρων παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπὶ-20μεῖζον αὐξήσας ἀτεχνῶς ἡγνισμένος καὶ λόγῳ καὶ βίῳ, ἐπενδυσάμενος τὸ γάνωμα τῆς δόξης, τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου καὶ τελείου ἀνδρὸς τὴν ἀπόρρητον κληρονομίαν ἀπολαβὼν, „ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη" *)· υἱὸς καὶ φίλος γενόμενος, „πρόσωπον 25ἤδη πρὸς πρόσωπον" **) ἐμπίμπλαται τῆς ἀκορέστου θεωρίας. οὐδὲν δὲ οἷον αὐτοῦ ἐπακοῦσαι τοῦ λόγου, πλείονα τὸν νοῦν διὰ τῆς γραφῆς ἐνδιδόντος. λέγει γὰρ ὧδε· „καὶ ἐκδύσεται τὴν στολὴν την λινῆν, ἣν ἐνδεδύκει εἰσπορευόμενος εἰς τὰ ἅγια 30καὶ ἀποθήσει αὐτὴν ἐκεῖ καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι ἐν τόπῳ ἁγίῳ καὶ ἐνδύσεται τὴν στολὴν αὐτοῦ" ***). ἄλλως δ' οἶμαι ὁ κύριος ἀπο-

P. 670. Pott. P. 242. Sylb.

*) 1 Corinth. 2, 9. **) Ibid. 13, 12. ***) Leuit. 16, 23 sq.

δύεταί τε καὶ ἐνδύεται κατιὼν εἰς αἴσθησιν, ἄλλως ὁ δι' αὐτοῦ πιστεύσας ἀποδύεταί τε καὶ ἐπενδύεται, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος ἐμήνυσεν, τὴν ἡγιασμένην στολήν. ἐντεῦθεν κατ' εἰκόνα τοῦ κυρίου ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῆς 5ἁγιασθείσης ᾑροῦντο φυλῆς οἱ δοκιμώτατοι, καὶ οἱ εἰς βασιλείαν καὶ οἱ εἰς προφητείαν ἐκλεκτοὶ ἐχρίοντο.

Cap. VII.

§. 42. Ὅθεν καὶ Αἰγύπτιοι οὐ τοῖς ἐπιτυχοῦσι 10τὰ παρὰ σφίσιν ἀνετίθεντο μυστήρια οὐδὲ μὴν βεβήλοις τὴν τῶν θείων εἴδησιν ἐξέφερον, ἀλλ' ἢ μόνοις γε τοῖς μέλλουσιν ἐπὶ βασιλείαν προϊέναι καὶ τῶν ἱερέων τοῖς κριθεῖσιν εἶναι δοκιμωτάτοις ἀπό τε τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας καὶ τοῦ γένους. ὅμοια 15γοῦν τοῖς Ἑβραϊκοῖς κατά γε τὴν ἐπίκρυψιν καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων αἰνίγματα. Αἰγυπτίων οἱ μὲν ἐπὶ πλοίου, οἱ δὲ ἐπὶ κροκοδείλου τὸν ἥλιον δεικνύουσι. σημαίνουσι δὲ ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκεροῦ καὶ ὑγροῦ τὴν πορείαν ποιούμενος γεννᾷ τὸν χρόνον, ὃν 20αἰνίσσεται ὁ κροκόδειλος διά τινα ἄλλην ἱερατικὴν ἱστορίαν. ναὶ μὴν καὶ ἐν Διοσπόλει τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καλουμένου πυλῶνος διατετύπωται παιδίον μὲν γενέσεως σύμβολον, φθορᾶς δὲ ὁ γέρων, θεοῦ τε αὖ ὁ ἱέραξ, ὡς ὁ ἰχθὺς μίσους, καὶ κατ' 25ἄλλο πάλιν σημαινόμενον ὁ κροκόδειλος ἀναιδείας.

§. 43. Φαίνεται τοίνυν συντιθέμενον τὸ πᾶν σύμβολον δηλωτικὸν εἶναι τοῦδε· ὦ γινόμενοι καὶ ἀπογινόμενοι, θεὸς μισεῖ ἀναίδειαν. τά τε ὦτα καὶ P. τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ δημιουργοῦντες ἐξ ὕλης τιμίας 671. 30καθιεροῦσιν τοῖς θεοῖς ἀνατιθέντες εἰς τοὺς νεώς, Pott. τοῦτο δήπου αἰνισσόμενοι ὡς πάντα θεὸς ὁρᾷ καὶ ἀκούει. πρὸς τοῖς δὲ ἀλκῆς μὲν καὶ ῥώμης σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων· ὥσπερ ἀμέλει γῆς τε αὐτῆς καὶ γεωργίας καὶ τροφῆς ὁ βοῦς, ἀνδρείας τε καὶ παρ-

ρησίας ὁ ἵππος, ἀλκῆς τε αὖ μετὰ συνέσεως ἡ Σφὶγξ, τὸ μὲν σῶμα πᾶν λέοντος, τὸ πρόσωπον δὲ ἀνθρώπου ἔχουσα. ὁμοίως τε τούτοις σύνεσιν καὶ μνήμην καὶ κράτος καὶ τέχνην ὁ ἄνθρωπος αἰνισσόμε-
5νος τοῖς ἱεροῖς πρὸς αὐτῶν ἐγγλύφεται.

§. 44. Ἤδη δὲ κἂν ταῖς καλουμέναις παρ' αὐτοῖς κωμασίαις τῶν θεῶν χρυσᾶ ἀγάλματα, δύο μὲν κύνας, ἕνα δὲ ἱέρακα καὶ Ἶβιν μίαν περιφέρουσι καὶ καλοῦσι τὰ τέσσαρα τῶν ἀγαλμάτων εἴδωλα
10τέσσαρα γράμματα. εἰσὶ γοῦν οἱ μὲν κύνες σύμβολα τῶν δυεῖν ἡμισφαιρίων, οἷον περιπολούντων καὶ φυλασσόντων, ὁ δὲ ἱέραξ ἡλίου, πυρώδης γὰρ καὶ ἀναιρετικὸς, αὐτίκα τὰς λοιμικὰς νόσους ἡλίῳ ἀνατιθέασιν· ἡ δὲ Ἶβις σελήνης, τὰ μὲν σκιερὰ τῷ
15μέλανι, τὰ δὲ φωτεινὰ τῷ λευκῷ τῶν πτίλων εἰκαζόντων. εἰσὶν δ' οἱ τοὺς μὲν τροπικοὺς πρὸς τῶν κυνῶν μηνύεσθαι βούλονται, οἳ δὴ διαφυλάσσουσι καὶ πυλωροῦσι την ἐπὶ νότον καὶ ἄρκτον πάροδον τοῦ ἡλίου, τὸν δὲ ἰσημερινὸν ὑψηλὸν ὄντα καὶ δια-
20κεκαυμένον ὁ ἱέραξ δηλοῖ, καθάπερ ἡ Ἶβις τὸν λοξὸν, ἀριθμοῦ γὰρ ἐπινοίας καὶ μέτρου μάλιστα τῶν ζώων ἡ Ἶβις ἀρχὴν παρεσχῆσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις δοκεῖ, ὡς τῶν κύκλων ὁ λοξός.

Cap. VIII.

25 §. 45. Ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον Αἰγυπτίων οἱ λογικώτατοι, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ὅσοι φιλοσοφίας ὠρέχθησαν, τὸ συμβολικὸν εἶδος ἐζήλωσαν. φασὶ γοῦν καὶ Ἰδανθούραν τῶν Σκυθῶν βασιλέα, ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης ὁ Σύριος, Δαρείῳ δια-
30βάντι τὸν Ἴστρον πόλεμον ἀπειλοῦντα πέμψαι σύμβολον ἀντὶ τῶν γραμμάτων, μῦν, βάτραχον, ὄρνιθα, ὀϊστὸν, ἄροτρον. ἀπορίας δὲ οὔσης οἵας εἰκὸς, ἐπὶ τούτοις Ὀροντοπάγας μὲν ὁ χιλίαρχος ἔλεγεν παραδώσειν αὐτοὺς τὴν ἀρχὴν, τεκμαιρόμενος ἀπὸ μὲν

P. 672. Pott.

τοῦ μηδὲ τὰς οἰκήσεις, ἀπὸ δὲ τοῦ βατράχου τὰ ὕδατα, τὸν ἀέρα τε ἀπὸ τῆς ὄρνιθος, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀϊστοῦ τὰ ὅπλα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀρότρου τὴν χώραν. Ξιφόδρης δὲ ἔμπαλιν ἡρμήνευσεν, ἔφασκεν γὰρ ἐὰν 5μὴ ὡς ὄρνιθες ἀναπτῶμεν, ἢ ὡς μύες κατὰ τῆς γῆς ἢ ὡς οἱ βάτραχοι καθ' ὕδατος δύωμεν, οὐκ ἂν φύγοιμεν τὰ ἐκείνων βέλη, τῆς γὰρ χώρας οὐκ ἐσμὲν κύριοι. Ἀνάχαρσίν τε τὸν Σκύθην φησὶ καὶ αὐτὸν κοιμώμενον κατέχειν τῇ μὲν λαιᾷ τὰ αἰδοῖα, τῇ 10δεξιᾷ δὲ τὸ στόμα, αἰνιττόμενον δεῖν μὲν ἀμφοῖν, μεῖζον δὲ εἶναι γλώττης κρατεῖν ἢ ἡδονῆς.

§. 46. Καὶ τί μοι περὶ τοὺς βαρβάρους ἐνδιατρίβειν, ἐξὸν αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας σφόδρα τῇ ἐπικρύψει κεχρημένους παραστῆσαι; Ἀνδροκύδης γοῦν 15ὁ Πυθαγορικὸς τὰ Ἐφέσια καλούμενα γράμματα ἐν πολλοῖς δὴ πολυθρύλητα ὄντα συμβόλων ἔχειν φησὶ τάξιν, σημαίνειν δὲ Ἄσκιον μὲν τὸ σκότος, μὴ γὰρ ἔχειν τοῦτο σκιάν· φῶς δὲ Κατάσκιον, ἐπεὶ καταυγάζει τὴν σκιάν· Λίξ τέ ἐστιν ἡ γῆ κατὰ ἀρχαίαν 20ἐπωνυμίαν, καὶ Τετρὰς ὁ ἐνιαυτὸς διὰ τὰς ὥρας, Δαμναμενεὺς δὲ ὁ ἥλιος ὁ δαμάζων, τὰ Αἴσιά τε ἡ ἀληθὴς φωνή. σημαίνει δ' ἄρα τὸ σύμβολον ὡς κεκόσμηται τὰ θεῖα· οἷον σκότος πρὸς φῶς, καὶ ἥλιος πρὸς ἐνιαυτὸν καὶ γῆ πρὸς παντοίαν φύσεως 25γένεσιν. ἀλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ὁ γραμματικὸς ἐν τῷ περὶ τῆς ἐμφάσεως τοῦ περὶ τῶν τροχίσκων συμβόλου φησὶ κατὰ λέξιν· ἐσήμαινον γοῦν οὐ διὰ λέξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ συμβόλων ἔνιοι τὰς πράξεις, διὰ λέξεως μὲν ὡς ἔχει τὰ λεγόμενα Δελφικὰ πα-30ραγγέλματα τὸ „μηδὲν ἄγαν" καὶ τὸ „γνῶθι σαυτὸν"
P. καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· διὰ δὲ συμβόλων, ὡς ὅ τε
243. τροχὸς ὁ στρεφόμενος ἐν τοῖς τῶν θεῶν τεμένεσιν
Syl. εἱλκυσμένος παρὰ Αἰγυπτίων, καὶ τὸ τῶν θαλλῶν τῶν διδομένων τοῖς προσκυνοῦσι. φησὶ γὰρ Ὀρφεὺς 35ὁ Θράκιος·

θαλλῶν δ' ὅσσα βροτοῖσιν ἐπὶ χθονὸς ἔργα μέ- P.
μηλεν. 673.
οὐδὲν ἔχει μίαν αἶσαν ἐπὶ φρεσίν, ἀλλὰ κυκλεῖται Pott.
πάντα πέριξ, στῆναι δὲ καθ' ἓν μέρος οὐ θέμις
5 ἐστίν·
ἀλλ' ἔχει, ὡς ἤρξαντο, δρόμου μέρος ἶσον ἕκαστος.
οἱ θαλλοὶ ἤτοι τῆς πρώτης τροφῆς σύμβολον ὑπάρ-
χουσιν ἢ ὅπως ἐπιστῶνται οἱ πολλοὶ τοὺς μὲν καρ-
ποὺς δι' ὅλου θάλλειν καὶ αὔξεσθαι διαμένοντας ἐπὶ
10 πλεῖστον, σφᾶς δὲ αὐτοὺς ὀλίγον εἰληχέναι τὸν τῆς
ζωῆς χρόνον, τούτου χάριν δίδοσθαι τοὺς θαλλοὺς
βούλονται, ἴσως δὲ καὶ ἵνα ἐπιστῶνται ὅτι ὡς οὗτοι
αὖ καίονται, οὕτως καὶ τοὺς εἰς τοῦτον τὸν βίον,
ταχέως ἐκλιπεῖν καὶ πυρὸς ἔργον γενήσεσθαι.
15 §. 47. Χρησιμώτατον ἄρα τὸ τῆς συμβολικῆς
ἑρμηνείας εἶδος εἰς πολλὰ καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴν θεο-
λογίαν συνεργοῦν καὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ πρὸς ἐπί-
δειξιν συνέσεως καὶ πρὸς βραχυλογίας ἄσκησιν καὶ
σοφίας ἔνδειξιν· ‚σοφοῦ γὰρ τὸ χρῆσθαι τῇ συμβο-
20 λικῇ φράσει δεξιῶς, φησὶν ὁ γραμματικὸς Δίδυμος,
‚καὶ τὸ γνωρίσαι τὸ διὰ ταύτης δηλούμενον'. καὶ
μὴν ἡ στοιχειωτικὴ τῶν παίδων διδασκαλία τὴν τῶν
τεττάρων στοιχείων περιείληφεν ἑρμηνείαν, βέδυ μὲν
γὰρ τοὺς Φρύγας τὸ ὕδωρ φησὶ καλεῖν, καθὰ καὶ
25 Ὀρφεύς·
καὶ βέδυ Νυμφάων καταλείβεται ἀγλαὸν ὕδωρ.
ἀλλὰ καὶ ὁ θύτης Δίων ὁμοίως φαίνεται γράφων·
‚καὶ βέδυ λαβὼν κατὰ χειρῶν καταχέου καὶ ἐπὶ τὴν
ἱεροσκοπίην τρέπου'. ἔμπαλιν δὲ ὁ κωμικὸς Φιλύλ-
30 λιος βέδυ τὸν ἀέρα βιόδωρον ὄντα διὰ τούτων γι-
νώσκει·
ἕλκειν τὸ βέδυ σωτήριον προσεύχομαι·
ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ὑγιείας μέρος·
τὸ τὸν ἀέρ' ἕλκειν καθαρὸν, οὐ τεθολωμένον.
35 §. 48. Συνομόλογος τῆς τοιᾶσδε δόξης καὶ ὁ
Κυζικηνὸς Νεάνθης γράφων τοὺς Μακεδόνων ἱερεῖς

ἐν ταῖς κατευχαῖς βέδυ καταχαλεῖν ἵλεω αὐτοῖς τε καὶ τοῖς τέκνοις, ὅπερ· ἑρμηνεύουσιν ἀέρα. ζὰψ δὲ τὸ πῦρ οἱ μὲν παρὰ τὴν ζέσιν ἀμαθῶς ἐδέξαντο, καλεῖται δ' οὕτως ἡ θάλασσα, ὡς Εὐφορίων ἐν ταῖς
5 πρὸς Θεωρίδαν ἀντιγραφαῖς·

ζὰψ δὲ ποτὶ σπιλάδεσσι νεῶν ὀλέτειρα κακύνει.

Διονύσιός τε ὁ ἴαμβος ὁμοίως· — P. 674. Pott.

πόντου μαινομένοιο περιστείνει ἁλυκὴ ζάψ.

ὁμοίως δὲ Κρατῖνος ὁ νεώτερος κωμικός·

10 καρῖδας ἡ ζὰψ ἐκφέρει κἰχθύδια.

καὶ Σιμμίας ὁ Ῥόδιος

Ἄμμας
Ἰγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἁλυκὴ ζάψ.

χθὼν δὲ ἡ γῆ εἰς μέγεθος κεχυμένη. καὶ πλῆκτρον
15 οἱ μὲν τὸν πόλον, οἱ δὲ τὸν ἀέρα τὸν πάντα πλήσσοντα καὶ κινοῦντα εἰς φύσιν τε καὶ αὔξησιν ἢ τὸν πάντων πληρωτικόν.

§. 49. Οὐκ ἀνέγνωσαν δ' οὗτοι Κλεάνθην τὸν φιλόσοφον, ὃς ἄντικρυς πλῆκτρον τὸν ἥλιον καλεῖ,
20 ἐν γὰρ ταῖς ἀνατολαῖς ἐρείδων τὰς αὐγάς, οἷον πλήσσων τὸν κόσμον, εἰς τὴν ἐναρμόνιον πορείαν τὸ φῶς ἄγει, ἐκ δὲ τοῦ ἡλίου σημαίνει καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα. σφὶγξ δὲ οὐχ ἡ τῶν ὅλων σύνεσις καὶ ἡ τοῦ κόσμου κατὰ τὸν ποιητὴν Ἄρατον περιφορά,
25 ἀλλὰ τάχα μὲν ὁ διήκων πνευματικὸς τόνος καὶ συνέχων τὸν κόσμον εἴη ἄν, ἄμεινον δὲ ἐκδέχεσθαι τὸν αἰθέρα πάντα συνέχοντα καὶ σφίγγοντα, καθὰ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς φησίν·

εἰ δ' ἄγε τοι λέξω πρῶθ' ἥλιον ἀρχήν,
30 ἐξ ὧν δὴ ἐγένοντο τὰ νῦν ἐσορώμενα πάντα,
γαῖά τε καὶ πόντος πολυκύμων, ἠδ' ὑγρὸς ἀὴρ
Τιτὰν ἠδ' αἰθὴρ σφίγγων περὶ κύκλον ἅπαντα.

Ἀπολλόδωρος δ' ὁ Κερκυραῖος τοὺς στίχους τούσδε ὑπὸ Βράγχου ἀναφωνηθῆναι τοῦ μάντεως λέγει Μι-
35 λησίους καθαίροντος ἀπὸ λοιμοῦ. ὁ μὲν γὰρ ἐπιρ-

ραίνων τὸ πλῆθος δάφνης κλάδοις προκατήρχετο
τοῦ ὕμνου ὧδέ πως·

μέλπετε ὦ παῖδες ἑκάεργον καὶ ἑκαέργαν·

ἐπέψαλλεν δὲ ὡς εἰπεῖν ὁ λαός· βέδυ, ζάψ, χθὼν,
5πλῆκτρον, σφίγξ, κναξζβὶ, χθύπτης, φλεγμὸς, δρώψ.
μέμνηται τῆς ἱστορίας καὶ Καλλίμαχος ἐν ἰάμβοις.
κναξζβὶ δὲ κατὰ παραγωγὴν ἡ νόσος, παρὰ τὸ κναίειν, P.
καὶ διαφέρειν θῦψαί τε τῷ κεραυνῷ φλέξαι. Θέσπις 675.
μέντοι ὁ τραγικὸς διὰ τούτων ἄλλο τι σημαίνεσθαί Pott.
10φησιν ὧδέ πως γράφων·

ἴδε σοὶ σπένδω κναξζβὶ τὸ λευκὸν
ἀπὸ θηλαμόνων θλίψας κνακῶν·
ἴδε σοὶ χθύπτην [τυρὸν] μίξας
ἐρυθρῷ μέλιτι, κατὰ τῶν σῶν, Πὰν,
15 δίκερως τίθεμαι βωμῶν ἁγίων.
ἴδε σοὶ βρομίου αἴθοπα φλεγμὸν
λείβω.

αἰνίσσεται οἶμαι τὴν ἐκ τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσι
στοιχείων ψυχῆς γαλακτώδη πρώκτην τροφὴν, μεθ'
20ἣν ἤδη πεπηγὸς γάλα τὸ βρῶμα, τελευταῖον δὲ αἷμα
ἀμπέλου τοῦ λόγου τὸν αἴθοπα οἶνον τὴν τελειοῦσαν
τῆς ἀγωγῆς εὐφροσύνην διδάσκει. δρὼψ δὲ ὁ λό-
γος ὁ δραστήριος ὁ ἐκ κατηχήσεως τῆς πρώτης εἰς
αὔξησιν ἀνδρὸς, εἰς μέτρον ἡλικίας, ἐκφλέγων καὶ
25ἐκφωτίζων τὸν ἄνθρωπον.

§. 50. Ἀλλὰ καὶ τρίτος ὑπογραμμὸς φέρεται
παιδικὸς, μάρπτες σφίγξ κλὼψ ζυνχθηδὸν, σημαίνει
δ' οἶμαι διὰ τῆς τῶν στοιχείων καὶ τοῦ κόσμου
διοικήσεως τὴν ὁδὸν ἡμῖν δεῖν ἐπὶ τὴν τῶν τελειο-
30τέρων γίνεσθαι γνῶσιν βίᾳ καὶ πόνῳ περιγινομένης
τῆς αἰωνίου σωτηρίας, μάρψαι μὲν γὰρ τὸ κατα-
λαβεῖν, τὴν δὲ τοῦ κόσμου ἁρμονίαν ἡ σφίγξ, ζυν-
χθηδὸν δὲ τὴν χαλεπότητα μηνύει, καὶ κλῶπα τὴν
P. λανθάνουσαν κυρίου γνῶσιν ἅμα καὶ ἡμέραν δηλοῖ.
244. τί δ'; οὐχὶ καὶ Ἐπιγένης ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀρφέως
Sylb. ποιήσεως τὰ ἰδιάζοντα παρ' Ὀρφεῖ ἐκτιθέμενός

φησι· „κερκίσι καμπυλόχρωσι" τοῖς ἀρότροις μηνύε- P.
σθαι· στήμοσι δὲ τοῖς αὔλαξι, μίτον δὲ τὸ σπέρμα 676.
ἀλληγορεῖσθαι; καὶ δάκρυα Διὸς τὸν ὄμβρον δη- Pott.
λοῦν, μοίρας τε αὖ τὰ μέρη τῆς σελήνης, τριακάδα
5 καὶ πεντεκαιδεκάτην καὶ νουμηνίαν· διὸ καὶ λευκοστό-
λους αὐτὰς καλεῖν τὸν Ὀρφέα φωτὸς οὔσας μέρη.
πάλιν ἄνθιον μὲν τὸ ἔαρ διὰ τὴν φύσιν, ἀργίδα δὲ
τὴν νύκτα διὰ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ γοργόνιον τὴν
σελήνην διὰ τὸ ἐν αὐτῇ πρόσωπον· Ἀφροδίτην τε
10 τὸν καιρὸν καθ' ὃν δεῖ σπείρειν λέγεσθαι παρὰ τῷ
θεολόγῳ.

§. 51. Τοιαῦτα καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἠνίσσοντο,
Φερσεφόνης μὲν κύνας τοὺς πλανήτας, Κρόνου δὲ
δάκρυον τὴν θάλασσαν ἀλληγοροῦντες. καὶ μυρία
15 ἐπὶ μυρίοις εὕροιμεν ἂν ὑπό τε φιλοσόφων ὑπό τε
ποιητῶν αἰνιγματωδῶς εἰρημένα, ὅπου γε καὶ ὅλα
βιβλία ἐπικεκρυμμένην τὴν τοῦ συγγραφέως βούλη-
σιν ἐπιδείκνυνται, ὡς καὶ τὸ Ἡρακλείτου περὶ φύ-
σεως, ὃς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο σκοτεινὸς προσηγόρευ-
20 ται. ὁμοία τούτῳ τῷ βιβλίῳ καὶ ἡ Φερεκύδους θεο-
λογία τοῦ Συρίου. Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητὴς καὶ
τὰ Καλλιμάχου Αἴτια καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλεξάν-
δρα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια γυμνάσιον εἰς ἐξή-
γησιν γραμματικῶν ἔκκειται ἅπασιν.

25 §. 52. Οὔκουν ἀπεικὸς καὶ τὴν βάρβαρον φι-
λοσοφίαν, περὶ ἧς ἡμῖν πρόκειται λέγειν, ἐπικεκρυμ-
μένως καὶ διὰ συμβόλων προφητεύειν ἔνεστιν, ὡς
ἀποδέδεικται. „τοιαῦτα γοῦν καὶ ὁ Μωϋσῆς παραι-
νεῖ· τὰ κοινὰ δὴ ταῦτα „οὐ φάγεσθαι χοῖρον οὔτε P.
30 ἀετὸν οὔτε ὀξύπτερον οὔτε κόρακα" *). ὁ μὲν γὰρ 677.
χοῖρος φιλήδονον καὶ ἀκάθαρτον ἐπιθυμίαν τροφῶν Pott.
καὶ ἀφροδισίων λίχνον καὶ μεμολυσμένην ἀκολασίαν
μηνύει, ἀεὶ κνηστιῶσαν, ὑλικήν τε καὶ ἐν βορβόρῳ

---

*) Leuit. c. 11. Deuteron. c. 14.

κειμένην, εἰς σφαγὴν καὶ ἀπώλειαν πιαινομένην. ἔμ-
παλιν δὲ ἐπιτρέπει διχηλοῦν καὶ μαρυκώμενον ἐσθίειν,
„μηνύων", φησὶν ὁ Βαρνάβας, „κολλᾶσθαι δεῖν μετὰ
τῶν φοβουμένων τὸν κύριον καὶ μετὰ τῶν μελετών-
5 των ὃ ἔλαβον διάσταλμα ῥήματος ἐν τῇ καρδίᾳ
μετὰ τῶν λαλούντων δικαιώματα κυρίου καὶ τη-
ρούντων, μετὰ τῶν εἰδότων ὅτι ἡ μελέτη ἐστὶν ἔρ-
γον εὐφροσύνης καὶ ἀναμαρυκωμένων τὸν λόγον κυ-
ρίου. τί δὲ τὸ διχηλοῦν; ὅτι ὁ δίκαιος καὶ ἐν τού-
10 τῳ τῷ κόσμῳ περιπατεῖ καὶ τὸν ἅγιον αἰῶνα ἐκδέ-
χεται. εἶτα ἐπιφέρει· βλέπετε πῶς ἐνομοθέτησεν
ὁ Μωϋσῆς καλῶς. ἀλλὰ πόθεν ἐκείνοις ταῦτα νοῆ-
σαι ἢ συνιέναι; ἡμεῖς δικαίως νοήσαντες τὰς ἐντο-
λὰς λαλοῦμεν, ὡς ἠθέλησεν κύριος· διὰ τοῦτο περιέ-
15 τεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνίω-
μεν ταῦτα.

§. 53. Ναὶ μὴν ὅταν λέγῃ, „οὐ φάγῃ τὸν
ἀετὸν, τὸν ὀξύπτερον καὶ τὸν ἴκτινον καὶ τὸν κόρακα",
οὐ κολληθήσῃ, φησὶν, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς ἀνθρώ-
20 ποις, οἳ οὐκ ἴσασι διὰ πόνου καὶ ἱδρῶτος πορίζειν
ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ' ἐν ἁρπαγῇ καὶ ἀνομίᾳ
βιοῦσιν, ἀετὸς μὲν γὰρ ἁρπαγὴν, ὀξύπτερος δὲ ἀδι-
κίαν καὶ πλεονεξίαν ὁ κόραξ μηνύει. γέγραπται δέ·
„μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου ἀθῷος ἔσῃ καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ
25 ἐκλεκτὸς ἔσῃ καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις" *).
κολλᾶσθαι οὖν τοῖς ἁγίοις προσήκει, ὅτι οἱ κολλώ-
μενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται. ἐντεῦθεν ὁ Θέογνις
γράφει·

ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κα-
30 κοῖσι
συμμιγέῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

ὅταν τε αὖ ἐν τῇ ᾠδῇ λέγῃ· „ἐνδόξως γὰρ δεδόξα-
σται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν" **),

---

*) Psalm. 18, 25 sq. **) Exod. 15, 1.

τὸ πολυσκελὲς καὶ κτηνῶδες καὶ ὁρμητικὸν πάθος τὴν ἐπιθυμίαν σὺν καὶ τῷ ἐπιβεβηκότι ἡνιόχῳ τὰς ἡνίας ταῖς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότι, „ἔρριψεν εἰς θάλασσαν", εἰς τὰς κοσμικὰς ἀταξίας ἀποβαλών. P. 678. Pott.

5 §. 54. Οὕτως καὶ Πλάτων ἐν τῷ περὶ ψυχῆς τόν τε ἡνίοχον καὶ τὸν ἀποστατήσαντα ἵππον, τὸ ἄλογον μέρος, ὃ δὴ δίχα τέμνεται, εἰς θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν καταπίπτειν φησίν. ἡ καὶ τὸν Φαέθοντα δι᾽ ἀκρασίαν τῶν πώλων ἐκπεσεῖν ὁ μῦθος αἰνίττε-10ται. ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ· νέον τοῦτον ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοὶ πλεῖόν τι προορώμενον κατὰ τὴν γνῶσιν ἐξέδυσαν τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον, καὶ λαβόντες ἔρριψαν εἰς λάκκον, ὁ δὲ λάκκος κενὸς ὕδωρ οὐκ εἶχε, τὴν ἐκ φιλομαθίας τοῦ σπουδαίου 15ποικίλην γνῶσιν ἀποσκορακίσαντες. ἢ ψιλῇ τῇ κατὰ νόμον πίστει κεχρημένοι ἔρριψαν εἰς λάκκον τὸν ὕδατος κενὸν, εἰς Αἴγυπτον ἀπεμπολήσαντες τὴν τοῦ θείου λόγου ἔρημον, κενὸς δὲ ἐπιστήμης ὁ λάκκος, ἐν ᾧ ῥιφεὶς καὶ τὴν γνῶσιν ἀποδυσάμενος ὅμοιος τοῖς ἀδελ-20φοῖς ἐδόκει γυμνὸς γνώσεως ὁ διαλεληθὼς σοφὸς, κατ᾽ ἄλλο σημαινόμενον. εἴη δ᾽ ἂν ἐπιθυμία ποικίλον ἔνδυμα εἰς ἀχανὲς ἀπέχουσα βάραθρον. „ἐὰν δέ τις ἀνοίξῃ λάκκον ἢ λατομήσῃ", φησὶ, „καὶ μὴ καλύψῃ αὐτὸν, ἐμπέσῃ δ᾽ ἐκεῖ μόσχος ἢ ὄνος, ὁ 25κύριος τοῦ λάκκου ἀποτίσει ἀργύριον, καὶ δώσει τῷ πλησίον, τὸ δὲ τεθνηκὸς αὐτῷ ἔσται" **).

§. 55. Ἐνταῦθά μοι τὴν προφητείαν ἐκείνην ἔπαγε· „ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐ συνῆ-30κεν" ***). ἵνα οὖν μή τις τούτων ἐμπεσὼν εἰς τὴν ὑπὸ σοῦ διδασκομένην γνῶσιν ἀκρατὴς γενόμενος τῆς ἀληθείας παρακούσῃ τε καὶ παραπέσῃ, ἀσφαλὴς,

---

*) Cf. Genes. 37, 23 sqq. **) Exod. 21, 33 sq. ***) Iesai. 1, 3.

φησὶ, περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου γίνου, καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀλόγως προσιόντας ἀπόκλειε τὴν ζῶσαν ἐν βάθει πηγὴν, ποτὸν δὲ ὄρεγε τοῖς τῆς ἀληθείας δεδιψηκόσιν. ἐπικρυπτόμενος δ' οὖν πρὸς τοὺς οὐχ
5οἵους τε ὄντας παραδέξασθαι τὸ βάθος τῆς γνώσεως
P.κατακάλυπτε τὸν λάκκον. ὁ κύριος οὖν τοῦ λάκκου
245.ὁ γνωστικὸς αὐτὸς ζημιωθήσεται, φησὶ, τὴν αἰτίαν
Sylb.ὑπέχων τοῦ σκανδαλισθέντος ἤτοι καθαποθέντος τῷ μεγέθει τοῦ λόγου μικρολόγου ἔτι ὄντος, ἢ με-
10τακινήσας τὸν ἐργάτην ἐπὶ τὴν θεωρίαν καὶ ἀπο- P.
στήσας διὰ προφάσεως τῆς αὐτοσχεδίου πίστεως.679.
„ἀργύριον δὲ δώσει" τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι Pott.
ὑπέχων λόγον καὶ εὐθύνας.

§. 56. Οὗτος μὲν οὖν ὁ τύπος „νόμου καὶ
15προφητῶν ὁ μέχρις Ἰωάννου" *)· ὁ δὲ καίτοι φανερώτερον λαλήσας ὡς ἂν μηκέτι προφητεύων, ἀλλὰ δεικνύων ἤδη παρόντα τὸν ἐξ ἀρχῆς καταγγελλόμενον συμβολικῶς, ὅμως· „οὐκ εἰμὶ", φησὶν, „ἄξιος τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος λῦσαι κυρίου" **)· μὴ
20γὰρ ἄξιος εἶναι ὁμολογεῖ τὴν τοσαύτην βαπτίσαι δύναμιν, χρῆναι γὰρ τοὺς καθαροποιοῦντας ἀπολύειν τοῦ σώματος καὶ τῶν τούτου ἁμαρτημάτων τὴν ψυχὴν, ὥσπερ τοῦ δεσμοῦ τὸν πόδα. τάχα δὲ καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ σωτῆρος εἰς ἡμᾶς ἐνέργειαν, τὴν
25προσεχῆ λέγω, τὴν διὰ τῆς παρουσίας ἐπικρυπτομένην τῷ τῆς προφητείας αἰνίγματι ὁ διὰ τῆς αὐτοψίας τὸν θεσπιζόμενον δείξας τὴν εἰς φανερὸν πόρρωθεν ὁδεύουσαν μηνύσας ἥκουσαν παρουσίαν ὄντως ἔλυσεν τὸ πέρας τῶν λογίων τῆς οἰκονομίας ἐκ-
30καλύψας τὴν ἔννοιαν τῶν συμβόλων. καὶ τὰ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα τάξιν εἴληχε τὰ διὰ δικαιοσύνην ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρ-

---

*) Matth. 11, 13. Luc. 16, 16. **) Marc. 1, 6. Luc. 3, 16. Ioann. 1, 27.

πισμοί τε καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γίνηται, τὰ δὲ εἰς τὸν τῆς τιμῆς μερισμὸν, τὸ δ' ὅπως ὁ παρατυχὼν, ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἑστὼς ἀκούσῃ καὶ τάξιν μεσίτου 5λάβῃ.

Cap. IX.

§. 57. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἔλαθον ὑπὸ φιλοτιμίας ἀποδεικτικῆς περαιτέρω τοῦ δέοντος παρεκβάς. ἐπιλείψει γάρ με ὁ βίος τὸ πλῆθος τῶν συμβολικῶς 10φιλοσοφούντων παρατιθέμενον. μνήμης τε οὖν ἕνεκεν καὶ συντομίας καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνατετάσθαι τοιαῦταί τινες αἱ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας γραφαί. τῶν γὰρ πολλάκις αὐταῖς πλησιαζόντων καὶ δοκιμασίαν δεδωκότων κατά τε τὴν πίστιν 15κατά τε τὸν βίον ἅπαντα μόνων ἐθέλουσιν ὑπάρχειν τὴν ὄντως οὖσαν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀληθῆ θεολογίαν. καὶ μὴν ἐξηγητοῦ τινὸς καὶ καθηγητοῦ χρείαν ἔχειν ἡμᾶς βούλονται, οὕτως γὰρ καὶ σπουδασθήσεσθαι μᾶλλον καὶ ἀνεξαπατήτους ἔσεσθαι, παρὰ 20τῶν εὖ εἰδότων παραλαμβάνοντας καὶ ὠφελήσειν τοὺς ἀξίους αὐτῶν διελάμβανον. ἄλλως τε καὶ πάνθ' ὅσα διά τινος παρακαλύμματος ὑποφαίνεται μείζονά τε καὶ σεμνοτέραν δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν, καθάπερ τὰ μὲν ὥρια διαφαίνοντα τοῦ ὕδατος, αἱ μορφαὶ P. 25δὲ διὰ τῶν παρακαλυμμάτων συνεμφάσεις τινὰς 680. αὐταῖς προσχαριζομένων. ἐλεγκτικαὶ γὰρ αἱ περι- Pott. αύγειαι πρὸς τῷ καὶ τὰ φανερὰ μονοτρόπως κατανοεῖσθαι.

§. 58. Συνεκδοχὰς τοίνυν πλείονας ἐξὸν εἶναι 30λαμβάνειν, ὥσπερ οὖν λαμβάνομεν, ἐκ τῶν μετ' ἐπικρύψεως εἰρημένων. ὧν οὕτως ἐχόντων σφάλλεται μὲν ὁ ἄπειρος καὶ ἀμαθὴς, καταλαμβάνει δὲ ὁ γνωστικός. ἤδη γοῦν οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν ἤθελον ἀνέδην ἐκκεῖσθαι πάντα, οὐδὲ κοινοποιεῖσθαι τὰ σοφίας

Cap. X.

§. 61. Εἰκότως ἄρα ὁ θεσπέσιος ἀπόστολος· „κατὰ ἀποκάλυψιν", φησίν, „ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις" *). ἔστιν γάρ τις καὶ τελείων μάθησις, περὶ 10ἧς πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς γράφων φησίν, „οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ περιπατῆσαι, ἀξίως τοῦ κυρίου, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, παντὶ ἔργῳ 15ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει ἐνδυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ" **). καὶ πάλιν· „κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι", φησίν, „εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τὸ 20μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, τί τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν" ***).

25 §. 62. Ὥστε ἄλλα μὲν τὰ μυστήρια τὰ ἀποκεκρυμμένα ἄχρι τῶν ἀποστόλων καὶ ὑπ' αὐτῶν παραδοθέντα ὡς ἀπὸ τοῦ κυρίου παρειλήφασιν, ἀποκεκρυμμένα δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἃ νῦν ἐφα- P. νερώθη τοῖς ἁγίοις. ἄλλο δὲ „τὸ πλοῦτος τῆς δόξης 683. 30τοῦ μυστηρίου τοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν" †), ὅ ἐστιν ἡ Pott. πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς ἡ εἰς Χριστόν, ὃν ἀλλαχῇ „θεμέ-

*) Ephes. 3, 3—5. **) Coloss. 1, 9—11. ***) Ibid. v. 25—27. †) Ibid. 1, 27.

λιον" *) εἴρηκεν. καὶ πάλιν οἷον φιλοτιμούμενος ἐμφῆναι τὴν γνῶσιν ὧδέ πως γράφει· „νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πᾶσι σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ" **)·
5οὐ „πάντα" ἁπλῶς „ἄνθρωπον", ἐπεὶ οὐδεὶς ἂν ἦν ἄπιστος, οὐδὲ μὴν „πάντα" τὸν πιστεύοντα „τέλειον ἐν Χριστῷ", ἀλλὰ „πάντα ἄνθρωπον" λέγει, ὡς εἰπεῖν ὅλον τὸν ἄνθρωπον, οἷον σώματι καὶ ψυχῇ ἡγνισμένον, ἐπεὶ „ὅτι οὐ πάντων ἡ γνῶσις" ***),
10διαρρήδην ἐπιφέρει· „συμβιβασθέντες ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πᾶν πλοῦτος τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι" ****). „τῇ προσευχῇ προσκαρτε-
15ρεῖτε γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ" †), ἡ εὐχαριστία δὲ οὐκ ἐπὶ ψυχῆς μόνον καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν.

§. 63. Καὶ ἔτι σαφέστερον ἐκκαλύπτει „τὸ μὴ
20πάντων εἶναι τὴν γνῶσιν" ††) ἐπιλέγων· „προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ· δι' ὃ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι" †††). ἦν γάρ τινα ἀγράφως παραδιδόμενα
25αὐτίκα τοῖς Ἑβραίοις. „καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον", φησὶν, „ὡς ἂν ἐγγηράσαντες τῇ διαθήκῃ τῇ παλαιᾷ, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλα-
30κτος καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς· πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστι" τὰ πρῶτα μαθήματα πεπιστευμένος· „τελείων

*) Corinth. 3, 10. **) Coloss. 1, 28. ***) 1 Corinth. 8, 7. ****) Coloss. 2, 2 sq. †) Ibid. 4, 2. ††) 1 Corinth. 8, 7. †††) Coloss. 4, 3 sq.

δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα" *).

5 §. 64. Ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας ὁ καὶ αὐτὸς συγκηρύξας τῷ ἀποστόλῳ κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἐθνῶν τὸν λόγον, ἁπλούστερον', φησὶν, ὑμῖν γράφω, ἵνα συνίητε'. εἶθ' ὑποβὰς, ἤδη σαφέστερον γνωστικῆς παραδόσεως ἴχνος παρατιθέμενος λέγει· τί λέ-10γει ὁ ἄλλος προφήτης Μωϋσῆς αὐτοῖς; „ἰδοὺ τάδε λέγει κύριος ὁ θεός· εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσεν κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, καὶ κατακληρονομήσατε αὐτὴν, γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. τί λέγει ἡ γνῶσις; μάθετε, ἐλ-15πίσατε", φησὶν, „ἐπὶ τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν· ἄνθρωπος γὰρ γῆ ἐστὶ πά- P. σχουσα, ἀπὸ προσώπου γὰρ γῆς ἡ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ 684. ἐγένετο. τί οὖν λέγει, εἰς τὴν γῆν ἀγαθὴν τὴν Pott. P. ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι; εὐλογητὸς κύριος ἡμῶν, 248. ἀδελφοὶ, ὁ σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τῶν Sylb. κρυφίων αὐτοῦ. λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ" **); ἐπὶ ὀλίγων ἐστὶ ταῦτα χωρῆσαι. οὐ γὰρ φθονῶν, φησὶ, παρήγγει-25λεν ὁ κύριος ἔν τινι εὐαγγελίῳ· „μυστήριον ἐμὸν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ οἴκου μου"· ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καὶ ἀμερίμνῳ τὴν ἐκλογὴν ποιούμενος, ἵνα τὰ οἰκεῖα ὧν εἵλετο λαβοῦσα, ἀνωτέρα ζήλου γένηται· ὁ μὲν γὰρ μὴ ἔχων γνῶσιν ἀγαθοῦ πονηρός ἐστιν, 30ὅτι „εἷς ἀγαθὸς" ***) ὁ πατήρ· τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν πατέρα θάνατός ἐστιν, ὡς τὸ γνῶναι ζωὴ αἰώνιος κατὰ μετουσίαν τῆς τοῦ ἀφθάρτου δυνάμεως. καὶ

---

*) Hebr. 5, 12—14. 6, 1. **) Exod. 23, 1. Leuit. 20, 24. ***) Matth. 19, 17.

τὸ μὲν μὴ φθείρεσθαι θειότητος μετέχειν ἐστὶ, φθορὰν δὲ ἡ ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἀπόστασις παρέχει.

§. 65. Πάλιν ὁ προφήτης „καὶ δώσω σοὶ θη-5σαυροὺς ἀποκρύφους, σκοτεινοὺς, ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεός" *). τὰ εἰκότα τούτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει· „ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σοῦ ἐδήλωσάς μοι" **). „ἡμέρα γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται 10ῥῆμα", τὸ γεγραμμένον ἄντικρυς, „καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν", τὴν ἐπικεκρυμμένην μυστικῶς, „καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι οὐδὲ λαλιαὶ, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν", τῷ θεῷ τῷ φήσαντι, „ποιήσει τις κρύφα, καὶ οὐχὶ ἐπόψομαι αὐτόν" ***); διὰ τοῦ-15το φωτισμὸς ἡ μαθητεία κέκληται ἡ τὰ κεκρυμμένα φανερώσασα, ἀποκαλύψαντος μόνον τοῦ διδασκάλου τὸ πῶμα τῆς κιβωτοῦ, ἔμπαλιν ἢ οἱ ποιηταὶ τὸν Δία φασὶ τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν πίθον ἐπιλαβεῖν, ἀνοῖξαι δὲ τὸν τῶν φαύλων. „οἶδα ὅτι ἐρ- P. 20χόμενος", φησὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ ἀπόστολος, „ἐν πλη- 685. ρώματι εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι" †)· τὸ πνευ- Pott. ματικὸν χάρισμα καὶ τὴν γνωστικὴν παράδοσιν, ἣν μεταδοῦναι αὐτοῖς παρὼν παροῦσι ποθεῖ· οὐ γὰρ δι' ἐπιστολῆς οἷά τε ἦν ταῦτα μηνύεσθαι· „πλή-25ρωμα Χριστοῦ" καλέσας „κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος" ††), τουτέστι τοὺς ἐξ ἐθνῶν 30πιστεύοντας ὅτι ἐστὶν, ὀλίγοις δὲ ἐκ τούτων. καὶ τὸ, τίνα ταῦτά ἐστι τὰ ἐν μυστηρίῳ, δείκνυται.

§. 66. Εἰκότως τοίνυν καὶ Πλάτων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ θεοῦ διαλαμβάνων, „φραστέον δή

---

*) Iesai. 45, 3. **) Psalm. 51, 6. ***) Ibid. 19, 2 sq. †) Roman. 15, 29. ††) Ibid. v. 25 sq.

σοὶ, φησὶ, „δι᾽ αἰνιγμάτων, ἵν᾽ ἤν τι δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ· ὁ γὰρ τῶν ὅλων θεὸς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φωνὴν καὶ πᾶν νόημα καὶ πᾶσαν ἔννοιαν οὐκ ἄν ποτε γραφῇ 5παραδοθείη, ἄρρητος ὢν δυνάμει τῇ αὐτοῦ, ὅπερ καὶ αὐτὸ δεδήλωκεν Πλάτων λέγων· „πρὸς ταῦτ᾽ οὖν σκοπῶν εὐλαβοῦ μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ τῶν νῦν ἀναξίως ἐκπεσόντων, μεγίστη δὲ φυλακὴ· „τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ᾽ ἐκμανθάνειν· οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ 10ἔστιν τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν᾽. ἀδελφὰ τούτοις ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος λέγει, τὴν προφητικὴν καὶ τῷ ὄντι ἀρχαίαν σώζων ἐπίκρυψιν, ἀφ᾽ ἧς τὰ καλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐρρύη δόγματα· „σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶ-15νος τούτου οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην" *).

§. 67. Ἔπειτα ὑποβὰς τὸ εὐλαβὲς τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων ἐκφοιτήσεως ὧδέ πως διδάσκει· 20„κἀγὼ ἀδελφοὶ οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ᾽ ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε, ἔτι γάρ ἐστε σαρκικοί" **). εἰ τοίνυν τὸ μὲν γάλα τῶν νηπίων, 25τὸ βρῶμα δὲ τῶν τελείων τροφὴ πρὸς τοῦ ἀποστόλου εἴρηται, γάλα μὲν ἡ κατήχησις οἱονεὶ πρώτη ψυχῆς τροφὴ νοηθήσεται, βρῶμα δὲ ἡ ἐποπτικὴ θεωρία· σάρκες αὗται καὶ αἷμα τοῦ λόγου, τουτέστι κατάληψις τῆς θείας δυνάμεως καὶ οὐσίας, „γεύ-30σασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος" ***), φησὶν, οὕτως γὰρ ἑαυτοῦ μεταδίδωσι τοῖς πνευματικώτερον τῆς τοιαύτης μεταλαμβάνουσι βρώσεως, ὅτε δὴ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἑαυτὴν ἤδη τρέφει κατὰ τὸν φι- P. 686. Pott.

*) 1 Corinth. 2, 6 sq. **) Ibid. 3, 1—3. ***) Psalm. 34, 8.

λαλῆθη Πλάτωνα, βρῶσις γὰρ καὶ πόσις τοῦ θείου λόγου ἡ γνῶσίς ἐστι τῆς θείας οὐσίας. διὸ καὶ φησὶν ἐν δευτέρῳ πολιτείας ὁ Πλάτων ‚θυσαμένους, οὐ χοῖρον, ἀλλά τι μέγα καὶ ἄπορον θῦμα', οὕτω 5χρῆναι ζητεῖν περὶ θεοῦ. ὁ δὲ ἀπόστολος· „καὶ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη," γράφει, „Χριστὸς", ἄπορον ὡς ἀληθῶς θῦμα, υἱὸς θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἁγιαζόμενος.

Cap. XI.

§. 68. Θυσία δὲ ἡ τῷ θεῷ δεκτὴ*) σώματός 10τε καὶ τῶν τούτου παθῶν ἀμετανόητος χωρισμός. ἡ ἀληθὴς τῷ ὄντι θεοσέβεια αὕτη καὶ μή τι εἰκότως μελέτη θανάτου. διὰ τοῦτο εἴρηται τῷ Σωκράτῃ ἡ φιλοσοφία, ὁ γὰρ μήτε τὴν ὄψιν παρατιθέμενος ἐν τῷ διανοεῖσθαι μήτε τινὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐφελ-15κόμενος, ἀλλ' αὐτῷ καθαρῷ τῷ νῷ τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνων τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μέτεισιν. τοῦτο ἄρα βούλεται καὶ τῷ Πυθαγόρᾳ ἡ τῆς πενταετίας σιωπή, ἣν τοῖς γνωρίμοις παρεγγυᾷ· ὡς δὴ ἀποστραφέντες τῶν αἰσθητῶν ψιλῷ τῷ νῷ τὸ θεῖον ἐποπτεύοιεν, 20παρὰ Μωϋσέως τοιαῦτα φιλοσοφήσαντες οἱ τῶν Ἑλλήνων ἄκροι. προστάσσει γὰρ „τὰ ὁλοκαυτώματα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι" **), ἐπειδὴ γυμνὴν τῆς ὑλικῆς δορᾶς γενομένην τὴν γνωστικὴν ψυχὴν ἄνευ τῆς σωματικῆς φλυαρίας καὶ τῶν παθῶν πάντων, 25ὅσα περιποιοῦσιν αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, ἀποδυσαμένην τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τῷ φωτὶ καθιερωθῆναι ἀνάγκη. P. 248. P. 687.

§. 69. οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὸ θνητὸν ἐνδυόμενοι, καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ τὰς Sylb. Pott. 30αὑτῶν ἀκρασίας ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι σφαιρηδὸν εἱλούμενοι περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου θεοῦ τοιαῦτα οἷα καὶ περὶ αὑτῶν δοξάζουσιν. λέληθεν δ' αὐτούς,

*) 1 Corinth. 5, 7. **) Leuit. 1, 6.

κἂν πλησίον ἡμῶν τύχωσιν ὡς μυρία ὅσα δεδώρηται ἡμῖν ὁ θεὸς, ὢν αὐτὸς ἀμέτοχος, γένεσιν μὲν ἀγένητος ὢν, τροφὴν δὲ ἀνενδεὴς ὢν, καὶ αὔξησιν ἐν ἰσότητι ὢν, εὐγηρίαν τε καὶ ἀθανασίαν ἀθάνατός τε 5καὶ ἀγήρως ὑπάρχων. διὰ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς, μὴ πάθη θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι, μηδαμῶς, ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων ὁσιώτερον, ἃ δὴ καὶ προϊ-10όντος τοῦ λόγου κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν διασαφήσομεν

* πανακὴς πάντων φάρμακον ἡ σοφία,

Καλλίμαχος ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι γράφει·

ἕτερος δ' ἐξ ἑτέρου σοφὸς, τό τε πάλαι, τό τε νῦν,

φησὶ Βακχυλίδης ἐν τοῖς Παιᾶσιν·

15 οὐδὲ γὰρ ῥᾷστον ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν.

§. 70. Καλῶς ἄρα Ἰσοκράτης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ· „τίνας οὖν καλῶ πεπαιδευμένους", προθεὶς ἐπιφέρει· „πρῶτον μὲν τοὺς καλῶς χρωμένους τοῖς πράγμασι τοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἑκά-20στην προσπίπτουσι καὶ τὴν δόξαν ἐπιτυχῆ τῶν καιρῶν ἔχοντας καὶ δυναμένην ὡς ἐπιτοπολὺ στοχάζεσθαι τοῦ συμφέροντος, ἔπειτα τοὺς πρεπόντως καὶ δικαίως ὁμιλοῦντας ἀεὶ τοῖς πλησιάζουσι καὶ τὰς μὲν τῶν ἄλλων ἀηδείας καὶ βαρύτητας εὐκόλως καὶ ῥᾳ-25δίως φέροντας, σφᾶς δ' αὐτοὺς ὡς δυνατὸν ἐλαφροτάτους καὶ μετριωτάτους τοῖς ξυνοῦσι παρέχοντας, ἔτι δὲ τοὺς τῶν μὲν ἡδονῶν κρατοῦντας, τῶν δὲ συμφορῶν μὴ λίαν ἡττωμένους, ἀλλ' ἀνδρωδῶς ἐν αὐταῖς ἀναστρεφομένους καὶ τῆς φύσεως ἀξίως 30ἧς μετέχοντες τυγχάνομεν. τέταρτον ὅπερ μέγιστόν ἐστι τοὺς μὴ διαφθειρομένους ὑπὸ τῶν εὐπραγιῶν, μηδ' ἐξισταμένους αὐτῶν μηδὲ ὑπερηφάνους γινομένους, ἀλλ' ἐπιμένοντας τῇ τάξει τῶν εὖ φρονούντων". εἶτα ἐπιφέρει τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου· „τοὺς 35δὲ μὴ μόνον πρὸς ἓν τούτων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ταῦτα τὴν ἕξιν τῆς ψυχῆς εὐάρμοστον ἔχοντας, τού-

P. 688. Pott.

τους φημὶ καὶ φρονίμους εἶναι καὶ τελείους ἄνδρας καὶ πάσας ἔχειν τὰς ἀρετάς.' ὁρᾷς πῶς τὸν γνωστικὸν βίον καὶ Ἕλληνες, καίτοι μὴ εἰδότες ὡς ἐπίστασθαι χρὴ, ἐκθειάζουσι; τίς δ' ἔστιν ἡ γνῶσις 5 οὐδὲ ὄναρ ἴσασιν.

§. 71. Εἰ τοίνυν λογικὸν ἡμῖν βρῶμα ἡ γνῶσις εἶναι συμπεφώνηται, „μακάριοι" τῷ ὄντι κατὰ τὴν γραφὴν „οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες" *) τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πλησθήσονται τροφῆς ἀϊδίου. πάνυ 10 θαυμαστῶς ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς φιλόσοφος Εὐριπίδης τοῖς προειρημένοις ἡμῖν συνῳδὸς διὰ τούτων εὑρίσκεται πατέρα καὶ υἱὸν ἅμα οὐκ οἶδ' ὅπως αἰνισσόμενος·

σοὶ τῷ πάντων μεδέοντι χοὴν
15 πέλανόν τε φέρω, Ζεὺς εἴτ' Ἀΐδης
ὀνομαζόμενος στέργεις· σὺ δέ μοι
θυσίαν ἄπυρον παγκαρπείας
δέξαι πλήρη προχυθεῖσαν.

ὁλοκάρπωμα γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἄπυρον θῦμα ὁ Χρι- 20 στός. καὶ ὅτι τὸν σωτῆρα αὐτὸν οὐκ εἰδὼς λέγει σαφὲς ποιήσει ἐπάγων·

σὺ γὰρ ἔν τε θεοῖς τοῖς οὐρανίδαις
σκῆπτρον τὸ Διὸς μεταχειρίζων
χθονίων θ' Ἅιδῃ μετέχεις ἀρχῆς.

25 ἔπειτα ἄντικρυς λέγει·

πέμψον μὲν φῶς ψυχαῖς ἀνέρων
τοῖς βουλομένοις ἄθλους προμαθεῖν
πόθεν ἔβλαστον, τίς ῥίζα κακῶν
τίνα δεῖ μακάρων ἐκθυσαμένους
εὑρεῖν μόχθων ἀνάπαυλαν.

30 οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν. P. 689. Pott.

§. 72. Μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστή-

*) Matth. 5, 6.

ρια διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων, τὰ δὲ μεγάλα περὶ τῶν συμπάντων οὐ μανθάνειν ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ περινοεῖν τήν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα.
5λάβοιμεν δ' ἂν τὸν μὲν καθαρτικὸν τρόπον ὁμολογίᾳ, τὸν δὲ ἐποπτικὸν ἀναλύσει ἐπὶ τὴν πρώτην νόησιν προχωροῦντες δι' ἀναλύσεως, ἐκ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ποιούμενοι, ἀφελόντες μὲν τοῦ σώματος τὰς φυσικὰς ποιότητας, περιελόντες δὲ τὴν
10εἰς τὸ βάθος διάστασιν· εἶτα τὴν εἰς τὸ πλάτος, καὶ ἐπὶ τούτοις τὴν εἰς τὸ μῆκος, τὸ γὰρ ὑπολειφθέν ἐστι σημεῖον μονὰς ὡς εἰπεῖν θέσιν ἔχουσα, ἧς ἐὰν περιέλωμεν τὴν θέσιν, νοεῖται μονάς. εἰ τοίνυν ἀφελόντες πάντα ὅσα πρόσεστι τοῖς σώμασιν καὶ
15τοῖς λεγομένοις ἀσωμάτοις, ἐπιῤῥίψωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ Χριστοῦ, κἀκεῖθεν εἰς τὸ ἀχανὲς ἁγιότητι προΐοιμεν, τῇ νοήσει τοῦ παντοκράτορος ἁμηγέπη προσάγοιμεν, οὐχ ὅ ἐστιν, ὃ δὲ μή ἐστι γνωρίσαντες, σχῆμα δὲ καὶ κίνησιν ἢ στάσιν ἢ θρό-
20νον ἢ τόπον ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς οὐδ' ὅλως ἐννοητέον, καίτοι καὶ ταῦτα γέγραπται· ἀλλ' ὃ βούλεται δηλοῦν αὐτῶν ἕκαστον κατὰ τὸν οἰκεῖον ἐπιδειχθήσεται τόπον. οὔκουν ἐν τόπῳ τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρό-
25νου καὶ ὀνόματος καὶ νοήσεως. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς φησὶν, „ἐμφάνισόν μοι σαυτὸν"*), ἐναργέστατα, αἰνισσόμενος μὴ εἶναι διδακτὸν πρὸς ἀνθρώπων μηδὲ ῥητὸν τὸν θεὸν, ἀλλ' ἢ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ δυνάμει γνωστόν. ἡ μὲν γὰρ ζήτησις ἀειδὴς
30καὶ ἀόρατος, ἡ χάρις δὲ τῆς γνώσεως παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ.

§. 73. Σαφέστατα δὲ ὁ Σαλομῶν μαρτυρήσει ἡμῖν ὧδέ πως λέγων· „φρόνησις ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ, θεὸς δὲ δίδωσί μοι σοφίαν· ἅγια δὲ ἐπί-

---

*) Exod. 33, 18. vgl. Prouerb. c. 30.

σταμαι". αὐτίκα τὴν φρόνησιν θείαν ἀλληγορῶν ὁ P.
P. Μωϋσῆς ξύλον ζωῆς*) „ὠνόμασεν ἐν τῷ παραδείσῳ 690.
249. πεφυτευμένον", ὃς δὴ παράδεισος καὶ κόσμος εἶναι Pott.
Sylb. δύναται, ἐν ᾧ πέφυκεν τὰ ἐκ δημιουργίας ἅπαντα.
5 ἐν τούτῳ καὶ ὁ λόγος ἤνθησέν τε καὶ ἐκαρποφόρησεν
σὰρξ γενόμενος καὶ τοὺς γευσαμένους τῆς χρηστότητος
αὐτοῦ ἐζωοποίησεν, ἐπεὶ μηδὲ ἄνευ τοῦ ξύλου
εἰς γνῶσιν ἡμῖν ἀφῖκται, ἐκρεμάσθη γὰρ ἡ ζωὴ ἡμῶν
εἰς πίστιν ἡμῶν. καὶ ὅ γε Σαλομὼν πάλιν φησίν·
10 „δένδρον ἀθανασίας ἐστὶ τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς"**).
διὰ τοῦτο λέγει· „ἰδοὺ δίδωμι πρὸ προσώπου σοὺ
τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν
θεὸν καὶ πορεύεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ τῆς
φωνῆς αὐτοῦ ἀκούειν καὶ πιστεύειν τῇ ζωῇ, ἐὰν δὲ
15 παράβητε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα ἃ δέδωκα
ὑμῖν, ἀπωλείᾳ ἀπολεῖσθε· τοῦτο γὰρ ἡ ζωὴ καὶ ἡ
μακρότης τῶν ἡμερῶν σοὺ τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν
θεόν σου."

§. 74. Πάλιν „ὁ Ἀβραὰμ ἐλθὼν εἰς τὸν τό-
20 πον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναβλέ-
ψας ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν" ***), πρώτη μὲν γὰρ
ἡ δι' ὄψεως τῶν καλῶν ἡμέρα, δευτέρα δὲ ἡ ψυχῆς
ἀρίστης ἐπιθυμία †), τῇ τρίτῃ δὲ ὁ νοῦς τὰ πνευ-
ματικὰ διορᾷ διοιχθέντων τῶν τῆς διανοίας ὀμμά-
25 των πρὸς τοῦ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ διαναστάντος διδα-
σκάλου. εἶεν δ' ἂν καὶ αἱ τρεῖς ἡμέραι τῆς σφραγῖ-
δος μυστήριον, δι' ἧς ὁ τῷ ὄντι πιστεύεται θεός.
μακρόθεν οὖν ἀκολούθως ὁρᾷ τὸν τόπον, δυσάλωτος
γὰρ ἡ χώρα τοῦ θεοῦ, ὃν χώραν ἰδεῶν ὁ Πλάτων
30 κέκληκεν, παρὰ Μωϋσέως λαβὼν τόπον εἶναι αὐ-
τὸν, ὡς τῶν ἁπάντων καὶ τῶν ὅλων περιεκτικόν.
ἀτὰρ εἰκότως πόρρωθεν ὁρᾶται τῷ Ἀβραὰμ διὰ τὸ

---

*) Genes. 2, 9. **) Prouerb. 3, 18.
***) Deuter. 30, 15 sqq. †) Genes. 22, 3 sq.

ἐν γενέσει εἶναι, καὶ δι' ἀγγέλου προσεχῶς μυσταγωγεῖται.

§. 75. Ἐντεῦθεν ὁ ἀπόστολος· „βλέπομεν νῦν ὡς δι' ἐσόπτρου", φησὶ, „τότε δὲ πρόσωπον πρὸς 5πρόσωπον" *), κατὰ μόνας ἐκείνας τὰς ἀκραιφνεῖς καὶ ἀσωμάτους τῆς διανοίας ἐπιβολάς. δυνατὸν δὲ κἂν τῷ διαλέγεσθαι τὸ καταμαντεύεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐὰν ἐπιχειρῇ τις ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ ὅ ἐστιν ἕκαστον ὁρμᾶν καὶ μὴ ἀπο10στατεῖν τῶν ὄντων, πρὶν ἐπαναβαίνων ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα αὐτῷ ὅ ἐστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσει λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γινόμενος τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει κατὰ Πλάτωνα. πάλιν ὁ Μωϋσῆς οὐκ ἐπιτρέπων βωμοὺς καὶ τεμένη πολλαχοῦ κατασκευάζεσθαι, ἕνα δ' οὖν νεὼν ἱδρυσά15μενος τοῦ θεοῦ μονογενῆ τε κόσμον, ὥς φησιν ὁ Βασιλείδης, καὶ τὸν ἕνα ὡς οὐκ ἔτι τῷ Βασιλείδῃ δοκεῖ, κατήγγελε θεόν. καὶ ὅτι οὐ περιλαμβάνει τόπῳ τὸ ἀπερίληπτον ὁ γνωστικὸς Μωϋσῆς ἀφίδρυμα οὐ- P. δὲν ἀνέθηκεν εἰς τὸν νεὼν σεβάσμιον ἀόρατον καὶ 691. 20ἀπερίγραφον δηλῶν εἶναι τὸν θεὸν, προσάγων δὲ Pott. ἀμηγέπῃ εἰς ἔννοιαν τοῦ θεοῦ τοὺς Ἑβραίους διὰ τῆς τιμῆς τοῦ κατὰ τὸν νεὼν ὀνόματος. ἀλλὰ γοῦν κωλύων ὁ λόγος τάς τε τῶν ἱερῶν κατασκευὰς καὶ τὰς θυσίας ἁπάσας τὸ μὴ ἔν τινι εἶναι τὸν παντο25κράτορα αἰνίσσεται δι' ὧν φησί· „ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; λέγει κύριος. ὁ οὐρανός μοι θρόνος" **) καὶ τὰ ἑξῆς. περί τε τῶν θυσιῶν ὁμοίως· „αἷμα ταύρων καὶ στέαρ ἀρνῶν οὐ βούλομαι" ***), καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις διὰ τοῦ προφήτου τὸ πνεῦμα 30τὸ ἅγιον ἀπαγορεύει.

§. 76. Παγκάλως τοίνυν καὶ ὁ Εὐριπίδης συνᾴδει τούτοις γράφων·

ποῖος δ' ἂν οἶκος τεκτόνων πλασθεὶς ὕπο
δέμας τὸ θεῖον περιβάλοι τοίχων πτυχαῖς;

---

*) 1 Cor. 13, 12. **) Ies. 66, 1. ***) Ps. 50, 13.

καὶ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ὡς αὔτως λέγει·

δεῖται γὰρ ὁ θεὸς, εἴπερ ἔστ' ὀρθῶς θεὸς,
[οὐδενὸς], ἀοιδῶν οἶδε δύστηνοι λόγοι.

οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν ὁ θεὸς πεποίηκεν τὸν κόσμον,
5ἵνα τιμὰς πρός τε ἀνθρώπων καὶ πρὸς θεῶν τῶν
ἄλλων καὶ δαιμόνων, φησὶν ὁ Πλάτων, καρποῖτο,
οἷον πρόσοδόν τινα ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀρνύμενος πα-
ρὰ μὲν ἡμῶν καπνοὺς, παρὰ δὲ θεῶν καὶ δαιμόνων
τὰς οἰκείας λειτουργίας. διδασκαλικώτατα ἄρα ὁ
10Παῦλος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων· ὁ θεὸς ὁ
ποιήσας τὸν κόσμον, φησὶ, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ,
οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χει-
ροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρω-
πίνων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος αὐτὸς διδοὺς
15πᾶσι πνοὴν καὶ ζωὴν καὶ τὰ πάντα" *).

§. 77. Λέγει δὲ καὶ Ζήνων ὁ τῆς Στωικῆς
κτίστης αἱρέσεως ἐν τῷ τῆς πολιτείας βιβλίῳ μήτε
ναοὺς δεῖν ποιεῖν μήτε ἀγάλματα, μηδὲν γὰρ εἶναι
τῶν θεῶν ἄξιον κατασκεύασμα, καὶ γράφειν οὐ δέ-
20διεν αὐταῖς λέξεσι τάδε· ἱερά τε οἰκοδομεῖν οὐδὲν
δεήσει, ἱερὸν γὰρ μὴ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἅγιον οὐδὲν
χρὴ νομίζειν, οὐδὲν δὲ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἅγιον, οἰ-
κοδόμων ἔργον καὶ βαναύσων. εἰκότως οὖν καὶ
Πλάτων νεὼν τοῦ θεοῦ τὸν κόσμον εἰδὼς τοῖς πολί-
25ταις ἐναπέδειξεν χωρίον τῆς πόλεως, ἵνα ἔμελλεν P.
ἀνακεῖσθαι αὐτοῖς τὰ εἴδωλα. ἰδίᾳ δὲ ἀπεῖπεν μη- 692.
δενὶ κεκτῆσθαι θεῶν ἀγάλματα. μηδεὶς οὖν ἕτερος, Pott.
φησὶν, ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς, χρυσὸς μὲν γὰρ καὶ
ἄργυρος ἐν ἄλλαις τε πόλεσιν ἰδίᾳ καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστὶν
30ἐπίφθονον κτῆμα, ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν
σώματος οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα, σίδηρος δὲ καὶ χαλ-
κὸς πολέμων ὄργανα, ξύλου δὲ μονόξυλον, ὅ τι ἂν
θέλῃ τις ἀνατιθέτω· ὡς αὔτως καὶ λίθου πρὸς τὰ
κοινὰ ἱερά.

---

*) Actor. 17, 24 sq.

§. 78. Εἰκότως οὖν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιστολῇ, „ῥητὸν γὰρ, φησὶν, οὐδαμῶς ἐστιν ὡς τὰ ἄλλα μαθήματα, ἀλλὰ πολλῆς ξυνουσίας γιγνομένης περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ τοῦ συζῆν ἐξαίφνης οἷον ἀπὸ πυρὸς πηδήσαντος ἐξαφθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ γενόμενον αὐτὸ ἑαυτὸ ἤδη τρέφει." ἆρ' οὐχ ὅμοια ταῦτα τοῖς P. ὑπὸ Σοφονία λεχθεῖσι τοῦ προφήτου; „καὶ ἀνέλαβέν 250. με πνεῦμα καὶ ἀνήνεγκέν με εἰς οὐρανὸν πέμπτον Sylb. καὶ ἐθεώρουν ἀγγέλους καλουμένους κυρίους, καὶ τὸ 10 διάδημα αὐτῶν ἐπικείμενον ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἦν ἑκάστου αὐτῶν ὁ θρόνος ἑπταπλασίων φωτὸς ἡλίου ἀνατέλλοντος, οἰκοῦντας ἐν ναοῖς σωτηρίας καὶ ὑμνοῦντας θεὸν ἄρρητον ὕψιστον."

Cap. XII.

15 §. 79. „Τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον. ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστιν ὡς τἄλλα μαθήματα," ὁ φιλαλήθης λέγει Πλάτων. ἀκήκοεν γὰρ εὖ μάλα ὡς ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς εἰς τὸ 20 ὄρος ἀνιὼν διὰ τὴν ἁγίαν θεωρίαν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῶν νοητῶν ἀναγκαίως διαστέλλεται μὴ τὸν πάντα λαὸν συναναβαίνειν ἑαυτῷ, καὶ ὅταν λέγῃ ἡ γραφὴ, „εἰσῆλθεν δὲ Μωϋσῆς εἰς τὸν γνόφον οὗ ἦν ὁ θεὸς," τοῦτο δηλοῖ τοῖς συνιέναι δυναμένοις, ὡς ὁ θεὸς ἀό-25 ρατός ἐστι καὶ ἄρρητος, γνόφος δὲ ὡς ἀληθῶς ἡ τῶν πολλῶν ἀπιστία τε καὶ ἄγνοια τῇ αὐγῇ τῆς ἀληθείας ἐπίπροσθε φέρεται. Ὀρφεύς τε αὖ ὁ θεολόγος ἐντεῦθεν ὠφελημένος εἰπών·

εἷς ἔστ' αὐτοτελὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται· P.
30 ἢ „πέφυκεν", γράφεται γὰρ καὶ οὕτως. ἐπιφέρει· 693.
οὐδέ τις αὐτὸν Pott.
εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
σαφέστερον δὲ ἐπιλέγει·

αὐτὸν δ᾽ οὐχ ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται.
πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις
μικραί· ἐπεὶ σάρκες τε καὶ ὀστέα ἐμπεφύασιν.

§. 80. Μαρτυρήσει τοῖς εἰρημένοις ὁ ἀπόστο-
5λος· „οἶδα", λέγων, „ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ ἁρπα-
γέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ κἀκεῖθεν εἰς τὸν παράδει-
σιν, ὃς ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώ-
πῳ λαλῆσαι"*), τὸ ἄρρητον τοῦ θεοῦ οὕτως αἰ-
νισσόμενος, οὐ νόμῳ καὶ φόβῳ παραγγελίας τινὸς
10τὸ οὐκ ἐξὸν προστιθεὶς, δυνάμει δὲ ἁγίᾳ ἄφθεγκτον
εἶναι τὸ θεῖον μηνύων, εἴ γε ὑπὲρ οὐρανὸν τὸν τρί-
τον ἄρχεται λαλεῖσθαι, ὡς θέμις τοῖς ἐκεῖ μυσταγω-
γεῖν τὰς ἐξειλεγμένας ψυχάς. οἶδα γὰρ ἐγὼ τὰ πα-
ρὰ Πλάτωνι, τὰ γὰρ ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας
15παραδείγματα πολλὰ ὄντα ὑποτίθεταί μοι νῦν ἡ
γραφὴ κατὰ τὰς πρώτας ὑποσχέσεις τὸν καιρὸν ἀνα-
μένουσα πολλοὺς οὐρανοὺς νοουμένους. ἀπορήσας
γοῦν ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἰ χρὴ πλείονας κόσμους ἢ τοῦ-
τον ἕνα νομίζειν ἀδιαφορεῖ περὶ τὰ ὀνόματα ἀνωνύ-
20μως κόσμον τε καὶ οὐρανὸν ἀποκαλῶν, τὰ δὲ τῆς
λέξεως ὧδε ἔχει· „πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν
εἰρήκαμεν ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους; ἢν λέγειν ὀρθώ-
τερον ἕνα, εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα ἔσται δεδη-
μιουργημένος".

25 §. 81. Ἀλλὰ κἂν τῇ πρὸς Κορινθίους Ῥωμαίων
ἐπιστολῇ ὠκεανὸς ἀπέραντος ἀνθρώποις γέγραπται
καὶ οἱ μετ᾽ αὐτὸν κόσμοι. ἀκολούθως**) τοίνυν πά-
λιν ἐπιφθέγγεται, „ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ
γνώσεως θεοῦ", ὁ γενναῖος ἀπόστολος. καὶ μή τι τοῦτ᾽ P.
30ἦν ὃ ἠνίσσετο ὁ προφήτης, ἐγκρυφίας κελεύων ποι-294.
εῖν ἀζύμους, μηνύων ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς ἀληθῶς περὶ Pott.
τοῦ ἀγεννήτου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λό-
γον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. βεβαιῶν ταῦτα ἐν τῇ πρὸς
Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ ἀπόστολος ἀναφανδὸν εἴρη-

*) 2 Corinth. 12, 2. 4. **) Roman. 11, 33.

κεν· „σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην" *).
5καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· „εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι" **). ἐπισφραγίζεται ταῦτα ὁ σωτὴρ ἡμῶν αὐτὸς ὧδέ πως λέγων· „ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βα-
10σιλείας τῶν οὐρανῶν" ***). καὶ πάλιν φησὶ τὸ εὐαγγέλιον ὡς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἔλεγεν τοῖς ἀποστόλοις τὸν λόγον ἐν μυστηρίῳ, καὶ γὰρ ἡ προφητεία περὶ αὐτοῦ φησιν· ἀνοίξει ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἐξερεύξεται τὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κε-
15κρυμμένα. ἤδη δὲ καὶ διὰ τῆς περὶ τὴν ζύμην παραβολῆς τὴν ἐπίκρυψιν ὁ κύριος δηλοῖ. φησὶ γάρ· „ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον" †). ἤτοι γὰρ ἡ τριμερὴς καθ'
20ὑπακοὴν σώζεται ψυχὴ κατὰ τὴν ἐγκρυβεῖσαν αὐτῇ κατὰ τὴν πίστιν πνευματικὴν δύναμιν, ἢ ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ἡ δοθεῖσα ἡμῖν σύντομος οὖσα καὶ δυνατὴ πάντα τὸν καταδεξάμενον καὶ ἐντὸς ἑαυτοῦ κτησάμενον αὐτὴν ἐπικεκρυμμένως τε καὶ ἀφανῶς πρὸς
25ἑαυτὴν ἕλκει καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σύστημα εἰς ἑνότητα συνάγει.

§. 82. Σοφώτατα τοίνυν γέγραπται τῷ Σόλωνι ταῦτα περὶ θεοῦ·

γνωμοσύνης δ' ἀφανὲς χαλεπώτατόν ἐστι νοῆσαι
30 μέτρον, ὃ δὴ πάντων πείρατα μοῦνον ἔχει.
τὸ γάρ τοι θεῖον, ὁ Ἀκραγαντῖνός φησι ποιητής,

---

*) 1 Corinth. 2, 9. 7. **) Coloss. 2, 2 sq.
***) Matth. 13, 11. Marc. 4, 11. Luc. 8, 10.
†) Psalm. 77.

οὐκ ἔστιν πελάσασθαι ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν
ἡμετέροις ἢ χερσὶ λαβεῖν, ἧπέρ τε μεγίστη
πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἀμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει.
καὶ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος· θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν P.
5πώποτε, ὁ μονογενὴς θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ 695.
πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο" *)· τὸ δ' ἀόρατον καὶ Pott.
ἄρρητον κόλπον ὀνομάσας θεοῦ, βαθὺν αὐτὸν κεκλήκασιν ἐντεῦθέν τινες ὡς ἂν περιειληφότα καὶ
ἐγκολπισάμενον τὰ πάντα, ἀνεφικτόν τε καὶ ἀπέραν-
10τον. ναὶ μὴν ὁ δυσμεταχειριστότατος περὶ θεοῦ λό-
P.γος οὗτός ἐστιν. ἐπεὶ γὰρ ἀρχὴ παντὸς πράγματος
251.δυσεύρετος πάντως που ἡ πρώτη καὶ πρεσβυτάτη
Sylb.ἀρχὴ δύσδεικτος, ἥτις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν αἰτία
τοῦ γενέσθαι καὶ γενομένους εἶναι. πῶς γὰρ ἂν ῥη-
15τὸν, ὃ μήτε γένος ἐστὶ μήτε διαφορὰ μήτε εἶδος μήτε ἄτομον μήτε ἀριθμὸς, ἀλλὰ μήτε συμβεβηκός τι
μηδὲ ᾧ συμβέβηκέν τι. οὐκ ἂν δὲ ὅλον εἴποι τις
αὐτὸν ὀρθῶς, ἐπὶ μεγέθει γὰρ τάττεται τὸ ὅλον καὶ
ἔστι τῶν ὅλων πατήρ. οὐδὲ μὴν μέρη τινὰ αὐτοῦ
20λεκτέον, ἀδιαίρετον γὰρ τὸ ἕν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄπειρον, οὐ κατὰ τὸ ἀδιεξίτητον νοούμενον, ἀλλὰ
κατὰ τὸ ἀδιάστατον καὶ μὴ ἔχον πέρας.

§. 83. Καὶ τοίνυν ἀσχημάτιστον καὶ ἀνωνόμαστον, κἂν ὀνομάζωμεν αὐτό ποτε οὐ κυρίως, καλοῦν-
25τες ἤτοι ἓν ἢ τἀγαθὸν ἢ νοῦν ἢ αὐτὸ τὸ ὂν ἢ πατέρα ἢ θεὸν ἢ δημιουργὸν ἢ κύριον, οὐχ ὡς ὄνομα
αὐτοῦ προφερόμενοι λέγομεν, ὑπὸ δὲ ἀπορίας ὀνόμασι καλοῖς προσχρώμεθα, ἵν' ἔχῃ ἡ διάνοια μὴ περὶ
ἄλλα πλανωμένη ἐπερείδεσθαι τούτοις. οὐ γὰρ τὸ
30καθ' ἕκαστον μηνυτικὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ ἀθρόως ἅπαντα ἐνδεικτικὰ τῆς τοῦ παντοκράτορος δυνάμεως,
τὰ γὰρ λεγόμενα ἢ ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῖς ῥητά
ἐστιν ἢ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως, οὐδὲν δὲ τούτων λαβεῖν οἷόν τε περὶ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' οὐδὲ ἐπι-

*) Ioann. 1, 18.

στήμη λαμβάνεται τῇ ἀποδεικτικῇ, αὕτη γὰρ ἐκ προ- P.
τέρων καὶ γνωριμωτέρων συνίσταται, τοῦ δὲ ἀγεννή- 696.
του οὐδὲν προϋπάρχει. λείπεται δὴ θείᾳ χάριτι καὶ Pott.
μόνῳ τῷ παρ' αὐτοῦ λόγῳ τὸ ἄγνωστον νοεῖν, καθὸ
5 καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀπο-
μνημονεύει τὸν Παῦλον λέγοντα· „ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ.
περιερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑ-
μῶν εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· ἀγνώ-
10 στῳ θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον
ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν" *).

Cap. XIII.

§. 84. Πᾶν τοίνυν ὃ ὑπὸ ὄνομα πίπτει γεννη-
τόν ἐστιν, ἐάν τε βούλωνται ἐάν τε μή. εἴτ' οὖν ὁ
15 πατὴρ αὐτὸς ἕλκει πρὸς αὑτὸν πάντα τὸν καθαρῶς
βεβιωκότα καὶ εἰς ἔννοιαν τῆς μακαρίας καὶ ἀφθάρ-
του φύσεως κεχωρηκότα, εἴτε τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξού-
σιον εἰς γνῶσιν ἀφικόμενον τἀγαθοῦ σκιρτᾷ τε καὶ
πηδᾷ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, ᾗ φασὶν οἱ γυμνασταί,
20 πλὴν οὐ χάριτος ἄνευ τῆς ἐξαιρέτου πτεροῦταί τε
καὶ ἀνίσταται καὶ ἄνω τῶν ὑπερκειμένων αἴρεται ἡ
ψυχή, πᾶν τὸ βρῖθον ἀποτιθεμένη καὶ ἀποδιδοῦσα
τῷ συγγενεῖ. λέγει δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Μένωνι
θεόσδοτον τὴν ἀρετήν, ὡς δηλοῦσιν αἱ λέξεις αἵδε.
25 ἐκ μὲν τοίνυν τούτου τοῦ λογισμοῦ, ὦ Μένων, θείᾳ
ἡμῖν φαίνεται μοίρᾳ παραγινομένη ἡ ἀρετή, οἷς πα-
ραγίνεται. ἆρ' οὐ δοκεῖ σοὶ τὴν εἰς πάντας ἥκουσαν
γνωστικὴν ἕξιν θείαν μοῖραν ᾐνίχθαι; σαφέστερον
δὲ ἐπιφέρει· εἰ δὲ νῦν ἡμεῖς ἐν παντὶ τῷ λόγῳ τού-
30 τῳ καλῶς ἐζητήσαμεν, ἀρετὴ ἂν εἴη οὔτε φύσει οὔτε
διδακτόν, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγιγνόμενον, οὐκ ἄνευ
νοῦ, οἷς ἂν παραγίγνηται. θεόσδοτος τοίνυν ἡ σο-

---

*) Actor. 17, 22. 23.

φία δύναμις οὖσα τοῦ πατρός. προτρέπει μὲν ἡμῶν τὸ αὐτεξούσιον, ἀποδέχεται δὲ τὴν πίστιν καὶ ἀμείβεται τὴν ἐπίστασιν τῆς ἐκλογῆς ἄκρα κοινωνία. P.

§. 85. Καὶ δὴ αὐτόν σοι Πλάτωνα παραστήσω 697.
5ἄντικρυς ἤδη θεοῦ παισὶ πιστεύειν ἀξιοῦντα, περὶ Pott.
γὰρ θεῶν ἀοράτων τε καὶ γενητῶν ποιησάμενος τὸν λόγον ἐν τῷ Τιμαίῳ· „περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν", φησί, „μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πιστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις
10μὲν θεῶν οὖσιν ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ πως τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδότων. ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν". οὐκ οἶμαι δύνασθαι σαφέστερον ὑπὸ Ἑλλήνων προσμαρτυρήσεσθαι τὸν σωτῆρα ἡμῶν,
15καὶ τοὺς εἰς προφητείαν κεχρισμένους, τοὺς μὲν παῖδας θεοῦ ἀνηγορευμένους, τὸν δὲ κύριον υἱὸν ὄντα γνήσιον ἀληθεῖς εἶναι περὶ τῶν θείων μάρτυρας, διὸ καὶ δεῖν πιστεύειν αὐτοῖς ἐνθέοις οὖσι προσέθηκε. κἂν τραγικώτερον εἴπῃ τις μὴ πιστεύειν·

20 οὐ γάρ τι μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,

ἀλλ' ἴστω αὐτὸν τὸν θεὸν διὰ τοῦ υἱοῦ τὰς γραφὰς κηρύξαντα. πιστὸς δὲ ὁ τὰ οἰκεῖα καταγγέλλων, ἐπεὶ „μηδεὶς", φησὶν ὁ κύριος, „τὸν πατέρα ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ" *).

§. 86. Πιστευτέον ἄρα τοῦτο καὶ κατὰ Πλά-
25τωνα κἂν ἄνευ γε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων διά τε τῆς παλαιᾶς διά τε τῆς νέας διαθήκης κηρύσσηται καὶ λέγηται· „ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε", φησὶν ὁ κύριος, „ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν" **)· ἔμπαλιν δέ· „ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν αἰώ-
30νιον" ***). „μακάριοι ἄρα πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ" †). πλεῖόν ἐστι τῆς πίστεως τὸ πεποιθέναι, ὅταν γὰρ ἐπίστηταί τις ὅτι ὁ υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ ὁ διδά-

*) Matth. 11, 27. Luc. 3, 22. **) Ioann. 8, 29.
***) Ibid. 3, 15 sqq. 36. 5, 24. †) Psalm. 2, 12.

σκαλος ἡμῶν, πέποιθεν ἀληθῆ εἶναι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. ὡς δὲ ἡ μάθησις κατ' Ἐμπεδοκλέα
τὰς φρένας αὔξει,
οὕτως ἡ εἰς τὸν κύριον πεποίθησις αὔξει τὴν πίστιν.
5τῶν αὐτῶν γοῦν φαμὲν εἶναι, φιλοσοφίαν μὲν ψέγειν, πίστεως δὲ κατατρέχειν, ἀδικίαν τε ἐπαινεῖν καὶ τὸν κατ' ἐπιθυμίαν βίον εὐδαιμονίζειν.

§. 87. Ἤδη δὲ ἡ πίστις εἰ καὶ ἑκούσιος τῆς ψυχῆς συγκατάθεσις, ἀλλὰ ἐργάτις ἀγαθῶν καὶ δι-
10καιοπραγίας θεμέλιος. κἂν ὁ Ἀριστοτέλης τεχνολογῇ τὸ μὲν ποιεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων τάσσεσθαι καὶ ἐπὶ ἀψύχων διδάσκων, τὸ δὲ πράττειν ἀν- P. θρώπων εἶναι μόνων, εὐθυνέτω τοὺς λέγοντας ποιη- 698. τὴν τὸν τῶν ὅλων θεὸν, τὸ δὲ πρακτὸν ἢ ὡς ἀγα- Pott.
15θὸν ἢ ὡς ἀναγκαῖον φησί. τὸ τοίνυν ἀδικεῖν ἀγαθὸν P. οὐκ ἔστιν. οὐδεὶς γὰρ εἰ μὴ διά τι ἕτερον ἀδικεῖ, 252. τῶν δὲ ἀναγκαίων οὐδὲν ἑκούσιον. τὸ τοίνυν ἀδι- Sylb. κεῖν ἑκούσιον, ὥστε οὐδὲ ἀναγκαῖον. τῶν δὲ φαύλων οἱ σπουδαῖοι μάλιστα ταῖς τε αἱρέσεσι καὶ ταῖς ἀ-
20στείαις ἐπιθυμίαις διαφέρουσιν. πᾶσα γὰρ μοχθηρία ψυχῆς μετὰ ἀκρασίας ἐστὶν, καὶ ὁ διὰ πάθος πράττων δι' ἀκρασίαν πράττει καὶ μοχθηρίαν. ἔπεισιν οὖν μοὶ παρ' ἕκαστα θαυμάζειν τὴν θείαν ἐκείνην φωνὴν, „ἀμὴν ἀμὴν, λέγω ὑμῖν· ὁ μὴ εἰσερχό-
25μενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστὴς, ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων, τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει" *)). εἶτα ἐπεξηγούμενος ὁ κύριος λέγει· „ἐγώ εἰμι ἡ θύρα
30τῶν προβάτων" *).

§. 88. Δεῖ τοίνυν διὰ Χριστοῦ τὴν ἀλήθειαν μεμαθηκότας σώζεσθαι κἂν φιλοσοφήσαντες τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τύχωσιν, νῦν γὰρ ἐδείχθη ἐναργῶς· „ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς

*) Ioann. 10, 1—3. **) Ephes. 3, 5.

τῶν ἀνθρώπων, νῦν ἀπεκαλύφθη" *)· θεοῦ μὲν γὰρ ἔμφασις ἑνὸς ἦν τοῦ παντοκράτορος παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι πάντοτε φυσική, καὶ τῆς ἀϊδίου κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν εὐεργεσίας ἀντελαμβάνοντο 5οἱ πλεῖστοι, οἱ καὶ μὴ τέλεον ἀπηρυθριακότες πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καθόλου γοῦν τὴν περὶ τοῦ θείου ἔννοιαν Ξενοκράτης ὁ Καρχηδόνιος οὐκ ἀπελπίζει καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις, Δημόκριτος δὲ κἂν μὴ θέλῃ ὁμολογήσει διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δογμάτων, τὰ 10γὰρ αὐτὰ πεποίηκεν εἴδωλα τοῖς ἀνθρώποις προσπίπτοντα καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας, πολλοῦ γε δεῖ ἄμοιρον εἶναι θείας ἐννοίας τὸν ἄνθρωπον. ὅς γε καὶ τοῦ ἐμφυσήματος ἐν τῇ γενέσει **) μεταλαβεῖν ἀναγέγραπται καθαρωτέρας οὐ-15σίας παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα μετασχών.

§. 89. Ἐντεῦθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν θείᾳ μοίρᾳ τὸν νοῦν εἰς ἀνθρώπους ἥκειν φασὶ, καθάπερ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ὁμολογοῦσιν. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν τῷ πεπιστευκότι προσεπιπνεῖσθαι τὸ ἅγιον πνεῦ-20μα φαμὲν, οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ θείας μοίρας ἀπόρροιαν ὑπάρχοντα, ψυχὴν δὲ ἐν σώματι κατοικίζουσιν, ἀναφανδὸν γὰρ διὰ Ἰωὴλ ἑνὸς τῶν δώδεκα προφητῶν εἴρηται· „καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶ- P. 25σαν σάρκα, καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν 699. προφητεύσουσιν" ***). ἀλλ' οὐχ ὡς μέρος θεοῦ ἐν ἑ- Pott. κάστῳ ἡμῶν τὸ πνεῦμα. ὅπως δὲ ἡ διανομὴ αὕτη καὶ ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τοῖς περὶ προφητείας κἀν τοῖς περὶ ψυχῆς ἐπιδειχθήσεται ἡ-30μῖν. ἀλλὰ „τὰ μὲν τῆς γνώσεως βάθη κρύπτειν ἀπιστίη ἀγαθῇ" καθ' Ἡράκλειτον, „ἀπιστίη γὰρ διαφυγγάνει μὴ γιγνώσκεσθαι."

---

*) Ephes. 3, 5. **) Genes. 1, 7.
***) Ioël. 2, 28.

Cap. XIV.

§. 90. Τὸ δ' ἑξῆς ἀποδοτέον καὶ τὴν ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας Ἑλληνικὴν κλοπὴν σαφέστερον ἤδη παραστατέον, φασὶ γὰρ σῶμα εἶναι τὸν θεὸν οἱ 5 Στωικοὶ καὶ πνεῦμα κατ' οὐσίαν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὴν ψυχήν. πάντα ταῦτα ἄντικρυς εὑρήσεις ἐν ταῖς γραφαῖς. μὴ γάρ μοι τὰς ἀλληγορίας αὐτῶν ἐννοήσῃς τὰ νῦν ὡς ἡ γνωστικὴ παραδίδωσιν ἀλήθεια, εἰ ἄλλο τι δεικνύουσι, καθάπερ οἱ σοφοὶ παλαισταὶ ἄλ-10 λο μηνύουσιν. ἀλλ' οἱ μὲν διήκειν διὰ πάσης τῆς οὐσίας τὸν θεόν φασιν, ἡμεῖς δὲ ποιητὴν μόνον αὐτὸν καλοῦμεν καὶ λόγῳ ποιητήν. παρήγαγεν δὲ αὐτοὺς τὸ ἐν τῇ σοφίᾳ εἰρημένον· „διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαριότητα" *), ἐπεὶ μὴ συνῆκαν 15 λέγεσθαι ταῦτα ἐπὶ τῆς σοφίας τῆς πρωτοκτίστου τῷ θεῷ. ναί φασιν, ἀλλὰ ὕλην ὑποτίθενται οἱ φιλόσοφοι ἐν ταῖς ἀρχαῖς, οἵ τε Στωικοὶ καὶ Πλάτων καὶ Πυθαγόρας, ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλης ὁ περιπατητικός, οὐχὶ δὲ μίαν ἀρχήν. ἴστωσαν οὖν τὴν καλου-20 μένην ὕλην ἄποιον καὶ ἀσχημάτιστον λεγομένην πρὸς αὐτῶν, καὶ τολμηρότερον ἤδη μὴ ὂν πρὸς τοῦ Πλάτωνός εἰρῆσθαι. καὶ μή τι μυστικώτατα μίαν τὴν P. 700. ὄντως οὖσαν ἀρχὴν εἰδὼς ἐν τῷ Τιμαίῳ αὐταῖς φησὶ λέξεσιν· „νῦν δ' οὖν τὸ παρ' ἡμῶν ὧδε ἐχέτω· Pott. 25 τὴν μὲν περὶ πάντων εἴτε ἀρχὴν εἴτε ἀρχὰς εἴτε πῇ δοκεῖ τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ῥητέον, δι' ἄλλο μὲν οὐδέν, διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα".

§. 91. Ἄλλως τε ἡ λέξις ἡ προφητικὴ ἐκείνη· 30 „ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος" **), ἀφορμὰς αὐτοῖς ὑλικῆς οὐσίας παρέσχηται. ναὶ μὴν Ἐπικούρῳ μὲν ἡ τοῦ αὐτομάτου παρείσδυσις οὐ παρακολουθήσαντι τῷ ῥητῷ, γέγονεν ἐντεῦθεν „μαται-

*) Sapient. 7, 24. **) Genes. 1, 2.

ότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης" *). Ἀ
στοτέλει δὲ μέχρι σελήνης ἐπῆλθε κατάγειν τὴν π
νοιαν ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ· „κύριε, ἐν τῷ οὐρα
τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν" *
5οὐδέπω γὰρ ἀποκεκάλυπτο ἡ τῶν προφητικῶν δήλ
σις μυστηρίων πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας. τ
τε αὖ μετὰ θάνατον κολάσεις καὶ τὴν διὰ πυ
τιμωρίαν ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας ἥ τε πο
τικὴ πᾶσα Μοῦσα, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφ
10ὑφείλετο. Πλάτων γοῦν ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς πο
τείας αὐταῖς φησὶ ταῖς λέξεσιν· „ἐνταῦθα δὴ ἄ
δρες ἄγριοι διάπυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες [καὶ] κατ
μανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν ἰδίᾳ παραλαβ
τες ἦγον, τὸν δὲ Ἀρίδαιον καὶ τοὺς ἄλλους συμπ
15δήσαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν καταβ
λόντες καὶ ἐκδείραντες εἷλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτ
ἐπ' ἀσπαλάθων κνάπτοντες'. οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες
διάπυροι ἀγγέλους αὐτῷ βούλονται δηλοῦν οἱ παρ
λαβόντες τοὺς ἀδίκους κολάζουσιν· „ὁ ποιῶν, φη
20τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺ
αὐτοῦ πῦρ φλέγον". ***)

P. §. 92. Ἕπεται δὲ τούτοις τὴν ψυχὴν εἶναι
253. θάνατον. τὸ γὰρ κολαζόμενον ἢ παιδευόμενον
Sylb. αἰσθήσει ὂν ζῇ, κἂν πάσχειν λέγηται. τί δ'; ο
25οἶδεν ὁ Πλάτων καὶ πυρὸς ποταμοὺς καὶ τῆς
τὸ βάθος τὴν πρὸς τῶν βαρβάρων Γέενναν καλ
μένην Τάρταρον προφητικῶς ὀνομάζων· Κωκυ
τε καὶ Ἀχέροντα, καὶ Πυριφλεγέθοντα καὶ τοιαῦ
τινα εἰς τὴν παίδευσιν σωφρονίζοντα παρεισάγων
30λαστήρια; „τῶν μικρῶν" δὲ κατὰ τὴν γραφὴν „
ἐλαχίστων τοὺς ἀγγέλους τοὺς ὁρῶντας τὸν θεὸν"
πρὸς δὲ καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς δι' ἀγγέλων τῶν ἐφεσ
των ἥκουσαν ἐπισκοπὴν ἐμφαίνων οὐκ ὀκνεῖ γράφ

---

*) Eccles. 1, 2. **) Psalm. 36, 5. ***) Ibid. 10
†) Matth. 18, 10.

„ἐπειδὴ πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ᾑρῆσθαι, ὥσπερ ἔλαχον, ἐν τάξει προσιέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν, κείνην δὲ ἑκάστῳ ὃν εἵλετο δαίμονα, τοῦτον φύλακα συμπέμπειν τοῦ βίου καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἱρεθέντων". τάχα δὲ καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον τοιοῦτό τι ᾐνίσσετο.

§. 93. Ναὶ μὴν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐκ Μωϋσέως παραλαβόντες ἐδογμάτισαν οἱ φιλόσοφοι. καὶ ὅ γε Πλάτων ἄντικρυς εἴρηκε· „πότερον ἦν ἀρ-10χὴν ἔχων γενέσεως οὐδεμίαν ἢ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τινὸς ἀρξάμενος; ὁρατός τε γὰρ ὢν ἁπτός ἐστιν, ἁπτός τε ὢν καὶ σῶμα ἔχει". αὖθίς τε ὁπόταν εἴπῃ· „τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον", οὐ μόνον γενητόν τε ἔδειξε τὸν 15κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι σημαίνει, καθάπερ υἱὸν, πατέρα δὲ αὐτοῦ κεκλῆσθαι, ὡς ἂν ἐκ μόνου γενομένου καὶ ἐκ μὴ ὄντος ὑποστάντος. γενητὸν δὲ καὶ οἱ Στωικοὶ τίθενται τὸν κόσμον. τόν τε ὑπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας θρυλούμενον διάβο-20λον τὸν τῶν δαιμόνων ἄρχοντα κακοεργὸν εἶναι ψυχὴν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων ὁ Πλάτων λέγει ταῖσδε ταῖς λέξεσιν· „ψυχὴν διοικοῦσαν τοῖς πάντῃ κινουμένοις μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη διοικεῖν P. φάναι; τί μήν; μίαν ἢ πλείους; πλείους, ἐγὼ ὑπὲρ 702. 25σφῶν ἀποκρινοῦμαι. δυοῖν πού ἔλαττον μηδὲν τι- Pott. θῶμεν τῆς τε εὐεργέτιδος καὶ τῆς τἀναντία δυναμένης ἐξεργάσασθαι".

§. 94. Ὁμοίως δὲ κἂν τῷ Φαίδρῳ ταῦτα γράφει· „ἔστι μὲν δὴ καὶ ἄλλα κακὰ, ἀλλά τις δαίμων 30ἔμιξε τοῖς πλείστοις ἐν τῷ παραυτίκα ἡδονήν". ἀλλὰ κἂν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων ἄντικρυς τὸ ἀποστολικὸν δείκνυσιν ἐκεῖνο· „οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῶν ἐν οὐρανοῖς" *).

---

*) Ephes. 6, 12.

ὧδέ πως γράφων· „ἐπειδὴ γὰρ συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἡμῖν εἶναι μὲν τὸν οὐρανὸν πολλῶν μεστὸν ἀγαθῶν, εἶναι δὲ καὶ τῶν ἐναντίων, πλειόνων δὲ τῶν μή, μάχη [δή] φαμὲν ἀθάνατος ἔσθ' ἡ τοιαύτη καὶ 5φυλακῆς θαυμαστῆς δεομένη". κόσμον τε αὖθις τὸν μὲν νοητὸν οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, τὸν δὲ αἰσθητόν, τὸν μὲν ἀρχέτυπον, τὸν δὲ εἰκόνα τοῦ καλουμένου παραδείγματος· καὶ τὸν μὲν ἀνατίθησι μονάδι, ὡς ἂν νοητόν, τὸν δὲ αἰσθητὸν ἑξάδι, γά10μος γὰρ παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, ὡς ἂν γόνιμος ἀριθμός, ἡ ἑξὰς καλεῖται. καὶ ἐν μὲν τῇ μονάδι συνίστησιν οὐρανὸν ἀόρατον καὶ γῆν ἁγίαν καὶ φῶς νοητόν· „ἐν ἀρχῇ" γάρ, φησὶν „ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος".

15 §. 95. Εἶτ' ἐπιφέρει· „καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς"*)· ἐν δὲ τῇ κοσμογονίᾳ τῇ αἰσθητῇ στερεὸν οὐρανὸν δημιουργεῖ, τὸ δὲ P. στερεὸν αἰσθητόν, γῆν τε ὁρατὴν καὶ φῶς βλε-703. πόμενον. ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι ἐντεῦθεν ὁ Πλάτων ζώ-Pott. 20ων ἰδέας ἐν τῷ νοητῷ ἀπολείπειν κόσμῳ καὶ τὰ εἴδη τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ γένη δημιουργεῖν τὰ νοητά; εἰκότως ἄρα ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα διαπλάττεσθαι λέγει ὁ Μωϋσῆς**), ὃ γήινόν φησιν ὁ Πλάτων σκῆνος, ψυχὴν δὲ τὴν λογικὴν ἄνωθεν „ἐμπνευσθῆναι ὑπὸ τοῦ 25θεοῦ εἰς πρόσωπον. ἐνταῦθα γὰρ τὸ ἡγεμονικὸν ἱδρῦσθαι λέγουσι τὴν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐπεισόδιον τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου εἴσοδον ἑρμηνεύοντες, διὸ καὶ „κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸν ἄνθρωπον" ***) γεγονέναι. εἰκὼν μὲν γὰρ θεοῦ λόγος θεῖος καὶ βασιλικός, 30ἄνθρωπος ἀπαθής, εἰκὼν δ' εἰκόνος ἀνθρώπινος νοῦς. ἑτέρῳ δ' εἰ βούλει παραλαβεῖν ὀνόματι τὴν ἐξομοίωσιν, εὕροις ἂν παρὰ τῷ Μωϋσεῖ τὴν ἀκολουθίαν ὀνομαζομένην θείαν, φησὶ γάρ· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν

*) Genes. 1, 1—3. **) Genes. 2, 7.
***) Ibid. 1, 26.

πορεύεσθε καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξατε" *). ἀκόλουθοι δ' οἶμαι καὶ θεραπευταὶ θεοῦ πάντες οἱ ἐνάρετοι.

§. 96. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν Στωικοὶ τὸ τέλος τῆς 5φιλοσοφίας τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν εἰρήκασι, Πλάτων δὲ ὁμοίωσιν θεῷ ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ παρεστήσαμεν στρωματεῖ, Ζήνων δὲ ὁ Στωικὸς παρὰ Πλάτωνος λαβὼν, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας, τοὺς ἀγαθοὺς πάντας ἀλλήλων εἶναι φίλους 10λέγει. φησὶ γὰρ ἐν τῷ Φαίδρῳ Σωκράτης, ὡς „οὐχ ἥμαρτεν κακὸν κακῷ φίλον εἶναι οὐδ' ἀγαθὸν ἀγαθῷ μὴ φίλον", ὅπερ κἀν τῷ Λύσιδι ἀπέδειξεν ἱκα- P. νῶς, ὡς ἐν ἀδικίᾳ καὶ πονηρίᾳ οὐκ ἂν ποτε σωθείη 704. φιλία. καὶ ὁ Ἀθηναῖος ξένος ὁμοίως φησὶ „πρᾶξιν Pott. εἶναι φίλην καὶ ἀκόλουθον θεῷ καὶ ἕνα λόγον ἔχου- 15σαν ἀρχαῖον, ὅταν τὸ μὲν ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ μετρίῳ ὄντι φίλον ᾖ, τὰ δὲ ἄμετρα οὔτε τοῖς ἀμέτροις οὔτε τοῖς ἐμμέτροις. ὁ δὲ θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον ἂν εἴη".

§. 97. Εἶτα ὑποβὰς ἐπάγει πάλιν· „πᾶς γὰρ 20δὴ ἀγαθὸς ἀγαθῷ ὅμοιος, κατὰ τοῦτο δὲ καὶ θεῷ ἐοικὼς ἀγαθῷ τε παντὶ φίλος ὑπάρχει καὶ θεῷ". ἐνταῦθα γενόμενος κἀκείνου ἀνεμνήσθην. ἐπὶ τέλει γὰρ τοῦ Τιμαίου λέγει· „τῷ κατανοουμένῳ τὸ κα- P. τανοοῦν ἐξομοιῶσαι δεῖν κατὰ τὴν ἀρχαίαν φύσιν, 254. ὁμοιώσαντα δὲ τέλος ἔχειν τοῦ προτεθέντος ἀνθρώ- Sylb. πῳ ὑπὸ θεῶν ἀρίστου βίου πρός τε τὸν παρόντα καὶ τὸν ἔπειτα χρόνον". ἴσον γὰρ τούτοις ἐκεῖνα δύναται· οὐ παύσεται ὁ ζητῶν, ἕως ἂν εὕρῃ, εὑρὼν δὲ θαμβηθήσεται, θαμβηθεὶς δὲ βασιλεύσει, βασιλεύ- 30σας δὲ ἐπαναπαύσεται. Τί δ'; οὐχὶ κἀκεῖνα τοῦ Θάλητος ἐκ τῶνδε ἦρται, τὸ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων δοξάζεσθαι τὸν θεόν; καὶ τὸν καρδιογνώστην λέγεσθαι πρὸς ἡμῶν ἄντικρυς ἑρμηνεύει. ἐρωτηθείς γέ τοι ὁ

*) Deuteron. 13. 4.

Θάλης, τί ἐστι τὸ θεῖον; τὸ μήτε ἀρχὴν, ἔφη, μήτε τέλος ἔχον. πυθομένου δὲ ἑτέρου, εἰ λανθάνει τὸ θεῖον πράσσων τι ἄνθρωπος; καὶ πῶς, εἶπεν, ὅς γε οὐδὲ διανοούμενος; ναὶ μὴν μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν 5*οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν, ὁπηνίκα ἂν εἴπῃ· „ἰδοὺ, δέδωκα πρὸ ὀφθαλμῶν σοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, ἔκλεξαι τὴν ζωήν" *). τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν ζωὴν καλεῖ, καὶ καλὸν τὴν τούτου* P. 10*ἐκλογὴν, κακὸν δὲ τὴν τοῦ ἐναντίου αἵρεσιν. ἀγα-* 705. *θοῦ δὲ καὶ ζωῆς ἓν τέλος τὸ φιλόθεον γενέσθαι.* Pott. *αὕτη γὰρ ἡ ζωή σου καὶ τὸ πολυήμερον, ἀγαπᾶν τὸ πρὸς ἀλήθειαν.*

§. 98. *Σαφέστερον δὲ ἐκεῖνα ἔχει. ὁ γὰρ σωτὴρ ἀγα-* 15*πᾶν παραγγείλας τὸν θεὸν „καὶ τὸν πλησίον ἐν ταύταις" φησὶ „ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας" **) κρέμασθαι. ταῦτα θρυλοῦσιν οἱ Στωικοὶ τὰ δόγματα, καὶ πρὸ τούτων ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδρῳ εὐχόμενος· „ὦ Πάν τε καὶ ἄλλοι θεοὶ, δοίητέ* 20*μοι τἄνδον εἶναι καλῷ'. ἐν δὲ τῷ Θεαιτήτῳ διαρρήδην φησίν· „ὁ γὰρ καλῶς λέγων καλός τε κἀγαθός'. κἀν τῷ Πρωταγόρᾳ καλλίονι Ἀλκιβιάδου ἐντυχεῖν ὁμολογεῖ τοῖς ἑταίροις Πρωταγόρου, εἴ γε τὸ σοφώτατον κάλλιστόν ἐστιν, τὴν γὰρ ἀρετὴν τὸ κάλ-* 25*λος τῆς ψυχῆς ἔφη εἶναι, κατὰ δὲ τὸ ἐναντίον τὴν κακίαν αἶσχος ψυχῆς. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ὁ Στωικὸς τρία συγγραψάμενος βιβλία περὶ τοῦ „ὅτι κατὰ Πλάτωνα μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν' ἀποδείκνυσιν ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν* 30*καὶ ἄλλα πλείω παρατίθεται δόγματα σύμφωνα τοῖς Στωικοῖς· Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ κατὰ Πτολεμαῖον γεγονότι τὸν Φιλάδελφον, οὗ μέμνηται ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν ***), βιβλία*

---

*) Deuteron. 30, 15. 19 sq. **) Matth. 22, 37. 39 sq.
***) Maccab. 1, 10.

γεγονέναι ἱκανὰ, δι' ὧν ἀποδείκνυσι τὴν περιπατητικὴν φιλοσοφίαν, ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν.

§. 99. Καὶ τὰ μὲν τῇδε ἐχέτω, ἀδελφοὺς δὲ 5εἶναι ἡμᾶς, ὡς ἂν τοῦ ἑνὸς θεοῦ καὶ ἑνὸς διδασκάλου, φαίνεταί που καὶ Πλάτων καλῶν ὧδέ πως· ἔστε μὲν γὰρ πάντως οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοί, ὥς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες. ἀλλ' ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσὸν ἐν 10τῇ γενέσει συνέμιξεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοί εἰσιν, ὅσοι δὲ ἐπίκουροι ἄργυρον, σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς. ὅθεν ἀνάγκη φησὶ γεγονέναι, ἀσπάζεσθαί τε καὶ φιλεῖν, τούτους μὲν ταῦτα ἐφ' οἷς γνῶσις, ἐκείνους δὲ ἐφ' 15οἷς δόξα, ἴσως τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην φύσιν γνώσεως ἐφιεμένην μαντεύεται, εἰ μή τι τρεῖς τινὰς ὑποτιθέμενος φύσεις, τρεῖς πολιτείας, ὥς ὑπέλαβόν τινες, διαγράφει, καὶ Ἰουδαίων μὲν ἀργυρᾶν, Ἑλλήνων δὲ τὴν τρίτην, Χριστιανῶν δὲ οἷς χρυσὸς ὁ βασιλικὸς ἐγκα-20ταμέμικται, τὸ ἅγιον πνεῦμα. τόν τε Χριστιανὸν βίον ἐμφαίνων κατὰ λέξιν γράφει ἐν τῷ Θεαιτήτῳ· λέγωμεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων. τί γὰρ ἄν τις τούς γε φαύλως διατρίβοντας ἐν φιλοσοφίᾳ λέγοι; οὗτοι δέ που οὐδὲ εἰς ἀγορὰν ἴσασι τὴν ὁδὸν οὔτε 25ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἤ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον, νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα γεγραμμένα οὔτε ὁρῶσιν οὔτε ἀκούουσιν. σπουδαὶ δὲ ἑταιριῶν καὶ σύνοδοι καὶ οἱ σὺν αὐλητρίσι κῶμοι οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς. εὖ δὲ ἢ 30κακῶς τις γέγονεν ἐν πόλει, ἤ τί τῳ κακόν ἐστι γεγονὸς ἐκ προγόνων, μᾶλλον αὐτοὺς λέληθεν, ἢ οἱ τῆς θαλάσσης λεγόμενοι χόες. καὶ ταῦτ' οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν οἶδεν, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, αὐτὸς δὲ πέταται, κατὰ Πίνδαρον, 35τᾶς τε γᾶς ὑπένερθεν οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομῶν καὶ πᾶσαν πάντῃ φύσιν ἐρευνάμενος.

P. 706. Pott.

P. 707. Pott.

§. 100. *Πάλιν αὖ τῷ τοῦ κυρίου ῥητῷ· „ἔστω ὑμῶν τὸ ναὶ, ναί· καὶ τὸ οὒ", οὔ *), ἐκεῖνο ἀπεικαστέον· „ἀλλά μοι ψεῦδός τε συγχωρῆσαι καὶ ἀληθὲς ἀφανίσαι οὐδαμῶς θέμις" **)· τῇ τε περὶ τοῦ*
5*ὀμόσαι ἀπαγορεύσει συνᾴδει ἥδε ἡ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων λέξις· „ἔπαινος δὲ ὅρκος τε περὶ παντὸς ἀπέστω". καὶ τὸ σύνολον Πυθαγόρας καὶ Σωκράτης καὶ Πλάτων λέγοντες ἀκούειν φωνῆς θεοῦ τὴν κατασκευὴν τῶν ὅλων θεωροῦντες ἀκριβῶς ὑπὸ*
10*θεοῦ γεγονυῖαν καὶ συνεχομένην ἀδιαλείπτως· ἀκηκόασι γὰρ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος, „εἶπε, καὶ ἐγένετο·" ***) τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἔργον εἶναι διαγράφοντος. ἐπί τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ χοὸς διαπλάσεως ἱστάμενοι γήινον μὲν οἱ φιλόσοφοι παρ' ἕκαστα*
15*τὸ σῶμα ἀναγορεύουσιν, Ὅμηρος δὲ οὐκ ὀκνεῖ ἐν κατάρας μέρει θέσθαι τὸ,*

ἀλλ' ἡμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε· †)

καθάπερ Ἡσαΐας· „καταπατήσατε αὐτοὺς," λέγων, „ὡς πηλόν."

20 §. 101. *Καλλίμαχος δὲ διαρρήδην γράφει·*

ἦν κεῖνος οὐνιαυτὸς, ᾧ τό τε πτηνὸν
καὶ τοὺν θαλάσσῃ καὶ τὸ τετράπουν οὕτως P.
ἐφθέγγεθ' ὡς ὁ πηλὸς ὁ Προμηθῆος. 708.

πάλιν τε αὖ ὁ αὐτὸς, Pott.

25 *εἴ σ',*
ἔφη, *ὁ Προμηθεὺς*
ἔπλασε καὶ πηλοῦ μὴ 'ξ ἑτέρου γέγονας.

P. *Ἡσίοδός τε ἐπὶ τῆς Πανδώρας λέγει·*

255. *Ἥφαιστον δὲ κέλευσε περικλυτὸν, ὅτι τάχιστα*
Sylb. *γαῖαν ὕδει φύρειν, ἐν δ' ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν καὶ νόον*

πῦρ μὲν οὖν τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον εἰς γένεσιν ††), τὴν φύσιν ὁρίζονται οἱ Στωικοί. πῦρ δὲ καὶ φῶς ἀλλη-

---

*) Matth 5, 37. **) Iacob. 5, 12. ***) Genes. v. 1, 1.
†) Homer. Iliad. η. v. 99. ††) Hesiod. Ἔργ. v. 60.

χορεῖται ὁ θεὸς καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ πρὸς τῆς γραφῆς. τί δ'; οὐχὶ καὶ Ὅμηρος παραφράζων τὸν χωρισμὸν τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τὴν ἐμφανῆ τῆς ξηρᾶς ἐπί τε τῆς Τηθύος καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ λέγει·

5 ἤδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
εὐνῆς καὶ φιλότητος*).

πάλιν τὸ δυνατὸν ἐν πᾶσι προσάπτουσι καὶ οἱ παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ θεῷ, ὁ μὲν Ἐπίχαρμος. Πυθαγόρειος δὲ ἦν λέγων·

10 οὐδὲν ἐκφεύγει τὸ θεῖον, τοῦτο γιγνώσκειν σε δεῖ,
αὐτὸς ἔσθ' ἁμῶν ἐπόπτης, ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν θεός.

§. 102. ὁ μελοποιὸς δέ

θεῷ δὲ δυνατὸν ἐκ μελαίνας
νυκτὸς ἀμίαντον ὄρσαι φάος,
15 κελαινεφεῖ δὲ σκότει καλύψαι καθαρὸν
ἁμέρας σέλας.

ὁ μόνος ἡμέρας ἐνεστώσης νύκτα ποιῆσαι δυνάμενος, φησὶν, οὗτος θεός ἐστιν. ἔν τε τοῖς φαινομένοις ἐπιγραφομένοις Ἄρατος·

20 ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, — P.

εἰπὼν, 709. Pott.

τὸν οὐδέποτ' ἐῶμεν
ἄρρητον, μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεστὴ δὲ θάλασσα,
25 καὶ λιμένες, πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες·

ἐπιφέρει·

τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν,

οἷον δημιουργία,

ὁ δ' ἤπιος ἀνθρώποισιν,
30 δεξιὰ σημαίνει, λαοὺς δ' ἐπὶ ἔργα ἐγείρει·
αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν,
ἄστρα διακρίνας· ἐστέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
ἀνδράσιν ὡράων, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύηται·

---

*) Iliad. ξ. v. 206 sq.

καί μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται·
χαῖρε πάτερ μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ.
καὶ πρὸ τούτου δὲ Ὅμηρος ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου
ἀσπίδος κοσμοποιῶν κατὰ Μωϋσέα·

5 ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν,

φησίν·

ἐν δέ τε τείρεα πάντα, τάτ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται.

10 ὃ γὰρ διὰ τῶν ποιημάτων καὶ καταλογάδην συγγραμμάτων ᾀδόμενος Ζεὺς τὴν ἔννοιαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέρει.

§. 103. Ἤδη δὲ ὥς εἰπεῖν ὑπ' αὐγὰς ὁ Δημόκριτος εἶναι τινὰς ὀλίγους γράφει τῶν ἀνθρώπων, „οἳ
15 δὴ ἀνατείνοντες τὰς χεῖρας ἐνταῦθα ὃν νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, πάντα Ζεὺς μυθέεται καὶ πάνθ' οὗτος οἶδε καὶ διδοῖ καὶ ἀφαιρέεται, καὶ P. βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων". μυστικώτερον δὲ ὁ 710. μὲν Βοιώτιος Πίνδαρος, ἅτε Πυθαγόρειος ὤν· „ἓν Pott.
20 ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ ματρὸς πνέομεν ἄμφω", τῆς ὕλης, παραδίδωσι, καὶ ἕνα τὸν τούτων δημιουργὸν, ὃν „ἀριστοτέχναν πατέρα" λέγει, τὸν καὶ τὰς προκοπὰς κατ' ἀξίαν εἰς θειότητα παρεσχημένον. σιωπῶ γὰρ Πλάτωνα. ἄντικρυς οὗτος ἐν τῇ
25 πρὸς Ἔραστον καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ φαίνεται πατέρα καὶ υἱὸν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἐμφαίνων, παρακελευόμενος κατὰ λέξιν „ἐπομνύντας σπουδῇ τε ἅμα μὴ ἀμούσῳ καὶ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιδείᾳ τὸν πάντων θεὸν αἴτιον καὶ τοῦ
30 ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα κύριον ἐπομνύντας· ὃν ἐὰν ὀρθῶς φιλοσοφήσητε, εἴσεσθε"· ἥ τε ἐν Τιμαίῳ δημηγορία πατέρα καλεῖ τὸν δημιουργὸν λέγουσα ὧδέ πως· „θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ πατὴρ δημιουργός τε ἔργων".

§. 104. Ὥστε καὶ ἐπὰν εἴπῃ περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντα ἐστὶ κἀκείνου ἕνεκεν τὰ πάντα κἀκεῖνο αἴτιον ἁπάντων καλῶν, δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα, οὐκ ἄλλως ἔγωγε ἐξακούω, ἢ 5τὴν ἁγίαν τριάδα μηνύεσθαι, τρίτον μὲν γὰρ εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸν υἱὸν δὲ δεύτερον, δι' οὗ πάντα ἐγένετο κατὰ βούλησιν τοῦ πατρός. ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμ- P. φύλου μέμνηται, ὅς ἐστι Ζοροάστρης· αὐτὸς γοῦν Ζο- 711. 10ροάστρης γράφει· τάδε συνέγραψεν Ζοροάστρης ὁ Ἀρ- Pott. μενίου τὸ γένος Πάμφυλος ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἐν Ἅιδῃ γενόμενος ἐδάην παρὰ θεῶν. τὸν δὴ Ζοροάστρην τοῦτον ὁ Πλάτων δωδεκαταῖον ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενον ἀναβιῶναι λέγει, τάχα μὲν οὖν τὴν ἀνάστασιν, τά-15χα δὲ ἐκεῖνα αἰνίσσεται, ὡς διὰ τῶν δώδεκα ζῳδίων ἡ ὁδὸς ταῖς ψυχαῖς γίνεται εἰς τὴν ἀνάληψιν, αὐτὸς δὲ καὶ εἰς τὴν γένεσιν φησὶ τὴν αὐτὴν γίγνεσθαι κάθοδον. ταύτῃ ὑποληπτέον καὶ τὰ τοῦ Ἡρακλέους ἆθλα γενέσθαι δώδεκα, μεθ' ἃ τῆς ἀπαλλαγῆς παν-20τὸς τοῦ κόσμου τοῦδε τυγχάνει ἡ ψυχή. οὐ παραπέμπομαι καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὃς φυσικῶς οὕτως τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν μεταβολῆς.

§. 105. Σαφέστατα Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος 25ταύτης ἐστὶ τῆς δόξης τὸν μέν τινα κόσμον ἀΐδιον εἶναι δοκιμάσας, τὸν δέ τινα φθειρόμενον τὸν κατὰ τὴν διακόσμησιν εἰδώς, οὐχ ἕτερον ὄντα ἐκείνου πῶς ἔχοντος, ἀλλ' ὅτι μὲν ἀΐδιον τὸν ἐξ ἁπάσης τῆς οὐσίας ἀϊδίως ποιὸν κόσμον ᾔδει, φανερὸν ποιεῖ λέγων 30οὕτως· κόσμον τὸν αὐτὸν ἁπάντων οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ ἀείζωον ἁπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα. ὅτι δὲ καὶ γενητὸν καὶ φθαρτὸν αὐ- P. τὸν εἶναι ἐδογμάτιζεν, μηνύει τὰ ἐπιφερόμενα· 712. 35πυρὸς τροπαὶ πρῶτον θάλασσα, θαλάσσης δὲ τὸ Pott. μὲν ἥμισυ γῆ, τὸ δὲ ἥμισυ πρηστήρ. δυνάμει

P. γὰρ λέγει, ὅτι πῦρ ὑπὸ τοῦ διοικοῦντος λόγου καὶ
256. θεοῦ τὰ σύμπαντα, δι' ἀέρος τρέπεται εἰς ὑγρὸν,
Sylb. τὸ ὡς σπέρμα τῆς διακοσμήσεως, ὃ καλεῖ θάλασσαν,
— ἐκ δὲ τούτου αὖθις γίνεται γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ τὰ
5 ἐμπεριεχόμενα. ὅπως δὲ πάλιν ἀναλαμβάνεται καὶ
ἐκπυροῦται, σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ· „θάλασσα δια-
χέεται καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὁκοῖος πρῶ-
τον ἦν ἢ γενέσθαι γῆν". ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἄλλων
στοιχείων τὰ αὐτά.

10 §. 106. Παραπλήσια τούτῳ καὶ οἱ ἐλλογιμώ-
τατοι τῶν Στωικῶν δογματίζουσι περί τε ἐκπυρώ-
σεως διαλαμβάνοντες καὶ κόσμου διοικήσεως καὶ τοῦ
ἰδίως ποιοῦ κόσμου τε καὶ ἀνθρώπου καὶ τῆς τῶν
ἡμετέρων ψυχῶν ἐπιδιαμονῆς. πάλιν τε αὖ ὁ Πλά-
15 των ἐν μὲν τῷ ἑβδόμῳ τῆς πολιτείας τὴν ἐνταῦθα
ἡμέραν*) νυκτερινὴν κέκληκεν διὰ τοὺς κοσμοκράτορας
οἶμαι τοῦ σκότους τούτου, ὕπνον δὲ καὶ θάνατον τὴν
εἰς σῶμα κάθοδον τῆς ψυχῆς κατὰ ταυτὰ Ἡρακλείτῳ.
καὶ μή τι τοῦτο ἐπὶ τοῦ σωτῆρος προεθέσπισεν τὸ
20 πνεῦμα διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγον· „ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ
ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου" **).
οὐ γὰρ τὴν ἀνάστασιν μόνην τοῦ Χριστοῦ ἐξ ὕπνου
ἔγερσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς σάρκα κάθοδον τοῦ κυ-
ρίου ὕπνον***) ἀλληγορεῖ.

25 §. 107. Αὐτίκα ὁ αὐτὸς σωτὴρ παρεγγυᾷ,
„γρηγορεῖτε", οἷον μελετᾶτε ζῆν καὶ χωρίζειν τὴν
ψυχὴν τοῦ σώματος πειρᾶσθε. τήν τε κυριακὴν ἡμέ-
ραν ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων διὰ
τούτων καταμαντεύεται· „ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐν τῷ λει-
30 μῶνι ἑκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀναστάντας ἐν- P.
τεῦθεν δεῖ τῇ ὀγδόῃ πορεύεσθαι καὶ ἀφικνεῖσθαι τε- 713.
ταρταίους". λειμῶνα μὲν οὖν ἀκουστέον τὴν ἀπλανῆ Pott.
σφαῖραν, ὡς ἥμερον χωρίον καὶ προσηνὲς καὶ τῶν

*) Ephes. 6, 12. **) Psalm. 3, 5.
***) Matth. 24, 42. et alibi.

ὁσίων χῶρον, ἑπτὰ δὲ ἡμέρας ἑκάστην κίνησιν τῶν ἑπτὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἐργαστικὴν τέχνην εἰς τέλος ἀναπαύσεως σπεύδουσαν. ἡ δὲ μετὰ τοὺς πλανωμένους πορεία ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἄγει, τουτέστι τὴν ὀγδόην
5κίνησίν τε καὶ ἡμέραν. τεταρταίους δὲ τὰς ψυχὰς ἀπιέναι λέγει, δηλῶν τὴν διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων πορείαν.

§. 108. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι, καθ'
10ἣν τὸ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων. Ἡσίοδος μὲν οὕτως περὶ αὐτῆς λέγει·

πρῶτον ἔνη τετράς τε καὶ ἕβδομον ἱερὸν ἦμαρ.

καὶ πάλιν·

15 ἑβδομάτη δ' αὖθις λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ὅμηρος δέ,

ἑβδομάτη δήπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ·

καὶ

ἑβδόμη ἦν ἱερή.

20καὶ πάλιν·

ἕβδομον ἦμαρ ἔην, καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα:

καὶ αὖθις·

ἑβδομάτη δ' ἠοῖ λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος.

καὶ μὴν καὶ Καλλίμαχος ὁ ποιητὴς γράφει·

25 ἑβδομάτη δ' ἠοῖ καί οἱ τετύκοντο ἅπαντα.

καὶ πάλιν·

ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη.

καὶ

ἑβδόμη ἐν πρώτοισι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη.

30καὶ

ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
ἐν κύκλοισι φανέντ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς.

§. 109. Ἀλλὰ καὶ αἱ Σόλωνος ἐλεγεῖαι σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζουσιν. τί δ'; οὐχὶ παρα-

πλήσια τῇ λεγούσῃ γραφῇ· „ἄρωμεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὸν P.
δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν" *), ὁ Πλάτων 714.
μονονουχὶ προφητεύων τὴν σωτήριον οἰκονομίαν ἐν Pott.
τῷ δευτέρῳ τῆς πολιτείας ὧδέ φησιν· „οὕτω δὲ δια-
5κείμενος ὁ δίκαιος μαστιγωθήσεται, στρεβλώσεται,
δεθήσεται, ἐκκοπήσεται τὼ ὀφθαλμώ, τελευτῶν πάντα
κακὰ παθὼν ἀνασκινδυλευθήσεται'. ὅ τε Σωκρατι-
κὸς Ἀντισθένης παραφράζων τὴν προφητικὴν ἐκείνην
φωνὴν, „τίνι με ὡμοιώσατε; λέγει κύριος" **) „οὐ-
10δενὶ ἐοικέναι φησί· διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ
εἰκόνος δύναται'. τὰ δ᾽ ὅμοια καὶ Ξενοφῶν ὁ Ἀθη-
ναῖος κατὰ λέξιν λέγει· „ὁ γοῦν πάντα σείων καὶ
ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις καὶ δυνατὸς, φανερός
ὁποῖος δ᾽ ἐστὶν μορφὴν, ἀφανής. οὐδὲ μὴν ὁ παμ-
15φαὴς δοκῶν εἶναι ἥλιος, οὐδ᾽ οὗτος ἔοικεν ὁρᾶν αὐ-
τὸν ἐπιτρέπειν· ἀλλ᾽ ἤν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάση-
ται, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται'.

τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ
ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ;
20 ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀκτίνων κατ᾽ ἐναντίον ἠελίοιο
ἄνθρωποι στῆναι δυνατοὶ θνητοὶ γεγαῶτες,

προεῖπεν ἡ Σίβυλλα.

§. 110. Εὖ γοῦν καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος
διδάσκων ὅτι εἷς καὶ ἀσώματος ὁ θεὸς ἐπιφέρει·

25 εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὔ τι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος οὐδὲ νόημα.

καὶ πάλιν·

ἀλλὰ βροτοὶ δοκέουσι θεοὺς γεννᾶσθαι,
τὴν σφετέρην δ᾽ ἐσθῆτα ἔχειν φωνήν τε δέμας τε. P.

30καὶ πάλιν· 715.

ἀλλ᾽ εἴτοι χεῖρας εἶχον βόες, ἠὲ λέοντες, Pott.
ἢ γράψαι χείρεσσι καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἄνδρες,
ἵπποι μέν θ᾽ ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοῖοι,

*) Sapient. 2, 12. **) Iesai. 40, 18. 25.

καί κε θεῶν ἰδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποίουν
τοιαῦθ' οἷόνπερ καὐτοὶ δέμας εἶχον ὁμοῖον.

§. 111. Ἀκούσωμεν οὖν πάλιν Βακχυλίδου τοῦ μελοποιοῦ περὶ τοῦ θείου λέγοντος·

5 οἱ μὲν ἀδμῆτες ἀεικελίαν
νούσων εἰσὶ καὶ ἄνατοι, οὐδὲν ἀνθρώποις ἴκελοι·

Κλεάνθους τε τοῦ Στωικοῦ ἔν τινι ποιήματι περὶ τοῦ θεοῦ ταῦτά γε γράφοντος·

P. 257. Sylb. τἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἷόν ἐστ'; ἄκουε δή·
τεταγμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβές,
κρατοῦν ἑαυτοῦ, χρήσιμον, καλὸν, δέον,
αὐστηρὸν, αὐθέκαστον, αἰεὶ συμφέρον,
ἄφοβον, ἄλυπον, λυσιτελὲς, ἀνώδυνον,
ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ὁμολογούμενον,
15 εὐκλεὲς, ἄτυφον, ἐπιμελὲς, πρᾶον, σφοδρὸν,
χρονιζόμενον, ἄμεμπτον, αἰεὶ διαμένον.

§. 112. Ὁ δὲ αὐτὸς κατὰ τὸ σιωπώμενον τὴν τῶν πολλῶν διαβάλλων εἰδωλολατρείαν ἐπιφέρει·

ἀνελεύθερος πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει,
20 ὡς δὴ παρ' ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινός.

οὔκουν ἔτι κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν περὶ τοῦ θεοῦ ὑποληπτέον.

οὐδὲ γὰρ λάθρα δοκῶ — P. 716. Pott.
φωτὸς κακούργου σχήματ' ἐκμιμούμενον,
25 σοὶ τήνδ' ἐς εὐνὴν ὥσπερ ἄνθρωπον μολεῖν·

Ἀμφίων λέγει τῇ Ἀντιόπῃ. ὁ Σοφοκλῆς δὲ εὐθυρρημόνως γράφει·

τὴν τοῦδε γάρτοι Ζεὺς ἔγημε μητέρα,
οὐ χρυσόμορφος οὐδ' ἐπημφιεσμένος
30 πτίλον κύκνειον, ὡς κόρην Πλευρωνίαν
ὑπημβρύωσεν, ἀλλ' ὁλοσχερὴς ἀνήρ.

εἶτ' αὖ ἐπελθὼν καὶ δὴ ἐπήγαγεν·

ταχὺς δὲ βαθμοῖς νυμφικοῖς ἐπεστάθη
ὁ μοιχός.

35 ἐφ' οἷς ἔτι φανερώτερον τὴν ἀκρασίαν τοῦ μυθοποιουμένου Διὸς ὧδέ πως ἐκδιηγεῖται·

ὁ δ᾽ οὔτε δαιτὸς οὐδὲ χέρνιβος θιγὼν
πρὸς λέκτρον ᾔει καρδίαν ὠδαγμένος,
ὅλην δ᾽ ἐκείνην εὐφρόνην ἐθρύπτετο.
ταύτη μὲν οὖν παρέσθω ταῖς τῶν θεάτρων ἀνοίαις·
5 ἄντικρυς δὲ ὁ μὲν Ἡράκλειτος, „τοῦ λόγου τοῦ δέοντος αἰεὶ", φησὶν, „ἀξύνετοι γίγνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον".

§. 113. Ὁ μελοποιὸς δὲ Μελανιππίδης ᾄδων φησίν·
10 κλῦθί μοι, ὦ πάτερ, θαῦμα βροτῶν,
τᾶς ἀειζώου ψυχᾶς μεδέων.
Παρμενίδης δὲ ὁ μέγας, ὥς φησιν ἐν Σοφιστῇ Πλάτων, ὧδέ πως περὶ τοῦ θεοῦ γράφει·
πολλὰ μάλ᾽, ὡς ἀγένητον ἐὸν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν,
15 οὖλον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς ἠδ᾽ ἀγένητον.
ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσίοδος·
αὐτὸς γὰρ πάντων,
φησὶ,
βασιλεὺς καὶ κοίρανός ἐστιν,
20 ἀθανάτων τέ οἱ οὔ τις ἐρήρισται κράτος ἄλλος,
ναὶ μὴν καὶ ἡ τραγῳδία ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἀποσπῶσα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπειν διδάσκει. P. 717.

§. 114. Ὁ μὲν Σοφοκλῆς ὥς φησιν Ἑκαταῖος Pott. ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος ἐν τῷ κατ᾽ Ἄβραμον
25 καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἄντικρυς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκβοᾷ·
εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστὶν θεὸς,
ὃς οὐρανόν τ᾽ ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν,
πόντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίαν.
θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι,
30 ἱδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὴν,
θεῶν ἀγάλματ᾽ ἐκ λίθων ἢ χαλκέων
ἢ χρυσοτεύκτων ἢ 'λεφαντίνων τύπους·
θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις
στέφοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

35 §. 115. Εὐριπίδης δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκηνῆς τραγῳδῶν·

ὁρᾷς,
φησὶ,
τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα,
καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις;
5 τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν.
ἐν δὲ τῷ Πειρίθῳ δράματι ὁ αὐτὸς καὶ τάδε τραγῳδεῖ·
σὲ τὸν αὐτοφυῆ, τὸν ἐν αἰθερίῳ
ῥύμβῳ πάντων φύσιν ἐμπλέξανθ',
10 ὃν περὶ μὲν φῶς, περὶ δ' ὀρφναία
νὺξ, αἰολόχρως ἄκριτός τ' ἄστρων
ὄχλος ἐνδελεχῶς ἀμφιχορεύει.
ἐνταῦθα γὰρ τὸν μὲν αὐτοφυῆ τὸν δημιουργὸν νοῦν εἴρηκεν, τὰ δ' ἑξῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου τάσσεται, ἐν ᾧ
15 καὶ ἐναντιότητες φωτός τε καὶ σκότους. ὅ τε Εὐφορίωνος Αἰσχύλος ἐπὶ τοῦ θεοῦ σεμνῶς σφόδρα φησίν· P. 718. Pott.
Ζεύς ἐστιν αἰθὴρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ' οὐρανός·
Ζεύς τοι τὰ πάντα χὤτι τῶνδ' ὑπέρτερον.
20 §. 116. Οἶδα ἐγὼ καὶ Πλάτωνα προσμαρτυροῦντα Ἡρακλείτῳ γράφοντι· „ἓν τὸ σοφὸν μοῦνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει Ζηνὸς ὄνομα". καὶ πάλιν „νόμος καὶ βουλὴ πείθεσθαι ἑνός." κἂν τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο ἀναγαγεῖν ἐθέλῃς, „ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν,
25 ἀκουέτω" *), εὕροις ἂν ὧδέ πως ἐμφαινόμενον πρὸς τοῦ Ἐφεσίου· „ἀξύνετοι ἀκούσαντες κωφοῖς ἐοίκασι, φάτις αὐτοῖσιν μαρτυρεῖ παρεόντας ἀπιέναι". ἀλλ' ἄντικρυς καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ παρ' Ἑλλήνων ἀκοῦσαι ποθεῖς; Τίμαιος ὁ Λοκρὸς ἐν τῷ φυσικῷ συγ-
30 γράμματι κατὰ λέξιν ὧδέ μοι μαρτυρήσει· „μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγέννητος· εἰ γὰρ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἦν ἔτι ἀρχὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα, ἐξ ἃς ἁ ἀρχὰ ἐγένετο". ἐρρύη γὰρ ἐκεῖθεν δόξα ἡ ἀληθής· „ἄκουε, φησὶν, Ἰσραὴλ, κύριος ὁ θεός σου, εἷς ἐστιν, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις" **).

*) Luc. 14, 35. **) Deuteron. 6, 4.

οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς ἀπλάνητος ὑπάρχει,
ὥς φησιν ἡ Σίβυλλα.

§. 117. Ἤδη δὲ καὶ Ὅμηρος φαίνεται πατέρα καὶ υἱὸν διὰ τούτων ὡς ἔτυχεν μαντείας εὐστόχου
5λέγων·

εἰ μὲν δὴ Οὔτις σε βιάζεται οἶον ἐόντα,
νοῦσον δ' οὔπως ἐστὶ Διὸς μεγάλου ἀλέασθαι·
οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν*).

καὶ πρὸ τούτου Ὀρφεὺς κατὰ τοῦ προκειμένου φε-
10ρόμενος εἴρηκεν·

υἱὲ Διὸς μεγάλοιο, πάτερ Διὸς αἰγιόχοιο.

Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδόνιος τὸν μὲν ὕπατον Δία, τὸν δὲ νέατον καλῶν ἔμφασιν πατρὸς ἀπολείπει καὶ υἱοῦ. καὶ τὸ παραδοξότατον Ὅμηρος γιγνώσκειν P.
15φαίνεται τὸ θεῖον ὁ ἀνθρωποπαθεῖς εἰσάγων τοὺς 719.
θεούς, ὃν οὐδ' οὕτως αἰδεῖται Ἐπίκουρος. Pott.

§. 118. Φησὶ γοῦν·

P. τίπτε με, Πηλέος υἱέ, ποσὶν ταχέεσσι διώκεις,
258. αὐτὸς θνητὸς ἐών, θεὸν ἄμβροτον; οὐδέ νυ πώ με
Sylb. ἔγνως ὡς θεός εἰμι**).

οὐχ ἁλωτὸν γὰρ εἶναι θνητῷ οὐδὲ καταληπτὸν τὸ θεῖον οὔτε ποσὶν οὔτε χερσὶν οὔτε ὀφθαλμοῖς οὐδ' ὅλως τῷ σώματι δεδήλωκεν. „τίνι ὡμοιώσατε κύριον; ἢ τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν" ***); φησὶν ἡ γραφή.
25„μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων; ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτόν;" καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις.

§. 119. Ὅ τε κωμικὸς Ἐπίχαρμος σαφῶς περὶ τοῦ λόγου ἐν τῇ Πολιτείᾳ λέγει ὧδέ πως·

ὁ βίος ἀνθρώποις λογισμοῦ κἀριθμοῦ δεῖται πάνυ,
30 ζῶμεν ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ· ταῦτα γὰρ σώζει
βροτούς.

εἶτα διαρρήδην ἐπιφέρει·

---

*) Od. ι. v. 410. **) Hom. Iliad. χ. v. 8 sqq.
***) Iesai. 40, 18.

ὁ λόγος ἀνθρώπους κυβερνᾷ καὶ τρόπον σώζει * *.

εἶτα·

ἔστιν ἀνθρώπῳ λογισμὸς, ἔστι καὶ θεῖος λόγος·
5 [ὁ λόγος] ἀνθρώπῳ πέφυκε περὶ βίου καὶ τᾶς τροφᾶς· P.
ὁ δέ γε τὰς τέχνας ἅπασι συνέπεται θεῖος λόγος, 720.
ἐκδιδάσκων [ἀεὶ] αὐτὸς αὐτοὺς ὅ τι ποιεῖν δεῖ Pott. συμφέρον·
οὐ γὰρ ἄνθρωπος τέχναν εὗρ᾽· ὁ δὲ θεὸς ταύ-
10 ταν φέρει.
ὁ δέ γε τἀνθρώπου λόγος πέφυκ᾽ ἀπὸ τοῦ θείου λόγου.

§. 120. Ναὶ μὴν διὰ τοῦ Ἡσαΐου τοῦ πνεύματος κεκραγότος, „τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν; λέ-
15 γει κύριος, πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων οὐ βούλομαι" *), καὶ μετ᾽ ὀλίγα ἐπάγοντος, „λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν" **) καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, Μένανδρος ὁ κωμικὸς αὐταῖς γράφει
20 ταῖς λέξεσιν·

εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων, ὦ Πάμφιλε,
ταύρων τι πλῆθος ἢ ἐρίφων ἢ νὴ Δία
ἑτέρων τοιούτων, ἢ κατασκευάσματα,
χρυσᾶς ποιήσας χλαμύδας ἤτοι πορφυρᾶς,
25 ἢ δι᾽ ἐλέφαντος ἢ σμαράγδου ζώδια,
εὔνουν νομίζει τὸν θεὸν καθεστάναι,
πεπλάνητ᾽ ἐκεῖνος καὶ φρένας κούφας ἔχει.
δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκέναι,
μὴ παρθένους φθείροντα, μὴ μοιχώμενον,
30 κλέπτοντα καὶ σφάττοντα χρημάτων χάριν,
μηδὲ βελόνης ἔναμμ᾽ ἐπιθυμῆς Πάμφιλε.
ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε, πλησίον παρών.
„θεὸς ἐγγίζων ἐγώ, φησί, καὶ οὐχὶ θεὸς πόρρωθεν.

---

*) Iesai. 1, 11. **) Ibid. v. 16.

ἢ ποιήσει τι ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις καὶ οὐχὶ ὄψομαι αὐτόν" *); διὰ Ἱερεμίου φησίν.

§. 121. Καὶ πάλιν ὁ Μένανδρος παραφράζων τὴν γραφὴν ἐκείνην „θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης 5 καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ κύριον" **) ὧδέ πως γράφει·

μηδὲ βελόνης ὦ φίλτατ' ἐπιθυμήσῃς ποτὲ [ἀλλοτρίας], P. 721.
ὁ γὰρ θεὸς ἔργοισιν δικαίοις ἥδεται [καὶ οὐκ ἀδίκοις], Pott.
πονοῦντα δ' ἐᾷ τὸν ἴδιον ὑψῶσαι βίον,
10 τὴν γῆν ἀροῦντα νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.
θεῷ δὲ θῦε διὰ τέλους, δίκαιος ὤν,
καὶ λαμπρὸς ὢν ταῖς χλαμύσιν ὡς τῇ καρδίᾳ.
βροντῆς ἐὰν * * * ἀκούσῃς, μὴ φύγῃς,
μηδὲν συνειδὼς αὐτὸς ἑαυτῷ δέσποτα·
15 ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε, πλησίον παρών.

„ἔτι σοῦ λαλοῦντος", φησὶν ἡ γραφή, „ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι" ***).

§. 122. Δίφιλος πάλιν ὁ κωμικὸς τοιαῦτά τινα περὶ τῆς κρίσεως διαλέγεται·

20 οἴει σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικήρατε,
τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
πεφευγέναι τὸ θεῖον ὡς λεληθότας;
ἔστιν Δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
25 καὶ γὰρ καθ' Ἅιδην δύο τρίβους νομίζομεν·
μίαν δικαίων χἀτέραν ἀσεβῶν ὁδόν.
† κεἰ τοὺς δύο καλύψει γῆ φύσει παντὶ χρόνῳ
ἅρπαζ' ἀπελθών, κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα,
μηδὲν πλανηθῇς· ἔστι κἀν Ἅιδου κρίσις·
30 ἥνπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης
οὗ τοὔνομα φοβερὸν οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμ' ἐγώ·
ὃς τοῖς ἁμαρτάνουσι πρὸς μῆκος βίον
δίδωσιν. εἴ τις δ' οἴεται τοὐφημέραν P.
κακόν τι πράσσων τοὺς θεοὺς λεληθέναι, 722. Pott.

---

*) Ierem. 23, 23 sq. **) Psalm. 4, 6.
***) Cf. Iesai. 52, 6.

δοκεῖ πονηρὰ, καὶ δοκῶν ἁλίσκεται,
ὅταν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ Δίκη.
ὁρᾶθ' ὅσοι δοκεῖτε οὐκ εἶναι θεόν.
ἔστιν γὰρ, ἔστιν· εἰ δέ τις πράττει κακῶς,
5 κακὸς πεφυκὼς, τὸν χρόνον κερδανάτω·
χρόνῳ γὰρ οὗτος ὕστερον δώσει δίκην.
συνᾴδει δὲ τούτοις ἡ τραγῳδία διὰ τῶνδε·
ἔσται γὰρ, ἔσται κεῖνος αἰῶνος χρόνος,
ὅταν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν σχάσῃ
10 χρυσωπὸς αἰθὴρ, ἡ δὲ βοσκηθεῖσα φλὸξ
ἅπαντα τἀπίγεια καὶ μετάρσια
φλέξει μανεῖσα.

§. 123. Καὶ μετ' ὀλίγα αὖθις ἐπιφέρει·
ἐπὰν δ' ἄρ' ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,
15 φροῦδος μὲν ἔσται κυμάτων ἅπας βυθὸς,
γῆ δ' ἑδράνων ἔρημος. οὐδὲ γάρ τ' ἔτι
πτερωτὰ φῦλα βλαστήσει πυρουμένη·
κἄπειτα σώσει πάνθ' ἃ πρόσθ' ἀπώλεσεν.
τὰ ὅμοια τούτοις κἂν τοῖς Ὀρφικοῖς εὑρήσομεν ὧδέ
20 πως γεγραμμένα·
πάντας γὰρ κρύψας, καὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
ἐξ ἱερᾶς κραδίης ἀνενέγκατο, μέρμερα ῥέζων.
ἢν δὲ ὁσίως καὶ δικαίως διαβιώσωμεν, μακάριοι μὲν
ἐνταῦθα, μακαριώτεροι δὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλ-
25 λαγὴν οὐ χρόνῳ τινὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες, ἀλλὰ
ἐν αἰῶνι ἀναπαύεσθαι δυνάμενοι,
ἀθανάτοις ἄλλοισιν ὁμέστιοι, ἔν τε τραπέζαις
P. εὔνιες ἀνδρείων ἀχέων ἀπόκηροι, ἀτειρεῖς,
259. ἡ φιλόσοφος Ἐμπεδοκλέους λέγει ποιητική. οὐχ οὕ- P.
Sylb. τως τις μέγας ἔσται καὶ καθ' Ἕλληνας, ὡς ὑπερ- 722.
ἔχειν τὴν δίκην, οὐδὲ σμικρὸς, ὡς λαθεῖν. Pott.

§. 124. Ὁ δὲ αὐτὸς Ὀρφεὺς καὶ ταῦτα λέγει·
εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε,
εὐθύνων κραδίης νοερὸν κύτος· εὖ δ' ἐπίβαινε
35 ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα
ἀθάνατον.

αὖθίς τε περὶ τοῦ θεοῦ ἀόρατον αὐτὸν λέγων μόνῳ γνωσθῆναι ἑνὶ τινὶ φησὶ τὸ γένος Χαλδαίῳ, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον εἴτε καὶ τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ, διὰ τούτων·

5 *εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν*
Χαλδαίων· ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης,
καὶ σφαίρης κίνημ' ἀμφιχθόνα ὡς περιτέλλει
κυκλοτερές ἐν ἴσῳ τε κατὰ σφέτερον κνώδακα·
πνεύματι δ' ἡνιοχεῖ-περί τ' ἠέρα καὶ περὶ πνεῦμα.

10 §. 125. *Εἶτα οἷον [παραφράζων] τὸ „ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου"* *) *ἐπιφέρει·*

αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖτις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται
χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίη θ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκεν.
15 *χεῖρα δὲ δεξιτερὴν περὶ τέρμασιν ὠκεανοῖο*
ἐκτέτακεν, ὀρέων δὲ τρέμει βάσις ἔνδοθι θυμοῦ,
οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος. ἔστι δὲ πάντῃ
αὐτὸς ἐπουράνιος καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ.
ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσατον ἠδὲ τελευτήν. P.
20 *ἄλλως οὐ θεμιτόν σε λέγειν· τρομέω δέ τε γυῖα* 724.
ἐννόῳ ἐξ ὑπάτου κραίνει, Pott.

καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. διὰ γὰρ τούτων δεδήλωκεν πάντα ἐκεῖνα τὰ προφητικά, „ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη καὶ τακήσεται, ὡς 25 *ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται κηρός"* **).

§. 126. *Καὶ διὰ Ἡσαΐου, „τίς ἐμέτρησεν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί"* ***); *πάλιν ὅταν εἴπῃ·*

αἰθέρος ἠδ' Ἀΐδου, πόντου γαίης τε τύραννος,
30 *βρονταῖς δὲ σείεις βριαρὸν δόμον Οὐλύμποιο·*
δαίμονες ὃν φρίσσουσι, θεῶν δὲ δέδοικεν ὅμιλος·
ᾧ μοῖραι πείθονται, ἀμείλικτοί περ ἐοῦσαι·
ἄφθιτε μητροπάτωρ, οὗ θυμῷ πάντα δονεῖται·

---

*) Iesai. 66, 1. **) Ibid. 1 sq. ***) Ibid. 40, 12.

ὃς κινεῖς ἀνέμους, νεφέλῃσι δὲ πάντα καλύπτεις·
πρηστῆρσι σχίζων πλατὺν αἰθέρα· σὴ μὲν ἐν ἄστροις
τάξις, ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσύναισι τρέχουσα·
σῷ δὲ θρόνῳ πυρόοντι παρεστᾶσιν πολύμοχθοι
5 ἄγγελοι· οἷσι μέμηλε, βροτοῖς ὡς πάντα τελεῖται·
σὸν μὲν ἔαρ λάμπει νέον ἄνθεσι πορφυρέοισιν·
σὸς χειμὼν ψυχραῖσιν ἐπερχόμενος νεφέλαισιν,
ἅς ποτε βακχευτὰς βρομίους διένειμεν ὀπώρας.

§. 127. Εἶτα ἐπιφέρει ῥητῶς παντοκράτορα
10 ὀνομάζων τὸν θεόν·
ἄφθιτον ἀθάνατον, ῥητὸν μόνον ἀθανάτοισιν.
ἐλθὲ, μέγιστε θεῶν πάντων, κρατερῇ σὺν ἀνάγκῃ,
φρικτὸς, ἀήττητος, μέγας, ἄφθιτος, ὃν στέφει αἰθήρ.
15 διὰ μὲν τοῦ „μητροπάτωρ“ οὐ μόνον τὴν ἐκ μὴ ὄντων γένεσιν ἐμήνυσεν, δέδωκεν δὲ ἀφορμὰς τοῖς τὰς προβολὰς εἰσάγουσι, τάχα καὶ σύζυγον νοῆσαι τοῦ θεοῦ· παραφράζει δὲ ἐκείνας τὰς προφητικὰς γραφὰς, τήν τε διὰ Ἡσαΐου, „ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ
20 κτίζων πνεῦμα, οὗ αἱ χεῖρες τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ ἐθεμελίωσαν“ *). καὶ τὴν διὰ Μωϋσέως, „ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ· ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω κἀγὼ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν
25 χειρῶν μου“ **).
αὐτὸς δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι φυτεύει
καὶ πόλεμον κρυόεντα καὶ ἄλγεα δακρυόεντα
κατὰ τὸν Ὀρφέα.

P. 725. Pott.

§. 128. Τοιαῦτα καὶ ὁ Πάρειος Ἀρχίλοχος λέγει·
30 ὦ Ζεῦ, [πάτερ Ζεῦ,] σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος,
σὺ δ' ἔργ' ἐπ' ἀνθρώπους ὁρᾷς
λεωργὰ κἀθέμιστα.
πάλιν ἡμῖν ᾀσάτω ὁ Θράκιος Ὀρφεύς·
χεῖρα δὲ δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ὠκεανοῖο
35 πάντοθεν ἐκτέτακεν, γαίη δ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκεν.

*) Amos. 4, 13. **) Deuteron. 32, 39.

ταῦτα ἐμφανῶς ἐκεῖθεν εἴληπται, „ὁ κύριος σώσει πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρὶ ὡς νεοττίαν" *) ὁ κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν ἰσχύϊ τῇ αὐτοῦ, ὥς φησιν Ἱερεμίας „καὶ
5 ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ" **). ἔτι πρὸς τοῖσδε Φωκυλίδης τοὺς ἀγγέλους δαίμονας καλῶν τοὺς μὲν εἶναι ἀγαθοὺς αὐτῶν, τοὺς δὲ φαύλους διὰ τούτων παρίστησιν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἀποστάτας τινὰς παρειλήφαμεν·

10 ἀλλ' ἄρα δαίμονές εἰσιν ἐπ' ἀνδράσιν ἄλλοτε ἄλλοι P.
οἱ μὲν ἐπερχομένου κακὸν ἀνέρος ἐκλύσασθαι. 726.

§. 129. Καλῶς οὖν καὶ Φιλήμων ὁ κωμικὸς Pott.
τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκκόπτει διὰ τούτων·

οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδὲ μία τύχη θεός;
15 οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον, ὃ γίγνεται
ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη.

Σοφοκλῆς δὲ ὁ τραγῳδοποιός·

οὐδὲ θεοῖς,

λέγει

20 αὐθαίρετα πάντα πέλονται
νοσφὶ Διός· κεῖνος γὰρ ἔχει
τέλος ἠδὲ καὶ ἀρχήν.

ὅ τε Ὀρφεύς·

ἓν κράτος, εἷς δαίμων γένετο μέγας οὐρανὸν αἴθων,
25 ἓν δὲ τὰ πάντα τέτυκται, ἐν ᾧ τάδε πάντα κυκλεῖται·
πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα,

καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις.

§. 130. Πίνδαρός τε ὁ μελοποιὸς οἷον ἐκβακ-
30 χεύεται, ἄντικρυς εἰπών·

τί θεός, τί τὸ πᾶν;

καὶ πάλιν·

θεὸς ὁ τὰ πάντα τεύχων βροτοῖς.

ἐπὰν δὲ εἴπῃ,

---

*) Ies. 11, 14. **) Ierem. 10, 12.

τί δ' ἔλπεαι σοφίαν ὀλίγαν τοι ἀνὴρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἔχειν; P.
τὰ θεῶν βουλεύματα ἐρευνάσει βροτέᾳ φρενὶ δύ-727.
σκολον· Pott.
θνατᾶς δ' ἀπὸ ματρὸς ἔφυ·
ἐκεῖθεν ἔσπακε τὴν διάνοιαν· „τίς ἔγνω νοῦν κυρίου;
ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο" *); ἀλλὰ καὶ Ἡσίο-
δος δι' ὧν γράφει συνᾴδει τοῖς προειρημένοις·
P. μάντις δ' οὐδείς ἐστιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
260. ὅστις ἂν εἰδείη Ζηνὸς νόον αἰγιόχοιο.
Sylb. εἰκότως ἄρα Σόλων ὁ Ἀθηναῖος ἐν ταῖς ἐλεγείαις
καὶ αὐτὸς κατακολουθήσας Ἡσιόδῳ,
πάντη δ' ἀθανάτων ἀφανὴς νόος ἀνθρώποισι
γράφει.

§. 131. Πάλιν τοῦ Μωϋσέως εἰς μόχθους καὶ
15 πόνους διὰ τὴν παράβασιν τέξεσθαι τὴν γυναῖκα προ-
φητεύσαντος, ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει·
οὐδέ ποτ' ἦμαρ
παύσονται καμάτου καὶ ὀϊζύος οὐδέ-τι νύκτωρ
γιγνόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.
20 ἔτι Ὅμηρος μὲν εἰπών,
αὐτὸς δὲ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα **),
δίκαιον τὸν θεὸν μηνύει. Μένανδρος δὲ ὁ κωμικὸς
ἀγαθὸν ἑρμηνεύων τὸν θεόν φησιν·
ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
25 εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸς τοῦ βίου
ἀγαθός· κακὸν γὰρ δαίμον' οὐ νομιστέον
εἶναι, βίον βλάπτοντα χρηστόν.
εἶτα ἐπιφέρει,
ἅπαντα δ' ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν,
30 ἤτοι πάντα θεὸν ἀγαθὸν λέγων ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον
ἐν πᾶσι τὸν θεὸν ἀγαθόν.

§. 132. Πάλιν αὖ Αἰσχύλος μὲν ὁ τραγῳδο-
ποιὸς τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ παρατιθέμενος οὐκ ὀκνεῖ
καὶ ὕψιστον αὐτὸν προσαγορεύειν διὰ τούτων·

---

*) Iesai. 40, 13. **) Iliad. θ. v. 69.

Χώριζε θνητῶν τὸν θεὸν καὶ μὴ δόκει
ὅμοιον αὐτῷ σάρκινον καθεστάναι.
οὐκ οἶσθα δ' αὐτόν· ποτὲ μὲν ὡς πῦρ φαίνεται P.
ἄπλατος ὁρμῇ, ποτὲ δ' ὕδωρ, ποτὲ δὲ γνόφος· 792.
5 *καὶ θηρσὶν αὐτὸς γίγνεται παρεμφερὴς,* Pott.
ἀνέμῳ, νεφέλῃ τε κἀστραπῇ, βροντῇ, βροχῇ.
ὑπηρετεῖ δ' αὐτῷ θάλασσα καὶ πέτραι,
καὶ πᾶσα πηγὴ, χὕδατος συστήματα.
τρέμει δ' ὄρη καὶ γαῖα καὶ πελώριος
10 *βυθὸς θαλάσσης κὠρέων ὕψος μέγα,*
ἐπὰν ἐπιβλέψῃ γοργὸν ὄμμα δεσπότου.
πάντα δύναται γάρ· δόξα δ' ὑψίστου θεοῦ·
*ἆρ' οὐ δοκεῖ σοὶ ἐκεῖνο παραφράζειν τὸ „ἀπὸ προσώπου κυρίου τρέμει ἡ γῆ" *).*

15 §. 133. *Ἐπὶ τούτοις ὁ μαντικώτατος Ἀπόλλων μαρτυρῶν τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ λέγειν ἀναγκάζεται περὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡνίκα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐστράτευον Μῆδοι, ὡς ἐδεῖτό τε καὶ ἱκέτευε τὸν Δία περὶ τῆς Ἀττικῆς. ἔχει δὲ ὧδε ὁ χρησμός·*
20 *οὐ δύναται Παλλὰς Δί' ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι,*
λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ·
πολλοὺς δ' ἀθανάτων νηοὺς μαλερῷ πυρὶ δώσει,
οἵ που νῦν ἱδρῶτι ῥεεύμενοι ἑστήκασιν
δείματι παλλόμενοι,
25 *καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις.*

§. 134. *Θεωρίδας δὲ ἐν τῷ περὶ φύσεως γράφει, „μία δ' ἄρα τῶν ὄντων ἀρχὰ μὲν ὄντως ἀλαθινὰ μία, κεῖνα γὰρ ἐν ἀρχᾷ τέ ἐστιν ἓν καὶ μόνον·*
οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλου βασιλῆος,
Ὀρφεὺς λέγει· ᾧ πειθόμενος ὁ κωμικὸς Δίφιλος „γενι-
30 *κώτατον ὄντα πάντων φησὶ πατέρα·*
τοῦτον διατέλει τιμᾶν μόνον, P.
ἀγαθῶν τοσούτων εὑρετὴν καὶ κτίστορα. 728.
εἰκότως τοίνυν καὶ Πλάτων ἐθίζει τὰς βελτίστας φύ- Pott.

*) Psalm 68, 8.

σεις ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸ μάθημα, ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν. τοῦτο δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐκ ὀστράκου ἂν εἴη περιστροφὴ, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγὴ, ἐκ νυκτερινῆς τινὸς ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὖσαν ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι, καὶ τοὺς ταύτης μετασχόντας τοῦ χρυσοῦ γένους κρίνειν. ἐστὲ μὲν δὴ πάντες ἀδελφοὶ λέγων· οἱ δὲ τοῦ χρυσοῦ γένους κρίνειν ἀκριβέστα-
10τα καὶ πάντῃ. τοῦ πατρὸς ἄρα καὶ ποιητοῦ τῶν συμπάντων ἐμφύτως καὶ ἀδιδάκτως ἀντιλαμβάνεται πάντα πρὸς πάντων, τὰ μὲν ἄψυχα συμπαθοῦντα τῷ ζώῳ, τῶν δὲ ἐμψύχων τὰ μὲν ἤδη ἀθάνατα, καθ' ἡμέραν ἐργαζόμενα, τῶν δὲ ἔτι θνητῶν τὰ μὲν
15ἐν φόβῳ καὶ διὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν ἔτι κατὰ γαστρὸς ὀχούμενα, τὰ δὲ αὐτεξουσίῳ λογισμῷ. καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, γένος δ' οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν γεωργούντων οὔτε νομάδων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν πολιτικῶν δύναται ζῆν, μὴ
20προκατειλημμένον τῇ τοῦ κρείττονος πίστει. διὸ P. πᾶν μὲν ἔθνος ἑῴων, πᾶν δὲ ἑσπερίων ἀντόμενον 736. ἢ βόρειόν τε καὶ τὰ πρὸς τῷ νότῳ πάντα μίαν ἔχει Pott. καὶ τὴν αὐτὴν πρόληψιν περὶ τοῦ καταστησαμένου τὴν ἡγεμονείαν· εἴ γε καὶ τὰ καθολικώτατα τῶν
25ἐνεργημάτων αὐτοῦ διαπεφοίτηκεν ἐπ' ἴσης πάντα.

§. 135. Πολὺ δὲ πλέον οἱ παρ' Ἕλλησι πολυπράγμονες οἱ φιλόσοφοι ἐκ τῆς βαρβάρου ὁρμώμενοι φιλοσοφίας ἀοράτῳ καὶ μόνῳ καὶ δυνατωτάτῳ καὶ τεχνικωτάτῳ καὶ τῶν καλλίστων αἰτιωτάτῳ τὴν πρό-
30νοιαν ἔδοσαν, τὰ ἀκόλουθα τούτοις, εἰ μὴ κατηχηθεῖεν πρὸς ἡμῶν, οὐκ ἐπιστάμενοι, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν ὅπως νοεῖσθαι πέφυκεν τὸν θεὸν, μόνον δ' ὡς ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν κατὰ περίφασιν ἀληθῆ. εἰκότως οὖν ὁ ἀπόστολος „ἢ Ἰουδαίων μόνων," φησὶν, „ὁ θεὸς, οὐχὶ καὶ Ἑλλήνων *)"; οὐ μόνον προφητικῶς

*) Roman. 3, 29.

λέγων καὶ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων πιστεύοντας Ἕλληνας λέγεσθαι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ κἀκεῖνο μηνύων, ὡς δυνάμει μὲν ὁ κύριος καὶ Θεὸς πάντων ἂν εἴη καὶ τῷ ὄντι παντοκράτωρ, κατὰ δὲ τὴν γνῶσιν οὐ πάντων 5Θεὸς, οὔτε γὰρ ὅ ἐστιν οὔθ᾽ ὅπως κύριος καὶ πατὴρ καὶ ποιητὴς οὐδὲ τὴν ἄλλην ἴσασιν οἰκονομίαν τῆς ἀληθείας, μὴ οὐ πρὸς αὐτῆς διδαχθέντες.

§. 136. Ὡς αὔτως καὶ τὰ προφητικὰ τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ ἀποστολικῷ λόγῳ δύναμιν. Ἠσαΐας μὲν P. γάρ φησιν· „εἰ δὲ λέγετε· ἐπὶ κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν 261. πεποίθαμεν· νῦν μίχθητε τῷ κυρίῳ μου βασιλεῖ τῶν Sylb. Ἀσσυρίων" καὶ ἐπιφέρει „καὶ νῦν μὴ ἄνευ κυρίου ἀνέβημεν ἐπὶ τὴν χώραν ταύτην τοῦ πολεμῆσαι αὐτήν" *); Ἰωνᾶς δὲ ὁ καὶ αὐτὸς προφήτης 15τὸ αὐτὸ αἰνίσσεται δι᾽ ὧν φησίν·" καὶ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτὸν ὁ πρωρεὺς καὶ εἶπεν αὐτῷ· τί σὺ ῥέγχεις; ἀνάστηθι, ἐπικαλοῦ τὸν Θεόν σου, ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς, καὶ μὴ ἀπολώμεθα" **). τὸ μὲν γὰρ „ὁ Θεός σου" τῷ κατ᾽ ἐπίγνωσιν εἰδότι εἰπών, τὸ δὲ „ὅπως δια-20σώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς," τὴν συναίσθησιν τῶν εἰς τὸν P. παντοκράτορα ἐπιβαλόντων τὸν νοῦν ἐθνῶν ἐδήλω- 731. σεν τῶν μηδέπω πεπιστευκότων. καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Pott. „καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· δοῦλος κυρίου ἐγώ εἰμι καὶ κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγὼ φοβοῦμαι".

25 §. 137. Αὖθίς τε ὁ αὐτὸς, „καὶ εἶπαν· μηδαμῶς κύριε, μὴ ἀπολώμεθα ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου". Μαλαχίας δὲ ὁ προφήτης ἄντικρυς ἐμφαίνει τὸν Θεὸν λέγοντα· „θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπ᾽ ἀνατο-30λῆς ἡλίου ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυσία μοὶ προσφέρεται" ***). καὶ πάλιν· „διότι βασιλεὺς μέγας ἐγώ εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ τὸ ὄνομά μου

*) Iesai. 36, 7 sq. 10. **) Ion. 1, 6. 9. 14.
***) Malach. 1, 10. 11. 14.

§. 141. Δεδειγμένου τοίνυν σαφῶς, ὡς οἶμαι, ὅπως κλέπται εἴρηνται πρὸς τοῦ κυρίου τοὺς Ἕλληνας ἐξακουστέον, ἑκὼν παραλείπω τὰ τῶν φιλοσόφων δόγματα. εἰ γὰρ καὶ τὰς λέξεις ἐπίοιμεν αὐτῶν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν πλῆθος ὅσον ὑπομνημάτων συνερανίζοντες ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πᾶσαν φερομένην τὴν παρ᾽ Ἕλλησιν ἐνδεικνύμενοι σοφίαν. ἧς θεωρίας οὐδὲν ἧττον αὖθις ἐφαψόμεθα κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, ὁπηνίκα ἂν τὰς περὶ ἀρχῶν δό-
10ξας τὰς παρ᾽ Ἕλλησι φερομένας ἀναλεγώμεθα. πλὴν καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐκ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡσυχῇ παρίσταται σκοπεῖν, ὃν τρόπον ταῖς Ἑλληνικαῖς τῷ οἵῳ τε ὄντι διανήχεσθαι τὰ ἐν αὐτοῖς κύματα ἐντευκτέον βίβλοις.

15 ὄλβιος,

ὡς ἔοικεν ἄρα ἐστὶν κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα,

ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον,

δειλὸς δ᾽ ᾧ σκοτόεσσα θεῶν πέρι δόξα μέμηλεν.

γνῶσιν καὶ ἀγνωσίαν ὅρους εὐδαιμονίας κακοδαιμονίας τε θείως ἐδήλωσεν. χρὴ γὰρ εὖ μάλα πολ-
P. λῶν ἵστορας φιλοσόφους ἄνδρας εἶναι, καθ᾽ Ἡρά-
262κλειτον, καὶ τῷ ὄντι ἀνάγκη
Syl. πολλὰ πλανηθῆναι, διζήμενον ἔμμεναι ἐσθλόν.

§. 142. Ἤδη μὲν οὖν δῆλον ἡμῖν ἐκ τῶν προειρημέ-
25νων, ὡς ἀΐδιος ἡ τοῦ θεοῦ εὐποιία τυγχάνει καὶ εἰς πάντας ἐξ ἀρχῆς ἀνάρχου ἴση ἀτεχνῶς ἡ φυσικὴ δικαιοσύνη, κατ᾽ ἀξίαν ἑκάστου γένους γενομένη, οὐκ ἀρξαμένη ποτέ· οὐ γὰρ ἀρχὴν τοῦ κύριος καὶ ἀγαθὸς εἶναι εἴληφεν ὁ θεὸς ὢν ἀεὶ ὅ ἐστιν, οὐδὲ μὴν παύσεταί
30ποτε ἀγαθοποιῶν, κἂν εἰς τέλος ἀγάγῃ ἕκαστα. με- P.
ταλαμβάνει δὲ τῆς εὐποιίας ἕκαστος ἡμῶν πρὸς ὃ βού- 734.
λεται, ἐπεὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκλογῆς ἀξία γενομένη Pott.
ψυχῆς αἵρεσίς τε καὶ συνάσκησις πεποίηκεν. ὧδε μὲν οὖν καὶ ὁ πέμπτος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν
35γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεὺς περαιούσθω.

P. 735. Pott.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
ΤΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΤΩΝ
ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΩΝ Ὁ ἝΚΤΟΣ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI
STROMATUM LIBER SEXTUS.

Argumentum.

Cap. I. Ordo dicendorum (§. 1—3.). C. II. ad illud redit, quod fine libri quinti probauerat, Graecos ab Hebraeis pleraque furatos esse; quod ex eo probare pergit, quod aliena dicta inter se mutuati sint (§. 4—27). C. III. idem probat ex eo quod miracula in sacris libris tradita in suas historias et fabulas mythologas transtulerint (§. 28—34). C. IV. Graecos ex Aegyptiis et Iudaeorum gymnosophistis multa philosophiae praecepta hausisse, quos ob sapientiam claros fuisse ostendit (§. 35—38). C. V. Graecos quandam veri dei notitiam habuisse (§. 39—43). C. VI. euangelium ethnicis in inferno positis non minus quam Iudaeis et ethnicis viuentibus fuisse annunciatum (§. 44—53). C. VII. quae sit vera sapientia et vnde discatur (§. 54—61.). C. VIII. philosophiam esse cognitionem a deo datam, licet respectu ad perfectiorem euangelii lucem ab apostolo vili pendatur (§. 62—70.). C. IX. gnosticum verum animi perturbatis affectibus omnino carere (§. 71—79.). C. X. eundem etiam disciplinarum humanarum co-

gnitionem sibi comparaturum, tanquam fidei adiutricum atque ad res diuinas percipiendas animum praeparantium (§. 80—83.). C. XI. mysticas rerum diuinarum significationes contineri ostendit in numerorum arithmeticorum proportionibus et rationum geometricarum, vt etiam modorum musicorum differentiis (§. 84—105.). C. XII. hominem quodam modo esse aptum ad perfectionem, gnosticum vero solum eam consequi (§. 106—114.). C. XIII. talibus eminentes quosdam gloriae gradus in caelis reseruatos honori episcopatus, presbyteratus, diaconatus in ecclesia terrestri respondentes (§. 115—117.). C. XIV. veritatis et bonorum operum studiosis pro cuiusque merito in caelo locum assignatum iri (§. 118—124.). C. XV. de variis cognitionis ad perfectionem ducentis gradibus, et qua de caussa multa obscure et mystice in sacra scriptura tradantur (§. 125—142.). C. XVI. exemplum huius mystici intellectus ponit in explicatione mystica decalogi (§. 143—158.). C. XVII. philosophiam non tradidisse perfectam dei cognitionem, esse tamen in animarum medelam a deo datam (§. 159—170.). C. XVIII. gnosticum verum philosophiam quasi per otium attingere ad vlteriora progredientem, Christianum doctrinam omnis sapientiae fontem (§. 171—178.).

Cap. I.

§. 1. Ὁ δὲ δὴ ἕκτος ὁμοῦ καὶ ὁ ἕβδομος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεὺς διαγράψας ὡς ἔνι μάλιστα τὸν ἠθικὸν λόγον ἐν τούτοις περαιούμενον καὶ παραστήσας ὅστις ἂν εἴη κατὰ τὸν βίον ὁ γνωστικὸς, πρόεισι δείξων τοῖς φιλοσόφοις οὐδαμῶς ὡς ἄθεον τοῦτον ὡς ὑπειλήφασιν, μόνον δὲ τῷ ὄντι θεοσεβῆ, τὸν τρόπον τῆς θρησκείας τοῦ γνωστικοῦ κεφαλαιωδῶς ἐκτιθέμενος P. 736. ὅσα τε εἰς γραφὴν ὑπομνηστικὴν ἀκινδύνως ἐγχαρά- 10ξαι· „ἐργάζεσθαι γὰρ τὴν βρῶσιν τὴν εἰς αἰῶνα Pott. παραμένουσαν" ὁ κύριος ἐνετείλατο, καί που ὁ προφήτης λέγει· „μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ μόσχος καὶ ὄνος πατεῖ" *)· ὁ ἐκ νόμου καὶ ἐξ

---

*) Ioann. 6, 27.

ἐθνῶν εἰς τὴν μίαν πίστιν συναγόμενος λαός. „ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει" *) κατὰ τὸν γενναῖον ἀπόστολον. φθάσας δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἐν τρισὶ διαιρούμενος βίβλοις **) τὴν ἐκ παίδων ἀγωγήν τε
5καὶ τροφὴν παρέστησεν, τουτέστιν ἐκ κατηχήσεως συναύξουσαν τῇ πίστει πολιτείαν καὶ προπαρασκευάζουσαν τοῖς εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένοις ἐνάρετον τὴν ψυχὴν εἰς ἐπιστήμης γνωστικῆς παραδοχήν. ἐναργῶς οὖν τῶν Ἑλλήνων μαθόντων ἐκ τῶν λεχθησομέ-
10νων διὰ τῶνδε ἡμῖν, ὡς ἀνοσίως τὸν θεοφιλῆ διώκοντες ἀσεβοῦσιν αὐτοὶ τότε ἤδη προϊόντων τῶν ὑπομνημάτων κατὰ τὸν τῶν στρωματέων χαρακτῆρα, ἐπιλυτέον τά τε ὑπὸ Ἑλλήνων τά τε ὑπὸ βαρβάρων προσαπορούμενα ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας.
15 §. 2. Ἐν μὲν οὖν τῷ λειμῶνι τὰ ἄνθη ποικίλως ἀνθοῦντα κἀν τῷ παραδείσῳ ἡ τῶν ἀκροδρύων φυτεία οὐ κατὰ εἶδος ἕκαστον κεχώρισται τῶν ἀλλογενῶν, εἰ καὶ λειμῶνάς τινες καὶ ἑλικῶνας καὶ κηρία καὶ πέπλους συναγωγὰς φιλομαθεῖς ποικίλως ἐξαν-
20θισάμενοι συνεγράψαντο, τοῖς δ' ὡς εἴνχεν ἐπὶ μνήμην ἐλθοῦσι καὶ μήτε τῇ τάξει μήτε τῇ φράσει διακεκαθαρμένοις, διεσπαρμένοις δὲ ἐπίτηδες, ἀναμὶξ ἡ τῶν στρωματέων ἡμῖν ὑποτύπωσις, λειμῶνος δίκην, πεποίκιλται. καὶ δὴ ὧδε ἔχοντες ἐμοί τε ὑπομνή-
25ματα εἶεν ἂν ζώπυρα τῷ τε εἰς γνῶσιν ἐπιτηδείῳ, εἴ πως περιτύχοι τοῖσδε, πρὸς τὸ συμφέρον καὶ ὠφέλιμον μετὰ ἱδρῶτος ἡ ζήτησις γενήσεται· οὐ γὰρ μόνον τῶν σιτίων τὸν πόνον, πολὺ δὲ πλέον καὶ τῆς γνώσεως ἡγεῖσθαι δίκαιον, τοῖς διὰ στενῆς καὶ
30τεθλιμμένης τῆς κυριακῆς ὄντως ὁδοῦ εἰς τὴν ἀΐδιον καὶ μακαρίαν παραπεμπομένοις σωτηρίαν, ἡ γνῶσις δὲ ἡμῶν καὶ ὁ παράδεισος ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἡμῶν ὁ σωτὴρ ὑπάρχει εἰς ὃν καταφυτευόμεθα μετατεθέντες καὶ μεταμοσχευθέντες εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν ἐκ

*) Iesai. 32, 20. **) Roman. 12, 4.

βίου τοῦ παλαιοῦ, ἡ μεταβολὴ δὲ τῆς φυτείας εἰς εὐκαρπίαν συμβάλλεται. φῶς οὖν ὁ κύριος καὶ γνῶσις ἡ ἀληθὴς, εἰς ὃν μετετέθημεν.

§. 3. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλως διττὴ ἡ γνῶσις, ἡ P. 5μὲν κοινῶς ἡ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως σύνεσίς τε 787. καὶ ἀντίληψις κατὰ τὸ γνωρίζειν ἕκαστον τῶν ὑπο- Pott. κειμένων πανδήμως ἐμφαινομένη, ἧς οὐ μόνον αἱ λογικαὶ, ἀλλ' ἴσως καὶ αἱ ἄλογοι μεθέξουσιν, ἣν οὐκ ἄν ποτε ἔγωγε γνῶσίν τε ὀνομάσαιμι καὶ τὴν δὲ 10αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεσθαι πεφυκυῖαν· ἡ δὲ ἐξαιρέτως ὀνομαζομένη γνῶσις ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τοῦ λόγου χαρακτηρίζεται, καθ' ἣν μόναι αἱ λογικαὶ δυνάμεις γνώσεις γενήσονται αἱ τοῖς νοητοῖς κατὰ ψιλὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν εἰλικρινῶς ἐπιβάλ15λουσαι· „χρηστὸς ἀνὴρ", φησὶν ὁ Δαβὶδ, „ὁ οἰκτίρμων", τῶν παραπολλυμένων τῇ πλάνῃ „καὶ κιχρῶν," ἐκ μεταδόσεως τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ γὰρ „οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει", ἐπιλογισμῷ βαθεῖ. „οὗτος ἐσκόρπισεν, 20ἔδωκεν τοῖς πένησιν" *).

Cap. II.

§. 4. Πρὸ δὲ τῆς εἰς τὸ προκείμενον ἐγχειρήσεως ἐν προοιμίου εἴδει προσαποδοτέον τῷ πέρατι τοῦ πέμπτου στρωματέως τὰ ἐνδέοντα. ἐπεὶ γὰρ παρεστήσαμεν τὸ συμβολικὸν εἶδος ἀρχαῖον εἶναι, 25κεχρῆσθαι δὲ αὐτῷ οὐ μόνον τοὺς προφήτας τοὺς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν παλαιῶν P. τοὺς πλείονας καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὰ ἔθνη 263. βαρβάρων οὐκ ὀλίγους, ἐχρῆν δὲ καὶ τὰ μυστήρια Sylb. ἐπελθεῖν τῶν τελουμένων· ταῦτα μὲν ὑπερτίθεμαι 30διασαφήσειν, ὁπηνίκα ἂν τὰ περὶ ἀρχῶν τοῖς Ἕλλησιν εἰρημένα ἐπιόντες διελέγχωμεν· τῆσδε γὰρ ἔσ-

*) Psalm. 112, 5. 9.

σθαι τῆς θεωρίας ἐπιδείξομεν καὶ τὰ μυστήρια. παραστήσαντες δὲ τὴν ἔμφασιν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας ἐκ τῆς διὰ τῶν γραφῶν εἰς ἡμᾶς δεδομένης ἀληθείας περιαυγασθεῖσαν, καθ᾽ ὃ σημαινόμενον διήκειν εἰς
5αὐτοὺς τὴν κλοπὴν τῆς ἀληθείας ἐκδεχόμενοι, εἰ μὴ ἐπαχθὲς εἰπεῖν, ἀπεδείξαμεν. φέρε μάρτυρας τῆς κλοπῆς αὐτοὺς καθ᾽ ἑαυτῶν παραστήσωμεν τοὺς Ἕλληνας· οἱ γὰρ τὰ οἰκεῖα οὕτως ἄντικρυς παρ᾽ ἀλλήλων ὑφαιρούμενοι βεβαιοῦσι μὲν τὸ κλέπται εἶναι,
10σφετερίζεσθαι δ᾽ ὅμως καὶ ἄκοντες τὴν παρ᾽ ἡμῶν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ὁμοφύλους λάθρα διαδείκνυνται. P. εἰ γὰρ μηδὲ ἑαυτῶν, σχολῇ γ᾽ ἂν τῶν ἡμετέρων 738. ἀφέξονται. Pott.

§. 5. Καὶ τὰ μὲν κατὰ φιλοσοφίαν σιωπήσομαι
15δόγματα, αὐτῶν ὁμολογούντων ἐγγράφως τῶν τὰς αἱρέσεις διανεμομένων, ὡς μὴ ἀχάριστοι ἐλεγχθεῖεν, παρὰ Σωκράτους εἰληφέναι τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων. ὀλίγοις δὲ τῶν καθωμιλημένων καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὐδοκίμων ἀνδρῶν χρησάμενος μαρτυ-
20ρίοις, τὸ κλεπτικὸν διελέγξας εἶδος αὐτῶν, ἐν διαφόροις τοῖς χρόνοις καταχρώμενος, ἐπὶ τὰ ἑξῆς τρέψομαι. Ὀρφέως τοίνυν ποιήσαντος·

ὡς οὐ κύντερον ἦν καὶ ῥίγιον ἄλλου γυναικὸς,

Ὅμηρος ἄντικρυς λέγει·

25 ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός *).

γράψαντός τε Μουσαίου·

ὡς αἰεὶ τέχνη μέγ᾽ ἀμείνων ἰσχύος ἐστὶν,

Ὅμηρος λέγει·

Μήτι τοὶ δρυτόμος περιγίγνεται ἠὲ βίηφι **).

30πάλιν τοῦ Μουσαίου ποιήσαντος·

ὡς δ᾽ αὔτως καὶ φύλλα φύσει ζήδωρος ἄρουρα,
ἄλλα μὲν ἐν μελίῃσιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ φύει·
ὣς δὲ καὶ ἀνθρώπου γενεὴ καὶ φύλλον ἑλίσσει·

*) Homer. Odyss. λ. v. 427. **) Iliad. ψ. v. 315.

Ὅμηρος μεταγράφει·
φύλλα τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη·
ὣς ἀνδρῶν γενεὴ, ἡ μὲν φύει, ἡ δ' ἀπολήγει *).
5 πάλιν δ' αὖ Ὁμήρου εἰπόντος·
οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι **),
Ἀρχίλοχός τε καὶ Κρατῖνος γράφουσιν, ὁ μέν·
οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομέειν ἐπ' ἀνδράσι.
Κρατῖνος δὲ ἐν τοῖς Λάκωσι·
10 φοβερὸν ἀνθρώποις τόδ' αὖ
κταμένοις ἐπ' αἰζηοῖσι καυχᾶσθαι μέγα.
§. 6. Αὖθίς τε ὁ Ἀρχίλοχος τὸ Ὁμηρικὸν ἐκεῖνο
μεταφέρων·
ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι, ἀντί νυ πολλῶν ***)·
15 ὧδέ πως γράφει·
ἤμβλακον, καὶ πού τιν' ἄλλον ἥδ' ἄτη κιχήσατο.
καθάπερ ἀμέλει κἀκεῖνο τὸ ἔπος·
ξυνὸς ἐνυάλιος, καί τε κτανέοντα κατέκτα †)·
μεταποιῶν αὐτὸς ὧδέ πως ἐξήνεγκεν·
20 ἔρξω· ἐτήτυμον γὰρ ξυνὸς ἀνθρώποις Ἄρης.
ἔτι κἀκεῖνο μεταφράζων·
νίκης ἀνθρώποισι θεῶν ἐκ πείρατα κεῖται ††),
διὰ τοῦδε τοῦ ἰάμβου δῆλός ἐστι·
καὶ νέους
25 θάρσυνε, νίκης δ' ἐν θεοῖσι πείρατα.
§. 7. Πάλιν Ὁμήρου εἰπόντος·
ἀνιπτόποδες, χαμαιεῦναι †††)·
Εὐριπίδης ἐν Ἐρεχθεῖ γράφει·
ἐν ἀστρώτῳ πέδῳ
30 εὕδουσι, πηγαῖς δ' οὐχ ὑγραίνουσιν πόδας.
Ἀρχιλόχου τε ὁμοίως εἰρηκότος·
ἀλλ' ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται,
παρὰ τὸ Ὁμηρικὸν

P. 739. Pott.

---

*) Iliad. ζ. v. 147 sqq.
**) Odyss. χ. v. 412.
***) Iliad. ι. v. 116.
†) Homer. Iliad. σ. v. 309.
††) Cf. Iliad. η. v. 102.
†††) Iliad. π. v. 235.

ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις *)·
Εὐριπίδης ἐν τῷ Οἰνεῖ φησίν·
ἀλλ' ἄλλος ἄλλοις μᾶλλον ἥδεται τρόποις.
ἀκήκοα δὲ Αἰσχύλου μὲν λέγοντος·
5 οἴκοι μένειν χρὴ τὸν καλῶς εὐδαίμονα·
καὶ τὸν κακῶς πράσσοντα καὶ τοῦτον μένειν.
Εὐριπίδου δὲ τὰ ὅμοια ἐπὶ τῆς σκηνῆς βοῶντος·
μακάριος ὅστις εὐτυχῶν οἴκοι μένει·
ἀλλὰ καὶ Μενάνδρου ὧδέ πως κωμῳδοῦντος·
10 οἴκοι μένειν χρὴ καὶ μένειν ἐλεύθερον·
ἢ μηκέτ' εἶναι τὸν καλῶς εὐδαίμονα.
§. 8. Πάλιν Θεόγνιδος μὲν λέγοντος· P.
οὐκ ἔστιν φεύγοντι φίλος καὶ πιστὸς ἑταῖρος· 740.
Εὐριπίδης πεποίηκεν· Pott.
15 πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκποδὼν φίλος.
Ἐπιχάρμου τε εἰπόντος·
ὦ θύγατερ αἰαῖ τύχας·
συνοικίζων με ὦ σεσσαπολάπερα·
καὶ ἐπάγοντος·
20 ὁ μὲν γὰρ ἄλλην δῆτα * *
λαμβάνει νεάνιδ'· ἄλλον δ' ἄλλη μαστεύει τινά·
Εὐριπίδης γράφει·
γραίαν γυναῖκα πρὸς νέον ζεῦξαι κακόν·
ὁ μὲν γὰρ ἄλλης λέκτρον ἱμείρει λαβεῖν,
25 ἡ δ' ἐνδεὴς τοῦδ' οὖσα βουλεύει κακά.
ἔτι Εὐριπίδου μὲν ἐν τῇ Μηδείᾳ εἰπόντος·
κακοῦ γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει,
Σοφοκλῆς ἐν τῷ Αἴαντι τῷ μαστιγοφόρῳ ἐκεῖνο
φησὶ τὸ ἰαμβεῖον·
30 ἐχθρῶν δ' ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα.
Σόλωνος δὲ ποιήσαντος·
τίκτει γὰρ κόρος ὕβριν, ὅταν πολὺς ὄλβος ἕπηται·
ἄντικρυς ὁ Θέογνις γράφει·
τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

---

*) Odyss. ξ. v. 228.

ὅθεν καὶ ὁ Θουκυδίδης ἐν ταῖς ἱστορίαις, „εἰώθασιν δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων", φησὶν, „οἷς ἂν μάλιστα καὶ δι' ἐλαχίστου ἀπροσδόκητος εὐπραγία ἔλθῃ, εἰς ὕβριν τρέπεσθαι". καὶ Φίλιστος ὁμοίως
5τὰ αὐτὰ μιμεῖται ὧδε λέγων· „τὰ δὲ πολλὰ κατὰ λόγον τοῖς ἀνθρώποις εὐτυχοῦντα ἀσφαλέστερα παρὰ δόξαν καὶ κακοπραγίαν, εἰώθασι γὰρ μάλιστα οἱ P. παρὰ δόξαν ἀπροσδοκήτως εὖ πράσσοντες εἰς ὕβριν 741. τρέπεσθαι". Pott.

10 §. 9. Πάλιν Εὐριπίδου ποιήσαντος·
ἐκ γὰρ πατρὸς καὶ μητρὸς ἐκπονουμένων
σκληρὰς διαίτας οἱ γόναι βελτίονες·
P. Κριτίας γράφει. „ἄρχομαι δέ τοι ἀπὸ γενετῆς ἀν-
264. θρώπου. πῶς ἂν βέλτιστος τὸ σῶμα γένοιτο καὶ
Sylb. ἰσχυρότατος; εἰ ὁ φυτεύων γυμνάζοιτο καὶ ἐσθίοι ἐρρωμένως καὶ ταλαιπωροίη τὸ σῶμα· καὶ ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ἰσχύοι τὸ σῶμα καὶ γυμνάζοιτο". αὖθίς τε Ὁμήρου ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος·
20 ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν·
ἐν δ' ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο *)·
Φερεκύδης ὁ Σύριος λέγει· Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγῆνον
25καὶ τὰ Ὠγήνου δώματα. Ὁμήρου τε εἰπόντος·
αἰδὼς ἥτ' ἄνδρας, μέγα σίνεται ἠδ' ὀνίνησιν **)·
Εὐριπίδης ἐν Ἐρεχθεῖ γράφει·
αἰδοῦς δὲ καὐτὸς δυσκρίτως ἔχω πέρι·
καὶ δεῖ γὰρ αὐτῆς, κἄστιν οὐ κακὸν μέγα.

30 §. 10. Λάβοις δ' ἂν ἐκ παραλλήλου τῆς κλοπῆς τὰ χωρία κἀκ τῶν συνακμασάντων καὶ ἀνταγωνισαμένων σφίσι τὰ τοιαῦτα· Εὐριπίδου μὲν ἐκ τοῦ Ὀρέστου·
ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ἐπίκουρον νόσου·

---

*) Cf. Iliad. σ. v. 483. 606. **) Ibid. ω. v. 44.

Σοφοκλέους ἐκ τῆς Ἐριφύλης·
ἄπελθ'· ἐκείνης ὕπνος ἰατρὸς νόσου·
καὶ Εὐριπίδου μὲν ἐξ Ἀντιγόνης·
ὀνόματι μεμπτὸν τὸ νόθον, ἡ φύσις δ' ἴση·
5 Σοφοκλέους δὲ ἐξ Ἀλευάδων·
ἅπαν τὸ χρηστὸν τὴν ἴσην ἔχει φύσιν.
πάλιν Εὐριπίδου μὲν ἐκ Τημένῳ·
τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει·
Σοφοκλέους δὲ ἐν Μίνῳ·
10 οὐκ ἔστι τοῖς μὴ δρῶσι σύμμαχος τύχη. P. 724. Pott.
καὶ μὴν Εὐριπίδου μὲν ἐξ Ἀλεξάνδρου·
χρόνος δὲ δείξει σ' ᾧ τεκμηρίῳ μαθὼν
ἢ χρηστὸν ὄντα γνώσομαί σέ γ' ἢ κακόν·
Σοφοκλέους δὲ ἐξ Ἱππόνου·
15 πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδέν, ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

§. 11. Ἀλλὰ κἀκεῖνα ὁμοίως ἐπιδράμωμεν.
Εὐμήλου γὰρ ποιήσαντος·
Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἐννέα κοῦραι,
20 Σόλων τῆς ἐλεγείας ὧδε ἄρχεται·
Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἀγλαὰ τέκνα.
πάλιν αὖ τὸ Ὁμηρικὸν παραφράζων Εὐριπίδης
τίς πόθεν εἶς ἀνδρῶν; πόθι τοι πτόλις ἠδὲ τοκῆες *);
τοῖσδε χρῆται τοῖς ἰαμβείοις ἐν τῷ Αἰγεῖ·
25 ποίαν σε φῶμεν γαῖαν ἐκλελοιπότα
πόλει ξενοῦσθαι; γῆ δὲ τίς πάτρας θ' ὅρος;
τίς ἔσθ' ὁ φύσας; τοῦ κεκήρυξαι πατρός;
τί δ'; οὐ Θεόγνιδος εἰπόντος·
30 οἶνος πινόμενος πουλὺς κακός· ἢν δέ τις αὐτῷ
χρῆται ἐπισταμένως, οὐ κακόν, ἀλλ' ἀγαθόν·
Πανύασις γράφει·

*) Odyss. ξ. v. 187.

εὕροις δ' ἂν καὶ Θεόγνιδος εἰπόντος·
οὔτοι χρήσιμόν ἐστι νέα γυνὴ ἀνδρὶ γέροντι·
οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται ὡς ἄκατος,
Ἀριστοφάνη τὸν κωμικὸν γράφοντα·
5 αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.
Ἀνακρέοντος γὰρ ποιήσαντος·
Ἔρωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν
P. μέλπομαι βρύοντα μίτραις
265. πολυανθέμοις ἀείδων·
Sylb. ὃ δὲ καὶ θεῶν δυνάστης·
ὃ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει,
Εὐριπίδης γράφει·
Ἔρως γὰρ ἄνδρας οὐ μόνους ἐπέρχεται,
οὐδ' αὖ γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ θεῶν ἄνω
15 ψυχὰς ταράσσει κἀπὶ πόντον ἔρχεται.

§. 15. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπιπλέον προΐῃ ὁ λόγος φιλοτιμουμένων ἡμῶν τὸ εὐεπίφορον εἰς κλοπὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς λόγους τε καὶ τὰ δόγματα ἐπιδεικνύναι, φέρε ἄντικρυς μαρτυροῦντα ἡμῖν Ἱππίαν 20 τὸν σοφιστὴν τὸν Ἠλεῖον, ὃς τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ προκειμένου μοὶ σκέμματος ἥκειν λόγον, παραστησώμεθα ὧδέ πως λέγοντα· ,τούτων ἴσως εἴρηται τὰ μὲν Ὀρφεῖ, τὰ δὲ Μουσαίῳ κατὰ βραχὺ, ἄλλῳ ἀλλαχοῦ, τὰ δὲ Ἡσιόδῳ, τὰ δὲ Ὁμήρῳ, τὰ δὲ τοῖς 25 ἄλλοις τῶν ποιητῶν, τὰ δὲ ἐν συγγραφαῖς, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροις. ἐγὼ δὲ ἐκ πάντων τούτων τὰ μέγιστα καὶ ὁμόφυλα συνθεὶς τοῦτον καινὸν καὶ πολυειδῆ τὸν λόγον ποιήσομαι.'

§. 16. Ὡς δὲ μὴ ἄμοιρον τήν τε φιλοσοφίαν τήν 30 τε ἱστορίαν, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ῥητορικὴν τοῦ ὁμοίου ἐλέγχου περιίδωμεν, καὶ τούτων ὀλίγα παραθέσθαι εὔλογον. P. Ἀλκμαίωνος γὰρ τοῦ Κροτωνιάτου λέγοντος· ,ἐχθρὸν 746. ἄνδρα ῥᾷον φυλάξασθαι ἢ φίλον', ὁ μὲν Σοφοκλῆς Pott. ἐποίησεν ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ·
35 τί γὰρ
γένοιτ' ἂν ἕλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός;

Ξενοφῶν δὲ εἴρηκεν· ‚οὐκ ἂν ἐχθροὺς ἄλλως πῶς βλάψειεν ἄν τις, ἢ φίλος δοκῶν εἶναι.' καὶ μὴν ἐν Τηλέφῳ εἰπόντος Εὐριπίδου·
"Ελληνες ὄντες βαρβάροις δουλεύσομεν;
5 Θρασύμαχος ἐν τῷ ὑπὲρ Λαρισσαίων λέγει· ‚Ἀρχελάῳ δουλεύσομεν Ἕλληνες ὄντες βαρβάρῳ';

§. 17. Ὀρφέως δὲ ποιήσαντος·
ἔστιν ὕδωρ ψυχῇ, θάνατος δ' ὑδάτεσσιν ἀμοιβή,
10 ἐκ δ' ὕδατος γαίη, τὸ δὲ ἐκ γαίης πάλιν ὕδωρ·
ἐκ τοῦ δὴ ψυχή, ὅλον αἰθέρα ἀλλάσσουσα·
Ἡράκλειτος ἐκ τούτων συνιστάμενος τοὺς λόγους ὧδέ πως γράφει· ‚ψυχῇσι θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι δὲ θάνατος γῆν γενέσθαι, ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γί-
15 νεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχή'. καὶ μὴν Ἀθάμαντος τοῦ Πυθαγορείου εἰπόντος· ‚ὧδ' ἐγεννᾶτο παντὸς ἀρχά, καὶ ῥιζώματα τέτταρα τυγχάνοντι, πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γῆ· ἐκ τούτων γὰρ αἱ γενέσεις τῶν γινομένων'· ὁ Ἀκραγαντῖνος ἐποίησεν Ἐμπεδοκλῆς·
20 τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε·
πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γέαν ἠδ' αἰθέρος ἄπλετον ὕψος·
ἐκ γὰρ τῶν ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔσσεται ὅσσα τ' ἔασιν.
25 καὶ Πλάτωνος μὲν λέγοντος· ‚διὰ τοῦτο καὶ θεοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπιστήμονες, οὓς ἂν διὰ πλείστου ποιῶνται, θᾶττον ἀπαλλάττουσι τοῦ ζῆν'. Μένανδρος πεποίηκεν·
ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

30 §. 18. Εὐριπίδου δὲ ἐν μὲν τῷ Οἰνομάῳ γράφοντος·
τεκμαιρόμεσθα τοῖς παροῦσι τἀφανῆ·
ἐν δὲ τῷ Φοίνικι·
τἀφανῆ τεκμηρίοισιν εἰκότως ἁλίσκεται·
35 Ὑπερίδης λέγει· ‚ἃ δ' ἐστὶν ἀφανῆ, ἀναγκητοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν'. Ἰσο-

Θεόπομπος γράφει· „εἰ μὲν γὰρ ἦν τὸν κίνδυνον τὸν παρόντα διαφυγόντας ἀδεῶς διάγειν τὸν ἐπίλοιπον χρόνον, οὐκ ἂν ἦν θαυμαστὸν φιλοψυχεῖν, νῦν δὲ τοσαῦται κῆρες τῷ βίῳ παραπεφύκασιν, ὥστε τὸν
5 ἐν ταῖς μάχαις θάνατον αἱρετώτερον εἶναι δοκεῖν". τί δ'; οὐχὶ καὶ Χίλωνος τοῦ σοφιστοῦ ἀποφθεγξαμένου, „ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα·" Ἐπίχαρμος τὴν αὐτὴν γνώμην ἑτέρῳ ὀνόματι προηνέγκατο εἰπών·

ἐγγύα ἄτας θυγάτηρ, ἐγγύα δὲ ζαμίας.

10 §. 22. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰατροῦ Ἱπποκράτους· „ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καὶ ὥρην καὶ χώρην καὶ ἡλικίην καὶ νούσους", γράφοντος· Εὐριπίδης ἐν ἑξαμέτρῳ χρήσει φησίν·

ὅσοι δ' ἰατρεύειν * * * καλῶς,
15 πρὸς τὰς διαίτας τῶν ἐνοικούντων πόλιν,
τὴν γῆν ἰδόντας, τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.

Ὁμήρου πάλιν ποιήσαντος·

μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν *)·

20 ὅ τε Ἀρχῖνος λέγει· „πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὀφείλεται ἀποθανεῖν ἢ πρότερον ἢ εἰς ὕστερον", ὅ τε Δημοσθένης· „πᾶσι μὲν γὰρ ἀνθρώποις τέλος τοῦ βίου θάνατος, κἂν ἐν οἰκίσκῳ τις αὐτὸν καθείρξας τηρῇ".

§. 23. Ἡροδότου τε αὖ ἐν τῷ περὶ Γλαύκου
25 τοῦ Σπαρτιάτου λόγῳ φήσαντος τὴν Πυθίαν εἰπεῖν, τό τε ῥησθῆναι τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ποιῆσαι ἴσον γενέσθαι, Ἀριστοφάνης ἔφη·

δύναται γὰρ ἴσον τῷ δρᾶν τὸ νοεῖν,

καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης·

30 τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι. P.

ἢ οὐχὶ καὶ Πλάτωνος εἰπόντος· „ἡμεῖς δὲ τοῦτο δεί- 750. ξομεν [ἂν] ἴσως οὐκ ἀτόπως, ὅτι ἀρχὴ μὲν ἔρωτος Pott. ὅρασις, μειοῖ δὲ τὸ πάθος ἐλπὶς, τρέφει δὲ μνήμη, τηρεῖ δὲ συνήθεια". Φιλήμων ὁ κωμικὸς γράφει·

---

*) Iliad. ζ. v. 53.

ὁρῶσι πάντες πρῶτον, εἶτ' ἐθαύμασαν,
ἔπειτ' ἐπεθεώρησαν, εἶτ' ἐς ἐλπίδα
ἐνέπεσον· οὕτω γίγνεται 'κ τούτων ἔρως.
ἀλλὰ καὶ Δημοσθένους εἰπόντος· ‚πᾶσι γὰρ ἡμῖν ὁ
5θάνατος ὀφείλεται' καὶ τὰ ἑξῆς, ὁ Φανοκλῆς ἐν
Ἔρωσιν ἢ Καλοῖς γράφει·
ἀλλὰ τὸ μοιράων νῆμ' ἄλυτον, οὐδέ ποτ' ἔστιν
ἐκφυγέειν, ὁπόσοι γῆν ἐπιφερβόμεθα.
§. 24. Εὕροις δ' ἂν καὶ Πλάτωνος εἰπόντος·
10‚παντὸς γὰρ φυτοῦ ἡ πρώτη βλάστη καλῶς ὁρμη-
θεῖσα πρὸς ἀρετὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως κυριωτάτη
τέλος ἐπιθεῖναι τὸ πρόσφορον', τὸν ἱστορικὸν γρά-
φοντα· ‚ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγρίων φυτῶν οὐδ' ἐν ἡμε-
ροῦσθαι πέφυκεν, ὅταν παραλλάξωσιν τὴν νεωτέραν
15ἡλικίαν.' κἀκεῖνο τὸ Ἐμπεδοκλέους·
ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε,
θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἀλλ' ἔλλοπος ἰχθύς·
Εὐριπίδου ἐν Χρυσίππῳ μεταγράφει·
θνήσκει δ' οὐδὲν
20 τῶν γιγνομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφὴν ἑτέραν ἐπέδειξεν. P.
Πλάτωνός τε ἐν πολιτείᾳ εἰπόντος κοινὰς εἶναι τὰς 751.
γυναῖκας, Εὐριπίδης ἐν Πρωτεσιλάῳ γράφει· Pott.
25 κοινὸν γὰρ εἶναι καὶ γυναικεῖον λέχος.
ἀλλ' Εὐριπίδου γράφοντος·
ἐπεὶ τά γ' ἀρκοῦνθ' ἱκανὰ τοῖς γε σώφροσιν,
Ἐπίκουρος ἄντικρυς φησί· ‚πλουσιώτατον αὐτάρκεια
πάντων'. αὖθίς τε Ἀριστοφάνους γράφοντος·
30 βέβαιον ἕξεις τὸν βίον δίκαιος ὤν,
χωρίς τε θορύβου καὶ φόβου ζήσεις καλῶς,
ὁ Ἐπίκουρος λέγει· ‚δικαιοσύνης καρπὸς μέγιστος
ἀταραξία'.
§. 25. Αἱ μὲν οὖν ἰδέαι τῆς κατὰ διάνοιαν
35Ἑλληνικῆς κλοπῆς εἰς ὑπόδειγμα ἐναργὲς τῷ διορᾶν
δυναμένῳ τοιαίδε οὖσαι ἅλις ἔστωσαν, ἤδη δὲ οὐ

τὰς διανοίας μόνον καὶ λέξεις ὑφελόμενοι καὶ παραφράσαντες ἐφωράθησαν, ὡς δειχθήσεται, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ φώρια ἄντικρυς ὁλόκληρα ἔχοντες διελεγχθήσονται· αὐτοτελῶς γὰρ τὰ ἑτέρων ὑφελόμενοι, ὡς
5 ἴδια ἐξήνεγκαν, καθάπερ Εὐγάμων ὁ Κυρηναῖος ἐκ Μουσαίου τὸ περὶ Θεσπρωτῶν βιβλίον ὁλόκληρον καὶ Πείσανδρος Καμιρεὺς Πισίνου τοῦ Λινδίου τὴν Ἡράκλειαν, Πανύασίς τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς παρὰ Κλεοφύλου τοῦ Σαμίου τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν.
10 §. 26. Εὕροις δ' ἂν καὶ Ὅμηρον τὸν μέγαν ποιητὴν ἐκεῖνα τὰ ἔπη·

οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης;

καὶ τὰ ἑξῆς κατὰ λέξιν μετενηνοχότα παρ' Ὀρφέως ἐκ τοῦ Διονύσου ἀφανισμοῦ. ἐν τε τῇ Θεογονίᾳ ἐπὶ
15 τοῦ Κρόνου Ὀρφεῖ πεποίηται·

κεῖτ' ἀποδοχμώσας παχὺν αὐχένα, καδδέ μιν ὕπνος ᾕρει πανδαμάτωρ,

ταῦτα δὲ Ὅμηρος ἐπὶ τοῦ Κύκλωπος μετέθηκεν. Ἡσίοδός τε ἐπὶ τοῦ Μελάμποδος ποιεῖ·

P. 278. ἡδὺ δὲ καὶ τὸ πυθέσθαι, ὅσα θνητοῖσιν ἔδειμαν ἀθάνατοι, δειλῶν τε καὶ ἐσθλῶν τέκμαρ ἐναργές,

Sylb. καὶ τὰ ἑξῆς παρὰ Μουσαίου λαβὼν τοῦ ποιητοῦ κατὰ λέξιν. Ἀριστοφάνης δὲ ὁ κωμικὸς ἐν ταῖς πρώταις Θεσμοφοριαζούσαις τὰ ἐκ τῶν Κρατίνου P.
25 Ἐμπιπραμένων μετενήνεγκεν ἔπη. Πλάτων δὲ ὁ κω- 752. μικὸς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Δαιδάλῳ τὰ ἀλλή- Pott. λων ὑφαιροῦνται. τὸν μέντοι Κώκαλον τὸν ποιηθέντα Ἀραρότι τῷ Ἀριστοφάνους υἱεῖ Φιλήμων ὁ κωμικὸς ὑπαλλάξας ἐν Ὑποβολιμαίῳ ἐκωμῴδησεν.
30 τὰ δὲ Ἡσιόδου μετήλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον καὶ ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν Εὔμηλός τε καὶ Ἀκουσίλαος οἱ ἱστοριογράφοι. Μελησαγόρου γὰρ ἔκλεψεν Γοργίας ὁ Λεοντῖνος καὶ Εὔδημος ὁ Νάξιος οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Προκοννήσιος Βίων, ὃς καὶ τὰ Κάδ-
35 μου τοῦ παλαιοῦ μετέγραψεν κεφαλαιούμενος, Ἀμφίλοχός τε καὶ Ἀριστοκλῆς καὶ Λεάνδριος καὶ Ἀναξι-

μένης καὶ Ἑλλανικὸς καὶ Ἑκαταῖος καὶ Ἀνδροτίων καὶ Φιλόχορος, Διευχίδας τε ὁ Μεγαρικὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἐκ τῆς Ἑλλανικοῦ Δευκαλιωνίας μετέβαλεν.

5 §. 27. Σιωπῶ δὲ Ἡράκλειτον τὸν Ἐφέσιον, ὃς παρ' Ὀρφέως τὰ πλεῖστα εἴληφεν. παρὰ Πυθαγόρου δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι Πλάτων ἔσπακεν, οἱ δὲ παρ' Αἰγυπτίων. πολλοί τε τῶν ἀπὸ Πλάτωνος συγγραφὰς πεποίηνται, καθ' ἃς ἀποδει-10κνύουσι τούς τε Στωικοὺς ὡς ἐν ἀρχῇ εἰρήκαμεν τόν τε Ἀριστοτέλη τὰ πλεῖστα καὶ κυριώτατα τῶν δογμάτων παρὰ Πλάτωνος εἰληφέναι. ἀλλὰ καὶ Ἐπίκουρος παρὰ Δημοκρίτου τὰ προηγούμενα ἐσκευώρηται δόγματα. ταυτὶ μὲν οὖν ταύτῃ, ἐπιλείψει 15γάρ με ὁ βίος, εἰ καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι αἱροίμην τὴν Ἑλληνικὴν διελέγχων φίλαυτον κλοπὴν καὶ ὡς σφετερίζονται τὴν εὕρεσιν τῶν παρ' αὐτοῖς καλλίστων δογμάτων, ἣν παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν.

Cap. III.

§. 28. Ἤδη δὲ οὐ μόνον ὑφαιρούμενοι τὰ δόγ-20ματα παρὰ τῶν βαρβάρων διελέγχονται, ἀλλὰ καὶ προσέτι ἀπομιμούμενοι τὰ παρ' ἡμῖν ἄνωθεν ἐκ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ἁγίως βεβιωκότων εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιστροφὴν παραδόξως ἐνεργούμενα Ἑλληνικὴν μυθολογίαν τερατευόμενοι. καὶ δὴ πευσόμεθα 25παρ' αὐτῶν ἤτοι ἀληθῆ ταῦτα εἶναι ἃ ἱστοροῦσιν ἢ ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδῆ μὲν οὐκ ἂν φήσαιεν, οὐ γὰρ ἂν καταψηφίσαιντο ἑαυτῶν, οὔκουν ἑκόντες τὴν μεγίστην εὐήθειαν, τὸ ψευδῆ συγγράφειν, ἀληθῆ δ' P. εἶναι ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσαιεν. καὶ πῶς ἔτι ἄπιστα 753. 30αὐτοῖς καταφαίνεται τὰ διὰ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλ- Pott. λων προφητῶν τερασίως ἐπιδεδειγμένα; πάντων γὰρ

ἀνθρώπων ὁ παντοκράτωρ κηδόμενος θεὸς τοὺς μὲν ἐντολαῖς, τοὺς δὲ ἀπειλαῖς, ἔστιν δ' οὓς σημείοις τερατίοις, ἐνίους δὲ ἠπίοις ἐπαγγελίαις ἐπιστρέφει πρὸς σωτηρίαν. πλὴν ἀλλ' οἱ Ἕλληνες αὐχμοῦ ποτὲ
5τὴν Ἑλλάδα πολυχρονίως φθείροντος καὶ ἐπεχούσης ἀγονίας καρπῶν — οἱ καταλειφθέντες, φασὶ, διὰ λιμὸν ἱκέται παραγενόμενοι εἰς Δελφοὺς ἤροντο τὴν Πυθίαν, πῶς ἂν ἀπαλλαγεῖεν τοῦ δεινοῦ. μίαν δ' αὐτοῖς ἔχρησεν ἀρωγὴν τῆς συμφορᾶς, εἰ χρήσαιντο
10τῇ Αἰακοῦ εὐχῇ. πεισθεὶς οὖν ἑαυτοῖς Αἰακὸς ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄρος τὰς καθαρὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς οὐρανὸν, κοινὸν ἀποκαλέσας τὸν θεὸν ηὔξατο οἰκτεῖραι αὐτὸν τετρυμένην τὴν Ἑλλάδα. ἅμα δὲ εὐχομένου βροντὴ ἐξαίσιος ἐκτύπει καὶ πᾶς
15ὁ πέριξ ἀὴρ ἐνεφοῦτο, λάβροι δὲ καὶ συνεχεῖς ὄμβροι καταρραγέντες ὅλην ἐπλήρωσαν τὴν χώραν, ἐντεῦθεν ἄφθονος καὶ πλουσία τελεσφορεῖται εὐκαρπία ταῖς Αἰακοῦ γεωργηθεῖσα εὐχαῖς.

§. 29. „Καὶ ἐπεκαλέσατο", φησὶ, „Σαμουὴλ
20τὸν κύριον καὶ ἔδωκεν κύριος φωνὰς καὶ ὑετὸν ἐν ἡμέρᾳ θερισμοῦ" *). ὁρᾷς ὅτι „ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους" **) διὰ τῶν ὑποτεταμένων δυνάμεων εἷς ἐστὶ θεός; πλήρης δὲ ἡ γραφὴ πᾶσα ἡ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὰς τῶν δικαίων εὐχὰς ἐπακούον-
25τός τε καὶ ἐπιτελοῦντος τοῦ θεοῦ ἕκαστον τῶν αἰτημάτων. πάλιν ἱστοροῦσιν Ἕλληνες ἐκλειπόντων ποτὲ τῶν ἐτησίων ἀνέμων Ἀρισταῖον ἐν Κέῳ θῦσαι ἰκμαίῳ Διὶ, πολλὴ γὰρ ἦν φθορὰ φλογμῷ διαπιμπραμένων πάντων καὶ δὴ καὶ τῶν ἀναψύχειν τοὺς
30καρποὺς εἰωθότων ἀνέμων μὴ πνεόντων, — ῥᾳδίως αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο. Δελφοὶ δὲ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσαντος ἀνειπούσης τῆς Πυθίας·
ὦ Δελφοὶ λίσσεσθ' ἀνέμους καὶ λῷον ἔσται,
βωμὸν καὶ θυσίαν ποιήσαντες τοῖς ἀνέμοις ἀρωγοὺς

*) 1 Reg. 12, 18. **) Matth. 5, 45.

αὐτοὺς ἔσχον, πνεύσαντες γὰρ ἐρρωμένως περὶ τὴν Σηπιάδα ἄκραν συνέτριψαν πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ Περσικοῦ στόλου. P.

§. 30. Ἐμπεδοκλῆς τε ὁ Ἀκραγαντῖνος κωλυσανέ-754.
5μας ἐπεκλήθη. λέγεται οὖν ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ὄρους Pott.
πνέοντος ποτὲ ἀνέμου βαρὺ καὶ νοσῶδες τοῖς ἐγχωρίοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν ἀγονίας αἰτίου γινομένου παῦσαι τὸν ἄνεμον, διὸ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἔπεσι γράφει·

10 παύσεις δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μένος, οἵτ' ἐπὶ γαῖαν
ὀρνύμενοι θνητοῖσι καταφθινύθουσιν ἀρούρας·
καὶ πάλιν, εὖτ' ἐθέλησθα, παλίντιτα πνεύματα θήσεις.

παρακολουθεῖν τε αὐτῷ ἔλεγον, τοὺς μὲν μαντοσυ-
15νῶν κεχρημένους, τοὺς δ' ἐπὶ νοῦσον σιδηρὸν δὴ χαλεποῖσι πεπαρμένους. ἄντικρυς γοῦν ἰάσεις τε καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ἐπιτελεῖν τοὺς δικαίους ἐκ τῶν ἡμετέρων πεπιστεύκασι γραφῶν· εἰ γὰρ καὶ δυνάμεις τινὲς τούς τε ἀνέμους κινοῦσι καὶ τοὺς ὄμβρους
20διανέμουσιν, ἀλλ' ἀκουσάτωσαν τοῦ ψαλμῳδοῦ, „ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, κύριε τῶν δυνάμεων" *).
P. οὗτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν
268. ἐξουσιῶν κύριος. περὶ οὗ ὁ Μωϋσῆς λέγει, ἵνα αὐτῷ
Sylb. συνῶμεν· „καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν
25καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ σκληρυνεῖτε ἔτι, ὁ γὰρ κύριος τῶν κυρίων καὶ θεὸς τῶν θεῶν ὁ θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς" **) καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. ὅ τε Ἡσαΐας· „ἄρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν", λέγει, „καὶ ἴδετε τίς κατέδειξεν ταῦτα πάντα" ***).

30 §. 31. Λέγουσι δ' οὖν τινὲς λοιμούς τε καὶ χαλάζας καὶ θυέλλας καὶ τὰ παραπλήσια οὐκ ἀπὸ τῆς ἀταξίας τῆς ὑλικῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ κατά τινα δαιμόνων ἢ καὶ ἀγγέλων οὐκ ἀγαθῶν ὀργὴν φιλεῖν

*) Psalm. 84, 1. **) Deuteron. 10, 16 sq.
***) Iesai. 40, 26.

γίνεσθαι. αὐτίκα φασὶ τοὺς ἐν Κλεωναῖς μάγους φυλάττοντας τὰ μετέωρα τῶν χαλαζοβολήσειν μελλόντων νεφῶν παράγειν τε ᾠδαῖς καὶ θύμασι τῆς ὀργῆς τὴν ἀπειλήν. ἀμέλει καὶ εἴ ποτε ἀπορία ζώου 5 καταλάβοι, τὸν σφέτερον αἱμάξαντες δάκτυλον ἀρκοῦνται τῷ θύματι. ἥ τε Μαντινικὴ Διοτίμα θυ- P. σαμένοις Ἀθηναίοις πρὸ τοῦ λοιμοῦ ι' ἔτη ἀναβο- 755. λὴν ἐποιήσατο τοῦ νόσου, καθάπερ καὶ τοῦ Κρη- Pott. τὸς Ἐπιμενίδου αἱ θυσίαι αὐτοῖς Ἀθαναίοις τὸν 10 Περσικὸν πόλεμον εἰς τὸν ἴσον ὑπερέθεντο χρόνον. διαφέρειν δ' οὐδὲν νομίζουσιν, ἐὰν γοῦν θεοὺς εἴτε καὶ ἀγγέλους τὰς ψυχὰς ταύτας λέγοιμεν. αὐτίκα οἱ ἔμπειροι τοῦ λόγου κατὰ τὰς ἱδρύσεις ἐν πολλοῖς τῶν ἱερῶν καὶ σχεδὸν πάσας τὰς θήκας τῶν κατοι- 15 χομένων ἐνιδρύσαντο δαίμονας μὲν τὰς τούτων ψυχὰς καλοῦντες, θρησκεύεσθαι δὲ πρὸς ἀνθρώπων διδάσκοντες ὡς ἂν ἐξουσίαν λαβούσας διὰ καθαρότητα τοῦ βίου τῇ θείᾳ προνοίᾳ εἰς τὴν ἀνθρώπων λειτουργίαν, τὸν περίγειον περιπολεῖν τόπον, ἠπί- 20 σταντο γὰρ ψυχάς τινας κρατουμένας φύσει τῷ σώματι.

§. 32. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν τῷ περὶ ἀγγέλων λόγῳ προϊούσης τῆς γραφῆς κατὰ καιρὸν διαλεξόμεθα, Δημόκριτος δὲ ἐκ τῆς τῶν μεταρσίων παρα- 25 τηρήσεως πολλὰ προλέγων Σοφία ἐπωνομάσθη. ὑποδεξαμένου γοῦν αὐτὸν φιλοφρόνως Δαμάσου τοῦ ἀδελφοῦ τεκμηράμενος ἔκ τινων ἀστέρων πολὺν ἐσόμενον προεῖπεν ὄμβρον. οἱ μὲν οὖν πεισθέντες αὐτῷ συνεῖλον τοὺς καρπούς, καὶ γὰρ ὥρα θέρους ἐν 30 ταῖς ἅλωσιν ἔτι ἦσαν, οἱ δὲ ἄλλοι πάντα ἀπώλεσαν ἀδοκήτου καὶ πολλοῦ καταρρήξαντος ὄμβρου. πῶς δὲ ἔτι ἀπιστήσουσιν Ἕλληνες τῇ θείᾳ ἐπιφανείᾳ περὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ὁπηνίκα πῦρ μὲν ἐφλέγετο *), μηδὲν καταναλίσκον τῶν φυομένων κατὰ τὸ ὄρος,

---

*) [illegible] 3, 2. 19, 18 sq. 10, 19.

σαλπίγγων τε ἦχος ἐφέρετο ἄνευ ὀργάνων ἐμπνεόμενος; ἐκείνη γὰρ ἡ λεγομένη κατάβασις ἐπὶ τὰ ὄρος θεοῦ ἐπίβασίς ἐστι θείας δυνάμεως ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον διηκούσης καὶ κηρυττούσης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσ-
5ιτον. τοιαύτη γὰρ ἡ κατὰ τὴν γραφὴν ἀλληγορία. πλὴν ἑωράθη τὸ πῦρ, ὥς φησιν Ἀριστόβουλος, παντὸς τοῦ πλήθους μυριάδων οὐκ ἔλασσον ἑκατὸν, χω- P. ρὶς τῶν ἀφηλίκων ἐκκλησιαζόντων κύκλῳ τοῦ ὄρους 756. οὐχ ἧττον ἡμερῶν ε' τῆς περιόδου τυγχανούσης περὶ Pott.
10τὸ ὄρος.

§. 33. *Κατὰ πάντα τοίνυν τόπον τῆς ὁράσεως* πᾶσιν αὐτοῖς κυκλόθεν, ὡς ἂν παρεμβεβληκόσι, τὸ πῦρ φλεγόμενον ἐθεωρεῖτο, ὥστε τὴν κατάβασιν μὴ τοπικὴν γεγονέναι· πάντη γὰρ ὁ θεός ἐστιν. λέ-
15γουσι δὲ καὶ οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι ἀμφὶ τὴν Βρεττανικὴν νῆσον ἄντρον τι ὑποκείμενον ὄρει, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς χάσμα· ἐμπίπτοντος οὖν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ ἄντρον καὶ προσρηγνυμένου τοῖς κόλποις τοῦ ὀρύγματος κυμβάλων εὐρύθμως κρουομένων ἦχον
20ἐξακούεσθαι. πολλάκις δὲ καὶ ἀνὰ τὰς ὕλας κινουμένων τῶν φύλλων ἀθρόα πνεύματος προσβολῇ ὀρνίθων ᾠδῇ παραπλήσιος προσπίπτει ἠχή. ἀλλὰ οἱ τὰ Περσικὰ συνταξάμενοι ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις τόποις κατὰ τὴν τῶν μάγων χώραν τρία κεῖσθαι ὄρη ἐφε-
25ξῆς ἱστοροῦσιν ἐν πεδίῳ μακρῷ, τοὺς δὴ διοδεύοντας τὸν τόπον κατὰ μὲν τὸ πρῶτον γενομένους ὄρος φωνῆς ἐξακούειν συγκλύδου, οἷον βοώντων οὐκ ὀλίγων τινῶν μυριάδων, καθάπερ ἐν παρατάξει, κατὰ μέσον δὲ ἥκοντας ἤδη πλείονος ὁμοῦ καὶ ἐναργεστέ-
30ρου ἀντιλαμβάνεσθαι θορύβου· ἐπὶ τέλει δὲ παιωνιζόντων ἀκούειν ὡς νενικηκότων. αἰτία δ' οἶμαι πάσης ἠχοῦς ἥ τε λειότης τῶν τόπων καὶ τὸ ἀντρῶδες. ἀποβαλλόμενον γοῦν τὸ εἰσφοιτῆσαν πνεῦμα πάλιν
35εἰς αὐτὸ τὸ χωροῦν βιαιότερον ἠχεῖ.

§. 34. *Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ*, θεῷ δὲ τῷ παντοκράτορι καὶ μηδενὸς ὄντος ὑποκειμένου φωνὴν καὶ

φαντασίαν ἐγγεννῆσαι ἀκοῇ δυνατὸν, ἐνδεικνυμένῳ τὴν ἑαυτοῦ μεγαλειότητα παρὰ τὰ εἰωθότα φυσικὴν ἔχειν τὴν ἀκολουθίαν, εἰς ἐπιστροφὴν τῆς μηδέπω πιστευούσης καὶ παραδοχὴν τῆς διδομένης ἐντολῆς.
5νεφέλης δ' οὔσης καὶ ὄρους ὑψηλοῦ, πῶς οὐ δυνατὸν διάφορον ἦχον ἐξακούεσθαι, πνεύματος κινουμένου διὰ τῆς ἐνεργούσης αἰτίας; διὸ καί φησιν ὁ προφήτης· „φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούετε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε"*). ὁρᾷς ὅπως ἡ κυριακὴ φωνὴ
10λόγος ἀσχημάτιστος, ἡ τοῦ λόγου δύναμις ῥῆμα κυρίου φωτεινὸν ἀλήθεια οὐρανόθεν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἐκκλησίας ἀφιγμένη διὰ φωτεινῆς τῆς προσεχοῦς διακονίας ἐνήργει.

Cap. IV.

§. 35. Εὕροιμεν δ' ἂν καὶ ἄλλο μαρτύριον
15εἰς βεβαίωσιν τοῦ τὰ κάλλιστα τῶν δογμάτων τοὺς ἀρίστους τῶν φιλοσόφων παρ' ἡμῶν σφετερισαμένους, P. ὡσεὶ διαυχεῖν τῶν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων 757. ἀπηνθίσθαι, τῶν εἰς ἑκάστην αἵρεσιν συντεινόντων Pott. τινὰ, μάλιστα δὲ Αἰγυπτίων τά τε ἄλλα καὶ τὸ περὶ
20τὴν μετενσωμάτωσιν τῆς ψυχῆς δόγμα. μετίασι γὰρ οἰκείαν τινὰ φιλοσοφίαν Αἰγύπτιοι. αὐτίκα τοῦτο P. ἐμφαίνει μάλιστα ἡ ἱεροπρεπὴς αὐτῶν θρησκεία, 256. πρῶτος μὲν γὰρ προέρχεται ὁ ᾠδὸς ἕν τι τῶν τῆς Sylb. μουσικῆς ἐπιφερόμενος συμβόλων. τοῦτον φασὶ δύο
25βίβλους ἀνειληφέναι δεῖν ἐκ τῶν Ἑρμοῦ, ὧν θάτερον μὲν ὕμνους περιέχει θεῶν, ἐκλογισμὸν δὲ βασιλικοῦ βίου τὸ δεύτερον. μετὰ δὲ τὸν ᾠδὸν ὁ ὡροσκόπος ὡρολόγιόν τε μετὰ χεῖρα καὶ φοίνικα ἀστρολογίας ἔχων σύμβολα πρόεισιν. τοῦτον τὰ ἀστρο-
30λογούμενα τῶν Ἑρμοῦ βιβλίων τέσσαρα ὄντα τὸν ἀριθμὸν ἀεὶ διὰ στόματος ἔχειν χρὴ, ὧν τὸ μέν ἐστι

---

*) Deuteron. 4, 12.

περὶ τοῦ διακόσμου τῶν ἀπλανῶν φαινομένων ἄστρων, τὸ δὲ περὶ τῶν συνόδων καὶ φωτισμῶν ἡλίου καὶ σελήνης, τὸ δὲ λοιπὸν περὶ τῶν ἀνατολῶν.

§. 36. Ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται 5ἔχων πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς βιβλίον τε ἐν χερσὶ καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τό τε γραφικὸν μέλαν καὶ σχοῖνος ᾗ γράφουσι. τοῦτον τά τε ἱερογλυφικὰ καλούμενα περί τε τῆς κοσμογραφίας καὶ γεωγραφίας, τῆς τάξεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ περὶ τῶν ἐ πλα-10νωμένων, χωρογραφίαν τε τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς τοῦ Νείλου διαγραφῆς σκευῆς τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἀφιερωμένων αὐτοῖς χωρίων, περί τε μέτρων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησίμων εἰδέναι χρή. ἔπειτα ὁ P. στολιστὴς τοῖς προειρημένοις ἕπεται ἔχων τόν τε 758. 15τῆς δικαιοσύνης πῆχυν καὶ τὸ σπονδεῖον. οὗτος τὰ Pott. παιδευτικὰ πάντα καὶ μοσχοσφαγιστικὰ καλούμενα, δέκα δέ ἐστι τὰ εἰς τὴν τιμὴν ἀνήκοντα τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν καὶ τὴν Αἰγυπτίαν εὐσέβειαν περιέχοντα, οἷον περὶ θυμάτων, ἀπαρχῶν, ὕμνων, εὐχῶν, πομ-20πῶν, ἑορτῶν καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

§. 37. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ προφήτης ἔξεισι προφανὲς τὸ ὑδρεῖον ἐγκεκολπισμένος, ᾧ ἕπονται οἱ τὴν ἔκπεμψιν τῶν ἄρτων βαστάζοντες. οὗτος, ὡς ἂν προστάτης τοῦ ἱεροῦ, τὰ ἱερατικὰ καλούμενα ί βι-25βλία ἐκμανθάνει, περιέχει δὲ περί τε νόμων καὶ θεῶν καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων, ὁ γάρ τοι προφήτης παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τῆς διανομῆς τῶν προσόδων ἐπιστάτης ἐστίν. δύο μὲν οὖν καὶ τεσσαράκοντα αἱ πάνυ ἀναγκαῖαι τῷ Ἑρμῇ γεγόνασι 30βίβλοι· ὧν τὰς μὲν λς' τὴν πᾶσαν Αἰγυπτίων περιεχούσας φιλοσοφίαν, οἱ προειρημένοι ἐκμανθάνουσι, τὰς δὲ λοιπὰς ἕξ οἱ παστοφόροι ἰατρικὰς οὔσας περί τε τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ περὶ νόσων καὶ περὶ ὀργάνων καὶ φαρμάκων καὶ περὶ ὀφθαλμῶν 35καὶ τὸ τελευταῖον περὶ τῶν γυναικίων.

§. 38. Καὶ τὰ μὲν Αἰγυπτίων ὡς ἐν βραχεῖ

φάναι τοσαῦτα, Ἰνδῶν δὲ ἡ φιλοσοφία καὶ αὐτῶν διαβεβόηται. Ἀλέξανδρος γοῦν ὁ Μακεδὼν δέκα λαβὼν Ἰνδῶν γυμνοσοφιστὰς τοὺς δοκοῦντας ἀρίστους εἶναι καὶ βραχυλογωτάτους προβλήματα αὐτοῖς προὔ-
5θηκε τὸν μὴ ἀποκρινόμενον εὐστόχως ἀνελεῖν ἀπειλήσας, ἕνα τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἐπικρίνειν κελεύσας. ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐξετασθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας ἢ τοὺς τεθνεῶτας, τοὺς ζῶντάς ἔφη· οὐ γὰρ εἶναι τοὺς τεθνεῶτας. ὁ δεύ-
10τερος δὲ πότερον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλασσαν μείζονα θηρία τρέφειν, τὴν γῆν ἔφη· ταύτης γὰρ μέρος εἶναι τὴν θάλασσαν. ὁ δὲ τρίτος, ποῖον ἐστὶ τῶν ζώων πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν οὐκ ἐγνώσθη· εἶπεν, ἄνθρωπος. ὁ δὲ τέταρτος ἀνακρινόμενος τίνι
15λογισμῷ τὸν Σαββᾶ ἀπέστησαν ἄρχοντα αὐτὸν ὄντα, P. ἀπεκρίθη· καλῶς ζῆν βουλόμενοι αὐτὸν ἢ κακῶς ἀπο- 731. θανεῖν. ὁ δὲ πέμπτος ἐρωτηθεὶς πότερον οἴεται Pott. τὴν ἡμέραν πρότερον ἢ τὴν νύκτα γεγονέναι εἶπεν· ἡμέρα μία, τῶν γὰρ ἀπόρων ἐρωτήσεων ἀνάγκη καὶ
20τὰς ἀποκρίσεις ἀπόρους εἶναι. ὁ δὲ ἕκτος ἀπορηθεὶς πῶς ἂν τις φιληθείη μάλιστα, ἂν κράτιστος ὤν, ἔφη, μὴ φοβερὸς εἴη. ὁ δὲ ἕβδομος ἐρωτηθεὶς πῶς ἄν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεὸς, εἰ πράξειεν, εἶπεν, ἃ πρᾶξαι ἄνθρωπον μὴ δυνατόν ἐστιν. ὁ δὲ ὄγδοος
25ἐρωτηθεὶς τί ἰσχυρότερον, ζωὴ ἢ θάνατος, ζωὴ, ἔφη, τοσαῦτα κακὰ φέρουσα. ὁ δὲ ἔννατος ἐξετασθεὶς μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχει ζῆν, μέχρι οὗ, ἔφη, μὴ νομίζῃ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. κελεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν δέκατον εἰ-
30πεῖν τι· δικαστὴς γὰρ ἦν· ἕτερος, ἔφη, ἑτέρου χεῖρον εἶπεν. τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου φήσαντος, οὐκοῦν καὶ σὺ πρῶτος ἀποθανῇ τοιαῦτα κρίνων, καὶ πῶς, εἶπεν, βασιλεῦ, ἀληθὴς εἴης, φήσας πρῶτον ἀποκτεῖναι τὸν πρῶτον ἀποκρινάμενον κάκιστα;

Cap. V.

§. 39. Καὶ ὡς μὲν κλέπται πάσης γραφῆς Ἕλ-
ληνες εἴρηται, ἱκανῶς οἶμαι διὰ πλειόνων δέδει-
κται τεκμηρίων· ὅτι δὲ οὐ κατ᾽ ἐπίγνωσιν ἴσασι τὸν
θεὸν, ἀλλὰ κατὰ περίφασιν Ἑλλήνων οἱ δοκιμώ-
5τατοι, Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματι λέγει· „γινώσκετε
οὖν ὅτι εἷς θεός ἐστιν,„ ὃς ἀρχὴν πάντων ἐποίησεν καὶ
τέλους ἐξουσίαν ἔχων, καὶ ὁ ἀόρατος, ὃς τὰ πάντα ὁρᾷ,
ἀχώρητος, ὃς τὰ πάντα χωρεῖ, ἀνεπιδεὴς, οὗ τὰ πάντα
ἐπιδέεται, καὶ δι᾽ ὅν ἐστιν· ἀκατάληπτος, ἀέναος,
10ἄφθαρτος· ἀποίητος, ὃς τὰ πάντα ἐποίησεν λόγῳ δυ-
νάμεως αὐτοῦ, τῆς γνωστικῆς γραφῆς, τουτέστι τοῦ
υἱοῦ. εἶτα ἐπιφέρει· „τοῦτον τὸν θεὸν σέβεσθε,
μὴ μετὰ τοὺς Ἕλληνας᾽· ὡς δηλονότι τὸν αὐτὸν
ἡμῖν σεβόντων θεὸν καὶ τῶν παρ᾽ Ἕλλησι δοκίμων, P.
15ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽ ἐπίγνωσιν παντελῆ τὴν δι᾽ υἱοῦ πα-716.
ράδοσιν μεμαθηκότων. „μὴ τοίνυν᾽, φασὶ, „σέ-Pott.
βεσθε᾽, οὐκ εἶπεν, θεὸν ὃν οἱ Ἕλληνες; ἀλλὰ μὴ
κατὰ τοὺς Ἕλληνας· τὸν τρόπον τὸν τῆς σεβήσεως
ἐναλλάττων τοῦ θεοῦ, οὐχὶ δὲ ἄλλον καταγγέλλων.

20 §. 40. Τί οὖν ἐστὶ τὸ „μὴ κατὰ τοὺς Ἕλλη-
νας᾽, αὐτὸς διασαφήσει Πέτρος ἐπιφέρων· „ὅτι
ἀγνοίᾳ φερόμενοι καὶ μὴ ἐπιστάμενοι τὸν θεὸν ὡς
P. ἡμεῖς κατὰ τὴν γνῶσιν τὴν τελείαν, ἣν ἔδωκεν αὐ-
270. τοῖς ἐξουσίας εἰς χρῆσιν, μορφώσαντες ξύλα καὶ λί-
Sylb. θους, χαλκὸν καὶ σίδηρον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον,
τῆς ὕλης αὐτῶν καὶ χρήσεως, τὰ δοῦλα τῆς ὑπάρ-
ξεως ἀναστήσαντες, σέβονται, καὶ ἃ δέδωκεν αὐτοῖς
εἰς βρῶσιν ὁ θεὸς πετεινὰ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θα-
λάσσης τὰ νηκτὰ καὶ τῆς γῆς τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ θη-
30ρία σὺν κτήνεσι τετραπόδοις τοῦ ἀγροῦ γαλᾶς τε
καὶ μῦς αἰλούρους τε καὶ κύνας καὶ πιθήκους, καὶ
τὰ ἴδια βρώματα βροτοῖς, θύματα θύουσιν, καὶ
νεκρὰ νεκροῖς προσφέροντες ὡς θεοῖς ἀχαριστοῦσι
τῷ θεῷ διὰ τούτων ἀρνούμενοι αὐτὸν εἶναι.

§. 41. *Καὶ ὅτι γε ὡς τὸν αὐτὸν θεὸν ἡμῶν
τε αὐτῶν καὶ Ἑλλήνων ἐγνωκότων φέρεται, πλὴν
οὐχ ὁμοίως, ἐποίσει πάλιν ὧδέ πως· „μηδὲ κατὰ
Ἰουδαίους σέβεσθε, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μόνοι οἰόμενοι τὸν
5 θεὸν γινώσκειν οὐκ ἐπίστανται, λατρεύοντες ἀγγέλοις
καὶ ἀρχαγγέλοις, μηνὶ καὶ σελήνῃ. καὶ ἐὰν μὴ σελήνη
φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον, οὐδὲ
νεομηνίαν ἄγουσιν οὔτε ἄζυμα οὔτε ἑορτὴν οὔτε με-
γάλην ἡμέραν“. εἶτα τὸν κολοφῶνα τοῦ ζητουμένου
10 προσεπιφέρει· „ὥστε καὶ ὑμεῖς ὁσίως καὶ δικαίως
μανθάνοντες ἃ παραδίδομεν ὑμῖν, φυλάσσεσθε, και-
νῶς τὸν θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ σεβόμενοι, εὕρομεν
γὰρ ἐν ταῖς γραφαῖς καθὼς ὁ κύριος λέγει· „ἰδοὺ P.
διατίθεμαι ὑμῖν καινὴν διαθήκην; οὐχ ὡς διεθέμην 761.
15 τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν ὄρει Χωρήβ“ *)· νέαν ὑμῖν Pott.
διέθετο, τὰ γὰρ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων παλαιὰ,
ὑμεῖς δὲ οἱ καινῶς αὐτὸν τρίτῳ γένει σεβόμενοι Χρι-
στιανοί. σαφῶς γὰρ οἶμαι ἐδήλωσεν τὸν ἕνα καὶ
μόνον θεὸν ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων ἐθνικῶς, ὑπὸ δὲ Ἰου-
20 δαίων Ἰουδαϊκῶς, καινῶς δὲ ὑφ᾽ ἡμῶν καὶ πνευμα-
τικῶς γινωσκόμενον.*

§. 42. *Πρὸς δὲ καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς ἀμφοῖν
ταῖν διαθήκαιν χορηγὸς, ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλο-
σοφίας δοτὴρ τοῖς Ἕλλησιν, δι᾽ ἧς ὁ παντοκράτωρ
25 παρ᾽ Ἕλλησι δοξάζεται, παρέστησεν, δῆλον δὲ κἀν-
θένδε. ἐκ γοῦν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ
ἐκ τῆς νομικῆς εἰς τὸ ἓν γένος τοῦ σωζομένου συν-
άγονται λαοῦ οἱ τὴν πίστιν προσιέμενοι, οὐ χρόνῳ
διαιρουμένων τῶν τριῶν λαῶν ἵνα τις φύσεις ὑπο-
30 λάβοι τριττὰς, διαφόροις δὲ παιδευομένων διαθήκαις
τοῦ ἑνὸς κυρίου ὄντως ἑνὸς κυρίου ῥήματι, ἐπεὶ ὅτι
καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ θεὸς τοὺς
προφήτας διδοὺς, οὕτως καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμω-*

---

*) Ierem. 31, 31 sq. Hebr, 8, 8—10.

τάτους οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ θεοῦ εὐεργεσίαν τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινεν. δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου κηρύγματι ὁ ἀπόστολος λέ-5γων Παῦλος.

§. 43. Λάβετε καὶ τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους, ἐπίγνωτε Σίβυλλαν, ὡς δηλοῖ ἕνα θεὸν καὶ τὰ μέλ- P. λοντα ἔσεσθαι, καὶ τὸν Ὑστάσπην λαβόντες ἀνά-762. γνωτε, καὶ εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον καὶ σα-Pott. 10φέστερον γεγραμμένον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ καθὼς παράταξιν ποιήσουσι τῷ Χριστῷ πολλοὶ βασιλεῖς μισοῦντες αὐτὸν καὶ τοὺς φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. εἶτα ἐνὶ λόγῳ πυνθάνεται ἡμῶν· „ὅλος δὲ 15ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τίνος, οὐχὶ τοῦ θεοῦ; διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Πέτρος εἰρηκέναι τὸν κύριον τοῖς ἀποστόλοις· ἐὰν μὲν οὖν τις θελήσῃ τοῦ Ἰσραὴλ μετανοῆσαι διὰ τοῦ ὀνόματός μου πιστεύειν ἐπὶ τὸν θεὸν, ἀφεθήσονται αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι μετὰ δώδεκα 20ἔτη. ἐξέλθετε εἰς τὸν κόσμον μή τις εἴπῃ· οὐκ ἠκούσαμεν'.

Cap. VI.

§. 44. Ἀλλ' ὡς κατὰ καιρὸν ἥκει τὸ κήρυγμα νῦν, οὕτως κατὰ καιρὸν ἐδόθη νόμος μὲν καὶ προφῆται βαρβάροις, φιλοσοφία δὲ Ἕλλησι τὰς ἀκοὰς 25ἐθίζουσα πρὸς τὸ κήρυγμα. λέγει γοῦν κύριος ὁ ῥυσάμενος Ἰσραήλ· „καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, ἔδωκάς σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν τοῦ κατασκηνῶσαι τὴν γῆν καὶ κληρονομῆσαι κληρονομίαν ἐρήμου, λέγοντα τοῖς ἐν 30δεσμοῖς· ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλυφθῆναι" *). εἰ γὰρ δέσμιοι μὲν Ἰουδαῖοι, ἐφ' ὧν

*) Iesai. 49, 8 sq.

καὶ ὁ κύριος „ἐξέλθετε" εἶπεν „ἐκ τῶν δεσμῶν οἱ θέλοντες", τοὺς ἑκουσίως δεδεμένους, καὶ „τὰ δυσβάστακτα φορτία, φησὶν" *), αὐτοῖς διὰ τῆς ἀνθρωπίνης παρεγχειρήσεως ἐπαναθεμένους λέγων· δῆλον ὡς οἱ ἐν σκότει οὗτοι ἂν εἶεν οἱ ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ κατορωρυγμένον ἔχοντες τὸ ἡγεμονικόν, τοῖς μὲν γὰρ κατὰ νόμον δικαίοις ἔλειπεν ἡ πίστις. διὸ καὶ τούτους ἰώμενος ὁ κύριος ἔλεγεν· „ἡ πίστις σοῦ σέσωκέν σε" **), τοῖς δὲ κατὰ φιλοσοφίαν δικαίοις
10 οὐχ ἡ πίστις μόνον ἡ εἰς τὸν κύριον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποστῆναι τῆς εἰδωλολατρείας ἔδει. αὐτίκα ἀποκαλυφθείσης τῆς ἀληθείας καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τοῖς προπεπραγμένοις μεταμέλονται. διόπερ ὁ κύριος εὐηγγελίσατο καὶ τοῖς ἐν Ἅιδου. P.
15 §. 45. Φησὶ γοῦν ἡ γραφή· „λέγει ὁ Ἅιδης 763. τῇ ἀπωλείᾳ· εἶδος μὲν αὐτοῦ οὐκ εἴδομεν, φωνὴν Pott. δὲ αὐτοῦ ἠκούσαμεν" ***). οὐχ ὁ τόπος δή που φωνὴν λαβὼν εἶπεν τὰ προειρημένα, ἀλλ' οἱ ἐν Ἅιδου καταταγέντες καὶ εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες
20 καθάπερ ἐκ τινὸς νεὼς εἰς θάλασσαν ἑκόντες ἀπορρίψαντες, αὐτοὶ τοίνυν εἰσὶν οἱ ἐπακούσαντες τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ φωνῆς, ἐπεὶ τίς ἂν εὖ φρονῶν ἐν μιᾷ καταδίκῃ καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ὑπολάβοι εἶναι ψυχὰς ἀδικίαν τῆς προνοίας καταχέων;
25 τί δ' οὐχὶ δηλοῦσιν εὐηγγελίσθαι τὸν κύριον τοῖς τε ἀπολωλόσιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, μᾶλλον δὲ πεπεδημένοις καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ τε καὶ φρουρᾷ συνεχο- P. μένοις; δέδεικται δὲ κἀν τῷ δευτέρῳ στρωματεῖ 271. τοὺς ἀποστόλους ἀκολούθως τῷ κυρίῳ καὶ τοὺς ἐν Sylb.
30 Ἅιδου εὐηγγελισμένους, ἐχρῆν γὰρ οἶμαι ὥσπερ κἀνταῦθα, οὕτως δὲ κἀκεῖσε τοὺς ἀρίστους τῶν μαθητῶν μιμητὰς γενέσθαι τοῦ διδασκάλου, ἵν' ὁ μὲν τοὺς ἐξ Ἑβραίων, οἱ δὲ τὰ ἔθνη εἰς ἐπιστροφὴν

*) Matth. 23, 9. Luc. 11, 47. **) Matth. 9, 22 et alibi.
***) Ioh. 28, 22.

ἀγάγωσι, τουτέστιν τοὺς ἐν δικαιοσύνῃ τῇ κατὰ νόμον καὶ κατὰ φιλοσοφίαν βεβιωκότας μὲν, οὐ τελείως δὲ, ἀλλ' ἁμαρτητικῶς διαπεραναμένους τὸν βίον· τουτὶ γὰρ ἔπρεπεν τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ τοὺς ἀξίαν
5μᾶλλον ἐσχηκότας ἐν δικαιοσύνῃ καὶ προηγουμένως βεβιωκότας ἐπί τε τοῖς πλημμεληθεῖσι μετανενοηκότας, κἂν ἐν ἄλλῳ τόπῳ τύχωσιν, ἐξομολογουμένως ἐν τοῖς τοῦ θεοῦ ὄντας τοῦ παντοκράτορος κατὰ τὴν οἰκείαν ἑκάστου γνῶσιν σωθῆναι.

10 §. 46. Ἐνεργεῖ δὲ οἶμαι καὶ ὁ σωτὴρ, ἐπεὶ τὸ σώζειν ἔργον αὐτοῦ· ὅπερ οὖν καὶ πεποίηκεν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεῦσαι βεβουλημένους διὰ τοῦ κηρύγματος, ὅποι πότ' ἔτυχον γεγονότες, ἑλκύσας εἰς σωτηρίαν. εἰ γοῦν ὁ κύριος δι' οὐδὲν ἕτερον εἰς Ἅι-
15δου κατῆλθεν ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι ὥσπερ κατῆλθεν, ἤτοι πάντας εὐαγγελίσασθαι ἢ μόνους Ἑβραίους. εἰ μὲν οὖν πάντας, σωθήσονται πάντες οἱ πιστεύσαντες, κἂν ἐξ ἐθνῶν ὄντες τύχωσιν ἐξομολογησάμενοι ἤδη ἐκεῖ, ἐπεὶ σωτήριοι καὶ παιδευ-
20τικαὶ αἱ κολάσεις τοῦ θεοῦ εἰς ἐπιστροφὴν ἄγουσαι καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον αἱρούμεναι, καὶ ταῦτα καθαρώτερον διορᾶν δυναμένων τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένων ψυχῶν, κἂν πάθεσιν ἐπισκοτῶνται, διὰ τὸ μηκέτι ἐπι-
25προσθεῖσθαι σαρκίῳ. εἰ δὲ Ἰουδαίους μόνον εὐηγγελίσατο, οἷς ἔλειπεν ἡ διὰ τοῦ σωτῆρος ἐπίγνωσίς τε καὶ πίστις, δῆλόν που ὡς ἄρα ἀπροσωπολήπτου ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀπόστολοι, καθάπερ ἐνταῦθα, οὕτως κἀκεῖ, τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐπιτηδείους εἰς ἐπιστρο-
30φὴν εὐηγγελίσαντο, καὶ καλῶς εἴρηται τῷ Ποιμένι· ‚κατέβησαν οὖν αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλ' οὗτοι μὲν ζῶντες κατέβησαν καὶ ζῶντες ἀνέβησαν, ἐκεῖνοι δὲ οἱ προκεκοιμημένοι νεκροὶ κατέβησαν, ζῶντες δὲ ἀνέβησαν'.

35 §. 47. Ναὶ μὴν καὶ σώματα φησὶ τὸ εὐαγγέ-

P. 764. Pott.

λιον πολλὰ τῶν κεκοιμημένων „ἀνεστάσθαι" *), εἰς ἀμείνω δῆλον ὅτι μετατεθειμένων τάξιν. γέγονεν ἄρα τις καθολικὴ κίνησις καὶ μετάθεσις κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτῆρος. δίκαιος τοίνυν δικαίου καθὸ
5δίκαιός ἐστιν οὐ διαφέρει, ἐάν τε νομικὸς ᾖ ἐάν τε Ἕλλην, οὐ γὰρ Ἰουδαίων μόνων, πάντων δὲ ἀνθρώπων ὁ θεὸς κύριος, προσεχέστερον δὲ τῶν ἐγνωκότων πατήρ. εἰ γὰρ τὸ καλῶς βιοῦν καὶ νομίμως ἐστὶ βιοῦν, καὶ τὸ εὐλόγως βιοῦν κατὰ νόμον ἐστὶ βιοῦν. ὀρθῶς δὲ
10βεβιωκότες οἱ πρὸ νόμου εἰς πίστιν ἐλογίσθησαν καὶ δίκαιοι εἶναι ἐκρίθησαν, δῆλόν που καὶ τοὺς ἐκτὸς νόμου γενομένους διὰ τὴν τῆς φωνῆς ἰδιότητα ὀρθῶς βεβιωκότας, εἰ καὶ ἐν Ἅιδου ἔτυχον ὄντες καὶ ἐν φρουρᾷ, ἐπακούσαντας τῆς τοῦ κυρίου φωνῆς εἴτε
15τῆς αὐθεντικῆς εἴτε καὶ τῆς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνεργούσης, ᾗ τάχος, ἐπιστραφῆναί τε καὶ πιστεῦσαι· μεμνήμεθα γὰρ ὅτι „δύναμις τοῦ θεοῦ" **) ἐστὶν ὁ κύριος. καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀσθενήσαι δύναμις. οὕτως οἶμαι δείκνυσθαι ἀγαθὸν μὲν τὸν θεόν, δυνατὸν δὲ
20τὸν κύριον, σώζειν μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος τῆς πρὸς τοὺς ἐπιστρέφοντας εἴτε ἐνταῦθα εἴτε καὶ ἀλλαχόθι. οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον ἡ δύναμις ἡ ἐνεργητικὴ φθάνει, πάντῃ δέ ἐστι καὶ ἀεὶ ἐργάζεται.

§. 48. Αὐτίκα ἐν τῷ Πέτρου κηρύγματι ὁ κύ-
25ριός φησι πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, P. „ἐξελεξάμην ὑμᾶς δώδεκα μαθητάς, κρίνας ἀξίους 765. ἐμοῦ, οὓς ὁ κύριος ἠθέλησεν καὶ ἀποστόλους πιστοὺς Pott. ἡγησάμενος εἶναι, πέμπων ἐπὶ τὸν κόσμον εὐαγγελίσασθαι τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπους, γι-
30νώσκειν ὅτι εἷς θεός ἐστιν, διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἐμῆς δηλοῦντας τὰ μέλλοντα, ὅπως οἱ ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαντες σωθῶσιν, οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες ἀκούσαντες μαρτυρήσωσιν, οὐκ ἔχοντες ἀπολογίαν εἰπεῖν „οὐκ ἠκούσαμεν". τί οὖν; οὐχὶ καὶ

*) Matth. 27, 52. **) 1 Corinth. 1, 29.

ἐν Ἅιδου ἡ αὐτὴ γέγονεν οἰκονομία· ἵνα κἀκεῖ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἀκούσασαι τοῦ κηρύγματος ἢ τὴν μετάνοιαν ἐνδείξωνται ἢ τὴν κόλασιν δικαίαν εἶναι, δι' 5ὧν οὐκ ἐπίστευσαν, ὁμολογήσωσιν. ἦν δ' ἂν πλεονεξίας οὐ τῆς τυχούσης ἔργον τοὺς προεξεληλυθότας τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου, μὴ εὐηγγελισμένους μηδὲ ἐξ αὐτῶν τὴν αἰτίαν παρασχομένους κατὰ τὸ πιστεῦσαι ἢ μὴ ἤτοι τῆς σωτηρίας ἢ τῆς κολάσεως 10μετασχεῖν. οὐ γάρ που θέμις τοὺς μὲν ἀκρίτως καταδεδικάσθαι, μόνους δὲ τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν τῆς θείας ἀπολελαυκέναι δικαιοσύνης. πάσαις δ' ἄνωθεν ταῖς ψυχαῖς εἴρηται ταῖς λογικαῖς „ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ τις ὑμῶν ἐποίησεν μὴ εἰδὼς σαφῶς τὸν θεὸν, 15ἐὰν ἐπιγνοὺς μετανοήσῃ, πάντα αὐτῷ ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα. „ἰδοὺ γάρ", φησὶ, „τέθεικα πρὸ προσώπου ὑμῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωὴν, ἐκλέξασθαι τὴν ζωὴν" *), πρὸς σύγκρισιν ἐκλογῆς τεθεῖσθαι λέγων ὁ θεὸς οὐ πεποιηκέναι ἄμφω.

20 §. 49. Καὶ ἐν ἑτέρᾳ γραφῇ λέγει· „ἐὰν ἀκούσητέ μου καὶ θελήσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητέ μου μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα" **). πάλιν δὲ ἄντικρυς ὁ Δαβὶδ, μᾶλλον 25δὲ ὁ κύριος ἐκ προσώπου τοῦ ὁσίου· εἷς δὲ οὗτος ἐκ μεταβολῆς κόσμου, πᾶς ὁ διαφόροις χρόνοις διὰ πίστεως σωθείς τε καὶ σωθησόμενος· „ηὐφράνθη μου ἡ καρδία καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου" ***). P. „ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι", 272. φησὶν, „ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς Sylb. Ἅιδην οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου" †).

---

*) Deuteron. 30, 15. 19. **) Iesai. 1, 19 sq.
***) Psalm. 6, 9—11. †) Actor. 2, 26—29.

§. 50. Ὥσπερ οὖν τίμιος ὁ λαὸς τῷ κυρίῳ, οὕτως ὁ λαὸς ἅγιος ἅπας ἐστὶν σὺν τῷ Ἰουδαίῳ καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων, ὃς ὁ προσήλυτος προεφητεύετο. εἰκότως ἄρα „βοῦν“ φησὶ „καὶ ἄρκτον ἅμα
5ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔσεσθαι *)“ ἡ γραφή, βοῦς μὲν γὰρ εἴρηται P.
ὁ Ἰουδαῖος ἐκ τοῦ κατὰ νόμον ὑπὸ ζυγὸν καθαροῦ 766.
κριθέντος ζώου, ἐπεὶ καὶ διχηλεῖ καὶ μηρυκᾶται ὁ Pott.
βοῦς, ὁ ἐθνικὸς δὲ διὰ τῆς ἄρκτου ἐμφαίνεται ἀκαθάρτου καὶ ἀγρίου θηρίου, τίκτει δὲ τὸ ζῶον σάρκα
10ἀτύπωτον, ἣν σχηματίζει εἰς τὴν τοῦ θηρίου ὁμοιότητα τῇ γλώττῃ μόνον, λόγῳ γὰρ τυποῦται εἰς τὸ ἡμερῶσθαι ἐκ τοῦ θηριώδους βίου ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων, τιθασσευθείς τε ἤδη καὶ αὐτὸς ὡς βοῦς ἁγνίζεται. αὐτίκα φησὶν ὁ προφήτης· „σειρῆνες
15εὐλογήσουσίν με καὶ θυγατέρες στρουθῶν καὶ τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ“ **). τῶν ἀκαθάρτων ζώων τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ γιγνώσκεται, τουτέστι τοῦ κόσμου, ἐπεὶ τοὺς εἰς πίστιν ἀγρίους καὶ ῥυπαροὺς τὸν βίον μηδὲ τῇ κατὰ νόμον δικαιοσύνῃ κεκαθαρμένους
20θηρία προσαγορεύει. μεταβαλόντες μέντοι ἐκ τοῦ εἶναι διὰ τῆς κυριακῆς πίστεως ἄνθρωποι γίνονται θεοῦ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ θελῆσαι μεταβάλλεσθαι εἰς τὸ γενέσθαι προκόπτοντες. τοὺς μὲν γὰρ προτρέπει ὁ κύριος, τοῖς δὲ ἤδη ἐγχειρήσασι καὶ χεῖρα ὀρέγει
25καὶ ἀνέλκει, „οὐ γὰρ ὑποστέλλεται πρόσωπον ὁ πάντων δεσπότης, οὐδὲ ἐντραπήσεται μέγεθος, ὅτι μικρὸν καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν ὁμοίως τε προνοεῖ πάντων“ ***).

§. 51. Καὶ ὁ Δαβίδ φησιν· „εἰ δὲ καὶ ἐνε-
30πάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν, ἐν παγίδι ταύτῃ ᾗ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ πους αὐτῶν“ †), ἀλλὰ ἐγένετο κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι, βοηθὸς ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ ἐν θλίψει“ ††). εὐκαίρως ἄρα εὐηγγελί-

*) Iesai. 11, 7. **) Ibid. 43, 20. ***) Sapient. 6, 7.
†) Psalm. 9, 15. ††) Ibid. v. 9.

σθησαν οἱ ἐν θλίψει ὄντες. καὶ διὰ τοῦτο φησίν· „ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ" *), ἵνα μὴ ἀδίκως κριθῶσιν. εἰ τοίνυν τοὺς ἐν σαρκὶ διὰ τοῦτο εὐηγγελίσατο, ἵνα μὴ καταδι-
5 κασθῶσιν ἀδίκως, πῶς οὐ καὶ τοὺς προεξεληλυθότας τῆς παρουσίας αὐτοῦ διὰ τὴν αὐτὴν εὐηγγελίσατο αἰτίαν; „δίκαιος γὰρ κύριος καὶ δικαιοσύνην ἠγάπησεν, εὐθύτητα εἶδεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ" **). „ὁ δὲ ἀγαπῶν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν" ***).

10 §. 52. Εἰ γοῦν ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἀπώλετο πᾶσα ἁμαρτωλὸς σὰρξ εἰς παιδείαν γενομένης αὐτοῖς τῆς κολάσεως, πρῶτον μὲν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ παιδευτικὸν καὶ ἐνεργητικὸν τυγχάνον σώζειν τοὺς ἐπιστρέφοντας πιστευτέον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ λεπτο-
15 μερέστερον, ἡ ψυχὴ, οὐκ ἄν ποτε πρὸ παχυμερεστέρου ὕδατος πάθοι τι δεινὸν διὰ λεπτότητα καὶ ἁπλότητα μὴ κρατουμένης, ἢ καὶ ἀσώματος προσαγορεύεται. ὃ δ' ἂν παχυμερὲς ἐκ τῆς ἁμαρτίας πεπαχυμμένον τύχῃ, τοῦτο ἀπορρίπτεται σὺν τῷ σαρκι-
20 κῷ πνεύματι τῷ κατὰ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμοῦντι. ἤδη δὲ καὶ τῶν τὴν κοινότητα πρεσβευόντων ὁ κορυφαῖος Οὐαλεντῖνος ἐν τῇ περὶ φίλων ὁμιλίᾳ κατὰ λέξιν γράφει· „πολλὰ τῶν γεγραμμένων ἐν ταῖς δημοσίοις βίβλοις εὑρίσκεται γεγραμμένα ἐν τῇ ἐκκλη-
25 σίᾳ τοῦ θεοῦ, τὰ γὰρ κενὰ ταῦτα ἔστι τὰ ἀπὸ καρδίας ῥήματα· „νόμος ὁ γραπτὸς ἐν καρδίᾳ, οὗτός ἐστιν ὁ λαὸς ὁ τοῦ ἠγαπημένου, ὁ φιλούμενος καὶ φιλῶν αὐτόν" †).

P. 792. Pott.

§. 53. Δημοσίας γὰρ βίβλους εἴτε τὰς Ἰου-
30 δαϊκὰς λέγει γραφὰς, εἴτε τὰς τῶν φιλοσόφων, κοινοποιεῖ τὴν ἀλήθειαν. Ἰσίδωρός τε ὁ Βασιλείδου υἱὸς ἅμα καὶ μαθητὴς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τοῦ προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικῶν καὶ αὐτὸς κατὰ λέξιν

---

*) Psalm. 9, 11. **) Ibid. 10, 7. ***) Ibid. v. 10.
†) Roman. 2, 15.

γράφει· „φασὶ δὲ οἱ Ἀττικοὶ μεμηνῦσθαί τινα Σωκράτει παρεπομένου δαίμονος αὐτῷ, καὶ Ἀριστοτέλης δαίμοσι κεχρῆσθαι πάντας ἀνθρώπους λέγει συνομαρτοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνσωματώσεως,
5προφητικὸν τοῦτο μάθημα λαβὼν καὶ καταθέμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ βιβλία, μὴ ὁμολογήσας ὅθεν ὑφείλετο τὸν λόγον τοῦτον". καὶ πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς αὐτῆς συντάξεως ὧδέ πως γράφει· „καὶ μή τις οἰέσθω, ὃ φαμὲν ἴδιον εἶναι τῶν ἐκλεκτῶν, τοῦτο προ-
10ειρημένον ὑπάρχειν ὑπό τινων φιλοσόφων· οὐ γάρ ἐστιν αὐτῶν εὕρημα, τῶν δὲ προφητῶν σφετερισάμενοι προσέθηκαν τῷ μὴ ὑπάρχοντι κατ' αὐτοὺς σοφῷ". αὖθίς τε ἐν τῷ αὐτῷ· „καὶ γάρ μοι δοκεῖ τοὺς προσποιουμένους φιλοσοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστιν
15ἡ ὑπόπτερος δρῦς καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας ἐθεολόγησεν λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας.

Cap. VII.

§. 54. Τὴν ὑπόθεσιν ὡς πάλαι παρεσημειωσάμεθα, οὐ τὴν κατὰ ἑκάστην αἵρεσιν ἀγωγὴν φαμέν,
20ἀλλ' ὅπερ ὄντως ἐστὶ φιλοσοφία, ὀρθῶς σοφίαν τεχνικὴν τὴν ἐμπειρίαν παρέχουσαν τῶν περὶ τὸν βίον, τὴν δὲ σοφίαν ἔμπεδον γνῶσιν θείων τε καὶ ἀν- P.
θρωπίνων πραγμάτων κατάληψίν τινα βεβαίαν οὖ- 768.
σαν καὶ ἀμετάπτωτον, συνειληφυῖαν τά τε ὄντα καὶ Pott.
25τὰ παρῳχηκότα καὶ τὰ μέλλοντα, ἣν ἐδιδάξατο ἡμᾶς διά τε τῆς παρουσίας διά τε τῶν προφητῶν ὁ κύριος. καὶ ἔστιν ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου παραδοθεῖσα, ταύτῃ καὶ πάντως ἀληθὴς ὑπάρχει βουλήσει, ὡς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐγνωσμένη. καὶ ἡ μὲν αἰώνιός ἐστιν, ἡ δὲ χρόνῳ λυ-
30σιτελής, καὶ ἡ μὲν μία καὶ ἡ αὐτή, αἱ δὲ πολλαὶ καὶ ἀδιάφοροι, καὶ ἡ μὲν ἄνευ παθητικῆς τινὸς κινήσεως, ἡ δὲ μετὰ παθητικῆς ὀρέξεως, καὶ ἡ μὲν τέλειος, ἡ δὲ ἐνδεής.

P. §. 55. *Ταύτης οὖν τῆς σοφίας ἐπιθυμεῖ ἡ φι-*
273. *λοσοφία τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ λόγου*
Sylb. *καὶ τῆς τοῦ βίου καθαρότητος ἀγαπητικῶς καὶ φι-*
λητικῶς διατεθεῖσα πρὸς τὴν σοφίαν καὶ πάντα πράτ-
5 *τουσα ἕνεκα τοῦ τυχεῖν αὐτῆς. φιλόσοφοι δὲ λέγον-*
ται παρ' ἡμῖν μὲν οἱ σοφίας ἐρῶντες τῆς πάντων
δημιουργοῦ καὶ διδασκάλου, τουτέστι γνώσεως τοῦ
υἱοῦ τοῦ θεοῦ, παρ' Ἕλλησι δὲ οἱ τῶν περὶ ἀρετῆς λό-
γων ἀντιλαμβανόμενοι. εἴη δ' ἂν φιλοσοφία τὰ
10 *παρ' ἑκάστη τῶν αἱρέσεων τῶν κατὰ φιλοσοφίαν*
λέγω, ἀδιάβλητα δόγματα μετὰ τοῦ ὁμολογουμένου
βίου εἰς μίαν ἀθροισθέντα ἐκλογήν. ἃ καὶ αὐτὰ ἐκ
τῆς βαρβάρου κλαπέντα θεοδωρήτου χάριτος, Ἑλ-
ληνικῷ κεκόσμηται λόγῳ· τῶν μὲν γὰρ κλέπται, ὧν
15 *δὲ καὶ παρήκουσαν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, ἃ μὲν κινού-*
μενοι εἰρήκασιν, ἀλλ' οὐ τελείως ἐξειργάσαντο, τὰ
δὲ ἀνθρωπίνῳ στοχασμῷ τε καὶ ἐπιλογισμῷ, ἐν οἷς
καὶ παραπίπτουσιν, ἐπιβάλλειν δ' οἴονται τῇ ἀλη-
θείᾳ, οὗτοι μὲν τελείως, ὡς δ' ἡμεῖς αὐτοὺς κατα-
20 *λαμβανόμεθα μερικῶς.*

§. 56. *Πλέον γοῦν τοῦ κόσμου τούτου οὐκ*
ἴσασιν οὐδέν. καὶ μὴν ὡς ἡ γεωμετρία περὶ μέτρα
καὶ μεγέθη καὶ σχήματα πραγματευομένη διὰ τῆς
ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καταγραφῆς, ἥ τε ζωγραφία τὸν
25 *ὀπτικὸν ὅλον τόπον ἐπὶ τῶν σκηνογραφουμένων φαί-*
νεται παραλαμβάνουσα, ταύτης δὲ ψευδογραφεῖ τὴν
ὄψιν τοῖς κατὰ προσβολὴν τῶν ὀπτικῶν γραμμῶν
σημείοις χρωμένη κατὰ τὸ τεχνικὸν, ἐντεῦθεν ἐπι-
φάσεις καὶ ὑποθέσεις καὶ φάσεις σώζονται, καὶ τὰ
30 *μὲν δοκεῖ προὔχειν, τὰ δὲ ἴσχειν, τὰ δ' ἄλλως πως*
φαντάζεσθαι ἐν τῷ ὁμαλῷ καὶ λείῳ, οὕτω δὲ καὶ
οἱ φιλόσοφοι ζωγραφίας δίκην ἀπομιμοῦνται τὴν ἀλή-
θειαν, φιλαυτία δὲ πάντων ἁμαρτημάτων αἰτία ἑκά-
στοις ἑκάστοτε. διόπερ οὐ χρὴ τὴν εἰς ἀνθρώπους P.
35 *δόξαν αἱρούμενον φίλαυτον εἶναι, ἀλλὰ τὸν θεὸν* 769.
ἀγαπῶντα τῷ ὄντι ὅσιον μετὰ φρονήσεως γίνεσθαι. Pott.

§. 57. Εἰ γοῦν τις τοῖς μερικοῖς ὡς τοῖς καθολικοῖς χρώμενος τύχῃ καὶ τὸ δοῦλον ὡς κύριον καὶ ἡγεμονεῖται, σφάλλεται τῆς ἀληθείας οὐ συνιεὶς τὸ τῷ Δαβὶδ κατ' ἐξομολόγησιν εἰρημένον· „γῆν
5[σποδὸν] ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον" *). ἡ φιλαυτία δὲ καὶ ἡ οἴησις αὐτῷ γῆ ἐστὶ καὶ πλάνη. εἰ δὲ τοῦτο, ἐκ μαθήσεως ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπιστήμη. μαθήσεως δ' οὔσης ζητεῖν ἀνάγκη τὸν διδάσκαλον. Κλεάνθης μὲν γὰρ Ζήνωνα ἐπιγράφεται, καὶ Θεόφραστος Ἀρι-
10στοτέλη Μητρόδωρός τε Ἐπίκουρον καὶ Πλάτων Σωκράτην, ἀλλὰ κἂν ἐπὶ Πυθαγόραν ἔλθω καὶ Φερεκύδην καὶ Θάλητα καὶ τοὺς πρώτους σοφοὺς, ἵσταμαι τὸν τούτων διδάσκαλον ζητῶν, κἂν Αἰγυπτίους εἴπῃς κἂν Ἰνδοὺς κἂν Βαβυλωνίους κἂν τοὺς μάγους
15αὐτοὺς, οὐ παύσομαι τὸν τούτων διδάσκαλον ἀπαιτῶν, ἀνάγω δέ σε καὶ ἐπὶ τὴν πρώτην γένεσιν ἀνθρώπων, κἀκεῖθεν ἄρχομαι ζητεῖν τίς ὁ διδάσκαλος; ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς, οὐδέπω γὰρ μεμαθήκεσαν, ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων τις, οὐδὲ γὰρ ὡς μηνύουσιν οἱ
20ἄγγελοι, καθ' ὃ ἄγγελοι, οὕτως ἀκούουσιν ἄνθρωποι, οὐδ' ὡς ἡμῖν τὰ ὦτα, οὕτως ἐκείνοις ἡ γλῶττα, οὐδ' ἂν ὄργανά τις δῴη φωνῆς ἀγγέλοις, χείλη λέγω, καὶ τὰ τούτοις παρακείμενα καὶ φάρυγγα καὶ ἀρτηρίαν καὶ σπλάγχνα καὶ πνεῦμα καὶ πλησσόμενον
25ἀέρα, πολλοῦ γε δεῖ· τὸν θεὸν ἐμβοᾶν ἀπροσίτῳ ἁγιότητι καὶ ἀρχαγγέλων αὐτὸν κεχωρισμένον. ἤδη δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους μεμαθηκέναι παρειλήφαμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ἐπὶ τούτων ἄρχοντας, γενητοὶ γάρ.

30 §. 58. Λείπεται τοίνυν ὑπεξαναβάντας ἡμᾶς καὶ τὸν τούτων διδάσκαλον ποθεῖν. ἐπεὶ δὲ ἓν μὲν τὸ ἀγέννητον ὁ παντοκράτωρ θεὸς, ἓν δὲ καὶ τὸ προγεννηθὲν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, εἷς γὰρ τῷ ὄντι ἐστὶν ὁ θεὸς, ὃς

*) Psalm. 102, 9.

ἀρχὴν τῶν ἁπάντων ἐποίησεν" *), μηνύων τὸν πρωτόγονον υἱὸν, ὁ Πέτρος γράφει συνεὶς ἀκριβῶς τὸ „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν **)". σοφία δὲ οὗτος εἴρηται πρὸς ἁπάντων τῶν προφη-
5τῶν. οὗτός ἐστιν ὁ τῶν γενητῶν ἁπάντων διδάσκαλος, ὁ σύμβουλος τοῦ θεοῦ τοῦ τὰ πάντα προεγνωκότος. ὁ δὲ ἄνωθεν ἐκ πρώτης καταβολῆς κόσμου πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς πεπαίδευκέν τε καὶ τελειοῖ. ὅθεν εἰκότως εἴρηται· „μὴ εἴπητε ἑαυτοῖς διδάσκαλον
10ἐπὶ τῆς γῆς" ***). ὁρᾷς ὁπόθεν ἔχει τὰς λαβὰς ἡ φιλοσοφία ἡ ἀληθής. κἂν ὁ νόμος εἰκὼν καὶ σκιὰ P. τῆς ἀληθείας τυγχάνῃ, σκιὰ γὰρ ὁ νόμος τῆς ἀλη-770. θείας, ἀλλ' ἡ φιλαυτία τῶν Ἑλλήνων διδασκάλους Pott. τινὰς ἀνθρώπους ἀνακηρύττει.

15 §. 59. Ὡς οὖν ἐπὶ τὸν ποιητὴν τὸν θεὸν πᾶσα ἀνατρέχει πατριὰ, οὕτως καὶ ἐπὶ τὸν κύριον ἡ τῶν καλῶν διδασκαλία καὶ ἡ δικαιοῦσα καὶ εἰς τοῦτο χειραγωγοῦσά τε καὶ συλλαμβάνουσα. εἰ δ' ἔκ τινος ποιήσεως τὰ τῆς ἀληθείας, ὅτῳ δή ποτε τρόπῳ λα-
20βόντες σπέρματα, οὐκ ἐξέθρεψαν τινὲς, γῇ δὲ ἀγόνῳ καὶ ἀνομβρίᾳ παραδεδωκότες ἀγρίαις συνεπνίξαντο βοτάναις, καθάπερ οἱ Φαρισαῖοι ἐξετράπησαν τοῦ νόμου ἀνθρωπίνας παρεισάγοντες διδασκαλίας, τούτων οὐχ ὁ διδάσκαλος αἴτιος, ἀλλ' οἱ πα-
25ρακούειν προῃρημένοι, οἱ πεισθέντες δὲ αὐτῶν τῇ τε τοῦ κυρίου παρουσίᾳ καὶ τῇ τῶν γραφῶν σαφηνείᾳ ἐν ἐπιγνώσει γίνονται τοῦ νόμου, καθάπερ καὶ οἱ ἀπὸ φιλοσοφίας διὰ τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καθίστανται, τὰ
30λόγια γὰρ κυρίου, λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως.

P. §. 60. Ἤτοι ὡς ἄργυρος πολλάκις ἀποκαθαρ-
274. θεὶς εἰς δοκίμιον καθίσταται ὁ δίκαιος †), νόμισμα
Sylb.

*) Ioann. 1, 3. **) Genes. 1, 1.
***) Matth. 33, 8—10. †) Cf. Psalm. 12, 6.

κυρίου γενόμενος *), καὶ χάραγμα βασιλικὸν ἀναδεξάμενος, ἢ ἐπεὶ καὶ Σαλομὼν λέγει, „γλῶσσαν δικαίου ἄργυρον πεπυρωμένον" **), τὴν δεδοκιμασμένην καὶ σαφῆ διδασκαλίαν, ἐπαινετὴν καὶ ἀπο-5δεκτὴν τυγχάνειν μηνύων, ὅταν ἐκκεκαθαρμένη πλουσίως τυγχάνῃ τῇ γῇ, τουτέστιν ὅταν πολυτρόπως ἡ γνωστικὴ ψυχὴ ἁγιάζηται κατὰ τὴν ἀποχὴν τῶν γεωδῶν πυρώσεων, ἁγνίζεται δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐν ᾧ οἰκεῖ ἐξιδιοποιούμενον εἰς εἰλικρίνειαν ἁγίου νεὼ, ὁ δὲ 10ἐν τῷ σώματι καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς πρώτης πρῶτος, οὗτός ἐστιν, ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἥν τινες τελείωσιν ἡγοῦνται, καὶ ἔστιν ἁπλῶς τοῦ κοινοῦ πιστοῦ, Ἰουδαίου τε καὶ Ἕλληνος, ἡ τελείωσις αὕτη, τοῦ δὲ γνωστικοῦ μετὰ τὴν ἄλλοις νομιζομένην τε-15λείωσιν ἡ δικαιοσύνη εἰς ἐνέργειαν εὐποιίας προβαίνει, καὶ ὅτῳ δὴ ἡ ἐπίτασις τῆς δικαιοσύνης εἰς ἀγαθοποιίαν ἐπιδέδωκεν, τούτῳ ἡ τελείωσις ἐν ἀμεταβόλῳ ἕξει εὐποιίας καθ᾽ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ διαμένει, οἱ μὲν γὰρ σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι ἔτι τοῦ 20θεοῦ, οὗτοί εἰσιν οἱ κλητοὶ, υἱοὶ δὲ Ἰακὼβ οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ οἱ τῆς κακίας πτερνίσαντες τὴν ἐνέργειαν.

§. 61. Εἰ τοίνυν αὐτόν τε τὸν Χριστὸν σοφίαν φαμὲν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν διὰ τῶν προφητῶν, δι᾽ ἧς ἔστι τὴν γνωστικὴν παράδοσιν ἐκ-25μανθάνειν, ὡς αὐτὸς κατὰ τὴν παρουσίαν τοὺς ἁγίους ἐδίδαξεν ἀποστόλους, σοφία εἴη ἂν ἡ γνῶσις ἐπιστήμη οὖσα καὶ κατάληψις τῶν ὄντων τε καὶ ἐσομένων καὶ παρῳχηκότων βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ὡς ἂν παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ παραδοθεῖσα καὶ ἀπο-30καλυφθεῖσα. καὶ δὴ καὶ εἰ ἔστι τέλος τοῦ σοφοῦ ἡ θεωρία, ὀρέγεται μὲν ἡ μὲν ἔτι φιλοσόφων, τῆς θείας ἐπιστήμης, οὐδέπω δὲ τυγχάνει, ἣν μὴ μαθήσει παραλάβῃ, σαφηνισθεῖσαν αὐτῷ τὴν προφητικὴν φωνὴν, δι᾽ ἧς τά τ᾽ ἐόντα τά τ᾽ ἐσσόμενα

P. 771. Pott.

*) Cf. Psalm. 12, 6. **) Prouerb. 10, 20.

πρό τ' ἐόντα, ὅπως ἔχει τε καὶ ἔσχεν καὶ ἕξει, παραλαμβάνει. ἡ γνῶσις δὲ αὐτὴ ἡ κατὰ διαδοχὰς εἰς ὀλίγους ἐκ τῶν ἀποστόλων ἀγράφως παραδοθεῖσα κατελήλυθεν, ἐντεῦθεν δὲ ἄρα γνῶσιν εἴτε σοφίαν συνασκηθῆναι χρὴ εἰς ἕξιν θεωρίας ἀΐδιον καὶ ἀναλλοίωτον.

Cap. VIII.

§. 62. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐ φιλοσοφίαν διαβάλλων φαίνεται, τὸν δὲ τοῦ γνωστικοῦ μεταλαμβάνοντα ὕψους οὐκέτι παλινδρομεῖν ἀξιοῖ 10ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν „φιλοσοφίαν στοιχεῖα τοῦ κόσμου" *) ταύτην ἀλληγορῶν στοιχειωτικήν τινα οὖσαν καὶ προπαιδείαν τῆς ἀληθείας. διὸ καὶ τοῖς Ἑβραίοις γράφων τοῖς ἐπανακάμπτουσιν εἰς νόμον ἐκ πίστεως, „ἢ πάλιν", φησί, „χρείαν ἔχετε τοῦ διδά15σκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς" **). ὡς αὔτως ἄρα καὶ τοῖς ἐξ Ἑλλήνων ἐπιστρέφουσι Κολοσσαεῦσι· „βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας 20καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν" ***)· δελεάζων αὖθις εἰς φιλοσοφίαν ἀναδραμεῖν τὴν στοιχειώδη διδασκαλίαν. κἂν λέγῃ τις κατὰ σύνεσιν ἀνθρώπων φιλοσοφίαν εὑρῆ25σθαι πρὸς Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὰς γραφὰς εὑρίσκω τὴν σύνεσιν θεόπεμπτον εἶναι λεγούσας.

§. 63. Ὁ γοῦν ψαλμῳδὸς μεγίστην ἡγεῖται δωρεὰν τὴν σύνεσιν καὶ αἰτεῖ λέγων· „δοῦλος σός εἰμι ἐγώ, συνέτισόν με" †). καὶ μή τι τὸ πολύπειρον 30τῆς γνώσεως αἰτούμενος ὁ Δαβὶδ γράφει· „χρηστό-

*) Coloss. 2, 8. **) Hebr. 6, 12. ***) Coloss. 2, 8. †) Psalm. 119, 125.

τητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα" *). κυρίας εἶναι τὰς διαθή- P. κας ὡμολόγηται, καὶ τοῖς τιμιωτέροις δίδοσθαι. 772. λέγει γοῦν ὁ ψαλμὸς πάλιν ἐπὶ τοῦ θεοῦ· „οὐκ Pott. 5ἐποίησεν οὕτως οὐδενὶ ἔθνει καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς" **). τὸ δὲ „οὐκ ἐποίησεν οὕτως" πεποιηκέναι μὲν δηλοῖ, ἀλλ' οὐχ οὕτως. ἐν συγκρίσει γοῦν τὸ „οὕτως" πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τὴν καθ' ἡμᾶς γινομένην, ἐξῆν δὲ δήπου τῷ προφήτῃ 10εἰπεῖν ἁπλῶς τὸ „οὐκ ἐποίησεν" ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ „οὕτως"· ναὶ μὴν καὶ ὁ Πέτρος ἐν ταῖς πράξεσιν· „ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι", φησίν, „ὅτι προσωπολήπτης οὐκ ἔστιν ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος 15δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστίν" ***).

§. 64. Οὐ χρόνῳ τοίνυν τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐξ αἰῶνος, οὐδὲ μὴν ἤρξατό ποτε ἡ εὐεργεσία αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ περιορίζεται τόποις ἢ ἀνθρώποις τισίν, οὐδὲ γὰρ μερικὴ ἡ εὐποιία αὐτοῦ· 20„ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης", φησίν, „ἐν αὐταῖς εἰσελθὼν, ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ" †). ἐξηγούμενος δὲ τὸ ῥητὸν τοῦ προφήτου Βαρνάβας ἐπιφέρει· ‚πολλῶν πυλῶν ἀνεῳγυιῶν, ἡ ἐν δικαιο-25σύνῃ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες.' τῆς αὐτῆς ἔχεται ἐννοίας κἀκεῖνο τὸ προφητικόν· „κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν" ††)· οὐ τῶν διαθηκῶν τῶν διαφόρων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς διδασκαλίας τρόπων τῶν τε ἐν Ἕλλησιν εἰς 30δικαιοσύνην ἀγόντων τῶν τε ἐν βαρβάροις. σαφῶς δὲ ἤδη καὶ ὁ Δαβὶδ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ ψάλλει· ‚ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἅιδην πάντα

---

*) Psalm. 119, 66. **) Ibid. 144, 20. ***) Actor. 10, 34 sq. †) Psalm. 118, 19 sq. ††) Ibid. 29, 3.

τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ θεοῦ" *). ἐπιλανθάνονται δὲ δῆλον ὅτι οὗ πρότερον ἐμέμνηντο, καὶ ὃν πρὶν ἢ ἐκλαθέσθαι ἐγίνωσκον, τοῦτον παραπέμπονται, ἣν ἄρα εἴδησίς τις ἀμαυρὰ τοῦ θεοῦ καὶ 5παρὰ τοῖς ἔθνεσι.

§. 65. Καὶ ταυτὶ μὲν τῇδε ἐχέτω, πολυμαθῆ δὲ εἶναι χρὴ τὸν γνωστικόν, καὶ ἐπειδὴ Ἕλληνές P. φασι Πρωταγόρου προκατάρξαντος παντὶ λόγῳ λόγον 275.ἀντικεῖσθαι παρεσκευάσθαι καὶ πρὸς τοὺς τοιού-Sylb.τους τῶν λόγων ἁρμόζει λέγεσθαι. λέγει γὰρ ἡ 10γραφή· „ὁ τὰ πολλὰ λέγων καὶ ἀντακούσεται" **); παραβολὴν δὲ κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ; ἔστω τοί- P. νυν πιστὸς ὁ τοιοῦτος, ἔστω δυνατὸς γνῶσιν ἐξει-778. 15πεῖν, ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἤτω γοργὸς ἐν Pott. ἔργοις ἤτω ἁγνός. τοσούτῳ γὰρ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι,' ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησί· τοιοῦτος οἷός τε ἐκείνῳ πείθεσθαι τῷ παραγγέλματι. „καὶ 20οὓς μὲν ἐκ πυρὸς ἁρπάζετε, διακρινομένους δὲ ἐλεεῖτε" ***). ἀμέλει τὸ δρέπανον ἕνεκεν τοῦ κλαδεύειν προηγουμένως γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πεπλεγμένα τὰ κλήματα διαστέλλομεν ἐν αὐτῷ καὶ ἀκάνθας κόπτομεν τῶν συμπεφυκυιῶν ταῖς ἀμπέλοις, αἷς οὐ 25ῥᾴδιόν ἐστι προσελθεῖν, ταῦτα δὲ πάντα τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ κλαδεῦσαι. πάλιν ἄνθρωπος προηγουμένως γέγονεν εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ, ἀλλὰ καὶ γεωμετρεῖ καὶ γεωργεῖ καὶ φιλοσοφεῖ, ὧν τὸ μὲν ἐπὶ τὸ ζῆν, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ εὖ ζῆν, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ μελετᾶν τὰ 30ἀποδεικτικὰ γεγένηται.

§. 66. Ναὶ μὴν οἱ λέγοντες τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ὁρμᾶσθαι, κἀκεῖνο ἐπιστησάτωσαν ὅτι φησὶν ἡ γραφὴ „μετασχηματίζεσθαι τὸν διάβο-

---

*) Psalm. 9, 17. **) Iob. 11, 2.
***) Iudic. 22, 23.

λον εἰς ἄγγελον φωτὸς" *), τί ποιήσοντα; εὔδηλον ὅτι προφητεύσοντα. εἰ δὲ ὡς ἄγγελος φωτὸς προφητεύει, ἀληθῆ ἄρα ἐρεῖ. εἰ ἀγγελικὰ καὶ φωτεινὰ προφητεύσει καὶ ὠφέλιμα, τότε ὅτε καὶ μετασχημα-
5τίζεται καθ' ὁμοιότητα ἐνεργείας, κἂν ἄλλος ᾖ κατὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀποστασίας, ἐπεὶ πῶς ἂν ἀπατήσειέν τινα, μὴ διὰ τῶν ἀληθῶν ὑπαγόμενος τὸν φιλομαθῆ εἰς οἰκειότητα καὶ οὕτως ὕστερον εἰς ψεῦδος ὑποσύρων; ἄλλως τε καὶ ἐπιστάμενος τὴν ἀλή-
10θειαν εὑρεθήσεται, καὶ εἰ μὴ καταληπτικῶς, ἀλλ' οὖν οὐκ ἄπειρός γε αὐτῆς. οὐ τοίνυν ψευδὴς ἡ φιλοσοφία, κἂν ὁ κλέπτης καὶ ὁ ψεύστης κατὰ μετασχηματισμὸν ἐνεργείας τὰ ἀληθῆ λέγῃ. οὐδὲ μὴν διὰ τὸν λέγοντα, προκατεγνωστέον ἀμαθῶς καὶ τῶν
15λεγομένων. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν προφητεύειν νῦν δὴ λεγομένων παρατηρητέον, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα σκοπητέον εἰ τῆς ἀληθείας ἔχεται.

§. 67. Ἤδη δὲ καὶ καθολικῷ λόγῳ πάντα ἀναγκαῖα καὶ λυσιτελῆ τῷ βίῳ θεόθεν ἥκειν εἰς ἡμᾶς
20λέγοντες, οὐκ ἂν ἁμάρτοιμεν, τὴν δὲ φιλοσοφίαν καὶ μᾶλλον Ἕλλησιν οἷον διαθήκην οἰκείαν αὐτοῖς δεδόσθαι ὑποβάθραν οὖσαν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας, κἂν οἱ φιλοσοφοῦντες τὰ Ἑλλήνων ἐθελοκωφῶσι τὴν ἀλήθειαν, ἐξευτελίζοντες τὴν φωνὴν τὴν
25βαρβάρων ἢ καὶ ὑφορώμενοι τὸν ἐπηρτημένον τῷ P. πιστῷ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους τοῦ θανάτου 774. κίνδυνον. ὥσπερ δὲ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ, Pott. οὕτως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ „ἐπεσπάρη τὰ ζιζάνια" **), πρὸς τοῦ τῶν ζιζανίων οἰκείου γεωργοῦ. ὅθεν αἵ τε
30αἱρέσεις παρ' ἡμῖν συνανεφύησαν τῷ γονίμῳ πυρῷ, οἵ τε τὴν Ἐπικούρου ἀθεότητα καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ ὅσα ἄλλα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπέσπαρταί τῇ Ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ κηρύσσοντες νόθοι τῆς

---

*) 2 Corinth. 11, 19. **) Matth. 13, 25.

θεόθεν δωρηθείσης γεωργίας Ἕλλησιν ὑπάρχουσι καρποί.

§. 68. Ταύτην „σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου" *) τὴν φιλήδονον καὶ φίλαυτον ὁ ἀπόστολος λέγει, ὡς
5ἂν τὰ τοῦ κόσμου τοῦδε καὶ τὰ περὶ αὐτὸν μόνον διδάσκουσαν, ὑποκειμένην τε ἀκολούθως κατὰ προστασίαν τοῖς τῆδε ἄρχουσι, διὸ καὶ στοιχειωτική τίς ἐστιν ἡ μερικὴ αὕτη φιλοσοφία τῆς τελείας ὄντως ἐπιστήμης ἐπέκεινα κόσμου περὶ τὰ νοητὰ καὶ ἔτι
10τούτων τὰ πνευματικώτερα ἀναστρεφομένης, „ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη ἀνθρώπων" **), πρὶν ἢ διασαφῆσαι τὸν περὶ τούτων λόγον ἡμῖν τὸν διδάσκαλον ἅγια ἁγίων καὶ ἔτι τούτων κατ' ἐπανάβασιν τὰ ἁγιώτερα ἀπο-
15καλύψαντος τοῖς γνησίως καὶ μὴ νόθως τῆς κυριακῆς υἱοθεσίας κληρονόμοις. αὐτίκα γὰρ τολμῶμεν φάναι, ἐνταῦθα γὰρ ἡ πίστις ἡ γνωστικὴ πάντων ἐπιστήμονα εἶναι καὶ πάντων περιληπτικὸν βεβαίᾳ καταλήψει κεχρημένον καὶ ἐπὶ τῶν ἡμῖν ἀπόρων καὶ
20τῷ ὄντι γνωστικῶν, ὁποῖος ἦν Ἰάκωβος, Πέτρος, Ἰωάννης, Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, γνώσεως γὰρ πλήρης ἡ προφητεία, ὡς ἂν παρὰ κυρίου δοθεῖσα καὶ διὰ κυρίου πάλιν τοῖς ἀποστόλοις σαφηνισθεῖσα, καὶ μή τι ἡ γνῶσις ἰδίωμα ψυχῆς τυγχάνει
25λογικῆς εἰς τοῦτο ἀσκουμένης, ἵνα διὰ τῆς γνώσεως εἰς ἀθανασίαν ἐπιγραφῇ, ἄμφω γὰρ δυνάμεις τῆς ψυχῆς γνῶσίς τε καὶ ὁρμή.

§. 69. Εὑρίσκεται δ' ἡ ὁρμὴ μετά τινα συγκατάθεσιν κίνησις οὖσα, ὁ γὰρ ὁρμήσας εἴς τινα
30πρᾶξιν πρότερον τὴν γνῶσιν τῆς πράξεως λαμβάνει, δεύτερον δὲ τὴν ὁρμήν. ἔτι κἀπὶ τοῦδε κατανοήσωμεν, ἐπειδὴ γὰρ τὸ μαθεῖν τοῦ πρᾶξαι πρεσβύτερόν ἐστιν, φύσει γὰρ ὁ πράσσων τοῦτο ὃ πρᾶξαι βούλεται, μανθάνει πρότερον, καὶ ἡ μὲν γνῶσις ἐκ τοῦ

---

*) 1 Corinth. 2, 6. **) Ibid. v. 9.

μαθεῖν, τὸ πρᾶξαι δ' ἐκ τοῦ ὁρμῆσαι, κἀκ τοῦ μανθάνειν ἡ γνῶσις, ἕπεται δὲ τῇ ἐπιστήμῃ ὁρμὴ μεθ' ἣν ἡ πρᾶξις, ἀρχὴ καὶ δημιουργὸς πάσης λογικῆς πράξεως ἡ γνῶσις εἴη ἄν, ὥστ' αὖ εἰκότως ταύτῃ μόνῃ χα- P.
5ρακτηρίζοιτο ἡ τῆς λογικῆς ἰδιότης ψυχῆς· τῷ 755.
ὄντι γὰρ ἡ μὲν ὁρμὴ, καθάπερ γνῶσίς ἐστιν ἐπὶ Pott.
τῶν ὄντων κινουμένη, γνῶσις δὲ αὐτὸ τοῦτο θέα τίς ἐστι τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων ἤτοι τινὸς ἢ τινῶν, τελειωθεῖσα δὲ τῶν συμπάντων.

10 §. 70. Καίτοι φασί τινες τὸν σοφὸν ἄνθρω-
P. πον πεπεῖσθαι εἶναί τινα ἀκατάληπτα, ὡς καὶ περὶ τού-
276. των ἔχειν τινὰ κατάληψιν καταλαμβάνοντος, ὅτι ἀκα-
371b. τάληπτα ἔσται τὰ ἀκατάληπτα. ὅπερ ἐστὶ κοινὸν καὶ τῶν ὀλίγον προορᾶσθαι δυναμένων, βεβαιοῖ γὰρ ὁ τοι-
15οῦτος εἶναί τινα ἀκατάληπτα, ὁ γνωστικὸς δὲ ἐκεῖνος περὶ οὗ λέγω τὰ δοκοῦντα ἀκατάληπτα εἶναι τοῖς ἄλλοις αὐτὸς καταλαμβάνει, πιστεύσας ὅτι οὐδὲν ἀκατάληπτον τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ὅθεν οὐδὲ ἀδίδακτον· ὁ γὰρ δι' ἀγάπην τὴν πρὸς ἡμᾶς παθὼν οὐ-
20δὲν ἂν ὑπεστείλατο εἰς διδασκαλίαν τῆς γνώσεως. γίνεται τοίνυν αὕτη ἡ πίστις ἀπόδειξις βεβαία, ἐπεὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθεῖσιν ἀλήθεια ἕπεται. εἰ δὲ καὶ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, „οἶδεν τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στροφὰς λόγων καὶ
25λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων ὁ τῆς σοφίας μαθητής" *).

Cap. IX.

§. 71. Τοιοῦτος γὰρ ὁ γνωστικὸς, ὡς μόνοις τοῖς διὰ τὴν μονὴν τοῦ σώματος γινομένοις πάθεσι
30περιπίπτειν, οἷον πείνῃ, δίψει καὶ τοῖς ὁμοίοις. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ σωτῆρος τὸ σῶμα ἀπαιτεῖν ὡς σῶμα

*) Sapient. 7, 17 sq.

τὰς ἀναγκαίας ὑπηρεσίας εἰς διαμονὴν, γέλως ἂν εἴη, ἔφαγεν γὰρ οὐ διὰ τὸ σῶμα δυνάμει συνεχόμενον ἁγίᾳ, ἀλλ᾽ ὡς μὴ τοὺς συνόντας ἄλλως περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὑπεισέλθοι, ὥσπερ ἀμέλει ὕστερον δοκήσει
5τινὲς αὐτὸν πεφανερῶσθαι ὑπέλαβον, αὐτὸς δὲ ἁπαξαπλῶς ἀπαθὴς ἦν, εἰς ὃν οὐδὲν παρεισδύεται κίνημα παθητικὸν οὔτε ἡδονὴ οὔτε λύπη, οἱ δὲ ἀπόστολοι ὀργῆς καὶ φόβου καὶ ἐπιθυμίας διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας γνωστικώτερον κρατήσαντες καὶ
10τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ τῶν παθητικῶν κινημάτων, οἷον θάρσος, ζῆλον, χαρὰν, ἐπιθυμίαν, οὐδὲ αὐτὰ ἀνεδέξαντο ἐμπέδῳ τινὶ τῆς διανοίας καταστάσει μηδὲ καθοτιοῦν μεταβαλλόμενοι, ἀλλ᾽ ἐν ἕξει ἀσκήσεως ἀεὶ μένοντες ἀναλλοίωτοι μετά γε τὴν τοῦ κυρίου
15ἀνάστασιν. κἂν γὰρ μετὰ λόγου γινόμενα τὰ προειρημένα ἀγαθά τις ἐκδέχηται, ἀλλ᾽ οὖν γε ἐπὶ τοῦ τελείου οὐ παραδεκτέον, ὃς οὔτε θαρσεῖν ἔχει, οὐδὲ γὰρ ἐν δεινοῖς γίνεται μηδὲν δεινὸν ἡγούμενος τῶν ἐν τῷ βίῳ, οὐδὲ ἀποστῆσαί τι καὶ τούτου αὐτὸν
20τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης δύναται, οὐδὲ εὐθυμίας χρεία ἐστίν· οὔτε γὰρ εἰς λύπην ἐμπίπτει πάντα καλῶς γίνεσθαι πεπεισμένος, οὐδὲ μὴν θυμοῦται, οὐδὲ γάρ ἐστιν ὅ τι συγκινήσει αὐτὸν πρὸς θυμὸν, ἀγαπῶντα ἀεὶ τὸν θεὸν καὶ πρὸς τούτῳ μόνῳ ὅλον
25τετραμμένον καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν τῶν κτισμάτων τοῦ θεοῦ μεμισηκότα. ἀλλ᾽ οὐδὲ ζηλοῖ, οὐδὲ γὰρ ἐνδεῖ τι αὐτῷ πρὸς ἐξομοίωσιν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ εἶναι· οὐδὲ ἄρα φιλεῖ τινὰ τὴν κοινὴν ταύτην φιλίαν, ἀλλ᾽ ἀγαπᾷ τὸν κτίστην διὰ τῶν κτισμάτων.

P. 776. Pott.

30 §. 72. Οὔτ᾽ οὖν ἐπιθυμίᾳ καὶ ὀρέξει τινὶ περιπίπτει οὔτε ἐνδεής ἐστι κατά γε τὴν ψυχὴν τῶν ἄλλων τινὸς συνὼν ἤδη δι᾽ ἀγάπης τῷ ἐραστῷ, ᾧ δὴ ᾠκείωται κατὰ τὴν αἵρεσιν καὶ τῇ ἐξ ἀσκήσεως ἕξει, τούτῳ προσεχέστερον συνεγγίζων, μακάριος
35ὢν διὰ τὴν τῶν ἀγαθῶν περιουσίαν, ὥστε ἕνεκά γε τούτων ἐξομοιοῦσθαι βιάζεται τῷ διδασκάλῳ εἰς ἀπά-

θειαν, νοερὸς γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ κάθ' ὃν ὁ τοῦ νοῦ εἰκονισμὸς ὁράσει μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ, ᾗ καὶ θεοειδὴς καὶ θεοείκελος ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ κατὰ ψυχὴν, ὅ τε αὖ θεὸς ἀνθρωποειδής· τὸ γὰρ εἶδος ἑκάστου,
5ὁ νοῦς, ᾧ χαρακτηριζόμεθα. παρ' ὃ καὶ οἱ εἰς ἄνθρωπον ἁμαρτάνοντες ἀνόσιοί τε καὶ ἀσεβεῖς, λῆρος γὰρ καὶ τὸ φάσκειν τὸν γνωστικὸν καὶ τέλειον μὴ δεῖν ἀφαιρεῖν θυμοῦ καὶ θάρσους, ὡς μὴ καὶ ἄνευ τούτων κατεξαναστησομένου τῶν περιστάσεων οὐδ'
10ὑπομενοῦντος τὰ δεινά.

§. 73. Ἀλλ' εἰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀφέλοιμεν αὐτοῦ ὡς πάντως ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συγχεθησομένου καὶ διὰ τοῦτο κάκιστα ἀπαλλάξαντος τοῦ [τε] ζῆν, εἰ μὴ μετείη αὐτῷ, ᾗ τισιν ἔδοξεν, οὐκ ἂν τῶν ὁμοίων
15τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς ἔφεσιν λάβοι. εἰ γοῦν ἡ πᾶσα οἰκείωσις ἡ πρὸς τὰ καλὰ μετ' ὀρέξεως γίνεται, πῶς ἀπαθὴς μένει, φησὶν, ὁ τῶν καλῶν ὀρεγόμενος; ἀλλ' οὐκ ἴσασιν, ὡς ἔοικεν, οὗτοι τὸ θεῖον τῆς ἀγάπης, οὐ γάρ ἐστιν ἔτι ὄρεξις τοῦ ἀγαπῶντος ἡ ἀγάπη,
20στερκτικὴ δὲ οἰκείωσις εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως P. ἀποκαθεστακυῖα τὸν γνωστικὸν χρόνου καὶ τόπου 777. μὴ προσδεόμενον. ὁ δ' ἐν οἷς ἔσται δι' ἀγάπης ἤδη Pott. γενόμενος, τὴν ἐλπίδα προειληφὼς διὰ τῆς γνώσεως οὐδὲ ὀρέγεταί τινος, ἔχων ὡς οἷόν τε αὐτὸ τὸ ὀρε-
25κτόν. εἰκότως τοίνυν ἐν τῇ μιᾷ ἕξει μένει τῇ ἀμεταβόλῳ γνωστικῶς ἀγαπῶν, οὐδ' ἄρα ζηλώσει ἐξομοιωθῆναι τοῖς καλοῖς εἶναι δι' ἀγάπης ἔχων τοῦ κάλλους. θάρσους τε καὶ ἐπιθυμίας τίς ἔτι τούτῳ χρεία τὴν ἐκ τῆς ἀγάπης οἰκείωσιν πρὸς τὸν ἀπαθῆ
30θεὸν ἀπειληφότι καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑαυτὸν εἰς τοὺς φίλους ἐγγεγραφότι;

§. 74. Ἐξαιρετέον ἄρα τὸν γνωστικὸν ἡμῖν καὶ τέλειον ἀπὸ παντὸς ψυχικοῦ πάθους, ἡ μὲν γὰρ γνῶσις συνάσκησιν, ἡ συνάσκησις δὲ ἕξιν ἢ διάθε-
35σιν, ἡ κατάστασις δὲ ἡ τοιάδε ἀπάθειαν ἐργάζεται, οὐ μετριοπάθειαν, ἀπάθειαν δὲ καρποῦται παντελῆς

τῆς ἐπιθυμίας ἐκκοπή. ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων τῶν θρυ-
λουμένων ἀγαθῶν, τουτέστι τῶν παρακειμένων τοῖς
πάθεσιν παθητικῶν ἀγαθῶν, μεταλαμβάνει ὁ γνω-
στικός, οἷον εὐφροσύνης λέγω, ἥτις παράκειται τῇ
5ἡδονῇ καὶ κατηφείᾳ, αὕτη γὰρ τῇ λύπῃ παρέζευκται
καὶ εὐλαβείᾳ, ὑπέσταλκεν γὰρ τῷ φόβῳ, ἀλλ' οὐδὲ
θυμοῦ· παρὰ τὴν ὀργὴν οὗτος τέτακται.

§ 75. Κἂν λέγωσί τινες μηκέτ' εἶναι ταῦτα
κακά, ἀλλ' ἤδη ἀγαθά· ἀδύνατον γὰρ τὸν ἅπαξ τε-
10λειωθέντα δι' ἀγάπης καὶ τὴν ἀπλήρωτον τῆς θεω-
P. ρίας εὐφροσύνην ἀϊδίως καὶ ἀκορέστως ἑστιώμενον
277. ἐπὶ τοῖς μικροῖς καὶ χαμαιζήλοις ἐπιτέρπεσθαι, τίς
Sylb. γὰρ ὑπολείπεται ἔτι τούτῳ εὔλογος αἰτία ἐπὶ τὰ κο-
σμικὰ παλινδρομεῖν ἀγαθὰ τῷ „τὸ ἀπρόσιτον" ἀπει-
15ληφότι „φῶς" *); κἂν μηδέπω κατὰ τὸν χρόνον καὶ
τὸν τόπον, ἀλλ' ἐκείνῃ γε τῇ γνωστικῇ ἀγάπῃ, δι'
ἣν καὶ ἡ κληρονομία καὶ ἡ παντελὴς ἕπεται ἀποκα-
τάστασις βεβαιοῦντος δι' ἔργων τοῦ μισθαποδότου,
ὃ διὰ τοῦ ἑλέσθαι γνωστικῶς, διὰ τῆς ἀγάπης φθά-
20σας προείληφεν ὁ γνωστικός. ἢ γὰρ οὐχὶ ἀποδημῶν
πρὸς τὸν κύριον δι' ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν κἂν τὸ
σκῆνος αὐτοῦ ἐπὶ γῆς θεωρῆται ἑαυτὸν μὲν οὐκ ἐξάγει
τοῦ βίου· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐτῷ, ἐξήγαγεν δὲ
τὴν ψυχὴν τῶν παθῶν, συγκεχώρηται γὰρ αὐτῷ,
25ζῇ τε αὖ νεκρώσας τὰς ἐπιθυμίας καὶ οὐκ ἔτι συγ-
χρῆται τῷ σώματι, μόνον δὲ αὐτῷ ἐπιτρέπει χρῆ-
σθαι τοῖς ἀναγκαίοις, ἵνα μὴ τὴν αἰτίαν τῆς διαλύ- P.
σεως παράσχῃ. 778.

§. 76. Πῶς οὖν ἔτι τούτῳ τῆς ἀνδρείας χρεία; Pott.
30μὴ γινομένῳ ἐν δεινοῖς τῷ γε μὴ παρόντι, ὅλῳ δὲ
ἤδη συνόντι τῷ ἐραστῷ. τίς δὲ καὶ σωφροσύνης
ἀνάγκη μὴ χρῄζοντι αὐτῆς; τὸ γὰρ ἔχειν τοιαύτας
ἐπιθυμίας, ὡς σωφροσύνης δεῖσθαι πρὸς τὴν τούτων
ἐγκράτειαν οὐδέπω καθαροῦ, ἀλλ' ἐμπαθοῦς, ἀν-

*) 1 Timoth. 6, 16.

δρεία τε διὰ φόβον καὶ δειλίαν παραλαμβάνεται· οὐ γὰρ δὴ πρέπον ἔτι τὸν φίλον τοῦ Θεοῦ, ὃν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὴν ἄκραν ἐγκαταλεγῆναι υἱοθεσίαν, ἡδοναῖς ἢ φόβοις περιπί-5πτειν, καὶ περὶ τὴν καταστολὴν ἀπασχολεῖσθαι τῶν παθῶν. τολμήσας γὰρ φήσαιμ᾽ ἄν, καθάπερ προωρισμένως κεῖται δι᾽ ὧν πράξει καὶ οὗ τεύξεται, οὕτως καὶ αὐτὸς προορίσας ἔχει δι᾽ ὃν ἔγνω ὃν ἠγάπησεν, οὐκ ἔχων δυστέκμαρτον τὸ μέλλον, καθάπερ οἱ 10πολλοὶ στοχαζόμενοι βιοῦσιν, ἀπειληφὼς δὲ διὰ πίστεως γνωστικῆς, ὃ τοῖς ἄλλοις ἄδηλον.

§. 77. Κἄστιν αὐτῷ δι᾽ ἀγάπην ἐνεστὼς ἤδη τὸ μέλλον, πεπίστευκεν γὰρ διά τε τῆς προφητείας διά τε τῆς παρουσίας τῷ μὴ ψευδομένῳ Θεῷ, καὶ 15ὃ πεπίστευκεν, ἔχει καὶ κρατεῖ τῆς ἐπαγγελίας, ἀλήθεια δὲ ὁ ἐπαγγειλάμενος, καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας διὰ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἐπαγγειλαμένου κατ᾽ ἐπιστήμην βεβαίως ἀπείληφεν. ὁ δὲ τὴν ἐν οἷς ἐστὶ κατάστασιν βεβαίαν τῶν μελλόντων κατάληψιν εἰδὼς δι᾽ ἀγάπης 20προσαπαντᾷ τῷ μέλλοντι. αὐτίκα οὐδὲ εὔξεται τυχεῖν τῶν τῆδε ὁ τεύξεσθαι πεπεισμένος τῶν ὄντως ἀγαθῶν, ἔχεσθαι δὲ ἀεὶ τῆς ἐπιβόλου καὶ κατορθωτικῆς πίστεως καὶ πρὸς τοῖσδε παμπόλλους ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοίους αὐτῷ γενέσθαι εὔξεται, εἰς δό-25ξαν τοῦ Θεοῦ, ἣ κατ᾽ ἐπίγνωσιν τελειοῦται, σωτήριος γάρ τις ὁ τῷ σωτῆρι ἐξομοιούμενος, εἰς ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσει χωρῆσαι τὴν εἰκόνα. θέμις ἀπαραβάτως τὰ κατὰ τὰς ἐντολὰς κατορθῶν. τὸ δ᾽ ἐστὶ θρησκεύειν τὸ θεῖον διὰ τῆς ὄντως δικαιοσύνης ἔργων 30τε καὶ γνώσεως.

§. 78. Τούτου φωνὴν κατὰ τὴν εὐχὴν οὐκ αναμένει κύριος· „αἴτησαι", λέγων, „καὶ ποιήσω· ἐννοήθητι, καὶ δώσω". καθόλου γὰρ ἐν τῷ τρεπομένῳ τὸ ἄτρεπτον ἀδύνατον λαβεῖν πῆξιν καὶ σύστασιν, 35ἐν τροπῇ δὲ τῇ συνεχεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἀστάτου τοῦ ἡγεμονικοῦ γινομένου ἡ ἑκτικὴ δύναμις οὐ σώζεται.

ὃ γὰρ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπεισιόντων καὶ προσπιπτόν-
των ἀεὶ μεταβάλλεται, πῶς ἄν ποτε ἐν ἕξει καὶ δια-
θέσει καὶ συλλήβδην ἐν ἐπιστήμης κατοχῇ γένοιτ' P.
ἄν; καίτοι καὶ οἱ φιλόσοφοι τὰς ἀρετὰς ἕξεις καὶ 779.
5 διαθέσεις καὶ ἐπιστήμας οἴονται. ὡς δὲ οὐ συγγεν- Pott.
νᾶται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐπίμικτός ἐστιν ἡ γνῶ-
σις, καὶ προσοχῆς μὲν δεῖται κατὰ τὰς ἀρχὰς ἡ μά-
θησις αὐτῆς ἐκθρέψεώς τε καὶ αὐξήσεως, ἔπειτα δὲ ἐκ
τῆς ἀδιαλείπτου μελέτης εἰς ἕξιν ἔρχεται, οὕτως ἐν ἕξει
10 τελειωθεῖσα τῇ μυστικῇ ἀμετάπτωτος δι' ἀγάπην μένει,
οὐ γὰρ μόνον τὸ πρῶτον αἴτιον καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γε-
γενημένον αἴτιον κατείληφεν καὶ περὶ τούτων ἐμπέ-
δως ἔχει, μονίμως μονίμους καὶ ἀμεταπτώτους καὶ
ἀκινήτους λόγους κεκτημένος, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγαθῶν
15 καὶ περὶ κακῶν περί τε γενέσεως ἁπάσης καὶ συλ-
λήβδην εἰπεῖν, περὶ ὧν ἐλάλησεν ὁ κύριος, τὴν ἀκρι-
βεστάτην ἐκ καταβολῆς κόσμου εἰς τέλος, ἀλήθειαν
παρ' αὐτῆς ἔχει τῆς ἀληθείας μαθὼν οὐκ εἴ πού τι
φανείη πιθανὸν ἢ κατὰ λόγον Ἑλληνικὸν ἀναγκαστι-
20 κὸν πρὸ αὐτῆς αἱρούμενος τῆς ἀληθείας, τὰ δὲ εἰ-
ρημένα ὑπὸ κυρίου σαφῆ καὶ πρόδηλα ἔχει λαβών,
κἂν τοῖς ἄλλοις ᾖ ἐπικεκρυμμένα, ἤδη περὶ πάντων
ἀπείληφε τὴν γνῶσιν, τὰ λόγια δὲ τὰ παρ' ἡμῖν
θεσπίζει περί τε τῶν ὄντων ὡς ἔστι, περί τε τῶν
25 μελλόντων ὡς ἔσται, περί τε τῶν γεγονότων ὡς
ἐγένετο.

§. 79. Ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς μόνοις ὢν ἐπι-
στημῶν κρατιστεύσει καὶ τὸν περὶ τἀγαθοῦ λόγον
πρεσβεύσει, τοῖς νοητοῖς προσκείμενος, ἀεὶ ἀπ' ἐκεί-
30 νων ἄνωθεν τῶν ἀρχετύπων τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπεια
αὐτοῦ διοίκησιν ἀπογραφόμενος, καθάπερ οἱ προϊ-
ζόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἄστρον τὴν ναῦν κατευθύνον-
τες, πρὸς πᾶσαν καθήκουσαν πρᾶξιν ἑτοίμως ἔχειν
παρεσκευασμένος πάντα τὰ ὀχληρὰ καὶ δεινὰ εἰθι-
35 σμένος ὑπερορᾶν, ὅταν ὑπομεῖναι δέῃ, μηδὲν προπε-
τὲς μηδὲ ἀσύμφωνον μήτε αὐτῷ μήτε τοῖς κοινοῖς

ποτὲ ἐπιτελῶν, προσεκτικὸς ὢν καὶ ἀκατάπληκτος ἡδοναῖς ταῖς τε ὕπαρ ταῖς τε δι' ὀνειράτων, διαίτῃ γὰρ λιτῇ καὶ αὐταρκείᾳ συνειθισμένος, σωφρονικὸς, εὐσταλὴς, μετὰ σεμνότητος ὑπάρχει, ὀλίγων τῶν ἀναγκαίων 5 πρὸς τὸ διαζῆν δεόμενος, μηδὲν περιττὸν πραγματευόμενος, ἀλλὰ μηδὲ ταῦτα ὡς προηγούμενα, ἐν P. δὲ τῆς κατὰ τὸν βίον κοινωνίας ὡς ἀναγκαῖα τῇ τῆς 278 σαρκὸς ἐπιδημίᾳ εἰς ὅσον ἀνάγκη προσιέμενος, προη-Sylb. γουμένη γὰρ αὐτῷ ἡ γνῶσις.

Cap. X.

10 §. 80. Κατ' ἐπακολούθημα τοίνυν καὶ τοῖς εἰς γνῶσιν γυμνάζουσιν αὐτὸν προσαναίνεται παρ' ἑκάστου μαθήματος τὸ πρόσφορον τῇ ἀληθείᾳ λαμβάνων. P. 780. τῆς μὲν οὖν μουσικῆς τὴν ἐν τοῖς ἡρμοσμένοις ἀναλογίαν διώκων, ἐν δὲ τῇ ἀριθμητικῇ τὰς Pott. 15 αὐξήσεις καὶ μειώσεις τῶν ἀριθμῶν παρασημειούμενος καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις καὶ ὡς τὰ πλεῖστα ἀναλογίᾳ τινὶ ἀριθμῶν ὑποπέπτωκεν, τὴν γεωμετρικὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς θεωρῶν καὶ ἐθιζόμενος συνεχές τι διάστημα νοεῖν καὶ οὐσίαν ἀμετάβλητον 20 ἑτέραν τῶνδε τῶν σωμάτων οὖσαν, ἔκ τε αὖ τῆς ἀστρονομίας γῆθεν αἰωρούμενος τε τῷ νῷ συνυψωθήσεται οὐρανῷ καὶ τῇ περιφορᾷ συμπεριπολήσει, ἱστορῶν ἀεὶ τὰ θεῖα καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα συμφωνίαν, ἀφ' ὧν ὁρμώμενος Ἀβραὰμ εἰς τὴν τοῦ 25 κτίσαντος ὑπεξανέβη γνῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῇ διαλεκτικῇ προσχρήσεται ὁ γνωστικὸς τὴν εἰς εἴδη τῶν γενῶν ἐκλεγόμενος διαίρεσιν καὶ τὴν τῶν ὄντων προσίεται διάκρισιν, μέχρις ἂν τῶν πρώτων καὶ ἁπλῶν ἐφάψηται. οἱ πολλοὶ δὲ καθάπερ οἱ παῖδες τὰ μορμο-30 λύκια, οὕτως δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς.

§. 81. Εἰ δὲ τοιαύτη παρ' αὐτοῖς ἐστιν ἡ πίστις, οὐ γὰρ ἂν γνῶσιν εἴποιμι, ἵνα λυθῇ πιθανο-

λογίᾳ, λυθήτω διὰ τούτους μάλιστα ὁμολογούντων
οὐχ ἕξειν τὴν ἀλήθειαν, ἀνίκητος γάρ, φησίν, ἡ
ἀλήθεια, ψευδοδοξία δὲ καταλύεται. αὐτίκα πορ-
φύραν ἐξ ἀντιπαραθέσεως ἄλλης πορφύρας ἐκλεγό-
μεθα. ὥστ' εἴ τις ὁμολογεῖ καρδίαν μὴ ἔχειν διηρ-
θρωμένην, τράπεζαν οὐκ ἔχει τὴν τῶν ἀργυραμοι-
βῶν οὐδὲ μὴν τὸ κριτήριον τὸν λόγον. καὶ πῶς ἔτι
τραπεζίτης οὗτος δοκιμάσαι μὴ δυνάμενος καὶ δια-
κρῖναι τὸ κίβδηλον νόμισμα τοῦ παραχαράγματος;
10 κέκραγεν δὲ ὁ Δαβίδ, „ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευ-
θήσεται δίκαιος" *). οὔτ' οὖν ἀπατηλῷ λόγῳ οὐδὲ
μὴν πεπλανημένῃ ἡδονῇ, ὅθεν οὐδὲ τῆς οἰκείας κλη-
ρονομίας σαλευθήσεται. „ἀπὸ ἀκοῆς ἄρα πονηρᾶς
οὐ φοβηθήσεται" **) οὔτ' οὖν διαβολῆς κενῆς οὐδὲ
15 μὴν ψευδοδοξίας τῆς περὶ αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς
πανούργους δεδίξεται λόγους ὁ διαγνῶναι τούτους
δυνάμενος ἢ πρός τε τὸ ἐρωτᾶν ὀρθῶς καὶ ἀποκρί-
νασθαι, οἷον θριγκὸς γάρ ἐστι διαλεκτικὴ ὡς μὴ κα-
ταπατεῖσθαι πρὸς τῶν σοφιστῶν τὴν ἀλήθειαν. „ἐπαι-
20 νουμένους" γὰρ χρὴ „ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ τοῦ P.
κυρίου κατὰ τὸν προφήτην ***), εὐφραίνεσθαι τὴν 781.
καρδίαν ζητοῦντας τὸν κύριον". ζητήσατε οὖν αὐ- Pott.
τὸν καὶ κραταιώθητε, ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
διὰ παντὸς παντοίως" †). πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυ-
25 τρόπως λαλήσας, οὐχ ἁπλῶς γνωρίζεται.

§. 82. Οὔκουν ὡς ἀρεταῖς ταύταις συγχρώμε-
νος ἡμῖν ὁ γνωστικὸς πολυμαθὴς ἔσται, ἀλλὰ συν-
εργοῖς τισὶ κἂν τῷ διαστέλλειν τά τε κοινὰ καὶ τὰ
30 ἴδια προσήσεται τὴν ἀλήθειαν, εἶναι γὰρ πάσης
πλάνης καὶ ψευδοδοξίας αἴτιον τὸ μὴ δύνασθαι δια-
κρίνειν πῇ τε ἀλλήλοις τὰ ὄντα κοινωνεῖ καὶ πῇ διε-
νήνοχεν. εἰ δὲ μὴ κατὰ τὰ διωρισμένα τις τὸν λό-

*) Psalm. 112, 6. **) Ibid. v. 7.
***) Psalm. 105, 3 sq. †) Hebr. 1, 1.

γον ἐφοδεύοι, λήσεται συγχέας τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, τούτου δὲ γινομένου εἰς ἀνοδίαν καὶ πλάνην ἐμπίπτειν ἀναγκαῖον. ἡ διαστολὴ δὲ τῶν τε ὀνομάτων τῶν τε πραγμάτων κἀν ταῖς γραφαῖς αὐταῖς 5μέγα φῶς ἐντίκτει ταῖς ψυχαῖς, ἀναγκαῖον γὰρ ἐπακούειν τῶν τε πλείονα σημαινουσῶν λέξεων καὶ τῶν πλειόνων, ὅταν ἕν τι σημαίνωσιν. ὅθεν καὶ τὸ ὀρθῶς ἀποκρίνεσθαι περιγίνεται. τὴν πολλὴν δὲ ἀχρηστίαν παραιτητέον, ἀπασχολοῦσαν περὶ τὰ μηδὲν 10προσήκοντα, οἱονεὶ δὲ συναιτίοις προγυμνάσμασιν εἴς τε τὴν ἀκριβῆ παράδοσιν τῆς ἀληθείας, ὅσον ἐφικτὸν καὶ ἀπερίσπαστον, συγχρωμένους τοῖς μαθήμασι τοῦ γνωστικοῦ καὶ εἰς προφυλακὴν τῶν κακοτεχνούντων λόγων πρὸς ἐκκοπὴν τῆς ἀληθείας.

15 §. 83. Οὐκ ἀπολειφθήσεται τοίνυν τῶν προκοπτόντων περὶ τὰς μαθήσεις τὰς ἐγκυκλίους καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον, τὸν δὲ ἀναγκαῖον καὶ δεύτερον καὶ περιστατικόν, οἷς γὰρ ἂν πανούργως χρήσωνται οἱ 20κατὰ τὰς αἱρέσεις πονούμενοι, τούτοις ὁ γνωστικὸς εἰς εὖ καταχρήσεται. μερικῶς οὖν τυγχανούσης τῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐμφαινομένης ἀληθείας ἡ τῷ ὄντι ἀλήθεια, ὥσπερ ἥλιος ἐπιλάμψας τὰ χρώματα, καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὁποῖον 25ἕκαστον αὐτῶν διαδείκνυσιν. οὕτως δὲ καὶ αὐτὴ πᾶσαν ἐλέγχει σοφιστικὴν πιθανολογίαν. εἰκότως ἄρα προανυπεφώνηται καὶ τοῖς Ἕλλησιν·

ἀρχὰ μεγάλας ἀρετᾶς ὤνασσ᾽ ἀλάθεια.

Cap. XI.

§. 84. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῆς ἀστρονομίας ἔχο-30μεν ὑπόδειγμα τὸν Ἀβραάμ, οὕτως ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς τὸν αὐτὸν Ἀβραάμ. „ἀκούσας γὰρ ὅτι αἰχμάλωτος ἐλήφθη ὁ Λώτ, τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τιη′ P. 782. Pott.

ἀριθμήσας", καὶ ἐπεξελθὼν πάμπολυν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων χειροῦται. φασὶν οὖν εἶναι τοῦ μὲν κυριακοῦ σημείου τύπον *). κατὰ τὸ σχῆμα τὸ τριακοσιοστὸν στοιχεῖον; τὸ δὲ ἰῶτα καὶ τὸ ἦτα τοὔ-
5νομα σημαίνειν τὸ σωτήριον. μηνύεσθαι τοίνυν τοὺς Ἀβραὰμ οἰκείους εἶναι κατὰ τὴν σωτηρίαν, τοὺς τῷ σημείῳ καὶ τῷ ὀνόματι προσπεφευγότας κυρίους γεγονέναι τῶν αἰχμαλωτιζόντων καὶ τῶν τούτοις ἀκολουθούντων παμπόλλων ἀπίστων ἐθνῶν.
10ἤδη δὲ ὁ μὲν τριακόσια ἀριθμὸς τριάς ἐστιν ἐν ἑκατοντάδι, ἡ δεκὰς δὲ ὁμολογεῖται παντέλειος εἶναι.
P. ὁ δὲ ὀκτὼ κύβος ὁ πρῶτος ἡ ἰσότης ἐν ἁπάσαις ταῖς
279. διαστάσεσι, μήκους, πλάτους, βάθους. „αἵ τε ἡμέ-
Sylb. ραι τῶν ἀνθρώπων ἔσονται", φησὶν, „ἔτη ρκ'" **).
15ἔστι δὲ ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ μονάδος κατὰ σύνθεσιν, πεντεκαιδέκατος, σελήνη δὲ πεντεκαιδεκάτη πλησιφαὴς γίνεται.

§. 85. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἑκατὸν εἴκοσι τρίγωνος ἀριθμὸς καὶ συνέστηκεν ἐξ ἰσότητος μὲν τοῦ
20ξδ'; ὧν ἡ κατὰ μέρος σύνθεσις τετραγώνους γεννᾷ· αγεζθιαιγιε'. ἐξ ἀνισότητος δὲ τοῦ νς' ἑπτὰ τῶν ἀπὸ δυάδος ἀρτίων, οἳ γεννῶσι τοὺς ἑτερομήκεις, βδςηιιβιδ'. κατ' ἄλλο πάλιν σημαινόμενον συνέστηκεν ὁ ἑκατὸν κ' ἀριθμὸς ἐκ τεσσάρων, ἑνὸς μὲν
25τριγώνου τοῦ πεντεκαιδεκάτου, ἑτέρου δὲ τετραγώνου τοῦ κε', τρίτου δὲ τετραγώνου τοῦ λε', τετάρτου δὲ ἑξαγώνου τοῦ με'. κατὰ γὰρ τὴν αὐτὴν P.
ἀναλογίαν ὁ ε' παρείληπται καθ' ἕκαστον εἶδος, τῶν 783.
μὲν γὰρ τριγώνων ἀπὸ μονάδος, ε' δὲ ὁ ιε', τῶν Pott.
30δὲ τετραγώνων ὁ κε', καὶ τῶν ἑξῆς ἀναλόγως. ναὶ μὴν ὁ κε' ἀριθμὸς ε' ἀπὸ μονάδος ὢν τῆς Λευιτικῆς φυλῆς εἶναι σύμβολον λέγεται, ὁ δὲ λε' καὶ αὐτὸς ἔχεται τοῦ ἐκ τῶν διπλασίων διαγράμματος ἀριθμητικοῦ καὶ γεωμετρικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ τοῦ ςηθιβ',

*) Genes. 14, 14 sq. **) Genes. 6, 3.

ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν λε΄, ἐν ταύταις ταῖς ἡμέ-
ραις Ἰουδαῖοι διαπλάσσεσθαι τὰ ἑπτάμηνα λέγουσιν.
ὁ δὲ με΄ τοῦ ἐκ τῶν τριπλασίων διαγράμματος τοῦ
ϛ θ ιβ ιη΄, ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν με΄, καὶ ἐν ταύ-
5ταις ὁμοίως ταῖς ἡμέραις τὰ ἐννάμηνα διαπλάσ-
σεσθαί φασι.

§. 86. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ εἶδος τοῦ ἀριθμητι-
κοῦ ὑποδείγματος, γεωμετρίας δὲ ἔστω μαρτύριον ἡ
κατασκευαζομένη σκηνὴ καὶ τεκταινομένη κιβωτὸς,
10ἀναλογίαις τισὶ λογικωτάταις, θείαις ἐπινοίαις κατα-
σκευαζόμεναι, κατὰ συνέσεως δόσιν, ἐκ τῶν αἰσθη-
τῶν εἰς τὰ νοητὰ, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶνδε εἰς τὰ ἅγια,
καὶ τῶν ἁγίων τὰ ἅγια, μεταγούσης ἡμᾶς. τὰ μὲν
γὰρ τετράγωνα „ξύλα" τὸ τετράγωνον σχῆμα πάντη
15βεβηκέναι ὀρθὰς γωνίας ἐπιτελοῦν τὸ ἀσφαλὲς δηλοῖ,
καὶ „μῆκος μὲν τριακόσιοι πήχεις" τοῦ κατασκευά-
σματος, „πλάτους δὲ ν΄, βάθους δὲ λ΄. καὶ εἰς πῆ-
χυν ἄνωθεν" *) συντελεῖται ἐκ τῆς πλατείας βάσεως
ἀποξυνόμενον πυραμίδος τρόπον ἡ κιβωτός. τῶν διὰ
20πυρὸς καθαιρομένων καὶ δοκιμαζομένων σύμβολον ἡ
γεωμετρικὴ αὕτη παρέχεται ἀναλογία εἰς παραπομ-
πὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων μονῶν, ὧν τὰς διαφορὰς αἱ
διαφοραὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν ὑποτεταγμένων μη-
νύουσιν.

25 §. 87. Οἱ δὲ ἐμφερόμενοι λόγοι εἰσὶν ἑξαπλά-
σιοι ὡς τὰ τριακόσια τῶν ν΄, καὶ δεκαπλάσιοι ὡς
τῶν λ΄ δεκαπλάσια τὰ τριακόσια, καὶ ἐπιδίμοιροι,
τὰ γὰρ ν΄ τῶν λ΄ ἐπιδίμοιρα. εἰσὶ δ' οἳ τοὺς τρια-
κοσίους πήχεις σύμβολον τοῦ κυριακοῦ σημείου λέ-
30γουσι, τοὺς ν΄ δὲ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀφέσεως τῆς
κατὰ τὴν πεντηκοστὴν, καὶ τοὺς λ΄ ἢ ὡς ἔν τισι
δώδεκα τὸ κήρυγμα δηλοῦν ἱστοροῦσιν, ὅτι τριακο-
στῷ μὲν ἐκήρυξεν ὁ κύριος ἔτει, ιβ΄ δὲ ἦσαν οἱ ἀπό-
στολοι καὶ εἰς πῆχυν συντελεῖσθαι τὸ κατασκεύασμα

*) Genes. 6, 14—16.

εἰς μονάδα τελευτώσης τῆς τοῦ δικαίου προκοπῆς καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, ἡ δὲ τράπεζα ἡ ἐν P. τῷ ναῷ *) πηχῶν ἐγεγόνει ἕξ, καὶ πόδες οἱ τέσσα- 784. ρες ἀνὰ πῆχυν ἕνα ἥμισυ· συνάγουσιν οὖν τοὺς Pott.
5 πάντας πήχεις δώδεκα συμφώνως τῷ κατὰ τὸν ἐνιαύσιον κύκλον ἑλιγμῷ τῶν μηνῶν τῶν ιβ΄, καθ' οὓς τὰ πάντα φέρει τε καὶ τελεσφορεῖ ἡ γῆ ταῖς τέσσαρσιν ὥραις οἰκειουμένη. γῆς δ' οἶμαι εἰκόνα ἡ τράπεζα δηλοῖ τέσσαρσιν ἐπερειδομένη ποσί, θέρει, με-
10 τοπώρῳ, ἔαρι, χειμῶνι, δι' ὧν ὁδεύει τὸ ἔτος. διὸ καὶ „κυματία στρεπτὰ" **) φησὶν ἔχειν τὴν τράπεζαν, ἤτοι ὅτι περιόδοις καιρῶν κυκλεῖται τὰ πάντα ἢ καὶ τάχα τὴν ὠκεανῷ περιρρεομένην ἐδήλου γῆν.

§. 88. Ἔτι τῆς μουσικῆς παράδειγμα ψάλλων
15 ὁμοῦ καὶ προφητεύων ἐκκείσθω Δαβὶδ ὑμνῶν τὸν θεὸν ἐμμελῶς. προσήκει δὲ εὖ μάλα τὸ ἐναρμόνιον γένος τῇ δωριστὶ ἁρμονίᾳ καὶ τῇ φρυγιστὶ τὸ διάτονον, ὥς φησιν Ἀριστόξενος. ἡ τοίνυν ἁρμονία τοῦ βαρβάρου ψαλτηρίου τὸ σεμνὸν ἐμφαίνουσα τοῦ μέ-
20 λους ἀρχαιοτάτη τυγχάνουσα ὑπόδειγμα Τερπάνδρῳ μάλιστα γίνεται πρὸς ἁρμονίαν τὴν Δώριον ὑμνοῦντι τὸν Δία ὧδέ πως·

Ζεῦ πάντων ἀρχά, πάντων ἁγήτωρ
Ζεῦ, σοὶ πέμπω ταύταν ὕμνων ἀρχάν.

25 εἴη δ' ἂν τῷ ψαλμῳδῷ κιθάρα ἀλληγορουμένη κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαινόμενον ὁ κύριος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οἱ προσεχῶς κρούοντες τὰς ψυχὰς ὑπὸ μουσηγέτῃ τῷ κυρίῳ. κἂν ὁ σωζόμενος λέγηται λαὸς κιθάρα κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ λόγου καὶ κατ' ἐπίγνω-
30 σιν τοῦ θεοῦ δοξάζων μουσικῶς ἐξακούεται κρουόμενος εἰς πίστιν τῷ λόγῳ, λάβοις δ' ἂν καὶ ἄλλως μουσικὴν συμφωνίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν νόμου καὶ προφητῶν ὁμοῦ καὶ ἀποστόλων σὺν καὶ τῷ εὐαγγελίῳ, τήν τε ὑποβεβηκυῖαν τὴν καθ' ἕκαστον προφή-

*) Cf. Exod. 25, 23 sqq. **) Ibid. v. 24.

τὴν κατὰ τὰς μεταπηδήσεις τῶν προσώπων συνῳδίαν.

§. 89. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν οἱ πλεῖστοι τῶν τὸ ὄνομα ἐπιγραφομένων, καθάπερ οἱ τοῦ Ὀδυσσέως ἑταῖ-
5ροι ἀγροίκως μετίασι τὸν λόγον, οὐ τὰς Σειρῆνας, ἀλλὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέλος παρερχόμενοι, ἀμαθίᾳ βύσαντες τὰ ὦτα, ἐπείπερ ἴσασιν οὐ δυνησόμενοι ἅπαξ ὑποσχόντες τὰς ἀκοὰς Ἑλληνικοῖς μαθήμασι, μετὰ ταῦτα τοῦ νόστου τυχεῖν. τῷ δ' ἀπαν-
10θιζομένῳ τὸ χρειῶδες εἰς ὠφέλειαν τῶν κατηχουμένων καὶ μάλιστα Ἑλλήνων ὄντων, „τοῦ κυρίου δὲ ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς" *), οὐκ ἀφεκτέον τῆς P. φιλομαθίας ἀλόγων δίκην ζώων, πλεῖω δ' ὡς ἔνι 785. μάλιστα βοηθήματα τοῖς ἐπαΐουσιν ἐρανιστέον.. πλὴν Pott.
15οὐδαμῶς τούτοις ἐνδιατριπτέον, ἀλλ' ἢ εἰς μόνον τὸ ἀπ' αὐτῶν χρήσιμον, ὡς λαβόντας τοῦτο καὶ κτησαμένους ἀπεῖναι οἴκαδε δύνασθαι ἐπὶ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν πίσμα τῇ ψυχῇ βέβαιον τὴν ἐκ πάντων ἀσφάλειαν πεπορισμένον. ἁπτέον ἄρα μουσικῆς
20εἰς κατακόσμησιν ἤθους καὶ καταστολήν.

§. 90. Ἀμέλει καὶ παρὰ πότον ψάλλειν ἀλλήλοις προπίνομεν κατεπᾴδοντες ἡμῶν τὰ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸν θεὸν δοξάζοντες ἐπὶ τῇ ἀφθόνῳ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύσεων δωρεᾷ τῶν τε εἰς τὴν τοῦ
25σώματος τῶν τε εἰς τὴν τῆς ψυχῆς αὔξησιν τροφῶν ἀϊδίως ἐπιχορηγηθῆναι. περιττὴ δὲ μουσικὴ ἀποπτυστέα ἡ κατακλῶσα τὰς ψυχὰς καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα τοτὲ μὲν θρηνώδη, τοτὲ δὲ ἀκόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβακχευομένην καὶ μανικήν.
30ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ ἀστρονομίας, αὕτη γὰρ μετὰ τῆς τῶν μεταρσίων ἱστορίας περί τε σχήματος τοῦ παντὸς καὶ φορᾶς οὐρανοῦ τῆς τε τῶν ἄστρων κινήσεως πλησιαίτερον τῇ κτιζούσῃ δυνάμει προσάγουσα τὴν ψυχὴν εὐαισθήτως ἔχειν διδάσκει ὡρῶν

---

*) Corinth. 10, 26.

ἐτίων, ἀέρων μεταβολῆς, ἐπιτολῶν ἄστρων, ἐπεὶ καὶ ναυτιλία καὶ γεωργία τῆς ἀπὸ ταύτης χρείας πεπλήρωται, καθάπερ τῆς γεωμετρίας, ἀρχιτεκτονική τε καὶ οἰκοδομική. παρακολουθητικὴν δ' ὡς ἔνι μάλι-
5στα τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο παρασκευάζει τὸ μάθημα τοῦ τε ἀληθοῦς διορατικὴν καὶ τοῦ ψεύδους διελεγκτικὴν, ὁμολογιῶν τε καὶ ἀναλογιῶν εὑρετικὴν, ὥστε ἐν τοῖς ἀνομοίοις τὸ ὅμοιον θηρᾶν, ἐνάγει τε ἡμᾶς ἐπὶ τὸ εὑρεῖν ἀπλατὲς μῆκος καὶ ἐπιφάνειαν ἀβαθῆ
10καὶ σημεῖον ἀμερὲς καὶ ἐπὶ τὰ νοητὰ μετατίθησιν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν.

§. 91. Συνεργὰ τοίνυν φιλοσοφίας τὰ μαθήματα καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία εἰς τὸ περὶ ἀληθείας διαλαβεῖν. αὐτίκα ἡ χλαμὺς πόκος ἦν τὸ πρῶτον,
15εἶτα ἐξάνθη κρόκη τε ἐγένετο καὶ στήμων, καὶ τότε ὑφάνθη. προπαρασκευασθῆναι τοίνυν τὴν ψυχὴν καὶ ποικίλως ἐργασθῆναι χρὴ, εἰ μέλλοι ἀρίστη κατασκευάζεσθαι, ἐπεὶ τῆς ἀληθείας τὸ μέν ἐστι γνωστικὸν, τὸ δὲ ποιητικὸν, ἐρρύηκεν δὲ ἀπὸ τοῦ θεω-
20ρητικοῦ, δεῖται δὲ ἀσκήσεως καὶ συγγυμνασίας πολλῆς καὶ ἐμπειρίας. ἀλλὰ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ τὸ μέν τί ἐστι πρὸς τοὺς πέλας, τὸ δὲ ὡς πρὸς αὐτόν. διόπερ καὶ τὴν παιδείαν οὕτως χρὴ συνεσκευάσθαι, ὥστε ἀμφοτέροις ἐνηρμόσθαι. ἔνεστι μὲν οὖν αὐ- P. 786. Pott.
25τάρκως τὰ συνεκτικὰ τῶν πρὸς γνῶσιν φερόντων ἐκμαθόντα ἐφ' ἡσυχίας τοῦ λοιποῦ μένειν ἀναπεπαυμένον κατευθύνοντα τὰς πράξεις πρὸς τὴν θεωρίαν, διὰ δὲ τὴν τῶν πέλας ὠφέλειαν τῶν μὲν ἐπὶ τὸ γράφειν ἱεμένων, τῶν δὲ ἐπὶ τὸ παραδιδόναι στελλομέ-
30νων τὸν λόγον, ἥ τε ἄλλη παιδεία χρήσιμος ἥ τε τῶν γραφῶν τῶν κυριακῶν ἀνάγνωσις εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀναγκαία καὶ μάλιστα ἐὰν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνάγωνται παιδείας οἱ ἐπαΐοντες.

§. 92. Τοιαύτην τινὰ ἐκκλησίαν ὁ Δαβὶδ δια-
35γράφει· „παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν

ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένη" *)· καὶ τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ περιττοῖς, „ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη πεποικιλμένη" **)· „ἡ ἀλήθεια δὲ διὰ τοῦ κυρίου. βουλὴν γάρ σου", φησί,
5„τίς ἔγνω; εἰ μὴ σὺ δέδωκας σοφίαν καὶ ἔπεμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων, καὶ οὕτως διωρθώθησαν αἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἀρεστά σου ἐδιδάχθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν" ***). ὁ γνωστικὸς γὰρ οἶδεν κατὰ τὴν γρα-
10φὴν τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων, ὡς προειρήκαμεν.

§. 93. Ὁρᾷς τὴν τῶν μαθημάτων πηγὴν ἐκ
15τῆς σοφίας ὁρμωμένην; τοῖς δὲ ὑποκρούουσι, τί γὰρ ὄφελος εἰδέναι τὰς αἰτίας τοῦ πῶς κινεῖται ὁ ἥλιος, φέρε εἰπεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα ἢ τὰ γεωμετρικὰ θεωρήματα ἐπεσκέφθαι ἢ τὰ διαλεκτικὰ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον μαθημάτων; πρὸς γὰρ καθηκόντων
20ἀπόδοσιν ταῦτα μηδὲν ὠφελεῖν, εἶναί τε ἀνθρωπίνην σύνεσιν τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, μὴ γὰρ εἶναι διδακτὴν τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνα λεκτέον, πρῶτον μὲν ὅτι καὶ περὶ τὰ μέγιστα τῶν ὄντων πταίουσιν οὗτοι, τουτέστι τὴν προαίρεσιν τοῦ νοῦ. „οἱ γὰρ φυλάσ-
25σοντες", φασίν, „ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται, καὶ οἱ διδαχθέντες αὐτὰ εὑρήσουσιν ἀπολογίαν" †), ὁ γνωστικὸς γὰρ μόνος εὐλόγως πάντα ὁσίως πράξει τὰ πρακτέα ὡς μεμάθηκεν κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν δι' ἀνθρώπων παραλαβών, πάλιν τε αὖ
30ἀκούειν ἔξεστιν· „ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ", τουτέστι τῇ δυνάμει καὶ σοφίᾳ, „καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν πᾶσά τε φρόνησις καὶ ἐργατειῶν ἐπιστήμη" ††)·

---

*) Psalm. 45, 3. **) Ibid. v. 13 sq.
***) Sapient. 7, 17 sq. †) Ibid. 6, 10.
††) Ibid. 7, 18.

„οὐθὲν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ θεὸς, εἰ μὴ τὸν σοφίᾳ συνοικοῦντα“ *). ἔπειτα δὲ οὐκ ἀνέγνωσαν τὸ πρὸς τοῦ Σαλομῶντος εἰρημένον. περὶ γὰρ νεὼς κατασκευῆς διαλαβὼν ἄντικρυς φησιν· „τεχνῖτις δὲ σοφία κα- P.
5τεσκεύασεν, ἡ δὲ σὴ, πάτερ, διακυβερνᾷ πρόνοια“ **). 781.

§. 94. Καὶ πῶς οὐκ ἄλογον τεκτονικῆς καὶ Pott.
ναυπηγικῆς χεῖρον νομίζειν φιλοσοφίαν; τάχα που καὶ ὁ κύριος τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν ἐπὶ τῆς πόας κατακλιθέντων κατ' ἀντικρὺ τῆς Τιβεριάδος τοῖς
10ἰχθύσι τοῖς δυσὶ ***) καὶ τοῖς πέντε τοῖς κριθίνοις διέθρεψεν ἄρτοις, αἰνισσόμενος τὴν προπαιδείαν Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων πρὸ τοῦ θείου πυροῦ τῆς κατὰ τὸν νόμον γεωργουμένης τροφῆς. προπετεστέρα γὰρ εἰς ὥραν θέρους τοῦ πυροῦ μᾶλλον ἡ κριθὴ,
15τὴν δὲ ἀνὰ τὸν κλύδωνα τὸν ἐθνικὸν γεννωμένην τε καὶ φερομένην φιλοσοφίαν Ἑλληνικὴν οἱ ἰχθύες ἐμήνυον
P. εἰς διατροφὴν ἐκτενῆ τοῖς ἔτι χαμαὶ κειμένοις δεδο-
281 μένοι αὐξήσαντες μὲν οὐκ ἔτι καθάπερ τῶν ἄρτων
Sylb. τὰ κλάσματα, τῆς δὲ τοῦ κυρίου μεταλαβόντες εὐ-
20λογίας τὴν ἀνάστασιν τῆς θειότητος διὰ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως, ἐνεπνεύσθησαν. ἀλλ' εἰ καὶ περίεργος εἶ, ἔκλαβε θάτερον τῶν ἰχθύων τὴν ἐγκύκλιον, τὸν λοιπὸν δὲ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐπαγαβεβηκυῖαν μηνύειν φιλοσοφίαν, αἳ δῆτα συνάλογοι λόγου τοῦ
25κυριακοῦ·

χορὸς δ' ἀναύδων ἰχθύων ἐπερρέθη,

ἡ μοῦσα ἡ τραγικὴ εἴρηκέν που. „κἀμὲ“ δεῖ „ἐλαττοῦσθαι, αὔξειν“ †) δὲ μόνον ἤδη λοιπὸν τὸν κυριακὸν λόγον εἰς ὃν περαιοῦται ὁ νόμος, ὁ προφή-
30της εἴρηκεν Ἰωάννης.

§. 95. Σύνες ἤδη μοι τὸ μυστήριον τῆς ἀληθείας συγγνώμην ἀπονέμων εἰ περαιτέρω προβαίνειν τῆς ἐξεργασίας ὀκνῶ, τουτὶ μόνον ἀνακηρύσσων·

---

*) Sapient. 7, 28. **) Ibid. 14, 2 sqq.
***) Cf. Ioann. 6, 11. †) Ibid. 3, 30.

„πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" *). ἀμέλει „λίθος ἀκρογωνιαῖος" εἴρηται, „ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον θεοῦ" **) κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον.
5σιωπῶ τὰ νῦν τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραβολὴν λέγουσαν· „ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σαγήνην εἰς θάλασσαν βεβληκότι κἀκ τοῦ πλήθους τῶν ἑαλωκότων ἰχθύων τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀμεινόνων ποιουμένῳ" ***). ἤδη δὲ καὶ τὰς τέσσα-
10ρας ἀρετὰς ἄντικρυς ἡ παρ' ἡμῖν σοφία ὧδέ πως ἀνακηρύσσει, ὥστε καὶ τούτων τὰς πηγὰς τοῖς Ἕλλησιν παρὰ Ἑβραίων δεδόσθαι. μαθεῖν δ' ἐκ τῶνδ' ἔξεστιν. „καὶ εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ τις, οἱ πό- P.
νοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί· σωφροσύνη γὰρ καὶ φρό- 788.
15νησις ἐκδιδάσκει δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ὧν χρη- Pott.
σιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις" †). ἐπὶ πᾶσιν εἰδέναι αὐτοὺς κἀκεῖνο χρή, ὅτι φύσει μὲν ἐπιτήδειοι γεγόναμεν πρὸς ἀρετήν, οὐ μὴν ὥστε ἔχειν αὐτὴν ἐκ γενετῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κτήσασθαι ἐπι-
20τήδειοι.

Cap. XII.

§. 96. Ὧι λόγῳ λύεται τὸ πρὸς τῶν αἱρετικῶν ἀπορούμενον ἡμῖν, πότερον τέλειος ἐπλάσθη ὁ Ἀδὰμ ἢ ἀτελής. ἀλλ' εἰ μὲν ἀτελής, πῶς τελείου θεοῦ ἀτελὲς τὸ ἔργον καὶ μάλιστα ἄνθρωπος; εἰ δὲ τέλειος, πῶς
25παραβαίνει τὰς ἐντολάς; ἀκούσονται γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν ὅτι τέλειος κατὰ τὴν κατασκευὴν οὐκ ἐγένετο, πρὸς δὲ τὸ ἀναδέξασθαι τὴν ἀρετὴν ἐπιτήδειος, διαφέρει γὰρ δή που ἐπὶ τὴν ἀρετὴν γεγονέναι ἐπιτήδειον πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς, ἡμᾶς δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν
30βούλεται σώζεσθαι. αὕτη οὖν φύσις ψυχῆς ἐξ ἑαυ-

---

*) Ioann. 1, 3. **) Ephes. 2, 20 sq.
***) Matth. 13, 47 sq. †) Sapient. 7, 8.

τῆς ὁρμῶν, εἶτα λογικοὶ ὄντες, λογικῆς οὔσης τῆς φιλοσοφίας, συγγενές τι ἔχομεν πρὸς αὐτήν; ἡ δὲ ἐπιτηδειότης φορὰ μέν ἐστι πρὸς ἀρετήν, ἀρετὴ δ' οὔ. πάντες μὲν οὖν, ὡς ἔφην, πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν πεφύ-
5 κασιν, ἀλλ' ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δ' ἧττον πρόσεισι τῇ τε μαθήσει τῇ τε ἀσκήσει, διὸ καὶ οἱ μὲν ἐξήρκεσαν μέχρι τῆς τελείας ἀρετῆς, οἱ δὲ μέχρι τινὸς ἔφθασαν, ἀμεληθέντες δ' αὖ τινὲς καὶ εἰ ἄλλως ἦσαν εὐφυεῖς, εἰς τοὐναντίον ἀπετράπησαν. πολὺ δὲ μᾶλ-
10 λον ἡ μεγέθει πασῶν μαθήσεων καὶ ἀληθείᾳ διαφέρουσα γνῶσις χαλεπωτάτη κτήσασθαι καὶ ἐν πολλῷ καμάτῳ περιγίνεται.

§. 97. „Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ
15 ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν" *), καθ' ἣν ἰδιότητα τοῦ πάντα εἰδότος ὁ γνωστικὸς καὶ δίκαιος καὶ ὅσιος μετὰ φρονήσεως εἰς μέτρον ἡλικίας τελείας ἀφικνεῖσθαι σπεύδει. ὅτι δ' οὐ μόνον αἱ πράξεις καὶ αἱ ἔννοιαι, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι
20 καθαρεύουσι τῷ γνωστικῷ· „ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπισκέψω νυκτός", φησίν, „ἐπύρωσάς με καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία, ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων" **). καὶ τί λέγω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων; αὐτὴν τὴν ἁμαρ-
25 τίαν γνωρίζει, οἱ παραχθεῖσαν ἐπὶ μετάνοιαν· κοι- P. νὸν γὰρ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων πιστῶν, ἀλλ' ὅ ἐστιν 789. ἁμαρτία, οὐδὲ γὰρ τῆσδέ τινος καταγινώσκει, ἀλλ' Pott. ἁπλῶς πάσης τῆς ἁμαρτίας, οὐδ' ὃ ἐποίησέν τις κακῶς, ἀλλὰ τὸ μὴ ποιητέον συνίστησιν. ὅθεν καὶ ἡ
30 μετάνοια δισσή, ἡ μὲν κοινὴ ἐπὶ τῷ πεπλημμεληκέναι, ἡ δὲ τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας καταμαθοῦσα ἀφίστασθαι τοῦ ἁμαρτάνειν αὐτοῦ κατὰ προηγούμενον λόγον πείθει, ᾧ ἕπεται τὸ μὴ ἁμαρτάνειν.

§. 98. Μὴ τοίνυν λεγόντων ὡς ὁ ἀδικῶν καὶ

*) Sapient. 2, 23 sq. **) Psalm. 17, 3 sq.

Σαμουήλ. „αἴτησαι“, φησὶν ἡ γραφὴ, „καὶ ποιήσω, ἐννοήθητι καὶ δώσω“. „καρδιογνώστην“ *) γὰρ τὸν θεὸν παρειλήφαμεν, οὐκ ἐκ κινήματος ψυχῆς τεκμαιρόμενον καθάπερ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' οὐδὲ
5ἐκ τοῦ ἀποβαίνοντος, γελοῖον γὰρ οὕτως νοεῖν, οὐδὲ P. ὡς ὁ ἀρχιτέκτων γενόμενον τὸ ἔργον ἐπῄνεσε, καὶ ὁ 791. θεὸς οὕτως ποιήσας „τὸ φῶς“, ἔπειτα ἰδὼν „καλὸν Pott. εἶπεν“ **)· ἃ δὲ καὶ πρὶν ἢ ποιῆσαι οἷον ἔσται εἰδὼς, τοῦτο ἐπῄνεσεν, ὃ ἐγένετο, δυνάμει ποιοῦντος καλὸν
10ἄνωθεν διὰ τῆς ἀνάρχου προθέσεως, τὸ ἐσόμενον ἐνεργείᾳ καλόν. αὐτίκα τὸ ἐσόμενον ἤδη προεῖπεν εἶναι καλὸν τῆς φράσεως ὑπερβατῷ κρυψάσης τὴν ἀλήθειαν.

§. 102. Εὔχεται τοίνυν ὁ γνωστικὸς καὶ κατὰ
15τὴν ἔννοιαν πᾶσαν τὴν ὥραν δι' ἀγάπης οἰκειούμενος τῷ θεῷ. καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἄφεσιν ἁμαρτιῶν αἰτήσεται, μετὰ δὲ τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν ἐπὶ τὸ εὖ ποιεῖν δύνασθαι καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν κύριον δημιουργίαν τε καὶ οἰκονομίαν συνιέναι, ἵνα δὴ „κα-
20θαρὸς τὴν καρδίαν“ ***) γενόμενος δι' ἐπιγνώσεως τῆς διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ „πρόσωπον πρὸς πρόσωπον“ †) τὴν μακαρίαν θέαν μυηθῇ ἐπακούσας τῆς λεγούσης γραφῆς, „ἀγαθὸν νηστεία μετὰ προσευχῆς“ ††), νηστεῖαι δὲ ἀποχὰς κα-
25κῶν μηνύουσιν πάντων ἁπαξαπλῶς, τῶν τε κατ' ἐνέργειαν καὶ κατὰ λόγον καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν αὐτήν. ὡς ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστι πάντοθεν ἴση καὶ ὁμοία ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀποχῇ κακῶν, ἐν εὐποιίᾳ, ἐν τελειότητι γνωστικῇ, οὐ-
30δαμῇ οὐδαμῶς χωλεύουσα, ἵνα μὴ ἄδικός τε καὶ ἄνισος φανῇ. ὃ μὲν οὖν τίς ἐστι δίκαιος πάντως οὗτος καὶ πιστὸς, ὃ δὲ πιστὸς οὐδέπω καὶ δίκαιος,

---

*) Actor. 1, 24. 15, 8. **) Genes. 1, 3. 4.
***) Matth. 5, 8. †) 1 Corinth. 13, 12. ††) Iob. 12, 8.

τὴν κατὰ προκοπὴν καὶ τελείωσιν δικαιοσύνην λέγω καθ' ἣν ὁ γνωστικὸς δίκαιος λέγεται.

§. 103. Αὐτίκα τῷ Ἀβραὰμ „πιστῷ" γενομένῳ „ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην" *) εἰς τὸ μεῖζον καὶ 5τελειότερον τῆς πίστεως προβεβηκότι. οὐ γὰρ ὁ ἀπεχόμενος μόνον τῆς κακῆς πράξεως δίκαιος, ἐὰν μὴ προσεξεργάσηται καὶ τὸ εὖ ποιεῖν καὶ τὸ γινώσκειν, δι' ἣν αἰτίαν τῶν μὲν ἀφεκτέον, τὰ δ' ἐνεργητέον. διὰ „τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ 10ἀριστερῶν" **), φησὶν ὁ ἀπόστολος παραπέμπεσθαι τὸν δίκαιον εἰς κληρονομίαν τὴν ἄκραν, ὑπὸ μὲν τῶν πεφραγμένον, τοῖς δὲ καὶ ἐνεργοῦντα. οὐ γὰρ ἡ σκέπη μόνη τῆς πανσευχίας καὶ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχὴ ἱκανὴ πρὸς τελείωσιν, εἰ 15μὴ προσλάβοι τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης τὴν εἰς εὐποιίαν ἐνέργειαν. τότε ὁ περιδέξιος ἡμῖν καὶ γνωστικὸς ἐν δικαιοσύνῃ ἀποκαλύπτεται δεδοξασμένος ἤδη κἀνθένδε, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς „τὸ πρόσω- P. πον" ***) τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐν τοῖς πρόσθεν τὸ σῶ-792. 20μα χαρακτηριστικὸν τῆς δικαίας εἰρήκαμεν ψυχῆς. Pott. καθάπερ γὰρ τοῖς ἐρίοις ἡ στῦψις τῆς βαφῆς ἐμμείνασα, τὴν ἰδιότητα καὶ παραλλαγὴν πρὸς τὰ λοιπὰ παρέχει ἔρια, οὕτως κἀπὶ τῆς ψυχῆς ὁ μὲν πόνος παρῆλθεν, μένει δὲ τὸ καλόν, καὶ τὸ μὲν ἡδὺ κα- P. 25ταλείπεται, ἀναμάσσεται δὲ τὸ αἰσχρόν. αὗται γὰρ 283. ἑκατέρας ψυχῆς χαρακτηριστικαὶ ποιότητες, ἀφ' Sylb. ὧν γνωρίζεται, ἡ μὲν δεδοξασμένη, ἡ δὲ κατεγνωσμένη.

§. 104. Ναὶ μὴν καθάπερ τῷ Μωϋσεῖ ἐκ τῆς 30δικαιοπραγίας καὶ τῆς κατὰ τὸ συνεχὲς πρὸς τὸν θεὸν τὸν λαλοῦντα αὐτῷ ὁμιλίας ἐπίχροιά τις ἐπεκάθιζε τῷ προσώπῳ δεδοξασμένη, οὕτως καὶ τῇ δικαίᾳ ψυχῇ θεία τις ἀγαθωσύνης δύναμις κατά τε

*) Genes. 16, 6. Roman. 4, 3. **) 2 Corinth. 6, 7.
***) Exod. 34, 29.

Cap. XIV.

§. 108. Οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὸν Δαβὶδ „καταπαύσουσιν ἐν ὄρει ἁγίῳ θεοῦ" *), τῇ ἀνωτάτω ἐκκλησίᾳ, καθ' ἣν οἱ φιλόσοφοι συνάγονται τοῦ θεοῦ οἱ τῷ ὄντι Ἰσραηλῖται οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, ἐν P.
5οἷς δόλος οὐδεὶς, οἱ μὴ καταμείναντες ἐν ἑβδομάδι 704.
ἀναπαύσεως, ἀγαθοεργίᾳ δὲ θείας ἐξομοιώσεως εἰς Pott.
ὀγδοαδικῆς εὐεργεσίας κληρονομίαν ὑπερκύψαντες ἀκορέστου θεωρίας εἰλικρινεῖ ἐποπτείᾳ προσανέχοντες. „ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα", φησὶν ὁ κύριος, „πρό-
10βατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης" **), ἄλλης αὐλῆς καὶ μονῆς ἀναλόγως τῆς πίστεως κατηξιωμένα. „τὰ δὲ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς ἀκούει φωνῆς" ***), συνιέντα γνωστικῶς τὰς ἐντολὰς, τὸ δ' ἔστιν, μεγαλοφρόνως καὶ ἀξιολόγως ἐκδέχεσθαι σὺν
15καὶ τῇ τῶν ἔργων ἀνταποδόσει τε καὶ ἀντακολουθίᾳ. ὥστε ὅταν ἀκούσωμεν „ἡ πίστις σου σέσωκέν σε" †), οὐχ ἁπλῶς τοὺς ὁπωσοῦν πιστεύσαντας σωθήσεσθαι λέγειν αὐτὸν ἐκδεχόμεθα, ἐὰν μὴ καὶ τὰ ἔργα ἐπακολουθήσῃ. αὐτίκα Ἰουδαίοις μόνοις ταύτην ἔλεγε
20τὴν φωνὴν τοῖς νομικοῖς καὶ ἀνεπιλήπτως βεβιωκόσιν, οἷς μόνον ἡ εἰς τὸν κύριον ὑπελείπετο πίστις.

§. 109. Οὐκ ἂν οὖν μετὰ ἀκρασίας πιστὸς εἴη, ἀλλὰ κἂν ἐξέλθῃ τὴν σάρκα, ἀποθέσθαι τὰ πάθη ἀνάγκη τοῦτον, ὡς εἰς τὴν μονὴν τὴν οἰκείαν χω-
25ρῆσαι δυνηθῆναι. πλέον δέ ἐστι τοῦ πιστεῦσαι τὸ γνῶναι, καθάπερ ἀμέλει τοῦ σωθῆναι, τὸ καὶ μετὰ τὸ σωθῆναι τιμῆς τῆς ἀνωτάτω ἀξιωθῆναι. διὰ
P. πολλῆς τοίνυν τῆς παιδείας ἀπεκδυσάμενος τὰ πάθη
284. ὁ πιστὸς ἡμῖν μέτεισιν ἐπὶ τὴν βελτίονα τῆς προ- P.
Sylb. τέρας μονῆς μεγίστην κόλασιν, ἐπιφερόμενος τὸ 795.
ἰδίωμα τῆς μετανοίας, ὧν ἐξήμαρτεν μετὰ τὸ βά- Pott.

---

*) Psalm. 15, 1. **) Ioann. 10, 16. ***) Ibid. v. 28.
†) Marc. 5, 34 et alibi.

πτισμα. ἀνιᾶται γοῦν ἔτι μᾶλλον ἤτοι μηδέπω ἢ καὶ μηδ' ὅλως τυγχάνων ὧν ἄλλους ὁρᾷ μετειληφότας. πρὸς δὲ καὶ ἐπαισχύνεται τοῖς πλημμεληθεῖσιν αὐτῷ, αἳ δὴ μέγισται κολάσεις εἰσὶ τῷ πιστῷ. ἀγα-5θὴ γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη καὶ δικαία ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ. κἂν παύσωνται ἄρα πού αἱ τιμωρίαι κατὰ τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς ἐκτίσεως καὶ τῆς ἑκάστου ἀποκαθάρσεως μεγίστην ἔχουσι παραμένουσαν λύπην, ὅτι τῆς ἄλλης ἄξιοι εὑρεθέντες αὐλῆς 10τὴν ἐπὶ τῷ μὴ συνεῖναι τοῖς διὰ δικαιοσύνην δοξασθεῖσιν.

§. 110. *Αὐτίκα* ὁ Σαλομὼν σοφὸν καλῶν τὸν γνωστικὸν περὶ τῶν θαυμαζόντων αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα τῆς μονῆς τάδε φησίν· „ὄψονται γὰρ τελευτὴν 15σοφοῦ καὶ οὐ νοήσουσι τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τί ἠσφαλίσατο αὐτὸν ὁ κύριος“ *) ἐπί τε τῆς δόξης ἐροῦσιν αὐτοῦ· „οὗτος ἦν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ οἱ ἄφρονες, τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μανίαν καὶ τὴν τελευ-20τὴν αὐτοῦ ἄτιμον, πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτοῦ ἐστίν“ **); οὐ μόνον τοίνυν ὁ πιστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνικὸς δικαιότατα κρίνεται. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ θεὸς ἅτε προγνώστης ὢν μὴ πιστεύσοντα τοῦτον οὐδὲν ἧττον ὅπως τήν γε καθ' 25ἑαυτὸν ἀναδέξηται τελείωσιν, ἔδωκεν μὲν φιλοσοφίαν αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸ τῆς πίστεως, ἔδωκεν δὲ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα εἰς θρησκείαν ***), ἃ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοῖς ἔθνεσιν, φησὶν ὁ νόμος, ἵνα μὴ τέλεον ἄθεοι γενόμενοι τελέως καὶ διαφθα-30ρῶσιν. οἱ δὲ κἂν ταύτῃ γενόμενοι τῇ ἐντολῇ ἀγνώμονες γλυπτοῖς προσεσχηκότες ἀγάλμασι κἂν μὴ μετανοήσωσι, κρίνονται, οἱ μὲν ὅτι δυνηθέντες οὐκ

---

*) Sapient. 4, 17. **) Ibid. 5, 3—5.
***) Cf. Deuteron. 4, 19.

ἠθέλησαν πιστεῦσαι τῷ θεῷ, οἱ δὲ ἔτι καὶ θελήσαντες οὐκ ἐξεπόνησαν περιγενέσθαι πιστοί.

§. 111. Ναὶ μὴν κἀκεῖνοι οἱ ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων σεβήσεως μὴ ἐπαναδραμόντες ἐπὶ τὸν τούτων ποιητήν. ὁδὸς γὰρ ἦν αὕτη δοθεῖσα τοῖς ἔθνεσιν ἀνακῦψαι πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας. οἱ δὲ μὴ ἐπὶ τούτοις θελήσαντες ἐπιμεῖναι τοῖς δοθεῖσιν αὐτοῖς ἄστρασιν, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀποπεσόντες εἰς λίθους καὶ ξύλα, ὡς χνοῦς, φησὶν, ἐλο-10γίσθησαν καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου, περισσοὶ εἰς P. σωτηρίαν, οἱ ἀπορριπτόμενοι τοῦ σώματος. ὥσπερ 796. οὖν τὸ μὲν ἁπλῶς σῴζειν τῶν μέσων ἐστὶν, τὸ δ' Pott. ὀρθῶς καὶ δεόντως κατόρθωμα, οὕτως καὶ πᾶσα πρᾶξις γνωστικοῦ μὲν κατόρθωμα, τοῦ δὲ ἁπλῶς 15πιστοῦ μέση πρᾶξις λέγοιτ' ἂν, μηδέπω κατὰ λόγον ἐπιτελουμένη μηδὲ μὴν κατ' ἐπίστασιν κατορθουμένη. παντὸς δὲ ἔμπαλιν τοῦ ἐθνικοῦ ἁμαρτητική, οὐ γὰρ τὸ ἁπλῶς εὖ πράττειν, ἀλλὰ τὸ πρός τινα σκοπὸν τὰς πράξεις ποιεῖσθαι καὶ λόγον ἐνεργεῖν 20καθῆκεν, αἱ γραφαὶ παριστᾶσιν.

§. 112. Καθάπερ οὖν τοῖς ἀπείροις τοῦ λυρίζειν λύρας οὐχ ἁπτέον οὐδὲ μὴν τοῖς ἀπείροις τοῦ αὐλεῖν αὐλῶν, οὕτως οὐδὲ πραγμάτων ἁπτέον τοῖς μὴ τὴν γνῶσιν εἰληφόσι καὶ εἰδόσιν ὅπως αὐτοῖς 25παρὰ λόγον τὸν βίον χρηστέον. τὸν γοῦν τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα οὐ μόνον ἐν πολέμοις ἀγωνίζονται οἱ πολέμων ἀθληταὶ, ἀλλὰ καὶ ἐν συμποσίοις καὶ ἐπὶ κοίτης κἂν τοῖς δικαστηρίοις οἱ ἀλειψάμενοι τῷ λόγῳ, αἰχμάλωτοι γενέσθαι ἡδονῆς αἰσχυνόμενοι, οὐ 30μὴν ποτ' ἂν ἀρετὰν ἀλλάξωμαι ἀντ' ἀδίκου κέρδους. ἄδικον δὲ ἄντικρυς κέρδος ἡδονὴ καὶ λύπη πόνος τε καὶ φόβος καὶ συνελόντι εἰπεῖν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ὧν τὸ παραυτίκα τερπνὸν, ἀνιαρὸν εἰς τοὐπιόν. „τί ... ὄφελος, ἐὰν τὸν κόσμον κερδήσῃς“, φησὶ, „τὴν

δὲ ψυχὴν ἀπολέσῃς" *); δῆλον οὖν τοὺς μὴ ἐπιτελοῦντας τὰς καλὰς πράξεις οὐδὲ γιγνώσκειν τὰ ὠφέλιμα ἑαυτοῖς. εἰ δὲ τοῦτο οὐδὲ εὔξασθαι ὀρθῶς οἷοί τε οὗτοι παρὰ τοῦ θεοῦ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ ἀγνοοῦντες τὰ ὄντως ἀγαθά, οὐδ' ἂν λαβόντες αἴσθοιντο τῆς δωρεᾶς οὐδ' ἄν τι ἀπολαύσειαν κατ' ἀξίαν ὧν μὴ ἔγνωσαν, ὑπό τε τῆς ἀπειρίας τοῦ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσι καλῶς, ὑπό τε τῆς ἄγαν ἀμαθίας μηδέπω χρηστίαν ταῖς θείαις δωρεαῖς ἐγνωκότες, ἀμαθία δὲ ἀγνοίας αἰτία. [P. 797. Pott.]

§. 113. Καί μοι δοκῶ κομπώδους μὲν εἶναι ψυχῆς καύχημα πλὴν εὐσυνειδήτου ἐπιφθέγγεσθαι τοῖς κατὰ περίστασιν συμβαίνουσι·

πρὸς ταῦθ' ὅ τι χρὴ καὶ παλαμάσθω·
τὸ γὰρ εὖ μετ' ἐμοῦ· καὶ τὸ δίκαιον
σύμμαχον ἔσται· κοὐ μή ποθ' ἁλῶ
καλὰ πράσσων.

αὕτη δὲ ἡ εὐσυνειδησία τὸ ὅσιον τὸ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαιον διασώζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυλάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς καὶ λόγοις ἁγνοῖς καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις. οὕτως δύναμιν λαβοῦσα κυριακὴν ἡ ψυχὴ μελετᾷ εἶναι θεός, κακὸν μὲν οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἀγνοίας εἶναι νομίζουσα καὶ τῆς μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργείας, ἀεὶ δὲ εὐχαριστοῦσα ἐπὶ πᾶσι τῷ θεῷ, δι' ἀκοῆς δικαίας καὶ ἀναγνώσεως θείας διὰ ζητήσεως ἀληθοῦς, διὰ προσφορᾶς ἁγίας, δι' εὐχῆς μακαρίας, αἰνοῦσα, ὑμνοῦσα, εὐλογοῦσα, ψάλλουσα, οὐ διορίζεταί ποτε τοῦ θεοῦ κατ' οὐδένα καιρὸν ἡ τοιάδε ψυχή. εἰκότως οὖν εἴρηται· „καὶ οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ" **). ὁρᾷς οἷα περὶ τῶν γνωστικῶν διαλέγεται ἡ σοφία.

§. 114. Ἀναλόγως ἄρα καὶ μοναὶ ποικίλαι κατ'

---

*) Matth. 16, 26. **) Sapient. 4, 9.

ἀξίαν τῶν πιστευσάντων. αὐτίκα ὁ Σαλομὼν· „δο-
θήσεται γὰρ αὐτῷ τῆς πίστεως ἡ χάρις ἐκλεκτὴ, καὶ
P. κλῆρος ἐν ναῷ κυρίου θυμηρέστερος" *). τὸ συγ-
285. κριτικὸν γὰρ δείκνυσι μὲν τὰ ὑποβεβηκότα ἐν τῷ
Sylb. ναῷ τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστιν ἡ πᾶσα ἐκκλησία, ἀπολείπει
δὲ ἐννοεῖν καὶ τὸ ὑπερθετικὸν, ἔνθα ὁ κύριός ἐστιν.
ταύτας ἐκλεκτὰς οὔσας τὰς τρεῖς μονὰς οἱ ἐν τῷ
εὐαγγελίῳ ἀριθμοὶ αἰνίσσονται, „ὁ τριάκοντα, καὶ
ὁ ξ, καὶ ὁ ἑκατόν" **). καὶ ἡ μὲν τελεία κληρονο- P.
10 μία, τῆς εἰς ἄνδρα τέλειον ἀφικνουμένων, κατ' εἰ- 798.
κόνα τοῦ κυρίου· ἡ δὲ ὁμοίωσις, οὐχ ὥς τινες ἡ Pott.
κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπειον· ἄθεος γὰρ ἥδε
ἐφορία· οὐδὲ μὴν ἡ κατ' ἀρετὴν, ἡ πρὸς τὸ πρῶ-
τον αἴτιον· ἀσεβὴς γὰρ καὶ ἥδε ἡ ἔκδοσις, τὴν αὐ-
15 τὴν ἀρετὴν εἶναι ἀνθρώπου καὶ τοῦ παντοκράτορος
θεοῦ προσδοκησάντων· „ὑπέλαβες", φησὶν, „ἀνο-
μίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος" ***)· ἀλλ' „ἀρκετὸν
γὰρ τῷ μαθητῇ γενέσθαι ὡς ὁ διδάσκαλος" †), λέ-
γει ὁ διδάσκαλος. καθ' ὁμοίωσιν οὖν τοῦ θεοῦ ὁ
20 εἰς υἱοθεσίαν καὶ φιλίαν τοῦ θεοῦ καταταγεὶς κατὰ
τὴν συγκληρονομίαν τῶν κυρίων καὶ θεῶν γίνεται,
ἐὰν καθὼς αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ κύριος, κατὰ τὸ εὐαγ-
γέλιον τελειωθῇ.

Cap. XV.

§. 115. Ὁ γνωστικὸς ἄρα τὴν προσεχεστέραν
25 ἀναμάσσεται ὁμοιότητα, τὴν διάνοιαν τὴν τοῦ δι-
δασκάλου, ἥντινα ἐκεῖνος νοῶν ἐνετείλατό τε καὶ
συνεβούλευσε τοῖς φρονίμοις καὶ σώφροσι· ταύτην
συνιεὶς, ὡς ὁ διδάξας ἐβούλετο, καὶ διὰ τὴν νόησιν
ἀναλαβὼν τὴν μεγαλοπρεπῆ, διδάξας μὲν ἀξιολόγως

---

*) Sapient. 4, 14. **) Matth. 13, 8.
***) Psalm. 1; 21. †) Matth. 25, 10.

„ἐπὶ τῶν δωμάτων" *) τοὺς ὑψηλῶς οἰκοδομεῖσθαι δυναμένους, προκατάρξας δὲ τῆς τῶν λεγομένων ἐνεργείας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς πολιτείας· δυνατὰ γὰρ ἐνετείλατο καὶ δὴ τῷ ὄντι ἀρχικὸν εἶναι καὶ ἡγεμονικὸν τὸν βασιλικόν τε καὶ Χριστιανὸν, ἐπεὶ μὴ τῶν ἔξω μόνων θηρίων κατακυριεύειν ἐτάγημεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀγρίων παθῶν. κατ' ἐπίστασιν οὖν ὡς ἔοικεν τοῦ κακοῦ καὶ ἀμαθοῦ βίου σώζεται ὁ γνωστικὸς, „πλέον τῶν γραμματέων 10καὶ Φαρισαίων" **) συνιείς τε καὶ ἐνεργῶν, „ἔντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε", ὁ Δαβὶδ γράφει, „ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου" ***). τουτέστιν, ὁ κύριος. „τίς" οὖν „σοφός; καὶ συνήσει 15ταῦτα· συνετός; καὶ γνώσεται αὐτά; διότι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ τοῦ κυρίου" †), φησὶν ὁ προφήτης δηλῶν μόνον δύνασθαι τὸν γνωστικὸν τὰ ἐπικεκρυμμένως πρὸς τοῦ πνεύματος εἰρημένα, νοήσειν τε καὶ διασαφήσειν, καὶ „ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται" ††) 20λέγει ἡ γραφὴ, δηλονότι πρὸς τοὺς ἀναξίους ἐξειπεῖν, ὅτι φησὶν ὁ κύριος, „ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω" †††), οὐ πάντων εἶναι τὸ ἀκούειν καὶ συνιέναι λέγων.

§. 116. Αὐτίκα ὁ Δαβίδ· „σκοτεινὸν ὕδωρ 25ἐν νεφέλαις ἀέρων," γράφει, „ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον, χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός" *)· ἐπικεκρυμμένους τοὺς ἁγίους λόγους εἶναι διδάσκων καὶ δὴ τοῖς μὲν γνωστικοῖς διειδεῖς καὶ τηλαυγεῖς καθάπερ χάλαζαν ἀβλαβῆ P. 30καταπέμπεσθαι θεόθεν μηνύει· σκοτεινοὺς δὲ πολ-799. λοὺς καθάπερ τοὺς ἐκ πυρὸς ἀπεσβεσμένους ἄν-Pott.

---

*) Matth. 10, 27. Luc. 12, 3. **) Matth. 5, 20.
***) Psalm. 14, 4. †) Hos. 14, 9.
††) Amos 5, 13. †††) Matth. 11, 15.
*) Psalm. 18, 11 sq.

θρακας, οὓς εἰ μή τις ἀνάψαι καὶ ἀναζωπυρήσαι, οὐκ ἐκφλεγήσονται οὐδ' ἐμφωτισθήσονται. „κύριος οὖν, φησὶ, δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἐν καιρῷ· ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον" *) οὐ κατὰ τὸ μαρτύριον μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, „καὶ ἡ παιδεία κυρίου ἀνοίγει μου τὸ στόμα" **). γνωστικοῦ ἄρα καὶ τὸ εἰδέναι χρῆσθαι τῷ λόγῳ καὶ ὁπότε καὶ ὅπως καὶ πρὸς οὕς τινας.

§. 117. Ἤδη δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων, „κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν" ***), τὴν μὲν διδασκαλίαν τὴν Ἑλληνικὴν στοιχειώδη παραδίδωσιν εἶναι, τελείαν δὲ τὴν κατὰ Χριστὸν καθάπερ ἤδη πρότερον ἐμηνύσαμεν, αὐτίκα „ἡ ἀγριέλαιος ἐγκεντρίζεται εἰς τὴν πιότητα τῆς ἐλαίας" †), καὶ δὴ καὶ φύεται ὁμοειδῶς ταῖς ἡμέροις ἐλαίαις, χρῆται γὰρ τὸ ἐμφυτευόμενον ἀντὶ γῆς τῷ δένδρῳ τῷ ἐν ᾧ ἐμφυτεύεται; πάντα δὲ ὁμοῦ τὰ φυτὰ ἐκ κελεύσματος θείου βεβλάστηκεν, διὸ κἂν ἀγριέλαιος ὁ κότινος τυγχάνῃ, ἀλλὰ τοὺς ὀλυμπιονίκας στέφει. καὶ τὴν ἄμπελον ἡ πτελέα εἰς ὕψος ἀνάγουσα εὐκαρπεῖν διδάσκει. ὁρῶμεν δὲ ἤδη πλείονα τὴν τροφὴν ἐπισπώμενα τὰ ἄγρια τῶν δένδρων διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πέττειν. τὰ οὖν ἄγρια τῶν ἡμέρων ἀπεπτότερα ὑπάρχει, καὶ τὸ αἴτιον τοῦ ἄγρια εἶναι αὐτὰ στέρησις δυνάμεως πεπτικῆς.

§. 118. Λαμβάνει τοίνυν τροφὴν μὲν πλείονα ἡ ἐγκεντρισθεῖσα ἐλαία διὰ τὸ ἀγρίᾳ ἐμφύεσθαι, οἷον δὲ ἤδη πέττειν ἐθίζεται τὴν τροφὴν συνεξομοιουμένη τῇ πιότητι τῆς ἡμέρου, ὡς δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἀγρίᾳ εἰκαζόμενος ἐλαίᾳ πολὺ τὸ ἄπεπτον ἔχων διὰ τὸ εἶναι ζητητικὸς καὶ εὐπαρακολούθητος καὶ ὀρεκτικὸς τῆς πιότητος τῆς ἀληθείας, ἐὰν προσλάβῃ

---

*) Iesai. 50, 4. **) Ibid. v. 5. ***) Coloss. 2, 8.
†) Roman. 11, 17.

τὴν θείαν διὰ πίστεως δύναμιν τῇ χρηστῇ καὶ ἡμέρῳ καταφυτευθεὶς γνώσει, καθάπερ ἡ ἀγριέλαιος ἐγκεντρισθεῖσα τῷ ὄντως καλῷ καὶ ἐλεήμονι λόγῳ, πέττει τε τὴν παραδιδομένην τροφὴν καὶ καλλιέλαιος γίνε-5ται, ὁ γάρ τοι ἐγκεντρισμὸς τὰς ἀχρείους εὐγενεῖς ποιεῖ καὶ τὰς ἀφόρους φορίμους γίνεσθαι βιάζεται τέχνῃ τῇ γεωργικῇ καὶ ἐπιστήμῃ τῇ γνωστικῇ.

§. 119. *Φασὶ δ' οὖν γίνεσθαι τὸν ἐγκεντρισμὸν κατὰ τρόπους τέσσαρας, ἕνα μὲν καθ' ὃν* 10μεταξὺ τοῦ ξύλου καὶ τοῦ φλοιοῦ ἐναρμόζειν δεῖ τὸ ἐγκεντριζόμενον, ὡς κατηχοῦνται οἱ ἐξ ἐθνῶν ἰδιῶται ἐξ ἐπιπολῆς δεχόμενοι τὸν λόγον, θάτερον δὲ ὅταν τὸ ξύλον σχίσαντες εἰς αὐτὸ ἐμβάλωσι τὸ εὐγενὲς φυτόν, ὃ συμβαίνει ἐπὶ τῶν φιλοσοφησάντων, διατμηθέντων P. 15γὰρ αὐτοῖς τῶν δογμάτων ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας 800. ἐγγίνεται, ὡς δὲ καὶ Ἰουδαίοις διοιχθείσης τῆς πα- Pott. λαιᾶς γραφῆς τὸ νέον καὶ εὐγενὲς ἐγκεντρίζεται τῆς P. ἐλαίας φυτόν, ὁ τρίτος δὲ ἐγκεντρισμὸς τῶν ἀγριά-286. δων καὶ τῶν αἱρετικῶν ἅπτεται τῶν μετὰ βίας εἰς Sylb. τὴν ἀλήθειαν μεταγομένων, ἀποξύσαντες γὰρ ἑκάτερον ἐπίσφηναν ὀξεῖ δρεπάνῳ μέχρι τοῦ τὴν ἐντεριώνην γυμνῶσαι μέν, μὴ ἑλκῶσαι δὲ διαμείουσι πρὸς ἄλληλα, τέταρτος δέ ἐστιν ἐγκεντρισμοῦ τρόπος ὁ λεγόμενος ἐνοφθαλμισμός, περιαιρεῖται γὰρ ἀπὸ 25εὐγενοῦς στελέχους ὀφθαλμὸς συμπεριγραφομένου αὐτῷ καὶ τοῦ φλοιοῦ κύκλῳ ὅσον παλαιστιαῖον μῆκος, εἶτα ἐναποξύεται τὸ στέλεχος κατ' ὀφθαλμὸν ἴσον τῇ περιγραφῇ, καὶ οὕτως ἐντίθεται περισχοινιζόμενον καὶ περιχριόμενον πηλῷ τηρουμένου τοῦ 30ὀφθαλμοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἀμολύντου. εἶδος τοῦτο γνωστικῆς διδασκαλίας διαθρεῖν τὰ πράγματα δυναμένης, ἀμέλει καὶ ἐπὶ ἡμέρων δένδρων τοῦτο μάλιστα χρησιμεύει τὸ εἶδος.

§. 120. *Δύναται δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου λε-*

γόμενος „ἐγκεντρισμὸς εἰς τὴν καλλιέλαιον" *) γίγνεσθαι τὸν Χριστὸν αὐτὸν τῆς ἀνημέρου καὶ ἀπίστου φύσεως καταφυτευομένης εἰς Χριστόν, τουτέστι τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἄμεινον δὲ τὴν ἑκάστου
5 πίστιν ἐν αὐτῇ ἐγκεντρίζεσθαι τῇ ψυχῇ, καὶ γὰρ τὸ ἅγιον πνεῦμα ταύτῃ πως μεταφυτεύεται διανενεμημένως κατὰ τὴν ἑκάστου περιγραφὴν ἀπεριγράφως. περὶ δὲ τῆς γνώσεως ὁ Σαλομὼν **) διαλεγόμενος τάδε φησί· „λαμπρὰ καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ σοφία
10 καὶ εὐχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων αὐτήν, φθάνει τοὺς ἐπιθυμοῦντας προγνωσθῆναι, ὁ ὀρθρίσας ἐπ᾽ αὐτὴν οὐ κοπιάσει, τὸ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς φρονήσεως τελειότης, καὶ ὁ ἀγρυπνήσας δι᾽ αὐτὴν ταχέως ἀμέριμνος ἔσται, ὅτι τοὺς ἀξίους
15 αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα — οὐ γὰρ πάντων ἡ γνῶσις ***) — καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς". τρίβοι δὲ ἡ τοῦ βίου διεξαγωγὴ καὶ ἡ κατὰ τὰς διαθήκας πολυειδία.

§. 121. Αὐτίκα ἐπιφέρει· „καὶ ἐν πάσῃ ἐπι-
20 νοίᾳ ὑπαντᾷ αὐτοῖς" †) ποικίλως θεωρουμένη, διὰ πάσης δηλονότι παιδείας. εἶτα ἐπιλέγει τὴν τελειωτικὴν ἀγάπην παρατιθέμενος διὰ λόγου συλλογιστικοῦ καὶ λημμάτων ἀληθῶν ἀποδεικτικωτάτην ἀληθῆ ὧδέ πως ἐπάγων ἐπιφοράν· „ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς
25 ἀληθεστάτη παιδείας ἐπιθυμία, τουτέστι τῆς γνώσεως, φροντὶς δὲ παιδείας ἀγάπη, ἀγάπη δὲ τήρησις νόμων αὐτῆς, προσοχὴ δὲ νόμων βεβαίωσις ἀφθαρσίας, ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀνάγει ἐπὶ βασιλείαν" ††). δι- [P. 801. Pott.]
30 δάσκει γὰρ οἶμαι ὡς ἀληθινὴ παιδεία ἐπιθυμία τίς ἐστι γνώσεως, ἄσκησις δὲ παιδείας συνίσταται δι᾽ ἀγάπην γνώσεως, καὶ ἡ μὲν ἀγάπη τήρησις τῶν εἰς

---

*) Roman. 11, 24.
**) Sapient. 6, 12—16.
***) 1 Corinth. 8, 7.
†) Ibid. v. 16.
††) Ibid. v. 17—20.

γνῶσιν ἀναγουσῶν ἐντολῶν, ἡ τήρησις δὲ αὐτῶν βεβαίωσις τῶν ἐντολῶν, δι' ἣν ἡ ἀφθαρσία ἐπισυμβαίνει, ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. εἰ ἄρα ἀγάπη τῆς γνώσεως ἄφθαρτον ποιεῖ καὶ ἐγγὺς θεοῦ 5βασιλέως τὸν βασιλικὸν ἀνάγει, ζητεῖν ἄρα δεῖ τὴν γνῶσιν εἰς εὕρεσιν. ἔστιν δὲ ἡ μὲν ζήτησις ὁρμὴ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν διά τινων σημείων ἀνευρίσκουσα τὸ ὑποκείμενον, ἡ εὕρεσις δὲ πέρας καὶ ἀνάπαυσις ζητήσεως ἐν καταλήψει γενομένης, ὅπερ ἐστὶν ἡ γνῶ-10σις. καὶ αὕτη κυρίως εὕρεσίς ἐστιν ἡ γνῶσις κατάληψις ζητήσεως ὑπάρχουσα. σημεῖον δ' εἶναί φασι τὸ προηγούμενον ἢ συνυπάρχον ἢ ἑπόμενον.

§. 122. Τῆς τοίνυν περὶ θεοῦ ζητήσεως εὕρεσις μὲν ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ διδασκαλία, σημεῖον δὲ τοῦ 15εἶναι τὸν σωτῆρα ἡμῶν αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ αἵ τε προηγούμεναι τῆς παρουσίας αὐτοῦ προφητεῖαι τοῦτον κηρύσσουσαι, αἵ τε συνυπάρξασαι τῇ γενέσει αὐτοῦ τῇ αἰσθητῇ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαι, πρὸς δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν κηρυσσόμεναί τε 20καὶ ἐμφανῶς δεικνύμεναι δυνάμεις αὐτοῦ. τεκμήριον ἄρα τοῦ παρ' ἡμῖν εἶναι τὴν ἀλήθειαν τὸ αὐτὸν διδάξαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, εἰ γὰρ περὶ πᾶν ζήτημα καθολικὰ ταῦτα εὑρίσκεται πρόσωπόν τε καὶ πρᾶγμα, ἡ ὄντως ἀλήθεια παρ' ἡμῖν δείκνυται μόνοις, ἐπεὶ 25πρόσωπον μὲν τῆς δεικνυμένης ἀληθείας ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, τὸ πρᾶγμα δὲ ἡ δύναμις τῆς πίστεως ἡ καὶ παντὸς οὗ τινὸς οὖν ἐναντιουμένου καὶ αὐτοῦ ὅλου ἐνισταμένου τοῦ κόσμου πλεονάζουσα. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἀνωμολόγηται βεβαιωθῆναι ἐν αἰωνίοις ἔργοις 30καὶ λόγοις καὶ πέφηνεν ἤδη κολάσεως οὐκ ἀντιρρήσεως ἄξιος ἅπας ὁ μὴ νομίζων εἶναι πρόνοιαν καὶ τῷ ὄντι ἄθεος, πρόκειται δ' ἡμῖν τί ποιοῦντες καὶ τίνα τρόπον βιοῦντες εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ παντοκράτορος θεοῦ ἀφικοίμεθα καὶ πῶς τιμῶντες τὸ 35θεῖον σφίσιν σωτηρίας αἴτιοι γινοίμεθα, οὐ παρὰ τῶν σοφιστῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ γνόντες

καὶ μαθόντες τὸ εὐάρεστον αὐτῷ τὸ δίκαιον καὶ ὅσιον δρᾶν ἐγχειροῦμεν. τὸ σώζεσθαι δ' ἡμᾶς εὐάρεστον αὐτῷ, καὶ ἡ σωτηρία διά τε εὐπραγίας διά τε γνώσεως παραγίνεται, ὧν ἀμφοῖν ὁ κύριος διδάσκαλος. P.
5 §. 123. Εἴπερ οὖν καὶ κατὰ Πλάτωνα ἢ παρὰ 802.
τοῦ θεοῦ ἢ παρὰ τῶν ἐκγόνων τοῦ θεοῦ τὸ ἀληθὲς Pott.
ἐκμανθάνειν μόνως οἷόν τε, εἰκότως παρὰ τῶν θείων λογίων τὰ μαρτύρια ἐκλεγόμενοι τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦμεν ἐκδιδάσκεσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, προ-
10 φητευθέντων μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ σαφηνισθέντων, τὰ συνεργοῦντα δὲ πρὸς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας οὐδὲ αὐτὰ ἀδόκιμα. ἡ γοῦν φιλοσοφία πρόνοιαν καταγγέλλουσα, καὶ τοῦ μὲν εὐδαίμονος βίου τὴν ἀμοιβὴν, τοῦ δ' αὖ κακοδαίμονος τὴν
15 κόλασιν περιληπτικῶς θεολογεῖ, τὰ πρὸς ἀκρίβειαν δὲ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους οὐκ ἔτι σώζει, οὔτε γὰρ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ οὔτε περὶ τῆς κατὰ τὴν πρόνοιαν οἰκονομίας ὁμοίως ἡμῖν διαλαμβάνει. οὐ γὰρ P.
287. τὴν κατὰ τὸν θεὸν ἔγνω θρησκείαν. διόπερ αἱ
Sylb. κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν αἱρέσεις κἂν θεὸν λέγωσιν ἕνα, κἂν Χριστὸν ὑμνῶσι, κατὰ περίληψιν λέγουσιν, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ἄλλον τε γὰρ θεὸν παρευρίσκουσι καὶ τὸν Χριστὸν οὐχ ὡς αἱ προφητεῖαι παραδιδόασιν ἐκδέχονται. ἀλλ' οὖν γε τὰ ψευδῆ
25 τῶν δογμάτων αὐτοῖς, ἔστ' ἂν ἐναντιῶνται τῇ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἀγωγῇ, καθ' ἡμῶν ἐστίν.

§. 124. Αὐτίκα ὁ Παῦλος τὸν Τιμόθεον *) περιέτεμεν διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύοντας, ἵνα μὴ καταλύοντος αὐτοῦ τὰ ἐκ τοῦ νόμου σαρκικώτερον
30 προειλημμένα ἀποστῶσι τῆς πίστεως οἱ ἐκ νόμου κατηχούμενοι, εἰδὼς ἀκριβῶς ὅτι περιτομὴ οὐ δικαιοῖ, „τοῖς πᾶσι γὰρ πάντα γίγνεσθαι" ὡμολόγει κατὰ συμπεριφορὰν σώζων τὰ κύρια τῶν δογμάτων, „ἵνα πάντας κερδήσῃ" **). Δανιὴλ δὲ τὸν μανιάκην ἐβάστασεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν μὴ

*) Cf. Actor. 16, 3. **) 1 Corinth. 9, 19 sq.

ὑπεριδὼν θλιβῆναι τὸν λεών. ψεῦσται τοίνυν τῷ ὄντι οὐχ οἱ συμπεριφερόμενοι δι' οἰκονομίαν σωτηρίας, οὐδ' οἱ περί τινα τῶν ἐν μέρει σφαλλόμενοι, ἀλλ' οἱ εἰς τὰ κυριώτατα παραπίπτοντες καὶ ἀθετοῦντες μὲν τὸν κύριον, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, ἀποστεροῦντες δὲ τοῦ κυρίου τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν, οἱ μὴ κατ' ἀξίαν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου τὰς γραφὰς λέγοντές τε καὶ παραδιδόντες, παραθήκη γὰρ ἀποδιδομένη θεῷ ἡ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκα-10λίαν διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τῆς θεοσεβοῦς παραδόσεως σύνεσίς τε καὶ συνάσκησις· „ὃ δὲ ἀκούετε εἰς τὸ οὖς" — ἐπικεκρυμμένως δηλονότι καὶ ἐν μυστηρίῳ, τὰ τοιαῦτα γὰρ εἰς τὸ οὖς λέγεσθαι ἀλληγορεῖται — „ἐπὶ τῶν δωμάτων", φησί, „κηρύ-15ξατε" *)· μεγαλοφρόνως τε ἐκδεξάμενοι καὶ ὑψηγόρως παραδιδόντες καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα διασαφοῦντες τὰς γραφάς· οὔτε γὰρ ἡ προφητεία οὔτε ὁ σωτὴρ αὐτὸς ἁπλῶς οὕτως ὡς τοῖς ἐπιτυχοῦσιν εὐάλωτα εἶναι τὰ θεῖα μυστήρια ἀπε-20φθέγξατο, ἀλλ' ἐν παραβολαῖς διελέξατο. P. 803. Pott.

§. 125. Λέγουσι γοῦν οἱ ἀπόστολοι περὶ τοῦ κυρίου, ὅτι „πάντα ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν καὶ οὐδὲν ἄνευ παραβολῆς ἐλάλει αὐτοῖς" **). εἰ δὲ „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" ***), καὶ 25ἡ προφητεία ἄρα καὶ ὁ νόμος δι' αὐτοῦ τε ἐγένετο καὶ ἐν παραβολαῖς ἐλαλήθησαν δι' αὐτοῦ, πλὴν „ἅπαντα ὀρθὰ ἐνώπιον τῶν συνιέντων" †), φησὶν ἡ γραφή, τουτέστι τῶν ὅσοι ὑπ' αὐτοῦ σαφηνισθεῖσαν τῶν γραφῶν ἐξήγησιν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα 30ἐκδεχόμενοι διασώζουσι, κανὼν δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἡ συνῳδία καὶ ἡ συμφωνία νόμου τε καὶ προφητῶν τῇ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν παραδιδομένῃ διαθήκῃ. γνώσει μὲν οὖν ἕπεται φρόνησις, σωφροσύνη

*) Matth. 10, 27. **) Ibid. 13, 34. ***) Ioann. 1, 3. †) Proverb. 8, 9.

δὲ τῇ φρονήσει, εἰρήσθω γὰρ τὴν μὲν φρόνησιν ὑπάρχειν γνῶσιν θείαν καὶ ἐν τοῖς θεοποιουμένοις, τὴν δὲ σωφροσύνην θνητὴν καὶ ἐν ἀνθρώποις εἶναι φιλοσοφοῦσιν οὐδέπω σοφοῖς. αὐτίκα· εἴπερ ἀρετή
5τέ ἐστιν θεία καὶ γνῶσις ἑαυτῆς, ἡ σωφροσύνη δὲ οἷον ἀτελὴς φρόνησις ἐφιεμένη μὲν φρονήσεως, ἐργατικὴ δὲ ἐπιπόνως καὶ οὐ θεωρητική, καθάπερ ἀμέλει ἡ δικαιοσύνη ἀνθρωπίνη οὖσα κοινὸν ὑποβέβηκε τῇ ὁσιότητι θείαν δικαιοσύνην ὑπάρχουσαν, τῷ τε-
10λείῳ γὰρ οὐκ ἐν συμβολαίοις πολιτικοῖς οὐδὲ ἐν ἀπαγορεύσει νόμου, ἀλλ' ἐξ ἰδιοπραγίας καὶ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης ἡ δικαιοσύνη.

§. 126. Διὰ πολλὰς τοίνυν αἰτίας ἐπικρύπτονται τὸν νοῦν αἱ γραφαί, πρῶτον μὲν ἵνα ζητητικοὶ
15ὑπάρχωμεν καὶ προσαγρυπνῶμεν ἀεὶ τῇ τῶν σωτηρίων λόγων εὑρέσει, ἔπειτα μηδὲ τοῖς ἅπασι προσῆκον ἦν νοεῖν ὡς μὴ βλαβεῖεν ἑτέρως ἐκδεξάμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος σωτηρίως εἰρημένα. διὸ δὴ τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἀνθρώπων τοῖς τε ἐκ πίστεως
20εἰς γνῶσιν ἐγκρίτοις τηρούμενα τὰ ἅγια τῶν προφητῶν μυστήρια ταῖς παραβολαῖς ἐγκαλύπτεται, παραβολικὸς γὰρ ὁ χαρακτὴρ ὑπάρχει τῶν γραφῶν, διότι καὶ ὁ κύριος οὐκ ὢν κοσμικὸς ὡς κοσμικὸς εἰς ἀνθρώπους ἦλθεν, καὶ γὰρ ἐφόρεσεν τὴν πᾶσαν ἀρετήν,
25ἔμελλέν τε τὸν σύντροφον τοῦ κόσμου ἄνθρωπον ἐπὶ P. τὰ νοητὰ καὶ κύρια διὰ τῆς γνώσεως ἀνάγειν ἐκ 804. κόσμου εἰς κόσμον. διὸ καὶ μεταφορικῇ κέχρηται Pott. τῇ γραφῇ, τοιοῦτον γὰρ ἡ παραβολὴ λόγος ἀπό τινος οὐ κυρίου μέν, ἐμφεροῦς δὲ τῷ κυρίῳ ἐπὶ τάλη-
30θὲς καὶ κύριον ἄγων τὸν συνιέντα, ἢ ὥς τινές φασι λέξις δι' ἑτέρων τὰ κυρίως λεγόμενα μετ' ἐνεργείας παριστάνουσα.

§. 127. Ἤδη δὲ καὶ ἡ οἰκονομία πᾶσα ἡ περὶ τὸν κύριον προφητευθεῖσα παραβολὴ ὡς ἀληθῶς φαί-
35νεται τοῖς μὴ τὴν ἀλήθειαν ἐγνωκόσιν, ὅταν τις τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος σάρ-

κα ἀνειληφότα καὶ ἐν μήτρᾳ παρθένου κυοφορηθέντα, καθὸ γεγέννηται τὸ αἰσθητὸν αὐτοῦ σαρκίον, ἀκολούθως δὲ καθὸ γέγονεν τοῦτο πεπονθότα καὶ ἀνεσταμένον ὃ μὲν λέγει, οἱ δὲ ἀκούουσιν,
5 „Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν" *), ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος. διανοιχθεῖσαι δὲ αἱ γραφαὶ καὶ „τοῖς ὦτα ἔχουσιν" **) ἐμφήνασαι τὸ ἀληθὲς αὐτὸ ἐκεῖνο, ὃ πέπονθεν ἡ σάρξ, ἣν ἀνείληφεν ὁ κύριος, „δύναμιν θεοῦ καὶ σοφίαν" ***) καταγγέλ-
10 λουσιν. ἐπὶ πᾶσί τε τὸ παραβολικὸν εἶδος τῆς γραφῆς, ἀρχαιότατον ὂν ὡς παρεστήσαμεν εἰκότως παρὰ τοῖς προφήταις μάλιστα ἐπλεόνασεν. ἵνα δὴ καὶ τοὺς φιλοσόφους τοὺς παρ' Ἕλλησι καὶ τοὺς παρὰ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις σοφοὺς ἠγνοηκέναι τὸ ἅγιον ἐπι-
15 δείξῃ πνεῦμα τὴν ἐσομένην τοῦ κυρίου παρουσίαν καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθησομένην μυστικὴν διδασκαλίαν, εἰκότως ἄρα κηρύσσουσα ἡ προφητεία
P. τὸν κύριον, ὡς μὴ παρὰ τὰς τῶν πολλῶν ὑπολή-
288. ψεις λέγουσα βλασφημεῖν τισὶ δοκοίη, ἐσχημάτισε
Sylb. τὰ σημαινόμενα φωναῖς ταῖς καὶ ἐπὶ ἑτέρας ἐννοίας ἄγειν δυναμέναις. αὐτίκα οἱ προφῆται πάντες οἱ προθεσπίσαντες τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου καὶ σὺν αὐτῇ τὰ ἅγια μυστήρια ἐδιώχθησαν, ἐφονεύθησαν, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος διασα-
25 φήσας αὐτοῖς τὰς γραφάς, καὶ οἱ τούτου γνώριμοι οἱ κηρύξαντες τὸν λόγον ὡς αὐτὸς μετ' αὐτὸν τὸ ζῆν παρεβάλοντο.

§. 128. Ὅθεν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματι περὶ τῶν ἀποστόλων λέγων φησίν· „ἡμεῖς δὲ ἀναπτύξαντες
30 τὰς βίβλους, ἃς εἴχομεν τῶν προφητῶν, ἃ μὲν διὰ παραβολῶν, ἃ δὲ δι' αἰνιγμάτων, ἃ δὲ αὐθεντικῶς καὶ αὐτολεξεὶ τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομαζόντων, εὕρομεν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ καὶ τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυ-

*) 2 Corinth. 1, 23. **) Matth. 11, 15 et alibi.
***) 2 Corinth. 1 24.

ρὸν καὶ τὰς λοιπὰς κολάσεις πάσας ὅσας ἐποίησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν ἔγερσιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν πρὸ τοῦ Ἱεροσόλυμα κτισθῆναι, P. καθὼς ἐγέγραπτο. ταῦτα πάντα ἃ ἔδει αὐτὸν πα-805.
5θεῖν καὶ μετ᾽ αὐτὸν ἃ ἔσται. ταῦτα οὖν ἐπιγνόν-Pott.
τες ἐπιστεύσαμεν τῷ θεῷ διὰ τῶν γεγραμμένων εἰς αὐτόν. καὶ μετ᾽ ὀλίγα ἐπιφέρει πάλιν, θείᾳ προνοίᾳ τὰς προφητείας γεγενῆσθαι παριστὰς ὧδε· „ἔγνωμεν γὰρ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὰ προσέταξεν ὄντως καὶ
10οὐδὲν ἄτερ γραφῆς λέγομεν."

§. 129. Ἔχει δ᾽ οὖν καὶ ἄλλας τινὰς ἰδιότητας ἡ Ἑβραίων διάλεκτος καθάπερ καὶ ἑκάστη τῶν λοιπῶν λόγον τινὰ ἐμπεριέχουσα ἐθνικὸν ἐμφαίνοντα χαρακτῆρα. διάλεκτον γοῦν ὁρίζονται λέξιν ἐθνικῷ
15χαρακτῆρι συντελουμένην, ἀλλ᾽ οὔτι γε ἐκείναις ταῖς διαλέκτοις ἡ προφητεία γνώριμος καθίσταται, ταῖς μὲν γὰρ Ἑλληνικαῖς κατ᾽ ἐπιτήδευσιν αἱ καλούμεναι τῶν τρόπων ἐξαλλαγαὶ τὰς ἐπικρύψεις ποιοῦνται κατ᾽ εἰκόνα τῶν παρ᾽ ἡμῖν προφητειῶν ἀναγό-
20μεναι, πλὴν ἑκουσίου τῆς παρατροπῆς παρὰ τὸ ὀρθὸν ἐμμέτρῳ ἢ σχεδίῳ φράσει γινομένης δείκνυται. ἔστι γοῦν ὁ τρόπος λέξις παραγεγραμμένη ἀπὸ τοῦ κυρίου ἐπὶ τὸ μὴ κύριον κατασκευῆς ἕνεκα καὶ φράσεως τῆς ἐν τῷ λόγῳ εὐχρηστίας χάριν. ἡ προ-
25φητεία δὲ οὐδ᾽ ὅλως τοὺς περὶ τὰς λέξεις σχηματισμοὺς ἐπιτηδεύει διὰ τὸ κάλλος τῆς φράσεως, τῷ δὲ μὴ πάντων εἶναι τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύπτεται πολυτρόπως μόνοις τοῖς εἰς γνῶσιν μεμυημένοις τοῖς δι᾽ ἀγάπην ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν τὸ φῶς ἀνα-
30τέλλουσα.

§. 130. Λέγεται δ᾽ οὖν εἶδος τῆς προφητείας ἡ παροιμία κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν, λέγεταί τι καὶ παραβολὴ, τό τε αἴνιγμα ἐπὶ τούτοις. ἀλλὰ μὴν καὶ „σοφία" *) λέγεται, καὶ ὡς ἕτερον αὐτῆς

---

*) Prouerb. 1, 1—4.

„ἡ παιδεία" „λόγοι τε αὖ φρονήσεως" καὶ „στροφαὶ
λόγων" καὶ „δικαιοσύνη ἀληθὴς" διδασκαλία τε αἱ
„τοῦ κατευθῦναι κρῖμα" καὶ „πανουργία ἀκάκοις"
κατὰ τὴν παιδείαν περιγινομένη „αἴσθησίς τε καὶ
5 ἔννοια" τῷ νεοκατηχήτῳ γινομένη. „ὁ τούτων ἀκού-
σας φησὶ τῶν προφητῶν σοφὸς σοφώτερος ἔσται,
κυβέρνησιν δὲ ὁ νοήμων κτήσεται καὶ νοήσει παρα-
βολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ
αἰνίγματα" *). εἰ δὲ ἀπὸ Ἕλληνος τοῦ Διὸς τοῦ
10 κατ' ἐπίκλησιν Δευκαλίωνος τὰς Ἑλληνικὰς συνέβη P.
κεκλῆσθαι διαλέκτους ἐκ τῶν χρόνων-ὧν φθάσαντες 806.
παρεστήσαμεν ῥᾴδιον συνιδεῖν ὅσαις γενεαῖς τῆς Pott.
Ἑβραίων φωνῆς αἱ παρ' Ἕλλησι μεταγενέστεραι διά-
λεκτοι ὑπάρχουσι.

15 §. 131. Προϊούσης δὲ τῆς γραφῆς τοὺς προει-
ρημένους ὑπὸ τοῦ προφήτου τρόπους καθ' ἑκάστην
περικοπὴν σημειωσάμενοι παραστήσομεν τὴν γνωστι-
κὴν ἀγωγὴν κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα φιλο-
τέχνως ἐνδεικνύμενοι. ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ὁράσει
20 τῷ Ἑρμᾷ ἡ δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἐκκλησίας φα-
νεῖσα ἔδωκεν τὸ βιβλίον εἰς μεταγραφήν, ὃ τοῖς
ἐκλεκτοῖς ἀναγγελῆναι ἐβούλετο, τοῦτο δὲ μετεγρά-
ψατο πρὸς γράμμα φησί, μὴ εὑρίσκων τὰς συλλα-
βὰς τελέσαι. ἐδήλου δ' ἄρα τὴν μὲν γραφὴν πρόδη-
25 λον εἶναι πᾶσι κατὰ τὴν ψιλὴν ἀνάγνωσιν ἐκλαμβα-
νομένην, καὶ ταύτην εἶναι τὴν πίστιν στοιχείων τά-
ξιν ἔχουσαν, δι' ὃ καὶ ἡ πρὸς τὸ γράμμα ἀνάγνω-
σις ἀλληγορεῖται, τὴν διάπτυξιν δὲ τὴν γνωστικὴν
τῶν γραφῶν προκοπτούσης ἤδη τῆς πίστεως εἰκά-
30 ζεσθαι τῇ κατὰ τὰς συλλαβὰς ἀναγνώσει ἐκδεχόμεθα.
ἀλλὰ καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης βιβλίον „καινὸν" κε-
λεύεται λαβὼν „ἐγγράψαι" **) τινά, τὴν γνῶσιν τὴν
ἁγίαν διὰ τῆς τῶν γραφῶν ἐξηγήσεως ὕστερον ἔσε-
σθαι προφητεύοντος τοῦ πνεύματος τὴν ἔτι κατ'

---

*) Prouerb. 1, 5. 6. **) Iesai. 8, 1.

ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἄγραφον τυγχάνουσαν, διὰ τὸ μηδέπω γιγνώσκεσθαι. εἴρητο γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μόνοις τοῖς νοοῦσιν. αὐτίκα διδάξαντος τοῦ σωτῆρος τοὺς ἀποστόλους ἡ τῆς ἐγγράφου ἄγραφος ἤδη καὶ εἰς 5ἡμᾶς διαδίδοται παράδοσις καρδίαις καιναῖς κατὰ τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ βιβλίου τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ ἐγγεγραμμένη.

§. 132. Ταύτῃ οἱ τῶν παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ Ἑρμῇ, ὃν δὴ λόγον εἶναί φασι, διὰ τὴν ἑρ-10μηνείαν καθιεροῦσι τῆς ῥοιᾶς τὸν καρπὸν, πολυκευθὴς γὰρ ὁ λόγος. εἰκότως ἄρα καὶ τὸν Μωϋσέα ἀναλαμβανόμενον διττὸν εἶδεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ τὸν μὲν μετ' ἀγγέλων, τὸν δὲ ἐπὶ τὰ ὄρη περὶ τὰς φάραγγας κηδείας ἀξιούμενον. εἶδεν δὲ Ἰησοῦς 15τὴν θέαν ταύτην κάτω πνεύματι ἐπαρθεὶς σὺν καὶ τῷ Χαλὲβ, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἄμφω θεῶνται, ἀλλ' P. ὁ μὲν καὶ θᾶττον κατῆλθεν πολὺ τὸ βρῖθον ἐπα-807. γόμενος, ὁ δὲ ἐπικατελθὼν ὕστερον τὴν δόξαν διη-Pott. γεῖτο ἣν ἐθεᾶτο διαθρῆσαι δυνηθεὶς μᾶλλον θατέ-20ρου ἅτε καὶ καθαρώτερος γενόμενος, δηλούσης οἶ-P. μαι τῆς ἱστορίας μὴ πάντων εἶναι τὴν γνῶσιν, ἐπεὶ 289. οἱ μὲν τὸ σῶμα τῶν γραφῶν τὰς λέξεις καὶ τὰ Sylb. ὀνόματα, καθάπερ τὸ σῶμα τὸ Μωϋσέως προσβλέπουσιν, οἱ δὲ τὰς διανοίας καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ὀνο-25μάτων δηλούμενα διορῶσι τὸν μετὰ ἀγγέλων Μωϋσέα πολυπραγμονοῦντες. ἀμέλει καὶ τῶν ἐπιβοωμένων τὸν κύριον αὐτὸν οἱ μὲν πολλοί· „υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με" *), ἔλεγον, ὀλίγοι δὲ υἱὸν ἐγίγνωσκον τοῦ θεοῦ, καθάπερ ὁ Πέτρος, ὃν καὶ ἐμακάρισεν, 30„ὅτι αὐτῷ σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψε" τὴν ἀλήθειαν, „ἀλλ' ἢ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς" **), δηλῶν τὸν γνωστικὸν οὐ διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τῆς κυηθείσης, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῆς πατρικῆς γνωρίζειν τὸν υἱὸν τοῦ παντοκράτορος.

---

*) Marc. 10, 48 et saepe alias. **) Matth. 16, 17.

οὐ μόνον τοίνυν τοῖς ἐπιτυγχάνουσιν ἁπλῶς οὕτως δύσκολος ἡ τῆς ἀληθείας κτῆσις, ἀλλὰ καὶ ὧν τυγχάνει ἡ ἐπιστήμη οἰκεία μηδὲ τούτοις ἀθρόαν δίδοσθαι τὴν θεωρίαν ἡ κατὰ τὸν Μωϋσέα ἱστορία δι-
5δάσκει, μέχρις ἂν ἐθισθέντες ἀντωπεῖν, καθάπερ οἱ Ἑβραῖοι, τῇ δόξῃ τῇ Μωϋσέως καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ Ἰσραὴλ ταῖς τῶν ἀγγέλων ὀπτασίαις, οὕτως καὶ ἡμεῖς ταῖς τῆς ἀληθείας μαρμαρυγαῖς ἀντιβλέπειν δυνηθῶμεν.

Cap. XVI.

10 §. 133. Ὑπόδειγμα δ' ἡμῖν κατὰ παραδρομὴν ἐκκείσθω, εἰς σαφήνειαν γνωστικὴν ἡ δεκάλογος. καὶ ὅτι μὲν ἱερὰ ἡ δεκὰς παρέλκει λέγειν τὰ νῦν, εἰ δὲ αἱ πλάκες αἱ γεγραμμέναι*) ἔργον θεοῦ, φυσικὴν ἐμφαίνουσαι δημιουργίαν εὑρεθήσονται, „δάκτυλος
15γὰρ θεοῦ" δύναμις νοεῖται θεοῦ, δι' ἧς ἡ κτίσις τελειοῦται οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὧν ἀμφοῖν αἱ πλάκες νοηθήσονται σύμβολα. θεοῦ μὲν γὰρ γραφὴ καὶ εἰδοποιία ἐνυποκειμένη τῇ πλακὶ δημιουργία τοῦ κόσμου τυγχάνει. ἡ δεκάλογος δὲ κατὰ μὲν οὐράνιον
20εἰκόνα περιέχει ἥλιον καὶ σελήνην, ἄστρα, νέφη, φῶς, πνεῦμα, ὕδωρ, ἀέρα, σκότος, πῦρ. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος οὐρανοῦ, ἡ δὲ τῆς γῆς εἰκὼν περιέχει ἀνθρώπους, κτήνη, ἑρπετά, θηρία καὶ τῶν ἐνύδρων ἰχθύας καὶ κήτη, τῶν τε αὖ πτηνῶν ὁμοίως τά τε
25σαρκοβόρα καὶ τὰ ἡμέρῳ χρώμενα τροφῇ, φυτῶν τε ὡς αὔτως τὰ καρποφόρα καὶ ἄκαρπα. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος γῆς. καὶ „ἡ κιβωτὸς"**) δὲ ἡ ταῦτα περιειληφυῖα ἡ τῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων γνῶσις εἴη ἂν καὶ σοφία. τάχα δ' ἂν εἶεν αἱ δύο πλάκες αὗ-
30ται δισσῶν προφητεία διαθηκῶν.

*) Cf. Exod. 32, 15. 16. 31, 17. **) Ibid. 25, 16.

§. 134. Ἀνεκαινίσθησαν οὖν μυστικῶς πλεο-
ναζούσης ἀγνοίας ἅμα καὶ ἁμαρτίας. δισσῶς ὡς P.
ἔοικεν γράφονται δισσοῖς πνεύμασιν ἐντολαῖς τῷ τε 808.
ἡγεμονικῷ τῷ τε ὑποκειμένῳ, ἐπεὶ „ἡ σὰρξ ἐπιθυ- Pott.
μεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς
σαρκός" *). ἔστι δὲ καὶ δεκάς τις περὶ τὸν ἄνθρωπον
αὐτόν, τά τε αἰσθητήρια πέντε, καὶ τὸ φωνητικὸν
καὶ τὸ σπερματικὸν καὶ τοῦτο δὴ ὄγδοον τὸ κατὰ
τὴν πλάσιν πνευματικόν, ἔννατον δὲ τὸ ἡγεμονικὸν
10 τῆς ψυχῆς, καὶ δέκατον τὸ διὰ τῆς πίστεως προσγι-
νόμενον ἁγίου πνεύματος χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα.
ἔστι πρὸς τούτοις δέκα τισὶν ἀνθρωπείοις μέρεσι
προστάσσειν ἡ νομοθεσία φαίνεται τῇ τε ὁράσει καὶ
ἀκοῇ καὶ τῇ ὀσφρήσει, ἁφῇ τε καὶ γεύσει καὶ τοῖς
15 τούτων ὑπουργοῖς ὀργάνοις δισσοῖς οὖσι χερσί τε καὶ
ποσίν, αὕτη γὰρ ἡ πλάσις τοῦ ἀνθρώπου.

§. 135. Ἐπεισκρίνεται δὲ ἡ ψυχὴ καὶ προεισ-
κρίνεται τὸ ἡγεμονικόν, ᾧ διαλογιζόμεθα, οὐ κατὰ
20 τὴν τοῦ σπέρματος καταβολὴν γεννώμενον, ὡς συνά-
γεσθαι καὶ ἄνευ τούτου τὸν δέκατον ἀριθμόν, δι'
ὧν ἡ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτελεῖται. τῇ
τάξει γὰρ εὐθέως γενόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν
παθητικῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ ζῆν λαμβάνει. τὸ λογι-
25 στικὸν τοίνυν καὶ ἡγεμονικὸν αἴτιον εἶναί φαμεν τῆς
συστάσεως τῷ ζώῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἄλογον μέ-
ρος ἐψυχῶσθαί τε καὶ μόριον αὐτῆς εἶναι. αὐτίκα
τὴν μὲν ζωτικὴν δύναμιν, ᾗ ἐμπεριέχεται τὸ θρεπτι-
κόν τε καὶ αὐξητικὸν καὶ καθ' ὅλου κινητικὸν τὸ
30 πνεῦμα εἴληχεν τὸ σαρκικὸν ὀξυκίνητον ὂν καὶ παντὶ
διά τε τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος πο-
ρευόμενόν τε καὶ πρωτοπαθοῦν διὰ σώματος τὴν
προαιρετικὴν δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ἔχει δύναμιν περὶ ἣν
ἡ ζήτησις καὶ ἡ μάθησις καὶ ἡ γνῶσις. ἀλλὰ γὰρ

*) Galat. 5, 17.

ἡ πάντων ἀναφορὰ εἰς ἓν συντέτακται τὸ ἡγεμονικὸν καὶ δι' ἐκεῖνο ζῇ τε ὁ ἄνθρωπος καί πως ζῇ.

§. 136. Διὰ τοῦ σωματικοῦ ἄρα πνεύματος αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, ἐπιθυμεῖ, ἥδεται, ὀργίζεται
5στρέφεται, αὔξεται· καὶ δὴ καὶ πρὸς τὰς πράξεις διὰ τούτου πορεύεται τὰ κατ' ἔννοιάν τε καὶ διάνοιαν, καὶ ἐπειδὰν κρατῇ τῶν ἐπιθυμιῶν, βασιλεύει τὸ ἡγεμονικόν. τὸ οὖν „οὐκ ἐπιθυμήσεις" *) οὐ δουλεύσεις φησὶ τῷ σαρκικῷ πνεύματι, ἀλλὰ ἄρξεις
10αὐτοῦ, ἐπεὶ „ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος" P. καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἀτακτεῖν ἐπανίσταται, „καὶ 809. τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς" **) εἰς τὴν κατὰ φύ- Pott. σιν τοῦ ἀνθρώπου διεξαγωγὴν ἐπικρατεῖ· μή τι οὖν εἰκότως „κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι" ***) ὁ ἄνθρω-
15πος εἴρηται, οὐ κατὰ τῆς κατασκευῆς τὸ σχῆμα, ἀλλ' ἐπεὶ ὁ μὲν θεὸς λόγῳ τὰ πάντα δημιουργεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ γνωστικὸς γενόμενος τῷ λογικῷ τὰς καλὰς πράξεις ἐπιτελεῖ. εἰκότως τοίνυν αἱ δύο πλάκες τοῖς δισσοῖς πνεύμασι τὰς δεδομένας ἐντολὰς τῷ
20τε πλασθέντι τῷ τε ἡγεμονικῷ τὰς πρὸ τοῦ νόμου παραδεδομένας, ἀλλὰ καὶ εἴρηνται μηνύειν καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων κινήματα κατά τε τὴν διάνοιαν ἀποτυποῦνται κατά τε τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐνέργειαν φανεροῦνται, ἐξ ἀμφοῖν γὰρ ἡ κατάληψις.

25 §. 137. Πάλιν τε αὖ ὡς αἴσθησις πρὸς τὸ αἰσθητόν, οὕτως νόησις πρὸς τὸ νοητόν. διτταὶ δὲ P. καὶ αἱ πράξεις αἱ μὲν κατ' ἔννοιαν, αἱ δὲ κατ'
290. ἐνέργειαν. καὶ ἡ μὲν πρώτη †) τῆς δεκαλόγου ἐν-
Sylb. τολὴ παρίστησιν ὅτι μόνος εἷς ἐστιν θεὸς παντο-
30κράτωρ, ὃς ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὸν λαὸν μετήγαγεν διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν πατρῴαν γῆν, ὅπως καταλαμβάνωσι μὲν διὰ τῶν θείων ἐνεργημάτων ὡς ἐδύναντο τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀφιστῶνται δὲ τῆς τῶν γενητῶν εἰδωλολατρείας τὴν πᾶσαν ἐλπίδα ἐπὶ τὸν

*) Exod. 20, 17. **) Galat. 5, 17.
***) Genes. 1, 17. †) Exod. 20, 1 sqq.

κατ' ἀλήθειαν ἔχοντες θεόν. ὁ δεύτερος *) δὲ ἐμήνυεν λόγος μὴ δεῖν λαμβάνειν μηδὲ ἐπιφέρειν τὸ μεγαλεῖον κράτος τοῦ θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὄνομα, τοῦτο γὰρ μόνον ἐχώρουν καὶ ἔτι νῦν οἱ πολλοὶ μαθεῖν, 5μὴ φέρειν τούτου τὴν ἐπίκλησιν ἐπὶ τὰ γενητὰ καὶ μάταια, ἃ δὴ οἱ τεχνῖται τῶν ἀνθρώπων πεποιήκασι καθ' ὧν ὁ ὢν οὐ τάσσεται, ἐν ταυτότητι γὰρ ἀγενήτῳ ὁ ὢν αὐτὸς μόνος. τρίτος **) δέ ἐστι λόγος ὁ μηνύων γεγονέναι πρὸς τοῦ θεοῦ τὸν κόσμον 10καὶ δεδωκέναι ἀνάπαυσιν ἡμῖν ἑβδόμην ἡμέραν διὰ τὴν κατὰ τὸν βίον κακοπάθειαν, θεὸς γὰρ ἄκμητός τε καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀπροσδεής, ἀναπαύλης δὲ ἡμεῖς οἱ σαρκοφοροῦντες δεόμεθα. — P. 810. Pott.

§. 138. Ἡ ἑβδόμη τοίνυν ἡμέρα ἀνάπαυσις 15κηρύσσεται ἀποχὴ κακῶν ἑτοιμάζουσα τὴν ἀρχέγονον ἡμέραν τὴν τῷ ὄντι ἀνάπαυσιν ἡμῶν, ἣν δὴ καὶ πρώτην τῷ ὄντι φωτὸς γένεσιν, ἐν ᾧ τὰ πάντα συνθεωρεῖται καὶ πάντα κληρονομεῖται. ἐκ ταύτης τῆς ἡμέρας ἡ πρώτη σοφία καὶ ἡ γνῶσις ἡμᾶς ἐλλάμπεται; 20τὸ γὰρ φῶς τῆς ἀληθείας, φῶς ἀληθές, ἄσκιον, ἀμερῶς μεριζόμενον πνεῦμα κυρίου εἰς τοὺς διὰ πίστεως ἡγιασμένους, λαμπτῆρος ἐπέχον τάξιν εἰς τὴν τῶν ὄντων ἐπίγνωσιν. ἀκολουθοῦντες οὖν αὐτῷ δι' ὅλου τοῦ βίου ἀπαθεῖς καθιστάμεθα, τὸ δέ ἐστιν 25ἀναπαύσασθαι. διὸ καὶ Σαλομῶν ***) πρὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ὄντων τῷ παντοκράτορι γεγονέναι τὴν σοφίαν λέγει, ἧς ἡ μέθεξις ἡ κατὰ δύναμιν οὐ κατ' οὐσίαν λέγω, θείων καὶ ἀνθρωπίνων καταληπτικῶς ἐπιστήμονα εἶναι διδάσκει. ἐν-30ταῦθα γενομένους ἐν παρέργῳ καὶ ταῦτα ὑπομνηστέον, ἐπεὶ περὶ ἑβδομάδος καὶ ὀγδοάδος ὁ λόγος παρεισῆλθε, κινδυνεύει γὰρ ἡ μὲν ὀγδοὰς ἑβδομὰς εἶναι κυρίως, ἑξὰς δὲ ἡ ἑβδομὰς κατά γε τὸ ἐμφα-

---

*) Ibid. v. 7. **) Exod. 20, 7.
***) Prouerb. 8, 22 sqq.

νές, καὶ ἡ μὲν κυρίως εἶναι σάββατον, ἐργάτις δὲ ἡ ἑβδομὰς, ἥ τε γὰρ κοσμογένεια ἐν ἓξ περαιοῦται ἡμέραις, ἥ τε ἀπὸ τροπῶν ἐπὶ τροπὰς κίνησις τοῦ ἡλίου ἐν ἓξ συντελεῖται μησὶ, καθ᾽ ἣν πὴ μὲν φυλ-5λοροεῖ, πὴ δὲ βλαστάνει τὰ φυτὰ καὶ αἱ τῶν σπερμάτων γίνονται τελειώσεις.

§. 139. Φασὶ δὲ καὶ τὸ ἔμβρυον ἀπαρτίζεσθαι P. πρὸς ἀκρίβειαν μηνὶ τῷ ἕκτῳ, τουτέστιν ἑκατὸν 811. ἡμέραις καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς ταῖς δύο καὶ ἡμίσει, Pott. 10ὡς ἱστορεῖ Πόλυβος μὲν ὁ ἰατρὸς ἐν τῷ περὶ ὀκταμήνων, Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ περὶ φύσεως, οἵ τε Πυθαγόρειοι ἐντεῦθεν οἶμαι ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κατὰ τὸν προφήτην γενέσεως τὸν ἓξ ἀριθμὸν τέλειον νομίζουσι καὶ μεσευθὺν καλοῦσι τοῦτον καὶ 15γάμον διὰ τὸ μέσον αὐτὸν εἶναι τοῦ εὐθέος, τουτέστι τοῦ δέκα καὶ τοῦ δύο, φαίνεται γὰρ ἴσον ἀμφοῖν ἀπέχων. ὡς δ᾽ ὁ γάμος ἐξ ἄρρενος καὶ θηλείας γεννᾷ, οὕτως ὁ ἓξ ἐκ περισσοῦ μὲν τοῦ τρία, ἄρρενος ἀριθμοῦ λεγομένου, ἀρτίου δὲ τοῦ δύο θή-20λεος νομιζομένου γεννᾶται, δὶς γὰρ τὰ τρία γίνεται ὁ ἕξ. τοσαῦται πάλιν αἱ γενικώταται κινήσεις, καθ᾽ ἃς ἡ πᾶσα γένεσις φέρεται, ἄνω κάτω, εἰς δεξιὰ εἰς ἀριστερὰ, πρόσω ὀπίσω.

§. 140. Εἰκότως ἄρα τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ἀμή-25τορα καὶ ἄγονον λογίζονται τὸ σάββατον ἑρμηνεύοντες καὶ τὸ τῆς ἀναπαύσεως εἶδος ἀλληγοροῦντες· καθ᾽ ἣν „οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται ἔτι" *)· οὔτε γὰρ ἔκ τινος ἀριθμοῦ ἐπί τινα λαμβάνουσι γίνεται ὁ ἑπτὰ, οὔτε ἐπί τινα ληφθεὶς ἀποτελεῖ τῶν 30ἐντὸς τῆς δωδεκάδος ἑκάτερον. τήν τε ὀγδοάδα κύβον καλοῦσι μετὰ τῶν ἑπτὰ πλανωμένων τὴν ἀπλανῆ συγκαταριθμοῦντες σφαῖραν, δι᾽ ὧν ὁ μέγας ἐνι- P. αυτὸς γίνεται οἷον περίοδός τις τῆς τῶν ἐπηγγελ- 812. μένων ἀνταποδόσεως. ταύτῃ τοι ὁ κύριος τέταρτος Pott.

*) Luc. 20, 35.

ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἕκτος γίνεται καὶ φωτὶ περιλάμπεται πνευματικῷ τὴν δύναμιν τὴν ἀπ᾿ αὐτοῦ παραγυμνώσας εἰς ὅσον οἷόν τε ἦν ἰδεῖν τοῖς ὁρᾶν ἐκλεγεῖσι, δι᾿ ἑβδόμης ἀνακηρυσσόμενος τῆς φωνῆς
5υἱὸς εἶναι θεοῦ, ἵνα δὴ οἱ μὲν ἀναπαύσωνται πεισθέντες περὶ αὐτοῦ, ὁ δὲ διὰ γενέσεως, ἣν ἐδήλωσεν ἡ ἑξὰς ἐπίσημος ὀγδοὰς ὑπάρχων φανῇ θεὸς ἐν σαρκίῳ τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος, ἀριθμούμενος μὲν ὡς ἄνθρωπος, κρυπτόμενος δὲ ὃς ἦν, τῇ μὲν
10γὰρ τάξει τῶν ἀριθμῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἕξ, ἡ δὲ τῶν στοιχείων ἀκολουθία ἐπίσημον γνωρίζει τὸ μὴ γραφόμενον.

§. 141. Ἐνταῦθα κατὰ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς σώζεται τῇ τάξει ἑκάστη μονὰς εἰς ἑβδομάδα
15τε καὶ ὀγδοάδα, κατὰ δὲ τὸν τῶν στοιχείων ἀριθμὸν ἕκτον γίνεται τὸ ζῆτα, καὶ ἕβδομον τὸ ῆ. ἐκκλαπέντος δ᾿ οὐκ οἶδ᾿ ὅπως τοῦ ἐπισήμου εἰς τὴν γραφὴν κἂν οὕτως ἑπώμεθα, ἕκτη μὲν γίνεται ἡ ἑβδομάς, ἑβδόμη δὲ ἡ ὀγδοάς, διὸ καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ ὁ
20ἄνθρωπος λέγεται πεποιῆσθαι ὁ τῷ ἐπισήμῳ πιστὸς γενόμενος ὡς εὐθέως κυριακῆς κληρονομίας ἀνάπαυσιν ἀπολαβεῖν. τοιοῦτόν τι καὶ ἡ ἕκτη ὥρα τῆς σωτηρίου οἰκονομίας ἐμφαίνει, καθ᾿ ἣν ἐτελειώθη ὁ ἄνθρωπος. καὶ μὴν τῶν μὲν ὀκτὼ αἱ μεσότητες
25γίνονται ἑπτὰ, τῶν δὲ ἑπτὰ φαίνονται εἶναι τὰ διαστήματα ἕξ, ἄλλος γὰρ ἐκεῖνος λόγος, ἐπὰν ἑβδομὰς δοξάζῃ τὴν ὀγδοάδα καὶ „οἱ οὐρανοὶ τοῖς οὐρανοῖς
P. διηγοῦνται δόξαν θεοῦ" *), οἱ τούτων αἰσθητοὶ τύ-
291. ποι τὰ παρ᾿ ἡμῖν φωνήεντα στοιχεῖα. οὕτως καὶ
Sylb. αὐτὸς εἴρηται ὁ κύριος „ἄλφα καὶ ω̄, ἀρχὴ καὶ τέλος" **), „δι᾿ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" ***). οὐ τοίνυν ὥσπερ τινὲς

*) Psalm. 19, 1. **) Apocalyps. 21, 6.
***) Ioann. 1, 3.

ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ θεοῦ· πέπαυται P.
ποιῶν ὁ θεὸς, ἀγαθὸς γὰρ ὢν εἰ παύσεταί ποτε 813.
ἀγαθοεργῶν καὶ τοῦ θεὸς εἶναι παύσεται, ὅπερ οὐδὲ Pott.
εἰπεῖν θέμις.

5 §. 142. Ἔστιν δ' οὖν καταπεπαυκέναι τὸ τὴν
τάξιν τῶν γενομένων εἰς πάντα χρόνον ἀπαραβάτως
φυλάσσεσθαι τεταχέναι, καὶ τῆς παλαιᾶς ἀταξίας
ἕκαστον τῶν κτισμάτων καταπεπαυκέναι, αἱ μὲν γὰρ
κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας δημιουργίαι ἀκολουθίᾳ
10 μεγίστῃ παρειλήφεισαν, ὡς ἂν ἐκ τοῦ προγενεστέ-
ρου τὴν τιμὴν ἑξόντων ἁπάντων τῶν γενομένων ἅμα
νοήματι κτισθέντων, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης ὄντων τιμίων,
οὐδ' ἂν φωνῇ δεδήλωτο ἡ ἑκάστου γένεσις ἀθρόως
ποιῆσαι λεχθείσης τῆς δημιουργίας, ἐχρῆν γάρ τι
15 καὶ πρῶτον ὀνομάσαι. διὰ τοῦτο ἄρα προεφητεύθη
πρῶτα, ἐξ ὧν τὰ δεύτερα, πάντων ὁμοῦ ἐκ μιᾶς
οὐσίας μιᾷ δυνάμει γενομένων, ἓν γὰρ οἶμαι τὸ βού-
λημα τοῦ θεοῦ ἐν μιᾷ ταυτότητι. πῶς δ' ἂν ἐν
χρόνῳ γένοιτο κτίσις συγγενομένου τοῖς οὖσι καὶ τοῦ
20 χρόνου; ἤδη δὲ καὶ ἐν ἑβδομάσι πᾶς ὁ κόσμος
κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ τῶν φυομένων
ἁπάντων.

§. 143. Ἑπτὰ μέν εἰσιν οἱ τὴν μεγίστην δύνα-
μιν ἔχοντες πρωτόγονοι ἀγγέλων ἄρχοντες, ἑπτὰ δὲ
25 καὶ οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων τοὺς πλανήτας εἶναί
φασιν ἀστέρας τὴν περίγειον διοίκησιν ἐπιτελοῦντας
ὑφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνε-
σθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον, παρ' ὃ καὶ
περὶ τῶν μελλόντων λέγειν τινὰ ὑπισχνοῦνται, τῶν δὲ
30 ἀπλανῶν ἑπτὰ μὲν αἱ πλειάδες, ἑπτάστεροι δὲ αἱ ἄρκτοι
καθ' ἃς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραιοῦνται,
ἡ σελήνη τε δι' ἑπτὰ ἡμερῶν λαμβάνει τοὺς μετασχη-
ματισμούς. κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑβδομάδα διχότο- P.
μος γίνεται, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πανσέληνος, τρίτῃ 814.
35 δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρούσεως αὖθις διχότομος, καὶ τε- Pott.
τάρτῃ ἀφανίζεται. ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καθάπερ Σέλευκος

ὁ μαθηματικὸς παραδίδωσιν ἑπτάκις μετασχηματίζεται. γίνεται γὰρ ἐξ ἀφεγγοῦς μηνοειδὴς, εἶτα διχότομος, εἶτα ἀμφίκυρτος πανσέληνός τε, καὶ κατὰ ἀπόκρουσιν πάλιν ἀμφίκυρτος διχότομός τε ὁμοίως καὶ μηνοειδής.

5 §. 154. Ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους,

ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει καὶ τὴν παλαιὰν λύραν ἑπτάφθογγον εἶναι διδάσκων. ἑπτὰ καὶ περὶ τῷ προσώπῳ τῷ ἡμετέρῳ ἐπίκειται τῶν αἰσθητηρίων τὰ ὄργανα, 10 δύο μὲν τὰ τῶν ὀφθαλμῶν, δύο δὲ τὰ τῶν ἀκουστικῶν πόρων, δύο δὲ τὰ τῶν μυκτήρων, ἕβδομον δὲ τὸ τοῦ στόματος. τάς τε τῶν ἡλικιῶν μεταβολὰς κατὰ ἑβδομάδα γίνεσθαι Σόλωνος αἱ ἐλεγεῖαι δηλοῦσιν ὧδέ πως·

παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος, ἕρκος ὀδόντων
15 φύσας, ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν·
τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτοὺς,
ἥβης ἐκφαίνει σπέρματα γεινομένης.
τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἐπὶ γυίων
λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης.
20 τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
ἰσχὺν, ἥντ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι,
καὶ παίδων ζητεῖν εἰσοπίσω γενεήν. P. 815. Pott.
τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρὸς,
25 οὐδ' ἐσιδεῖν ἔθ' ὁμῶς ἔργα μάταια θέλει.
ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσι μέγ' ἄριστος·
ὀκτὼ τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, μετριώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν σῶμά τε καὶ δύναμις.
30 τῇ δεκάτῃ δ' ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτοὺς,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

§. 155. Πάλιν ἐν ταῖς νόσοις κρίσιμος ἡ ἑβδόμη καὶ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη, καθ' ἃς ἡ φύσις διαγωνίζεται πρὸς τὰ νοσοποιὰ τῶν αἰτίων. καὶ μυ- 35 ρία τοιαῦτα ἁγιάζων τὸν ἀριθμὸν παρατίθεται Ἕρμιππος ὁ Βηρύτιος ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος. σαφῶς

δὲ τὸν περὶ ἑβδομάδος τε καὶ ὀγδοάδος μυστικὸν λόγον τοῖς γιγνώσκουσι παραδίδωσιν ὁ μακάριος Δαβὶδ ὧδέ πως ψάλλων· „τὰ ἔτη ἡμῶν ὡς ἀράχνη ἐμελέτων, αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑ-
5βδομήκοντα ἔτη, ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη· εἴη δ' ἡμᾶς βασιλεύειν" *). ἵνα τοίνυν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον διδαχθῶμεν, μὴ ἐν χρόνῳ δὲ ποιεῖν τὸν θεὸν ὑπολάβωμεν, ἐπήγαγεν ἡ προφητεία· „αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς, ὅτε
10ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν" **). τὸ μὲν γὰρ „ὅτε ἐγένετο" ἀόριστον ἐκφορὰν καὶ ἄχρονον μηνύει, τὸ δὲ „ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς", τουτέστιν ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς τὰ πάντα ἐποίησεν, „ἧς καὶ χωρὶς ἐγένετο οὐδὲ ἕν" ***),
15τὴν δι' υἱοῦ ἐνέργειαν δηλοῖ, ὅν φησιν ὁ Δαβίδ· „αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιαθῶμεν ἐν αὐτῇ" †), τουτέστι κατὰ τὴν δι' αὐτοῦ γνῶσιν παραδιδομένην τὴν θείαν ἑστίασιν εὐωχηθῶμεν. ἡμέρα γὰρ εἴρηται ὁ φωτίζων τὰ ἐπι-
20κεκρυμμένα λόγος καὶ δι' οὗ εἰς φῶς καὶ γένεσιν ἕκαστον τῶν κτισμάτων παρῆλθεν. καὶ ὅλως ἡ δεκάλογος διὰ τοῦ ἰῶτα στοιχείου τὸ ὄνομα τὸ μακάριον δηλοῖ λόγον ὄντα τὸν Ἰησοῦν παριστῶσα. P. 816.

§. 146. Ὁ δὲ πέμπτος ἑξῆς ἐστὶ λόγος περὶ Pott. P. τιμῆς πατρὸς καὶ μητρός. πατέρα δὲ καὶ κύριον
292. τὸν θεὸν λέγει σαφῶς. διὸ καὶ τοὺς ἐπιγνόντας
Sylb. αὐτὸν υἱοὺς ἀναγορεύει καὶ θεούς. κύριος οὖν καὶ πατὴρ ὁ κτίστης πάντων, μήτηρ δὲ οὐχ ὡς τινες ἡ οὐσία ἐξ ἧς γεγόναμεν, οὐδ' ὡς ἕτεροι ἐκδεδώκασιν ἡ ἐκκλησία, ἀλλ' ἡ θεία γνῶσις καὶ ἡ σοφία
30ὥς φησι Σαλομὼν „μητέρα δικαίων" ††) ἀνακαλῶν τὴν σοφίαν. καὶ ἔστι δι' αὐτὴν αἱρετή. πᾶν τε αὖ τὸ καλὸν καὶ σεμνὸν παρὰ τοῦ θεοῦ δι' υἱοῦ

*) Psalm. 90, 9 sq. **) Genes. 2, 4.
***) Ioann. 1, 3. †) Psalm. 118, 24.
††) Prouerb. 18, 31, 1.

γιγνώσκεται. ἕπεται τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος. μοιχεία δ' ἐστὶν, ἐάν τις καταλιπὼν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἀληθῆ γνῶσιν καὶ τὴν περὶ θεοῦ διάληψιν ἐπὶ τὴν μὴ προσήκουσαν ἔρχηται ψευδῆ δόξαν, 5ἤτοι θεοποιῶν τι τῶν γενητῶν ἢ καὶ ἀνειδωλοποιῶν τι τῶν μὴ ὄντων εἰς ὑπέρβασιν, μᾶλλον δὲ ἔκβασιν γνώσεως, ἀλλοτρία δὲ τοῦ γνωστικοῦ ἡ ψευδὴς δόξα ὥσπερ ἡ ἀληθὴς οἰκεία τε καὶ σύζυγος.

§. 147. Διόπερ καὶ ὁ γενναῖος ἀπόστολος ἕν τι 10τῶν τῆς πορνείας εἰδῶν τὴν εἰδωλολατρείαν καλεῖ*) ἀκολούθως τῷ προφήτῃ λέγοντι· „ἐμοίχευσεν τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον"**)· „τῷ ξύλῳ εἶπεν ὅτι πατήρ μου εἶ σύ· καὶ τῷ λίθῳ· σὺ ἐγέννησάς με"***)· ἔπειτα ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. φόνος δὲ 15ἐξαρσίς ἐστι βεβαία. τὸν οὖν ἀληθῆ λόγον περὶ θεοῦ καὶ τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ ὁ βουλόμενος ἐξαίρειν, ἵνα τὸ ψεῦδος ἐγκρίνῃ, λέγων ἤτοι ἀπρονόητον εἶναι τὸ πᾶν ἢ τὸν κόσμον ἀγένητον ἢ τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν βεβαίων ἐξωλέστατος. μετὰ δὲ τοῦτον 20ὁ περὶ κλοπῆς ἐστὶ λόγος. ὡς οὖν ὁ κλέπτων τὰ ἀλλότρια μεγάλως ἀδικῶν εἰκότως περιπίπτει τοῖς ἐπαξίοις κακοῖς, οὕτως ὁ τὰ θεῖα τῶν ἔργων σφετεριζόμενος διὰ τέχνης ἤτοι πλαστικῆς ἢ γραφικῆς καὶ λέγων ἑαυτὸν ποιητὴν εἶναι τῶν ζώων καὶ φυτῶν, ὁμοίως τε οἱ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ἀπομιμού-25μενοι κλέπται εἰσί. κἂν γεωργός τις ἢ κἂν πατὴρ παιδίου, διάκονός ἐστι σπερμάτων καταβολῆς, ὁ θεὸς δὲ τὴν πάντων αὔξησιν καὶ τελείωσιν παρέχων εἰς τὸ κατὰ φύσιν προσάγει τὰ γινόμενα.

§. 148. Οἱ πλεῖστοι δὲ σὺν καὶ τοῖς φιλοσό-30φοις τὰς αὐξήσεις καὶ τὰς τροπὰς τοῖς ἄστροις κατὰ τὸ προηγούμενον ἀνατιθέασιν ἀποστεροῦντες τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀκάματον δύναμιν τὸν πατέρα τῶν

*) Coloss. 3, 5. **) Ierem. 3, 9.
***) Ibid. 2, 27.

ὅλων. τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ τὰ ἄστρα, τουτέστιν αἱ P. δυνάμεις αἱ διοικητικαὶ προσετάγησαν ἐκτελεῖν τὰ εἰς 817. οἰκονομίαν ἐπιτήδεια, καὶ αὐτά τε πείθεται ἄγεταί Pott. τε πρὸς τῶν ἐπιτεταγμένων αὐτοῖς, ᾗ ἂν ἡγῆται τὸ
5 ῥῆμα κυρίου, ἐπείπερ ἡ θεία δύναμις ἐπικεκρυμμένως πάντα ἐνεργεῖν πέφυκεν. ὁ τοίνυν ἑαυτὸν φάμενος ἐπινενοηκέναι τι ἢ πεποιηκέναι τῶν πρὸς δημιουργίαν συντεινόντων εὐθύναν ὑφέξει τοῦ ἀσεβοῦς τολμήματος. δέκατος δέ ἐστιν ὁ περὶ ἐπιθυμιῶν ἁπασῶν λόγος. κα-
10 θάπερ οὐκ ὁ τῶν μὴ καθηκόντων ἐπιθυμῶν εὐθύνεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐκ ἐφεῖται ψευδῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν οὐδὲ ὑπολαμβάνειν τῶν ἐν γενέσει τὰ μὲν ἔμψυχα ἐξ ἑαυτῶν δύνασθαι, τὰ δὲ ἄψυχα καθάπαξ μὴ δύνασθαι σώζειν ἢ βλάπτειν, κἄν τις
15 λέγῃ τὴν ἀντίδοτον ἰᾶσθαι μὴ δύνασθαι καὶ τὸ κώνειον φθείρειν σοφιζόμενος λέληθεν. οὐδὲν γὰρ τούτων ἐνεργεῖ ἄνευ τοῦ τῇ βοτάνῃ καὶ τῷ φαρμάκῳ χρωμένου, ὥσπερ οὐδ' ἡ ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος οὐδὲ ὁ πρίων τοῦ πρίζοντος. ὡς δὲ καθ' ἑαυτὰ μὲν
20 οὐκ ἐνεργεῖ, ἔχει δέ τινας ποιότητας φυσικὰς τῇ τοῦ τεχνίτου ἐνεργείᾳ συντελούσας τὸ οἰκεῖον ἔργον, οὕτως τῇ καθολικῇ τοῦ θεοῦ προνοίᾳ διὰ τῶν προσεχέστερον κινουμένων, καθ' ὑπόβασιν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους διαδίδοται ἡ δραστικὴ ἐνέργεια.

Cap. XVII.

25 §. 149. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν οἱ φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων θεὸν ὀνομάζοντες οὐ γιγνώσκουσιν, ἐπεὶ μὴ σέβουσι κατὰ θεὸν τὸν θεόν. τὰ φιλοσοφούμενα δὲ παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα

ὡς διὰ πολλῶν δὴ γλώσσης ἐλθόντα ματαίως
30 ἐκκέχυται στομάτων ὀλίγον τοῦ παντὸς ἰδόντων.
ὡς γάρ που τὸ ἀπὸ τοῦ ἡλίου φῶς δι' ὑελοῦ σκεύους πλήρους ὕδατος μεθοδεύει ἡ τέχνη εἰς πῦρ, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τῆς θείας γραφῆς τὸ

ῥεῦμα λαβοῦσα ἐν ὀλίγοις φαντάζεται. καὶ μὴν ὡς
τὸν αὐτὸν ἀέρα ἀναπνεῖ τὰ ζῷα ἅπαντα, ἄλλα δὲ
ἄλλως καὶ εἴς τι διάφορον, οὕτως δὲ καὶ τὴν ἀλή-
θειαν μετίασιν οἱ πλείους, μᾶλλον δὲ τὸν περὶ ἀλη-
5θείας λόγον. οὐ γὰρ περὶ θεοῦ τι λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ
ἑαυτῶν πάθη ἐπὶ θεὸν ἀνάγοντες ἐξηγοῦνται. γέγο-
νεν γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος τὸ πιθανὸν ζητοῦσιν οὐ τὸ
ἀληθές, ἐκ μιμήσεως δὲ ἀλήθεια οὐ διδάσκεται,
ἀλλ' ἐκ μαθήσεως. οὐ γὰρ ἵνα δόξωμεν εἶναι, Χρι-
10στὸν πιστεύομεν, καθάπερ οὐδὲ εἰς τὸν ἥλιον ἕνεκά
γε τοῦ φαίνεσθαι μόνον ἐν ἡλίῳ ὄντας παρερχόμεθα, P.
ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν τοῦ ἀλεαίνεσθαι χάριν, ἐκεῖ δὲ 818.
τοῦ εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἕνεκα, Χριστιανοὶ εἶναι Pott.
βιαζόμεθα, ὅτι μάλιστα βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία,
15ἐκ ζητήσεως καὶ μαθήσεως καὶ συνασκήσεως τελείας
τὸ γενέσθαι βασιλέα καρπουμένων.

§. 150. Ὁ μιμούμενος ὥρα τὴν δόκησιν δηλοῖ
καὶ τὴν πρόληψιν. ὅταν δέ τις ἔναυσμα λαβὼν τοῦ
πράγματος ἐξάψῃ τοῦτο ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ πόθῳ
20καὶ μαθήσει, πάντα ἐπὶ τούτοις κινεῖ πρὸς τὸ ἐπι-
γνῶναι. οὗ γάρ τις μὴ ἀντιλαμβάνεται οὐδὲ ποθεῖ,
αὐτὸ οὐδὲ ἀσπάζεται τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν. τὸ
ὕστερον οὖν ὁ γνωστικὸς ἐπὶ τέλει τῶν κατορθωμά-
των μιμεῖται, τὸν κύριον, εἰς ὅσον ἐφικτὸν ἀνθρώ-
25ποις, ποιότητά τινα κυριακὴν λαβὼν εἰς ἐξομοίωσιν
θεοῦ. οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι τὴν γνῶσιν οὐδὲ κανο-
P. νίζειν δύνανται τὴν ἀλήθειαν. μεταλαμβάνειν οὖν
293. τῶν γνωστικῶν θεωρημάτων οὐχ οἷόν τε, ἐὰν μὴ
Sylb. τῶν προτέρων διανοημάτων κενώσωμεν ἑαυτούς. ἁπλῶς
30γὰρ οὕτως ἀλήθειά κοινῶς λέγεται παντὸς νοητοῦ τε
καὶ αἰσθητοῦ. αὐτίκα ἔνεστι θεάσασθαι καὶ ζωγρα-
φίας ἀλήθειαν παρὰ τὴν δημώδη καὶ μουσικῆς σε-
μνότητα παρὰ τὴν ἀκόλαστον. καὶ φιλοσοφίας οὖν
ἐστὶν ἀλήθειά τις παρὰ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους,
35καὶ κάλλος ἀληθινὸν παρὰ τὸ δεδολωμένον. οὔκουν
τὰς ἐπὶ μέρους ἀληθείας καθ' ὧν ἡ ἀλήθεια

κατηγορεῖται, αὐτὴν δὲ τὴν ἀλήθειαν πολυπραγμονητέον, οὐκ ὀνόματα ζητοῦντες μαθεῖν, τὸ γὰρ περὶ θεοῦ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἕν, ἀλλὰ μυρία, διαφέρει δὲ τὸν θεὸν εἰπεῖν ἢ τὰ περὶ θεοῦ. καθόλου δὲ εἰπεῖν
5περὶ ἑκάστου πράγματος τῆς οὐσίας τὰ συμβεβηκότα διακριτέον.

§. 151. Καί μοι ἀπόχρη φάναι θεὸν εἶναι τὸν κύριον πάντων. αὐτοτελῶς δὲ λέγω τὸν κύριον πάντων οὐδενὸς ὑπολειπομένου κατὰ ἐξαίρεσιν. ἐπεὶ
10τοίνυν δύο εἰσὶν ἰδέαι τῆς ἀληθείας τά τε ὀνόματα καὶ τὰ πράγματα, οἱ μὲν τὰ ὀνόματα λέγουσιν, οἱ περὶ τὰ κάλλη τῶν λόγων διατρίβοντες, οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι, τὰ πράγματα δὲ παρ' ἡμῖν ἐστὶ τοῖς βαρβάροις. αὐτίκα ὁ κύριος οὐ μάτην ἠθέλησεν εὐτελεῖ χρήσασθαι
15σώματος μορφῇ, ἵνα μή τις τὸ ὡραῖον ἐπαινῶν καὶ τὸ κάλλος θαυμάζων ἀφίστηται τῶν λεγομένων καὶ τοῖς καταλειπομένοις προσανέχων ἀποτέμνηται τῶν νοητῶν. οὐ τοίνυν περὶ τὴν λέξιν, ἀλλὰ περὶ τὰ σημαινόμενα ἀναστρεπτέον. τοῖς μὲν οὖν ἀντιλη-
20πτοῖς καὶ μὴ κινηθεῖσι πρὸς γνῶσιν, οὐ πιστεύεται ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ οἱ κόρακες ἀνθρωπείας ἀπομιμοῦνται φωνὰς ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες οὗ λέγουσι πράγματος, ἀντίληψις δὲ νοερὰ πίστεως ἔχεται. οὕτως καὶ Ὅμηρος εἶπεν·

25 πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε,

μὴ εἰδὼς τίς ὁ πατὴρ καὶ πῶς ὁ πατήρ.

§. 152. Ὡς δὲ τῷ χεῖρας ἔχοντι τὸ λαβεῖν κατὰ φύσιν, καὶ τῷ ὀφθαλμοὺς ὑγιαίνοντας κεκτημένῳ τὸ φῶς ἰδεῖν, οὕτως τῷ πίστιν εἰληφότι τὸ γνώ-
30σεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάσασθαι καὶ προσοικοδομῆσαι χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῷ καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο. οὐ τοί- P.
νυν ὑπισχνεῖται βούλεσθαι μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ 819.
ἄρχεσθαι, οὐδὲ μέλλειν, ἀλλ' εἶναι βασιλικόν τε καὶ Pott.
35φωτεινὸν καὶ γνωστικὸν καθῆκεν, οὐδὲ ὀνόματι, ἀλλ' ἔργῳ ἐθέλειν ἅπτεσθαι τῶν πραγμάτων προσῆκεν.

ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς διὰ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς κτίσεως ἁπάσης σώζεσθαι βουλόμενος τοῦτο ἐπὶ τὸ ποιεῖν ἐτράπετο καὶ τὰ λοιπὰ, πρώτην ταύτην εὐεργεσίαν, τὸ γενέσθαι, ἀπ᾽ ἀρχῆς παρασχὼν αὐτοῖς,
5ἄμεινον εἶναι πολλῷ τὸ εἶναι τοῦ μὴ εἶναι, πᾶς ἄν τις ὁμολογήσειεν, ἔπειτα ὡς ἐνεδέχετο φύσεως ἔχειν ἕκαστον ἐγένετό τε καὶ γίνεται προκόπτον εἰς τὸ αὐτὸ ἄμεινον.

§. 153. Ὥστ᾽ οὐκ ἄτοπον καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῆς θείας προνοίας δεδόσθαι προπαιδεύουσαν εἰς
10τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν, ἢν μὴ ἐπαισχύνηται γνώσει βαρβάρῳ μαθητεύουσα φιλοσοφία προκόπτειν εἰς ἀλήθειαν. ἀλλ᾽ „αἵ μὲν τρίχες ἠρίθμηνται" *) καὶ τὰ εὐτελῆ κινήματα, φιλοσοφία δὲ πῶς οὐκ ἐν λόγῳ; καίτοι καὶ τῷ Σαμψὼν ἐν ταῖς θριξὶν ἡ
15δύναμις ἐδόθη, ἵνα καὶ τὰς ἀποβλήτους τῶν ἐν τῷ βίῳ τέχνας τὰς κειμένας καὶ μενούσας μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς χαμαὶ μὴ ἄνευ τῆς θείας δυνάμεως ἐννοῆσαι δίδοσθαι **). αὐτίκα φησὶν ἡ πρόνοια P. ἄνωθεν ἐκ τῶν προηγουμένων καθάπερ κεφαλῆς εἰς 820.
20πάντας διήκει, ὡς „τὸ μύρον", φησὶ, „τὸ κατα- Pott. βαῖνον ἐπὶ τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρὼν καὶ ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ" ***), τουτέστι τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, „δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν" †)· οὐκ εἰς τὸν τοῦ σώματος
25κόσμον, ἔξωθεν δὲ τοῦ λαοῦ φιλοσοφία καθάπερ ἐσθής.

§. 154. Οἱ τοίνυν φιλόσοφοι οἱ εἰς τὴν οἰκείαν συναίσθησιν πνεύματι αἰσθητικῷ συνασκηθέντες, ἐπὰν μὴ μέρος φιλοσοφίας, ἀλλὰ τὴν αὐτοτελῶς φι-
30λοσοφίαν πολυπραγμονῶσι, φιλαλήθως τε καὶ ἀτύφως προσμαρτυροῦντες τῇ ἀληθείᾳ, κἂν παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις ἐπὶ τῶν καλῶν εἰρημένων προκόπτωσιν εἰς σύνεσιν, κατὰ τὴν θείαν διοίκησιν τὴν ἄρρητον

---

*) [Ma]tth. 12, 7. **) Ibid. 13, 5. 16, 17.
***) [P]salm. 133, 2. †) Ioann. 1, 3.

ἀγαθότητα τὴν ἑκάστοτε εἰς τὸ ἄμεινον κατὰ τὸ ἐγχωροῦν προσαγομένην τὴν τῶν ὄντων φύσιν, ἔπειτα οὐχ Ἕλλησι μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάροις ὁμιλήσαντες ἐπὶ τὴν πίστιν ἐκ συνασκήσεως κοινῆς εἰς σύνε-
5σιν ἰδίαν ἄγονται, παραδεξάμεναι δὲ τὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας δύναμιν προσλαμβάνουσι προϊέναι πρόσω ἐπὶ τὴν ζήτησιν, κἀνθένδε ἀγαπῶσι μὲν μαθητευσάμενοι, γνώσεως δὲ ὀριγνώμενοι σπεύδουσιν εἰς σωτηρίαν. ταύτῃ φησὶν ἡ γραφὴ „πνεῦμα
10αἰσθήσεως" *) δεδόσθαι τοῖς τεχνίταις ἐκ τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ φρόνησίς ἐστι, δύναμις ψυχῆς θεωρητικὴ τῶν ὄντων καὶ τοῦ ἀκολούθου ὁμοίου τε καὶ ἀνομοίου διακριτική τε αὖ καὶ συνθετικὴ καὶ προστακτικὴ καὶ ἀπαγορευτικὴ τῶν τε μελλόντων
15καταστοχαστική. διατείνει δὲ οὐκ ἐπὶ τὰς τέχνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτήν.

§. 155. Τί δή ποτε οὖν καὶ ὁ ὄφις „φρόνιμος" **) εἴρηται; ἐπεὶ κἂν τοῖς πονηρεύμασιν ἔστιν εὑρεῖν ἀκολουθίαν τινὰ καὶ διάκρισιν καὶ σύνθεσιν
20καὶ στοχασμὸν τῶν μελλόντων. καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀδικημάτων διὰ τοῦτο λανθάνει, ὅτι προσοικονομοῦνται σφίσιν οἱ κακοὶ τὸ πάντῃ τε καὶ πάντως τὰς τιμωρίας διαφεύγειν. πολυμερὴς δὲ οὖσα ἡ φρόνησις δι' ὅλου τεταμένη τοῦ κόσμου διά τε τῶν ἀν-
P. θρωπίνων ἁπάντων καθ' ἕκαστον αὐτῶν μεταβάλλει
294. τὴν προσηγορίαν, καὶ ἐπειδὰν μὲν ἐπιβάλλῃ τοῖς
Sylb. πρώτοις αἰτίοις, νόησις καλεῖται, ὅταν δὲ ταύτην ἀποδεικτικῷ λόγῳ βεβαιώσηται, γνῶσίς τε καὶ σοφία P. καὶ ἐπιστήμη ὀνομάζεται, ἐν δὲ τοῖς εἰς εὐλάβειαν 821.
30συντείνουσι γινομένη καὶ ἄνευ θεωρίας παραδεξα- Pott. μένη τὸν ἀρχικὸν λόγον κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐξεργασίας τήρησιν πίστις λέγεται, κἂν τοῖς αἰσθητοῖς πιστωσαμένη τό γε δοκοῦν, ὡς ἐν τούτοις, ἀληθέστατον, δόξα ὀρθή, ἔν τε αὖ ταῖς μετὰ χειρουργίας

*) Exod. 28, 3. **) Genes. 3, 2.

πράξεσι τέχνη, ὅπου δ' ἄνευ θεωρίας τῶν πρώτων αἰτίων τηρήσει τῶν ὁμοίων καὶ μεταβάσει ποιήσει τινὰ ὁρμὴν καὶ σύστασιν, ἐμπειρία προσαγορεύεται. ἴδιόν ἐστιν ἐκεῖνο καὶ τῷ ὄντι κύριον καὶ ἡγεμονικὸν,
5ὃ ἐπὶ πᾶσι προσλαμβάνει μετὰ τὴν βεβαίαν πίστιν ἅγιον κατ' ἐπισκοπὴν ὁ πιστεύσας πνεῦμα.

§. 156. Διαφορωτέρας ἄρα αἰσθήσεως φιλοσοφία μεταλαβοῦσα ὡς ἐκ τῶν προειρημένων δεδήλωται, φρονήσεως μετέχει. ἡ γοῦν περὶ τῶν νοη-
10θέντων λογικὴ διέξοδος μετὰ αἱρέσεως καὶ συγκαταθέσεως διαλεκτικὴ λέγεται, βεβαιωτικὴ μὲν τῶν περὶ ἀληθείας λεγομένων δι' ἀποδείξεως, διακρουστικὴ δὲ τῶν ἐπιφερομένων ἀποριῶν. κινδυνεύουσι τοίνυν οἱ φάσκοντες μὴ θεόθεν φιλοσοφίαν δεῦρο ἥκειν, ἀδύ-
15νατον εἶναι λέγειν πάντα τὰ ἐπὶ μέρους γινώσκειν τὸν θεὸν μηδὲ μὴν πάντων εἶναι τῶν καλῶν αἴτιον κἂν τῶν ἐπὶ μέρους ἕκαστον αὐτῶν τυγχάνῃ. οὐκ ἂν δὲ τὴν ἀρχὴν ὑπέστη τι τῶν ὄντων ἀβουλήτως ἔχοντος τοῦ θεοῦ, εἰ δὲ βουλομένου, θεόθεν ἡ φιλο-
20σοφία, τοιαύτην εἶναι βουληθέντος αὐτὴν οἵα ἐστὶν, διὰ τοὺς μὴ ἄλλως ἢ οὕτως ἀφεξομένους τῶν κακῶν. ὁ γάρ τοι θεὸς πάντα οἶδεν, οὐ μόνον τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ ὡς ἔσται ἕκαστον, τάς τε ἐπὶ μέρους κινήσεις προορῶν πάντ' ἐφορᾷ
25καὶ πάντ' ἐπακούει *). γυμνὴν ἔσωθεν τὴν ψυχὴν βλέπων καὶ τὴν ἐπίνοιαν τὴν ἑκάστου τῶν κατὰ μέρος ἔχει δι' αἰῶνος, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἑκάστου μερῶν, κατὰ τὴν ἐνόρασίν τε καὶ περιόρασιν καὶ συνόρασιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ
30θεοῦ γίνεται. ἀθρόως τε γὰρ πάντα καὶ ἕκαστον ἐν μέρει μιᾷ προσβολῇ προσβλέπει, οὐ πάντα μέντοι κατὰ τὴν προηγουμένην ἐπέρεισιν.

§. 157. Ἤδη γοῦν πολλὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ καὶ διά τινος λογισμοῦ ἀνθρωπίνου λαμβάνει τὴν γένε-

---

*) Cf. Homer. Il. γ. 277.

σιν θεόθεν τὴν ἔναυσιν εἰληφότα. αὐτίκα ἡ ὑγεία διὰ τῆς ἰατρικῆς καὶ ἡ εὐεξία διὰ τῆς ἀλειπτικῆς καὶ ὁ πλοῦτος διὰ τῆς χρηματιστικῆς λαμβάνει γένεσίν τε καὶ παρουσίαν κατὰ πρόνοιαν μὲν τὴν θείαν, 5κατὰ συνεργίαν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην. θεόθεν δὲ καὶ ἡ σύνεσις. αὐτίκα τῇ τοῦ θεοῦ βουλήσει μάλιστα ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν προαίρεσις ὑπακούει. διόπερ P. κοινὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν μέν ἐστιν καὶ τῶν κακῶν 822. ἀνθρώπων πολλὰ τῶν προτερημάτων, γίνεται δ' Pott. 10ὅμως ὠφέλιμα μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς τε καὶ σπουδαίοις, ὧν χάριν αὐτὰ ἐποίησεν ὁ θεὸς, πρὸς γὰρ τῶν ἀγαθῶν χρῆσιν ἀνδρῶν ἡ τῶν θεοδωρήτων δύναμις πέφυκεν. ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων ἐπίνοιαι κατὰ ἐπίνοιαν θείαν γίγνονται διατιθεμέ15νης πὼς τῆς ψυχῆς καὶ διαδιδομένου τοῦ θείου θελήματος εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς τῶν ἐν μέρει θείων λειτουργῶν συλλαμβανομένων εἰς τὰς τοιαύτας διακονίας, κατά τε γὰρ τὰ ἔθνη καὶ πόλεις νενέμηνται τῶν ἀγγέλων αἱ προστασίαι, τάχα δὲ καὶ 20τῶν ἐπὶ μέρους, ὧν ἐνίοις ἀποτετάχαταί τινες.

§. 158. Ὁ γοῦν ποιμὴν καὶ τῶν καθ' ἕκαστον κήδεται προβάτων, καὶ μάλιστα τούτοις σύνεστι προσεχεστέρα ἡ ἐπισκοπὴ, ὅσοι διαπρεπεῖς τὰς φύσεις τε καὶ δυνατοὶ τὰ πλήθη συνωφελεῖν ὑπάρχου25σιν. οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἡγεμονικοὶ καὶ παιδευτικοὶ, δι' ὧν ἡ ἐνέργεια τῆς προνοίας ἀριδήλως δείκνυται, ὁπηνίκα ἂν ἢ διὰ παιδείας ἢ δι' ἀρχῆς τινὸς καὶ διοικήσεως εὖ ποιεῖν ἐθέλῃ τοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς, ἐθέλει δὲ πάντοτε, διὸ συγκινεῖ τοὺς ἐπιτηδείους εἰς 30τὴν ὠφέλιμον ἐξεργασίαν τῶν πρὸς ἀρετήν τε καὶ εἰρήνην καὶ εἰς εὐποιίαν συντεινόντων. τὸ δὲ ἐνάρετον πᾶν ἀπ' ἀρετῆς τέ ἐστι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀναφέρεται, καὶ ἤτοι πρὸς τὸ γενέσθαι σπουδαίους δίδοται ἢ πρὸς τὸ ὄντας χρῆσθαι τοῖς κατὰ φύσιν 35προτερήμασι, συνεργεῖ γὰρ ἔν τε τοῖς καθ' ὅλον ἔν τε τοῖς ἐπὶ μέρους.

§. 159. *Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀδικίαν προσνέμοντας τῷ διαβόλῳ ἐναρέτου πράγματος τοῦτον τῆς φιλοσοφίας δοτῆρα ποιεῖν; κινδυνεύει γὰρ εὐμενέστερος τοῖς Ἕλλησιν εἰς τοὺς* P.
5 *ἀγαθοὺς ἄνδρας γεγονέναι τῆς θείας προνοίας τε καὶ* 823.
γνώμης. ἔμπαλιν δ' οἶμαι νόμου ἴδιον καὶ λόγου Pott.
παντὸς ὀρθοῦ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ ἐπιβάλλον ἀποδιδόναι. ὡς γὰρ ἡ λύρα μόνου τοῦ κιθαριστοῦ καὶ ὁ αὐλὸς τοῦ αὐλητοῦ, οὕτως τὰ προτερή-
10 *ματα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστὶ κτήματα, καθάπερ φύσις τοῦ ἀγαθοποιοῦ τὸ ἀγαθοποιεῖν ὡς τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν καὶ τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν. κακὸν δὲ οὐκ ἂν ποιήσαι ἀγαθὸς, ὡς οὐδὲ τὸ φῶς σκότος ἢ ψύξει τὸ πῦρ, οὕτως ἔμπαλιν ἡ κακία*
15 *οὐκ ἄν τι ἐνάρετον ποιήσαι, ἐνέργεια γὰρ αὐτῆς τὸ κακοποιεῖν ὡς τοῦ σκότους τὸ συγχεῖν τὰς ὄψεις, οὐ τοίνυν κακίας ἔργον ἡ φιλοσοφία ἐναρέτους ποιοῦσα. λείπεται δὴ θεοῦ, οὗ μόνον τὸ ἀγαθύνειν ἔργον ἐστὶν, καὶ πάνθ' ὅσα παρὰ θεοῦ δίδοται, καλῶς*
20 *δίδοταί τε καὶ λαμβάνεται. ναὶ μὴν ἡ χρῆσις τῆς φιλοσοφίας, οὐκ ἔστιν ἂν κακῶν, ἀλλ' ἢ τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἑλλήνων δέδοται. δῆλον καὶ ὅθεν δεδώρηται, παρὰ τῆς κατ' ἀξίαν τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἀπονεμούσης δηλονότι προνοίας. εἰκότως οὖν*
P. *Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι*
295. *τῆς παρουσίας, ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ*
Sylb. *εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν συνάγοντος δι' ἑνὸς τοῦ κυρίου τοῦ μόνου ἑνὸς ἀμφοῖν θεοῦ Ἑλλήνων τε καὶ*
30 *βαρβάρων, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.*

§. 160. *Φιλοσοφίαν πολλάκις εἰρήκαμεν, τὸ κατὰ φιλοσοφίαν ἐπιτευκτικὸν τῆς ἀληθείας κἂν μερικὸν τυγχάνῃ, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἐν τέχναις ἀγαθὰ ὡς ἐν τέχναις θεόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. ὡς γὰρ τὸ τεχνικῶς τι ποιεῖν ἐν τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασι κε-*

ριέχεται, οὕτω τὸ φρονίμως ὑπὸ τὴν φρόνησιν τέτακται, ἀρετὴ δὲ ἡ φρόνησις καὶ ἴδιον αὐτῆς γνωρίζειν τά τε ἄλλα καὶ πολὺ πρότερον τὰ καθ' ἑαυτὴν, ἥ τε σοφία δύναμις οὖσα οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ
5ἐπιστήμη τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀγαθῶν, „τοῦ θεοῦ δὲ ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς" *)· θεόθεν ἥκειν τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις διδάσκουσα εἴρηκεν ἡ γραφὴ, δυνάμει θείᾳ καὶ ἰσχύϊ τῆς διαδόσεως καθηκούσης εἰς ἀνθρωπίνην βοήθειαν. αὐτίκα
10τρεῖς τρόποι πάσης ὠφελείας τε καὶ μεταδόσεως ἄλλῳ παρ' ἄλλου, ὁ μὲν κατὰ παρακολούθησιν, ὡς ὁ παιδοτρίβης σχηματίζων τὸν παῖδα, ὁ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, ὡς ὁ προτρεπόμενος ἕτερον εἰς ἐπίδοσιν τῷ προεπιδοῦναι, καὶ ὁ μὲν συνεργεῖ τῷ μανθάνοντι, ὁ δὲ
15συνωφελεῖ τὸν λαμβάνοντα. τρίτος δέ ἐστιν ὁ τρόπος ὁ κατὰ πρόσταξιν, ὁπόταν ὁ παιδοτρίβης μηκέτι διαπλάσσων τὸν μανθάνοντα μηδὲ ἐπιδεικνὺς δι' ἑαυτοῦ τὸ πάλαισμα εἰς μίμησιν τῷ παιδὶ, ὡς δὲ ἤδη ἐντριβεστέρῳ, προστάττοι ἐξ ὀνόματος τὸ
20πάλαισμα. P. 824. Pott.

§. 161. Ὁ γνωστικὸς τοίνυν θεόθεν λαβὼν τὸ δύνασθαι ὠφελεῖν ὀνίνησι τοὺς μὲν τῇ παρακολουθήσει σχηματίζων, τοὺς δὲ τῇ ἐξομοιώσει προτρεπόμενος, τοὺς δὲ καὶ τῇ προστάξει παιδεύων καὶ δι-
25δάσκων. ἀμέλει καὶ αὐτὸς τοῖς ἴσοις παρὰ τοῦ κυρίου ὠφέληται. οὕτως οὖν καὶ ἡ θεόθεν διατείνουσα εἰς ἀνθρώπους ὠφέλεια γνώριμος καθίσταται, συμπαρακαλούντων ἀγγέλων, καὶ δι' ἀγγέλων γὰρ ἡ θεία δύναμις παρέχει τὰ ἀγαθὰ, εἴτ' οὖν ὁρωμένων
30εἴτε καὶ μή. τοιοῦτος καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου τρόπος. ὅτε δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἐπιλογισμοὺς ἐμπνεῖ τι καὶ ἡ δύναμις καὶ ἐντίθησι ταῖς φρεσὶν ἰσχύν τε καὶ συναίσθησιν ἀκριβεστέραν, μένος τε καὶ θάρσος προθυ-

*) 1 Corinth. 10, 26.

μίας ἐπί τε τὰς ζητήσεις ἐπί τε τὰ ἔργα παρέχουσα, ἔκκειται δ' ὅμως καὶ πρὸς μίμησίν τε καὶ ἐξομοίωσιν ἡμῖν θαυμαστὰ τῷ ὄντι καὶ ἅγια τὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα διὰ τῶν ἀναγεγραμμένων πράξεων. καὶ μὲν δὴ καὶ
5τὸ τῆς πράξεως εἶδος ἐμφανέστατον διά τε τῶν διαθηκῶν τῶν κυριακῶν, διά τε τῶν παρ' Ἕλλησι νόμων, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τὴν φιλοσοφίαν παρηγγελμένων. καὶ συνελόντι φάναι πᾶσα ὠφέλεια βιωτικὴ κατὰ μὲν τὸν ἀνωτάτω λόγον ἀπὸ τοῦ παντο-
10κράτορος θεοῦ τοῦ πάντων ἐξηγουμένου πατρὸς δι' υἱοῦ ἐπιτελεῖται, ὃς καὶ διὰ τοῦτο „σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων", φησὶν ὁ ἀπόστολος, „μάλιστα δὲ πιστῶν" *)· κατὰ δὲ τὸ προσεχὲς ὑπὸ τῶν προσεχῶν ἑκάστοις κατὰ τὴν τοῦ προσεχοῦς τῷ πρώτῳ
15αἰτίῳ κυρίῳ ἐπίταξίν τε καὶ πρόσταξιν.

Cap. XVIII.

§. 162. Ὁ γνωστικὸς δ' ἡμῖν ἐν τοῖς κυριωτάτοις ἀεί ποτε διατρίβει, εἰ δέ που σχολὴ καὶ ἀνέσεως καιρὸς ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἀντὶ τῆς ἄλλης ῥαθυμίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐφάπτεται φιλοσοφίας,
20οἷον τρωγάλιόν τι ἐπὶ τῷ δείπνῳ παροψώμενος, οὐ τῶν κρειττόνων ἀμελήσας, προσλαβὼν δὲ ἐφ' ὅσον πρέπει καὶ ταῦτα δι' ἃς προεῖπον αἰτίας. οἱ δὲ τῶν οὐκ ἀναγκαίων καὶ περιττῶν τῆς φιλοσοφίας ὀρεχθέντες καὶ μόνοις τοῖς ἐριστικοῖς προσανέχοντες σο- P.
25φίσμασι τῶν ἀναγκαίων καὶ κυριωτάτων ἀπελείφθη- 825.
σαν, οἱ τὰς σκιὰς ἀτεχνῶς τῶν λόγων διώκοντες. Pott.
καλὸν μὲν οὖν τὸ πάντα ἐπίστασθαι, ὅτῳ δὲ ἀσθενεῖ ἐπεκτείνεσθαι ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν πολυμαθῆ ἐμπειρίαν, τὰ προηγούμενα καὶ βελτίω αἱρήσεται μόνα.
30ἡ γὰρ τῷ ὄντι ἐπιστήμη, ἣν φαμὲν μόνον ἔχειν τὸν γνωστικόν, κατάληψίς ἐστι βεβαία διὰ λόγων ἀλη-

---

*) 1 Timoth. 4, 10.

θῶν καὶ βεβαίων ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας γνῶσιν ἀνάγουσα, ὁ δὲ ἐπιστήμων τοῦ ἀληθοῦς περὶ ὃ δή ποτ' οὖν αὐτίκα καὶ τοῦ ψεύδους περὶ τὸ αὐτὸ ἐπιστήμων ὑπάρχει. καὶ γὰρ οὖν εὖ πως ἔχειν μοι φαίνε-5ται ὁ λόγος ἐκεῖνος, εἰ φιλοσοφητέον· αὐτὸ γάρ τι αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ φιλοσοφητέον· οὐ γάρ τις καταγνῴη τινὸς μὴ τοῦτο πρότερον ἐγνωκώς. φιλοσοφητέον ἄρα.

§. 163. Τούτων οὕτως ἐχόντων τοὺς Ἕλληνας 10χρὴ διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκμανθάνειν ἕνα μόνον σέβειν θεὸν τὸν ὄντως ὄντα παντοκράτορα, ἔπειτα διὰ τοῦ ἀποστόλου διδάσκεσθαι τοῦτο· „ἡμῖν δὲ οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ" *), ἐπεὶ μηδὲν ἀπεικόνισμα τοῦ θεοῦ οἷόν τε ἐν γενητοῖς εἶναι, προσεπι-15διδάσκεσθαι δὲ ὡς οὐδὲ τούτων ὧν σέβουσι τὰ ἀγάλματα εἶεν ἂν αἱ εἰκόνες, οὐ γάρ πω τοιοῦτον κατὰ τὸ σχῆμα τὸ τῶν ψυχῶν γένος, ὁποῖα διαπλάσσουσιν Ἕλληνες τὰ ξόανα. ψυχαὶ μὲν γὰρ ἀόρατοι, οὐ μόνον αἱ λογικαὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἄλλων ζώων, 20τὰ δὲ σώματα αὐτῶν μέρη μὲν αὐτῶν οὐδέποτε γίνεται τῶν ψυχῶν, ὄργανα δὲ ὧν μὲν ἐνιζήματα, ὧν δὲ ὀχήματα, ἄλλων δὲ ἄλλον τρόπον κτήματα.

§. 164. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὀργάνων τὰς εἰκόνας οἷόν τε ἀπομιμεῖσθαι ἐναργῶς, ἐπεὶ καὶ τὸν ἥλιόν 25τις, ὡς ὁρᾶται, πλασσέτω καὶ τὴν ἶριν τοῖς χρώμασιν ἀπεικαζέτω, ἐπὰν δὲ ἀπολείπωσι τὰ εἴδωλα, τότε ἀκούσονται τῆς γραφῆς· „ἐὰν μὴ πλεονάσῃ P. ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φα-296. ρισαίων" **), τῶν κατὰ ἀποχὴν κακῶν δικαιουμέ-Sylb. νων, σὺν τῷ μετὰ τῆς ἐν τούτοις τελειώσεως καὶ τῷ „τὸν πλησίον ἀγαπᾶν" καὶ εὐεργετεῖν δύνασθαι, οὐκ ἔσεσθε „βασιλικοί" ***). ἡ ἐπίτασις γὰρ τῆς κατὰ τὸν νόμον δικαιοσύνης τὸν γνωστικὸν δείκνυσιν. οὕτως τις κατὰ τὸ ἡγεμονοῦν τοῦ οἰκείου σώματος τὴν

*) 1 Corinth. 8, 4. **) Matth. 5, 20. ***) Iacob " °

κεφαλὴν ταγεὶς ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τῆς πίστεως χωρήσας τὴν γνῶσιν αὐτὴν, περὶ ἣν πάντα ἐστὶ τὰ P. αἰσθητήρια, ἀκροτάτης ὁμοίως τεύξεται τῆς κληρο-826. νομίας. τὸ δὲ ἡγεμονικὸν τῆς γνώσεως σαφῶς ὁ Pott.
5ἀπόστολος τοῖς διαθρεῖν δυναμένοις ἐνδείκνυται τοῖς Ἑλλαδικοῖς ἐκείνοις γράφων Κορινθίοις ὧδέ πως· „ἐλπίδα δὲ ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι" *)·
10οὐ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κηρύγματος τὴν κατὰ τὸν τόπον λέγων, ἐπεὶ καὶ „ἐν Ἀχαΐᾳ" **) πεπλεονακέναι τὴν πίστιν αὐτός φησιν.

§. 165. Φέρεται δὲ κἀν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων καὶ „ἐν ταῖς Ἀθήναις" ***) κηρύξας τὸν
15λόγον, ἀλλὰ τὴν γνῶσιν διδάσκει τελείωσιν οὖσαν τῆς πίστεως ἐπέκεινα περισσεύειν τῆς κατηχήσεως κατὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα. διὸ καὶ ὑποβὰς ἐπιφέρει· „εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώ-
20σει" †). πλὴν οἵ γε ἐπὶ τῷ κατειλῆφθαι τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦντες τῶν Ἑλλήνων εἰπάτωσαν ἡμῖν παρὰ τίνος μαθόντες ἀλαζονεύονται. παρὰ θεοῦ μὲν γὰρ οὐκ ἂν φήσαιεν, παρὰ ἀνθρώπων δὲ ὁμολογοῦσιν. καὶ εἰ τοῦτο ἤτοι γε παρ' ἑαυτῶν ὀψὲ ἐκ-
25μαθόντες, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τετυφωμένοι τινὲς αὐτῶν αὐχοῦσιν, ἢ παρ' ἑτέρων τῶν ὁμοίων. ἀλλ' οὐκ ἐχέγγυοι διδάσκαλοι περὶ θεοῦ λέγοντες ἄνθρωποι· οὐ γὰρ ἀξιόχρεώς γε ἄνθρωπός τε ὢν καὶ περὶ θεοῦ τἀληθῆ λέγειν ὁ ἀσθενὴς καὶ ἐπίκηρος περὶ
30τοῦ ἀγεννήτου καὶ ἀφθάρτου καὶ τὸ ἔργον περὶ τοῦ πεποιηκότος.

§. 166. Εἶθ' ὁ μὴ περὶ αὑτοῦ τἀληθῆ λέγειν δυνάμενος, ἆρ' οὐ πλέον οὐδὲ τὰ περὶ θεοῦ πι-

*) 2 Corinth. 10, 15 sq. **) Ibid. 1, 1.
***) Actor. c. 17. †) 2 Corinth. 11, 6.

στευτέος· ὅσον γὰρ δυνάμει θεοῦ λείπεται ἄνθρωπος, τοσοῦτον καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐξασθενεῖ κἂν μὴ θεὸν, ἀλλὰ περὶ θεοῦ λέγῃ καὶ τοῦ θείου λόγου. ἀσθενὴς γὰρ φύσει ὁ ἀνθρώπειος λόγος καὶ ἀδύνα-
5τος φράσαι θεὸν, οὐ τοὔνομα λέγω· κοινὸν γὰρ τοῦτο οὐ φιλοσόφων μόνον ὀνομάζειν, ἀλλὰ καὶ ποιητῶν, οὐδὲ τὴν οὐσίαν — ἀδύνατον γάρ —, ἀλλὰ τὴν δύναμιν καὶ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ. καίτοι οἱ ἐπιγραφόμενοι θεὸν διδάσκαλον μόγις εἰς ἔννοιαν ἀφικνοῦνται
10θεοῦ τῆς χάριτος αὐτοὺς συλλαμβανούσης εἰς ποσὴν ἐπίγνωσιν, οἷον θελήματι θέλημα καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι τὸ ἅγιον πνεῦμα θεωρεῖν ἐθίζαντες, „ὅτι πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ θεοῦ ἐρευνᾷ, ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος" *). μόνη
15τοίνυν ἡ παρ' ἡμῖν θεοδίδακτός ἐστι σοφία, ἀφ' ἧς αἱ πᾶσαι πηγαὶ τῆς σοφίας ἤρτηνται, ὅσαι γε τῆς ἀληθείας στοχάζονται. ἀμέλει ὡς ἂν τοῦ κυρίου ἥκοντος εἰς ἀνθρώπους τοῦ διδάξαντος ἡμᾶς μυρίοι σημάντορες, καταγγελεῖς, ἑτοιμασταὶ, πρόδρομοι,
20ἄνωθεν ἐκ καταβολῆς κόσμου, δι' ἔργων, διὰ λό- P.
γων προμηνύοντες, προφητεύοντες ἐλεύσεσθαι, καὶ 827.
ποῦ καὶ πῶς καὶ τίνα τὰ σημεῖα. Pott.

§. 167. Ἀμέλει πόρρωθεν προμελετᾷ ὁ νόμος καὶ ἡ προφητεία, ἔπειτα δὲ ὁ πρόδρομος δείκνυσι
25τὸν παρόντα, μεθ' ὃν οἱ κήρυκες τῆς ἐπιφανείας τὴν δύναμιν ἐκδιδάσκοντες μηνύουσιν μόνοις καὶ οὐδὲ τούτοις ἅπασιν ἤρεσαν, ἀλλὰ Πλάτωνι μὲν Σωκράτης καὶ Ξενοκράτει Πλάτων, Ἀριστοτέλης Θεοφράστῳ καὶ Κλεάνθει Ζήνων, οἳ τοὺς ἰδίους μόνον
30αἱρετιστὰς ἔπεισαν, ὁ δέ γε τοῦ διδασκάλου τοῦ ἡμετέρου λόγος οὐκ ἔμεινεν ἐν Ἰουδαίᾳ μόνῃ, καθάπερ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ φιλοσοφία, ἐχύθη δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πείθων Ἑλλήνων τε ὁμοῦ καὶ βαρβάρων κατὰ ἔθνος καὶ κώμην καὶ πόλιν πᾶσαν, οἴ-

---

*) 1 Corinth. 2, 10. 14.

κους ὅλους καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν ἐπακηκοότων, καὶ αὐτῶν γε τῶν φιλοσόφων οὐκ ὀλίγους ἤδη ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν μεθιστάς. καὶ τὴν μὲν φιλοσοφίαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐὰν ὁ τυχὼν ἄρχων κωλύσῃ, οἴχεται παρα-
5χρῆμα, τὴν δὲ ἡμετέραν διδασκαλίαν ἔκτοτε σὺν καὶ τῇ πρώτῃ καταγγελίᾳ κωλύουσιν ὁμοῦ βασιλεῖς καὶ τύραννοι καὶ οἱ κατὰ μέρος ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες μετὰ τῶν μισθοφόρων ἁπάντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀπείρων ἀνθρώπων καταστρατευόμενοί τε ἡμῶν καὶ
10ὅσῃ δύναμις ἐκκόπτειν πειρώμενοι, ἣ δὲ καὶ μᾶλλον ἀνθεῖ, οὐ γὰρ ὡς ἀνθρωπίνη ἀποθνήσκει διδασκαλία οὐδ᾽ ὡς ἀσθενὴς μαραίνεται δωρεά· οὐδὲ μία γὰρ ἀσθενὴς δωρεὰ θεοῦ, μένει δὲ ἀκώλυτος διωχθήσεσθαι εἰς τέλος προφητευθεῖσα.

15 §. 168. Εἶτα περὶ μὲν ποιητικῆς Πλάτων· ‚κοῦφον γάρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητής', γράφει ‚καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε καὶ ἔκφρων γένηται'. καὶ ὁ Δημόκριτος ὁμοίως· ‚ποιητὴς δὲ ἅσσα μὲν ἂν γράφῃ μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ καὶ
20ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐστίν'. ἴσμεν δὲ οἷα ποιηταὶ λέγουσιν. τοὺς δὲ τοῦ παντοκράτορος προφήτας θεοῦ οὐκ ἄν τις καταπλαγείη ὄργανα θείας γενομένης φωνῆς; καθάπερ οὖν ἀνδριάντα ὑποπλασάμενοι τοῦ γνωστικοῦ, ἤδη μὲν ἐπεδείξαμεν ὅς ἐστι
25μέγεθός τε καὶ κάλλος ἤθους αὐτοῦ ὡς ἐν ὑπογραφῇ δηλώσαντες, ὁποῖος γὰρ κατὰ τὴν θεωρίαν ἐν τοῖς φυσικοῖς μετὰ ταῦτα δηλωθήσεται, ἐπὰν περὶ γενέσεως κόσμου διαλαμβάνειν ἀρξώμεθα.

P. 297. Sylb. — P. 828. Pott.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΤΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΩΝ Ὁ ἙΒΔΟΜΟΣ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM LIBER SEPTIMUS.

Argumentum.

C. I. Verum gnosticum maxime sincerum esse dei cultorem immeritoque ab incredulis tanquam atheum calumniis affici (§. 1—4.). C. II. dei filium omnium esse gubernatorem a patre constitutum ipsumque hominum curam gerere et seruatorem esse (§. 5—12.). C. III. gnosticum id agere, vt deo eiusque filio sit quam simillimus (§. 13—21.). C. IV. ethnicos effinxisse deos sibi simillimos tam forma externa quam internis animi motibus: vnde fontem et originem omnis superstitionis esse (§. 22—27.). C. V. animam sanctam praestantius esse dei templum quonis aedificio manu facto (§. 28. 29.). C. VI. preces et gratiarum actiones a mente pura indesinenter oblatas omni sacrificio longe esse potiores (§. 30—34.). C. VII. quali oratione vtatur gnosticus verus et quo modo a deo exaudiatur (§. 35—49.). C. VIII. illum ita colere veritatem, vt ne iure quidem iurando opus sit (§. 50—51.). C. IX. his virtutibus multo magis pollere illum, qui alios docendi munus in se susceperit (§. 52—54.). C. X. quibus

gradibus ad veram perfectionem tendat gnosticus (§. 55 — 59.). C. XI. vitam eius describere pergit et explicat potissimum quam sit fortis in malis ipsaque etiam morte toleranda, si deus ita iusserit (§. 60 — 68.). C. XII. eundem esse beneficum et continentem et humana omnia despicere (§. 69 — 80.). C. XIII. eandemque delictis in se commissis veniam dare (§. 81 — 83.). C. XIV. hanc gnostici perfecti descriptionem claudit illustratione adhibita e 1. Corinth. 6, 1 sqq., quem locum paraphrastice exponit (§. 84 — 88.). C. XV. respondet illorum exprobrationi, qui ecclesiae se adiungere recusant propter haeresium dissensiones (§. 89 — 92.). C. XVI. duas rationes proponit, quibus vera fides ab haeresi distingui queat: primum ad scripturas recurrendo atque ex iis de disciplina quauis iudicium dicendo (§. 93 — 105.). C. XVII. secundum examinando quaenam fuerit prior traditio, ecclesiae ne an ea, quam haeretici venditant (§. 106 — 108.). C. XVIII. ex mystica sententia legis de mundis et immundis animantibus Iudaeos et haereticos ab ecclesia distingui posse ostendit (§. 109 — 111.).

Cap. I.

§. 1. Ἤδη δὲ καιρὸς ἡμᾶς παραστῆσαι τοῖς Ἕλλησι μόνον ὄντως εἶναι θεοσεβῆ τὸν γνωστικόν, ὡς ἀναμαθόντας τοὺς φιλοσόφους οἷός τέ ἐστιν ὁ τῷ ὄντι Χριστιανὸς τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας καταγνῶ-5ναι, εἰκῇ μὲν καὶ ὡς ἔτυχεν διώκοντας τοὔνομα, μάτην δὲ ἀθέους ἀποκαλοῦντας τὸν τῷ ὄντι θεὸν ἐγνωκότας. ἐναργεστέροις δ' οἶμαι πρὸς τοὺς φιλοσόφους χρῆσθαι προσήκει τοῖς λόγοις, ὡς ἐκεῖθεν ἐκ **P.** τῆς παρ' αὐτοῖς παιδείας ἤδη γεγυμνασμένους δύ- **829.** 10νασθαι, καὶ εἰ μηδέπω ἀξίους ἑαυτοὺς μεταλαβεῖν **Pott.** τῆς τοῦ πιστεῦσαι δυνάμεως παρεσχήκασι. τῶν δὲ λέξεων τῶν προφητικῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐκ ἐπιμνησθησόμεθα κατὰ τοὺς ἐπικαίρους τόπους ὕστερον ταῖς γραφαῖς συγχρησάμενοι, τὰ δ' ἐξ αὐτῶν 15δηλούμενα σημανοῦμεν κεφαλαιωδῶς τὸν χριστιανισμὸν ὑπογράφοντες, ἵνα μὴ διακόπτωμεν τὸ συνεχές.

τοῦ λόγου συμπαραλαμβάνοντες τὰς γραφὰς, καὶ ταῦτα τοῖς μηδέπω συνιεῖσιν τὰς λέξεις αὐτῶν, ἐπὰν δὲ τὰ σημαινόμενα ἐνδειξώμεθα, τότε αὐτοῖς ἐκ περιουσίας πιστεύσασι καὶ τὰ μαρτύρια φανερωθήσε-5ται. κἂν ἑτεροῖά τισι τῶν πολλῶν καταφαίνηται τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα τῶν κυριακῶν γραφῶν, ἰστέον ὅτι ἐκεῖθεν ἀναπνεῖ τε καὶ ζῇ καὶ τὰς ἀφορμὰς ἀπ' αὐτῶν ἔχοντα τὸν νοῦν μόνον, οὐ τὴν λέξιν, παριστᾶν ἐπαγγέλλεται. ἥ τε γὰρ ἐπὶ πλέον ἐπεξεργασία 10μὴ κατὰ καιρὸν γινομένη περισσὴ δόξειεν ἂν εἰκότως τό τε μηδ' ὅλως ἐπεσκέφθαι τὸ κατεπεῖγον ῥάθυμον κομιδῇ καὶ ἐνδεὲς, „μακάριοι" δὲ ὡς ἀληθῶς „οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια κυρίου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτὸν" *), μαρτυροῦσιν δὲ περὶ 15κυρίου ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

§. 2. Πρόκειται τοίνυν παραστῆσαι ἡμῖν μόνον τὸν γνωστικὸν ὅσιόν τε καὶ εὐσεβῆ θεοπρεπῶς τὸν τῷ ὄντι θεὸν θρησκεύοντα, τῷ θεοπρεπεῖ δὲ τὸ θεοφιλὲς ἕπεται καὶ φιλόθεον. τίμιον μὲν οὖν ἅπαν 20τὸ ὑπερέχον ἡγεῖται κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τιμητέον ἐν μὲν τοῖς αἰσθητοῖς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς γονεῖς καὶ πάντα τὸν πρεσβύτερον, ἐν δὲ τοῖς διδακτοῖς τὴν ἀρχαιοτάτην φιλοσοφίαν καὶ τὴν πρεσβίστην προφητείαν, ἐν δὲ τοῖς νοητοῖς τὸ πρεσβύτε-25ρον ἐν γενέσει τὴν ἄχρονον ἄναρχον ἀρχήν τε καὶ ἀπαρχὴν τῶν ὄντων τὸν υἱὸν, παρ' οὗ ἐκμανθάνειν τὸ ἐπέκεινα αἴτιον τὸν πατέρα τῶν ὅλων τὸ πρέσβιστον καὶ πάντων εὐεργετικώτατον, οὐκ ἔτι φωνῇ παραδιδόμενον, σεβάσματι δὲ καὶ σιγῇ μετὰ ἐκπλή-30ξεως ἁγίας σεβαστὸν καὶ σεπτὸν κυριώτατα λεγόμενον μὲν πρὸς τοῦ κυρίου ὡς οἷόν τε ἦν ἐπαΐειν τοῖς μανθάνουσι, νοούμενον δὲ πρός γε τῶν ἐξειλεγμένων εἰς γνῶσιν παρὰ κυρίου τῶν τὰ αἰσθητήρια," φησὶν ὁ ἀπόστολος, „συγγεγυμνασμένων" **).

---

*) Psalm. 119, 2. **) Hebr. 5, 14.

§. 3. Θεραπεία τοίνυν τοῦ θεοῦ ἡ συνεχὴς ἐπι-
μέλεια τῆς ψυχῆς τῷ γνωστικῷ καὶ ἡ περὶ τὸ θεῖον
αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀδιάλειπτον ἀγάπην ἀσχολία, τῆς
γὰρ περὶ τοὺς ἀνθρώπους θεραπείας ἡ μὲν βελτιωτι- P.
5κὴ, ἡ δὲ ὑπηρετική. ἰατρικὴ μὲν σώματος, φιλοσο- 830.
φία δὲ ψυχῆς βελτιωτική. γονεῦσιν μὲν ἐκ παίδων Pott.
καὶ ἡγεμόσιν ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ὑπηρετικὴ ὠφέ-
λεια προσγίνεται. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλη-
σίαν τὴν μὲν βελτιωτικὴν οἱ πρεσβύτεροι σώζουσιν
10εἰκόνα, τὴν ὑπηρετικὴν δὲ οἱ διάκονοι. ταύτας ἄμ-
φω τὰς διακονίας ἄγγελοί τε ὑπηρετοῦνται τῷ θεῷ
κατὰ τὴν τῶν περιγείων οἰκονομίαν καὶ αὐτὸς ὁ γνω-
στικὸς θεῷ μὲν διακονούμενος, ἀνθρώποις δὲ τὴν
βελτιωτικὴν ἐνδεικνύμενος θεωρίαν, ὅπως ἂν καὶ
15παιδεύειν ᾖ τεταγμένος εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων
ἐπανόρθωσιν, θεοσεβὴς γὰρ μόνος ὁ καλῶς καὶ ἀνε-
πιλήπτως περὶ τὰ ἀνθρώπεια ἐξυπηρετῶν τῷ θεῷ.
ὥσπερ γὰρ θεραπεία φυτῶν ἀρίστη καθ' ἣν γίγνον-
ται οἱ καρποὶ καὶ συγκομίζονται ἐπιστήμῃ καὶ ἐμ-
20πειρίᾳ γεωργικῇ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐξ αὐτῶν παρεχο-
μένη τοῖς ἀνθρώποις, οὕτως ἡ θεοσέβεια τοῦ γνω-
στικοῦ τοὺς καρποὺς τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων
ἀνθρώπων εἰς ἑαυτὴν ἀναδεχομένη ἐν ἐπιγνώσει
πλειόνων γιγνομένων καὶ ταύτῃ σωζομένων συγκομι-
25δὴν ἀρίστην δι' ἐμπειρίας ἐργάζεται. ἡ δ' ἡ θεο-
πρέπεια ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα θεο-
φιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ εἰδὼς
τὸ πρέπον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ κατὰ τὸν
βίον ὅτῳ βιωτέον ἐσομένῳ καὶ δὴ ἐξομοιουμένῳ
30ἤδη θεῷ.

§. 4. Ταύτῃ ἄρα φιλόθεός τε τὸ πρῶτον, ὡς
γὰρ ὁ τιμῶν τὸν πατέρα φιλοπάτωρ, οὕτως ὁ τι-
μῶν τὸν θεὸν φιλόθεος. ἡ καί μοι καταφαίνεται
τρία εἶναι τῆς γνωστικῆς δυνάμεως ἀποτελέσματα
ειν τὰ πράγματα, δεύτερον τὸ ἐπιτελεῖν ὅ

τι ἂν ὁ λόγος ὑπαγορεύῃ, καὶ τρίτον τὸ παραδιδό- P.
ναι δύνασθαι θεοπρεπῶς τὰ παρὰ τῇ ἀληθείᾳ ἐπι-831.
κεκρυμμένα. ὁ τοίνυν θεὸν πεπεισμένος εἶναι παν-Pott.
τοκράτορα καὶ τὰ θεῖα μυστήρια παρὰ τοῦ μονογε-
5νοῦς παιδὸς αὐτοῦ ἐκμαθὼν πῶς οὗτος ἄθεος;
ἄθεος μὲν γὰρ ὁ μὴ νομίζων εἶναι θεὸν, δεισιδαί-
P. μων δὲ ὁ δεδιὼς τὰ δαιμόνια ὁ πάντα θειάζων καὶ
298. ξύλον καὶ λίθον καὶ πνεῦμα ἄνθρωπόν τε λογικῶς
Sylb. βιοῦντα καταδεδουλωμένον.

Cap. II.

10 §. 5. Πίστις οὖν τὸ εἰδέναι θεὸν ἡ πρώτη με-
τὰ τῆς τοῦ σωτῆρος διδασκαλίας τὴν πεποίθησιν τὸ
κατὰ μηδένα τρόπον ἄδικα δρᾶν, τοῦτ' εἶναι πρέ-
πον ἡγεῖσθαι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ. ταύτῃ κράτι-
στον μὲν ἐν γῇ ἄνθρωπος ὁ θεοσεβέστατος, κράτι-
15στον δὲ ἐν οὐρανῷ ἄγγελος, τὸ πλησιαίτερον κατὰ
τόπον καὶ ἤδη καθαρώτερον τῆς αἰωνίου καὶ μακα-
ρίας ζωῆς μεταλαγχάνων. τελειωτάτη δὴ καὶ ἁγιωτά-
τη καὶ κυριωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη καὶ βασιλικωτάτη
καὶ εὐεργετικωτάτη ἡ υἱοῦ φύσις ἡ τῷ μόνῳ παντοκρά-
20τορι προσεχεστάτη. αὕτη ἡ μεγίστη ὑπεροχὴ, ἣ τὰ
πάντα διατάσσεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς καὶ τὸ
πᾶν ἄριστα οἰακίζει, ἀκαμάτῳ καὶ ἀτρύτῳ δυνάμει
πάντα ἐργαζομένη, δι' ὧν ἐνεργεῖ τὰς ἀποκρύφους
ἐννοίας ἐπιβλέπουσα. οὐ γὰρ ἐξίσταταί ποτε τῆς
25αὑτοῦ περιωπῆς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐ μεριζόμενος,
οὐκ ἀποτεμνόμενος, οὐ μεταβαίνων ἐκ τόπου εἰς τό-
πον, πάντῃ δὲ ὢν πάντοτε καὶ μηδαμῇ περιεχόμενος,
ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς πατρῷον, ὅλος ὀφθαλμὸς,
πάντα ὁρῶν, πάντα ἀκούων, εἰδὼς πάντα, δυνάμει
30τὰς δυνάμεις ἐρευνῶν. τούτῳ πᾶσα ὑποτέτακται
στρατιὰ ἀγγέλων τε καὶ θεῶν τῷ λόγῳ τῷ πατρι-
κῷ τὴν ἁγίαν οἰκονομίαν ἀναδεδειγμένῳ διὰ τὸν

ὑποτάξαντα, δι' ὧν καὶ πάντες αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ'
οἱ μὲν κατ' ἐπίγνωσιν, οἱ δὲ οὐδέπω, καὶ οἱ μὲν ὡς
φίλοι, οἱ δὲ ὡς οἰκέται πιστοί, οἱ δὲ ὡς ἁπλῶς οἰκέται.

§. 6. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ὁ παιδεύων μυστη-
ρίοις μὲν τὸν γνωστικόν, ἐλπίσι δὲ ἀγαθαῖς τὸν πι-
στὸν καὶ παιδείᾳ τῇ ἐπανορθωτικῇ δι' αἰσθητικῆς
ἐνεργείας τὸν σκληροκάρδιον. ἐντεῦθεν ἡ πρόνοια P.
ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ πανταχοῦ. υἱὸν δὲ εἶναι τοῦ 832.
θεοῦ καὶ τοῦτον εἶναι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ὃν Pott.
10 ἡμεῖς φαμέν, ἄντικρυς αἱ θεῖαι παριστᾶσι προφη-
τεῖαι. ταύτῃ ὁ πάντων κύριος Ἑλλήνων τε καὶ βαρ-
βάρων τοὺς ἐθέλοντας πείθει. οὐ γὰρ βιάζεται τὸν
ἐξ αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν λαβεῖν διὰ τοῦ ἑλέσθαι καὶ
πάντα ἀποπληρῶσαι τὰ παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ λαβέ-
15 σθαι τῆς ἐλπίδος δυνάμενον. οὗτός ἐστιν ὁ διδοὺς
καὶ τοῖς Ἕλλησι τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑποδεεστέ-
ρων ἀγγέλων· εἰσὶ γὰρ συνδιανενεμημένοι προστάξει
θείᾳ τε καὶ ἀρχαίᾳ ἄγγελοι κατὰ ἔθνη. ἀλλ' ἡ
μερὶς κυρίου *) ἡ δόξα τῶν πιστευόντων. ἤτοι γὰρ οὐ
20 φροντίζει πάντων ἀνθρώπων ὁ κύριος, καὶ τοῦτο ἢ
τῷ μὴ δύνασθαι πάθοι ἄν, ὅπερ οὐ θεμιτόν, ἀσθε-
νείας γὰρ σημεῖον, ἢ τῷ μὴ βούλεσθαι δυνάμενος, οὐκ
ἀγαθοῦ δὲ τὸ πάθος· οὔκουν ὑπὸ τρυφῆς ῥᾴθυμος ὁ
δι' ἡμᾶς τὴν παθητὴν ἀναλαβὼν σάρκα· ἢ κήδε-
25 ται τῶν συμπάντων, ὅπερ καὶ καθήκει τῷ κυρίῳ
πάντων γενομένῳ, σωτὴρ γάρ ἐστιν, οὐχὶ τῶν μέν,
τῶν δ' οὔ. πρὸς δὴ ὅσον ἐπιτηδειότητος ἕκαστος
εἶχεν τὴν ἑαυτοῦ διένειμεν εὐεργεσίαν, Ἕλλησί τε
καὶ βαρβάροις καὶ τοῖς ἐκ τούτων προωρισμένοις
30 μέν, κατὰ δὲ τὸν οἰκεῖον καιρὸν κεκλημένοις πιστοῖς
τε καὶ ἐκλεκτοῖς.

§. 7. Οὔτ' οὖν φθονοίη πότ' ἄν τισιν ὁ πάν-
τας μὲν ἐπ' ἴσης κεκληκώς, ἐξαιρέτους δὲ τοῖς ἐξαι-
ρέτως πεπιστευκόσιν ἀπονείμας τιμάς, οὔθ' ὑφ' ἑτέ-

---

*) Cf. Deuteron. 32, 8. 9.

ρου κωλυθείη ποτ' ἂν ὁ πάντων κύριος καὶ μάλιστα ἐξυπηρετῶν τῷ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ παντοκράτορος θελήματι πατρός. ἀλλ' οὐδὲ ἅπτεται τοῦ κυρίου ἀπαθοῦς ἀνάρχως γενομένου φθόνος, οὔτε μὴν τὰ ἀν-
5θρώπων οὕτως ἔχει, ὡς φθονητὰ εἶναι πρὸς τοῦ κυρίου, ἄλλος δὲ ὁ φθονῶν οὗ καὶ πάθος ἥψατο. καὶ μὴν οὐδ' ὑπὸ ἀγνοίας ἐστὶν εἰπεῖν μὴ βούλεσθαι σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα τὸν κύριον διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ὅπως ἑκάστου ἐπιμελητέον. ἄγνοια γὰρ
10οὐχ ἅπτεται τοῦ θεοῦ τοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου συμβούλου γενομένου τοῦ πατρός. αὕτη γὰρ ἦν σοφία „ἧ προσέχαιρεν" *) ὁ παντοκράτωρ θεός· δύναμις γὰρ τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς, ἅτε πρὸ πάντων τῶν γενομένων ἀρχικώτατος λόγος τοῦ πατρὸς, καὶ σο-
15φία αὐτοῦ κυρίως ἂν καὶ διδάσκαλος λεχθείη τῶν δι' αὐτοῦ πλασθέντων· οὐδὲ μὴν ὑπό τινος ἡδονῆς περισπώμενος καταλείπει πότ' ἂν τὴν ἀνθρώπων κηδεμονίαν, ὅς γε καὶ τὴν σάρκα τὴν ἐμπαθῆ φύσει γενομένην ἀναλαβὼν εἰς ἕξιν ἀπαθείας ἐπαίδευ- P.
20σεν. πῶς δ' ἂν ἐστι σωτὴρ καὶ κύριος, εἰ μὴ πάντων σω-833.
τὴρ καὶ κύριος; ἀλλὰ τῶν μὲν πεπιστευκότων σωτὴρ, Pott.
διὰ τὸ γνῶναι βεβουλῆσθαι, τῶν δὲ ἀπειθησάντων κύριος, ἔστ' ἂν ἐξομολογήσασθαι δυνηθέντες οἰκείας καὶ καταλλήλου τῆς δι' αὐτοῦ τύχωσιν εὐεργεσίας. πᾶσα δὲ ἡ
25τοῦ κυρίου ἐνέργεια ἐπὶ τὸν παντοκράτορα τὴν ἀναφορὰν ἔχει καὶ ἔστιν ὡς εἰπεῖν πατρική τις ἐνέργεια ὁ υἱός.

§. 8. Οὐκ ἂν οὖν ποτὲ ὁ σωτὴρ μισάνθρωπος, ὅς γε διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν σαρκὸς ἀνθρωπίνης εὐπάθειαν οὐχ ὑπεριδὼν, ἀλλ' ἐν-
30δυσάμενος ἐπὶ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλήλυθεν σωτηρίαν. κοινὴ γὰρ ἡ πίστις τῶν ἑλομένων. ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἰδίου πότ' ἂν ἀμελοίη ἔργου, τῷ μόνῳ τῶν ἄλλων ζώων ἀνθρώπῳ ἔννοιαν κατὰ τὴν δημιουργίαν ἐνεστάχθαι θεοῦ. οὐδ' ἂν βελτίων τις

*) Prouerb. 8, 30.

ἄλλη καὶ ἁρμονιωτέρα διοίκησις ἀνθρώπων εἴη τῷ θεῷ τῆς τεταγμένης. προσήκει γοῦν ἀεὶ τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἡγεῖσθαι τοῦ χείρονος, καὶ τοῦ δυναμένου καλῶς τι διέπειν ἀποδεδόσθαι τὴν ἐκείνου 5διοίκησιν. ἔστιν δὲ τὸ ὡς ἀληθῶς ἄρχον τε καὶ ἡγεμονοῦν, ὁ θεῖος λόγος, καὶ ἡ τούτου πρόνοια, πάντα μὲν ἐφορῶσα, μηδενὸς δὲ τῶν οἰκείων ἑαυτῆς παρορῶσα τὴν ἐπιμέλειαν. οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἑλόμενοι οἰκεῖοι εἶναι αὐτῷ οἱ διὰ πίστεως τελειού- P. 299. μενοι. οὗτος ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν θελήματι τοῦ Sylb. παντοκράτορος πατρὸς αἴτιος ὁ υἱὸς καθίσταται πρωτουργὸς κινήσεως δύναμις, ἄληπτος αἰσθήσει. οὐ γὰρ ὃ ἦν, τοῦτο ὤφθη τοῖς χωρῆσαι μὴ δυναμένοις διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς, αἰσθητὴν δὲ 15ἀναλαβὼν σάρκα τὸ δυνατὸν ἀνθρώποις κατὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν δείξων ἀφίκηται.

§. 9. Δύναμις οὖν πατρικὴ ὑπάρχων ῥᾳδίως περιγίνεται ὧν ἂν ἐθέλῃ οὐδὲ τὸ μικρότατον ἀπολείπων τῆς ἑαυτοῦ διοικήσεως ἀφρόντιστον, οὐδὲ γὰρ 20ἂν ἔτι ἦν αὐτῷ τὸ ὅλον εὖ εἰργασμένον. δυνάμεως δ' οἶμαι τῆς μεγίστης ἡ πάντων τῶν μερῶν καὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου προσήκουσα δι' ἀκριβείας ἐξέτασις πάντων εἰς τὸν πρῶτον διοικητὴν τῶν ὅλων ἐκ θελήματος πατρὸς κυβερνῶντα τὴν πάντων σω-25τηρίαν ἐφορώντων ἑτέρων ὑφ' ἑτέρους ἡγουμένους τεταγμένων, ἔστ' ἂν τις ἐπὶ τὸν μέγαν ἀφίκηται ἀρχιερέα, ἀπὸ μιᾶς γὰρ ἄνωθεν ἀρχῆς τῆς κατὰ τὸ θέλημα ἐνεργούσης ἤρτηται τὰ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, εἶτα ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τῷ ἄκρῳ ἡ μακα-30ρία ἀγγελοθεσία, καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σωζόμενοί τε καὶ σώζοντες P. διατετάχαται. ὡς οὖν συγκινεῖται καὶ μικροτάτη σι- 834. δήρου μοῖρα τῷ τῆς Ἡρακλείας λίθου πνεύματι διὰ Pott. πολλῶν τῶν σιδηρῶν ἐκτεινομένη δακτυλίων, οὕτω τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἑλκόμενοι οἱ μὲν ἐνάρετοι οἰκείοι τῇ πρώτῃ μονῇ, ἐφεξῆς δ' ἄλλοι μέχρι

τῆς τελευταίας, οἱ δὲ ὑπὸ ἀσθενείας κακοὶ δι' ἀπληστίαν ἄδικον καχεξίᾳ περιπεπτωκότες οὔτε κρατοῦντες οὔτε κρατούμενοι περικαταῤῥέουσιν, ἑλιχθέντες τοῖς πάθεσι καὶ ἀποπίπτουσι χαμαί. νόμος γὰρ ἄνω-
5θεν οὗτος αἱρεῖσθαι τὸν βουλόμενον ἀρετήν.

§. 10. Διὸ καὶ αἱ ἐντολαὶ αἱ κατὰ νόμον τε καὶ πρὸ τοῦ νόμου οὐκ ἐγνόμοις, „δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται" *) · τὸν μὲν ἑλόμενον ζωὴν ἀΐδιον καὶ μακάριον γέρας λαμβάνειν ἔταξαν, τὸν δ' αὖ
10κακίᾳ ἡσθέντα συνεῖναι οἷς εἵλετο συνεχώρησαν, πάλιν τε αὖ τὴν βελτιουμένην ἑκάστοτε ψυχὴν εἰς ἀρετῆς ἐπίγνησιν καὶ δικαιοσύνης αὔξησιν βελτίονα ἀπολαμβάνειν ἐν τῷ παντὶ τὴν τάξιν κατὰ προκοπὴν ἑκάστην ἐπεκτεινομένην εἰς ἕξιν ἀπαθείας, ἄχρις ἂν
15„καταντήσῃ εἰς ἄνδρα τέλειον" **) τῆς γνώσεώς τε ὁμοῦ καὶ κληρονομίας ὑπεροχήν. αὗται αἱ σωτήριοι περιτροπαὶ κατὰ τὴν μεταβολῆς τάξιν ἀπομερίζονται καὶ χρόνοις καὶ τόποις καὶ τιμαῖς καὶ γνώσεσι καὶ κληρονομίαις καὶ λειτουργίαις καθ' ἑκάστην ἑκάστης
20ἕως τῆς ἐπαναβεβηκυίας καὶ προσεχοῦς τοῦ κυρίου ἐν ἀϊδιότητι θεωρίας. ἀγωγὸν δὲ τὸ ἐραστὸν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν παντὸς τοῦ ὅλον ἑαυτὸν τῇ τῆς γνώσεως ἀγάπῃ ἐπιβεβληκότος τῇ θεωρίᾳ.

§. 11. Διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἃς ἔδωκεν, τάς τε προ-
25τέρας τάς τε δευτέρας ἐκ μιᾶς ἀρυττόμενος πηγῆς ὁ κύριος οὔτε τοὺς πρὸ νόμου ἀνόμους εἶναι ὑπεριδὼν οὔτ' αὐτοὺς μὴ ἐπαΐοντας τὰς βαρβάρους φιλοσοφίας ἀφηνιάσαι συγχωρήσας. τοῖς μὲν γὰρ ἐντολὰς, τοῖς δὲ φιλοσοφίαν παρασχὼν συνέκλεισεν τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν
30παρουσίαν ὅτε ἀναπολόγητός ἐστι πᾶς ὁ μὴ πιστεύσας. ἄγει γὰρ ἐξ ἑτέρας προκοπῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ βαρβάρου ἐπὶ τὴν διὰ πίστεως τελείωσιν. εἰ δέ τις Ἑλλήνων ὑπερβὰς τὸ προηγούμενον τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς εὐθέως ὥρμησεν ἐπὶ τὴν αλη-

*) 1 Timoth. I, 9. **) Ephes. IV, 13.

θῆ διδασκαλίαν ὑπερεδίσκευσεν οὗτος, κἂν ἰδιώτης ᾖ, τὴν ἐπιτομὴν τῆς σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς τελείωσιν ἑλόμενος. P.

§. 12. Πάντ' οὖν ὅσα μηδὲν ἐκώλυεν ἑκούσιον 835. 5εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν αἵρεσιν συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν Pott. ἐποίησέν τε καὶ ἔδειξεν, ὅπως ἀμηγέπη καὶ τοῖς ἀμυδρῶς διορᾶν δυναμένοις ὁ τῷ ὄντι μόνος εἷς παντοκράτωρ ἀγαθὸς ἀναφαίνηται θεὸς ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα σώζων διὰ υἱοῦ. κακίας δ' αὖ πάντῃ πάν-10τως ἀναίτιος. πρὸς γὰρ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν τῷ τῶν ὅλων κυρίῳ πάντα ἐστὶ διατεταγμένα καὶ καθόλου καὶ ἐπὶ μέρους. ἔργον οὖν τῆς δικαιοσύνης τῆς σωτηρίου ἐπὶ τὰ ἄμεινον αἰεὶ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἕκαστον προάγειν. πρὸς γὰρ τὴν σωτηρίαν 15τοῦ κρείττονος καὶ διαμονὴν ἀναλόγως τοῖς ἑαυτῶν ἤθεσι διοικεῖται καὶ τὰ μικρότερα. αὐτίκα μεταβάλλει πᾶν τὸ ἐνάρετον εἰς ἀμείνω οἰκήσεις τῆς μεταβολῆς αἰτίαν τὴν αἵρεσιν τῆς γνώσεως ἔχον, ἣν αὐτοκρατορικὴν ἐκέκτητο ἡ ψυχή. παιδεύσεις δὲ αἱ 20ἀναγκαῖαι ἀγαθότητι τοῦ ἐφορῶντος μεγάλου κριτοῦ διά τε τῶν προσεχῶν ἀγγέλων διά τε προκρίσεων ποικίλων καὶ διὰ τῆς κρίσεως τῆς παντελοῦς τοὺς ἐπὶ πλέον ἀπηλγηκότας ἐκβιάζονται μετανοεῖν.

Cap. III.

§. 13. Τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, δοξάζων τὸν κύριον. 25πλὴν ἐκείνας φημὶ τὰς γνωστικὰς ψυχάς, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς θεωρίας ὑπερβαινούσας ἑκάστης ἁγίας τάξεως τὴν πολιτείαν, καθ' ἃς αἱ μακάριαι θεῶν οἰκήσεις διωρισμέναι διακεκλήρωνται, ἁγίας ἐν ἁγίοις λογισθείσας καὶ μετακομισθείσας ὅλας ἐξ ὅλων εἰς 30ἀμείνους ἀμεινόνων τόπων τόπους ἀφικομένας οὐκ ἐν κατόπτρῳ ἢ διὰ κατόπτρων *) ἐπὶ τὴν θεωρίαν

*) Cf. 1 Corinth. 13, 12.

ἀσπαζομένας τὴν θείαν, ἐναργῆ δὲ ὡς ἔνι μάλιστα καὶ ἀκριβῶς εἰλικρινῆ τὴν ἀκόρεστον ὑπερφυῶς ἀγαπώσαις ψυχαῖς ἑστιωμένας θέαν ἀϊδίως ἀΐδιον, εὐφροσύνην ἀκόρεστον καρπουμένας εἰς τοὺς ἀτελευ-
5τήτους αἰῶνας, ταυτότητι τῆς ὑπεροχῆς ἁπάσης τετιμημένας διαμένειν. αὕτη τῶν καθαρῶν τῇ καρ-
P. δίᾳ ἡ καταληπτὴ θεωρία. αὕτη τοίνυν ἡ ἐνέργεια
300. τοῦ τελειωθέντος γνωστικοῦ προσομιλεῖν τῷ θεῷ
Sylb. διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἐξομοιούμενον εἰς δύνα-
10μιν τῷ κυρίῳ διὰ πάσης τῆς εἰς τὸν θεὸν θεραπείας. ἥτις εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων διατείνει σωτηρίαν κατὰ κηδεμονίαν τῆς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας κατά τε αὖ τὴν λειτουργίαν κατά τε τὴν διδασκαλίαν κατά P. τε τὴν δι' ἔργων εὐποιίαν. ναὶ μὴν ἑαυτὸν κτίζει 836.
15καὶ δημιουργεῖ, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐπαΐοντας αὐτοῦ Pott. κοσμεῖ, ἐξομοιούμενος θεῷ ὁ γνωστικὸς τῷ φύσει τὸ ἀπαθὲς κεκτημένῳ, τὸ ἐξ ἀσκήσεως εἰς ἀπάθειαν συνεσταλμένον ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιῶν, καὶ ταῦτα ἀπερισπάστως προσομιλῶν τε καὶ συνὼν τῷ κυρίῳ.
20ἡμερότης δ' οἶμαι καὶ φιλανθρωπία καὶ μεγαλοπρεπὴς θεοσέβεια γνωστικῆς ἐξομοιώσεως κανόνες.

§. 14. Ταύτας φημὶ τὰς ἀρετὰς „θυσίαν δεκτὴν εἶναι παρὰ θεῷ τὴν ἄτυφον καρδίαν" *) μετ' ἐπιστήμης ὀρθῆς „ὁλοκάρπωμα τοῦ θεοῦ" **) λε-
25γούσης τῆς γραφῆς ἐκφωτιζομένου εἰς ἕνωσιν ἀδιάκριτον παντὸς τοῦ ἀναληφθέντος εἰς ἁγιωσύνην ἀνθρώπου, σφᾶς γὰρ αὐτοὺς αἰχμαλωτίζειν καὶ ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας φθειρόμενον ἀποκτιννύντας καὶ τὸν και-
30νὸν ἀνιστάντας ἐκ τοῦ θανάτου τῆς παλαιᾶς διαστροφῆς τό τε εὐαγγέλιον ὅ τε ἀπόστολος κελεύουσι, τὰ μὲν πάθη ἀποτιθεμένους, ἀναμαρτήτους δὲ γενομένους. τοῦτ' ἦν ἄρα ὃ ᾐνίσσετο καὶ ὁ νόμος τὸν ἁμαρτωλὸν ἀναιρεῖσθαι κελεύων καὶ μετατίθε-

*) Philipp. 4, 17. **) Psalm 51, 18. 19.

σθαι ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν τὴν ἐκ πίστεως ἀπάθειαν. ὃ μὴ συνιέντες οἱ νομοδιδάσκαλοι φιλόνεικον ἐκδεξάμενοι τὸν νόμον ἀφορμὰς τοῖς μάτην διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι παρεσχήκασι, δι' ἣν αἰτίαν οὐ θύομεν 5εἰκότως ἀνενδεεῖ τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι παρεσχημένῳ, τὸν δ' ὑπὲρ ἡμῶν ἱερευθέντα δοξάζομεν σφᾶς αὐτοὺς ἱερεύοντες εἴς τε τὸ ἀνενδεὲς ἐκ τοῦ ἀνενδεοῦς καὶ εἰς τὸ ἀπαθὲς ἐκ τοῦ ἀπαθοῦς. μόνῃ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ θεὸς ἥδεται. εἰ-10κότως ἄρα τῷ μὴ νικωμένῳ ἡδοναῖς θυσίαν οὐ προσάγομεν, κάτω πού καὶ οὐδὲ μέχρι νεφῶν τῶν παχυτάτων, μακρὰν δὲ καὶ τούτων τῆς διὰ τοῦ καπνοῦ ἀναθυμιάσεως φθανούσης εἰς οὓς καὶ φθάνει.

§. 15. Οὔτ' οὖν ἐνδεές, οὐδὲ μὴν φιλήδονον 15φιλοκερδές τε ἢ φιλοχρήματον τὸ θεῖον πλῆρες ὂν καὶ πάντα παρέχον παντὶ τῷ γενητῷ καὶ ἐνδεεῖ, οὔτε θυσίαις οὐδὲ μὴν ἀναθήμασιν οὐδ' αὖ δόξῃ καὶ τιμῇ καλεῖται τὸ θεῖον καὶ παράγεται τοιούτοις τισίν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς ἀνδράσι φαί-20νεται, οἳ τὸ δίκαιον οὐκ ἄν ποτε προδῷεν ἢ φόβου P. ἕνεκεν ἀπειλουμένου ἢ δώρων ὑποσχέσει μειζόνων. 837. ὅσοι δ' οὐ καθεωράκασι τὸ αὐθαίρετον τῆς ἀνθρω-Pott. πίνης ψυχῆς καὶ ἀδούλωτον πρὸς ἐκλογὴν βίου δυσχεραίνοντες τοῖς γινομένοις πρὸς τῆς ἀπαιδεύτου ἀδι-25κίας οὐ νομίζουσιν εἶναι θεόν. ἴσοι τούτοις κατὰ τὴν δόξαν οἱ τῇ τῶν ἡδονῶν ἀκρασίᾳ καὶ ταῖς ἐξαισίοις λύπαις καὶ ταῖς ἀβουλήτοις τύχαις περιπίπτοντες καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς ἀπαυδῶντες οὔ φασιν εἶναι θεόν, ἢ ὄντα μὴ εἶναι πανεπίσκοπον. ἄλ-30λοι δέ εἰσιν οἱ πεπεισμένοι παραιτητοὺς εἶναι θυσίαις καὶ δώροις τοὺς νομιζομένους θεοὺς συναιρομένους ὡς εἰπεῖν αὐτῶν ταῖς ἀκολασίαις καὶ οὐδὲ θέλουσι πιστεύειν μόνον εἶναι τὸν ὄντως θεὸν τὸν ἐν ταυτότητι τῆς δικαίας ἀγαθωσύνης ὄντα. —

35 §. 16. Εὐσεβὴς ἄρα ὁ γνωστικὸς ὁ πρῶτον ἐπιμελόμενος ἔπειτα τῶν πλησίον, ἵν' ὡς-

ἄριστοι γενώμεθα, καὶ γὰρ ὁ υἱὸς πατρὶ ἀγαθῷ χαρίζεται σπουδαῖον ἑαυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ πατρὶ παρεχόμενος καὶ ἄρχοντι ὁ ἀρχόμενος, ὅτι τὸ πιστεύειν τε καὶ πείθεσθαι ἐφ' ἡμῖν, κακῶν δὲ αἰτίαν καὶ
5ὕλης ἄν τις ἀσθένειαν ὑπολάβοι καὶ τὰς ἀβουλήτους τῆς ἀγνοίας ὁρμὰς, τάς τε ἀλόγους δι' ἀμαθίαν ἀνάγκας ὑπεράνω καθάπερ θηρίων διὰ μαθήσεως ὁ γνωστικὸς γενόμενος τὴν θείαν προαίρεσιν μιμούμενος εὖ ποιεῖ τοὺς θέλοντας τῶν ἀνθρώπων κατὰ
10δύναμιν, κἂν εἰς ἀρχὴν κατασταίη ποτὲ, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀρχομένων ἡγήσεται καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἄπιστον ἐξημερώσεται τιμῇ μὲν τῶν ἀρίστων, κολάσει δὲ τῶν μοχθηρῶν τῇ κατὰ λόγον εἰς παιδείαν ἐγγραφομένῃ. μάλιστα γὰρ ἄγαλμα
15θεῖον καὶ θεῷ προσεμφερὲς ἀνθρώπου δικαίου ψυχὴ, ἐν ᾗ διὰ τῆς τῶν παραγγελμάτων ὑπακοῆς τεμενίζεται καὶ ἐνιδρύεται ὁ πάντων ἡγεμὼν θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων βασιλεύς τε καὶ γεννήτωρ τῶν καλῶν νόμος ὢν ὄντως καὶ θεσμὸς καὶ λόγος αἰώνιος ἰδίᾳ τε ἑκά-
20στοις καὶ κοινῇ πᾶσιν εἷς ὢν σωτήρ. οὗτος ὁ τῷ ὄντι μονογενὴς ὁ τῆς τοῦ παμβασιλέως καὶ παντοκράτορος πατρὸς δόξης χαρακτὴρ, ἐναποσφραγιζόμενος τῷ γνωστικῷ τὴν τελείαν θεωρίαν κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ, ὡς εἶναι τρίτην ἤδη τὴν θείαν εἰκόνα τὴν ὅση δύναμις P.
25ἐξομοιουμένην πρὸς τὸ δεύτερον αἴτιον, πρὸς τὴν ὄν- 838.
τως ζωὴν, δι' ἣν ζῶμεν τὴν ἀληθῆ ζωὴν, οἷον ἀπο- Pott.
γράφοντες τὸν γνωστικὸν γινόμενον ἡμῖν περὶ τὰ βέβαια καὶ παντελῶς ἀναλλοίωτα ἀναστρεφόμενον.

§. 17. Ἄρχων οὖν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ βε-
30βαίαν κατάληψιν τῆς θείας ἐπιστήμης κεκτημένος τῇ ἀληθείᾳ γνησίως πρόσεισιν. ἡ γὰρ τῶν νοητῶν γνῶσις καὶ κατάληψις βεβαία δεόντως ἂν λέγοιτο ἐπιστήμη, ἧς τὸ μὲν περὶ τὰ θεῖα ἔργον ἔχειν σκοπεῖν τί μὲν τὸ πρῶτον αἴτιον, τί δὲ „δι'
35οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς οὗ γέγονεν οὐ-

δέν" *)· τίνα τε αὖ τὰ μὲν ὡς διήκοντα, τὰ δὲ ὡς περιέχοντα, καὶ τίνα μὲν συνημμένα, τίνα δὲ P. διεζευγμένα, καὶ τίνα τούτων ἕκαστον ἔχει τὴν τάξιν 301. καὶ ἣν δύναμιν καὶ ἣν λειτουργίαν εἰσφέρεται ἕκαστον, Sylb. ἔν τε αὖ τοῖς ἀνθρωπίνοις τί τε αὐτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ τί αὐτῷ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐστὶν, πῶς τε αὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει, τίνες τε ἀρεταὶ τούτου καὶ κακίαι τίνες, περί τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ τῶν μέσων, ὅσα τε περὶ ἀνδρείας καὶ 10 φρονήσεως καὶ σωφροσύνης τῆς τε ἐπὶ πᾶσι παντελοῦς ἀρετῆς δικαιοσύνης. ἀλλὰ τῇ μὲν φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ εἰς τὴν τῆς σοφίας κατακέχρηται κτῆσιν, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ οὐκ ἐν τῷ τὰ περιστατικὰ ὑπομένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡδονῆς τε καὶ ἐπιθυμίας, λύ-15 πης τε αὖ καὶ ὀργῆς καὶ καθόλου πρὸς πᾶν ἤτοι τὸ μετὰ βίας ἢ μετὰ ἀπάτης τινὸς ψυχαγωγοῦν ἡμᾶς ἀντιτάσσεται. οὐ γὰρ ὑπομένειν δεῖ τὰς κακίας καὶ τὰ κάλὰ, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ τὰ φοβερὰ ὑπομένειν. χρήσιμος οὖν καὶ ἡ ἀλγηδὼν εὑρίσκεται κατά τε τὴν 20 ἰατρικὴν καὶ παιδευτικὴν καὶ κολαστικὴν, καὶ διὰ ταύτης ἤθη διορθοῦνται εἰς ὠφέλειαν ἀνθρώπων.

§. 18. *Εἴδη* δὲ τῆς ἀνδρείας, καρτερία, μεγαλοφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης καὶ μεγαλοπρέπεια. καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὔτε μέμψεως οὔτε κακο-25 δοξίας τῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἀντιλαμβάνεται ὁ γνωστικὸς οὔτε δόξαις οὔτε κολακείαις ὑποβέβληται, ἔν τε τῷ ὑπομένειν πόνους διαπραττόμενος ἅμα τι τῶν προσηκόντων καὶ ἀνδρείως ὑπεράνω πάντων τῶν περιστατικῶν γινόμενος ἀνὴρ τῷ ὄντι ἐν τοῖς ἄλλοις 30 ἀναφαίνεται ἀνθρώποις, σώζων τε αὖ τὴν φρόνησιν σωφρονεῖ ἐν ἡσυχιότητι τῆς ψυχῆς παραδεκτικὸς τῶν ἐπαγγελλομένων ὡς οἰκείων κατὰ τὴν ἀποστροφὴν P. τῶν αἰσχρῶν ὡς ἀλλοτρίων, γενόμενος κόσμιος καὶ 839. ὑπερκόσμιος ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πράσσων καὶ οὐδὲν Pott.

---

*) Ioann. 1, 3.

οὐδαμῇ πλημμελῶν, πλουτῶν μὲν ὡς ὅτι μάλιστα ἐν τῷ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, ἅτε ὀλιγοδεὴς ὢν καὶ ἐν περιουσίᾳ παντὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τἀγαθοῦ. δικαιοσύνης γὰρ αὐτοῦ πρῶτον ἔργον τὸ μετὰ τῶν 5ὁμοφύλων φιλεῖν διάγειν καὶ συνεῖναι τούτοις ἔν τε γῇ καὶ οὐρανῷ.

§. 19. Ταύτῃ καὶ μεταδοτικὸς ὢν ἂν ᾖ κεκτημένος, φιλάνθρωπός τε ὢν μισοπονηρότατος κατὰ τὴν τελείαν ἀποστροφὴν κακουργίας πάσης. μαθεῖν 10ἄρα δεῖ πιστὸν εἶναι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς πέλας καὶ ταῖς ἐντολαῖς ὑπήκοον. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ ὁ ἑκὼν ταῖς ἐντολαῖς ὑπαγόμενος. ὁ δὲ ἤδη μὴ διὰ τὰς ἐντολὰς, δι' αὐτὴν δὲ τὴν γνῶσιν καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, φίλος οὗτος τοῦ θεοῦ. οὔτε 15γὰρ φύσει τὴν ἀρετὴν γεννώμεθα ἔχοντες οὔτε γενομένοις, ὥσπερ ἄλλα τινὰ τῶν τοῦ σώματος μερῶν φυσικῶς ὕστερον ἐπιγίνεται, ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἦν ἔθ' ἑκούσιον οὐδὲ ἐπαινετὸν, οὐδὲ μὴν ἐκ τῆς τῶν συμβάντων καὶ ἐπιγινομένης συνηθείας, ὃν τρό-20πον ἡ διάλεκτος τελειοῦται ἡ ἀρετὴ, σχεδὸν γὰρ ἡ κακία τοῦτον ἐγγίνεται τὸν τρόπον, οὐ μὴν οὐδὲ ἐκ τέχνης τινὸς ἤτοι τῶν ποριστικῶν ἢ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῶν ἡ γνῶσις περιγίνεται, ἀλλ' οὐδ' ἐκ παιδείας τῆς ἐγκυκλίου. ἀγα-25πητὸν γὰρ εἰ παρασκευάσαι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ διακονῆσαι δύναιτο, οἱ νόμοι γὰρ οἱ πολιτικοὶ μοχθηρὰς ἴσως πράξεις ἐπισχεῖν οἷοί τε.

§. 20. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ λόγοι οἱ πιστικοὶ ἐπιπόλαιοι ὄντες ἐπιστημονικὴν τῆς ἀληθείας διαμονὴν 30παράσχοιεν ἄν. φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ οἷον προκαθαίρει καὶ προεθίζει τὴν ψυχὴν εἰς παραδοχὴν πίστεως, ἐφ' ᾗ τὴν γνῶσιν ἐποικοδομεῖ ἡ ἀλήθεια. οὗτός ἐστιν, οὗτος ὁ ἀθλητὴς ἀληθῶς ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τῷ καλῷ κόσμῳ τὴν ἀληθινὴν νίκην 35κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν. ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ θεὸς, ὅ τε βρ-

ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεαταὶ δὲ ἄγγελοι καὶ
θεοί, καὶ τὸ παγκράτιον τὸ πάμμαχον „οὐ πρὸς
αἷμα καὶ σάρκα" *), ἀλλὰ τὰς διὰ σαρκῶν ἐνεργού-
σας πνευματικὰς ἐξουσίας ἐμπαθῶν παθῶν. τούτων
5 περιγινόμενος τῶν μεγάλων ἀνταγωνισμάτων καὶ οἷον
ἄθλους τινὰς τοῦ πειράζοντος ἐπαρτῶντος καταγω-
νισάμενος ἐκράτησε τῆς ἀθανασίας, ἀπαραλόγιστος
γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ ψῆφος εἰς τὸ δικαιότατον κρῖμα. P.
κέκληται μὲν οὖν ἐπὶ τὸ ἀγώνισμα τὸ θέατρον, 840.
10 παγκρατιάζουσι δὲ εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀθληταί· καὶ Pott.
δὴ ἐκ τούτων περιγίνεται ὁ πειθήνιος τῷ ἀλείπτῃ γε-
νόμενος. πᾶσι γὰρ πάντα ἴσα κεῖται παρὰ τοῦ θεοῦ
καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀμεμφής, ἐλεεῖται δὲ ὁ δυνάμενος,
καὶ ὁ βουληθεὶς ἰσχύει· ταύτῃ καὶ τὸν νοῦν εἰλήφα-
15 μεν, ἵνα εἰδῶμεν ἃ ποιοῦμεν, καὶ τὸ „γνῶθι σαυτὸν"
ἐνταῦθα εἰδέναι ἐφ᾽ ᾧ γεγόναμεν. γεγόναμεν δὲ εἶ-
ναι πειθήνιοι ταῖς ἐντολαῖς, εἰ τὸ βούλεσθαι σώ-
ζεσθαι ἑλοίμεθα. αὕτη ποὺ ἡ ἀδράστεια καθ᾽ ἣν
οὐκ ἔστι διαδράναι τὸν θεόν.

20 §. 21. Τὸ ἄρα ἀνθρώπειον ἔργον εὐπείθεια
θεῷ σωτηρίαν κατηγγελκότι ποικίλην δι᾽ ἐντολῶν,
εὐαρέστησις δὲ ὁμολογία. ὁ μὲν γὰρ εὐεργέτης προ-
κατάρχει τῆς εὐποιίας, ὁ δὲ μετὰ τῶν δεόντων λο-
γισμῶν παραδεξάμενος προθύμως καὶ φυλάξας τὰς
25 ἐντολὰς πιστὸς οὗτος, ὁ δὲ καὶ εἰς δύναμιν ἀμει-
βόμενος δι᾽ ἀγάπης τὴν εὐποιίαν ἤδη φίλος. μία
δὲ ἀμοιβὴ κυριωτάτη παρὰ ἀνθρώπων, ταῦτα δρᾶν
ἅπερ ἀρεστὰ τῷ θεῷ. καθάπερ ἂν ἰδίου γεννήματος
καὶ κατά τι συγγενοῦς ἀποτελέσματος ὁ διδάσκαλος
30 καὶ σωτὴρ ἀναδέχεται τὰς ὠφελείας τε καὶ ἐπανορ-
θώσεις τῶν ἀνθρώπων εἰς ἰδίαν χάριν τε καὶ τιμήν,
καθάπερ καὶ τὰς εἰς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ βλά-
βας ἰδίας ἀχαριστίας τε καὶ ἀτιμίας ἡγούμενος. τίς
γὰρ ἄλλη ἅπτοιτ᾽ ἂν ἀτιμία θεοῦ; διόπερ ὅλην

*) Ephes. 6, 12.

P. τοσοῦδε οὐδὲ ἔστιν ἀμοιβὴ κατ' ἀξίαν σωτηρίας
302. ἀποδιδόναι πρὸς τὴν παρὰ τοῦ κυρίου ὠφέλειαν.
Sylb. ὡς δὲ οἱ τὰ κτήματα κακοῦντες τοὺς δεσπότας ὑβρίζουσι, καὶ ὡς οἱ τοὺς στρατιώτας τὸν τούτων ἡγού-
5μενον, οὕτως τοῦ κυρίου ἐστὶν ἀνεπιστρεψία ἡ περὶ τοὺς καθωσιωμένους αὐτῷ κάκωσις. ὅνπερ γὰρ τρόπον ὁ ἥλιος οὐ μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ὅλον κόσμον φωτίζει γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐπιλάμπων, ἀλλὰ καὶ διὰ θυρίδων καὶ μικρᾶς ὀπῆς πρὸς τοὺς
10 μυχαιτάτους οἴκους ἀποστέλλει τὴν αὐγήν, οὕτως ὁ λόγος πάντη κεχυμένος καὶ τὰ σμικρότατα τῶν τοῦ βίου πράξεων ἐπιβλέπει.

Cap. IV.

§. 22. Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους P. οὕτως καὶ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται, 841.
15 καὶ καθάπερ τὰς μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς Pott. ἕκαστοι διαζωγραφοῦσιν, ὥς φησιν ὁ Ξενοφάνης· „Αἰθίοπές τε μέλανας σιμούς τε, Θρᾶκες τε πυρροὺς καὶ γλαυκοὺς"· οὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. αὐτίκα βάρβαροι
20 οἱ μὲν θηριώδεις καὶ ἀγρίους τὰ ἤθη, ἡμερωτέρους δὲ Ἕλληνες πλὴν ἐμπαθεῖς. διὸ εὐλόγως τοῖς μὲν μοχθηροῖς φαύλας ἔχειν τὰς περὶ θεοῦ διανοήσεις ἀνάγκη, τοῖς δὲ σπουδαίοις ἀρίστας, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς τὴν ψυχὴν καὶ γνωστικὸς οὗτος
25 καὶ θεοσεβὴς καὶ ἀδεισιδαίμων ὢν τίμιον, σεμνόν, μεγαλοπρεπές, εὐποιητικόν, εὐεργετικόν, ἁπάντων ἀρχηγὸν ἀγαθῶν, κακῶν δὲ ἀναίτιον μόνον εἶναι τὸν μόνον θεὸν πεπεισμένος. καὶ περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἱκανῶς οἶμαι ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἐπιγραφομέ-
30 νῳ ἡμῖν λόγῳ παρεστήσαμεν κατακόρως τῇ κατεπειγούσῃ συγκαταχρώμενοι ἱστορίᾳ.

§. 23. Οὔκουν χρὴ αὖθις τὰ ἀριδήλως εἰρημένα μυθολογεῖν. ὅσον δὲ ἐπισημήνασθαι κατὰ τὸν

τύπον γενομένους ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀπόχρη καὶ τάδε εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀθέους παραστῆσαι τοὺς τοῖς κακίστοις ἀνθρώποις τὸ θεῖον ἀπεικάζοντας· ἤτοι γὰρ βλάπτονται πρὸς ἀνθρώπων αὐτοῖς οἱ θεοὶ, καὶ χεί-
5ρους τῶν ἀνθρώπων ὑφ' ἡμῶν βλαπτόμενοι δείκνυνται, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πῶς ἐφ' οἷς οὐ βλάπτονται, καθάπερ ὀξύχολον γραΐδιον εἰς ὀργὴν ἐρεθιζόμενον ἐκπικραίνονται, ᾗ φασὶ τὴν Ἄρτεμιν δι' Οἰνέα Αἰτωλοῖς ὀργισθῆναι. πῶς γὰρ οὐκ ἐλογίσατο θεὸς
10οὖσα ὡς οὐ καταφρονήσας ὁ Οἰνεὺς, ἀλλ' ἤτοι λαθόμενος ἢ ὡς τεθυκὼς ἠμέλησεν; εὖ δὲ καὶ ἡ Αὐγὴ δικαιολογουμένη πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τῷ χαλεπαίνειν αὐτῇ τετοκυίᾳ ἐν τῷ ἱερῷ λέγει·

σκῦλα μὲν βροτοφθόρα
15 χαίρεις ὁρῶσ' ἀπὸ * νεκρῶν ἐρείπια·
κοὐ μιαρά σοι ταῦτ' ἐστίν. εἰ δ' ἐγὼ 'τεκον, P.
δεινὸν τόδ' ἡγῇ — 842.

καίτοι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐν τοῖς ἱεροῖς τίκτοντα οὐδὲν ἀδικεῖ. Pott.

20 §. 24. Εἰκότως τοίνυν δεισιδαίμονες περὶ τοὺς εὐοργήτους γενόμενοι πάντα σημεῖα ἡγοῦνται εἶναι τὰ συμβαίνοντα καὶ κακῶν αἴτια·

ἢν μῦς διορύξῃ βωμὸν ὄντα πήλινον
κἂν μηδὲν ἄλλ' ἔχων διατράγῃ θύλακον,
25 ἀλεκτρυὼν τρεφόμενος ἢν ἀφ' ἑσπέρας
ᾄσῃ, τιθέμενοι τοῦτο σημεῖόν τινος.

τοιοῦτόν τινα ἐν τῷ δεισιδαίμονι ὁ Μένανδρος διακωμῳδεῖ·

α. ἀγαθόν τί μοι γένοιτο, πολύτιμοι θεοί,
30 ὑποδούμενος τῆς δεξιᾶς γὰρ ἐμβάδος,
τὸν ἱμάντα διέρρηξ'. β. εἰκότως, ὦ φλήναφε·
σαπρὸς γὰρ ἦν, σὺ δὲ σμικρολόγος, οὐ θέλων
καινὰς πρίασθαι.

χαρίεν τὸ τοῦ Ἀντιφῶντος· οἰωνισαμένου τινὸς ὅτι τὴν ὗς τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὴν ὑπὸ

λιμοῦ διὰ μικροψυχίαν τοῦ τρέφοντος κατισχναμένην, ‚χαῖρε', εἶπεν, ‚ἐπὶ τῷ σημείῳ, ὅτι οὕτω πεινῶσα τὰ σὰ οὐκ ἔφαγεν τέκνα'. ‚τί δὲ καὶ θαυμαστὸν, εἰ ὁ μῦς', φησὶν ὁ Βίων, ‚τὸν θύλακον διέτραγεν, 5οὐχ εὑρὼν ὅ τι φάγῃ; τοῦτο γὰρ ἦν θαυμαστὸν, εἰ ὥσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐνεχείρει τὸν μῦν ὁ θύλαξ κατέφαγεν.

§. 25. Εὖ γοῦν καὶ Διογένης πρὸς τὸν θαυ- P. μάζοντα ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ὑπέρῳ περιειλη- 843. 10μένον, ‚μὴ θαύμαζε', ἔφη· ‚ἦν γὰρ παραδοξότε- Pott. ρον ἐκεῖνο, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημένον ἐθεάσω'. δεῖ γὰρ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων τρέχειν καὶ θεῖν καὶ μάχεσθαι καὶ τίκτειν καὶ ἀποθνήσκειν, ἃ δὴ ἐκείνοις ὄντα κατὰ φύσιν οὐκ ἄν 15ποτε ἡμῖν γένοιτο παρὰ φύσιν,

ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
φοιτῶσιν *).

ὁ κωμικὸς δὲ Φιλήμων καὶ τὰ τοιαῦτα κωμῳδεῖ·

‚ὅταν ἴδω' φησὶ ‚παρατηροῦντα τίς ἔπταρεν',
20 ἢ τίς ἐλάλησεν, ἢ τίς ἐστιν ὁ προϊὼν
σκοποῦντα, πωλῶ τοῦτον εὐθὺς ἐν ἀγορᾷ.
αὑτῷ βαδίζει καὶ λαλεῖ καὶ πτάρνυται
ἕκαστος ἡμῶν, οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει.
τὰ πράγμαθ' ὡς πέφυκεν, οὕτως γίγνεται.

25εἶτα νήφοντες μὲν ὑγείαν αἰτοῦνται, ὑπερεμπιπλάμενοι δὲ καὶ μέθαις ἐγκυλιόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς νόσους ἐπισπῶνται. πολλοὶ δὲ καὶ τὰς γραφὰς δεδίασι τὰς ἀνακειμένας.

§. 26. Ἀστείως πάνυ ὁ Διογένης ἐπὶ οἰκίᾳ μο- 30χθηροῦ τινὸς εὑρὼν ἐπιγεγραμμένον· ‚ὁ Καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίτω κακὸν'·

*) Homer. Odyss. α. v. 181.

‚καὶ πῶς', ἔφη, ‚ὁ κύριος εἰσελεύσεται τῆς οἰκίας';
οἱ αὐτοὶ δ' οὗτοι πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον τὸ δὴ
λεγόμενον λιπαρὸν προσκυνοῦντες ἔρια πυρρὰ καὶ
ἁλῶν χόνδρους καὶ δᾷδας, σκίλλαν τε καὶ θεῖον δε-
5δίασι πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας P.
ἀκαθάρτους καθαρμούς. θεὸς δὲ ὁ τῷ ὄντι θεὸς 844.
ἅγιον μόνον οἶδεν τὸ τοῦ δικαίου ἦθος ὥσπερ ἐναγὲς Pott.
P. τὸ ἄδικον καὶ μοχθηρόν. ὁρᾶν γοῦν ἔστι τὰ ὦτα
303. ἀπὸ τῶν περικαθαρθέντων, εἰ θαλφθείη, ζωογο-
Sylb. νούμενα. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγίνετο, εἰ ἀνελάμβανεν
τὰ τοῦ περικαθαρθέντος κακά. χαριέντως γοῦν καὶ
ὁ κωμικὸς Δίφιλος κωμῳδεῖ τοὺς γόητας διὰ τῶνδε·
Προιτίδας ἁγνίζων κούρας, καὶ τὸν πατέρ' αὐτῶν
Προῖτον Ἀβαντιάδην καὶ γραῦν πέμπτην ἐνὶ τοῖσδε,
15 δᾳδὶ μιᾷ, σκίλλῃ τε μιᾷ, πόσα σώματα φώτων!
θείῳ τ' ἀσφάλτῳ τε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἐξ ἀκαλαρρείταο βαθυρρόου ὠκεανοῖο.
ἀλλὰ μάκαρ ἀὴρ, διὰ τῶν νεφέων διάπεμψον
Ἀντικύραν, ἵνα τόνδε κόραν κηφῆνα ποιήσω.
20 §. 27. Εὖ γὰρ καὶ ὁ Μένανδρος·
εἰ μέν τι κακὸν ἀληθὲς εἶχες, Φειδία,
ζητεῖν ἀληθὲς φάρμακον, τούτου σ' ἔδει.
νῦν δ' οὐκ ἔχεις· τὸ φάρμακον εὕρηκας κενὸν,
πρὸς τὸ κενόν· οἰήθητι δ' ὠφελεῖν τί σε.
25 περιμαξάτωσάν σ' αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ
καὶ περιθειωσάτωσαν ἀπὸ κρουνῶν τριῶν
ὕδατι περίρραν', ἐμβαλὼν ἅλας, φακούς.
πᾶς ἁγνός ἐστιν ὁ μηδὲν αὑτῷ κακὸν συνειδών. αὐ-
τίκα ἡ τραγῳδία λέγει·
30 Ὀρέστα, τίς σ' ἀπόλλυσιν νόσος;
ἡ ξύνεσις· ὅτι σύνοιδα δείν' εἰργασμένος.
τῷ γὰρ ὄντι ἡ ἁγνεία οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν πλὴν ἡ
τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. καλῶς ἄρα καὶ Ἐπίχαρ-
μός φησι·
35 καθαρὸν ἐὰν τὸν νοῦν ἔχῃς, ἅπαν τὸ σῶμα κα-
θαρὸς εἶ.

αὐτίκα καὶ τὰς ψυχὰς προκαθαίρειν χρεὼν φαμὲν ἀπὸ τῶν φαύλων καὶ μοχθηρῶν δογμάτων διὰ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ, καὶ τότε οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν προηγουμένων κεφαλαίων ὑπόμνησιν τρέπεσθαι, ἐπεὶ καὶ P.
5πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως καθαρμούς 845.
τινας προσάγειν τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσιν, Pott.
ὡς δέον τὴν ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τρέπεσθαι παράδοσιν.

Cap. V.

§. 28. Ἢ γὰρ οὐ καλῶς καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τόπῳ τινὶ περιγράφομεν τὸν ἀπερίληπτον οὐδ' ἐν
10ἱεροῖς καθείργνυμεν χειροποιήτοις τὸ πάντων περιεκτικόν; τί δ' ἂν καὶ οἰκοδόμων καὶ λιθοξόων καὶ βαναύσου τέχνης ἅγιον εἴη ἔργον; οὐχὶ ἀμείνους τούτων, οἱ τὸν ἀέρα καὶ τὸ περιέχον, μᾶλλον δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸ σύμπαν ἄξιον ἡγησάμενοι τῆς
15τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς; γελοῖον μέντἂν εἴη, ὡς αὐτοί φασιν οἱ φιλόσοφοι, ἄνθρωπον ὄντα παίγνιον θεοῦ θεὸν ἐργάζεσθαι καὶ γίγνεσθαι παιδιᾶς τέχνης τὸν θεὸν, ἐπεὶ τὸ γινόμενον ταυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ ἐξ οὗ γίνεται ὡς τὸ ἐξ ἐλέφαντος ἐλεφάντινον καὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ χρυσοῦν,
20τὰ δὲ πρὸς ἀνθρώπων βαναύσων κατασκευαζόμενα ἀγάλματά τε καὶ ἱερὰ ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἀργῆς γίνεται, ὥστε καὶ αὐτὰ ἂν εἴη ἀργὰ καὶ ὑλικὰ καὶ βέβηλα, κἂν τὴν τέχνην ἐκτελέσῃς; τῆς βαναυσίας μετείληφεν. οὐκέτ' οὖν ἱερὰ καὶ θεῖα τῆς τέχνης τὰ ἔργα.
25τί δ' ἂν καὶ ἱδρύοιτο μηδενὸς ἀνιδρύτου τυγχάνοντος; ἐπεὶ πάντα ἐν τόπῳ; ναὶ μὴν τὸ ἱδρυμένον ὑπό τινος ἱδρύεται πρότερον ἀνίδρυτον ὄν. εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἱδρύεται πρὸς ἀνθρώπων, ἀνίδρυτός ποτε ἦν καὶ οὐδ' ὅλως ἦν. τοῦτο γὰρ ἂν ἦν ἀνίδρυτον, τὸ
30οὐκ ὄν, ἐπειδήπερ πᾶν τὸ μὴ ὂν ἱδρύεται, τὸ δὲ ὂν ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἂν ἱδρυνθείη, ἀλλ' οὐδ' ὑπ' ἄλλου, ὄντως ὂν γάρ ἐστι καὶ αὐτό.

§. 29. *Λείπεται δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ. καὶ πῶς αὐτὸ ἑαυτό τι γεννήσει; ἢ πῶς αὐτὸ τὸ ὂν ἑαυτὸ εἶναι ἐνιδρύσει; πότερον ἀνίδρυτον ὂν πρότερον ἵδρυσεν ἑαυτό; ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδ' ἦν, ἐπεὶ τὸ μὴ ὂν ἀνίδρυ-*
5*τον, καὶ τὸ ἱδρῦσθαι νομισθὲν πῶς, ὃ φθάσαν εἶχεν ὄν, τοῦθ' ἑαυτὸ ὕστερον ποιοίη; οὗ δὲ τὰ ὄντα, πῶς οὖν τοῦτ' ἂν δέοιτο τινός; ἀλλ' εἰ καὶ ἀνθρωποειδὲς τὸ θεῖον, τῶν ἴσων δεήσεται τῷ ἀνθρώπῳ, τροφῆς τε καὶ σκέπης, οἰκίας τε καὶ τῶν ἀκολού-* P.
10*θων παθῶν. οἱ ὁμοιοσχήμονες γὰρ καὶ ὁμοιοπα-*846.
*θεῖς τῆς ἴσης δεήσονται διαίτης. εἰ δὲ τὸ ἱερὸν δι-*Pott.
χῶς ἐκλαμβάνεται, ὅ τε θεὸς αὐτὸς καὶ τὸ εἰς τιμὴν αὐτοῦ κατασκεύασμα, πῶς οὐ κυρίως τὴν εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἁγίαν γενομένην ἐκ-
15*κλησίαν ἱερὸν ἂν εἴποιμεν θεοῦ τὸ πολλοῦ ἄξιον καὶ οὐ βαναύσῳ κατεσκευασμένον τέχνῃ, ἀλλ' οὐδὲ ἀγύρτου χειρὶ δεδαιδαλμένον, βουλήσει δὲ τοῦ θεοῦ εἰς νεὼν πεποιημένην. οὐ γὰρ νῦν τὸν τόπον, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν ἐκκλησίαν καλῶ. ἀμείνων ὁ*
20*νεὼς οὗτος εἰς παραδοχὴν μεγέθους ἀξίας τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ περὶ πολλοῦ ἄξιον ζῶον τῷ τοῦ παντὸς ἀξίῳ, μᾶλλον δὲ οὐδενὸς ἀνταξίῳ, δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος καθιέρωται. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ γνωστικὸς ὁ πολλοῦ ἄξιος ὁ τίμιος τῷ θεῷ, ἐν ᾧ ὁ θεὸς ἐνίδρυ-*
25*ται, τουτέστιν ἡ περὶ τοῦ θεοῦ γνῶσις καθιέρωται. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀπεικόνισμα εὕροιμεν ἂν τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ἄγαλμα ἐν τῇ δικαίᾳ ψυχῇ, ὅταν μακαρία μὲν αὐτὴ τυγχάνῃ, ἅτε προκεκαθαρμένη, μακάρια δὲ διαπραττομένη ἔργα. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀνί-*
30*δρυτον καὶ τὸ ἐνιδρυμένον, τὸ μὲν ἐπὶ τῶν ἤδη γνωστικῶν, τὸ δὲ ἐπὶ τῶν οἵων τε γενέσθαι, κἂν μηδέπω ὦσιν ἄξιοι ἀναδέξασθαι ἐπιστήμην θεοῦ. πᾶν γὰρ τὸ μέλλον πιστεύειν πιστὸν ἤδη τῷ θεῷ καὶ καθιδρυμένον εἰς τιμὴν ἄγαλμα ἐνάρετον ἀνακείμενον θεῷ.*

Cap. VI.

§. 30. *Καθάπερ οὖν οὐ περιγράφεται τόπῳ θεὸς οὐδὲ ἀπεικονίζεταί ποτε ζώου σχήματι, οὕτως οὐδὲ ὁμοιοπαθὴς οὐδὲ ἐνδεὴς καθάπερ τὰ γενητὰ, ὡς θυσίαν, δίκην τροφῆς, διὰ λιμὸν ἐπιθυμεῖν. ὧν ἅπτεται πάθος φθαρτὰ πάντα ἐστὶ, καὶ τῷ μὴ τρεφομένῳ προσάγειν βορὰν μάταιον, καὶ ὅ γε κωμικὸς ἐκεῖνος Φερεκράτης ἐν αὐτομόλοις χαριέντως αὐτοὺς πεποίηκεν τοὺς θεοὺς καταμεμφομένους τοῖς ἀνθρώποις τῶν ἱερῶν·*

P. 304. Sylb. — P. 847. Pott.

ὅτε τοῖσι θεοῖς θύετε, πρώτιστ' ἀποκρίνετε τοῖς ἱερεῦσιν
τὸ νομιζόμενον, κἄπειθ' ὑμῖν — αἰσχύνη τοὶ τὸ κατειπεῖν —
οὐ τὼ μηρὼ περιλέψαντες μέχρι βουβώνων [κρέα
15 *πάντα,]*
καὶ τὴν ὀσφὺν κομιδῇ ψιλὴν, λοιπὸν τὸν σπόνδυλον αὐτὸν,
ὥσπερ ῥίνῃ ῥινήσαντες νέμεθ' ὥσπερ τοῖς κυσὶν ἡμῖν,
εἶτ' ἀλλήλους αἰσχυνόμενοι θυλήμασι κρύπτετε
20 *πολλοῖς;*

Εὔβουλος δὲ ὁ καὶ αὐτὸς κωμικὸς ὧδέ πως περὶ τῶν θυσιῶν γράφει·

αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοῖσι τὴν κέρκον μόνην
καὶ μηρὸν, ὥσπερ παιδερασταῖς, θύετε.

25 *καὶ παραγαγὼν τὸν Διόνυσον ἐν Σεμέλῃ διαστελλόμενον πεποίηκεν·*

πρῶτον μὲν ὅταν ἐμοί τι θύωσίν τινες,
θύουσιν αἷμα, κύστιν, οὐ μὴ καρδίαν
μηδ' ἐπιπόλαιον· οὐκ ἐγὼ γὰρ ἐσθίω
30 *γλύκιον οὐδὲν μηρίων.*

§. 31. *Μένανδρός τε τὴν ὀσφὺν ἄκραν πεποίηκεν, τὴν χολὴν, ὀστέα τὰ ἄβρωτα, φησὶ, τοῖς θεοῖς ἐπιτιθέντες, αὐτοὶ τὰ ἄλλα ἀναλίσκουσιν. ἢ*

δέν" *)· τίνα τε αὖ τὰ μὲν ὡς διήκοντα, τὰ δὲ ὡς περιέχοντα, καὶ τίνα μὲν συνημμένα, τίνα δὲ
P. διεζευγμένα, καὶ τίνα τούτων ἕκαστον ἔχει τὴν τάξιν
301. καὶ ἣν δύναμιν καὶ ἣν λειτουργίαν εἰσφέρεται ἕκαστον,
Sylb. ἔν τε αὖ τοῖς ἀνθρωπίνοις τί τε αὐτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ τί αὐτῷ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐστίν, πῶς τε αὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει, τίνες τε ἀρεταὶ τούτου καὶ κακίαι τίνες, περί τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ τῶν μέσων, ὅσα τε περὶ ἀνδρείας καὶ
10 φρονήσεως καὶ σωφροσύνης τῆς τε ἐπὶ πᾶσι παντελοῦς ἀρετῆς δικαιοσύνης. ἀλλὰ τῇ μὲν φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ εἰς τὴν τῆς σοφίας κατακέχρηται κτῆσιν, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ οὐκ ἐν τῷ τὰ περιστατικὰ ὑπομένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡδονῆς τε καὶ ἐπιθυμίας, λύ-
15 πης τε αὖ καὶ ὀργῆς καὶ καθόλου πρὸς πᾶν ἤτοι τὸ μετὰ βίας ἢ μετὰ ἀπάτης τινὸς ψυχαγωγοῦν ἡμᾶς ἀντιτάσσεται. οὐ γὰρ ὑπομένειν δεῖ τὰς κακίας καὶ τὰ κακὰ, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ τὰ φοβερὰ ὑπομένειν. χρήσιμος οὖν καὶ ἡ ἀλγηδὼν εὑρίσκεται κατά τε τὴν
20 ἰατρικὴν καὶ παιδευτικὴν καὶ κολαστικὴν, καὶ διὰ ταύτης ἤθη διορθοῦνται εἰς ὠφέλειαν ἀνθρώπων.

§. 18. Εἴδη δὲ τῆς ἀνδρείας, καρτερία, μεγαλοφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης καὶ μεγαλοπρέπεια. καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὔτε μέμψεως οὔτε κακο-
25 δοξίας τῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἀντιλαμβάνεται ὁ γνωστικὸς οὔτε δόξαις οὔτε κολακείαις ὑποβέβληται, ἔν τε τῷ ὑπομένειν πόνους διαπραττόμενος ἅμα τι τῶν προσηκόντων καὶ ἀνδρείως ὑπεράνω πάντων τῶν περιστατικῶν γινόμενος ἀνὴρ τῷ ὄντι ἐν τοῖς ἄλλοις
30 ἀναφαίνεται ἀνθρώποις, σώζων τε αὖ τὴν φρόνησιν σωφρονεῖ ἐν ἡσυχιότητι τῆς ψυχῆς παραδεκτικὸς τῶν ἐπαγγελλομένων ὡς οἰκείων κατὰ τὴν ἀποστροφὴν P.
τῶν αἰσχρῶν ὡς ἀλλοτρίων, γενόμενος κόσμιος καὶ 839.
ὑπερκόσμιος ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πράσσων καὶ οὐδὲν Pott.

---

*) Ioann. 1, 3.

οὐδαμῆ πλημμελῶν, πλουτῶν μὲν ὡς ὅτι μάλιστα ἐν τῷ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, ἅτε ὀλιγοδεὴς ὢν καὶ ἐν περιουσίᾳ παντὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τἀγαθοῦ. δικαιοσύνης γὰρ αὐτοῦ πρῶτον ἔργον τὸ μετὰ τῶν 5ὁμοφύλων φιλεῖν διάγειν καὶ συνεῖναι τούτοις ἔν τε γῇ καὶ οὐρανῷ.

§. 19. Ταύτῃ καὶ μεταδοτικὸς ὢν ἂν ᾖ κεκτημένος, φιλάνθρωπός τε ὢν μισοπονηρότατος κατὰ τὴν τελείαν ἀποστροφὴν κακουργίας πάσης. μαθεῖν 10ἄρα δεῖ πιστὸν εἶναι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς πέλας καὶ ταῖς ἐντολαῖς ὑπήκοον. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ ὁ ἑκὼν ταῖς ἐντολαῖς ὑπαγόμενος. ὁ δὲ ἤδη μὴ διὰ τὰς ἐντολάς, δι' αὐτὴν δὲ τὴν γνῶσιν καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, φίλος οὗτος τοῦ θεοῦ. οὔτε 15γὰρ φύσει τὴν ἀρετὴν γεννώμεθα ἔχοντες οὔτε γενομένοις, ὥσπερ ἄλλα τινὰ τῶν τοῦ σώματος μερῶν φυσικῶς ὕστερον ἐπιγίνεται, ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἦν ἔθ' ἑκούσιον οὐδὲ ἐπαινετὸν, οὐδὲ μὴν ἐκ τῆς τῶν συμβάντων καὶ ἐπιγινομένης συνηθείας, ὃν τρό-20πον ἡ διάλεκτος τελειοῦται ἡ ἀρετὴ, σχεδὸν γὰρ ἡ κακία τοῦτον ἐγγίνεται τὸν τρόπον, οὐ μὴν οὐδὲ ἐκ τέχνης τινὸς ἤτοι τῶν ποριστικῶν ἢ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῶν ἡ γνῶσις περιγίνεται, ἀλλ' οὐδ' ἐκ παιδείας τῆς ἐγκυκλίου. ἀγα-25πητὸν γὰρ εἰ παρασκευάσαι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ διακονῆσαι δύναιτο, οἱ νόμοι γὰρ οἱ πολιτικοὶ μοχθηρὰς ἴσως πράξεις ἐπισχεῖν οἷοί τε.

§. 20. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ λόγοι οἱ πιστικοὶ ἐπιπόλαιοι ὄντες ἐπιστημονικὴν τῆς ἀληθείας διαμονὴν 30παράσχοιεν ἄν. φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ οἷον προκαθαίρει καὶ προεθίζει τὴν ψυχὴν εἰς παραδοχὴν πίστεως, ἐφ' ᾗ τὴν γνῶσιν ἐποικοδομεῖ ἡ ἀλήθεια. οὗτός ἐστιν, οὗτος ὁ ἀθλητὴς ἀληθῶς ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τῷ καλῷ κόσμῳ τὴν ἀληθινὴν νίκην 35κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν. ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ θεὸς, ὅ τε βραβευτὴς,

ὑποτάξαντα, δι᾽ ὧν καὶ πάντες αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ᾽ οἱ μὲν κατ᾽ ἐπίγνωσιν, οἱ δὲ οὐδέπω, καὶ οἱ μὲν ὡς φίλοι, οἱ δὲ ὡς οἰκέται πιστοὶ, οἱ δὲ ὡς ἁπλῶς οἰκέται.

§. 6. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ὁ παιδεύων μυστηρίοις μὲν τὸν γνωστικὸν, ἐλπίσι δὲ ἀγαθαῖς τὸν πιστὸν καὶ παιδείᾳ τῇ ἐπανορθωτικῇ δι᾽ αἰσθητικῆς ἐνεργείας τὸν σκληροκάρδιον. ἐντεῦθεν ἡ πρόνοια P. ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ πανταχοῦ. υἱὸν δὲ εἶναι τοῦ 832. θεοῦ καὶ τοῦτον εἶναι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ὃν Pott. 10 ἡμεῖς φαμὲν, ἄντικρυς αἱ θεῖαι παριστᾶσι προφητεῖαι. ταύτῃ ὁ πάντων κύριος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων τοὺς ἐθέλοντας πείθει. οὐ γὰρ βιάζεται τὸν ἐξ αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν λαβεῖν διὰ τοῦ ἑλέσθαι καὶ πάντα ἀποπληρῶσαι τὰ παρ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸ λαβέ-15σθαι τῆς ἐλπίδος δυνάμενον. οὗτός ἐστιν ὁ διδοὺς καὶ τοῖς Ἕλλησι τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑποδεεστέρων ἀγγέλων· εἰσὶ γὰρ συνδιανενεμημένοι προστάξει θείᾳ τε καὶ ἀρχαίᾳ ἄγγελοι κατὰ ἔθνη. ἀλλ᾽ ἡ μερὶς κυρίου *) ἡ δόξα τῶν πιστευόντων. ἤτοι γὰρ οὐ 20 φροντίζει πάντων ἀνθρώπων ὁ κύριος, καὶ τοῦτο ἢ τῷ μὴ δύνασθαι πάθοι ἂν, ὅπερ οὐ θεμιτὸν, ἀσθενείας γὰρ σημεῖον, ἢ τῷ μὴ βούλεσθαι δυνάμενος, οὐκ ἀγαθοῦ δὲ τὸ πάθος· οὔκουν ὑπὸ τρυφῆς ῥᾴθυμος ὁ δι᾽ ἡμᾶς τὴν παθητὴν ἀναλαβὼν σάρκα· ἢ κήδε-25ται τῶν συμπάντων, ὅπερ καὶ καθήκει τῷ κυρίῳ πάντων γενομένῳ, σωτὴρ γάρ ἐστιν, οὐχὶ τῶν μὲν, τῶν δ᾽ οὔ. πρὸς δὴ ὅσον ἐπιτηδειότητος ἕκαστος εἶχεν τὴν ἑαυτοῦ διένειμεν εὐεργεσίαν, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις καὶ τοῖς ἐκ τούτων προωρισμένοις 30 μὲν, κατὰ δὲ τὸν οἰκεῖον καιρὸν κεκλημένοις πιστοῖς τε καὶ ἐκλεκτοῖς.

§. 7. Οὔτ᾽ οὖν φθονοίη ποτ᾽ ἄν τισιν ὁ πάντας μὲν ἐπ᾽ ἴσης κεκληκὼς, ἐξαιρέτους δὲ τοῖς ἐξαιρέτως πεπιστευκόσιν ἀπονείμας τιμὰς, οὔθ᾽ ὑφ᾽ ἑτέ-

*) Cf. Deuteron. 82, 8. 9.

ρου κωλυθείη ποτ' ἂν ὁ πάντων κύριος καὶ μάλιστα ἐξυπηρετῶν τῷ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ παντοκράτορος θελήματι πατρός. ἀλλ' οὐδὲ ἅπτεται τοῦ κυρίου ἀπαθοῦς ἀνάρχως γενομένου φθόνος, οὔτε μὴν τὰ ἀν-
5θρώπων οὕτως ἔχει, ὡς φθονητὰ εἶναι πρὸς τοῦ κυρίου, ἄλλος δὲ ὁ φθονῶν οὗ καὶ πάθος ἥψατο. καὶ μὴν οὐδ' ὑπὸ ἀγνοίας ἐστὶν εἰπεῖν μὴ βούλεσθαι σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα τὸν κύριον διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ὅπως ἑκάστου ἐπιμελητέον. ἄγνοια γὰρ
10οὐχ ἅπτεται τοῦ θεοῦ τοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου συμβούλου γενομένου τοῦ πατρός. αὕτη γὰρ ἦν σοφία „ᾗ προσέχαιρεν" *) ὁ παντοκράτωρ θεός· δύναμις γὰρ τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς, ἅτε πρὸ πάντων τῶν γενομένων ἀρχικώτατος λόγος τοῦ πατρὸς, καὶ σο-
15φία αὐτοῦ κυρίως ἂν καὶ διδάσκαλος λεχθείη τῶν δι' αὐτοῦ πλασθέντων· οὐδὲ μὴν ὑπό τινος ἡδονῆς περισπώμενος καταλείπει πότ' ἂν τὴν ἀνθρώπων κηδεμονίαν, ὅς γε καὶ τὴν σάρκα τὴν ἐμπαθῆ φύσει γενομένην ἀναλαβὼν εἰς ἕξιν ἀπαθείας ἐπαίδευ- P.
20σεν. πῶς δ' ἂν ἐστι σωτὴρ καὶ κύριος, εἰ μὴ πάντων σω-833.
τὴρ καὶ κύριος; ἀλλὰ τῶν μὲν πεπιστευκότων σωτὴρ, Pott.
διὰ τὸ γνῶναι βεβουλῆσθαι, τῶν δὲ ἀπειθησάντων κύριος, ἔστ' ἂν ἐξομολογήσασθαι δυνηθέντες οἰκείας καὶ καταλλήλου τῆς δι' αὐτοῦ τύχωσιν εὐεργεσίας. πᾶσα δὲ ἡ
25τοῦ κυρίου ἐνέργεια ἐπὶ τὸν παντοκράτορα τὴν ἀναφορὰν ἔχει καὶ ἔστιν ὡς εἰπεῖν πατρική τις ἐνέργεια ὁ υἱός.

§. 8. Οὐκ ἂν οὖν ποτε ὁ σωτὴρ μισάνθρωπος, ὅς γε διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν σαρκὸς ἀνθρωπίνης εὐπάθειαν οὐχ ὑπεριδὼν, ἀλλ' ἐν-
30δυσάμενος ἐπὶ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλήλυθεν σωτηρίαν. κοινὴ γὰρ ἡ πίστις τῶν ἑλομένων. ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἰδίου πότ' ἂν ἀμελοίη ἔργου, τῷ μόνῳ τῶν ἄλλων ζώων ἀνθρώπῳ ἔννοιαν κατὰ τὴν δημιουργίαν ἐνεστάχθαι θεοῦ. οὐδ' ἂν βελτίων τις

*) Prouerb. 8, 30.

ἄλλη καὶ ἁρμονιωτέρα διοίκησις ἀνθρώπων εἴη τῷ θεῷ τῆς τεταγμένης. προσήκει γοῦν ἀεὶ τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἡγεῖσθαι τοῦ χείρονος, καὶ τοῦ δυναμένου καλῶς τι διέπειν ἀποδεδόσθαι τὴν ἐκείνου 5διοίκησιν. ἔστιν δὲ τὸ ὡς ἀληθῶς ἄρχον τε καὶ ἡγεμονοῦν, ὁ θεῖος λόγος, καὶ ἡ τούτου πρόνοια, πάντα μὲν ἐφορῶσα, μηδενὸς δὲ τῶν οἰκείων ἑαυτῆς παρορῶσα τὴν ἐπιμέλειαν. οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἑλόP. μενοι οἰκεῖοι εἶναι αὐτῷ οἱ διὰ πίστεως τελειού-299. μενοι. οὗτος ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν θελήματι τοῦ Sylb. παντοκράτορος πατρὸς αἴτιος ὁ υἱὸς καθίσταται πρωτουργὸς κινήσεως δύναμις, ἄληπτος αἰσθήσει. οὐ γὰρ ὃ ἦν, τοῦτο ὤφθη τοῖς χωρῆσαι μὴ δυναμένοις διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς, αἰσθητὴν δὲ 15ἀναλαβὼν σάρκα τὸ δυνατὸν ἀνθρώποις κατὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν δείξων ἀφίκηται.

§. 9. Δύναμις οὖν πατρικὴ ὑπάρχων ῥᾳδίως περιγίνεται ὧν ἂν ἐθέλῃ οὐδὲ τὸ μικρότατον ἀπολείπων τῆς ἑαυτοῦ διοικήσεως ἀφρόντιστον, οὐδὲ γὰρ 20ἂν ἔτι ἦν αὐτῷ τὸ ὅλον εὖ εἰργασμένον. δυνάμεως δ' οἶμαι τῆς μεγίστης ἡ πάντων τῶν μερῶν καὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου προσήκουσα δι' ἀκριβείας ἐξέτασις πάντων εἰς τὸν πρῶτον διοικητὴν τῶν ὅλων ἐκ θελήματος πατρὸς κυβερνῶντα τὴν πάντων σω-25τηρίαν ἐφορώντων ἑτέρων ὑφ' ἑτέρους ἡγουμένους τεταγμένων, ἔστ' ἂν τις ἐπὶ τὸν μέγαν ἀφίκηται ἀρχιερέα, ἀπὸ μιᾶς γὰρ ἄνωθεν ἀρχῆς τῆς κατὰ τὸ θέλημα ἐνεργούσης ἤρτηται τὰ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, εἶτα ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τῷ ἄκρῳ ἡ μακα-30ρία ἀγγελοθεσία, καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σωζόμενοί τε καὶ σώζοντες P. διατετάχαται. ὡς οὖν συγκινεῖται καὶ μικροτάτη σι-834. δήρου μοῖρα τῷ τῆς Ἡρακλείας λίθου πνεύματι διὰ Pott. πολλῶν τῶν σιδηρῶν ἐκτεινομένη δακτυλίων, οὕτω 35καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἑλκόμενοι οἱ μὲν ἐνάρετοι οἰκειοῦνται τῇ πρώτῃ μονῇ, ἐφεξῆς δ' ἄλλοι μέχρι

τῆς τελευταίας, οἱ δὲ ὑπὸ ἀσθενείας κακοὶ δι' ἀπληστίαν ἄδικον καχεξίᾳ περιπεπτωκότες οὔτε κρατοῦντες οὔτε κρατούμενοι περικαταῤῥέουσιν, ἑλιχθέντες τοῖς πάθεσι καὶ ἀποπίπτουσι χαμαί. νόμος γὰρ ἄνω-5θεν οὗτος αἱρεῖσθαι τὸν βουλόμενον ἀρετήν.

§. 10. Διὸ καὶ αἱ ἐντολαὶ αἱ κατὰ νόμον τε καὶ πρὸ τοῦ νόμου οὐκ ἐγνόμοις, „δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται" *)· τὸν μὲν ἑλόμενον ζωὴν ἀΐδιον καὶ μακάριον γέρας λαμβάνειν ἔταξαν, τὸν δ' αὖ 10κακίᾳ ἡσθέντα συνεῖναι οἷς εἵλετο συνεχώρησαν, πάλιν τε αὖ τὴν βελτιουμένην ἑκάστοτε ψυχὴν εἰς ἀρετῆς ἐπίγησιν καὶ δικαιοσύνης αὔξησιν βελτίονα ἀπολαμβάνειν ἐν τῷ παντὶ τὴν τάξιν κατὰ προκοπὴν ἑκάστην ἐπεκτεινομένην εἰς ἕξιν ἀπαθείας, ἄχρις ἂν 15„καταντήσῃ εἰς ἄνδρα τέλειον" **) τῆς γνώσεώς τε ὁμοῦ καὶ κληρονομίας ὑπεροχήν. αὗται αἱ σωτήριοι περιτροπαὶ κατὰ τὴν μεταβολῆς τάξιν ἀπομερίζονται καὶ χρόνοις καὶ τόποις καὶ τιμαῖς καὶ γνώσεσι καὶ κληρονομίαις καὶ λειτουργίαις καθ' ἑκάστην ἑκάστης 20ἕως τῆς ἐπαναβεβηκυίας καὶ προσεχοῦς τοῦ κυρίου ἐν ἀϊδιότητι θεωρίας. ἀγωγὸν δὲ τὸ ἐραστὸν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν παντὸς τοῦ ὅλον ἑαυτὸν τῇ τῆς γνώσεως ἀγάπῃ ἐπιβεβληκότος τῇ θεωρίᾳ.

§. 11. Διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἃς ἔδωκεν, τάς τε προ-25τέρας τάς τε δευτέρας ἐκ μιᾶς ἀρυττόμενος πηγῆς ὁ κύριος οὔτε τοὺς πρὸ νόμου ἀνόμους εἶναι ὑπεριδὼν οὔτ' αὐτοὺς μὴ ἐπαΐοντας τὰς βαρβάρους φιλοσοφίας ἀφηνιάσαι συγχωρήσας. τοῖς μὲν γὰρ ἐντολὰς, τοῖς δὲ φιλοσοφίαν παρασχὼν συνέκλεισεν τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν 30παρουσίαν ὅτε ἀναπολόγητός ἐστι πᾶς ὁ μὴ πιστεύσας. ἄγει γὰρ ἐξ ἑτέρας προκοπῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ βαρβάρου ἐπὶ τὴν διὰ πίστεως τελείωσιν. εἰ δέ τις Ἑλλήνων ὑπερβὰς τὸ προηγούμενον τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς εὐθέως ὥρμησεν ἐπὶ τὴν ἀλη-

*) 1 Timoth. I, 9. **) Ephes. IV, 13.

θῆ διδασκαλίαν ὑπερεδίσκευσεν οὗτος, κἂν ἰδιώτης ᾖ, τὴν ἐπιτομὴν τῆς σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς τελείωσιν ἑλόμενος. P.

§. 12. Πάντ' οὖν ὅσα μηδὲν ἐκώλυεν ἑκούσιον 835. 5εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν αἵρεσιν συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν Pott. ἐποίησέν τε καὶ ἔδειξεν, ὅπως ἀμηγέπη καὶ τοῖς ἀμυδρῶς διορᾶν δυναμένοις ὁ τῷ ὄντι μόνος εἷς παντοκράτωρ ἀγαθὸς ἀναφαίνηται θεὸς ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα σώζων διὰ υἱοῦ. κακίας δ' αὖ πάντῃ πάν-10τως ἀναίτιος. πρὸς γὰρ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν τῷ τῶν ὅλων κυρίῳ πάντα ἐστὶ διατεταγμένα καὶ καθόλου καὶ ἐπὶ μέρους. ἔργον οὖν τῆς δικαιοσύνης τῆς σωτηρίου ἐπὶ τὸ ἄμεινον αἰεὶ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἕκαστον προάγειν. πρὸς γὰρ τὴν σωτηρίαν 15τοῦ κρείττονος καὶ διαμονὴν ἀναλόγως τοῖς ἑαυτῶν ἤθεσι διοικεῖται καὶ τὰ μικρότερα. αὐτίκα μεταβάλλει πᾶν τὸ ἐνάρετον εἰς ἀμείνω οἰκήσεις τῆς μεταβολῆς αἰτίαν τὴν αἵρεσιν τῆς γνώσεως ἔχον, ἣν αὐτοκρατορικὴν ἐκέκτητο ἡ ψυχή. παιδεύσεις δὲ αἱ 20ἀναγκαῖαι ἀγαθότητι τοῦ ἐφορῶντος μεγάλου κριτοῦ διά τε τῶν προσεχῶν ἀγγέλων διά τε προκρίσεων ποικίλων καὶ διὰ τῆς κρίσεως τῆς παντελοῦς τοὺς ἐπὶ πλέον ἀπηλγηκότας ἐκβιάζονται μετανοεῖν.

Cap. III.

§. 13. Τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, δοξάζων τὸν κύριον. 25πλὴν ἐκείνας φημὶ τὰς γνωστικὰς ψυχάς, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς θεωρίας ὑπερβαινούσας ἑκάστης ἁγίας τάξεως τὴν πολιτείαν, καθ' ἃς αἱ μακάριαι θεῶν οἰκήσεις διωρισμέναι διακεκλήρωνται, ἁγίας ἐν ἁγίοις λογισθείσας καὶ μετακομισθείσας ὅλας ἐξ ὅλων εἰς 30ἀμείνους ἀμεινόνων τόπων τόπους ἀφικομένας οὐκ ἐν κατόπτροις ἢ διὰ κατόπτρων *) ἐπὶ τὴν θεωρίαν

*) Cf. 1 Corinth. 13, 12.

ἀσπαζομένας τὴν θείαν, ἐναργῆ δὲ ὡς ἔνι μάλιστα καὶ ἀκριβῶς εἰλικρινῆ τὴν ἀκόρεστον ὑπερφυῶς ἀγαπώσαις ψυχαῖς ἑστιωμένας θέαν ἀϊδίως ἀΐδιον, εὐφροσύνην ἀκόρεστον καρπουμένας εἰς τοὺς ἀτελευ-
5τήτους αἰῶνας, ταυτότητι τῆς ὑπεροχῆς ἁπάσης τετιμημένας διαμένειν. αὕτη τῶν καθαρῶν τῇ καρ-
P. δίᾳ ἡ καταληπτὴ θεωρία. αὕτη τοίνυν ἡ ἐνέργεια
300. τοῦ τελειωθέντος γνωστικοῦ προσομιλεῖν τῷ θεῷ
Sylb. διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἐξομοιούμενον εἰς δύνα-
10μιν τῷ κυρίῳ διὰ πάσης τῆς εἰς τὸν θεὸν θεραπείας. ἥτις εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων διατείνει σωτηρίαν κατὰ κηδεμονίαν τῆς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας κατά τε αὖ τὴν λειτουργίαν κατά τε τὴν διδασκαλίαν κατά P.
τε τὴν δι' ἔργων εὐποιίαν. ναὶ μὴν ἑαυτὸν κτίζει 836.
15καὶ δημιουργεῖ, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐπαΐοντας αὐτοῦ Pott.
κοσμεῖ, ἐξομοιούμενος θεῷ ὁ γνωστικὸς τῷ φύσει τὸ ἀπαθὲς κεκτημένῳ, τὸ ἐξ ἀσκήσεως εἰς ἀπάθειαν συνεσταλμένον ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιῶν, καὶ ταῦτα ἀπερισπάστως προσομιλῶν τε καὶ συνὼν τῷ κυρίῳ.
20ἡμερότης δ' οἶμαι καὶ φιλανθρωπία καὶ μεγαλοπρεπὴς θεοσέβεια γνωστικῆς ἐξομοιώσεως κανόνες.

§. 14. Ταύτας φημὶ τὰς ἀρετὰς „θυσίαν δεκτὴν εἶναι παρὰ θεῷ τὴν ἄτυφον καρδίαν" *) μετ' ἐπιστήμης ὀρθῆς „ὁλοκάρπωμα τοῦ θεοῦ" **) λε-
25γούσης τῆς γραφῆς ἐκφωτιζομένου εἰς ἕνωσιν ἀδιάκριτον παντὸς τοῦ ἀναληφθέντος εἰς ἁγιωσύνην ἀνθρώπου, σφᾶς γὰρ αὐτοὺς αἰχμαλωτίζειν καὶ ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας φθειρόμενον ἀποκτιννύντας καὶ τὸν και-
30νὸν ἀνιστάντας ἐκ τοῦ θανάτου τῆς παλαιᾶς διαστροφῆς τό τε εὐαγγέλιον ὅ τε ἀπόστολος κελεύουσι, τὰ μὲν πάθη ἀποτιθεμένους, ἀναμαρτήτους δὲ γενομένους. τοῦτ' ἦν ἄρα ὃ ᾐνίσσετο καὶ ὁ νόμος τὸν ἁμαρτωλὸν ἀναιρεῖσθαι κελεύων καὶ μετατίθε-

*) Philipp. 4, 17. **) Psalm 51, 18. 19.

σθαι ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν τὴν ἐκ πίστεως ἀπάθειαν. ὃ μὴ συνιέντες οἱ νομοδιδάσκαλοι φιλόνεικον ἐκδεξάμενοι τὸν νόμον ἀφορμὰς τοῖς μάτην διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι παρεσχήκασι, δι' ἣν αἰτίαν οὐ θύομεν 5εἰκότως ἀνενδεεῖ τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι παρεσχημένῳ, τὸν δ' ὑπὲρ ἡμῶν ἱερευθέντα δοξάζομεν σφᾶς αὐτοὺς ἱερεύοντες εἴς τε τὸ ἀνενδεὲς ἐκ τοῦ ἀνενδεοῦς καὶ εἰς τὸ ἀπαθὲς ἐκ τοῦ ἀπαθοῦς. μόνῃ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ θεὸς ἥδεται. εἰ-10κότως ἄρα τῷ μὴ νικωμένῳ ἡδοναῖς θυσίαν οὐ προσάγομεν, κάτω πού καὶ οὐδὲ μέχρι νεφῶν τῶν παχυτάτων, μακρὰν δὲ καὶ τούτων τῆς διὰ τοῦ καπνοῦ ἀναθυμιάσεως φθανούσης εἰς οὓς καὶ φθάνει.

§. 15. Θὔτ' οὖν ἐνδεές, οὐδὲ μὴν φιλήδονον 15φιλοκερδές τε ἢ φιλοχρήματον τὸ θεῖον πλῆρες ὂν καὶ πάντα παρέχον παντὶ τῷ γενητῷ καὶ ἐνδεεῖ, οὔτε θυσίαις οὐδὲ μὴν ἀναθήμασιν οὐδ' αὖ δόξῃ καὶ τιμῇ καλεῖται τὸ θεῖον καὶ παράγεται τοιούτοις τισὶν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς ἀνδράσι φαί-20νεται, οἳ τὸ δίκαιον οὐκ ἄν ποτε προδῷεν ἢ φόβου P. ἕνεκεν ἀπειλουμένου ἢ δώρων ὑποσχέσει μειζόνων. 837. ὅσοι δ' οὐ καθεωράκασι τὸ αὐθαίρετον τῆς ἀνθρω- Pott. πίνης ψυχῆς καὶ ἀδούλωτον πρὸς ἐκλογὴν βίου δυσχεραίνοντες τοῖς γινομένοις πρὸς τῆς ἀπαιδεύτου ἀδι-25κίας οὐ νομίζουσιν εἶναι θεόν. ἴσοι τούτοις κατὰ τὴν δόξαν οἱ τῇ τῶν ἡδονῶν ἀκρασίᾳ καὶ ταῖς ἐξαισίοις λύπαις καὶ ταῖς ἀβουλήτοις τύχαις περιπίπτοντες καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς ἀπαυδῶντες οὔ φασιν εἶναι θεὸν, ἢ ὄντα μὴ εἶναι πανεπίσκοπον. ἄλ-30λοι δέ εἰσιν οἱ πεπεισμένοι παραιτητοὺς εἶναι θυσίαις καὶ δώροις τοὺς νομιζομένους θεοὺς συναιρομένους ὡς εἰπεῖν αὐτῶν ταῖς ἀκολασίαις καὶ οὐδὲ θέλουσι πιστεύειν μόνον εἶναι τὸν ὄντως θεὸν τὸν ἐν ταυτότητι τῆς δικαίας ἀγαθωσύνης ὄντα. —

35 §. 16. Εὐσεβὴς ἄρα ὁ γνωστικὸς ὁ πρῶτον ἑαυτοῦ ἐπιμελόμενος ἔπειτα τῶν πλησίον, ἵν' ὡς-

ἄριστοι γενώμεθα, καὶ γὰρ ὁ υἱὸς πατρὶ ἀγαθῷ χαρίζεται σπουδαῖον ἑαυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ πατρὶ παρεχόμενος καὶ ἄρχοντι ὁ ἀρχόμενος, ὅτι τὸ πιστεύειν τε καὶ πείθεσθαι ἐφ' ἡμῖν, κακῶν δὲ αἰτίαν καὶ 5ὕλης ἄν τις ἀσθένειαν ὑπολάβοι καὶ τὰς ἀβουλήτους τῆς ἀγνοίας ὁρμὰς, τάς τε ἀλόγους δι' ἀμαθίαν ἀνάγκας ὑπεράνω καθάπερ θηρίων διὰ μαθήσεως ὁ γνωστικὸς γενόμενος τὴν θείαν προαίρεσιν μιμούμενος εὖ ποιεῖ τοὺς θέλοντας τῶν ἀνθρώπων κατὰ 10δύναμιν, κἂν εἰς ἀρχὴν κατασταίη ποτὲ, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀρχομένων ἡγήσεται καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἄπιστον ἐξημερώσεται τιμῇ μὲν τῶν ἀρίστων, κολάσει δὲ τῶν μοχθηρῶν τῇ κατὰ λόγον εἰς παιδείαν ἐγγραφομένῃ. μάλιστα γὰρ ἄγαλμα 15θεῖον καὶ θεῷ προσεμφερὲς ἀνθρώπου δικαίου ψυχὴ, ἐν ᾗ διὰ τῆς τῶν παραγγελμάτων ὑπακοῆς τεμενίζεται καὶ ἐνιδρύεται ὁ πάντων ἡγεμὼν θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων βασιλεύς τε καὶ γεννήτωρ τῶν καλῶν νόμος ὢν ὄντως καὶ θεσμὸς καὶ λόγος αἰώνιος ἰδίᾳ τε ἑκά-20στοις καὶ κοινῇ πᾶσιν εἷς ὢν σωτήρ. οὗτος ὁ τῷ ὄντι μονογενὴς ὁ τῆς τοῦ παμβασιλέως καὶ παντοκράτορος πατρὸς δόξης χαρακτὴρ, ἐναποσφραγιζόμενος τῷ γνωστικῷ τὴν τελείαν θεωρίαν κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ, ὡς εἶναι τρίτην ἤδη τὴν θείαν εἰκόνα τὴν ὅση δύναμις P. 25ἐξομοιουμένην πρὸς τὸ δεύτερον αἴτιον, πρὸς τὴν ὄν-838. τως ζωὴν, δι' ἣν ζῶμεν τὴν ἀληθῆ ζωὴν, οἷον ἀπο Pott. γράφοντες τὸν γνωστικὸν γινόμενον ἡμῖν περὶ τὰ βέβαια καὶ παντελῶς ἀναλλοίωτα ἀναστρεφόμενον.

§. 17. Ἄρχων οὖν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ βε-30βαίαν κατάληψιν τῆς θείας ἐπιστήμης κεκτημένος τῇ ἀληθείᾳ γνησίως πρόσεισιν. ἡ γὰρ τῶν νοητῶν γνῶσις καὶ κατάληψις βεβαία δεόντως ἂν λέγοιτο ἐπιστήμη, ἧς τὸ μὲν περὶ τὰ θεῖα ἔργον ἔχειν σκοπεῖν τί μὲν τὸ πρῶτον αἴτιον, τί δὲ „δι' 35οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς οὗ γέγονεν οὐ-

δέν" *)· τίνα τε αὖ τὰ μὲν ὡς διήκοντα, τὰ δὲ ὡς περιέχοντα, καὶ τίνα μὲν συνημμένα, τίνα δὲ
P. διεζευγμένα, καὶ τίνα τούτων ἕκαστον ἔχει τὴν τάξιν
301. καὶ ἣν δύναμιν καὶ ἣν λειτουργίαν εἰσφέρεται ἕκαστον,
Sylb. ἔν τε αὖ τοῖς ἀνθρωπίνοις τί τε αὐτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ τί αὐτῷ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐστίν, πῶς τε αὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει, τίνες τε ἀρεταὶ τούτου καὶ κακίαι τίνες, περί τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ τῶν μέσων, ὅσα τε περὶ ἀνδρείας καὶ
10 φρονήσεως καὶ σωφροσύνης τῆς τε ἐπὶ πᾶσι παντελοῦς ἀρετῆς δικαιοσύνης. ἀλλὰ τῇ μὲν φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ εἰς τὴν τῆς σοφίας κατακέχρηται κτῆσιν, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ οὐκ ἐν τῷ τὰ περιστατικὰ ὑπομένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡδονῆς τε καὶ ἐπιθυμίας, λύ-
15 πης τε αὖ καὶ ὀργῆς καὶ καθόλου πρὸς πᾶν ἤτοι τὸ μετὰ βίας ἢ μετὰ ἀπάτης τινὸς ψυχαγωγοῦν ἡμᾶς ἀντιτάσσεται. οὐ γὰρ ὑπομένειν δεῖ τὰς κακίας καὶ τὰ κακὰ, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ τὰ φοβερὰ ὑπομένειν. χρήσιμος οὖν καὶ ἡ ἀλγηδὼν εὑρίσκεται κατά τε τὴν
20 ἰατρικὴν καὶ παιδευτικὴν καὶ κολαστικὴν, καὶ διὰ ταύτης ἤθη διορθοῦνται εἰς ὠφέλειαν ἀνθρώπων.

§. 18. Εἴδη δὲ τῆς ἀνδρείας, καρτερία, μεγαλοφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης καὶ μεγαλοπρέπεια. καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὔτε μέμψεως οὔτε κακο-
25 δοξίας τῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἀντιλαμβάνεται ὁ γνωστικὸς οὔτε δόξαις οὔτε κολακείαις ὑποβέβληται, ἔν τε τῷ ὑπομένειν πόνους διαπραττόμενος ἅμα τι τῶν προσηκόντων καὶ ἀνδρείως ὑπεράνω πάντων τῶν περιστατικῶν γινόμενος ἀνὴρ τῷ ὄντι ἐν τοῖς ἄλλοις
30 ἀναφαίνεται ἀνθρώποις, σώζων τε αὖ τὴν φρόνησιν σωφρονεῖ ἐν ἡσυχιότητι τῆς ψυχῆς παραδεκτικὸς τῶν ἐπαγγελλομένων ὡς οἰκείων κατὰ τὴν ἀποστροφὴν P.
τῶν αἰσχρῶν ὡς ἀλλοτρίων, γενόμενος κόσμιος καὶ 839.
ὑπερκόσμιος ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πράσσων καὶ οὐδὲν Pott.

*) Ioann. 1, 3.

οὐδαμῇ πλημμελῶν, πλουτῶν μὲν ὡς ὅτι μάλιστα ἐν τῷ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, ἅτε ὀλιγοδεὴς ὢν καὶ ἐν περιουσίᾳ παντὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τἀγαθοῦ. δικαιοσύνης γὰρ αὐτοῦ πρῶτον ἔργον τὸ μετὰ τῶν
5ὁμοφύλων φιλεῖν διάγειν καὶ συνεῖναι τούτοις ἔν τε γῇ καὶ οὐρανῷ.

§. 19. Ταύτῃ καὶ μεταδοτικὸς ὢν ἂν ᾖ κεκτημένος, φιλάνθρωπός τε ὢν μισοπονηρότατος κατὰ τὴν τελείαν ἀποστροφὴν κακουργίας πάσης. μαθεῖν
10ἄρα δεῖ πιστὸν εἶναι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς πέλας καὶ ταῖς ἐντολαῖς ὑπήκοον. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ ὁ ἑκὼν ταῖς ἐντολαῖς ὑπαγόμενος. ὁ δὲ ἤδη μὴ διὰ τὰς ἐντολάς, δι' αὐτὴν δὲ τὴν γνῶσιν καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, φίλος οὗτος τοῦ θεοῦ. οὔτε
15γὰρ φύσει τὴν ἀρετὴν γεννώμεθα ἔχοντες οὔτε γενομένοις, ὥσπερ ἄλλα τινὰ τῶν τοῦ σώματος μερῶν φυσικῶς ὕστερον ἐπιγίνεται, ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἦν ἔθ' ἑκούσιον οὐδὲ ἐπαινετὸν, οὐδὲ μὴν ἐκ τῆς τῶν συμβάντων καὶ ἐπιγινομένης συνηθείας, ὃν τρό-
20πον ἡ διάλεκτος τελειοῦται ἡ ἀρετή, σχεδὸν γὰρ ἡ κακία τοῦτον ἐγγίνεται τὸν τρόπον, οὐ μὴν οὐδὲ ἐκ τέχνης τινὸς ἤτοι τῶν ποριστικῶν ἢ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῶν ἡ γνῶσις περιγίνεται, ἀλλ' οὐδ' ἐκ παιδείας τῆς ἐγκυκλίου. ἀγα-
25πητὸν γὰρ εἰ παρασκευάσαι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ διακονῆσαι δύναιτο, οἱ νόμοι γὰρ οἱ πολιτικοὶ μοχθηρὰς ἴσως πράξεις ἐπισχεῖν οἷοί τε.

§. 20. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ λόγοι οἱ πιστικοὶ ἐπιπόλαιοι ὄντες ἐπιστημονικὴν τῆς ἀληθείας διαμονὴν
30παράσχοιεν ἄν. φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ οἷον προκαθαίρει καὶ προεθίζει τὴν ψυχὴν εἰς παραδοχὴν πίστεως, ἐφ' ᾗ τὴν γνῶσιν ἐποικοδομεῖ ἡ ἀλήθεια. οὗτός ἐστιν, οὗτος ὁ ἀθλητὴς ἀληθῶς ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τῷ καλῷ κόσμῳ τὴν ἀληθινὴν νίκην
35κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν. ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ θεός, ὅ τε βραβευτής,

ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεαταὶ δὲ ἄγγελοι καὶ θεοί, καὶ τὸ παγκράτιον τὸ πάμμαχον „οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα" *), ἀλλὰ τὰς διὰ σαρκῶν ἐνεργούσας πνευματικὰς ἐξουσίας ἐμπαθῶν παθῶν. τούτων 5περιγινόμενος τῶν μεγάλων ἀνταγωνισμάτων καὶ οἷον ἄθλους τινὰς τοῦ πειράζοντος ἐπαρτῶντος καταγωνισάμενος ἐκράτησε τῆς ἀθανασίας, ἀπαραλόγιστος γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ ψῆφος εἰς τὸ δικαιότατον κρῖμα. P. κέκληται μὲν οὖν ἐπὶ τὸ ἀγώνισμα τὸ θέατρον, 840. 10παγκρατιάζουσι δὲ εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀθληταί· καὶ Pott. δὴ ἐκ τούτων περιγίνεται ὁ πειθήνιος τῷ ἀλείπτῃ γενόμενος. πᾶσι γὰρ πάντα ἴσα κεῖται παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀμεμφής, ἐλεεῖται δὲ ὁ δυνάμενος, καὶ ὁ βουληθεὶς ἰσχύει· ταύτῃ καὶ τὸν νοῦν εἰλήφα-15μεν, ἵνα εἰδῶμεν ὃ ποιοῦμεν, καὶ τὸ ‚γνῶθι σαυτὸν' ἐνταῦθα εἰδέναι ἐφ' ᾧ γεγόναμεν. γεγόναμεν δὲ εἶναι πειθήνιοι ταῖς ἐντολαῖς, εἰ τὸ βούλεσθαι σώζεσθαι ἑλοίμεθα. αὕτη πού ἡ ἀδράστεια καθ' ἣν οὐκ ἔστι διαδράναι τὸν θεόν.

20 §. 21. Τὸ ἄρα ἀνθρώπειον ἔργον εὐπείθεια θεῷ σωτηρίαν κατηγγελκότι ποικίλην δι' ἐντολῶν, εὐαρέστησις δὲ ὁμολογία. ὁ μὲν γὰρ εὐεργέτης προκατάρχει τῆς εὐποιίας, ὁ δὲ μετὰ τῶν δεόντων λογισμῶν παραδεξάμενος προθύμως καὶ φυλάξας τὰς 25ἐντολὰς πιστὸς οὗτος, ὁ δὲ καὶ εἰς δύναμιν ἀμειβόμενος δι' ἀγάπης τὴν εὐποιίαν ἤδη φίλος. μία δὲ ἀμοιβὴ κυριωτάτη παρὰ ἀνθρώπων, ταῦτα δρᾶν ἅπερ ἀρεστὰ τῷ θεῷ. καθάπερ ἂν ἰδίου γεννήματος καὶ κατά τι συγγενοῦς ἀποτελέσματος ὁ διδάσκαλος 30καὶ σωτὴρ ἀναδέχεται τὰς ὠφελείας τε καὶ ἐπανορθώσεις τῶν ἀνθρώπων εἰς ἰδίαν χάριν τε καὶ τιμήν, καθάπερ καὶ τὰς εἰς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ βλάβας ἰδίας ἀχαριστίας τε καὶ ἀτιμίας ἡγούμενος. τίς γὰρ ἄλλη ἅπτοιτ' ἂν ἀτιμία θεοῦ; διόπερ ὅλην

*) Cf. Ephes. 6, 12.

P. τοσοῦδε οὐδὲ ἔστιν ἀμοιβὴ κατ' ἀξίαν σωτηρίας
302. ἀποδιδόναι πρὸς τὴν παρὰ τοῦ κυρίου ὠφέλειαν.
Sylb. ὡς δὲ οἱ τὰ κτήματα κακοῦντες τοὺς δεσπότας ὑβρίζουσι, καὶ ὡς οἱ τοὺς στρατιώτας τὸν τούτων ἡγού-
5 μενον, οὕτως τοῦ κυρίου ἐστὶν ἀνεπιστρεψία ἡ περὶ τοὺς καθωσιωμένους αὐτῷ κάκωσις. ὅνπερ γὰρ τρόπον ὁ ἥλιος οὐ μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ὅλον κόσμον φωτίζει γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐπιλάμπων, ἀλλὰ καὶ διὰ θυρίδων καὶ μικρᾶς ὀπῆς πρὸς τοὺς
10 μυχαιτάτους οἴκους ἀποστέλλει τὴν αὐγήν, οὕτως ὁ λόγος πάντῃ κεχυμένος καὶ τὰ σμικρότατα τῶν τοῦ βίου πράξεων ἐπιβλέπει.

Cap. IV.

§. 22. Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους P. οὕτως καὶ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται, 841.
15 καὶ καθάπερ τὰς μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς Pott. ἕκαστοι διαζωγραφοῦσιν, ὥς φησιν ὁ Ξενοφάνης· ‚Αἰθίοπές τε μέλανας σιμούς τε, Θρᾶκές τε πυρροὺς καὶ γλαυκοὺς', οὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. αὐτίκα βάρβαροι
20 οἱ μὲν θηριώδεις καὶ ἀγρίους τὰ ἤθη, ἡμερωτέρους δὲ Ἕλληνες πλὴν ἐμπαθεῖς. διὸ εὐλόγως τοῖς μὲν μοχθηροῖς φαύλας ἔχειν τὰς περὶ θεοῦ διανοήσεις ἀνάγκη, τοῖς δὲ σπουδαίοις ἀρίστας, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς τὴν ψυχὴν καὶ γνωστικὸς οὗτος
25 καὶ θεοσεβὴς καὶ ἀδεισιδαίμων ὢν τίμιον, σεμνόν, μεγαλοπρεπές, εὐποιητικόν, εὐεργετικόν, ἁπάντων ἀρχηγὸν ἀγαθῶν, κακῶν δὲ ἀναίτιον μόνον εἶναι τὸν μόνον θεὸν πεπεισμένος. καὶ περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἱκανῶς οἶμαι ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἐπιγραφομέ-
30 νῳ ἡμῖν λόγῳ παρεστήσαμεν κατακόρως τῇ κατεπειγούσῃ συγκαταχρώμενοι ἱστορίᾳ.

§. 23. Οὔκουν χρὴ αὖθις τὰ ἀριδήλως εἰρημένα μυθολογεῖν. ὅσον δὲ ἐπισημήνασθαι κατὰ τὸν

τόπον γενομένους ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀπόχρη καὶ τάδε εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀθέους παραστῆσαι τοὺς τοῖς κακίστοις ἀνθρώποις τὸ θεῖον ἀπεικάζοντας. ἤτοι γὰρ βλάπτονται πρὸς ἀνθρώπων αὐτοῖς οἱ θεοὶ, καὶ χεί-
5ρους τῶν ἀνθρώπων ὑφ' ἡμῶν βλαπτόμενοι δείκνυνται, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πῶς ἐφ' οἷς οὐ βλάπτονται, καθάπερ ὀξύχολον γραΐδιον εἰς ὀργὴν ἐρεθιζόμενον ἐκπικραίνονται, ἤ φασὶ τὴν Ἄρτεμιν δι' Οἰνέα Αἰτωλοῖς ὀργισθῆναι. πῶς γὰρ οὐκ ἐλογίσατο θεὸς
10οὖσα ὡς οὐ καταφρονήσας ὁ Οἰνεὺς, ἀλλ' ἤτοι λαθόμενος ἢ ὡς τεθυκὼς ἠμέλησεν; εὖ δὲ καὶ ἡ Αὐγὴ δικαιολογουμένη πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τῷ χαλεπαίνειν αὐτῇ τετοκυίᾳ ἐν τῷ ἱερῷ λέγει·

σκῦλα μὲν βροτοφθόρα
15 χαίρεις ὁρῶσ' ἀπὸ * νεκρῶν ἐρείπια·
κοὐ μιαρά σοι ταῦτ' ἔστιν. εἰ δ' ἐγὼ 'τέκον, P.
δεινὸν τόδ' ἡγῇ — '842.

καίτοι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐν τοῖς ἱεροῖς τίκτοντα οὐδὲν ἀδικεῖ. Pott.

20 §. 24. Εἰκότως τοίνυν δεισιδαίμονες περὶ τοὺς εὐοργήτους γινόμενοι πάντα σημεῖα ἡγοῦνται εἶναι τὰ συμβαίνοντα καὶ κακῶν αἴτια·

ἢν μῦς διορύξῃ βωμὸν ὄντα πήλινον
κἂν μηδὲν ἄλλ' ἔχων διατράγῃ θύλακον,
25 ἀλεκτρυὼν τρεφόμενος ἢν ἀφ' ἑσπέρας
ᾄσῃ, τιθέμενοι τοῦτο σημεῖόν τινός.

τοιοῦτόν τινα ἐν τῷ δεισιδαίμονι ὁ Μένανδρος διακωμῳδεῖ·

α. ἀγαθόν τί μοι γένοιτο, πολύτιμοι θεοί,
30 ὑποδούμενος τῆς δεξιᾶς γὰρ ἐμβάδος,
τὸν ἱμάντα διέρρηξ'. β. εἰκότως, ὦ φλήναφε·
σαπρὸς γὰρ ἦν, σὺ δὲ σμικρολόγος, οὐ θέλων
καινὰς πρίασθαι.

χαρίεν τὸ τοῦ Ἀντιφῶντος· οἰωνισαμένου τινὸς ὅτι
35κατέφαγεν ὗς τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὴν ὑπὸ

λιμοῦ διὰ μικροψυχίαν τοῦ τρέφοντος κατισχναμένην, ‚χαῖρε', εἶπεν, ‚ἐπὶ τῷ σημείῳ, ὅτι οὕτω πεινῶσα τὰ σὰ οὐκ ἔφαγεν τέκνα'. ‚τί δὲ καὶ θαυμαστὸν, εἰ ὁ μῦς', φησὶν ὁ Βίων, ‚τὸν θύλακον διέτραγεν, 5οὐχ εὑρὼν ὅ τι φάγῃ; τοῦτο γὰρ ἦν θαυμαστὸν, εἰ ὥσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐνεχείρει τὸν μῦν ὁ θύλαξ κατέφαγεν.

§. 25. Εὖ γοῦν καὶ Διογένης πρὸς τὸν θαυμάζοντα ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ὑπέρῳ περιειλη- 10μένον, ‚μὴ θαύμαζε', ἔφη· ‚ἦν γὰρ παραδοξότερον ἐκεῖνο, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημμένον ἐθεάσω'. δεῖ γὰρ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων τρέχειν καὶ θεῖν καὶ μάχεσθαι καὶ τίκτειν καὶ ἀποθνήσκειν, ἃ δὴ ἐκείνοις ὄντα κατὰ φύσιν οὐκ ἄν 15ποτε ἡμῖν γένοιτο παρὰ φύσιν,

P. 843. Pott.

ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
φοιτῶσιν *).

ὁ κωμικὸς δὲ Φιλήμων καὶ τὰ τοιαῦτα κωμῳδεῖ·

‚ὅταν ἴδω' φησὶ ‚παρατηροῦντα τίς ἔπταρεν',
20 ἢ τίς ἐλάλησεν, ἢ τίς ἐστιν ὁ προϊὼν
σκοποῦντα, πωλῶ τοῦτον εὐθὺς ἐν ἀγορᾷ.
αὑτῷ βαδίζει καὶ λαλεῖ καὶ πτάρνυται
ἕκαστος ἡμῶν, οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει.
τὰ πράγμαθ' ὡς πέφυκεν, οὕτως γίγνεται.

25εἶτα νήφοντες μὲν ὑγείαν αἰτοῦνται, ὑπερεμπιπλάμενοι δὲ καὶ μέθαις ἐγκυλιόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς νόσους ἐπισπῶνται. πολλοὶ δὲ καὶ τὰς γραφὰς δεδίασι τὰς ἀνακειμένας.

§. 26. Ἀστείως πάνυ ὁ Διογένης ἐπὶ οἰκίᾳ μο- 30χθηροῦ τινὸς εὑρὼν ἐπιγεγραμμένον· ‚ὁ Καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίτω κακόν'·

---

*) Homer. Odyss. α. v. 181.

‚καὶ πῶς', ἔφη, ‚ὁ κύριος εἰσελεύσεται τῆς οἰκίας'; οἱ αὐτοὶ δ' οὗτοι πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον τὸ δὴ λεγόμενον λιπαρὸν προσκυνοῦντες ἔρια πυῤῥὰ καὶ ἁλῶν χόνδρους καὶ δᾷδας, σκίλλαν τε καὶ θεῖον δε-
5 δίασι πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας P. ἀκαθάρτους καθαρμούς. θεὸς δὲ ὁ τῷ ὄντι θεὸς 844. ἅγιον μόνον οἶδεν τὸ τοῦ δικαίου ἦθος ὥσπερ ἐναγὲς Pott.
P. τὸ ἄδικον καὶ μοχθηρόν. ὁρᾶν γοῦν ἔστι τὰ ὦτα
303. ἀπὸ τῶν περικαθαρθέντων, εἰ θαλφθείη, ζωογο-
Sylb. νούμενα. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγίνετο, εἰ ἀνελάμβανεν τὰ τοῦ περικαθαρθέντος κακά. χαριέντως γοῦν καὶ ὁ κωμικὸς Δίφιλος κωμῳδεῖ τοὺς γόητας διὰ τῶνδε·
Προιτίδας ἁγνίζων κούρας, καὶ τὸν πατέρ' αὐτῶν
Προῖτον Ἀβαντιάδην καὶ γραῦν πέμπτην ἐνὶ τοῖσδε,
15 δαδὶ μιᾷ, σκίλλῃ τε μιᾷ, πόσα σώματα φώτων!
θείῳ τ' ἀσφάλτῳ τε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἐξ ἀκαλαῤῥείταο βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.
ἀλλὰ μάκαρ ἀὴρ, διὰ τῶν νεφέων διάπεμψον
Ἀντικύραν, ἵνα τόνδε κόραν κηφῆνα ποιήσω.
20 §. 27. Εὖ γὰρ καὶ ὁ Μένανδρος·
εἰ μέν τι κακὸν ἀληθὲς εἶχες, Φειδία,
ζητεῖν ἀληθὲς φάρμακον, τούτου σ' ἔδει.
νῦν δ' οὐκ ἔχεις· τὸ φάρμακον εὕρηκας κενὸν,
πρὸς τὸ κενόν· οἰήθητι δ' ὠφελεῖν τί σε.
25 περιμαξάτωσάν σ' αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ
καὶ περιθειωσάτωσαν ἀπὸ κρουνῶν τριῶν
ὕδατι περίῤῥαν', ἐμβαλὼν ἅλας, φακούς.
πᾶς ἁγνός ἐστιν ὁ μηδὲν αὑτῷ κακὸν συνειδών. αὐτίκα ἡ τραγῳδία λέγει·
30 Ὀρέστα, τίς σ' ἀπόλλυσιν νόσος;
ἡ ξύνεσις· ὅτι σύνοιδα δείν' εἰργασμένος.
τῷ γὰρ ὄντι ἡ ἁγνεία οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν πλὴν ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. καλῶς ἄρα καὶ Ἐπίχαρμός φησι·
35 καθαρὸν ἐὰν τὸν νοῦν ἔχῃς, ἅπαν τὸ σῶμα καθαρὸς εἶ.

αὐτίκα καὶ τὰς ψυχὰς προκαθαίρειν χρεὼν φαμὲν ἀπὸ τῶν φαύλων καὶ μοχθηρῶν δογμάτων διὰ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ, καὶ τότε οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν προηγουμένων κεφαλαίων ὑπόμνησιν τρέπεσθαι, ἐπεὶ καὶ P.
5πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως καθαρμούς 845. τινας προσάγειν τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσιν, Pott. ὡς δέον τὴν ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τρέπεσθαι παράδοσιν.

Cap. V.

§. 28. Ἢ γὰρ οὐ καλῶς καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τόπῳ τινὶ περιγράφομεν τὸν ἀπερίληπτον οὐδ' ἐν
10ἱεροῖς καθείργνυμεν χειροποιήτοις τὸ πάντων περιεκτικόν; τί δ' ἂν καὶ οἰκοδόμων καὶ λιθοξόων καὶ βαναύσου τέχνης ἅγιον εἴη ἔργον; οὐχὶ ἀμείνους τούτων, οἱ τὸν ἀέρα καὶ τὸ περιέχον, μᾶλλον δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸ σύμπαν ἄξιον ἡγησάμενοι τῆς
15τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς; γελοῖον μένταν εἴη, ὡς αὐτοί φασιν οἱ φιλόσοφοι, ἄνθρωπον ὄντα παίγνιον θεοῦ θεὸν ἐργάζεσθαι καὶ γίγνεσθαι παιδιᾶς τέχνης τὸν θεόν, ἐπεὶ τὸ γινόμενον ταυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ ἐξ οὗ γίνεται ὡς τὸ ἐξ ἐλέφαντος ἐλεφάντινον καὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ χρυσοῦν,
20τὰ δὲ πρὸς ἀνθρώπων βαναύσων κατασκευαζόμενα ἀγάλματά τε καὶ ἱερὰ ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἀργῆς γίνεται, ὥστε καὶ αὐτὰ ἂν εἴη ἀργὰ καὶ ὑλικὰ καὶ βέβηλα, κἂν τὴν τέχνην ἐκτελέσῃς; τῆς βαναυσίας μετείληφεν. οὐκέτ' οὖν ἱερὰ καὶ θεῖα τῆς τέχνης τὰ ἔργα.
25τί δ' ἂν καὶ ἱδρύοιτο μηδενὸς ἀνιδρύτου τυγχάνοντος; ἐπεὶ πάντα ἐν τόπῳ; ναὶ μὴν τὸ ἱδρυμένον ὑπό τινος ἱδρύεται πρότερον ἀνίδρυτον ὄν. εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἱδρύεται πρὸς ἀνθρώπων, ἀνίδρυτός ποτε ἦν καὶ οὐδ' ὅλως ἦν. τοῦτο γὰρ ἂν ἦν ἀνίδρυτον, τὸ
30οὐκ ὄν, ἐπειδήπερ πᾶν τὸ μὴ ὂν ἱδρύεται, τὸ δὲ ὂν ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἂν ἱδρυνθείη, ἀλλ' οὐδ' ὑπ' ἄλλου, ὄντως ὂν γάρ ἐστι καὶ αὐτό.

§. 29. *Λείπεται δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ. καὶ πῶς αὐτὸ ἑαυτό τι γεννήσει; ἢ πῶς αὐτὸ τὸ ὂν ἑαυτὸ εἶναι ἐνιδρύσει; πότερον ἀνίδρυτον ὂν πρότερον ἵδρυσεν ἑαυτό; ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδ' ἦν, ἐπεὶ τὸ μὴ ὂν ἀνίδρυ-*
5*τον, καὶ τὸ ἱδρῦσθαι νομισθὲν πῶς, ὃ φθάσαν εἶχεν ὄν, τοῦθ' ἑαυτὸ ὕστερον ποιοίη; οὗ δὲ τὰ ὄντα, πῶς οὖν τοῦτ' ἂν δέοιτο τινός; ἀλλ' εἰ καὶ ἀνθρωποειδὲς τὸ θεῖον, τῶν ἴσων δεήσεται τῷ ἀνθρώπῳ, τροφῆς τε καὶ σκέπης, οἰκίας τε καὶ τῶν ἀκολού-* P.
10*θων παθῶν. οἱ ὁμοιοσχήμονες γὰρ καὶ ὁμοιοπα-* 846.
θεῖς τῆς ἴσης δεήσονται διαίτης. εἰ δὲ τὸ ἱερὸν δι- Pott.
χῶς ἐκλαμβάνεται, ὅ τε θεὸς αὐτὸς καὶ τὸ εἰς τιμὴν αὐτοῦ κατασκεύασμα, πῶς οὐ κυρίως τὴν εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἁγίαν γενομένην ἐκ-
15*κλησίαν ἱερὸν ἂν εἴποιμεν θεοῦ τὸ πολλοῦ ἄξιον καὶ οὐ βαναύσῳ κατεσκευασμένον τέχνῃ, ἀλλ' οὐδὲ ἀγύρτου χειρὶ δεδαιδαλμένον, βουλήσει δὲ τοῦ θεοῦ εἰς νεὼν πεποιημένην. οὐ γὰρ νῦν τὸν τόπον, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν ἐκκλησίαν καλῶ. ἀμείνων ὁ*
20*νεὼς οὗτος εἰς παραδοχὴν μεγέθους ἀξίας τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ περὶ πολλοῦ ἄξιον ζῶον τῷ τοῦ παντὸς ἀξίῳ, μᾶλλον δὲ οὐδενὸς ἀνταξίῳ, δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος καθιέρωται. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ γνωστικὸς ὁ πολλοῦ ἄξιος ὁ τίμιος τῷ θεῷ, ἐν ᾧ ὁ θεὸς ἐνίδρυ-*
25*ται, τουτέστιν ἡ περὶ τοῦ θεοῦ γνῶσις καθιέρωται. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀπεικόνισμα εὕροιμεν ἂν τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ἄγαλμα ἐν τῇ δικαίᾳ ψυχῇ, ὅταν μακαρία μὲν αὐτὴ τυγχάνῃ, ἅτε προκεκαθαρμένη, μακάρια δὲ διαπραττομένη ἔργα. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀνί-*
30*δρυτον καὶ τὸ ἐνιδρυμένον, τὸ μὲν ἐπὶ τῶν ἤδη γνωστικῶν, τὸ δὲ ἐπὶ τῶν οἵων τε γενέσθαι, κἂν μηδέπω ὦσιν ἄξιοι ἀναδέξασθαι ἐπιστήμην θεοῦ. πᾶν γὰρ τὸ μέλλον πιστεύειν πιστὸν ἤδη τῷ θεῷ καὶ καθιδρυμένον εἰς τιμὴν ἄγαλμα ἐνάρετον ἀνακείμενον θεῷ.*

Cap. VI.

§. 30. *Καθάπερ οὖν οὐ περιγράφεται τόπῳ θεὸς οὐδὲ ἀπεικονίζεταί ποτε ζώου σχήματι, οὕτως οὐδὲ ὁμοιοπαθὴς οὐδὲ ἐνδεὴς καθάπερ τὰ γεννητὰ, ὡς θυσίαν, δίκην τροφῆς, διὰ λιμὸν ἐπιθυμεῖν. ὧν ἅπτεται πάθος φθαρτὰ πάντα ἐστὶ, καὶ τῷ μὴ τρεφομένῳ προσάγειν βορὰν μάταιον, καὶ ὅ γε κωμικὸς ἐκεῖνος Φερεκράτης ἐν αὐτομόλοις χαριέντως αὐτοὺς πεποίηκεν τοὺς θεοὺς καταμεμφομένους τοῖς ἀνθρώποις τῶν ἱερῶν·*

P. 304. Sylb. *ὅτε τοῖσι θεοῖς θύετε, πρώτιστ' ἀποκρίνετε τοῖς ἱερεῦσιν* P. 847. Pott.

τὸ νομιζόμενον, κἄπειθ' ὑμῖν — αἰσχύνη τοὶ τὸ κατειπεῖν —

οὐ τὼ μηρὼ περιλέψαντες μέχρι βουβώνων [κρέα πάντα,] 15

καὶ τὴν ὀσφὺν κομιδῇ ψιλὴν, λοιπὸν τὸν σπόνδυλον αὐτὸν,

ὥσπερ ῥίνῃ ῥινήσαντες νέμεθ' ὥσπερ ταῖς κυσὶν ἡμῖν,

εἶτ' ἀλλήλους αἰσχυνόμενοι θυλήμασι κρύπτετε πολλοῖς; 20

Εὔβουλος δὲ ὁ καὶ αὐτὸς κωμικὸς ὧδέ πως περὶ τῶν θυσιῶν γράφει·

αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοῖσι τὴν κέρκον μόνην

καὶ μηρὸν, ὥσπερ παιδερασταῖς, θύετε.

25 *καὶ παραγαγὼν τὸν Διόνυσον ἐν Σεμέλῃ διαστελλόμενον πεποίηκεν·*

πρῶτον μὲν ὅταν ἐμοί τι θύωσίν τινες,

θύουσιν αἷμα, κύστιν, οὐ μὴ καρδίαν

μηδ' ἐπιπόλαιον· οὐκ ἐγὼ γὰρ ἐσθίω

30 *γλύκιον οὐδὲν μηρίων.*

§. 31. *Μένανδρός τε τὴν ὀσφὺν ἄκραν πεποίηκεν, τὴν χολὴν, ὀστέα τὰ ἄβρωτα, φησὶ, τοῖς θεοῖς ἐπιτιθέντες, αὐτοὶ τὰ ἄλλα ἀναλίσκουσιν. ἢ*

γὰρ οὐχ ἡ τῶν ὁλοκαυτωμάτων κνῖσα καὶ τοῖς θηρίοις ἀφεκτέα; εἰ δὲ τῷ ὄντι ἡ κνῖσά γέρας ἐστὶ θεῶν τῶν παρ' Ἕλλησιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν καὶ τοὺς μαγείρους θεοποιοῦντες, οἱ τῆς ἴσης εὐδαιμονίας ἀξιοῦν-
5ται· καὶ τὸν ἰπνὸν αὐτὸν προσκυνοῦντες, προσεχεστέραν γινομένην τῇ κνίσῃ τῇ πολυτιμήτῳ. καί που Ἡσίοδος κατά τινα μερισμὸν κρεῶν ἀπατηθέντα φησὶ P.
πρὸς τοῦ Προμηθέως τὸν Δία, λαβεῖν ὀστέα λευκὰ 848.
βοὸς δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ κεκαλυμμένα ἀργέτι δημῷ· Pott.
10 ἐκ τοῦ δ' ἀθανάτοισιν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων
καίουσ' ὀστέα λευκὰ, θυηέντων ἐπὶ βωμῶν.
ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδαμῶς φασὶ κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνδείας ἐπιθυμίαν κακούμενον τρέφεσθαι τὸν θεόν. ὅμοιον οὖν αὐτὸν φυτῷ ποιήσουσιν ἀνορέκτως τρεφόμενον καὶ
15τοῖς φωλεύουσι θηρίοις. φασὶ γοῦν ταῦτα εἴτε ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν ἀέρα παχύτητος εἴτ' αὖ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ οἰκείου σώματος ἀναθυμιάσεως τρεφόμενα ἀβλαβῶς αὔξειν. καίτοι εἰ ἀνενδεῶς τρέφεται αὐτοῖς τὸ θεῖον, τίς ἔτι χρεία τροφῆς τῷ ἀνενδεεῖ; εἰ
20δὲ τιμώμενον χαίρει, φύσει ἀνενδεὲς ὑπάρχον, οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς δι' εὐχῆς τιμῶμεν τὸν θεὸν, καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἀρίστην καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀναπέμπομεν τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ γεραίροντες, δι' οὗ παραλαμβάνομεν τὴν γνῶσιν διὰ
25τούτου δοξάζοντες ἃ μεμαθήκαμεν. ἔστι γοῦν τὸ παρ' ἡμῖν θυσιαστήριον ἐνταῦθα τὸ ἐπίγειον τὸ ἄθροισμα τῶν ταῖς εὐχαῖς ἀνακειμένων μίαν ὥσπερ ἔχον φωνὴν τὴν κοινὴν καὶ μίαν γνώμην. αἱ δὲ διὰ τῆς ὀσφρήσεως, εἰ καὶ θειότεραι τῶν διὰ στόματος
30τροφαὶ, ἀλλὰ ἀναπνοῆς εἰσὶ δηλωτικαί.

§. 32. Τί οὖν φασὶ περὶ τοῦ θεοῦ; πότερον διαπνεῖται ὡς τὸ τῶν δαιμόνων γένος; ἢ ἐμπνεῖται μόνον ὡς τὰ ἔνυδρα κατὰ τὴν τῶν βραγχίων διαστολήν; ἢ περιπνεῖται καθάπερ τὰ ἔντομα κατὰ τὴν
35διὰ τῶν πτερύγων ἐπίθλιψιν τῆς ἐντομῆς; ἀλλ' οὐκ ἂν τινι τούτων ἀπεικάσαιεν, εἴ γε εὖ φρονοῖεν, τὸν

θεὸν, ὅσα δὲ ἀναπνεῖ κατὰ τὴν τοῦ πνεύμονος πρὸς τὸν θώρακα ἀντιδιαστολὴν, ῥυμουλκεῖ τὸν ἀέρα. εἶτα εἰ σπλάγχνα δοῖεν καὶ ἀρτηρίας καὶ φλέβας καὶ νεῦρα καὶ μόρια τῷ θεῷ, οὐδὲν διαφέροντα εἰσηγή-5σονται τούτων. ἡ σύμπνοια δὲ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας λέγεται κυρίως. καὶ γάρ ἐστιν ἡ θυσία τῆς ἐκκλησίας λόγος ἀπὸ τῶν ἁγίων ψυχῶν ἀναθυμιώμενος, ἐκκαλυπτομένης ἅμα τῆς θυσίας καὶ τῆς διανοίας ἁπάσης τῷ θεῷ. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν 10ἐν Δήλῳ ἁγνὸν εἶναι τεθρυλήκασι, πρὸς ὃν δὴ μόνον καὶ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασὶ φόνῳ καὶ θανάτῳ μὴ μιανθέντα, βωμὸν δὲ ἀληθῶς ἅγιον τὴν δικαίαν ψυχὴν, καὶ τὸ ἀπ᾽ αὐτῆς θυμίαμα τὴν P. ὁσίαν εὐχὴν λέγουσιν ἡμῖν ἀπιστήσουσιν; σαρκοφα- 849. 15γιῶν δ᾽ οἶμαι προφάσει αἱ θυσίαι τοῖς ἀνθρώποις Pott. ἐπινενόηνται. ἐξῆν δὲ καὶ ἄλλως ἄνευ τῆς τοιαύτης εἰδωλολατρείας μεταλαμβάνειν κρεῶν τὸν βουλόμενον. αἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον θυσίαι τὴν περὶ ἡμᾶς εὐσέβειαν ἀλληγοροῦσι, καθάπερ ἡ τρυγὼν καὶ ἡ 20περιστερὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφερόμεναι τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς προσδεκτὴν μηνύουσι τῷ θεῷ. εἰ δέ τις τῶν δικαίων οὐκ ἐπιφορτίζει τῇ τῶν κρεῶν βρώσει τὴν ψυχὴν λόγῳ τινὶ εὐλόγῳ χρῆται, οὐχ ᾧ Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ᾽ αὐ-25τοῦ τὴν μετένδεσιν ὀνειροπολοῦντες τῆς ψυχῆς. δοκεῖ δὲ Ξενοκράτης ἰδίᾳ πραγματευόμενος περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ζώων τροφῆς καὶ Πολέμων ἐν τοῖς περὶ τοῦ κατὰ φύσιν βίου συντάγμασι σαφῶς λέγειν, ὡς ἀσύμφορόν ἐστιν ἡ διὰ τῶν σαρκῶν τροφὴ εἰργα-30σμένη ἤδη καὶ ἐξομοιουμένη ταῖς τῶν ἀλόγων ψυχαῖς.

§. 33. Ταύτῃ καὶ μάλιστα Ἰουδαῖοι χοιρείου ἀπέχονται, ὡς ἂν τοῦ θηρίου τούτου μιαροῦ ὄντος, ἐπεὶ μάλιστα τῶν ἄλλων τοὺς καρποὺς ἀνορύσσει 35καὶ φθείρει. ἐὰν δὲ λέγωσι τοῖς ἀνθρώποις δεδόσθαι τὰ ζῶα καὶ ἡμεῖς συνομολογοῦμεν, πλὴν οὐ

πάντως εἰς βρῶσιν οὐδὲ μὴν πάντα, ἀλλ' ὅσα ἀεργά. διόπερ οὐ κακῶς ὁ κωμικὸς Πλάτων ἐν ταῖς ἑορταῖς τῷ δράματί φησιν·
τῶν γὰρ τετραπόδων οὐδὲν ἀποκτείνειν ἔδει
5 ἡμᾶς τὸ λοιπὸν, πλὴν ὑῶν· τὰ γὰρ κρέα
ἥδιστ' ἔχουσι, κοὐδὲν ἀφ' ὑὸς γίγνεται
πλὴν ὕστριχες καὶ πηλὸς ἡμῖν καὶ βοή.
ὅθεν καὶ ὁ Αἴσωπος οὐ κακῶς ἔφη ‚τοὺς ὗς κεκραγέναι μέγιστον, συνειδέναι γὰρ αὐτοῖς εἰς οὐδὲν ἄλλο
10 χρησίμοις, ὅταν ἕλκωνται, ἢ πλὴν εἰς τὴν θυσίαν'. διὸ καὶ Κλεάνθης φησὶν ‚ἀνθ' ἁλῶν αὐτοὺς ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ σαπῇ τὰ κρέα'. οἱ μὲν οὖν ὡς ἄχρηστον ἐσθίουσιν, οἱ δ' ὡς λυμαντικὸν τῶν καρ- P.
P. πῶν, καὶ ἄλλοι διὰ τὸ κατωφερὲς εἰς συνουσίαν εἶ- 850.
305. ναι τὸ ζῶον, οὐκ ἐσθίουσιν. ταύτῃ οὐδὲ τὸν τρά- Pott.
Sylb. γον ὁ νόμος θύει πλὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ διαπομπήσει τῶν κακῶν, ἐπεὶ μητρόπολις κακίας ἡδονή. αὐτίκα καὶ συμβάλλεσθαι τὴν τῶν τραγείων κρεῶν βρῶσιν πρὸς ἐπιληψίαν λέγουσι. φασὶ δὲ πλείστην ἀνάδο-
20 σιν ἐκ χοιρείων γίνεσθαι κρεῶν, διὸ τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα χρησιμεύει, τοῖς δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὔξειν ἐπιχειροῦσι διὰ τὴν νωθρείαν τὴν ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐγγινομένην οὐκ ἔτι. τάχ' ἄν τις τῶν γνωστικῶν καὶ ἀσκήσεως χάριν σαρκοφαγίας ἀπό-
25 σχοιτο καὶ τοῦ μὴ σφριγᾶν περὶ τὰ ἀφροδίσια τὴν σάρκα. ‚οἶνος' γάρ, φησὶν Ἀνδροκύδης, ‚καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις σῶμα μὲν ῥωμαλέον ἀπεργάζονται, ψυχὴν δὲ νωχαλεστέραν'. ἄθετος οὖν ἡ τοιαύτη τροφὴ πρὸς σύνεσιν ἀκριβῆ, διὸ καὶ Αἰγύπτιοι ἐν
30 ταῖς κατ' αὐτοὺς ἁγνείαις οὐκ ἐπιτρέπουσι τοῖς ἱερεῦσι σιτεῖσθαι σάρκας ὀρνιθείοις τε ὡς κουφοτάτοις χρῶνται καὶ ἰχθύων οὐχ ἅπτονται καὶ δι' ἄλλους μέν τινας μύθους, μάλιστα δὲ ὡς πλαδαρὰν τὴν σάρκα τῆς τοιᾶσδε κατασκευαζούσης βρώσεως.
35 §. 34. Ἤδη δὲ τὰ μὲν χερσαῖα καὶ τὰ πτηνὰ τὸν αὐτὸν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἀναπνέοντα ἀέρα

τρέφεται συγγενεῖ τῷ ἀέρι τὴν ψυχὴν κεκτημένα, τοὺς δὲ ἰχθῦς οὐδὲ ἀναπνεῖν φασὶ τοῦτον τὸν ἀέρα, ἀλλ' ἐκεῖνον ὃς ἐγκέκραται τῷ ὕδατι εὐθέως κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν, καθάπερ καὶ τοῖς λοιποῖς στοι-5χείοις, ὃ καὶ δεῖγμα τῆς ὑλικῆς διαμονῆς. δεῖ τοίνυν θυσίας προσφέρειν τῷ θεῷ μὴ πολυτελεῖς, ἀλλὰ θεοφιλεῖς, καὶ τὸ θυμίαμα ἐκεῖνο τὸ σύνθετον τὸ ἐν τῷ νόμῳ τὸ ἐκ πολλῶν γλωσσῶν τε καὶ φωνῶν κατὰ τὴν εὐχὴν συγκείμενον, μᾶλλον δὲ τὸ ἐκ δια-10φόρων ἐθνῶν τε καὶ φύσεων, τῇ κατὰ τὰς διαθήκας δόσει σκευαζόμενον εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως P. καὶ κατὰ τοὺς αἴνους συναγόμενον, καθαρῷ μὲν τῷ 851. νῷ, δικαίᾳ δὲ καὶ ὀρθῇ τῇ πολιτείᾳ, ἐξ ὁσίων ἔργων Pott. εὐχῆς τε δικαίας, ἐπεὶ

15 τίς ὧδε μωρὸς,

κατὰ τὴν ποιητικὴν χάριν,

καὶ λίαν ἀνειμένος
ἄπιστος ἀνδρῶν, ὅστις ἐλπίζει θεοὺς
ὀστῶν ἀσάρκων καὶ χολῆς πυρουμένης
20 ἃ καὶ κυσὶν πεινῶσιν οὐχὶ βρώσιμα,
χαίρειν ἀπαρχῇ καὶ γέρας λαχεῖν τόδε,

καὶ χάριν τούτων τοῖς δρῶσιν ἐκτίνειν, κἂν πειραταὶ κἂν λησταὶ κἂν τύραννοι τύχωσιν; φαμὲν δ' ἡμεῖς ἁγιάζειν τὸ πῦρ, οὐ τὰ κρέα, ἀλλὰ τὰς ἁμαρτωλοὺς 25ψυχὰς, πῦρ οὐ τὸ παμφάγον καὶ βάναυσον, ἀλλὰ τὸ φρόνιμον λέγοντες, τὸ διικνούμενον διὰ ψυχῆς τῆς διερχομένης τὸ πῦρ.

Cap. VII.

§. 35. Σέβειν δὲ δεῖν ἐγκελευόμεθα καὶ τιμᾶν τὸν αὐτὸν καὶ λόγον σωτῆρά τε αὐτὸν καὶ ἡγεμόνα 30εἶναι πεισθέντες καὶ δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα οὐκ ἐν ἐξαιρέτοις ἡμέραις, ὥσπερ ἄλλοι τινὲς, ἀλλὰ συνεχῶς τὸν ὅλον βίον τοῦτο πράττοντες καὶ κατὰ πάν-

τα τρόπον. ἀμέλει τὸ γένος τὸ ἐκλεκτόν· „ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σοι" *), φησὶ, κατ' ἐντολὴν δικαιούμενον. ὅθεν οὔτε ὡρισμένον τόπον οὐδὲ ἐξαίρετον ἱερὸν οὐδὲ μὴν ἑορτάς τινας καὶ ἡμέρας ἀπο-
5τεταγμένας, ἀλλὰ τὸν πάντα βίον ὁ γνωστικὸς ἐν παντὶ τόπῳ, κἂν καθ' ἑαυτὸν μόνος ὢν τυγχάνῃ καὶ ὅπου τινὰς ἂν τῶν ὁμοίως πεπιστευκότων ἔχῃ, τιμᾷ τὸν θεὸν, τουτέστιν χάριν ὁμολογεῖ τῆς γνώσεως τῆς πολιτείας. εἰ δὲ ἡ παρουσία τινὸς ἀν-
10δρὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν ἐντροπὴν καὶ τὴν αἰδῶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀεὶ σχηματίζει τὸν ἐντυγχάνοντα, πῶς οὐ μᾶλλον ὁ συμπαρὼν ἀεὶ διὰ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς εὐχαριστίας ἀδιαλείπτως τῷ θεῷ οὐκ εὐλόγως ἂν ἑαυτοῦ παρ' ἕκαστα κρείττων εἴη
15εἰς πάντα καὶ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν διάθεσιν; τοιοῦτος ὁ πάντῃ παρεῖναι τὸν θεὸν πεπεισμένος, οὐχὶ δὲ ἐν τόποις τισὶν ὡρισμένοις κατακεκλεισμένον ὑπολαβὼν, ἵνα δὴ χωρὶς αὐτοῦ ποτὲ οἰηθεὶς εἶναι καὶ νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν ἀκολα-
20σταίνῃ. πάντα τοίνυν τὸν βίον ἑορτὴν ἄγοντες, πάντῃ πάντοθεν παρεῖναι τὸν θεὸν πεπεισμένοι, γεωργοῦμεν αἰνοῦντες, πλέομεν ὑμνοῦντες, κατὰ τὴν P.
ἄλλην πολιτείαν ἐντέχνως ἀναστρεφόμεθα. προσ- 852.
εχέστερον δὴ ὁ γνωστικὸς οἰκειοῦται θεῷ σεμνὸς Pott.
25ὢν ἅμα καὶ ἱλαρὸς ἐν πᾶσι, σεμνὸς μὲν διὰ τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον ἐπιστροφὴν, ἱλαρὸς δὲ διὰ τὸν ἐπιλογισμὸν τῶν ἀνθρωπείων ἀγαθῶν, ὧν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός.

§. 36. Φαίνεται δὲ τὸ ἔξοχον τῆς γνώσεως ὁ προφήτης ὧδε παριστάς· „χρηστότητα καὶ παι-
30δείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με" **)· κατ' ἐπανάβασιν αὐξήσας τὸ ἡγεμονικὸν τῆς τελειότητος. οὗτος ἄρα ὄντως ὁ βασιλικὸς ἄνθρωπος, οὗτος ἱερεὺς ὅσιος τοῦ θεοῦ, ὅπερ ἔτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς λογιωτάτοις τῶν βαρβάρων σώζεται τὸ ἱερατικὸν γένος εἰς βασι-

---

*) Psalm. 119, 164. **) Ibid. v. 66.

λείαν προσαγόντων. οὗτος οὖν οὐδαμῇ μὲν ἑαυτὸν εἰς ὀχλοκρασίαν τὴν τῶν θεάτρων δεσπότιν ἐνδίδωσιν, τὰ λεγόμενα δὲ καὶ πραττόμενα καὶ ὁρώμενα ἡδονῆς ἀγωγοῦ χάριν οὐδὲ ὄναρ προσίεται. οὔτ'
5οὖν ταύτας τὰς ἡδονὰς τῆς θέας οὔτε τὰς διὰ τῶν ἄλλων ἀπολαυσμάτων ποικιλίας οἷον θυμιαμάτων πολυτέλειαν τὴν ὄσφρησιν γοητεύουσαν ἢ βρωμάτων συγκαττύσεις, καὶ τὰς ἐξ οἴνων διαφόρων ἀπολαύσεις δελεαζούσας τὴν γεῦσιν οὐδὲ τὰς πολυανθεῖς καὶ εὐώ-
10δεις πλοκὰς ἐκθηλυνούσας δι' αἰσθήσεως τὴν ψυχὴν, πάντων δὲ τὴν σεμνὴν ἀπόλαυσιν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναγαγὼν ἀεὶ καὶ τῆς βρώσεως καὶ τοῦ πόματος καὶ τοῦ χρίσματος τῷ δοτῆρι τῶν ὅλων ἀπάρχεται χάριν ὁμολογῶν καὶ διὰ τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς χρή-
15σεως διὰ λόγου τοῦ δοθέντος αὐτῷ, σπανίως εἰς
P. τὰς ἑστιάσεις τὰς συμποτικὰς ἀπαντῶν πλὴν εἰ μὴ
306. τὸ φιλικὸν καὶ ὁμονοητικὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ
Sylb. τὸ συμπόσιον ἀφικέσθαι προτρέψαι. πέπεισται γὰρ εἰδέναι πάντα τὸν θεὸν καὶ ἐπαΐειν, οὐχ ὅτι τῆς
20φωνῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐννοίας, ἐπεὶ καὶ ἡ ἀκοὴ μὲν ἡμῖν διὰ σωματικῶν πόρων ἐνεργουμένη οὐ διὰ τῆς σωματικῆς δυνάμεως ἔχει τὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ διά τινος ψυχικῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς διακριτικῆς τῶν σημαινουσῶν τι φωνῶν νοήσεως.

25 §. 37. Οὔκουν ἀνθρωποειδὴς ὁ θεὸς τοῦδ' ἕνεκα καὶ ἵνα ἀκούσῃ, οὐδὲ αἰσθήσεων αὐτῷ δεῖ, καθάπερ ἤρεσεν τοῖς Στωικοῖς, μάλιστα ἀκοῆς καὶ ὄψεως, μὴ γὰρ δύνασθαί ποτε ἑτέρως ἀντιλαμβάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπαθὲς τοῦ ἀέρος καὶ ἡ ὀξυ-
30τάτη συναίσθησις τῶν ἀγγέλων, ἥ τε τοῦ συνειδότος ἐπαφωμένη τῆς ψυχῆς δύναμις, δυνάμει τῇ ἀρρήτῳ καὶ ἄνευ τῆς αἰσθητῆς ἀκοῆς ἅμα νοήματι πάντα γινώσκει, κἂν μὴ τὴν φωνήν τις ἐξικνεῖσθαι πρὸς τὸν θεὸν λέγῃ κάτω περὶ τὸν ἀέρα κυλινδουμέ- P.
35νην, ἀλλὰ τὰ νοήματα τῶν ἁγίων τέμνει οὐ μόνον 853.
τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον κόσμον. φθάνει δὲ Pott.

ὡς ἂν ἐνθένδε ἤδη τὴν τελείωσιν ἀπειληφὼς τοῦ
κατὰ ἀγάπην δρωμένου. ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ὡρῶν
διανομὰς τριχῇ διεσταμένας καὶ ταῖς ἴσαις εὐχαῖς
τετιμημένας ἴσασιν οἱ γνωρίζοντες τὴν μακαρίαν
5τῶν ἁγίων τριάδα μονῶν.

§. 41. Ἐνταῦθα γενόμενος ὑπεμνήσθην τῶν
περὶ τοῦ μὴ δεῖν εὔχεσθαι πρός τινων ἑτεροδόξων,
τουτέστιν τῶν ἀμφὶ τὴν Προδίκου αἵρεσιν παρεισα-
γομένων δογμάτων. ἵνα οὖν μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ αὐτῶν
10τῇ ἀθέῳ σοφίᾳ ὡς ξένῃ ὀγκύλλωνται αἱρέσει, μα-
P. θέτωσαν προειλῆφθαι μὲν ὑπὸ τῶν Κυρηναϊκῶν λε-
307. γομένων φιλοσόφων, ἀντιῤῥήσεως δ᾽ ὅμως τεύξεται
Sylb. κατὰ καιρὸν ἡ τῶν ψευδωνύμων τούτων ἀνόσιος
γνῶσις, ὡς μὴ νῦν παρεισδυομένη τὸ ὑπόμνημα οὐκ
15ὀλίγη οὖσα ἡ τούτων καταδρομὴ διακόπτῃ τὸν ἐν
χερσὶ λόγον δεικνύντων ἡμῶν μόνον ὄντως ὅσιον καὶ P.
θεοσεβῆ τὸν τῷ ὄντι κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κα-855.
νόνα γνωστικόν, ᾧ μόνῳ ἡ αἴτησις κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ Pott.
βούλησιν ἀπονενεμημένῳ γίνεται καὶ αἰτήσαντι καὶ ἐν-
20νοηθέντι. ὥσπερ γὰρ πᾶν ὃ βούλεται δύναται ὁ θεός,
οὕτως πᾶν ὃ ἂν αἰτήσῃ ὁ γνωστικὸς λαμβάνει. κα-
θόλου γὰρ ὁ θεὸς οἶδεν τούς τε ἀξίους τῶν ἀγαθῶν
καὶ μή. ὅθεν τὰ προσήκοντα ἑκάστοις δίδωσιν, διὸ
πολλάκις μὲν αἰτήσασιν ἀναξίοις οὐκ ἂν δοίη, δοίη
25δὲ ἀξίοις δηλονότι ὑπάρχουσιν. οὐ μὴν παρέλκει
ἡ αἴτησις κἂν χωρὶς ἀξιώσεως δίδοται τὰ ἀγαθά.
αὐτίκα ἥ τε εὐχαριστία ἥ τε τῶν πέλας εἰς ἐπιστρο-
φὴν αἴτησις, ἔργον ἐστὶ τοῦ γνωστικοῦ. ᾗ καὶ ὁ
κύριος ηὔχετο, εὐχαριστῶν μὲν ἐν οἷς ἐτελείωσεν τὴν
30διακονίαν, εὐχόμενος δὲ ὡς πλείστους ὅσους ἐν ἐπι-
γνώσει γενέσθαι, ἵν᾽ ἐν τοῖς σωζομένοις διὰ τῆς σω-
τηρίας κατ᾽ ἐπίγνωσιν ὁ θεὸς δοξάζηται καὶ ὁ μό-
νος ἀγαθὸς καὶ ὁ μόνος σωτὴρ δι᾽ υἱοῦ ἐξ αἰῶνος
εἰς αἰῶνα ἐπιγινώσκηται, καίτοι καὶ ἡ πίστις τοῦ
35λήψεσθαι, εἶδος εὐχῆς ἐναποκειμένης γνωστικῶς.

§. 42. Ἀλλ᾽ εἰ ἀφορμή τις ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν θεὸν γίνεται ἡ εὐχὴ οὐδὲ μίαν ἀφορμὴν παραλειπτέον τῆς προσόδου τῆς πρὸς τὸν θεόν. ἀμέλει συμπλακεῖσα τῇ μακαρίᾳ προνοίᾳ ἡ τοῦ γνωστικοῦ 5ὁσιότης κατὰ τὴν ἑκούσιον ὁμολογίαν τελείαν τὴν εὐεργεσίαν ἐπιδείκνυσι τοῦ θεοῦ. οἱονεὶ γὰρ ἀντεπιστροφή τίς ἐστι τῆς προνοίας ἡ τοῦ γνωστικοῦ ὁσιότης καὶ ἀντίστροφος εὔνοια τοῦ φίλου τοῦ θεοῦ. οὔτε γὰρ ὁ θεὸς ἄκων ἀγαθὸς ὃν τρόπον τὸ πῦρ 10θερμαντικὸν, ἑκούσιος δὲ ἡ τῶν ἀγαθῶν μετάδοσις αὐτῷ κἂν προλαμβάνῃ τὴν αἴτησιν. οὔτε μὴν ἄκων σωθήσεται ὁ σωζόμενος, οὐ γάρ ἐστιν ἄψυχος, ἀλλὰ παντὸς μᾶλλον ἑκουσίως καὶ προαιρετικῶς σπεύσει πρὸς σωτηρίαν, διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἔλαβεν ὁ ἄν-15θρωπος ὡς ἂν ἐξ αὐτοῦ ὁρμητικὸς πρὸς ὁπότερον ἂν καὶ βούλοιτο τῶν τε αἱρετῶν καὶ τῶν φευκτῶν. οὔκουν ὁ θεὸς ἀνάγκῃ ἀγαθοποιεῖ, κατὰ προαίρεσιν δὲ εὐποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐπιστρέφοντας, οὐ γὰρ ὑπηρετική γέ ἐστιν ἡ εἰς ἡμᾶς θεόθεν ἥκουσα οἷον 20ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονας προϊοῦσα, ἡ πρόνοια, κατ᾽ ἔλεον δὲ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας αἱ προσεχεῖς τῆς προνοίας ἐνεργοῦνται οἰκονομίαι, καθάπερ καὶ ἡ τῶν ποιμένων εἰς τὰ πρόβατα καὶ ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἀρχομένους καὶ ἡμῶν αὐτῶν πειθηνίως P. 25πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἐχόντων τοὺς τεταγμένους 856. διέποντας καθ᾽ ἣν ἐνεχειρίσθησαν τάξιν ἐκ θεοῦ. Pott. θεράποντες ἄρα καὶ θεραπευταὶ τοῦ θείου οἱ ἐλευθεριωτάτην καὶ βασιλικωτάτην θεραπείαν προσάγοντες τὴν διὰ τῆς θεοσεβοῦς γνώμης τε καὶ 30γνώσεως.

§. 43. Πᾶς οὖν καὶ τόπος ἱερὸς τῷ ὄντι ἐν ᾧ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ θεοῦ λαμβάνομεν καὶ χρόνος. ὅταν δὲ ὁ εὐπροαίρετος ὁμοῦ καὶ εὐχάριστος δι᾽ εὐχῆς αἰτεῖται, ἀμηγέπῃ συνεργεῖ τι πρὸς τὴν λῆψιν 35ἀσμένως δι᾽ ὧν εὔχεται τὸ ποθούμενον λαμβάνων. ἐπὰν γὰρ τὸ παρ᾽ ἡμῶν εὐεπίφορον ὁ τῶν ἀγαθῶν

λάβοι δοτὴρ, ἀθρόα πάντα τῇ συλλήψει αὐτῆς ἕπεται τὰ ἀγαθά. ἀμέλει ἐξετάζεται διὰ τῆς εὐχῆς ὁ τρόπος, πῶς ἔχει πρὸς τὸ προσῆκον. εἰ δὲ ἡ φωνὴ καὶ ἡ λέξις τῆς νοήσεως χάριν δέδοται ἡμῖν, πῶς
5οὐχὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐπακούει ὁ θεὸς, ὅπου γε ἤδη ψυχὴ ψυχῆς καὶ νοῦς νοὸς ἐπαΐει; ὅθεν τὰς πολυφώνους γλώσσας οὐκ ἀναμένει ὁ θεὸς καθάπερ οἱ παρὰ ἀνθρώπων ἑρμηνεῖς, ἀλλ' ἁπαξαπλῶς ἁπάντων γνωρίζει τὰς νοήσεις, καὶ ὅπερ ἡμῖν
10ἡ φωνὴ σημαίνει, τοῦτο τῷ θεῷ ἡ ἔννοια ἡμῶν λαλεῖ, ἣν καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας εἰς νόησιν ἥξουσαν ἠπίστατο. ἔξεστιν οὖν μηδὲ φωνῇ τὴν εὐχὴν παραπέμπειν συντείνοντα, μόνον δ' ἔνδοθεν, τὸ πνευματικὸν πᾶν εἰς φωνὴν τὴν νοητὴν κατὰ τὴν ἀπε-
15ρίσπαστον πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστροφήν. ἐπεὶ δὲ γενεθλίου ἡμέρας εἰκὼν ἡ ἀνατολὴ, κἀκεῖθεν τὸ φῶς αὔξεται ἐκ σκότους λάμψαν τὸ πρῶτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ καλινδουμένοις ἀνέτειλε γνώσεως ἀληθείας ἡμέρα κατὰ λόγον τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἑωθι-
20νὴν ἀνατολὴν αἱ εὐχαί. ὅθεν καὶ τὰ παλαίτατα τῶν ἱερῶν πρὸς δύσιν ἔβλεπεν, ἵνα οἱ ἀπαντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἱστάμενοι πρὸς ἀνατολὴν τρέπεσθαι διδάσκωνται. „κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυ-
25σία ἑσπερινὴ" *) οἱ ψαλμοὶ λέγουσιν. P. 857. Pott.

§. 44. Τοῖς μοχθηροῖς τοίνυν τῶν ἀνθρώπων ἡ εὐχὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ εἰς σφᾶς αὐτοὺς βλαβερωτάτη. εἰ γοῦν καὶ ἃ φασιν εὐτυχήματα αἰτησάμενοι λάβοιεν, βλάπτει λαβόντας αὐ-
30τοὺς ἀνεπιστήμονας τῆς χρήσεως αὐτῶν ὑπάρχοντας. οἱ μὲν γὰρ ἃ οὐκ ἔχουσιν εὔχονται κτήσασθαι, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ, οὐ τὰ ὄντα, αἰτοῦνται. ὁ γνωστικὸς δὲ ὧν μὲν κέκτηται, παραμονὴν, ἐπιδειό-

*) Psalm. 141, 2.

τητα δὲ εἰς ἃ μέλλει ὑπερβαίνειν καὶ ἀϊδιότητα ὧν
οὗ λήψεται αἰτήσεται. τὰ δὲ ὄντως ἀγαθὰ τὰ περὶ
ψυχὴν εὔχεται εἶναί τε αὐτῷ καὶ παραμεῖναι. ταύ-
τῃ οὐδὲ ὀρέγεταί τινος τῶν ἀπόντων ἀρκούμενος τοῖς
5παροῦσιν. οὐ γὰρ ἐλλιπὴς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν,
ἱκανὸς ὢν ἤδη ἑαυτῷ ἐκ τῆς θείας χάριτός τε καὶ
γνώσεως, ἀλλὰ αὐτάρκης μὲν γενόμενος, ἀνενδεὴς
δὲ τῶν ἄλλων, τὸ παντοκρατορικὸν δὲ βούλημα ἐγνω-
κὼς καὶ ἔχων ἅμα καὶ εὐχόμενος προσεχὴς τῇ παν-
P. σθενεῖ δυνάμει γενόμενος πνευματικὸς εἶναι σπουδά-
308. σας διὰ τῆς ἀορίστου ἀγάπης ἥνωται τῷ πνεύματι.
Sylb. οὕτως ὁ μεγαλόφρων ὁ τὸ πάντων τιμιώτατον ὁ τὸ
πάντων ἀγαθώτατον κατὰ τὴν ἐπιστήμην κεκτημένος
εὔθικτος μὲν κατὰ τὴν προσβολὴν τῆς θεωρίας, ἔμ-
15μονον δὲ τὴν τῶν θεωρητικῶν δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ
κεκτημένος, τουτέστι τὴν διορατικὴν τῆς ἐπιστήμης
δριμύτητα. ταύτην δὲ ὡς ἔνι μάλιστα βιάζεται κτή- P.
σασθαι τὴν δύναμιν ἐγκρατὴς γενόμενος τῶν ἀντι- 858.
στρατευομένων τῷ νῷ καὶ τῇ μὲν θεωρίᾳ ἀδιαλεί- Pott.
20πτως προσεδρεύων, τῇ ἐφεκτικῇ δὲ τῶν ἡδέων καὶ
τῇ κατορθωτικῇ τῶν πρακτέων ἐγγυμνασάμενος ἀσκή-
σει πρὸς τούτοις ἐμπειρίᾳ πολλῇ χρησάμενος, τῇ
κατὰ τὴν μάθησίν τε καὶ τὸν βίον, παρρησίαν ἔχει,
οὐ τὴν ἁπλῶς οὕτως ἀθυρόγλωσσον δύναμιν, δύνα-
25μιν δὲ ἁπλῷ λόγῳ χρωμένην μηδὲν τῶν λεχθῆναι
δυναμένων κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν, ἐφ᾽ ὧν μά-
λιστα χρὴ, ἐπικρυπτομένην μήτε διὰ χάριν μήτε
διὰ φόβον ἀξιολόγως.

§. 45. Ὁ γοῦν τὰ περὶ θεοῦ διειληφὼς πρὸς
30αὐτῆς τῆς ἀληθείας χοροῦ μυστικοῦ λόγῳ τῷ προ-
τρέποντι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς κατ᾽ ἀξίαν αὐτήν
τε καὶ τὰ ἀπ᾽ αὐτῆς ἐνδεικνυμένων χρῆται μετὰ
διάρματος ἐνθέου τῆς εὐχῆς τοῖς νοητοῖς καὶ πνευ-
ματικοῖς ὡς ἔνι μάλιστα γνωστικῶς οἰκειούμενος.
35ὅθεν ἥμερος καὶ πρᾶος ἀεὶ, εὐπρόσιτος, εὐαπάντη-

τος, ἀνεξίκακος, εὐγνώμων, εὐσυνείδητος, αὐστηρὸς οὗτος ἡμῖν, αὐστηρὸς οὐκ εἰς τὸ ἀδιάφθορον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀπείραστον. οὐδαμῇ γὰρ ἐνδόσιμον οὐδὲ ἁλώσιμον ἡδονῇ τε καὶ λύπῃ τὴν 5ψυχὴν παρίστησιν, δικαστὴς ἐὰν ὁ λόγος καλῇ ἀκλινὴς γενόμενος μηδ' ὁτιοῦν τοῖς πάθεσι χαριζόμενος, ἀμεταστάτῳ ᾗ πέφυκεν τὸ δίκαιον πορεύεσθαι βαδίζων, πεπεισμένος εὖ μάλα παγκάλως διοικεῖσθαι τὰ πάντα καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀεὶ τὴν προκοπὴν προ-10ιέναι ταῖς ἀρετὴν ἑλομέναις ψυχαῖς ἔστ' ἂν ἐπ' αὐτὸ ἀφίκωνται τὸ ἀγαθὸν, ἐπὶ προθύροις ὡς εἰπεῖν τοῦ πατρὸς προσεχεῖς τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ γενόμεναι. οὗτος ὑμῖν ὁ γνωστικὸς ὁ πιστὸς, ὁ πεπεισμένος ἄριστα διοικεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν κόσμον. ἀμέλει πᾶ-15σιν εὐαρεστεῖται τοῖς συμβαίνουσιν.

§. 46. Εὐλόγως οὖν οὐδὲν ἐπιζητεῖ τῶν κατὰ τὸν βίον εἰς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν οὐδ' ὁτιοῦν πεπεισμένος ὡς ὁ τὰ πάντα εἰδὼς θεὸς ὅ τι ἂν συμφέρῃ καὶ οὐκ αἰτουμένοις τοῖς ἀγαθοῖς χορηγεῖ. καθάπερ 20γὰρ οἶμαι τῷ τεχνικῷ τεχνικῶς καὶ τῷ ἐθνικῷ ἐθνικῶς, οὕτω καὶ τῷ γνωστικῷ γνωστικῶς ἕκαστα ἀποδίδοται. καὶ ὁ μὲν ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων τὴν πίστιν, ὁ δὲ P. εἰς γνῶσιν ἐπαναβαίνων τῆς ἀγάπης τὴν τελειότητα 859. αἰτήσεται. κορυφαῖος δ' ἤδη ὁ γνωστικὸς θεωρίαν Pott. 25εὔχεται αὔξειν τε καὶ παραμένειν καθάπερ ὁ κοινὸς ἄνθρωπος τὸ συνεχὲς ὑγιαίνειν. καὶ μὴν μηδὲ ἀποπεσεῖν ποτὲ τῆς ἀρετῆς αἰτήσεται συνεργῶν μάλιστα πρὸς τὸ ἄπτωτος διαγενέσθαι. οἶδεν γὰρ καὶ τῶν ἀγγέλων τινὰς ὑπὸ ῥᾳθυμίας ὀλισθήσαντας αὖθις 30χαμαὶ μηδέπω τέλεον. εἰς τὴν μίαν ἐκείνην ἕξιν ἐκ τῆς εἰς τὴν διπλόην ἐπιτηδειότητος ἐκθλίψαντας ἑαυτούς. τῷ δὲ ἐνθένδε εἰς γνώσεως ἀκρότητα καὶ τὸ ἐπαναβεβηκὸς ὕψος ἀνδρὸς ἐντελοῦς γεγυμνασμένῳ προόδου τὰ κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἅπαντα 35ἀμεταπτώτως βιοῦν ἑλομένῳ καὶ ἀσκοῦντι διὰ τὴν τῆς γνώμης πάντοθεν μονότονον ἑδραιότητα, ὅσοις

δὲ βρίθουσά τις ἔτι ὑπολείπεται γωνία κάτω ῥέπουσα καὶ κατασπᾶται τὸ διὰ τῆς πίστεως ἀναγόμενον. τῷ ἄρα ἀναπόβλητον τὴν ἀρετὴν ἀσκήσει γνωστικῇ πεποιημένῳ φυσιοῦται ἡ ἕξις, καὶ καθάπερ τῷ λί-
5θῳ τὸ βάρος, οὕτως τοῦδε ἡ ἐπιστήμη ἀναπόβλητος οὐκ ἀκουσίως, ἀλλ' ἑκουσίως, δυνάμει λογικῇ καὶ γνωστικῇ καὶ προνοητικῇ καθίσταται.

§. 47. Ἐπὶ δὲ τὸ μὴ ἀποβληθῆναι δι' εὐλαβείας ἀναπόβλητον γίνεται, τῆς μὲν εὐλαβείας πρὸς
10τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, τῆς δὲ εὐλογιστίας πρὸς τὸ ἀναπόβλητον τῆς ἀρετῆς ἀνθέξεται. ἡ γνῶσις δὲ ἔοικεν τὴν εὐλογιστίαν παρέχειν διορᾶν διδάσκουσα τὰ βοηθεῖν πρὸς τὴν παραμονὴν τῆς ἀρετῆς δυνάμενα. μέγιστον ἄρα ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ. διὸ καὶ ταύτῃ
15σώζεται τὸ ἀναπόβλητον τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ ἐγνωκὼς τὸν θεὸν ὅσιος καὶ εὐσεβής. μόνος ἄρα ὁ γνωστικὸς εὐσεβὴς ἡμῖν εἶναι δέδεικται. οὗτος χαίρει μὲν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς, γέγηθεν δὲ ἐπὶ τοῖς ἐπηγγελμένοις, ὡς ἤδη παροῦσιν. οὐ γὰρ λέληθεν αὐ-
20τὸν ὡς ἂν ἀπόντα ἔτι δι' ὧν ἔγνω φθάσας οἷά ἐστιν. τῇ γνώσει οὖν πεπεισμένος καὶ ὡς ἔστιν ἕκαστον τῶν μελλόντων κέκτηται τοῦτο. τὸ γὰρ ἐνδεὲς καὶ ἐπιδεὲς πρὸς τὸ ἐπιβάλλον μετρεῖται. εἰ γοῦν σοφίαν κέκτηται καὶ θεῖον ἡ σοφία ὁ ἀνενδεοῦς με-
25τέχων ἀνενδεὴς εἴη ἄν. οὐ γὰρ ἡ τῆς σοφίας μετάδοσις κινούντων καὶ ἰσχόντων ἀλλήλους τῆς τε ἐνεργείας καὶ τοῦ μετίσχοντος γίνεται οὐδὲ ἀφαιρουμένου τινὸς οὐδὲ ἐνδεοῦς γινομένου. ἀμείωτος δ' οὖν ἡ ἐνέργεια δι' αὐτῆς τῆς μεταδόσεως δείκνυται. P.
30οὕτως οὖν πάντα ἔχει τὰ ἀγαθὰ ὁ γνωστικὸς ἡμῖν 860.
κατὰ τὴν δύναμιν, οὐδέπω δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἐπεὶ κἂν ἀμετάθετος ἦν κατὰ τὰς ὀφειλομένας ἐνθέους προκοπάς τε καὶ διοικήσεις. Pott.

§. 48. Τούτῳ συλλαμβάνει καὶ ὁ θεὸς προσε-
35χεστέρᾳ τιμήσας ἐπισκοπῇ. ἢ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν χάριν καὶ εἰς τὴν τούτων κτῆσιν καὶ ὠφέ-

λειαν, μᾶλλον δὲ σωτηρίαν τὰ πάντα γέγονεν; οὔκουν ἀφέλοιτο τούτους τὰ δι' ἀρετὴν, δι' οὓς τὰ γεγονότα. δῆλον γὰρ ὡς τὴν φύσιν αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν P. προαίρεσιν τὴν ἁγίαν τιμώμενός τε καὶ τοῖς εὖ βιοῦν 309. ἐπανῃρημένοις ἰσχὺν πρὸς τὴν λοιπὴν σωτηρίαν ἐμ- Sylb. πνεῖ, τοῖς μὲν προτρέπων μόνον, τοῖς δὲ ἀξίοις γενομένοις ἐξ ἑαυτῶν καὶ συλλαμβανόμενος· ἐπιγεννηματικὸν γὰρ ἅπαν τῷ γνωστικῷ τὸ ἀγαθὸν, εἴ γε δὴ τὸ τέλος ἐστὶν αὐτῷ ἐπίστασθαι καὶ πράσσειν 10 ἐπιστημόνως ἕκαστον. ὡς δὲ ὁ ἰατρὸς ὑγείαν παρέχεται τοῖς συνεργοῦσι πρὸς ὑγείαν, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τὴν ἀΐδιον σωτηρίαν τοῖς συνεργοῦσι πρὸς γνῶσίν τε καὶ εὐπραγίαν, σὺν δὲ τῷ ποιεῖν ὄντων ἐφ' ἡμῖν ἃ προστάττουσιν αἱ ἐντολαὶ καὶ ἡ ἐπαγγελία 15 τελειοῦται. καί μοι δοκεῖ κἀκεῖνο καλῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησι λέγεσθαι· ἀθλητής τις οὐκ ἀγεννὴς ἐν τοῖς πάλαι πολλῷ τῷ χρόνῳ τὸ σωμάτιον εὖ μάλα πρὸς ἀνδρείαν ἀσκήσας εἰς Ὀλύμπι' ἀναβὰς εἰς τοῦ Πισαίου Διὸς τὸ ἄγαλμα ἀποβλέψας· εἰ πάντα, εἶ- 20 πεν, ὦ Ζεῦ δεόντως μοὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκεύασται, ἀπόδος φέρων δικαίως τὴν νίκην ἐμοί. ὧδε γὰρ καὶ τῷ γνωστικῷ ἀνεπιλήπτως καὶ εὐσυνειδήτως τὰ παρ' ἑαυτὸν πάντα ἐκπεπληρωκότι εἴς τε τὴν μάθησιν εἴς τε τὴν συνάσκησιν εἴς τε τὴν εὐ- 25 ποιίαν καὶ εἰς τὴν εὐαρέστησιν τῷ θεῷ τὸ πᾶν συναιρεῖται πρὸς τὴν τελειότητα τὴν σωτηρίαν. ταῦτ' οὖν ἀπαιτεῖται παρ' ἡμῶν τὰ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀνηκόντων παρόντων τε καὶ ἀπόντων αἵρεσίς τε καὶ πόθος καὶ κτῆσις καὶ χρῆσις καὶ 30 διαμονή.

§. 49. Διὸ καὶ ἄχραντον τὴν ψυχὴν ἔχειν χρὴ καὶ ἀμίαντον εἰλικρινῶς τὸν προσομιλοῦντα τῷ θεῷ, μάλιστα μὲν ἀγαθὸν τελέως ἑαυτὸν ἐξειργασμένον, εἰ δὲ μὴ, κἂν προκόπτοντα ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ ἐφιέ- 35 μενον αὐτῆς, τῶν δὲ τῆς κακίας ἔργων τέλεον ἀπεσπασμένον. ἀλλὰ καὶ τὰς εὐχὰς ἁπάσας ἐπιεικῶς

ἅμα καὶ μετ' ἐπιεικῶν ποιεῖσθαι πρέπον ἐστὶν, σφαλερὸν γὰρ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασι συνεπιγράφεσθαι. περὶ τούτων ἄρα ὁ γνωστικὸς καὶ συνεύξεται τοῖς καινότερον πεπιστευκόσι περὶ ὧν καὶ συμπράττειν 5καθήκει, ἅπας δὲ ὁ βίος αὐτοῦ πανήγυρις ἁγία. αὐτίκα θυσίαι μὲν αὐτῷ εὐχαί τε καὶ αἶνοι καὶ αἱ πρὸ τῆς ἑστιάσεως ἐντεύξεις τῶν γραφῶν, ψαλμοὶ P. δὲ καὶ ὕμνοι παρὰ τὴν ἑστίασιν πρό τε τῆς κοίτης, 861. ἀλλὰ καὶ νύκτωρ εὐχαὶ πάλιν. διὰ τούτων ἑαυτὸν Pott. 10ἑνοποιεῖ τῷ θείῳ χορῷ, ἐκ τῆς συνεχοῦς μνήμης εἰς ἀείμνηστον θεωρίαν ἐντεταγμένος. τί δ'; οὐ καὶ τὴν ἄλλην θυσίαν τὴν κατὰ τοὺς δεομένους ἐπίδοσιν καὶ δογμάτων καὶ χρημάτων γιγνώσκει; καὶ μάλα. ἀλλὰ τῇ διὰ στόματος εὐχῇ οὐ πολυλόγῳ 15χρῆται παρὰ τοῦ κυρίου καὶ ἃ χρὴ αἰτεῖσθαι μαθών. ἐν παντὶ τοίνυν τόπῳ, οὐχ ἄντικρυς δὲ οὐδὲ ἐμφανῶς τοῖς πολλοῖς εὔξεται, ὁ δὲ καὶ περιπάτῳ χρώμενος καὶ ὁμιλίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἀναγνώσει καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς κατὰ λόγον κατὰ πάντα τρόπον εὔ20χεται, κἂν ἐν αὐτῷ τῷ ταμιείῳ τῆς ψυχῆς ἐννοηθῇ μόνον καὶ ἀλαλήτοις στεναγμοῖς ἐπικαλέσηται τὸν πατέρα, ὁ δὲ ἐγγὺς καὶ ἔτι λαλοῦντος πάρεστιν. τριῶν δ' ὄντων πάσης πράξεως τελῶν διὰ μὲν τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον πάντα ἐνεργεῖ, τὸ δὲ ἐπι25τελεῖν διὰ τὸν δύσοιστον κοινὸν βίον διώκουσιν καταλιμπάνει.

Cap. VIII.

§. 50. Πολλοῦ γε δεῖ τὸν ἐν τοιαύτῃ εὐσεβείᾳ ἐξεταζόμενον πρόχειρον εἶναι περί τε τὸ ψεύσασθαι περί τε τὸ ὀμόσαι. ὅρκος μὲν γάρ ἐστιν ὁμολογία 30καθοριστικὴ μετὰ προσπαραλήψεως θείας. ὁ δὲ ἅπαξ πιστὸς πῶς ἂν ἑαυτὸν ἄπιστον παράσχοι, ὡς καὶ ὅρκου δεῖσθαι, οὐχὶ δὲ ἐμπέδως καὶ καθωρισμένως ὅρκον εἶναι τούτῳ τὸν βίον; ζῇ τε καὶ πολιτεύε-

ται καὶ τὸ πιστὸν τῆς ὁμολογίας ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἑδραίῳ δείκνυσι βίῳ τε καὶ λόγῳ. εἰ δὲ ἐν τῇ κρίσει τοῦ δρῶντος καὶ λαλοῦντος τὸ ἀδικεῖν, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ πάθει κεῖται τοῦ διακονουμένου οὔτε ψεύ-
5σεται οὔτε ἐπιορκήσει ὡς ἀδικῶν τὸ θεῖον, τοῦτο φύσει ἀβλαβὲς ὑπάρχειν εἰδώς, ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὸν πλησίον ψεύσεταί ἢ παραβήσεταί τι, ὃν γε ἀγαπᾶν μεμάθηκεν, κἂν μὴ συνήθης τυγχάνῃ. δι' ἑαυτὸν δὲ ἄρ' ἔτι μᾶλλον οὔτε ψεύσεται οὔτε ἐπιορκήσει,
10εἴ γε ἑκὼν οὐκ ἄν ποτε ἄδικος εἰς ἑαυτὸν εὑρεθείη. ἀλλ' οὐδὲ οἴεται ἐπὶ μὲν τῆς συγκαταθέσεως μόνον τὸ „ναὶ" *), ἐπὶ δὲ τῆς ἀρνήσεως τὸ „οὔ" **) προελόμενος τάσσειν ἐπίρρημα. ὀμνύναι γάρ ἐστι P. τὸ ὅρκον ἢ ὡς ἂν ὅρκον ἀπὸ διανοίας προσφέρε-862.
15σθαι παραστατικῶς. Pott.

§. 51. Ἀρκεῖ τοίνυν αὐτῷ ἤτοι τῇ συγκαταθέσει ἢ τῇ ἀρνήσει προσθεῖναι τὸ ἀληθῶς λέγω εἰς παράστασιν τῶν μὴ διορώντων αὐτοῦ τὸ βέβαιον τῆς ἀποκρίσεως. ἔχειν γὰρ οἶμαι χρὴ πρὸς μὲν τοὺς
20ἔξω τὸν βίον ἀξιόπιστον, ὡς μηδὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι, πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ τοὺς συνιέντας εὐγνωμωσύνην, ἥτις ἐστὶν ἑκούσιος δικαιοσύνη. αὐτίκα εὔορκος μὲν οὐ μὴν εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ὁ γνωστικὸς ὅ γε σπανίως ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ἀφικνούμενος, οὕτως μέν-
25τοι ὡς ἔφαμεν. καίτοι τὸ ἀληθεύειν κατὰ τὸν ὅρκον μετὰ συμφωνίας τῆς κατὰ τὸ ἀληθὲς γίνεται. τὸ εὐρεῖν οὖν συμβαίνει κατὰ τὴν κατόρθωσιν τὴν ἐν τοῖς καθήκουσιν. ποῦ τοίνυν ἔτι τοῦ ὅρκου χρεία τῷ κατὰ ἄκρον ἀληθείας βιοῦντι; ὁ μὲν οὖν μηδὲ
30ὀμνὺς πολλοῦ γε δεῖ ἐπιορκήσει, ὁ δὲ μηδὲν παραβαίνων τῶν κατὰ τὰς συνθήκας οὐδ' ἂν ὀμόσαι πώποτε, ὅπου γε τῆς τε παραβάσεως καὶ τῆς ἐπιτελέσεως ἐν τοῖς ἔργοις ἡ κύρωσις, ὥσπερ ἀμέλει τὸ ψεύδεσθαι καὶ τὸ ψευδορκεῖν, ἐν τῷ λέγειν καὶ τὸ ὀμνύναι παρὰ τὸ καθῆκον. ὁ δὲ δικαίως βιοὺς μη-

*) 1 Matth. 5, 38. **) Iacob. 5, 12.

δὲν παραβαίνων τῶν καθηκόντων, ἔνθα ἡ κρίσις ἡ
τῆς ἀληθείας ἐξετάζεται, τοῖς ἔργοις εὐορκεῖ. πα-
P. ρέλκει τοίνυν αὐτῷ τὸ κατὰ τὴν γλῶτταν μαρτύριον.
310. πεπεισμένος οὖν πάντη τὸν θεὸν εἶναι πάντοτε καὶ
Sylb αἰδούμενος μὴ ἀληθεύειν ἀνάξιόν τε αὐτοῦ καὶ
ψεύδεσθαι γινώσκων τῇ συνειδήσει τῇ θείᾳ καὶ
τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μόναις, καὶ ταύτῃ οὐ ψεύ-
δεται οὔτε παρὰ τὰς συνθήκας τι ποιεῖται, ταύτῃ
δὲ οὐδὲ ὄμνυσιν ὅρκον ἀπαιτηθεὶς οὐδὲ ἔξαρνός ποτε
10 γίνεται, ἵνα μὴ ψεύσηται κἂν ἐναποθνήσκῃ τοῖς
βασάνοις.

Cap. IX.

§. 52. Πλεῖον δέ τι καὶ μᾶλλον ἐπιτείνει το
γνωστικὸν ἀξίωμα ὁ τὴν προστασίαν τῆς τῶν ἑτέ-
ρων διδασκαλίας ἀναλαβὼν τοῦ μεγίστου ἐπὶ γῆς
15 ἀγαθοῦ τὴν οἰκονομίαν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἀναδεξά-
μενος, δι' ἧς πρὸς τὸ θεῖον συνάφειάν τε καὶ κοι-
νωνίαν ἐμμεσιτεύει. ὡς δὲ οἱ τὰ ἐπίγεια θρησκεύ-
οντες τοῖς ἀγάλμασι καθάπερ ἐπαΐουσι προσεύχονται
τὰς βεβαίας ἐπὶ τούτων τιθέμενοι συνθήκας, οὕτως
20 ἐπὶ τῶν ἐμψύχων ἀγαλμάτων τῶν ἀνθρώπων ἡ με-
γαλοπρέπεια τοῦ λόγου ἡ ἀληθὴς πρὸς τοῦ ἀξιοπί-
στου παραλαμβάνεται διδασκάλου καὶ ἡ εἰς τούτους
εὐεργεσία εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν κύριον, οὗ κατ'
εἰκόνα παιδεύων ὁ τῷ ὄντι ἄνθρωπος δημιουργεῖ καὶ P.
25 μεταρρυθμίζει καινίζων εἰς σωτηρίαν τὸν κατηχούμε- 863.
νον ἄνθρωπον, ὡς γὰρ τὸν σίδηρον Ἄρην προσαγο- Pott.
ρεύουσιν Ἕλληνες καὶ τὸν οἶνον Διόνυσον κατά τινα
ἀναφορὰν, οὕτως ὁ γνωστικὸς ἰδίαν σωτηρίαν ἡγού-
μενος τὴν τῶν πέλας ὠφέλειαν ἄγαλμα ἔμψυχον εἰ-
30 κότως ἂν τοῦ κυρίου λέγοιτο, οὐ κατὰ τὴν τῆς μορ-
φῆς ἰδιότητα, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς δυνάμεως σύμβολον
καὶ κατὰ τὸ τῆς κηρύξεως ὁμοίωμα.

§. 53. *Πᾶν ἄρα ὅτιπερ ἂν ἐν νῷ, τοῦτο καὶ ἐπὶ γλώσσης φέρει, πρὸς τοὺς ἐπαΐειν ἀξίους ἐκ τῆς συγκαταθέσεως καὶ ἀπὸ γνώμης λέγων ἅμα καὶ βίους. ἀληθῆ τε γὰρ φρονεῖ ἅμα καὶ ἀληθεύει, πλὴν εἰ μή* 5*ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται ἢ ψεῦδος ἐρεῖ κατὰ τοὺς σοφιστάς. αὐτίκα Τιμόθεον ὁ γενναῖος περιέτεμεν ἀπόστολος κεκραγὼς καὶ γράφων· „περιτομὴν" *) τὴν χειροποίητον οὐδὲν ὠφε*10*λεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀθρόως ἀποσπῶν τοῦ νόμου πρὸς τὴν ἐκ πίστεως τῆς καρδίας περιτομὴν ἀφηνιάζοντας ἔτι τοὺς ἀκροωμένους τῶν Ἑβραίων ἀπορρῆξαι τῆς συναγωγῆς ἀναγκάσῃ συμπεριφερόμενος Ἰουδαίοις „Ἰουδαῖος ἐγένετο, ἵνα πάντας κερδήσῃ" **). ὁ* 15*τοίνυν μέχρι τῆς συμπεριφορᾶς διὰ τὴν τῶν πέλας σωτηρίαν συγκαταβαίνων ψιλῆς διὰ τὴν τῶν δι' οὓς συμπεριφέρεται σωτηρίαν οὐδὲ μιᾶς ὑποκρίσεως διὰ τὸν ἐπηρτημένον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῶν ζηλούντων κίνδυνον μετέχων, οὗτος οὐδαμῶς ἀναγκάζεται,* 20*ἐπὶ δὲ τῶν πλησίον ὠφελείᾳ μόνῃ ποιήσει τινά, ἃ οὐκ ἂν προηγουμένως αὐτῷ πραχθείη, εἰ μὴ δι' ἐκείνους ποιοίη, οὗτος ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν γνωρίμων οὓς αὐτὸς ἐγέννησεν ἐν πίστει, εἰς ὑπόδειγμα τοῖς διαδέξασθαι τὴν ἄκραν* P. 864. 25*οἰκονομίαν τοῦ φιλανθρώπου καὶ φιλοθέου παιδευτοῖ δυναμένοις εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας τῶν* Pott. *λόγων εἰς ἐνέργειαν τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν κύριον· ἀδούλωτος οὗτος ἐν φόβῳ ἀληθὴς ἐν λόγῳ καρτερικὸς ἐνπόνῳ. μηδὲ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ ψεύ*30*δεσθαι θέλων ποτέ, κἂν τούτῳ τὸ ἀναμάρτητον πάντοτε κατορθῶν, ἐπεὶ τὸ ψεῦδος αὐτὸ ἅτε μετά τινος δόλου εἰρημένον οὐκ ἀργός ἐστι λόγος, ἀλλ' εἰς κακίαν ἐνεργεῖ.*

§. 54. *Πάντοθεν ἄρα μαρτυρεῖ τῇ ἀληθείᾳ*

---

*) Roman. 2, 25. Ephes. 2, 11. **) 1 Corinth. 9, 19 sq.

μόνος ὁ γνωστικὸς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. ἀεὶ γὰρ κατορθοῖ ἐν πᾶσι πάντως καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν πράξει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ. αὕτη μὲν οὖν ὡς ἐν ἐπιδρομῇ φάναι ἡ τοῦ Χριστιανοῦ θεοσέβεια. εἰ δὴ 5καθηκόντως ταῦτα ποιεῖ καὶ κατὰ λόγον τὸν ὀρθὸν, εὐσεβῶς ποιεῖ καὶ δικαίως. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μόνος ἂν εἴη τῷ ὄντι εὐσεβής τε καὶ δίκαιος καὶ θεοσεβὴς ὁ γνωστικός. οὐκ ἄρα ἄθεος ὁ Χριστιανός. τουτὶ γὰρ ἦν τὸ προκείμενον ἐπιδεῖξαι τοῖς φι-10λοσόφοις ὥστε οὐδὲν κακὸν ἢ αἰσχρὸν, ὅ ἐστιν ἄδικον, κατὰ μηδένα τρόπον ἐνεργήσει ποτέ. ἀκολούθως τοίνυν οὐδὲ ἀσεβεῖ, ἀλλ' ἢ μόνος τῷ ὄντι θεοσεβεῖ, ὁσίως καὶ προσηκόντως τὸν ὄντως ὄντα θεὸν πανηγεμόνα καὶ βασιλέα καὶ παντοκράτορα, κατὰ 15τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν ὁσίως προτρεπόμενος.

Cap. X.

§. 55. Ἔστιν γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡ γνῶσις τελείωσίς τις ἀνθρώπῳ, ὡς ἀνθρώπου, διὰ τῆς τῶν θείων ἐπιστήμης συμπληρουμένη, κατά τε τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον σύμφωνος καὶ ὁμό-20λογος ἑαυτῇ τε καὶ τῷ θείῳ λόγῳ. διὰ ταύτης γὰρ τελειοῦται ἡ πίστις ὡς τελείου τοῦ πιστοῦ ταύτῃ μόνως γιγνομένου. πίστις μὲν οὖν ἐνδιάθετόν τί ἐστιν ἀγαθὸν καὶ ἄνευ τοῦ ζητεῖν τὸν θεὸν ὁμολογοῦσα εἶναι τοῦτον καὶ δοξάζουσα ὡς ὄντα. ὅθεν χρὴ ἀπὸ 25ταύτης ἀναγόμενον τῆς πίστεως καὶ αὐξηθέντα ἐν αὐτῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τὴν περὶ αὐτοῦ κομίσασθαι ὡς οἷόν τέ ἐστιν γνῶσιν. γνῶσιν δὲ σοφίας τῆς κατὰ διδασκαλίαν ἐγγινομένης διαφέρειν φαμέν. ἡ μὲν γάρ τί ἐστι γνῶσις τοῦτο πάντως καὶ σοφία τυγχά-30νει, ἡ δέ τι σοφία οὐ πάντως γνῶσις. ἐν μόνῃ γὰρ τῇ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὸ τῆς σοφίας ὄνομα φαντάζεται, πλὴν ἀλλὰ τὸ μὴ διστάσαι περὶ θεοῦ, πιστεῦσαι δὲ θεμέλιος γνώσεως. ἄμφω δὲ ὁ Χριστὸς

ὅτε θεμέλιος ἥ τε ἐποιδοκομή, δι' οὗ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ τέλη. καὶ τὰ μὲν ἄκρα οὐ διδάσκεται ἥ τε ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, πίστις λέγω καὶ ἡ ἀγάπη· ἡ γνῶσις δὲ ἐκ παραδόσεως διαδιδομένη κατὰ χάριν θεοῦ, τοὺς ἀξίους P. 5σφᾶς ἑαυτοὺς τῆς διδασκαλίας παρεχομένους, οἷον 865. P. παρακαταθήκη ἐγχειρίζεται, ἀφ' ἧς τὸ τῆς ἀγάπης Pott. 311. ἀξίωμα ἐκλάμπει ἐκ φωτὸς εἰς φῶς. εἴρηται γὰρ Sylb. „τῷ ἔχοντι προστεθήσεται" *), τῇ μὲν πίστει ἡ γνῶσις, τῇ δὲ γνώσει ἡ ἀγάπη, τῇ ἀγάπῃ δὲ ἡ κλη-10ρονομία.

§. 56. Γίνεται δὲ τοῦτο, ὁπόταν τις κρεμασθῇ τοῦ κυρίου διά τε πίστεως διά τε γνώσεως διά τε ἀγάπης καὶ συναναβῇ αὐτῷ ἔνθα ἐστὶν ὁ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ ἀγάπης θεὸς καὶ φρουρός, ὅθεν 15ἐπὶ τέλει ἡ γνῶσις παραδίδοται τοῖς εἰς τοῦτο ἐπιτηδείοις καὶ ἐγκρίτοις διὰ τοῦ πλείονος παρασκευῆς καὶ προγυμνασίας δεῖσθαι καὶ πρὸς τὸ ἀκούειν τῶν λεγομένων, καὶ εἰς καταστολὴν βίου καὶ εἰς τὸ ἐπὶ πλέον τῆς κατὰ νόμον δικαιοσύνης κατ' ἐπίστασιν 20προεληλυθέναι. αὕτη πρὸς τέλος ἄγει τὸ ἀτελεύτητον καὶ τέλειον προδιδάσκουσα τὴν ἐσομένην ἡμῖν κατὰ θεὸν μετὰ θεῶν δίαιταν ἀπολυθέντων ἡμῶν κολάσεως καὶ τιμωρίας ἁπάσης, ἃς ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων εἰς παιδείαν ὑπομένομεν σωτήριον, μεθ' ἣν 25ἀπολύτρωσιν τὸ γέρας καὶ αἱ τιμαὶ τελειωθεῖσιν ἀποδίδονται πεπαυμένοις μὲν τῆς καθάρσεως, πεπαυμένοις δὲ καὶ λειτουργίας τῆς ἄλλης, κἂν ἁγία ᾖ καὶ ἐν ἁγίοις, ἔπειτα καθαροῖς τῇ καρδίᾳ γενομένοις κατὰ τὸ προσεχὲς τοῦ κυρίου προσμένει τῇ θεωρίᾳ 30τῇ ἀϊδίῳ ἀποκατάστασις, καὶ θεοὶ τὴν προσηγορίαν κέκληνται οἱ σύνθρονοι τῶν ἄλλων θεῶν τῶν ὑπὸ τῷ σωτῆρι πρώτων τεταγμένων γενησόμενοι. ταχεῖα τοίνυν εἰς κάθαρσιν ἡ γνῶσις καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον εὐπρόσδεκτον μεταβολήν.

---

*) Luc. 19, 26.

§. 57. Ὅθεν καὶ ῥᾳδίως εἰς τὸ συγγενὲς τῆς ψυχῆς θεῖόν τε καὶ ἅγιον μετοικίζει καὶ διά τινος οἰκείου φωτὸς διαβιβάζει τὰς προκοπὰς τὰς μυστικὰς τὸν ἄνθρωπον, ἄχρις ἂν εἰς τὸν κορυφαῖον ἀποκα-
5ταστήσῃ τῆς ἀναπαύσεως τόπον τὸν καθαρὸν τῇ καρδίᾳ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐπιστημονικῶς καὶ καταληπτικῶς τὸν θεὸν ἐποπτεύειν διδάξασα. ἐνταῦθα γάρ που τῆς γνωστικῆς ψυχῆς ἡ τελείωσις πάσης καθάρσεώς τε καὶ λειτουργίας ὑπερβᾶσαν σὺν
10τῷ κυρίῳ γίγνεσθαι, ὅπου ἐστὶν προσεχῶς ὑποτεταγμένη. ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις, ἡ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος P. διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ 866.
15πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ᾽ ἐπιστήμης καὶ Pott. καταληπτὸν παραπέμπουσα. καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἡ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν ὡς προεῖπον, δευτέρα δὲ ἡ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν, ἡ δὲ εἰς ἀγάπην περαιουμένη. ἐνθένδε ἤδη φίλον
20φίλῳ τὸ γιγνῶσκον τῷ γιγνωσκομένῳ παρίστησιν. καὶ τάχα ὁ τοιοῦτος ἐνθένδε ἤδη προλαβὼν ἔχει τὸ ἰσάγγελος εἶναι. μετὰ γοῦν τὴν ἐν σαρκὶ τελευταίαν ὑπεροχὴν ἀεὶ κατὰ τὸ προσῆκον ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλων εἰς τὴν πατρῴαν αὐλὴν ἐπὶ τὴν κυριακὴν
25ὄντως διὰ τῆς ἁγίας ἑβδομάδος ἐπείγεται μονήν, ἐσόμενος ὡς εἰπεῖν φῶς ἑστὼς καὶ μένον ἰδίως, πάντῃ πάντως ἄτρεπτον.

§. 58. Ὁ πρῶτος τῆς κυριακῆς ἐνεργείας τρόπος τῆς εἰρημένης ἡμῖν κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἀμοι-
30βῆς. δεῖγμα πολλῶν ὅσων μαρτυρίων ὄντων παραστήσομαι ἐν κεφαλαιωδῶς πρὸς τοῦ προφήτου Δαβὶδ ὧδέ πως εἰρημένον· „τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; ἀθῷος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ
35ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ οὐδὲ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ, οὗτος λήψεται εὐλο-

γίαν παρὰ κυρίου καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ. αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν κύριον, ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ". συντόμως οἶμαι τὸν γνωστικὸν ἐμήνυσεν ὁ προφήτης·
5 κατὰ παραδρομὴν ὡς ἔοικεν ἡμῖν θεὸν εἶναι τὸν σωτῆρα ἀπέδειξεν ὁ Δαβὶδ πρόσωπον αὐτὸν εἰπὼν τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ τὸν εὐαγγελισάμενον καὶ διδάξαντα περὶ τοῦ πνεύματος, διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος „χαρακτῆρα τῆς δόξης τοῦ πατρὸς" **) τὸν υἱὸν προσεῖ-
10 πεν τὸν τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ θεοῦ διδάξαντα καὶ χαρακτηρίσαντα ὅτι θεὸς καὶ πατὴρ εἷς καὶ μόνος ὁ παντοκράτωρ, „ὃν οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ" ***). ἕνα δὲ εἶναι τὸν θεὸν διὰ τῶν ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ Ἰα-
15 κὼβ μεμήνυται, ὃν μόνον ὄντα θεὸν πατέρα ἀγαθὸν χαρακτηρίζει ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ θεός. ἡ γενεὰ δὲ τῶν ζητούντων αὐτὸν τὸ γένος ἐστὶ τὸ ἐκλεκτὸν τὸ ζητητικὸν εἰς γνῶσιν.

§. 59. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολός φησιν·
20 „οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει ἢ ἐν γνώσει ἢ ἐν προφητείᾳ ἢ ἐν διδαχῇ" †). καίτοι πράσσεταί τινα καὶ πρὸς τῶν μὴ γνωστικῶν ὀρθῶς, ἀλλ' οὐ κατὰ λόγον οἷον ἐπὶ ἀνδρείας. ἔνιοι γὰρ ἐκ φύσεως θυμοειδεῖς γενόμενοι εἶτα ἄνευ τοῦ λόγου
25 τοῦτο θρέψαντες ἀλόγως ἐπὶ τὰ πολλὰ ὁρμῶσι καὶ ὅμοια τοῖς ἀνδρείοις δρῶσιν, ὥστε ἐνίοτε τὰ αὐτὰ κατορθοῦν οἷον βαναύσους ὑπομένειν εὐκόλως, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας τῷ γνωστικῷ οὔτε καὶ τὸ αὐτὸ προθέμενοι, οὐδ' ἂν τὸ σῶμα ἅπαν ἐπιδι-
30 δῶσιν. ἀγάπην γὰρ οὐκ ἔχουσι κατὰ τὸν ἀπόστολον τὴν διὰ τῆς γνώσεως γεννωμένην. πᾶσα οὖν ἡ διὰ τοῦ ἐπιστήμονος πρᾶξις εὐπραγία, ἡ δὲ διὰ τοῦ ἀνεπιστήμονος κακοπραγία, κἂν ἔνστασιν σώζῃ, ἐπεὶ μὴ

P. 867. Pott.

*) Psalm. 34, 3—6. **) Hebr. 1, 3.
***) Matth. 11, 27. †) 1 Corinth. 14, 6.

ἐκ λογισμοῦ ἀνδρίζεται μηδὲ ἐπί τι χρήσιμον τῶν ἐπὶ ἀρετὴν καὶ ἀπὸ ἀρετῆς καταστρεφόντων τὴν πρᾶξιν κατευθύνει. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ὥστε καὶ ἐπὶ θεοσεβείας ἀνάλογον. οὐ
P. μόνον τοίνυν τοιοῦτος ἡμῖν κατὰ τὴν ὁσιότητα ὁ
312. γνωστικὸς, ἀκόλουθα δὲ τῇ ἐπιστημονικῇ θεοσεβείᾳ
Sylb. καὶ τὰ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν ἐπαγγέλματα. τὸν βίον γὰρ τοῦ γνωστικοῦ διαγράφειν ἡμῖν πρόκειται τὰ νῦν, οὐχὶ τὴν τῶν δογμάτων θεωρίαν παρατί-
10θεσθαι, ἣν ὕστερον κατὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καιρὸν ἐκθησόμεθα σώζοντες ἅμα καὶ τὴν ἀκολουθίαν.

Cap. XI.

§. 60. Περὶ μὲν οὖν τῶν ὅλων ἀληθῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς διείληφεν, ὡς ἂν θείαν χωρήσας διδασκαλίαν. ἀρξάμενος γοῦν ἐκ τοῦ θαυμάζειν
15τὴν κτίσιν δεῖγμα τοῦ δύνασθαι λαβεῖν τὴν γνῶσιν κομίζων οἴκοθεν πρόθυμος μαθητὴς τοῦ κυρίου γίνεται, εὐθέως δὲ ἀκούσας θεόν τε καὶ πρόνοιαν ἐπίστευσεν ἐξ ὧν ἐθαύμασεν. ἐνθένδε οὖν ὁρμώμενος ἐκ παντὸς τρόπου συνεργεῖ πρὸς τὴν μά-
20θησιν πάντ' ἐκεῖνα ποιῶν, δι' ὧν λαβεῖν δυνήσεται τὴν γνῶσιν ὧν ποθεῖ. πόθος δὲ κατὰ προκοπὴν πίστεως ἅμα ζητήσει κραθεὶς συνίσταται, τὸ δ' ἐστὶν, ἄξιον γενέσθαι τῆς τοσαύτης καὶ τηλικαύτης θεωρίας. οὕτως γεύσεται τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ ὁ γνωστικός.
25οὐ γὰρ τὰς ἀκοὰς, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν παρίστησι τοῖς ὑπὸ τῶν λεγομένων δηλουμένοις πράγμασιν. οὐσίας τοίνυν καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ παραλαβὼν διὰ τῶν λόγων εἰκότως καὶ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὰ δέοντα ἄγει, P.
τὸ „μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς" *) ἰδίως ἐκλαμ- 868.
30βάνων ὡς εἴρηται τῷ γνωστικῷ, οὐχ ὡς παρὰ τοῖς Pott.
ἄλλοις ὑπείληπται.

§. 61. Πρόσεισιν οὖν ἐγγυμναζόμενος τῇ ἐπι-

*) Exod. 20, 13. 13.

στημονικῇ θεωρίᾳ εἰς τὸ ἐναγωνίσασθαι τοῖς καθολικώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον εἰρημένοις, εἰδὼς εὖ μάλα ὅτι „ὁ 'διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν" *) κατὰ τὸν προφήτην κύριός ἐστιν διὰ στόματος ἀν-
5θρωπίνου κύριος ἐνεργῶν, ταύτῃ καὶ σάρκα ἀνείληφεν. εἰκότως οὖν οὐδέποτε τὸ ἡδὺ πρὸ τοῦ συμφέροντος αἱρεῖται, οὐδ' ἂν προκαλῆται αὐτὸν κατά τινα περίστασιν προκαταληφθέντα ἑταιρικῶς ἐκβιαζομένη ὡραία γυνή, ἐπεὶ μηδὲ τὸν Ἰωσὴφ παράγειν
10τῆς ἐνστάσεως ἴσχυσεν ἡ τοῦ δεσπότου γυνή, ἀπεδύσατο δὲ αὐτῇ πρὸς βίαν κατεχούσῃ τὸν χιτῶνα, γυμνὸς μὲν τῆς ἁμαρτίας γενόμενος, τὸ κόσμιον δὲ τοῦ ἤθους περιβαλλόμενος. εἰ γὰρ καὶ οἱ τοῦ δεσπότου ὀφθαλμοὶ οὐχ ἑώρων, τοῦ Αἰγυπτίου λέγω,
15τὸν Ἰωσήφ, ἀλλ' οἵ γε τοῦ παντοκράτορος ἐπεσκόπουν. ἡμεῖς μὲν γὰρ τῆς φωνῆς ἀκούομεν καὶ τὰ σώματα θεωροῦμεν, ὁ θεὸς δὲ τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οὗ φέρεται τὸ φωνεῖν καὶ βλέπειν, ἐξετάζει. ἀκολούθως ἄρα κἂν νόσος ἐπίῃ καί τι τῶν περιστατικῶν
20τῷ γνωστικῷ καὶ δὴ μάλιστα ὁ φοβερώτατος θάνατος ἄτρεπτος μένει κατὰ τὴν ψυχήν, πάντα εἰδὼς τὰ τοιαῦτα κτίσεως ἀνάγκην εἶναι, ἀλλὰ καὶ οὕτως δυνάμει τοῦ θεοῦ φάρμακον γίνεσθαι σωτηρίας διὰ παιδείας τοὺς ἀπηνέστερον μεταρρυθμιζομένος εὐεργε-
25τοῦντα πρὸς τῆς ἀγαθῆς ὄντως κατ' ἀξίαν μεριζόμενα προνοίας.

§. 62. Χρώμενος τοίνυν τοῖς κτιστοῖς ὁπόταν ἐρεῖ λόγος, εἰς ὅσον ἐρεῖ, κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν κτίσαντα εὐχαριστίαν καὶ τῆς ἀπολαύσεως κύριος κα-
30θίσταται. οὐ μνησικακεῖ ποτέ, οὐ χαλεπαίνει οὐδενὶ κἂν μίσους ἄξιος τυγχάνῃ ἐφ' οἷς διαπράττεται. σέβει μὲν γὰρ τὸν ποιητήν, ἀγαπᾷ δὲ τὸν κοινωνὸν τοῦ βίου οἰκτείρων καὶ ὑπερευχόμενος αὐτοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ συμπάσχει τῷ σώματι-

*) Psalm. 44, 10.

τῷ φύσει παθητῷ ἐνδεδεμένος, ἀλλ' οὐ πρωτοπαθεῖ κατὰ τὸ πάθος, κατὰ γοῦν τὰς ἀκουσίους περιστάσεις ἀνάγων ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν πόνων ἐπὶ τὰ οἰκεῖα οὐ συναποφέρεται τοῖς ἀλλοτρίοις αὐτοῦ, συμ-
5περιφέρεται δὲ τοῖς ἀναγκαίοις αὐτοῦ μόνον εἰς ὅσον ἀβλαβὴς τηρεῖται ἡ ψυχή. οὐ γάρ που ἐν ὑπολήψει, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ δοκεῖν πιστὸς εἶναι βούλεται, γνώσει δὲ καὶ ἀληθείᾳ, ὅ ἐστιν ἔργῳ βεβαίῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐνεργῷ. οὐκοῦν οὐ μόνον ἐπαινεῖ τὰ καλά,
10ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βιάζεται εἶναι καλὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ δούλου μεταβαίνων δι' ἀγάπης εἰς φίλον διὰ τὸ τέλεον τῆς ἕξεως, ὃ ἐκ μαθήσεως τῆς ἀληθοῦς καὶ συνασκήσεως πολλῆς καθαρῶς ἐκτήσατο. P. 869. Pott.

§. 63. Ὡς ἂν οὖν ἐπ' ἄκρον γνώσεως ἥκειν
15βιαζόμενος τῷ ἤθει κεκοσμημένος τῷ σχήματι κατεσταλμένος πάντα ἐκεῖνα ἔχων ὅσα πλεονεκτήματά ἐστιν τοῦ κατ' ἀλήθειαν γνωστικοῦ εἰς τὰς εἰκόνας ἀφορῶν τὰς καλάς, πολλοὺς μὲν τοὺς κατωρθωκότας πρὸ αὐτοῦ πατριάρχας, παμπόλλους δὲ προφή-
20τας, ἀπείρους δ' ὅσους ἡμῖν ἀριθμῷ λογιζόμενος ἀγγέλους καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι κύριον τὸν διδάξαντα καὶ παραστήσαντα δυνατὸν εἶναι τὸν κορυφαῖον ἐκεῖνον κτήσασθαι βίον, διὰ τοῦτο τὰ πρόχειρα πάντα τοῦ κόσμου καλὰ οὐκ ἁρπάζει, ἵνα μὴ καταμείνῃ χαμαί,
25ἀλλὰ τὰ ἐλπιζόμενα, μᾶλλον δὲ τὰ ἐγνωσμένα ἤδη, εἰς κατάληψιν δὲ ἐλπιζόμενα. ταύτῃ ἄρα τοὺς πόνους καὶ τὰς βασάνους καὶ τὰς θλίψεις, οὐχ ὡς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις οἱ ἀνδρεῖοι, ἐλπίδι τοῦ παύσασθαι μὲν τὰ ἐνεστῶτα ἀλγεινά, αὖθις δὲ τῶν
30ἡδέων μετασχεῖν, ὑπομένει, ἀλλ' ἡ γνῶσις αὐτῷ πεῖσμα βεβαιότατον ἐνεγέννησεν τῆς τῶν μελλόντων ἐλπίδων ἀπολήψεως. διόπερ οὐ μόνον τῶν ἐνταῦθα κολάσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδέων ἁπάντων καταφρονεῖ. φασὶ γοῦν τὸν μακάριον Πέτρον θεασάμενον
35τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀγομένην τὴν ἐπὶ θάνατον ἡσθῆναι μὲν τῆς κλήσεως χάριν καὶ τῆς εἰς οἶκον ἀνακο-

μιδῆς, ἐπιφωνῆσαι δὲ εὖ μάλα προτρεπτικῶς τε καὶ παρακλητικῶς ἐξ ὀνόματος προσειπόντα· „μεμνήσθω αὐτῇ τοῦ κυρίου".

§. 64. Τοιοῦτος ἦν ὁ τῶν μακαρίων γάμος, 5καὶ ἡ μέχρι τῶν φιλτάτων τελεία διάθεσις. ταύτῃ P. καὶ ὁ ἀπόστολος· „ὁ γαμῶν", φησὶν, „ὡς μὴ γα-313. μῶν" *), ἀπροσπαθῆ τὸν γάμον ἀξιῶν εἶναι καὶ Sylb. ἀπερίσπαστον τῆς πρὸς τὸν κύριον ἀγάπης, ἧς ἔχεσθαι ἀποδημοῦσῃ τοῦ βίου πρὸς τὸν κύριον 10τῇ γυναικὶ ὁ τῷ ὄντι ἀνὴρ παρῄνεσεν. ἆρ' οὐ πρόδηλος ἦν ἡ πίστις αὐτοῖς τῆς μετὰ θάνατον ἐλπίδος τοῖς καὶ ἐν αὐταῖς τῶν κολάσεων ταῖς ἀκμαῖς εὐχαριστοῦσι τῷ θεῷ; βεβαίαν γὰρ οἶμαι τὴν πίστιν ἐκέκτηντο, ᾗ κατηκολούθουν πισταὶ καὶ ἐνέργειαι. 15ἔστιν οὖν ἐν πάσῃ περιστάσει ἐρρωμένη τοῦ γνωστικοῦ ἡ ψυχὴ, οἷον ἀθλητοῦ τὸ σῶμα ἐν ἄκρᾳ εὐεξίᾳ καὶ ῥώμῃ καθεστηκυῖα. εὔβουλος μὲν γὰρ ὑπάρχει περὶ τὰ ἀνθρώπων τῷ δικαίῳ τὸ πρακτέον γνωματεύουσα τὰς ἀρχὰς θεόθεν ἄνωθεν καὶ πρὸς 20τὴν θείαν ἐξομοίωσιν πρᾳότητα ἡδονῶν καὶ λυπῶν P. σωματικῶν περιπεποιημένη, κατεξανίσταται δὲ τῶν 870. φόβων εὐθάρσως καὶ πεποιθὼς τῷ θεῷ. ἀτέχνως Pott. οὖν ἐπίγειος εἰκὼν θείας δυνάμεως ἡ γνωστικὴ ψυχὴ τελείᾳ ἀρετῇ κεκοσμημένη ἐκ πάντων ἅμα τού-25των φύσεως ἀσκήσεως λόγου συνηυξημένου. τοῦτο τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς νεὼς γίνεται τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅταν διάθεσιν ὁμολογουμένην τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ πάντα κτήσηται τὸν βίον.

§. 65. Ὁ τοιοῦτος ἄρα κατεξανίσταται παντὸς 30φόβου, παντὸς δεινοῦ, οὐ μόνον θανάτου, ἀλλὰ καὶ πενίας καὶ νόσου, ἀδοξίας τε καὶ τῶν ὅσα τούτοις συγγενῆ, ἀήττητον ἡδονῇ γενόμενος καὶ τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν κύριος. εὖ γὰρ οἶδεν τὰ ποιητέα καὶ μὴ ἐγκα-

*) 1 Corinth. 7, 29.

κῶς κατὰ κράτος τά τε τῷ ὄντι δεινὰ καὶ τὰ μή.
ὅθεν ἐπιστημόνως ὑφίσταται ἃ δεῖ καὶ προσήκειν
αὐτῷ ὁ λόγος ὑπαγορεύει, διακρίνων ἐπιστημόνως
τῷ ὄντι τὰ θαρραλέα, τουτέστι τὰ ἀγαθὰ, ἀπὸ
5τῶν φαινομένων καὶ τὰ φοβερὰ ἀπὸ τῶν δοκούντων,
οἷον θανάτου καὶ νόσου καὶ πενίας, ἅπερ δόξης μᾶλλον
ἢ ἀληθείας ἔχεται. οὗτος ὁ τῷ ὄντι ἀγαθὸς ἀνὴρ ὁ ἔξω
τῶν παθῶν κατὰ τὴν ἕξιν ἢ διάθεσιν τῆς ἐναρέτου ψυ-
χῆς ὑπερβὰς ὅλον τὸν ἐμπαθῆ βίον, τούτῳ πάντα εἰς
10ἑαυτὸν ἀνήρτηται πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτῆσιν. τὰ
μὲν γὰρ λεγόμενα τυχηρὰ δεινὰ ταῦτα τῷ σπουδαίῳ,
οὐ φοβερὰ, ὅτι μὴ κακὰ, τὰ δὲ τῷ ὄντι δεινὰ ἀλ-
λότρια Χριστιανοῦ τοῦ γνωστικοῦ ἐκ διαμέτρου χω-
ροῦντα τοῖς ἀγαθοῖς, ἐπειδὴ κακὰ καὶ ἀμήχανον
15ἅμα τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ πρὸς
τὸν αὐτὸν ἀπαντᾶν χρόνον. ἀμέμφως τοίνυν ὑπο-
κρινόμενος τὸ δρᾶμα τοῦ βίου, ὅπερ ἂν ὁ θεὸς ἀγω-
νίσασθαι παράσχῃ, τά τε πρακτέα τά τε ὑπομενε-
τέα γνωρίζει.

20 §. 66. Μή τι οὖν ἡ δι' ἄγνοιαν τῶν δεινῶν καὶ μὴ
δεινῶν συνίσταται ἡ δειλία. μόνος ἄρα θαρραλέος ὁ
γνωστικὸς τά τε ὄντα ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐσόμενα γνω-
ρίζων, συνεπιστάμενος δὲ τούτοις ὥσπερ ἔφην καὶ
τὰ μὴ τῷ ὄντι δεινὰ, ἐπεὶ μόνην κακίαν ἐχθρὰν
25οὖσαν εἰδὼς καὶ καθαιρετικὴν τῶν ἐπὶ τὴν γνῶσιν
προκοπτόντων, τοῖς ὅπλοις τοῦ κυρίου πεφραγμένος
καταπολεμεῖ ταύτης. οὐ γὰρ εἰ δι' ἀφροσύνην τι P.
συνίσταται καὶ διαβόλου ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ συν-871.
εργειαν, τοῦτ' εὐθέως διαβόλος ἡ ἀφροσύνη, ὅτι Pott.
30μηδεμία ἐνέργεια φρόνησις, ἕξις γὰρ ἡ φρόνησις,
οὐδεμία δὲ ἐνέργεια ἕξις. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἡ δι'
ἄγνοιαν συνισταμένη πρᾶξις, ἤδη ἄγνοια, ἀλλὰ κα-
κία μὲν δι' ἄγνοιαν, οὐ μὴν ἄγνοια, οὐδὲ γὰρ τὰ
πάθη, οὔτε τὰ ἁμαρτήματα κακίαι, καίτοι ἀπὸ
35κακίας φερόμενα. οὐδεὶς οὖν ἀλόγως ἀνδρεῖος γνω-
στικὸς, ἐπεὶ καὶ τοὺς παῖδας λεγέτω τις ἀνδρείους

ἀγνοίᾳ τῶν δεινῶν ὑφισταμένους τὰ φοβερὰ, ἅπτονται γοῦν οὕτως καὶ πυρὸς καὶ τὰ θηρία τὰ ὁμόσε ταῖς λόγχαις πορευόμενα ἀλόγως ὄντα ἀνδρεῖα ἐνάρετα λεγόντων, τάχα δ' οὗτοι καὶ τοὺς θαυματο-5ποιοὺς ἀνδρείους φήσαιεν εἰς τὰς μαχαίρας κυβιστῶντας ἐξ ἐμπειρίας τινὸς κακοτεχνοῦντας ἐπὶ λυπρῷ τῷ μισθῷ, ὁ δὲ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος προφανῆ τὸν κίνδυνον διὰ τὸν τῶν πολλῶν ζῆλον ἔχων εὐθάρσως πᾶν τὸ προσιὸν ἀναδέχεται, ταύτῃ τῶν ἄλλων λε-10γομένων μαρτύρων χωριζόμενος ᾗ οἱ μὲν ἀφορμὰς παρέχοντες σφίσιν αὐτοῖς, ἐπιρριπτοῦντες αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις οὐκ οἶδ' ὅπως; εὐστομεῖν γὰρ δίκαιον, οἱ δὲ περιστελλόμενοι κατὰ λόγον τὸν ὀρθὸν, ἔπειτα τῷ ὄντι καλέσαντος τοῦ θεοῦ προθύμως ἑαυτοὺς 15ἐπιδιδόντες καὶ τὴν κλῆσιν ἐκ τοῦ μηδὲν αὐτοῖς προπετὲς συνεγνωκέναι βεβαιοῦσιν καὶ τὸν ἄνδρα ἐν τῇ κατὰ ἀλήθειαν λογικῇ ἀνδρείᾳ ἐξετάζεσθαι παρέχονται.

§. 67. Οὔτ' οὖν φόβῳ τῶν μειζόνων δεινῶν 20τὰ ἐλάττω καθάπερ οἱ λοιποὶ ὑπομένοντες οὔτ' αὖ ψόγον τὸν ἀπὸ τῶν ὁμοτίμων καὶ ὁμογνωμόνων ὑφορώμενοι τῇ τῆς κλήσεως ἐμμένουσιν ὁμολογίᾳ, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην ἑκόντες πείθονται τῇ κλήσει μηδένα ἕτερον σκοπὸν ἑλόμενοι ἢ τὴν 25πρὸς τὸν θεὸν εὐαρέστησιν, οὐχὶ δὲ διὰ τὰ ἆθλα τῶν πόνων. οἱ μὲν γὰρ φιλοδοξίᾳ, οἱ δὲ εὐλαβείᾳ κολάσεως ἄλλης δριμυτέρας, οἱ δὲ διά τινας ἡδονὰς καὶ εὐφροσύνας τὰς μετὰ θάνατον ὑπομένοντες παῖδες ἐν πίστει, μακάριοι μὲν, οὐδέπω δὲ ἄνδρες ἐν 30ἀγάπῃ τῇ πρὸς τὸν θεὸν καθάπερ ὁ γνωστικὸς γεγονότες. εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ καθάπερ ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς γυμνικοῖς, οὕτως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν στέφανοι ἀνδρῶν τε καὶ παίδων, ἡ δὲ ἀγάπη αὐτὴ δι' αὑτὴν αἱρετὴ, οὐ δι' ἄλλο τι. σχεδὸν οὖν τῷ 35γνωστικῷ μετὰ γνώσεως ἡ τελειότης τῆς ἀνδρείας ἐκ τῆς τοῦ βίου συνασκήσεως αὔξεται μελετήσαντος

P. 872. Pott.

ἀεὶ τῶν παθῶν κρατεῖν. ἄφοβον οὖν καὶ ἀδεᾶ καὶ
πεποιθότα ἐπὶ κύριον ἡ ἀγάπη ἀλείφουσα καὶ γυ-
P. μνάσασα κατασκευάζει τὸν ἴδιον ἀθλητὴν, ὥσπερ
314. δικαιοσύνη τὸ διὰ παντὸς ἀληθεύειν αὐτῷ τοῦ βίου
Sylb. περιποιεῖ. δικαιοσύνης γὰρ ἦν ἐπιτομὴ φάναι·
„ἔσται ὑμῶν τὸ ναί ναί καὶ οὒ οὔ" *). ὁ δὲ αὐ-
τὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς σωφροσύνης. οὔτε γὰρ διὰ
φιλοτιμίαν, καθάπερ οἱ ἀθληταὶ στεφάνων καὶ εὐ-
δοξίας χάριν, οὔτ' αὖ διὰ φιλοχρηματίαν, ὥς τι-
10 νες προσποιοῦνται σωφρονεῖν, πάθει δεινῷ τὸ ἀγα-
θὸν μεταδιώκοντες, οὐ μὴν οὐδὲ διὰ φιλοσωματίαν
ὑγείας χάριν, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγροικίαν, ἐγκρατὴς
καὶ ἄγευστος ἡδονῶν, οὐδεὶς κατ' ἀλήθειαν σώ-
φρων. ἀμέλει γευσάμενοι τῶν ἡδονῶν οἱ τὸν ἐργά-
15 την τρίβοντες βίον, αὐτίκα μάλα καταγνύουσι τὸ ἀκαμ-
πὲς τῆς ἐγκρατείας εἰς τὰς ἡδονάς. τοιοῦτοι δὲ
καὶ οἱ νόμῳ καὶ φόβῳ κωλυόμενοι· καιροῦ γὰρ λα-
βόντες παρακλέπτουσι τὸν νόμον, ἀποδιδράσκοντες
τὰ καλά· ἡ δὲ δι' αὐτὴν αἱρετὴ σωφροσύνη κατὰ
20 τὴν γνῶσιν τελειουμένη ἀεί τε παραμένουσα κύριον
καὶ αὐτοκράτορα τὸν ἄνδρα κατασκευάζει, ὡς εἶναι
τὸν γνωστικὸν σώφρονα καὶ ἀπαθῆ ταῖς ἡδοναῖς τε
καὶ λύπαις ἄτεγκτον, ὥσπερ φασὶ τὸν ἀδάμαντα
τῷ πυρί.

25 §. 68. Τούτων οὖν αἰτία ἡ ἁγιωτάτη καὶ
κυριωτάτη πάσης ἐπιστήμης ἀγάπη· διὰ γὰρ τὴν
τοῦ ἀρίστου καὶ ἐξοχωτάτου θεραπείαν, ὃ δὴ τῷ
ἑνὶ χαρακτηρίζεται, φίλον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τὸν γνω-
στικὸν ἀπεργάζεται, „τέλειον" ὡς ἀληθῶς „ἄνδρα
30 εἰς μέτρον ἡλικίας" **) αὐξήσαντα. ἀλλὰ καὶ ἡ
ὁμόνοια ἡ περὶ ταυτὸ πρᾶγμα συγκατάθεσίς ἐστι,
τὸ δὲ ταυτὸν ἕν ἐστιν, ἥ τε φιλία δι' ὁμοιότητος
περαίνεται τῆς κοινότητος ἐν τῷ ἑνὶ κειμένης. ὁ
ἄρα γνωστικὸς τοῦ ἑνὸς ὄντως θεοῦ ἀγαπητικὸς

*) Matth. 5, 37. Iacob. 5, 12. **) Ephes. 4, 13.

ὑπάρχων, τέλειος ὄντως ἀνὴρ καὶ φίλος τοῦ θεοῦ, ἐν υἱοῦ καταλεγεὶς τάξει. ταυτὶ γὰρ ὀνόματα εὐ- P. γενείας καὶ γνώσεως καὶ τελειότητος κατὰ τὴν τοῦ 873. θεοῦ ἐποπτείαν, ἣν κορυφαιοτάτην προκοπὴν ἡ Pott.
5 γνωστικὴ ψυχὴ λαμβάνει, καθαρὰ τέλεον γενομένη, „πρόσωπον" φησὶ „πρὸς πρόσωπον" *) ὁρᾶν ἀϊδίως καταξιουμένη τὸν παντοκράτορα θεόν. πνευματικὴ γὰρ ὅλη γενομένη πρὸς τὸ συγγενὲς χωρήσασα ἐν πνευματικῇ τῇ ἐκκλησίᾳ μένει εἰς τὴν ἀνά-
10 παυσιν τοῦ θεοῦ.

Cap. XII.

§. 69. Ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ. οὕτω δὲ ἔχων ὁ γνωστικὸς πρός τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν πρός τε τοὺς πέλας, κἂν οἰκέτης ᾖ κἂν πολέμιος νόμῳ γενόμενος κἄν ὅστις οὖν, ἴσος καὶ ὅμοιος εὑρίσκεται.
15 οὐ γὰρ ὑπερορᾷ τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὸν θεῖον νόμον ὁμοπάτριον ὄντα καὶ ὁμομήτριον, ἀμέλει θλιβόμενον ἐπικουφίζει παραμυθίαις, παρορμήσεσι, ταῖς βιωτικαῖς χρείαις ἐπικουρῶν, διδοὺς τοῖς δεομένοις πᾶσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, δικαίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν, πρὸς
20 δὲ καὶ τῷ καταδιώκοντι καὶ μισοῦντι, εἰ τούτου δέοιτο, ὀλίγα φροντίζων τῶν λεγόντων διὰ φόβον αὐτῷ δεδωκέναι, εἰ μὴ διὰ φόβον, δι' ἐπικουρίαν δὲ τοῦτο ποιοίη. οἱ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ἀφιλάργυροι καὶ μισοπόνηροι, πόσῳ μᾶλλον πρὸς τοὺς οἰκείους
25 ἀγαπητικοί; ὁ τοιοῦτος ἐκ τούτου πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἀκριβῶς εἰδέναι καὶ ὅτῳ ἂν τις μάλιστα καὶ ὁπόσον καὶ ὁπότε καὶ ὅπως ἐπιδῷ. τίς δ' ἂν καὶ ἐχθρὸς εὐλόγως γένοιτο ἀνδρὸς οὐδὲ μίαν οὐδαμῶς παρέχοντος αἰτίαν ἔχθρας; καὶ μή τι καθάπερ ἐπὶ
30 τοῦ θεοῦ οὐδενὶ μὲν ἀντικεῖσθαι λέγομεν τὸν θεὸν

*) 1 Corinth. 13, 12.

οὐδὲ ἐχθρὸν εἶναί τινος, πάντων γὰρ κτίστης καὶ οὐδέν ἐστι τῶν ὑποστάντων ὃ μὴ θέλει, φαμὲν δ' αὐτῷ ἐχθροὺς εἶναι τοὺς ἀπειθεῖς καὶ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πορευομένους, οἷον τοὺς διεχθρεύον-
5τας αὐτοῦ τῇ διαθήκῃ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ γνωστικοῦ εὕροιμεν ἄν. αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδενὶ οὐδέποτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐχθρὸς ἂν γένοιτο, ἐχθροὶ δὲ εἶναι νοοῖντο αὐτῷ οἱ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τρεπόμενοι. ἄλλως τε κἂν ἡ ἕξις ἡ παρ' ἡμῖν με-
10ταδοτικὴ δικαιοσύνη λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' ἀξίαν διακριτικὴ πρὸς τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἐφ' ὧν καθήκει κατ' ἐπιστήμην γενέσθαι, ἀκροτάτης δικαιοσύνης εἶδος τυγχάνει. ἔστι μὲν οὖν ἃ καὶ κατὰ ἰδιωτισμὸν πρός τινων κατορθοῦνται, οἷον
15ἡδονῶν ἐγκράτεια, ὡς γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔκ τε τοῦ μὴ δύνασθαι τυχεῖν ὧν ὀρῷ τις καὶ ἐκ τοῦ πρὸς ἀνθρώπων φόβου, εἰσὶ δ' οἳ διὰ τὰς μείζονας ἡδονὰς ἀπέχονται τῶν ἐν τοῖς ποσὶν ἡδέων, οὕτως κἂν τῇ πίστει ἢ δι' ἐπαγγελίαν ἢ διὰ φόβον P.
20θεοῦ ἐγκρατεύονταί τινες. 864. Pott.

§. 70. Ἀλλ' ἔστι μὲν θεμέλιος γνώσεως ἡ τοιαύτη ἐγκράτεια καὶ προσαγωγή τις ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ἐπὶ τὸ τέλειον ὁρμή. „ἀρχὴ γὰρ σοφίας", φησί,
25„φόβος κυρίου" *). ὁ τέλειος δὲ δι' ἀγάπην πάντα στέγει, „πάντα ὑπομένει, οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ ἀρέσκων, ἀλλὰ θεῷ" **). καίτοι καὶ ὁ ἔπαινος ἕπεται αὐτῷ κατ' ἐπακολούθημα, οὐκ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὠφέλειαν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἐπαινούντων μίμησίν τε καὶ
30χρῆσιν. λέγεται καὶ κατ' ἄλλο σημαινόμενον ἐγκρατής, οὐχ ὁ τῶν παθῶν μόνον κρατῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἐγκρατὴς γενόμενος καὶ βεβαίως κτησάμενος τῆς ἐπιστήμης τὰ μεγαλεῖα, ἀφ' ὧν καρποφορεῖ τὰς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας. ταύτῃ οὐδέποτε

*) Prouerb. 1, 7. **) 1 Corinth. 13, 7. 2 Thess. 2, 4.

περιστάσεως γενομένης τῆς ἰδίας ἕξεως ὁ γνωστικὸς
ἐξίσταται. ἔμπεδος γὰρ καὶ ἀμετάβλητος ἡ τοῦ
ἀγαθοῦ ἐπιστημονικὴ κτῆσις ἐπιστήμη θείων καὶ
ἀνθρωπείων πραγμάτων ὑπάρχουσα. οὔ ποτε οὖν
5ἄγνοια γίνεται ἡ γνῶσις οὐδὲ μεταβάλλει τὸ ἀγαθὸν
εἰς κακόν, διὸ καὶ ἐσθίει καὶ πίνει καὶ γαμεῖ οὐ
προηγουμένως, ἀλλὰ ἀναγκαίως. τὸ γαμεῖν δὲ ἐὰν
ὁ λόγος ἔρῃ λέγω καὶ ὡς καθήκει. γενόμενος γὰρ
τέλειος εἰκόνας ἔχει τοὺς ἀποστόλους καὶ τῷ ὄντι
10ἀνὴρ οὐκ ἐν τῷ μονήρη ἐπανελέσθαι δείκνυται βίον,
P. ἀλλ' ἐκεῖνος ἄνδρας νικᾷ ὁ γάμῳ καὶ παιδοποιίᾳ
315. καὶ τῇ τοῦ οἴκου προνοίᾳ ἀνηδόνως τε καὶ ἀλυπή-
Sylb. τως ἐγγυμνησάμενος μετὰ τῆς τοῦ οἴκου κηδεμο-
νίας, ἀδιάστατος τῆς τοῦ θεοῦ γενόμενος ἀγάπης
15καὶ πάσης κατεξανιστάμενος πείρας τῆς διὰ τέκνων
καὶ γυναικὸς, οἰκετῶν τε καὶ κτημάτων προσφερο-
μένης. τῷ δὲ ἀοίκῳ τὰ πολλὰ εἶναι συμβέβηκεν
ἀπειράστῳ. μόνου γοῦν ἑαυτοῦ κηδόμενος ἡττᾶται
πρὸς τοῦ ἀπολειπομένου μὲν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σω-
20τηρίαν, περιττεύοντος δὲ ἐν τῇ κατὰ τὸν βίον οἰκο-
νομίᾳ, εἰκόνα ἀτέχνως σώζοντος ὀλίγην τῇ τῆς ἀλη-
θείας προνοίᾳ.

§. 71. Ἀλλ' ἡμῖν γε ὡς ἔνι μάλιστα προγυ-
μναστέον ποικίλως τὴν ψυχὴν, ἵνα εὐεργὸς γένηται
25πρὸς τὴν τῆς γνώσεως παραδοχήν. οὐχ ὁρᾶτε πῶς
μαλάσσεται κηρὸς καὶ καθαίρεται χαλκὸς ἵνα τὸν
ἐπιόντα χαρακτῆρα παραδέξηται; αὐτίκα ὡς ὁ θά-
νατος χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, οὕτως ἡ γνῶ-
σις, οἷον ὁ λογικὸς θάνατος, ἀπὸ τῶν παθῶν ἐπεί-
30γων καὶ χωρίζων τὴν ψυχὴν καὶ προάγων εἰς τὴν P.
τῆς εὐποιίας ζωὴν, ἵνα τότε εἴπῃ μετὰ παῤῥησίας 875.
πρὸς τὸν θεόν· ὡς θέλεις ζῶ. ὁ μὲν γὰρ ἀν- Pott.
θρώποις ἀρέσκειν προαιρούμενος θεῷ ἀρέσαι οὐ δύ-
ναται, ἐπεὶ μὴ τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ τὰ τέρποντα
35αἱροῦνται οἱ πολλοί. ἀρέσκων δέ τις τῷ θεῷ τοῖς
σπουδαίοις τῶν ἀνθρώπων εὐάρεστος κατ' ἐπακο-

λούθημα γίνεται. τερπνὰ τοίνυν τούτῳ πῶς ἔτι ἂν εἴη τὰ περὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ ἀφροδίσιον ἡδονήν; ὅπου γε καὶ λόγον φέροντά τινα ἡδονὴν καὶ κίνημα διανοίας καὶ ἐνέργημα τερπνὸν ὑφορᾶται. 5 „οὐδεὶς" γὰρ „δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, θεῷ καὶ μαμωνᾷ" *)· οὐ τὸ ἀργύριον λέγων φησὶ ψιλῶς οὕτως, ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀργυρίου εἰς τὰς ποικίλας ἡδονὰς χορηγίαν, τῷ ὄντι οὐχ οἷόν τε τὸν θεὸν ἐγνωκότα μεγαλοφρόνως καὶ ἀληθῶς ταῖς ἀν- 10τικειμέναις δουλεύειν ἡδοναῖς.

§. 72. Εἷς μὲν οὖν μόνος ὁ ἀνεπιθύμητος ἐξ ἀρχῆς ὁ κύριος ὁ φιλάνθρωπος ὁ καὶ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ὅσοι δὲ ἐξομοιοῦσθαι σπεύδουσι τῷ ὑπ' αὐτοῦ δεδομένῳ χαρακτῆρι ἀνεπιθύμητοι ἐξ ἀσκήσεως γενέσθαι βιάζον- 15ται. ὁ γὰρ ἐπιθυμήσας καὶ κατασχὼν ἑαυτοῦ καθάπερ ἡ χήρα διὰ σωφροσύνης αὖθις παρθένος. οὗτος μισθὸς γνώσεως τῷ σωτῆρι καὶ διδασκάλῳ, ὃν αὐτὸς ᾔτησεν τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς εὐποιίας δι' ὧν ἡ σωτηρία περιγίνεται. ὥσπερ 20οὖν οἱ τὰς τέχνας μεμαθηκότες, δι' ὧν ἐπαιδεύθησαν πορίζουσι τὰς τροφὰς, οὕτως ὁ γνωστικὸς δι' ὧν ἐπίσταται πορίζων τὴν ζωὴν σώζεται. ὁ γὰρ μὴ θελήσας τὸ τῆς ψυχῆς ἐκκόψαι πάθος ἑαυτὸν ἀπέκτεινεν. ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἀτροφία μὲν ἡ ἄγνοια τῆς 25ψυχῆς, τροφὴ δὲ ἡ γνῶσις. αὗται δέ εἰσιν αἱ γνωστικαὶ ψυχαὶ, ἃς ἀπείκασεν τὸ εὐαγγέλιον **) ταῖς ἡγιασμέναις παρθένοις ταῖς προσδεχομέναις τὸν κύριον. παρθένοι μὲν γὰρ ὡς κακῶν ἀπεσχημέναι, προσδεχόμεναι δὲ διὰ τὴν ἀγάπην τὸν κύριον, καὶ τὸ οἰκεῖον 30ἀνάπτουσαι φῶς εἰς τὴν τῶν πραγμάτων θεωρίαν φρόνιμοι ψυχαί· „ποθοῦμέν σε ὦ κύριε', λέγουσαι, „ἤδη ποτὲ ἀπολαβεῖν, ἀκολούθως οἷς ἐνετείλω ἐζήσαμεν μηδὲν τῶν παρηγγελμένων παραβεβηκυῖαι, διὸ καὶ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτοῦμεν, εὐχόμεθα δὲ τὰ

*) Matth. 6, 24. Luc. 16, 13. **) Cf. Matth. 25, 1 sqq.

ἐπιφημίζονται γὰρ ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Ἀφροδίτης. αὐτίκα νηστεύει κατὰ τὸν βίον φιλαργυρίας τε ὁμοῦ καὶ φιληδονίας, ἐξ ὧν αἱ πᾶσαι ἐκφύονται κακίαι, πορνείας γὰρ ἤδη πολλάκις τρεῖς τὰς ἀνωτάτω δια-5φορὰς παρεστήσαμεν κατὰ τὸν ἀπόστολον, φιληδονίαν, φιλαργυρίαν, εἰδωλολατρείαν.

§. 76. Νηστεύει τοίνυν καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπὸ τῶν πράξεων τῶν φαύλων καὶ κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου τελειότητα ἀπὸ τῶν ἐννοιῶν τῶν πονη-10ρῶν. τούτῳ καὶ οἱ πειρασμοὶ προσάγονται οὐκ εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν πέλας ὡς ἔφαμεν ὠφέλειαν, εἰ πεῖραν λαβὼν πόνων καὶ ἀλγηδόνων κατεφρόνησεν καὶ παρεπέμψατο. ὁ δ' αὐτὸς καὶ περὶ ἡδονῆς λόγος. μέγιστον γὰρ ἐν πείρᾳ γε-15νόμενος εἶτα ἀποσχέσθαι. τί γὰρ μέγα εἰ ἃ μὴ οἶδέν τις ἐγκρατεύοιτο; οὗτος ἐντολὴν τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διαπραξάμενος κυριακὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ποιεῖ, ὅταν ἀποβάλλῃ φαῦλον νόημα καὶ γνωστικὸν προσλάβῃ τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ κυρίου ἀνάστα-20σιν δοξάζων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιστημονικοῦ θεωρήματος κατάληψιν λάβῃ, τὸν κύριον ὁρᾶν νομίζει τὰς ὄψεις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὁρατὰ χειραγωγῶν, κἂν βλέπειν δοκῇ ἃ μὴ βλέπειν ἐθέλῃ, κολάζων τὸ ὁρατικὸν, ὅταν ἡδομένου ἑαυτοῦ κατὰ τὴν προσβολὴν P.
25τῆς ὄψεως συναίσθηται, ἐπεὶ τοῦτο μόνον ὁρᾶν βού-878.
λεται καὶ ἀκούειν ὃ προσῆκεν αὐτῷ. αὐτίκα τῶν Pott.
ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς θεωρῶν καὶ τῆς σαρκὸς τὸ κάλλος αὐτῇ βλέπει τῇ ψυχῇ τῇ μόνον τὸ καλὸν ἄνευ τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς ἐπισκοπεῖν εἰθισμένῃ.

30 §. 77. Ἀδελφοὶ δ' εἰσὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν κτίσιν τὴν ἐξειλεγμένην καὶ κατὰ τὴν ὁμοήθειαν καὶ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ὑπόστασιν τὰ αὐτὰ ποιοῦντες καὶ νοοῦντες καὶ λαλοῦντες ἐνεργήματα ἅγια καὶ καλὰ, ἃ ὁ κύριος αὐτοὺς ἠθέλησεν ἐκλεκτοὺς ὄντας φρονεῖν. πίστις μὲν 35γὰρ ἐν τῷ τὰ αὐτὰ αἱρεῖσθαι, γνῶσις δὲ ἐν τῷ τὰ αὐτὰ μεμαθηκέναι καὶ φρονεῖν, ἐλπὶς δὲ ἐν τῷ τὰ αὐτὰ

ποιεῖν. κἂν κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ βίου ὀλίγον τι τῆς ὥρας περὶ τὴν τροφὴν ἀσχοληθῇ, χρεωκοπεῖσθαι οἴεται περισπώμενος ὑπὸ τοῦ πράγματος. ταύτῃ οὐδὲ ὄναρ ποτὲ μὴ ἁρμόζον ἐκλεκτῷ βλέπει ἀτέ-5χνως. ξένος γὰρ καὶ παρεπίδημος ἐν τῷ βίῳ παντὶ πᾶς οὗτος, ὃς πόλιν οἰκῶν τῶν κατὰ τὴν πόλιν κατεφρόνησεν, παρ' ἄλλοις θαυμαζομένων καὶ καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ τῇ πόλει βιοῖ; ἵνα μὴ ὁ τόπος αὐτὸν ἀναγκάζῃ, ἀλλ' ἡ προαίρεσις δεικνύῃ δίκαιον.
10ὁ γνωστικὸς οὗτος συνελόντι εἰπεῖν τὴν ἀποστολικὴν ἀπουσίαν ἀνταναπληροῖ βιοὺς ὀρθῶς, γιγνώσκων ἀκριβῶς, ὠφελῶν τοὺς ἐπιτηδείους, τὰ ὄρη μεθιστὰς τῶν πλησίον καὶ τὰς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀνωμαλίας ἀποβάλλων. καίτοι ἕκαστος ἡμῶν αὐτοῦ τε ἀμπελὼν 15καὶ ἐργάτης, ὁ δὲ καὶ πράσσων τὰ ἄριστα λανθάνειν βούλεται τοὺς ἀνθρώπους τὸν κύριον ἅμα καὶ ἑαυτὸν πείθων, ὅτι κατὰ τὰς ἐντολὰς βιοῖ προκρίνων ταῦτα ἐξ ὧν εἶναι πεπίστευκεν· „ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τινὸς", φησίν, „ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ" *), 20αὐτὸς ἑαυτὸν μειονεκτεῖ πρὸς τὸ μὴ ὑπεριδεῖν ποτὲ ἐν θλίψει γενόμενον ἀδελφὸν διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ τελείωσιν, ἐὰν ἐπίστηται μάλιστα ῥᾷον ἑαυτὸν τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔνδειαν οἴσοντα.

§. 78. Ἡγεῖται γοῦν τὴν ἀλγηδόνα ἐκείνου ἴδιον 25ἄλγημα. κἂν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐνδείας παρεχόμενος δι' εὐποιίαν πάθῃ τι δύσκολον, οὐ δυσχεραίνει ἐπὶ τούτῳ, προσαύξει δὲ ἔτι μᾶλλον τὴν εὐεργεσίαν. ἔχει P. γὰρ ἄκρατον πίστιν τὴν περὶ τῶν πραγμάτων τὸ 879. εὐαγγέλιον δι' ἔργων καὶ θεωρίας ἐπαινῶν, καὶ δὴ Pott. 30οὐ τὸν ἔπαινον „παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ" **) καρποῦται, ἃ ἐδίδαξεν ὁ κύριος, ταῦτα ἐπιτελῶν. οὗτος περισπώμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐλπίδος, οὐ γεύεται τῶν ἐν κόσμῳ καλῶν, πάντων τῶν ἐνταῦθα καταμεγαλοφρονῶν, οἰκτείρων τοὺς μετὰ θά-

*) Matth. 6, 21. **) Roman. 2, 29.

νατον παιδευομένους διὰ τῆς κολάσεως ἀκουσίως ἐξ-
P. ομολογουμένους, εὐσυνείδητος πρὸς τὴν ἔξοδον καὶ
317. ἀεὶ ἕτοιμος ὤν, ὡς ἂν παρεπίδημος καὶ ξένος τῶν
Sylb. τῇδε κληρονομημάτων, μόνων τῶν ἰδίων μεμνημέ-
5 νος, τὰ δὲ ἐνταῦθα πάντα ἀλλότρια ἡγούμενος, οὐ
μόνον θαυμάζων τὰς τοῦ κυρίου ἐντολάς, ἀλλ' ὡς
ἔπος εἰπεῖν δι' αὐτῆς τῆς γνώσεως μέτοχος ὢν τῆς
θείας βουλήσεως οἰκεῖος ὄντως τοῦ κυρίου καὶ τῶν
ἐντολῶν ἐξειλεγμένος ὡς δίκαιος, ἡγεμονικὸς δὲ καὶ
10 βασιλικὸς ὡς ὁ γνωστικός, χρυσὸν μὲν πάντα τὸν
ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν καὶ βασιλείαν τὴν ἀπὸ περά-
των ἐπὶ πέρατα ὠκεανοῦ ὑπερορῶν ὡς μόνης τῆς
τοῦ κυρίου ἀντέχεσθαι θεραπείας, διὸ καὶ ἐσθίων
καὶ πίνων καὶ γαμῶν ἐὰν ὁ λόγος ἔρῃ, ἀλλὰ καὶ
15 ὀνείρους βλέπων τὰ ἅγια ποιεῖ καὶ νοεῖ, ταύτῃ κα-
θαρὸς εἰς εὐχὴν πάντοτε. ὁ δὲ καὶ μετ' ἀγγέλων
εὔχεται ὡς ἂν ἤδη καὶ ἰσάγγελος οὐδὲ ἔξω ποτὲ τῆς
ἁγίας φρουρᾶς γίνεται. κἂν μόνος εὔχηται, τὸν
τῶν ἁγίων χορὸν συνιστάμενον ἔχει. διττὴν οὗτος
20 οἶδε, καὶ τὴν μὲν τοῦ πιστεύοντος ἐνέργειαν, τὴν δὲ
τοῦ πιστευομένου τὴν κατ' ἀξίαν ὑπεροχήν, ἐπεὶ καὶ ἡ
δικαιοσύνη διπλῆ, ἡ μὲν δι' ἀγάπην, ἡ δὲ διὰ φόβον.

§. 79. Εἴρηται γοῦν· „ὁ φόβος τοῦ κυρίου
25 ἁγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος" *). οἱ γὰρ ἐκ
φόβου εἰς πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἐπιστρέφοντες εἰς
αἰῶνα διαμένουσιν. αὐτίκα ἀποχὴν κακῶν ἐργάζεται
ὁ φοβούμενος, ἀγαθοποιεῖν δὲ προτρέπει ἐποικοδο-
μοῦσα εἰς τὸ ἑκούσιον ἡ ἀγάπη, ἵνα τις ἀκούσῃ πα-
30 ρὰ τοῦ κυρίου, „οὐκ ἔτι ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φί-
λους λέγω" **), καὶ πεποιθὼς ἤδη προσίῃ ταῖς εὐχαῖς.
τὸ δὲ εἶδος αὐτῷ τῆς εὐχῆς εὐχαριστία ἐπί τε τοῖς
προγεγονόσιν ἐπί τε τοῖς ἐνεστῶσιν ἐπί τε τοῖς μέλ- P.
λουσιν, ὡς ἤδη διὰ τὴν πίστιν παροῦσιν. τού- 880.
του δὲ ἡγεῖται τὸ εἰληφέναι τὴν γνῶσιν, καὶ δὴ καὶ Pott.

---

*) Psalm. 19, 9. **) Ioann. 15, 14.

αἰτεῖται οὕτως ζῆσαι τὸν ὡρισμένον ἐν τῇ σαρκὶ βίον ὡς γνωστικὸς, ὡς ἄσαρκος, καὶ τυχεῖν μὲν τῶν ἀρίστων, φυγεῖν δὲ τὰ χείρονα. αἰτεῖται δὲ καὶ ἐπικουφισμὸν περὶ ὧν ἡμαρτήσαμεν ἡμεῖς
5καὶ ἐπιστροφὴν εἰς ἐπίγνωσιν, οὕτως ὀξέως ἑπόμενος τῷ καλοῦντι κατὰ τὴν ἔξοδον ὡς ἐκεῖνος καλεῖ προάγων ὡς εἰπεῖν διὰ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν σπεύδων ἐπὶ τὸ εὐχαριστῆσαι, κἀκεῖ σὺν Χριστῷ γενόμενος ἄξιον ἑαυτὸν παρασχὼν διὰ καθαρότητα κατὰ ἀνά-
10κρασιν ἔχειν τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ χορηγουμένην. οὐ γὰρ μετουσίᾳ θερμότητος θερμὸς οὐδὲ πυρὸς φωτεινὸς, ἀλλ' εἶναι ὅλος φῶς βούλεται. οὗτος οἶδεν ἀκριβῶς τὸ εἰρημένον. „ἐὰν μὴ μισήσητε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, πρὸς
15ἔτι δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν καὶ ἐὰν μὴ τὸ σημεῖον βαστάσητε" *). τάς τε γὰρ προσπαθείας τὰς σαρκικὰς πολὺ τῆς ἡδονῆς τὸ φίλτρον ἐχούσας μεμίσηκεν καὶ καταμεγαλοφρονεῖ πάντων τῶν εἰς δημιουργίαν καὶ τροφὴν τῆς σαρκὸς οἰκείων, ἀλλὰ καὶ
20τῆς σωματικῆς ψυχῆς κατεξανίσταται, στόμιον ἐμβαλὼν ἀφηνιάζοντι τῷ ἀλόγῳ πνεύματι, ὅτι „ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος" **). τὸ σημεῖον δὲ βαστάσαι τὸν θάνατόν ἐστιν περιφέρειν ἔτι ζῶντα πᾶσιν ἀποταξάμενον, ἐπεὶ μὴ ἴση ἐστὶν ἀγάπη τοῦ σπείραντος τὴν
25σάρκα καὶ τοῦ τὴν ψυχὴν εἰς ἐπιστήμην κτίσαντος.

§. 80. Οὗτος ἐν ἕξει γενόμενος εὐποιητικῇ θᾶττον τοῦ λέγειν καλῶς εὐεργετεῖ τὰ μὲν τῶν ἀδελφῶν ἁμαρτήματα μερίσασθαι εὐχόμενος εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν συγγενῶν, κοινωνεῖν
30δὲ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν προθυμούμενος τοῖς φιλτάτοις. αὐτοὶ δὲ οὕτω αὐτῷ οἱ φίλοι. αὔξων οὖν τὰ παρ' αὐτῷ κατατιθέμενα σπέρματα καθ' ἣν ἐνετείλατο κύριος γεωργίαν ἀναμάρτητος μὲν μένει, ἐγκρατὴς δὲ γίνεται καὶ μετὰ τῶν ὁμοίων διά-

*) Luc. 14, 26 sqq. **) Galat. 5, 17.

γει τῷ πνεύματι ἐν τοῖς χοροῖς τῶν ἁγίων κἂν ἐπὶ γῆς ἔτι κατέχηται, οὗτος δι' ὅλης ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγων καὶ ποιῶν τὰ προστάγματα τοῦ κυρίου ὑπερευφραίνεται οὐ πρωΐας μόνον ἀναστὰς καὶ μέσον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ περιπατῶν καὶ κοιμώμενος ἀμφιεννύμενός τε καὶ ἀποδυόμενος καὶ διδάσκει τὸν υἱόν, ἐὰν υἱὸς ᾖ τὸ γένος, ἀχώριστος ὢν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἐλπίδος, εὐχαριστῶν ἀεὶ τῷ θεῷ καθάπερ τὰ ζῶα τὰ δοξολόγα τὰ διὰ Ἡσαΐου ἀλληγο-
10ρούμενα, ὑπομονητικὸς πρὸς πᾶσαν πεῖραν. „ὁ κύ- P.
ριος", φησὶν, „ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο" *). τοι- 881.
οῦτος γὰρ καὶ ὁ Ἰὼβ, ὃς καὶ τοῦ ἀφαιρεθῆναι τὰ Pott.
ἐκτὸς σὺν καὶ τῇ τοῦ σώματος ὑγιείᾳ προσαπέθετο πάντα διὰ τῆς πρὸς τὸν κύριον ἀγάπης. „ἦν γὰρ",
15φησὶ, „δίκαιος, ὅσιος, ἀπεχόμενος ἀπὸ πάσης πονηρίας". τὸ δὲ ὅσιον τὰ πρὸς τὸν θεὸν δίκαια καὶ τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν μηνύει. ἃ δὴ ἐπιστάμενος γνωστικὸς ἦν, χρὴ γὰρ μήτε ἐὰν ἀγαθὰ ᾖ προστετηκέναι τούτοις ἀνθρωπίνοις οὖσι, μήτε αὖ ἐὰν κα-
20κὰ, ἀπεχθάνεσθαι αὐτοῖς, ἀλλὰ ἐπάνω εἶναι ἀμφοῖν τὰ μὲν πατοῦντα, τὰ δὲ τοῖς δεομένοις παραπέμποντα. ἀσφαλὴς δὲ ἐν συμπεριφορᾷ ὁ γνωστικὸς μὴ λάθῃ ἢ ἡ συμπεριφορὰ διάθεσις γένηται.

Cap. XIII.

§. 81. Οὐδέποτε τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτησάν-
25των μέμνηται, ἀλλὰ ἀφίησι. διὸ καὶ δικαίως εὔχεται, „ἄφες ἡμῖν", λέγων· „καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀφίεμεν" **)· ἓν γάρ ἐστι καὶ τοῦτο ὧν ὁ θεὸς βούλεται, μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, μηδένα μισεῖν, ἑνὸς γὰρ θελήματος ἔργον οἱ πάντες ἄνθρωποι. καὶ μή τι
30τὸν γνωστικὸν „τέλειον" εἶναι βουλόμενος ὁ σωτὴρ

*) Iesai. 6, 2. 3. Iob. 1, 21. **) Matth. 6, 12. Luc. 11, 4.

ἡμῶν, ὡς „τὸν οὐράνιον πατέρα" *), τουτέστιν ἑαυτὸν ὁ λέγων, „δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου φόβον κυρίου" **)· οὗ τῆς δι' ἀγγέλων βοηθείας ἐπιδεῆ ἔτι εἶναι βούλεται τοῦτον, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ἄξιον γενό-
5μενον λαμβάνειν καὶ τὴν φρουρὰν ἔχειν παρ' ἑαυ-
P. τοῦ διὰ τῆς εὐπειθείας. ὁ τοιοῦτος ἀπαιτεῖ παρὰ
318. κυρίου, οὐχὶ δὲ καὶ αἰτεῖ. καὶ ἐπὶ τῶν πενομένων
Sylb. ἀδελφῶν οὐκ αὐτὸς αἰτήσεται ὁ γνωστικός, οὐ χρημάτων περιουσίαν εἰς μετάδοσιν, ἐκείνοις δὲ ὧν
10δέονται χορηγίαν εὔξεται γενέσθαι. δίδωσι γὰρ οὕτως καὶ τὴν εὐχὴν τοῖς δεομένοις ὁ γνωστικὸς καὶ τῷ διὰ τῆς εὐχῆς ἀγνώστως ἅμα καὶ ἀτύφως παρέχεται. πενία μὲν οὖν πολλάκις καὶ νόσος καὶ τοιαῦται πεῖραι ἐπὶ νουθεσίᾳ προσφέρονται καὶ πρὸς
15διόρθωσιν τῶν παρεληλυθότων καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν μελλόντων. ὁ τοιοῦτος τὸν ἐπικουφισμὸν τούτοις αἰτούμενος ἅτε τὸ ἐξαίρετον τῆς γνώσεως ἔχων οὐ διὰ κενοδοξίαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ εἶναι γνωστικὸν αὐτὸς ἐργάζεται. τὴν εὐποιίαν ὄργανον γενόμενος P.
20τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος. 882.

§. 82. Λέγουσι δὲ ἐν ταῖς παραδόσεσι Ματ- Pott.
θίαν τὸν ἀπόστολον παρ' ἕκαστα εἰρηκέναι, ὅτι ἐὰν ἐκλεκτοῦ γείτων ἁμαρτήσῃ, ἥμαρτεν ὁ ἐκλεκτός· εἰ γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ἦγεν ὡς ὁ λόγος ὑπαγορεύει, κατη-
25δέσθη ἂν αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὁ γείτων εἰς τὸ μὴ ἁμαρτεῖν. τί τοίνυν περὶ αὐτοῦ τοῦ γνωστικοῦ φήσαιμεν; „ἢ οὐκ οἴδατε", φησὶν ὁ ἀπόστολος, „ὅτι ναός ἐστε τοῦ θεοῦ" ***); θεῖος ἄρα ὁ γνωστικὸς καὶ ἤδη ἅγιος θεοφορῶν καὶ θεοφορούμενος. αὐτί-
30κα τοῦ ἁμαρτῆσαι ἀλλότριον παριστᾶσα ἡ γραφὴ τοὺς μὲν παραπεσόντας τοῖς ἀλλοφύλοις πιπράσκει· „μὴ ἐμβλέψῃ δὲ πρὸς ἐπιθυμίαν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ" λέγουσα, ἄντικρυς ἀλλότριον καὶ παρὰ φύσιν τοῦ

---

*) Matth. 5, 48. **) Psalm. 34, 11.
***) Ioann. 1, 11. 1 Cor. 3, 16

ναοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ἁμαρτίαν λέγει. ναὸς δέ ἐστιν ὁ μὲν μέγας, ὡς ἡ ἐκκλησία, ὁ δὲ μικρὸς, ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸ σπέρμα σώζων τὸ Ἀβραάμ. οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμπο-5δὼν καταλιπὼν καὶ πᾶσαν τὴν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας καὶ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν
10ἄκρων ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μίξας οὖν „τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν" *) τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ πίστιν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. αἴσθεται γὰρ τῆς δωρεᾶς ἧς ἔλαβεν ἄξιος γενόμενος τοῦ τυχεῖν καὶ με-
15τατεθεὶς ἐκ δουλείας εἰς υἱοθεσίαν ἀνακόλουθα τῇ ἐπιστήμῃ μήτε μὴ γνοὺς τὸν θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθείς τε πρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τέλει πρὸς ἀξίαν τῆς χάριτος ἐνδεικνύμενος τὰ ἐνεργήματα. ἕπεται γὰρ τὰ ἔργα τῇ γνώσει ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά.

20 §. 83. Ἐπ' οὐδενὶ τοίνυν εἰκότως ταράσσεται τῶν συμβαινόντων οὐδὲ ὑποπτεύει τῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ τῷ συμφέροντι γινομένων, οὐδὲ αἰσχύνεται ἀποθανεῖν εὐσυνείδητος ὢν ταῖς ἐξουσίαις ὀφθῆναι, πάντας ὡς ἔπος εἰπεῖν τοὺς τῆς ψυχῆς ἀποκε-
25καθαρμένος σπίλους ὅ γε εὖ μάλα ἐπιστάμενος ἄμεινον αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον γενέσθαι. ὅθεν οὐδέποτε τὸ ἡδὺ καὶ τὸ συμφέρον προκρίνει τῆς οἰκονομίας, γυμνάζων ἑαυτὸν διὰ τῶν ἐντολῶν, ἵνα καὶ πρὸς τὸν κύριον εὐάρεστος ἐν πᾶσι γένηται καὶ πρὸς
30τὸν κόσμον ἐπαινετὸς, ἐπεὶ τὰ πάντα ἑνὸς τοῦ παντοκράτορος θεοῦ ἵσταται. „εἰς τὰ ἴδια", φησὶν, „ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο" **). διὸ καὶ κατὰ τὴν τῶν κοσμικῶν χρῆσιν οὐ μόνον εὐχαριστεῖ καὶ θαυμάζει τὴν κτίσιν, P. 883. Pott.

*) Matth. 10, 16. **) Ioann. 1, 11.

ἀλλὰ καὶ χρώμενος ὡς προσῆκεν ἐπαινεῖται, ἐπεὶ τὸ τέλος αὐτῷ δι' ἐνεργείας γνωστικῆς τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς εἰς θεωρίαν περαιοῦται. ἐνθένδε ἤδη δι' ἐπιστήμης τὰ ἐφόδια τῆς θεωρίας καρπούμενος με-5γαλοφρόνως τε τὸ τῆς γνώσεως ἀναδεξάμενος μέγεθος πρόεισιν ἐπὶ τὴν ἁγίαν τῆς μεταθέσεως ἀμοιβήν. ἀκήκοεν γὰρ τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος· „κυκλώσατε Σιὼν καὶ περιλάβετε αὐτὴν, διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς" *). αἰνίσσεται γάρ οἶμαι τοὺς ὑψη-10λῶς προσδεξαμένους τὸν λόγον ὑψηλοὺς ὡς πύργους ἔσεσθαι καὶ βεβαίως ἔν τε τῇ πίστει καὶ τῇ γνώσει στήσεσθαι.

Cap. XIV.

§. 84. *Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἔνι μάλιστα διὰ βραχυτάτων περὶ τοῦ γνωστικοῦ τοῖς Ἕλλησι σπερματικῶς εἰρήσθω, ἰστέον δὲ ὅτι ἐὰν ἕν τούτων ὁ πιστὸς* 15ᾖ καὶ δεύτερον κατορθώσῃ, ἀλλ' οὔ τί γε ἐν πᾶσιν, ἀλλ' οὐδὲ μὴν μετ' ἐπιστήμης τῆς ἄκρας καθάπερ ὁ γνωστικὸς, καὶ δὴ τῆς κατὰ τὸν γνωστικὸν ἡμῖν ὡς εἰπεῖν ἀπαθείας, καθ' ἣν ἡ τελείωσις τοῦ πι-20στοῦ "δι' ἀγάπης εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας προβαίνουσα ἀφικνεῖται" **), ἐξομοιουμένη θεῷ, ἰσάγγελος ἀληθῶς γενομένη. πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐκ γραφῆς μαρτύρια ἔπεισι παρατίθεσθαι, ἄμεινον δὲ οἶμαι ὑπερθέσθαι τὴν τοιαύτην φιλοτιμίαν διὰ 25τὸ μῆκος τοῦ λόγου τοῖς πονεῖν ἐθέλουσι καὶ προσεκπονεῖν τὰ δόγματα κατ' ἐκλογὴν τῶν γραφῶν ἐπιτρέψαντες. μιᾶς δ' οὖν διὰ βραχυτάτων ἐπιμνησθήσομαι, ὡς μὴ ἀνεπισημείωτον παραλιπεῖν τὸν τόπον. λέγει γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ τῇ πρὸς Κορίν-30θίους ἐπιστολῇ ὁ θεῖος ἀπόστολος· „τολμᾷ τις

*) Psalm. 48, 12. **) Ephes. 4, 13.

ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι" *) καὶ τὰ ἑξῆς. μεγίστης δ' οὔσης τῆς περικοπῆς ταῖς ἐπικαίροις 5τῶν ἀποστολικῶν συγχρώμενοι λέξεσι διὰ βραχυτάτων ἐξ ἐπιδρομῆς οἷον μεταφράζοντες τὴν ῥῆσιν τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ τοῦ ἀποστόλου παραστήσομεν, καθ' ἣν τοῦ γνωστικοῦ τὴν τελειότητα ὑπογράφει. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν ἵστη-10σιν τὸν γνωστικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμνησίκακον εἶναι διδάσκει μηδὲ εὔχεσθαι κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος P. ἐπιτρέπων. οἶδεν γὰρ καὶ τὸν κύριον ἄντικρυς 319. „εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν" **) παραγγείλαντα. Sylb. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀδίκων κρίνεσθαι τὸν ἠδικημέ-15νον φάσκειν οὐδὲν ἀλλ' ἢ ἀνταποδοῦναι βούλεσθαι δοκεῖν καὶ ἀνταδικῆσαι δεύτερον ἐθέλειν, ὅπερ ὁμοίως ἐστὶν ἀδικῆσαι καὶ αὐτόν., τὸ δὲ ἐπὶ τῶν ἁγίων κρί- P. νεσθαι ἐθέλειν τινὰς λέγειν ἐμφαίνει τοὺς δι' εὐχῆς 884. τοῖς ἀδικήσασιν ἀνταποδοθῆναι τὴν πλεονεξίαν αἰ- Pott. 20τουμένους, καὶ εἶναι μὲν τῶν προτέρων τοὺς δευτέρους ἀμείνους, οὐδέπω δὲ ἀπειθεῖς, ἢν μὴ ἀμνησίκακοι τέλεον γενόμενοι κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν προσεύξωνται καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν.

§. 85. Καλὸν οὖν καὶ φρένας καλὰς ἐκ μετα-25νοίας αὐτοὺς τῆς εἰς τὴν πίστιν μεταλαβεῖν. εἰ γὰρ καὶ ἐχθροὺς ἡ ἀλήθεια τοὺς παραζηλοῦντας κεκτῆσθαι δοκεῖ, ἀλλ' οὔ τί γε αὕτη διεχθρεύεταί τινι. „ὅ" τε γὰρ „θεὸς ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους τὸν αὐτοῦ ἐπιλάμπει ἥλιον" ***) καὶ τὸν κύριόν γε αὐτὸν 30ἐπὶ δικαίους ἔπεμψεν καὶ ἀδίκους, ὅ τε ἐξομοιοῦσθαι βιαζόμενος θεῷ διὰ τῆς πολλῆς ἀμνησικακίας ἀφεὶς „ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ" †) οἷον κατὰ πάντα τὸν βίον καὶ καθ' ὅλην τὴν κοσμικὴν περιήλυσιν ἑβδο-

*) 1 Corinth. 6, 1. 2. **) Matth. 5, 44.
***) Ibid. v. 45. †) Ibid. 18, 22.

μάσιν ἀριθμουμέναις σημαινομένην παντὶ τῷ χρη-
στεύεται, εἰ καί τις τὸν πάντα τοῦτον ἐν σαρκὶ βιοὺς
χρόνον ἀδικεῖ τὸν γνωστικόν. οὐ γὰρ τὴν κτῆσιν
μόνην ἄλλοις ἐπιτρέπειν ἀξιοῖ τὸν σπουδαῖον τῶν ἠδι-
5 κηκότων αὐτόν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκείνων αἰτεῖσθαι τῶν
κριτῶν βούλεται τὸν δίκαιον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρ-
τιῶν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκόσι, καὶ εἰκότως·
εἴ γε τὸ ἐκτὸς μόνον καὶ τὸ περὶ σῶμα κἂν μέχρι
θανάτου προβαίνῃ πλεονεκτοῦσιν οἱ ἀδικεῖν ἐπιχει-
10 ροῦντες, ὧν οὐδὲν οἰκεῖον τοῦ γνωστικοῦ. πῶς δ'
ἂν καὶ ἀγγέλους τις κρίνῃ τοὺς ἀποστάτας αὐτὸς
ἀποστάτης ἐκείνης τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμνησι-
κακίας γενόμενος; „διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε";
φησὶ, „διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλὰ ὑμεῖς
15 ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε" *), εὐχόμενοι κατὰ τού-
των δηλονότι τῶν κατ' ἄγνοιαν πλημμελούντων καὶ
ἀποστερεῖσθε τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας τε καὶ
ἀγαθότητος τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν τοὺς καθ' ὧν εὔχε-
σθε καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, οὐ τοὺς κατὰ πίστιν μόνον,
20 ἀλλὰ καὶ τοὺς προσηλύτους λέγων.

§. 86. Εἰ γὰρ καὶ ὁ νῦν διεχθρεύων ὕστερον
πιστεύσει; οὐκ ἴσμεν οὐδέπω ἡμεῖς. ἐξ ὧν συνάγε-
ται σαφῶς εἰ καὶ μὴ πάντας εἶναι, ἡμῖν γε αὐτοῖς
δοκεῖν εἶναι ἀδελφούς. ἤδη δὲ καὶ πάντας ἀνθρώ-
25 πους ἑνὸς ὄντας ἔργον θεοῦ καὶ μίαν εἰκόνα ἐπὶ
μίαν οὐσίαν περιβεβλημένους κἂν τεθολωμένοι τύ- P.
χωσιν ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον, μόνος ὁ ἐπιστήμων γνω- 885.
ρίζει καὶ διὰ τῶν κτισμάτων τὴν ἐνέργειαν, δι' ἧς Pott.
αὖθις τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ προσκυνεῖ. „ἢ οὐκ οἴ-
30 δατε, ὅτι ἄδικοι βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσου-
σιν" **); ἀδικεῖ οὖν ὁ ἀντιδικῶν εἴτ' οὖν ἔργῳ εἴτε
καὶ λόγῳ εἴτε καὶ τῇ τοῦ βούλεσθαι ἐννοίᾳ, ἣν μετὰ
τὴν τοῦ νόμου παιδαγωγίαν τὸ εὐαγγέλιον περιγράφει.
„καὶ ταῦτα τίνες ἦτε" ***), τοιοῦτοι δῆλον ὁποῖοι ἔτι

*) 1 Corinth. 6, 7. 8. **) Ibid. v. 9.
***) Ibid. v. 11.

λαβεῖν καὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γνωρίοῦμεν καὶ κατ' ἀξίαν τῆς ἐντολῆς εὐσεβῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως πολιτευσόμεθα.

Cap. XV.

§. 89. Ἐπειδὴ δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρὸς τὰ ὑπὸ 5Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἐπιφερόμενα ἡμῖν ἐγκλήματα ἀπολογήσασθαι, συνεπιλαμβάνονται δὲ ἔν τισι τῶν ἀποριῶν ὁμοίως τοῖς προειρημένοις καὶ αἱ περὶ τὴν ἄλλην διδασκαλίαν αἱρέσεις, εὖ ἂν ἔχοι, πρότερον διακαθάραντας τὰ ἐμποδὼν εὐτρεπεῖς ἐπὶ τὰς τῶν 10ἀποριῶν λύσεις εἰς τὸν ἑξῆς προιέναι στρωματέα. πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸ τοῦτο προσάγουσιν ἡμῖν λέγοντες μὴ δεῖν πιστεύειν διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν αἱ-P. ρέσεων, παρατείνει γὰρ καὶ ἡ ἀλήθεια ἄλλων ἄλλα867. δογματιζόντων. πρὸς οὓς φαμεν, ὅτι καὶ παρ' ὑμῖνPott. 15τοῖς Ἰουδαίοις καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων πάμπολλαι γεγόνασιν αἱρέσεις, καὶ οὐ δήπου φατὲ δεῖν ὀκνεῖν ἤτοι φιλοσοφεῖν καὶ Ἰουδαΐζειν τῆς διαφωνίας ἕνεκα τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν παρ' ὑμῖν αἱρέσεων, ἔπειτα δὲ ἐπισπαρήσεσθαι 20τὰς αἱρέσεις τῇ ἀληθείᾳ καθάπερ τῷ πυρῷ „τὰ ζιζάνια" *) πρὸς τοῦ κυρίου προφητικῶς εἴρηται καὶ ἀδύνατον μὴ γενέσθαι τὸ προειρημένον ἔσεσθαι, καὶ τούτου ἡ αἰτία ὅτι παντὶ τῷ καλῷ μῶμος ἕπεται.

§. 90. Μή τι οὖν εἰ καὶ παραβαίη τις συν-25θήκας καὶ τὴν ὁμολογίαν παρέλθοι τὴν πρὸς ἡμᾶς διὰ τὸν ψευσάμενον τὴν ὁμολογίαν ἀφεξόμεθα τῆς ἀληθείας καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς ἀψευδεῖν χρὴ τὸν ἐπιεικῆ καὶ μηδὲν ὧν ὑπέσχηται ἀκυροῦν κἂν ἄλλοι τινὲς παραβαίνωσι συνθήκας, οὕτως καὶ ἡμᾶς κατὰ 30μηδένα τρόπον τὸν ἐκκλησιαστικὸν παραβαίνειν προσήκει κανόνα, καὶ μάλιστα τὴν περὶ τῶν μεγίστων

---

*) Matth. 13, 25

ὁμολογίαν ἡμεῖς μὲν φυλάττομεν, οἱ δὲ παραβαίνουσι. πιστευτέον οὖν τοῖς βεβαίως ἐχομένοις τῆς ἀληθείας. ἤδη δὲ καὶ ὡς ἐν πλάτει χρωμένοις τῇδε τῇ ἀπολογίᾳ ἔνεστι φάναι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καὶ οἱ 5ἰατροὶ ἐναντίας δόξας κεκτημένοι κατὰ τὰς οἰκείας αἱρέσεις ἐπ' ἴσης ἔργῳ θεραπεύουσιν. μή τι οὖν κάμνων τις τὸ σῶμα καὶ θεραπείας δεόμενος οὐ προσίεται ἰατρὸν διὰ τὰς ἐν τῇ ἰατρικῇ αἱρέσεις; οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ τὴν ψυχὴν νοσῶν καὶ εἰδώλων ἔμ-10πλεως ἕνεκά γε τοῦ ὑγιᾶναι καὶ εἰς θεὸν ἐπιστρέψαι προφασίσαιτό ποτε τὰς αἱρέσεις. ναὶ μὴν διὰ „τοὺς δοκίμους", φησὶν, „αἱ αἱρέσεις" *). δοκίμους ἤτοι τοὺς εἰς πίστιν ἀφικνουμένους λέγει ἐκλεκτικώτερον προσιόντας τῇ κυριακῇ διδασκαλίᾳ, καθάπερ τοὺς 15δοκίμους τραπεζίτας τὸ κίβδηλον νόμισμα τοῦ κυρίου ἀπὸ τοῦ παραχαράγματος διακρίνοντας ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ πίστει δοκίμους ἤδη γενομένους κατά τε τὸν βίον κατά τε τὴν γνῶσιν.

§. 91. Διὰ δὴ τοῦτο ἄρα πλέονος ἐπιμελείας 20καὶ προμηθείας δεόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς ἀκριβῶς βιωτέον καὶ τίς ἡ ὄντως οὖσα θεοσέβεια. δῆλον γὰρ ὅτι δυσκόλου καὶ δυσεργοῦ τῆς ἀληθείας τυγχανούσης διὰ τοῦτο γεγόνασιν αἱ ζητήσεις, ἀφ' ὧν αἱ φίλαυτοι καὶ φιλόδοξοι αἱρέσεις μὴ μαθόντων 25μὲν μηδὲ παρειληφότων ἀληθῶς, οἴησιν δὲ γνώσεως εἰληφότων. διὰ πλείονος τοίνυν φροντίδος ἐρευνητέον τὴν τῷ ὄντι ἀλήθειαν, ἣ μόνη περὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν καταγίνεται. πόνῳ δὲ ἕπεται γλυκεῖα εὕρεσίς τε καὶ μνήμη. ἐπαποδυτέον ἄρα τῷ πόνῳ τῆς 30εὑρέσεως διὰ τὰς αἱρέσεις, ἀλλ' οὐ τέλεον ἀποστατέον, οὐδὲ γὰρ ὀπώρας παρακειμένης τῆς μὲν ἀληθοῦς καὶ ὡρίμου, τῆς δὲ ἐκ κηροῦ ὡς ὅτι μάλιστα ἐμφεροῦς πεποιημένης διὰ τὴν ὁμοιότητα ἀμφοῖν ἀφεκτέον, διακριτέον δὲ ὁμοῦ τε τῇ καταληπτικῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ κυριωτάτῳ λογισμῷ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ

P. 888. Pott.

*) 1 Corinth. 11, 19.

τοῦ φαινομένου. καὶ ὥσπερ ὁδοῦ μιᾶς μὲν τῆς βασιλικῆς τυγχανούσης, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τῶν μὲν ἐπί τινα κρημνὸν, τῶν δὲ ἐπὶ ποταμὸν ῥοώδη ἢ θάλασσαν ἀγχιβαθῆ φερουσῶν οὐκ ἄν τις ὀκνήσαι
5διὰ τὴν διαφωνίαν ὁδεῦσαι, χρήσαιτο δ' ἂν τῇ ἀκινδύνῳ καὶ βασιλικῇ καὶ λεωφόρῳ οὕτως ἄλλα ἄλλων περὶ ἀληθείας λεγόντων οὐκ ἀποστατέον, ἐπιμελέστερον δὲ θηρατέον τὴν ἀκριβεστάτην περὶ αὐτῆς γνῶσιν, ἐπεὶ κὰν τοῖς κηπευομένοις λαχάνοις συναναφύονται
10φύονται καὶ πόαι. μή τι οὖν ἀπέχονται οἱ γεωργοὶ τῆς κηπευτικῆς ἐπιμελείας; ἔχοντες οὖν πολλὰς ἐκ φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὸ ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκολουθίαν ἐξευρίσκειν ὀφείλομεν.
P. διὸ καὶ εἰκότως κρινόμεθα οἷς δέον πείθεσθαι μὴ
321. συγκατατιθεμένοι, μὴ διαστέλλοντες τὸ μαχόμενον
Sylb. καὶ ἀπρεπὲς καὶ παρὰ φύσιν καὶ ψεῦδος ἀπό τε τἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀκολούθου καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ κατὰ φύσιν, αἷς ἀφορμαῖς καταχρηστέον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ὄντως οὔσης ἀληθείας.

20 §. 92. Ματαία τοίνυν τοῖς Ἕλλησιν ἡ πρόφασις αὕτη. τοῖς μὲν γὰρ βουλομένοις ἔξεστι καὶ τὸ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν, τοῖς δὲ αἰτίας ἀλόγους προβαλλομένοις ἀναπολόγητος ἡ κρίσις. πότερον γὰρ ἀναιροῦσιν ἢ συγκατατίθενται εἶναι ἀπόδειξιν; οἶμαι
25πάντας ἂν ὁμολογήσειν ἄνευ τῶν τὰς αἰσθήσεις ἀναιρούντων. ἀποδείξεως δ' οὔσης ἀνάγκη συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ζητήσεις καὶ δι' αὐτῶν τῶν γραφῶν ἐκμανθάνειν ἀποδεικτικῶς, ὅπως μὲν ἀπεσφάλησαν αἱ αἱρέσεις, ὅπως δὲ ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ ἐκκλησίᾳ
30ἥ τε ἀκριβεστάτη γνῶσις καὶ ἡ τῷ ὄντι ἀρίστη αἵρεσις, τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκτρεπομένων, οἱ μὲν σφᾶς αὐτοὺς μόνους, οἱ δὲ καὶ τοὺς πέλας ἐξαπατᾶν ἐπιχειροῦσιν. οἱ μὲν οὖν δοξόσοφοι καλούμενοι οἱ τὴν ἀλήθειαν εὑρηκέναι νομίζοντες οὐκ ἔχον-
35τες ἀπόδειξιν οὐδὲ μίαν ἀληθῆ ἑαυτοὺς οὗτοι ἀπατῶσιν ἀναπεπαῦσθαι νομίζοντες, ὧν πλῆθος οὐκ ὀλί-

γον τάς τε ζητήσεις ἐκτρεπομένων διὰ τοὺς ἐλέγχους, ἀποφευγόντων δὲ καὶ τὰς διδασκαλίας διὰ τὴν κα- P. τάγνωσιν. οἱ δὲ τοὺς προσιόντας ἐξαπατῶντες πα- 889. νοῦργοι σφόδρα, οἳ καὶ παρακολουθοῦντες αὐτοῖς Pott. 5ὅτι μηδὲν ἐπίστανται πιθανοῖς ὅμως ἐπιχειρήμασι σκοτίζουσι τὴν ἀλήθειαν. ἑτέρα δ' οἶμαι τῶν πιθανῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἑτέρα τῶν ἀληθῶν ἡ φύσις. καὶ ὅτι τῶν αἱρέσεων ἀνάγκη τὴν ὀνομασίαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀληθείας λέγεσθαι γινώσκο- 10μεν. ἀφ' ἧς τινὰ ἀποσπάσαντες ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων οἱ σοφισταὶ ταῖς ἐξευρημέναις σφίσιν ἀνθρωπικαῖς τέχναις ἐγκαταρύξαντες αὐχοῦσι προΐστασθαι διατριβῆς μᾶλλον ἢ ἐκκλησίας.

Cap. XVI.

§. 93. Ἀλλ' οἱ πονεῖν ἕτοιμοι ἐπὶ τοῖς καλλί- 15στοις οὐ πρότερον ἀποστήσονται ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ἀπ' αὐτῶν λάβωσι τῶν γραφῶν. ἔστι μὲν οὖν κοινά τινα τῶν ἀνθρώπων κριτήρια καθάπερ τὰ αἰσθητήρια, τὰ δ' ἄλλα τῶν βουληθέντων καὶ ἀσκησάντων τὰ ἀληθῆ τὰ διὰ 20νοῦ καὶ λογισμοῦ τεχνικὰ λόγων ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν. μέγιστον δὲ τὸ καὶ τὴν οἴησιν ἀποθέσθαι ἐν μέσῳ καταστάντας ἀκριβοῦς ἐπιστήμης καὶ προπετοῦς δοξοσοφίας καὶ γνῶναι ὅτι ὁ τὴν αἰώνιον ἐλπίζων ἀνάπαυσιν γιγνώσκει καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς ἐπί- 25πονον οὖσαν καὶ „τεθλιμμένην" ὅ τε ἅπαξ εὐαγγελισθεὶς καὶ τὸ σωτήριον φησιν ἐν ᾗ ὥρᾳ ἐπιγνῷ, μὴ „ἐπιστρεφέσθω εἰς τὰ ὀπίσω καθάπερ ἡ Λὼτ γυνὴ" *), μηδὲ εἰς τὸν πρότερον βίον τὸν τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχοντα μηδὲ μὴν εἰς τὰς αἱρέσεις πα- 30λινδρομείτω, ἐθίζουσι γὰρ ἀμηγέπῃ τὸν ὄντα μὴ γινώσκουσαι θεόν. „ὁ γὰρ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα

*) Luc. 17, 31 sq.

ὑπὲρ ἐμὲ" *) τὸν ὄντως πατέρα καὶ διδάσκαλον τῆς ἀληθείας τὸν ἀναγεννῶντα καὶ ἀνακτίζοντα καὶ τιθηνούμενον τὴν ψυχὴν τὴν ἐξειλεγμένην οὐκ ἔστι μοῦ ἄξιος, λέγει τοῦ εἶναι υἱὸς θεοῦ καὶ μαθητὴς
5θεοῦ ὁμοῦ καὶ φίλος καὶ συγγενής, „οὐδεὶς γὰρ εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων καὶ ἐπιβάλλων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον εὔθετος τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ" **), ἀλλ' ὡς ἔοικεν τοῖς πολλοῖς καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαριὰμ λεχὼ εἶναι διὰ τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν
10οὐκ οὖσα λεχώ· καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν P. μαιωθεῖσάν φασί τινες παρθένον εὑρεθῆναι. 890.

§. 94. Τοιαῦται δ' ἡμῖν αἱ κυριακαὶ γραφαὶ Pott. τὴν ἀλήθειαν ἀποτίκτουσαι καὶ μένουσαι παρθένοι μετὰ τῆς ἐπικρύψεως τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων.
15„τέτοκεν καὶ οὐ τέτοκεν", φησὶν, „ἡ γραφή", ὡς ἂν ἐξ αὐτῆς οὐκ ἐκ συνδυασμοῦ συλλαβοῦσα, διόπερ τοῖς γνωστικοῖς κεκυήκασιν αἱ γραφαί. αἱ δὲ αἱρέσεις οὐκ ἐκμαθοῦσαι ὡς μὴ κεκυηκυίας παραπέμπονται. πάντων δὲ ἀνθρώπων τὴν αὐτὴν κρίσιν
20ἐχόντων οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τῷ αἱροῦντι λόγῳ ποιοῦνται τὰς πίστεις, οἱ δὲ ἡδοναῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐκδεδωκότες βιάζονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τὴν γραφήν. δεῖ δ' οἶμαι τῷ τῆς ἀληθείας ἐραστῇ ψυχικῆς εὐτονίας· σφάλλεσθαι γὰρ ἀνάγκη μέγιστα τοὺς
25μεγίστοις ἐγχειροῦντας πράγμασιν, ἢν μὴ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας παρ' αὐτῆς λαβόντες ἔχωσι τῆς ἀληθείας. οἱ τοιοῦτοι δὲ ἅτε ἀποπεσόντες τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ καὶ τοῖς πλείστοις τῶν κατὰ μέρος σφάλλονται, εἰκότως διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀληθῶν καὶ ψευδῶν κριτή-
30ριον συγγεγυμνασμένον ἀκριβῶς τὰ δέοντα αἱρεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐκέκτηντο, ταῖς θείαις ἐπείθοντο ἂν γραφαῖς.

§. 95. Καθάπερ οὖν εἴ τις ἐξ ἀνθρώπων θηρίον γένοιτο παραπλησίως τοῖς ὑπὸ τῆς Κίρκης φαρ-

*) Matth. 10, 37. **) Luc. 11, 62.

μαχθεῖσιν, οὕτως ἄνθρωπος εἶναι τοῦ θεοῦ καὶ πιστὸς τῷ κυρίῳ διαμένειν, ἀπολώλεκεν ὁ ἀναλακτίσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ ἀποσκιρτήσας εἰς δόξας αἱρέσεων ἀνθρωπίνων. ὁ δὲ ἐκ τῆσδε τῆς 5ἀπάτης παλινδρομήσας κατακούσας τῶν γραφῶν καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐπιστρέψας τῇ ἀληθείᾳ, οἷον ἐξ ἀνθρώπου θεὸς ἀποτελεῖται. ἔχομεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας τὸν κύριον διά τε τῶν προφητῶν διά τε τοῦ εὐαγγελίου καὶ διὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων „πολυτρό-10πως καὶ πολυμερῶς" *) ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος ἡγούμενον τῆς γνώσεως. τὴν ἀρχὴν δ' εἴ τις ἕτερον δεῖσθαι ὑπολάβοι, οὐκέτ' ἂν ὄντως ἀρχὴ φυλαχθείη, ὁ μὲν οὖν ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸς τῇ κυριακῇ γραφῇ τε καὶ φωνῇ ἀξιόπιστος, εἰκότως ἂν διὰ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν τῶν P. ἀνθρώπων εὐεργεσίαν ἐνεργουμένη. ἀμέλει πρὸς τὴν 322. τῶν πραγμάτων εὕρεσιν αὐτῇ χρώμεθα κριτηρίῳ, τὸ Sylb. κρινόμενον δὲ πᾶν ἔτι ἄπιστον πρὶν κριθῆναι, ὥστ' οὐδ' ἀρχὴ τὸ κρίσεως δεόμενον. εἰκότως τοίνυν πί- P. στει περιβαλόντες ἀναπόδεικτον τὴν ἀρχὴν ἐκ περιου- 891. 20σίας καὶ τὰς ἀποδείξεις παρ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς περὶ τῆς Pott. ἀρχῆς λαβόντες φωνῇ κυρίου παιδευόμεθα πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσέχοιμεν οἷς καὶ ἀνταποφαίνεσθαι ἐπ' ἴσης ἔξεστιν. εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν 25τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ λεχθέν, οὐ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ κυρίου φωνῇ πιστούμεθα τὸ ζητούμενον, ἣ πασῶν ἀποδείξεων ἐχεγγυωτέρα, μᾶλλον δὲ ἣ μόνη ἀπόδειξις οὖσα τυγχάνει, καθ' ἣν ἐπιστήμην οἱ μὲν ἀπο-30γευσάμενοι μόνον τῶν γραφῶν πιστοί, οἱ δὲ καὶ προσωτέρω χωρήσαντες ἀκριβεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν οἱ γνωστικοί, ἐπεὶ κἂν τοῖς κατὰ τὸν βίον ἔχουσί τι πλέον οἱ τεχνῖται τῶν ἰδιωτῶν καὶ παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐκτυποῦσι τὸ βέλτιον.

---

*) Hebr. 1, 1.

§. 96. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν περὶ
αὐτῶν τῶν γραφῶν τελείως ἀποδεικνύντες ἐκ πίστεως
πειθόμεθα ἀποδεικτικῶς. κἂν τολμήσωσι προφητι-
καῖς χρήσασθαι γραφαῖς καὶ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόν-
5τες πρῶτον μὲν οὐ πάσαις, ἔπειτα οὐ τελείαις οὐδὲ
ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προφητείας ὑπαγο-
ρεύει, ἀλλ' ἐκλεγόμενοι τὰ ἀμφιβόλως εἰρημένα εἰς
τὰς ἰδίας μετάγουσι δόξας, ὀλίγας σποράδην ἀπαν-
θιζόμενοι φωνάς, οὐ τὸ σημαινόμενον ἀπ' αὐτῶν
10σκοποῦντες, ἀλλ' αὐτῇ ψιλῇ ἀποχρώμενοι τῇ λέξει.
σχεδὸν γὰρ ἐν πᾶσιν οἷς προσφέρονται ῥητοῖς, εὕ-
ροις ἂν αὐτοὺς ὡς τοῖς ὀνόμασι μόνοις προσανέχουσι
τὰ σημαινόμενα ὑπαλλάττοντες, οὔθ' ὡς λέγονται γι-
νώσκοντες, οὔθ' ὡς ἔχειν πεφύκασι χρώμενοι, αἷς καὶ δὴ
15κομίζουσιν ἐκλογαῖς. ἡ ἀλήθεια δὲ οὐκ ἐν τῷ μετατιθέναι
τὰ σημαινόμενα εὑρίσκεται, οὕτω μὲν γὰρ ἀνατρέψουσι
πᾶσαν ἀληθῆ διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ διασκέψασθαι
τί τῷ κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι θεῷ τελέως οἰκεῖόν
τε καὶ πρέπον, κἂν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀπο-
20δεικνυμένων κατὰ τὰς γραφὰς ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν
ὁμοίων γραφῶν. οὔτ' οὖν ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὴν ἀλή-
θειαν ἐθέλουσιν αἰδούμενοι καταθέσθαι τὸ τῆς φι-
λαυτίας πλεονέκτημα, οὔτ' ἔχουσιν ὅπως διάθωνται
τὰς αὐτῶν δόξας βιαζόμενοι τὰς γραφάς, φθάσαν-
25τες δὲ ἐξενεγκεῖν εἰς τοὺς ἀνθρώπους δόγματα ψευ-
δῆ σχεδὸν ἁπάσαις ταῖς γραφαῖς ἐναργῶς μαχόμενοι
καὶ ἀεὶ ὑφ' ἡμῶν τῶν ἀντιλεγόντων αὐτοῖς ἐλεγχό-
μενοι τὸ λοιπὸν ἔτι καὶ νῦν ὑπομένουσι, τὰ μὲν μὴ
προΐεσθαι τῶν προφητικῶν, τὰ δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς
30ἄλλης γεγονότας φύσεως μὴ οἵους τε εἶναι συνεῖναι P.
τὰ οἰκεῖα ἐκείνοις διαβάλλουσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ 892.
ἑαυτῶν διελεγχόμενοι ἀρνοῦνται δόγματα ἄντικρυς Pott.
ὁμολογεῖν αἰδούμενοι ἃ κατ' ἰδίαν αὐχοῦσι διδά-
σκοντες οὕτως.

35 §. 97. Οὕτω γὰρ κατὰ πάσας ἔστιν ἰδεῖν τὰς
αἱρέσεις ἐπιόντας αὐτῶν τὰς μοχθηρίας τῶν δογμά-

των. ἐπειδὰν γὰρ ἀνατρέπωνται πρὸς ἡμῶν δεικνύντων αὐτοὺς σαφῶς ἐναντιουμένους ταῖς γραφαῖς δυοῖν θάτερον ὑπὸ τῶν προεστώτων τοῦ δόγματός ἐστι θεάσασθαι γινόμενον. ἢ γὰρ τῆς ἀκολουθίας τῶν σφετέρων δογμάτων ἢ τῆς προφητείας αὐτῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλπίδος καταφρονοῦσιν, αἱροῦνται δὲ ἑκάστοτε τὸ δόξαν αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐναργέστερον ἢ τὸ πρὸς τοῦ κυρίου διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένον καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου, πρὸς ἔτι δὲ καὶ
10τῶν ἀποστόλων συμμαρτυρούμενόν τε καὶ βεβαιούμενον. ὁρῶντες οὖν τὸν κίνδυνον αὐτοῖς οὐ περὶ ἑνὸς δόγματος, ἀλλὰ περὶ τὸ τὰς αἱρέσεις διατηρεῖν οὐ τὴν ἀλήθειαν ἐξευρίσκειν, τοῖς μὲν γὰρ ἐν μέσῳ καὶ προχείρως ἐντυχόντες παρ' ἡμῖν ὡς εὐτελῶν κατεφρό-
15νησαν, ὑπερβῆναι δὲ σπουδάσαντες τὸ κοινὸν τῆς πίστεως ἐξέβησαν τὴν ἀλήθειαν. μὴ γὰρ μαθόντες τὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυστήρια μηδὲ χωρήσαντες τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθείας μέχρι τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων κατελθεῖν ἀποραθυμήσαντες
20ἐξ ἐπιπολῆς ἀναγνόντες παρεπέμψαντο τὰς γραφάς.

§. 98. Ὑπὸ δοξοσοφίας τοίνυν ἐπηρμένοι ἐρίζοντες διατελοῦσι δῆλοι γεγονότες ὡς τοῦ δοκεῖν μᾶλλον ἤπερ τοῦ φιλοσοφεῖν προνοοῦνται. αὐτίκα οὐκ ἀναγκαίας ἀρχὰς πραγμάτων καταβαλλόμενοι δόξαις
25τε ἀνθρωπίναις κεκινημένοι, ἔπειτα ἀναγκαίως τέλος ἀκολουθεῖν αὐτοῖς ἐκποριζόμενοι διαπληκτίζονται διὰ τοὺς ἐλέγχους πρὸς τοὺς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεταχειριζομένους, καὶ πάντα μᾶλλον ὑπομένουσι καὶ πάντα φασὶ κάλων κινοῦσι κἂν ἀσεβεῖν διὰ τὸ ἀπι-
30στεῖν ταῖς γραφαῖς μέλλουσιν ἤπερ μετατίθενται ἀπὸ φιλοτιμίας τῆς αἱρέσεως καὶ τῆς πολυθρυλήτου κατὰ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν πρωτοκαθεδρίας, δι' ἣν κἀκείνην τὴν συμποτικὴν διὰ τῆς ψευδωνύμου ἀγάπης πρωτοκλισίαν ἀσπάζονται. ἡ παρ' ἡμῖν δὲ τῆς
35ἀληθείας ἐπίγνωσις ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεται τὴν πίστιν, ἥτις οὐσία ὡς εἰπεῖν

ἀποδείξεως καθίσταται. ἀλλ' ὡς ἔοικεν πᾶσα αἵρεσις ἀρχὴν ὦτα ἀκούοντα οὐκ ἔχει τὸ σύμφορον, μόνον δὲ τοῖς πρὸς ἡδονὴν ἀνεῳγότα, ἐπεὶ κἂν ἰάθη P. τις αὐτῶν, εἰ πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ μόνον ἠβουλή- 893. 5θη. τριττὴ δὲ θεραπεία οἰήσεως καθάπερ καὶ παν- Pott. τὸς πάθους, μάθησίς τε τοῦ αἰτίου, καὶ τὸ πῶς ἂν P. ἐξαιρεθείη τοῦτο, καὶ τρίτον ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς 823. καὶ ὁ ἐθισμὸς πρὸς τοῖς κριθεῖσιν ὀρθῶς ἔχειν ἀκο- Sylb. λουθεῖν δύνασθαι.

10 §. 99. Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τεταραγμένος οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς παρὰ φύσιν θολωθεῖσα δόγμασιν οὐχ οἵα τε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας διιδεῖν ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ποσὶ παρορᾷ. ἐν οὖν θολερῷ ὕδατι καὶ τὰς ἐγχέλεις ἁλίσκεσθαί φασιν ἀποτυφλουμένας. 15καὶ καθάπερ τὰ πονηρὰ παιδία τὸν παιδαγωγὸν ἀποκλείει, οὕτως οὗτοι τὰς προφητείας εἴργουσιν ἑαυτῶν τῆς ἐκκλησίας ὑφορώμενοι δι' ἔλεγχον καὶ νουθεσίαν. ἀμέλει πάμπολλα συγκαττύουσι ψεύσματα καὶ πλάσματα, ἵνα δὴ εὐλόγως δόξωσι μὴ προσίε- 20σθαι τὰς γραφάς. ταύτῃ οὖν οὐκ εὐσεβεῖς δυσαρεστούμενοι ταῖς θείαις ἐντολαῖς, τουτέστι τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ὥσπερ δὲ αἱ ἀμυγδαλαὶ κεναὶ λέγονται οὐκ ἐν αἷς μηδέν ἐστιν, ἀλλ' ἐν αἷς ἄχρηστον τὸ ἐνόν, οὕτως τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς κενοὺς τῶν τοῦ 25θεοῦ βουλημάτων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παραδόσεων εἶναί φαμεν πικρίζοντας ὡς ἀληθῶς κατὰ τὴν ἀγρίαν ἀμυγδαλὴν, ἐξάρχοντας δογμάτων πλὴν ὅσα δι' ἐνάργειαν τῶν ἀληθῶν ἀποθέσθαι καὶ ἀποκρύψαι οὐκ ἴσχυσαν.

30 §. 100. Καθάπερ τοίνυν ἐν πολέμῳ οὐ λειπτέον τὴν τάξιν ἣν ὁ στρατηγὸς ἔταξεν τῷ στρατιώτῃ, οὕτως οὐδὲ ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος ὃν ἄρχοντα εἰλήφαμεν γνώσεώς τε καὶ βίου λειπτέον τάξιν. οἱ πολλοὶ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐξητάκασιν, εἰ ἔστι τινὶ καὶ 35ἀκολουθητέον καὶ τίνι τούτῳ καὶ ὅπως. οἷος γὰρ ὁ λόγος τοιόσδε καὶ ὁ βίος εἶναι τῷ πιστῷ

προσήκει, ὡς ἕπεσθαι δύνασθαι τῷ θεῷ ἐξ ἀρχῆς τὰ πάντα εὐθεῖαν περαίνοντι. ἐπὰν δὲ παραβῇ τις τὸν λόγον καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν, εἰ μὲν διὰ τὸ αἰφνίδιον προσπεσεῖν τινὰ φαντασίαν ἠσθένησεν προ-
5χείρους [τοὺς] τὰς φαντασίας τὰς λογικὰς ποιητέον, εἰ δὲ τῷ ἔθει τῷ προκατεσχηκότι ἡττηθεὶς γέγονεν P. ἤ φησὶν ἡ γραφὴ χυδαῖος, ἀποπαυστέον τὸ ἔθος 894. εἰς τὸ παντελὲς καὶ πρὸς τὰ ἀντιλέγειν αὐτῷ τὴν Pott. ψυχὴν γυμναστέον. εἰ δὲ καὶ μαχόμενα δόγματα
10ἐφέλκεσθαί τινας δοκεῖ, ὑπεξαιρετέον ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς εἰρηνοποιοὺς τῶν δογμάτων πορευτέον, οἳ κατεπάδουσι ταῖς θείαις γραφαῖς τοὺς ψοφοδεεῖς τῶν ἀπείρων τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν διαθηκῶν σαφηνίζοντες. ἀλλ' ὡς ἔοικεν ῥέπομεν ἐπὶ
15τὰ ἔνδοξα μᾶλλον κἂν ἐναντία τυγχάνῃ, ἤπερ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, αὐστηρὰ γάρ ἐστι καὶ σεμνή. καὶ δὴ τριῶν οὐσῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ἀγνοίας, οἰήσεως, ἐπιστήμης, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τὰ ἔθνη, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ ἐκκλησία ἡ ἀληθὴς, οἱ δὲ ἐν
20οἰήσει οἱ κατὰ τὰς αἱρέσεις.

§. 101. Οὐδὲν γοῦν σαφέστερον ἰδεῖν ἔστι τοὺς ἐπισταμένους περὶ ὧν ἴσασι διαβεβαιουμένους καὶ περὶ ὧν οἴονται ὅσον γε ἐπὶ τῷ διαβεβαιοῦσθαι ἄνευ τῆς ἀποδείξεως. καταφρονοῦσι γοῦν ἀλλήλων καὶ καταγελῶσιν,
25καὶ συμβαίνει τὸν αὐτὸν νοῦν παρ' οἷς μὲν ἐντιμότατον εἶναι, παρ' οἷς δὲ παρανοίας ἡλωκέναι. καίτοι μεμαθήκαμεν, ἄλλο μέντοι εἶναι ἡδονὴν, ἣν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀπονεμητέον, ἄλλο δέ τι ἔριν ἣν ἐν ταῖς αἱρέσεσι προκριτέον, ἄλλο χαρὰν ἣν τῇ ἐκκλησίᾳ
30προσοικειωτέον, ἄλλο χαρὰν ἣν τῇ ἐκκλησίᾳ προσοικειωτέον, ἄλλο δὲ εὐφροσύνην ἣν τῷ κατὰ ἀλήθειαν ἀποδοτέον γνωστικῷ. ὡς δὲ ἐὰν πρόσχῃ τις Ἰσχομάχῳ, γεωργὸν αὐτὸν ποιήσει, καὶ Λάμπιδι ναύκληρον, καὶ Χαριδήμῳ στρατηγὸν, καὶ Σίμωνι ἱππικὸν,
35καὶ Πέρδικι κάπηλον, καὶ Κρωβύλῳ ὀψοποιὸν, καὶ Ἀρχελάῳ ὀρχηστὴν, καὶ Ὁμήρῳ ποιητὴν, καὶ Πύρ-

ρωνι ἐριστικὸν, καὶ Δημοσθένει ῥήτορα, καὶ Χρυ-
σίππῳ διαλεκτικὸν, καὶ Ἀριστοτέλει φυσικὸν, καὶ φι-
λόσοφον Πλάτωνι, οὕτως ὁ τῷ κυρίῳ πειθόμενος
καὶ τῇ δοθείσῃ δι' αὐτοῦ κατακολουθήσας προφη-
5τείᾳ τελέως ἐκτελεῖται κατ' εἰκόνα τοῦ διδασκάλου
ἐν σαρκὶ περιπολῶν θεός. ἀποπίπτουσιν ἄρα τοῦδε
τοῦ ὕψους οἱ μὴ ἑπόμενοι θεῷ ἐὰν ἡγῆται, ἡγεῖται
δὲ κατὰ τὰς θεοπνεύστους γραφάς. μυρίων γοῦν
ὄντων κατ' ἀριθμὸν ἃ πράσσουσιν ἄνθρωποι σχε-
10δὸν δύο εἰσὶν ἀρχαὶ πάσης ἁμαρτίας ἄνοια καὶ ἀσθέ- P.
νεια, ἄμφω δὲ ἐφ' ἡμῖν τῶν μήτε ἐθελόντων μαν- 895.
θάνειν μήτε αὖ τῆς ἐπιθυμίας κρατεῖν. τούτων δὲ Pott.
δι' ἣν μὲν οὐ καλῶς κρίνουσι, δι' ἣν δὲ οὐκ ἰσχύ-
ουσι τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσιν, οὔτε γὰρ ἀπατηθείς τις
15τὴν γνώμην δύναιτ' ἂν εὖ πράττειν κἂν πάνυ δυ-
νατὸς ᾖ τὰ γνωσθέντα ποιεῖν, οὔτε καὶ κρίνειν τὸ
δέον ἰσχύων ἄμεμπτον ἑαυτὸν παράσχοιτ' ἂν ἐν τοῖς
ἔργοις ἐξασθενῶν.

§. 102. Ἀκολούθως τοίνυν δύο τῷ γένει καὶ
20παιδεῖαι παραδίδονται πρόσφοροι ἑκατέρᾳ τῶν ἁμαρ-
τιῶν, τῇ μὲν ἡ γνῶσίς τε καὶ ἡ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν
μαρτυρίας ἐναργὴς ἀπόδειξις, τῇ δὲ ἡ κατὰ λόγον
ἄσκησις ἐκ πίστεώς τε καὶ φόβου παιδαγωγουμένη.
ἄμφω δ' εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην συναύξουσιν. τέλος
25γὰρ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ τό γε ἐνταῦθα διττὸν, ἐφ'
ὧν μὲν ἡ θεωρία ἡ ἐπιστημονικὴ, ἐφ' ὧν δὲ ἡ πρᾶξις.
εἴη μὲν οὖν καὶ τούσδε τοὺς αἱρετικοὺς καταμαθόν-
τας ἐκ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων σωφρονισθῆναί τε
καὶ ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὸν παντοκράτορα θεόν. εἰ δὲ
30καθάπερ οἱ κωφοὶ τῶν ὄφεων τοῦ καινῶς μὲν λεγο-
μένου, ἀρχαιοτάτου δὲ μὴ ἐπαΐοιεν ᾄσματος, παι-
δευθεῖεν οὖν πρὸς τοῦ θεοῦ, τὰς πρὸ τῆς κρίσεως
πατρῴας νουθεσίας ὑπομένοντες, ἔστ' ἂν καταισχυν-
θέντες μετανοήσωσιν, ἀλλὰ μὴ εἰς τὴν παντελῆ φέ-
35ροντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀπηνοῦς ἀπειθείας ἐμβάλοιεν
κρίσιν. γίνονται γὰρ καὶ μερικαί τινες παιδεῖαι ἃς

κολάσεις ὀνομάζουσιν, εἰς ἃς ἡμῶν οἱ πολλοὶ τῶν ἐν παραπτώματι γενομένων ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ κυριακοῦ καταλισθαίνοντες περιπίπτουσιν. ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦ διδασκά-
P. λου ἢ τοῦ πατρὸς οἱ παῖδες, οὕτως ἡμεῖς πρὸς τῆς προ-
324. νοίας κολαζόμεθα, θεὸς δὲ οὐ τιμωρεῖται, ἔστι γὰρ
Sylb. ἡ τιμωρία κακοῦ ἀνταπόδοσις, κολάζει μέντοι πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τοῖς κολαζομένοις. ταυτὶ μὲν ἀποτρέψαι βουλόμενος τῆς εἰς τὰς αἱρέσεις εὐεμπτωσίας τοὺς φιλομαθοῦντας παρεθέμην, τοὺς δὲ
10 τῆς ἐπιπολαζούσης εἴτε ἀμαθίας εἴτε ἀβελτηρίας εἴτε καχεξίας εἴθ' ὅ τι δή ποτε χρὴ καλεῖν αὐτὴν ἀποπαῦσαι γλιχόμενος, μεταπεῖσαι δὲ καὶ προσαγαγεῖν τῇ ἀληθείᾳ τούς γε μὴ παντάπασιν ἀνιάτους ἐπιχειρῶν, τοῖσδε συνεχρησάμην τοῖς λόγοις.

15 §. 103. Εἰσὶ γὰρ οἳ οὐδὲ ἀνέχονται τὴν ἀρχὴν ἐπακοῦσαι τῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν προτρεπόντων καὶ δὴ φλυαρεῖν ἐπιχειροῦσι βλασφήμους τῆς ἀληθείας καταχέοντες λόγους, σφίσιν αὐτοῖς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων ἐγνωκέναι συγχωροῦντες, οὐ μαθόντες, οὐ ζη-
20 τήσαντες, οὐ πονέσαντες, οὐχ εὑρόντες τὴν ἀκολουθίαν, οὓς ἐλεήσειεν ἄν τις ἢ μισήσειεν τῆς τοιαύτης P.
διαστροφῆς. εἰ δέ τις ἰάσιμος τυγχάνει, φέρειν δυ- 896.
νάμενος ὡς πῦρ ἢ σίδηρον τῆς ἀληθείας τὴν παρ- Pott.
ρησίαν ἀποτέμνουσαν, καίουσαν τὰς ψευδεῖς δόξας
25 αὐτῶν, ὑπεχέτω τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς. ἔσται δὲ τοῦτο ἐὰν μὴ ῥαθυμεῖν ἐπειγόμενοι ἀποδιωθῶνται τὴν ἀλήθειαν ἢ δόξης ὀριγνώμενοι καινοτομεῖν βιάζωνται, ῥαθυμοῦσι μὲν γὰρ οἱ παρὸν τὰς οἰκείας ταῖς θείαις γραφαῖς ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν πορίζεσθαι ἀποδεί-
30 ξεις τὸ παράπαν καὶ ταῖς ἡδοναῖς αὐτῶν συναιρούμενον ἐκλεγόμενοι, δόξης δὲ ἐπιθυμοῦσιν ὅσοι τὰ προσφυῆ τοῖς θεοπνεύστοις λόγοις ὑπὸ τῶν μακαρίων ἀποστόλων τε καὶ διδασκάλων παραδιδόμενα ἑκόντες εἶναι σοφίζονται δι' ἑτέρων παρεγχειρήσεων ἀν-
35 θρωπείαις διδασκαλίαις ἐνιστάμενοι θείᾳ παραδόσει ὑπὲρ τοῦ τὴν αἵρεσιν συστήσασθαι. τίς γὰρ ὡς

ἀληθῶς ἐν τηλικούτοις ἀνδράσιν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λέγω γνῶσιν ὑπελείπετο λόγος, Μαρκίωνος φέρε εἰπεῖν ἢ Προδίκου καὶ τῶν ὁμοίων τὴν ὀρθὴν οὐ βαδισάντων ὁδόν; οὐ γὰρ ἂν ὑπερέβαλον σοφίᾳ
5τοὺς ἔμπροσθεν ἄνδρας, ὡς προσεξευρεῖν τι τοῖς ὑπ' ἐκείνων ἀληθῶς ῥηθεῖσιν, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἦν αὐτοῖς, εἰ τὰ προπαραδεδομένα μαθεῖν ἠδυνήθησαν.

§. 104. Ὁ γνωστικὸς ἄρα ἡμῖν μόνος ἐν αὐταῖς καταγηράσας ταῖς γραφαῖς τὴν ἀποστολικὴν
10καὶ ἐκκλησιαστικὴν σώζων ὀρθοτομίαν τῶν δογμάτων κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ὀρθότατα βιοῖ τὰς ἀποδείξεις, ὡς ἂν ἐπιζητήσῃ ἀνευρίσκειν, ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἀπό τε νόμου καὶ προφητῶν. ὁ βίος γὰρ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ
15ἔργα καὶ λόγοι τῇ τοῦ κυρίου ἀκόλουθοι παραδόσει. ἀλλ' „οὐ πάντων ἡ γνῶσις" *)· „οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί", φησὶν ὁ ἀπόστολος, „ὅτι πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πνευματικοῦ βρώματός τε καὶ πόματος μετέλαβον" **)· κατασκευά-
20ζων σαφῶς, μὴ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον κεχωρηκέναι τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, διὸ καὶ ἐπήγαγεν· „ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς ηὐδόκησεν" ***). τίς οὗτος; ὁ εἰπών, „τί με λέγετε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε τὸ θέλημα τοῦ
25πατρός μου"; τουτέστι τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος, ἥτις ἐστὶ βρῶμα ἡμῖν πνευματικὸν καὶ πόμα δίψαν οὐκ ἐπιστάμενον ὕδωρ ζωῆς γνωστικῆς. καί φησιν „ἡ γνῶσις" εἴρηται „φυσιοῦν" †). πρὸς οὓς φαμὲν τάχα μὲν ἡ δοκοῦσα γνῶσις „φυ-
30σιοῦν" λέγεται, ἥτις τετυφῶσθαι τὴν λέξιν ἑρμηνεύειν ὑπολάβοι. εἰ δὲ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὸ μεγαλείως τε καὶ ἀληθῶς φρονεῖν μηνύει ἡ τοῦ ἀποστό- P. 897. Pott.

*) 1 Corinth. 8, 7. **) Ibid. 10, 1. 3. 5.
***) Ibid. v. 8. †) Ibid. 8, 1.

λου φωνὴ λέλυται μὲν τὸ ἠπορημένον, ἑπόμενοι δ' οὖν ταῖς γραφαῖς κυρώσωμεν τὸ εἰρημένον.

§. 105. „Ἡ σοφία", φησὶν ὁ Σαλομὼν, „ἐνεφυσίωσεν τὰ ἑαυτῆς τέκνα". οὐ δήπου γὰρ τῦφον
5ἐνεποίησεν ὁ κύριος ταῖς μερικαῖς κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ πεποιθέναι καὶ εἶναι μεγαλόφρονα ἐν γνώσει τῇ διὰ τῶν γραφῶν παραδιδομένῃ ὑπεροπτικὸν τῶν εἰς ἁμαρτίαν ὑποσυρέντων παρασκευάζει, ὃ σημαίνει ἡ „ἐνεφυσίωσε" λέξις,
10μεγαλοπρέπειαν τῆς σοφίας τοῖς κατὰ τὴν μάθησιν τέκνοις ἐμφυτευσάσης διδάσκει. αὐτίκα φησὶν ὁ ἀπόστολος· „καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν" *), εἰ μεγαλοφρόνως ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, ἀληθείας δὲ μεῖζον οὐδὲν, τῆς
15γραφῆς συνίετε, ἐνταῦθα γὰρ ἡ δύναμις τῶν πεφυσιωμένων τέκνων τῆς σοφίας. οἷον εἴσομαι, φησὶν, εἰ δικαίως ἐπὶ τῇ γνώσει μέγα φρονεῖτε· „γνωστὸς" γὰρ κατὰ τὸν Δαβὶδ „ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεὸς" **), τουτέστι τοῖς κατ' ἐπίγνωσιν Ἰσραηλίταις. Ἰουδαία
20γὰρ ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται. εἰκότως ἄρα εἴρηται πρὸς τοῦ ἀποστόλου· τὸ „οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σοὺ ὡς ἑαυτόν" ***). οὐ γὰρ χρή
25ποτε καθάπερ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες ποιοῦσι μοιχεύειν τὴν ἀλήθειαν οὐδὲ μὴν κλέπτειν τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας ταῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις καὶ φιλοδοξίαις χαριζομένους ἐπὶ τῇ τῶν πλησίον ἀπάτῃ, οὓς παντὸς μᾶλλον ἀγαπῶντας τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀντέχε-
30σθαι διδάσκειν προσήκει. εἴρηται γοῦν ἄντικρυς, „ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ" †), ἵνα μὴ κριθῶσιν, ἀλλὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ

*) 1 Corinth. 4, 19. **) Psalm. 76, 1.
***) Roman. 13, 9. †) Psalm. 9, 11.

προακηκοότες, ὅσοι δὲ „ταῖς γλώσσαις αὐτῶν δολιοῦσιν" *) ἔγγραφα ἔχουσι τὰ ἐπιτίμια.

Cap. XVII.

§. 106. Οἱ τοίνυν τῶν ἀσεβῶν ἁπτόμενοι λόγων ἄλλοις τε ἐξάρχοντες μηδὲ εὖ τοῖς λόγοις τοῖς
P. θείοις, ἀλλὰ ἐξημαρτημένως συγχρώμενοι οὔτε αὐ-
325. τοὶ εἰσίασιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν οὔτε
Sylb. οὓς ἐξηπάτησαν ἐῶσιν τυγχάνειν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὐδὲ τὴν κλεῖν ἔχοντες αὐτοὶ τῆς εἰσόδου, ψευδῆ δέ τινα καὶ ὥς φησιν ἡ συνήθεια ἀντικλεῖδα, δι' ἧς
100 οὐ τὴν αὐλαίαν ἀναπετάσαντες ὥσπερ ἡμεῖς διὰ τῆς τοῦ κυρίου παραδόσεως εἴσιμεν, παράθυρον δὲ ἀνατεμόντες καὶ διορύξαντες λάθρα τὸ τειχίον τῆς ἐκκλησίας ὑπερβαίνοντες τὴν ἀλήθειαν μυσταγωγοὶ P.
τῆς τῶν ἀσεβῶν ψυχῆς καθίστανται. ὅτι γὰρ με- 898.
15 ταγενεστέρας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰς ἀνθρω- Pott.
πίνας συνηλύσεις πεποιήκασιν, οὐ πολλῶν δεῖ λόγων, ἡ μὲν γὰρ τοῦ κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου καίσαρος ἀρξαμένη μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦ-
20 ται, ἡ δὲ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ μέχρι γε τῆς Παύλου λειτουργίας ἐπὶ Νέρωνος τελειοῦται, κάτω δὲ περὶ τοὺς Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως χρόνους οἱ τὰς αἱρέσεις ἐπινοήσαντες γεγόνασι καὶ μέχρι γε τῆς Ἀντωνίνου τοῦ πρεσβυτέρου διέτειναν ἡλικίας καθάπερ
25 ὁ Βασιλείδης κἂν Γλαυκίαν ἐπιγράφηται διδάσκαλον, ὡς αὐχοῦσιν αὐτοί, τὸν Πέτρου ἑρμηνέα. ὡς αὔτως δὲ καὶ Οὐαλεντῖνον Θεοδάδι ἀκηκοέναι φέρουσιν, γνώριμος δ' οὗτος γεγόνει Παύλου.

§. 107. Μαρκίων γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς
30 ἡλικίαν γενόμενος ὡς πρεσβύτης νεωτέροις συνεγένετο.

*) Psalm. 14, 3 sq. c. 18.

μεθ' ὃν Σίμων ἐπ' ὀλίγον κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου P.
ὑπήκουσεν. ὧν οὕτως ἐχόντων συμφανὲς ἐκ τῆς 899.
προγενεστάτης καὶ ἀληθεστάτης ἐκκλησίας τὰς με- Pott.
ταγενεστέρας ταύτας καὶ τὰς ἔτι τούτων ὑποβεβη-
5κυίας τῷ χρόνῳ κεκαινοτομῆσθαι παραχαραχθείσας
αἱρέσεις. ἐκ τῶν εἰρημένων ἄρα φανερὸν οἶμαι γε-
γενῆσθαι μίαν εἶναι τὴν ἀληθῆ ἐκκλησίαν τὴν τῷ
ὄντι ἀρχαίαν, εἰς ἣν οἱ κατὰ πρόθεσιν δίκαιοι ἐγκα-
ταλέγονται, ἑνὸς γὰρ ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ ἑνὸς τοῦ
10κυρίου. διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄκρως τίμιον κατὰ τὴν
μόνωσιν ἐπαινεῖται μίμημα ὂν ἀρχῆς τῆς μιᾶς· τῇ
γοῦν τοῦ ἑνὸς φύσει συγκληροῦται ἐκκλησία ἡ μία,
ἣν εἰς πολλὰς κατατέμνειν βιάζονται αἱρέσεις. κατά
τε οὖν ὑπόστασιν κατά τε ἐπίνοιαν κατά τε ἀρχὴν
15κατά τε ἐξοχὴν μόνην εἶναί φαμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ
καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰς ἑνότητα πίστεως μιᾶς τῆς
κατὰ τὰς οἰκείας διαθήκας, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν
διαθήκην τὴν μίαν διαφόροις τοῖς χρόνοις ἑνὸς τοῦ
θεοῦ τῷ βουλήματι δι' ἑνὸς τοῦ κυρίου, συνάγουσαν τοὺς P.
20ἤδη κατατεταγμένους οὓς προώρισεν ὁ θεὸς δικαίους 900.
ἐσομένους πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐγνωκώς. ἀλλὰ Pott.
καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἐκκλησίας καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συ-
στάσεως κατὰ τὴν μονάδα ἐστὶν πάντα τὰ ἄλλα ὑπερ-
βάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ.
25 §. 108. Ταυτὶ μὲν οὖν καὶ εἰς ὕστερον, τῶν
δ' αἱρέσεων αἳ μὲν ἀπὸ ὀνόματος προσαγορεύονται,
ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ Βασιλεί-
δου κἂν τὴν Ματθίου αὐχῶσι προσάγεσθαι δόξαν,
μία γὰρ ἡ πάντων γέγονε τῶν ἀποστόλων ὥσπερ δι-
30δασκαλία, οὕτως δὲ καὶ ἡ παράδοσις. αἳ δὲ ἀπὸ
τόπου ὡς οἱ Περατικοί, αἳ δὲ ἀπὸ ἔθνους ὡς ἡ
τῶν Φρυγῶν, αἳ δὲ ἀπὸ ἐνεργείας ὡς ἡ τῶν ἐγκρα-
τιτῶν, αἳ δὲ ἀπὸ δογμάτων ἰδιαζόντων ὡς ἡ τῶν
Δοκιτῶν καὶ ἡ τῶν Αἱματιτῶν, αἳ δὲ ἀπὸ ὑποθέ-
35σεων καὶ ὧν τετιμήκασιν ὡς Καϊανισταί τε καὶ οἱ
Ὀφιανοὶ προσαγορευόμενοι, αἳ δὲ ἀφ' ὧν παρανό-

πές. οὔτ᾽ οὖν τῆς τάξεως οὔτε τῆς φράσεως στοχάζονται οἱ στρωματεῖς, ὅπου γε ἐπίτηδες καὶ τὴν λέξιν οὐχ Ἕλληνες εἶναι βούλονται καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἐγκατασποράν, λεληθότως καὶ οὐ κατὰ τὴν
5ἀλήθειαν πεποίηνται, φιλοπόνους καὶ εὑρετικοὺς εἶναι τοὺς εἴ τινες τύχοιεν παρασκευάζοντες. πολλὰ γὰρ τὰ δελέατα καὶ ποικίλα διὰ τὰς τῶν ἰχθύων διαφοράς. καὶ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον τοῦτον ἡμῖν στρωματέα τῶν ἑξῆς ἀπ᾽ ἄλλης ἀρχῆς ποιησόμεθα
10τὸν λόγον.

P. 913. Pott.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
ΤΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΤΩΝ
ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΩΝ Ὁ ΟΓΔΟΟΣ.

CLEMENTIS ALEXANDRINI
STROMATUM LIBER OCTAVUS.

Argumentum.

C. I. Oportet omnis, qui se cum philosophis tum theologis quaestionibus exercent, id agere vt certum aliquid inueniant (1—2.). C. II. illud primum obtineri potest claris et perspicuis tam rerum quam nominum definitionibus (§. 3. 4.). C. III. deinde per demonstrationem adhibitam; quae quo modo a syllogismo distinguatur exponit (§. 5—8.). C. IV. in omni quaestione explicanda primo rei, de qua quaeritur, definitio ponenda, ad ambiguitatem, quae in terminis saepe occurrit, vitandam (§. 9—14.). C. V. specimen dat demonstrationis in discutienda quaestione de Scepticorum ἀποχῇ (§. 15. 16.). C. VI. de genere, speciebus, differentiis, et quid sit eorum opus in definitionibus (§. 17—21.). C. VII. de caussis dubitandi siue assensum sustinendi (§. 22.). C. VIII. qua methodo cum res tum nomina ad certas classis reduci possunt (§. 23. 24.). C. IX. de diuersis generibus (§. 25—33.).

Cap. I.

§. 1. *Ἀλλ᾽ οὐδὲ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο, ἤπου γ᾽ ἂν ἡμεῖς οἱ τῆς ὄντως ἀληθοῦς ἀντεχόμενοι φιλοσο-* P. *φίας, οὓς ἄντικρυς ἡ γραφὴ εὑρέσεως χάριν ἐπὶ τὸ* 914.
5*διερευνᾶσθαι τὸ ζητεῖν παρεγγυᾷ, οἱ μὲν γὰρ νεώ-* Pott.
τεροι τῶν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσόφων ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν, ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὴν πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα·
10*„ζητεῖτε", εἶπεν „καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, αἰτεῖσθε καὶ δοθήσεται ὑμῖν"* *). *κρούει μὲν οὖν κατὰ τὴν ζήτησιν ὁ πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν λόγος τὴν θύραν τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ φαινόμενον. διοιχθέντος δὲ τοῦ ἐμποδὼν κατὰ*
15*τὴν ἔρευναν ἐπιστημονικὴ ἐγγίνεται θεωρία.*

§. 2. *Τοῖς οὕτως οἶμαι κρούουσιν ἀνοίγνυται τὸ ζητούμενον καὶ τοῖς οὕτως αἰτοῦσιν τὰς πεύσεις κατὰ τὰς γραφὰς ἐφ᾽ ὃ βαίνουσιν ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται ἡ δόσις τῆς θεοδωρήτου γνώσεως καταληπτι-*
20*κῶς διὰ τῆς λογικῆς ὄντως ἐκλαμπούσης ζητήσεως. οὐ γὰρ εὑρεῖν μὲν οἷόν τε, μὴ ζητῆσαι δὲ, οὐδὲ ζητῆσαι μὲν, οὐχὶ δὲ διερευνήσασθαι, οὐδὲ διερευνήσασθαι μὲν, οὐχὶ δὲ διαπτύξαι καὶ ἀναπετάσαι δι᾽ ἐρωτήσεως εἰς σαφήνειαν ἄγοντα τὸ ζητούμενον, οὐδ᾽*
25*αὖ διὰ πάσης ἐξετάσεως χωρήσαντα, μὴ οὐχὶ λοιπὸν ἔπαθλον λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην τοῦ ζητουμένου. ἀλλ᾽ ἔστι μὲν εὑρεῖν τὸν ζητήσαντα, ζητῆσαι δὲ, εἰ οἰηθείη πρότερον μὴ εἰδέναι. πόθῳ δὴ ἐντεῦθεν ἀγόμενος πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ καλοῦ εὐγνωμόνως ζητεῖ,*
30*ἀφιλονείκως, ἀφιλοδόξως, ἐρωτώμενος καὶ ἀποκρινόμενος, πρὸς δὲ καὶ αὐτὰ ἐπισκεπτόμενος τὰ λεγόμενα. ἐχομένους γὰρ καθήκει οὐ μόνον τῶν γρα-*

---

*) Matth. 7, 7. Luc. 11, 9.

φῶν τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν κοινῶν
τὰς ζητήσεις ποιεῖσθαι εἴς τι πέρας ὠφέλιμον τῆς
εὑρέσεως καταληγούσης. ἐκδέχεται γὰρ ἄλλος τόπος
τε καὶ ὄχλος τοὺς ταραχώδεις τῶν ἀνθρώπων καὶ
5 τὰς ἀγοραίους εὑρησιλογίας, τὸν δὲ καὶ ἀληθείας
ἐραστήν τε ἅμα καὶ γνώριμον εἰρηνικὸν εἶναι κἂν
ταῖς ζητήσεσι προσῆκεν, δι' ἀποδείξεως ἐπιστημονι-
κῆς ἀφιλαύτως καὶ φιλαλήθως εἰς γνῶσιν προσιόντα
καταληπτικήν.

Cap. II.

10 §. 3. Τίς ἂν οὖν ἄλλη βελτίων ἢ ἐναργεστέρα
μέθοδος εἰς ἀρχὴν τῆς τοιᾶσδε εἴη ἂν διδασκαλίας
ἢ τὸ προταθὲν ὄνομα λόγῳ διελθεῖν οὕτω σαφῶς,
ὡς πάντας ἀκολουθῆσαι τοὺς ὁμοφώνους. ἆρ' οὖν
τοιοῦτόν ἐστιν ὄνομα τῆς ἀποδείξεως, οἷόνπερ τὸ P.
15 βλίτυρι, φωνὴ μόνον οὐδὲν σημαίνουσα; καὶ πῶς 915.
οὔθ' ὁ φιλόσοφος οὔθ' ὁ ῥήτωρ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ δι- Pott.
καστής, ὡς ἄσημον ὄνομα προφέρεται τὴν ἀπόδει-
ξιν, οὔτε τις τῶν δικαζομένων ἀγνοεῖ τὸ σημαινόμε-
νον, ὅτι οὐχ ὑπάρχει; αὐτίκα ὡς ὑπόστατον πορί-
20 ζονται τὴν ἀπόδειξιν οἱ φιλόσοφοι, ἄλλος ἄλλως.
περὶ παντὸς τοίνυν τοῦ ζητουμένου εἴ τις ὀρθῶς
διαλαμβάνοι, οὐκ ἂν ἐφ' ἑτέραν ἀρχὴν ὁμολογουμέ-
νην μᾶλλον ἀναγάγοι τὸν λόγον ἢ τὸ πᾶσι τοῖς
ὁμοεθνέσι τε καὶ ὁμοφώνοις ἐκ τῆς προσηγορίας ὁμο-
25 λογούμενον σημαίνεσθαι. εἶτ' ἐντεῦθεν ὁρμηθέντι
ζητεῖν ἀνάγκη, εἰ ὑπάρχει τὸ σημαινόμενον τοῦ τό-
που ὁ λόγος εἴτε καὶ μή, ἐφεξῆς δὲ εἴπερ ὑπάρ-
P. χειν δειχθείη ζητητέον τούτου τὴν φύσιν ἀκριβῶς,
327. ὁποία τίς ἐστιν καὶ μή ποτε ὑπερβαίνει τὴν δοθεῖ-
Sylb. σαν τάξιν.

§. 4. Εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον ἁπλῶς εἰ-
πεῖν περὶ τοῦ ζητουμένου τὸ δόξαν, ἔξεστι γὰρ καὶ
τὸν ἀντικαθιστάμενον ἐπ' ἴσης ἀνταποφήνασθαι ὅ

βούλεται, ἀλλὰ κατανοεῖσθαι χρὴ τὸ λεχθέν. εἰ μὲν
εἰς ὁμοίως ἀμφισβητούμενον ἀναφέροιτο αὐτοῦ ἡ κρί-
σις κἀκείνου πάλιν ὁμοίως εἰς ἀμφισβητούμενον ἕτε-
ρον εἰς ἄπειρον προβήσεται καὶ ἀναπόδεικτον ἔσται, εἰ
5δ' εἰς ὁμολογούμενον ἅπασιν ἡ τοῦ ὁμολογουμένου πίστις
ἀναφέροιτο, ἐκεῖνο τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιητέον.
πᾶν οὖν τὸ προβληθὲν ὄνομα μεταλαμβάνειν χρὴ εἰς
λόγον ὁμολογούμενόν τε καὶ σαφῆ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς
σκέψεως ἀρχὴν μὲν τῆς διδασκαλίας ἐσόμενον, ἐξηγη-
10σόμενόν τε τὴν τῶν ζητουμένων εὕρεσιν. φέρε οὖν
προβεβλήσθω ὁ ἥλιος τοὔνομα. φασὶν οὖν οἱ Στωϊ-
κοὶ τοῦτ' εἶναι ἄναμμα νοερὸν ἐκ θαλαττίων ὑδά-
των. ἆρ' οὐκ ἀσαφέστερος ὁ λόγος αὐτοῦ τοῦ ὀνό-
ματος ἄλλης ἀποδείξεως δεόμενος εἰ ἀληθής ἐστιν;
15ἄμεινον οὖν εἰπεῖν κοινῷ καὶ σαφεῖ τῷ λόγῳ ἥλιον P.
ὀνομάζεσθαι τὸ λαμπρότατον τῶν κατ' οὐρανὸν 916.
ἰόντων, πιστότερος γὰρ οἶμαι καὶ σαφέστερος καὶ Pott.
πᾶσιν ὁμοίως ὁμολογούμενος ὁ λόγος οὗτος.

Cap. III.

§. 5. Ὡς αὕτως δὲ καὶ τὴν ἀπόδειξιν πάντες
20ἄνθρωποι ὁμολογήσαιεν εὔλογον εἶναι τοῖς ἀμφισβη-
τουμένοις ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἐκπορίζοντα τὴν
πίστιν. οὐ μόνον δὲ ἀπόδειξις καὶ πίστις καὶ γνῶ-
σις, ἀλλὰ καὶ πρόγνωσις λέγεται διχῶς, ἡ μὲν ἐπι-
στημονική τε καὶ βεβαία, ἄλλη δὲ μόνον ἐλπιστική.
25κυριώτατα μὲν οὖν ἀπόδειξις λέγεται ἡ τὴν ἐπιστη-
μονικὴν πίστιν ἐντιθεῖσα ταῖς τῶν μανθανόντων
ψυχαῖς, δοξαστικὴ δὲ ἡ ἑτέρα, ὡς καὶ ἄνθρωπος
ὁ μὲν ὄντως ἄνθρωπος ὁ τὰς κοινὰς φρένας κεκτη-
μένος, ὁ δὲ ἄγριος καὶ θηριώδης· οὕτω τοι καὶ ὁ
30κωμικὸς ἔλεγεν ὡς χαρίεις ἐστὶν ἄνθρωπος ἔστ' ἂν
ἄνθρωπος ᾖ. καὶ ἐπὶ βοὸς καὶ ἵππου καὶ κυνὸς ὁ
αὐτὸς λόγος παρὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ζώου ἢ κακίαν.
εἰς γὰρ τὴν τοῦ γένους τελειότητα βλέποντες ἐπὶ τῶν

κυριώτατα τῶν σημαινομένων ἐρχόμεθα. αὐτίκα ἰατρὸν νοοῦμεν, ᾧ μηδὲν τῆς ἰατρικῆς δυνάμεως ἐνδεῖ, γνωστικὸν δὲ ᾧ μηδὲν λείπει τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδήσεως.

5 §. 6. Καὶ διαφέρει ἔνδειξις συλλογισμοῦ ᾗ τὸ μὲν ἐνδεικνύμενον ἑνός ἐστι δηλωτικὸν ἓν ὑπάρχον καὶ αὐτὸ, ὡς τοῦ μηκέτι εἶναι παρθένον ἔνδειξιν εἶναι τὸ κυεῖν φαμὲν, τῷ δὲ συλλογισμῷ λαμβανόμενον ἓν ὑπάρχον ἕπεται πλείοσιν, ὡς τοῦ Πύθωνος 10 προδιδόναι Βυζαντίους, εἰ οὕτως ἔτυχεν, οὐχ ἓν ἀλλὰ πλείω λαμβάνεται τὰ δηλωτικὰ, καὶ τὸ μὲν παραινεῖν ἐξ ὁμολογουμένων συλλογίζεσθαί ἐστιν, τὸ δέ γε ἐξ ἀληθῶν τι περαίνειν ἀποδεικνύειν ἐστίν, ὥστ' εἶναι σύνθετόν τινα τῆς ἀποδείξεως τὴν ὄνησιν ἔκ 15 τε τοῦ τὰ λαμβανόμενα πρὸς τὰ ζητούμενα ἀληθῆ λαμβάνειν κἀκ τοῦ τὸ συμπέρασμα αὐτοῖς ἀκόλουθον ἐπιφέρεσθαι. εἰ δή τοι μὴ ὑπάρχοι τὸ πρότερον ἢ μὴ ἕποιτο αὐτῷ τὸ δεύτερον, οὐκ ἀπέδειξεν μὲν, συνελογίσατο δέ. τὸ μὲν γὰρ οἰκεῖον ἐπενεγκεῖν 20 συμπέρασμα τοῖς λήμμασιν συλλογίσασθαι μόνον ἐστὶν, τὸ δὲ καὶ τῶν λημμάτων ἕκαστον ὑπάρχειν ἀληθὲς οὐ συλλογίσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποδεδειχέναι. περαίνειν δ' ἐστὶν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος δῆλον, τὸ ἄγειν ἐπὶ τὸ πέρας. ἔστι δὲ δήπου 25 πέρας ἐν ἑκάστῳ λόγῳ τὸ ζητούμενον, ὃ δὴ καὶ συμπέρασμα καλεῖται. οὐδεὶς δὲ ἁπλοῦς καὶ πρῶτος λόγος ὀνομάζεται συλλογισμὸς, κἂν ἀληθὴς ᾖ, ἀλλ' ἔστι τοὐλάχιστον, ἐκ τριῶν τοιούτων σύνθετον, δυεῖν μὲν ὡς λημμάτων, ἑνὸς δὲ ὡς συμπεράσματος, ἤτοι 30 δὲ πάντα ἀποδείξεως δεῖται ἢ καί τινα ἐξ αὐτῶν ἐστὶ πιστά.

P. 917. Pott.

§. 7. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρότερον ἑκάστης ἀποδείξεως ἀπόδειξιν αἰτοῦντες εἰς ἄπειρον ἐκβησόμεθα καὶ οὕτως ἀνατραπήσεται ἡ ἀπόδειξις, εἰ δὴ τὸ δεύ- 35 τερον, ταῦτα αὐτὰ τὰ ἐξ αὐτῶν πιστὰ τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ γενήσονται. αὐτίκα οἱ φιλόσοφοι ἀνα-

ποδείκτους ὁμολογοῦσι τὰς τῶν ὅλων ἀρχάς. ὥστ' εἴπερ ἐστὶν ἀπόδειξις, ἀνάγκη πᾶσα πρότερον εἶναί τι πιστὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὃ δὴ πρῶτον καὶ ἀναπόδεικτον λέγεται. ἐπὶ τὴν ἀναπόδεικτον ἄρα πί-
5στιν ἡ πᾶσα ἀπόδειξις ἀνάγεται. εἶεν δ' ἂν καὶ καὶ ἄλλαι τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ μετὰ τὴν ἐκ πίστεως πηγὴν τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῶς φαινόμενα. τὰ μὲν γὰρ πρὸς αἴσθησιν συμβάντα ἐστὶν ἁπλᾶ τε καὶ ἄλυτα, τὰ δὲ πρὸς νόησιν
10ἁπλᾶ τε καὶ λογικὰ καὶ πρῶτα, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα σύνθετα μὲν, οὐδὲν δ' ἧττον ἐναργῆ καὶ πιστὰ καὶ λογικώτερα τῶν πρώτων. ἀκολούθου καὶ μαχομένου οὖν ἐστὶν, ἥνπερ ἰδίαν λόγου δύναμιν πεφυκυῖαν ἅπαντες ἔχομεν φύσει. ἐὰν οὖν τις εὑ-
15ρεθῇ λόγος τοιοῦτος οἷος ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεσθαι τὴν πίστιν δυνάμενος, αὐτὸν τοῦτον εἶναι φήσομεν οὐσίαν ἀποδείξεως. εἴρηται δὲ ὡς καὶ τὸ τῆς πίστεως καὶ τὸ τῆς ἀποδείξεως γένος διττὸν, τὸ μὲν πειθὼ μόνον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων,
20τὸ δὲ ἐπιστήμην ἀπεργαζόμενον. εἰ μὲν οὖν ἐκ τῶν πρὸς αἴσθησιν καὶ νόησιν ἐναργῶν ἄρξαιτό τις, κἄπειτα τὸ οἰκεῖον ἐπενέγκοι συμπέρασμα ὄντως ἀποδείκνυσιν, εἰ δ' ἐξ ἐνδόξων μόνον, οὐ μὴν πρώτων γε, τουτέστιν οὔτε πρὸς αἴσθησιν οὔτε πρὸς νόησιν
25ἐναργῶν, εἰ μὲν οἰκεῖον ἐπιφέροι συμπέρασμα συλ- P.
λογιεῖται μὲν, οὐ μὴν ἐπιστημονικήν γε ποιήσεται τὴν ἀπό- 918.
δειξιν, εἰ δ' οὐκ οἰκεῖον, οὐδὲ συλλογιεῖται τὴν ἀρχήν. Pott.

§. 8. Διαφέρει δ' ἀναλύσεως ἀπόδειξις, ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν ἀποδεικνυμένων, διά τινων ἀπο-
P. 328. δεικνυμένων ἀποδείκνυται προαποδεδειγμένων κἀ-
Sylb. κείνων ὑφ' ἑτέρων ἄχρις ἂν εἰς τὰ ἐξ ἑαυτῶν πιστὰ ἀναδράμωμεν ἢ εἰς τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ, ὅπερ ἀνάλυσις ὀνομάζεται, ἀπόδειξις δέ ἐστιν, ὅταν ἀπὸ τῶν πρώτων τὸ ζητούμενον ἀφι-
30κνῆται διὰ πάντων τῶν ἐν μέσῳ. χρὴ τοίνυν τὸν ἀποδεικτικὸν ἄνδρα τῆς μὲν ἀληθείας ὡς τῶν λημ-

μάτων πολλὴν ποιήσασθαι πρόνοιαν, τῶν δὲ ὀνομάτων ἀφροντιστεῖν εἴτε ἀξιώματά τις ἐθέλοι καλεῖν εἴτε προτάσεις εἴτε λήμματα. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ, τίνων ὑποκειμένων τί περαίνεται, πολλὴν ὡς αὕτως πεποιῆσθαι
5τὴν πρόνοιαν, εἴτε δὲ περαίνοντα λόγον εἴτε περαντικὸν εἴτε συλλογιστικὸν ἐθέλοι τις ὀνομάζειν αὐτὸν, ἥκιστα φροντίζειν. δύο γὰρ ταῦτα ἐν ἅπασι χρῆναί φημι τὸν ἀποδεικτικὸν φυλάττειν, τὰ μὲν λήμματα ἀληθῆ λαμβάνειν, ἀκόλουθον δ᾽ αὐτοῖς ἐπιφέρειν
10συμπέρασμα. ὅπερ τινὲς καὶ ἐπιφορὰν καλοῦσιν τὸ ἐπιφερόμενον τοῖς λήμμασιν περὶ παντὸς τοῦ ζητουμένου καθ᾽ ἕκαστον πρόβλημα. διαφόρων μὲν δεῖ τῶν λημμάτων, οἰκεῖον δὲ τῷ προβληθέντι καὶ προβληθὲν αὐτῷ εἰς λόγον μεταλαμβάνειν ἀναγκαῖον, τόν τε λόγον τοῦ-
15τον ὁμολογούμενον ἅπασιν εἶναι προσήκει, τῶν δὲ λημμάτων μὴ οἰκείων τῷ προβλήματι λαμβανομένων οὐκ ἐνδέχεται καλῶς οὐδὲν αὐτῷ ἐξευρεῖν ἀγνοουμένου ὅλου τοῦ προβλήματος, ὃ καὶ ζήτημα καλεῖται τῆς φύσεως. ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς ζητουμένοις ἔστι
20τι προγινωσκόμενον, τὸ πάντως ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸν ὂν, ἀναποδείκτως πιστεύεται, ὃ χρὴ ποιεῖσθαι τῆς ζητήσεως αὐτῶν ὁρμητήριον καὶ τῶν εὑρῆσθαι δοκούντων κριτήριον.

Cap. IV.

§. 9. Πᾶσα γὰρ ζήτησις ἐκ προϋπαρχούσης
25εὑρίσκεται γνώσεως, εἶναι δὲ τὴν γνῶσιν τὴν προϋπάρξασαν τοῦ ζητουμένου παντὸς, ποτὲ μὲν τῆς οὐσίας ψιλῶς, ἀγνοουμένων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς, οἷον λίθων, πάντων ζώων, ὧν τὰς ἐνεργείας ἀγνοοῦμεν ἢ παθῶν ἢ δυνάμεων ἢ ἁπλῶς εἰπεῖν ἓν
30τῶν ὑπαρχόντων τοῖς οὖσιν, ἐνίοτε δὲ γιγνώσκεσθαι μέν τι τούτων τῶν δυνάμεων ἢ παθῶν ἢ τινὰ τούτων, ὡς τῆς ψυχῆς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ πάθη, ἀγνοεῖσθαι δὲ καὶ ζητεῖσθαι τὴν οὐσίαν. ἐν πολλοῖς δὲ τῆς νοήσεως αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ὑποτιθεμένης

P. 919. Pott.

ἑαυτῇ ταῦτα πάντα τὴν ζήτησιν εἶναί τινι τῶν οὐ-
σιῶν, ἂν οὕτω μὲν ὑπάρχῃ, ἀμφοτέρων γὰρ τῆς τε
οὐσίας τῆς τε ἐνεργείας τὰς ἐπινοίας ἐν τῇ διανοίᾳ
λαβόντες οὕτως ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐρχόμεθα. ἔστιν
5δὲ ὧν καὶ τὰς ἐνεργείας εἰδότες ἅμα ταῖς οὐσίαις
ἀγνοοῦμεν τὰ παθήματα. ἔστιν οὖν ἡ μέθοδος τῆς
εὑρήσεως τοιαύτη· ἀρκτέον γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνω-
ρίζειν τὰ προβλήματα. πολλάκις γοῦν ἐξαπατᾷ
τὸ τῆς λέξεως σχῆμα καὶ συγχεῖ καὶ ταράττει τὴν
10διάνοιαν, ὥστε μὴ ῥᾳδίως εὑρίσκειν ἐκ ποίας ἐστὶ
διαφορᾶς, οἷον εἰ μὴ ζῶον τὸ κυούμενον, ἔχοντες
γὰρ καὶ ζώου τι νόημα καὶ κυουμένου ζητοῦμεν, εἰ
τῷ κυουμένῳ ζώῳ εἶναι ὑπάρχει, τοῦτο δ' ἐστίν,
εἰ τῇ κυουμένῃ οὐσίᾳ τό τε κινεῖσθαι δύνασθαι καὶ
15ἔτι τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπάρχει· ὥστε ἐνεργειῶν ἐστὶ
καὶ παθῶν ἡ ζήτησις ἐπὶ προγινωσκωμένης οὐσίας.

§. 10. Εὐθέως οὖν τὸν προβάλλοντα ἀντερω-
τητέον, τί ποτε καλεῖ ζῶον, μάλιστα γὰρ τοῦτο
ποιητέον, ἐπειδὰν εἰς διαφόρους χρήσεις ἠγμένον
20ἴδωμεν τοὔνομα, καὶ διερευνητέον εἴτε ἀμφισβητού-
μενόν ἐστι τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς προσηγορίας εἴθ'
ὁμολογούμενον ἅπασιν. εἰ γὰρ ζῶον εἴποι καλεῖν, ὅ
τί περ ἂν αὐξάνῃ καὶ τρέφηται, πάλιν αὖ προσανε-
ρωτήσομεν, εἰ καὶ τὰ φυτὰ νομίζοι ζῶα, κἄπειτα P.
25φάντος μὲν οὕτως, ἐπιδεικνύειν ἤδη χρὴ τί τὸ κυού- 920.
μενόν τε καὶ τρεφόμενον. Πλάτων γὰρ καὶ τὰ Pott.
φυτὰ ζῶα καλεῖ τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἴδους τοῦ
ἐπιθυμητικοῦ μόνου μετέχοντα, Ἀριστοτέλης δὲ τῆς
φυσικῆς τε καὶ θρεπτικῆς ψυχῆς μετέχειν οἴεται τὰ
30φυτά, ζῶα δ' ἤδη προσαγορεύειν οὐκ ἀξιοῖ. τὸ
γὰρ δι' τῆς ἑτέρας ψυχῆς τῆς αἰσθητικῆς μετέχον
τοῦτο μόνον ἀξιοῖ καλεῖσθαι ζῶον. οὐ μὴν οἵ γε
Στωϊκοὶ τὴν φυτικὴν δύναμιν ἤδη ψυχὴν ὀνομάζου-
σιν. ἀποφήσαντος δὲ τοῦ προβαλόντος εἶναι ζῶα
35καὶ τὰ φυτά, δείξομεν ἑαυτῷ μαχόμενα λέγειν. τῷ
γὰρ τρέφεσθαί τε καὶ αὐξάνεσθαι τὸ ζῶον ὁρισάμε-

νος, ἀλλὰ καὶ τὸ φυτὸν οὐκ εἶναι ζῷον ἀποφηνάμε-
νος, οὐδὲν ἄλλο ἔοικεν λέγειν, ἢ ὅτι τὸ τρεφόμενόν
τε καὶ αὐξανόμενον καὶ ζῷόν ἐστι καὶ οὐ ζῷον. τί
οὖν βούλεται μαθεῖν εἰπάτω, ἆρά γε εἰ αὔξεται καὶ
τρέφεται τὸ κατὰ γαστρὸς ἢ εἰ αἰσθήσεώς τινος ἢ
καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως αὐτῷ μέτεστιν. κατὰ
μὲν γὰρ Πλάτωνα τὸ φυτὸν ἔμψυχόν τε καὶ ζῷον,
κατὰ δὲ Ἀριστοτέλη ζῷον μὲν οὔπω· λείπει γὰρ
αὐτῷ τὸ αἰσθητικόν, ἔμψυχον δὲ ἤδη· ἔστι γοῦν
10 αὐτῷ τὸ ζῷον οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική· κατὰ δὲ
τοὺς Στωικοὺς οὔτε ἔμψυχον οὔτε ζῷόν ἐστι τὸ φυ-
τόν, ἔμψυχος γὰρ οὐσία τὸ ζῷον.

§. 11. Εἰ τοίνυν ἔμψυχον τὸ ζῷον, ἡ ψυχὴ δὲ
φύσις αἰσθητική, δῆλον ὡς αἰσθητικὸν ἤδη τὸ ἔμψυ-
15 χον. ἂν μὲν οὖν ἀντερωτηθεὶς ὁ ζητήσας, εἰ ζῷον τὸ
κατὰ γαστρὸς ἔτι καλεῖ τὸ ζῷον, ἐπὶ τὸ τρεφόμενον καὶ
αὖξον ἔχῃ τὴν ἀπόκρισιν, εἰ δὲ φάσκοι τοῦτ' εἶναι ὃ
ζητεῖ, πότερον αἰσθητικὸν ἤδη τὸ κυούμενον ἢ καὶ καθ'
ὁρμήν τινά ἐστι κινητικὸν ἑαυτοῦ, ἤδη σαφῶς γίνεται
20 ἡ διερεύνησις τοῦ πράγματος, οὐ μενούσης ἔτι τῆς
περὶ τοὔνομα ἀπάτης, μὴ ἀποκρινόμενος δὲ πρὸς τὸ
ἀντερωτηθέν, μηδὲ βουλόμενος τί ποτέ ἐστιν εἰπεῖν P.
ὃ νοῶν ἢ κατὰ τίνος ἐπιφέρων πράγματος τὸ ζῷον 921.
P. ὄνομα τὴν πρότασιν ἐποιήσατο, κελεύων δ' ἡμᾶς Pott.
329. αὐτοὺς διελέσθαι, ἐριστικὸς ὑπάρχων γνωρισθείη.
Sylb. εἰ δὴ δυοῖν τρόποιν ὑπαρχόντων ἑτέρου μὲν τοῦ
25 κατ' ἐρώτησίν τε καὶ ἀπόκρισιν, ἑτέρου δὲ τοῦ κατὰ
διέξοδον, ἠρνῆται τὸ ἕτερον, ἐπακουσάτω πάντα τὰ
εἰς τὸ πρόβλημα διεξιόντων ἡμῶν, εἶτ' ἐπειδὰν τε-
30 λέσωμεν, ἐξέσται αὐτῷ τότε περὶ ἑνὸς ἑκάστου
ἐν μέρει διαλαμβάνειν.

§. 12. Εἰ δὲ διακόπτειν ἐπιχειροίη τὴν ἐξέτα-
σιν πυνθανόμενος, δῆλός ἐστιν οὐδὲν ἀκούειν βουλό-
μενος, ἀλλ' εἰ μὲν ἀποκρίνεσθαι ἕλοιτο, πάντων πρῶ-
35 τον ἐρωτητέον αὐτόν, ἐφ' ὅ τι φέρει πρᾶγμα τὸ
ζῷον ὄνομα, κἀπειδὰν τοῦτο ἀποκρίνηται, πάλιν

ἐρωτητέον, ὅ τί ποτε αὐτῷ σημαίνει τὸ κυόμενον ἢ τὸ κατὰ γαστρὸς, ἢ τὰ διαπεπλασμένα ἤδη καὶ τὰ ζῶα καὶ τὸ σπέρμα αὐτὸ καταβεβλημένον; τὸ κατὰ γαστρὸς αὐτῷ σημαίνειν βούλεται ἢ μόνα τὰ διηρθρωμένα τε καὶ ἤδη διαπεπλασμένα τὰ ἔμβρυα καλούμενα. ἀποκρινομένου δὲ καὶ πρὸς τοῦτο περαίνειν ἤδη τὸ προκείμενον ἐφεξῆς καὶ διδάσκειν χρή. εἰ δὲ ἡμᾶς λέγειν βούλοιτο αὐτὸς μὴ ἀποκρινάμενος, ἀκουσάτω· ἐπεὶ σὺ μὴ βούλει λέγειν καθ' ὅτου ση-
10μαινομένου λέγεις ὃ προὔβαλες, οὕτω γὰρ ἂν οὐ περὶ σημαινομένων ἐγὼ ἐποιούμην τὸν λόγον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἐσκοπούμην, γίνωσκε τοιοῦτόν τι ποιήσαις οἷον· εἰ καὶ προὔβαλες εἰ ζῶον ὁ κύων. εἰκότως γὰρ ἂν εἴποιμι ποῖον κυνός.
15ἐγὼ γὰρ καὶ περὶ τοῦ χερσαίου καὶ τοῦ θαλαττίου καὶ τοῦ κατ' οὐρανὸν ἄστρου, ἀλλὰ καὶ Διογένους καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς διειμι κυνῶν. οὐ γὰρ ἂν μαντευσαίμην, πότερον ὑπὲρ πάντων ἐρωτᾷς ἢ τινός. ὅπερ οὖν ἐξ ὑστέρου ποιήσεις, τοῦτ' ἤδη μαθεῖν
20περὶ ποίου ζητεῖς, σαφῶς εἰπέ. εἰ δὲ περὶ ὀνόματα στρέφῃ τὸ κυούμενον αὐτὸ δὴ τοῦτο τοὔνομα, παντὶ δῆλον ὅτι μήτε ζῶόν ἐστι μήτε φυτὸν, ἀλλ' ὄνομά τε καὶ φωνὴ καὶ σῶμα καὶ ὂν καὶ τί καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ζῶον. καὶ εἴπερ τοῦτο προὔβαλες, ἔχεις τὴν ἀπόκρισιν.
25 §. 13. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ σημαινόμενον ἐκ τοῦ κυούμενον ὀνόματός ἐστι ζῶον, ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀσώματόν τέ ἐστι καὶ λεκτέον καὶ πρᾶγμα καὶ νόημα καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ζῶον. ἄλλη δέ τις εἴη τοῦ ζώου φύσις, ἐναργῶς γὰρ ἐδείκνυτο τοῦ πράγματος
30αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου, λέγω δὲ τῷ ἐμβρύῳ τῆς φύσεως ὁποία τίς ἐστιν, ἕτερον ὑπάρχον πρόβλημα τὸ περὶ τῶν σημαινομένων ἐκ τοῦ ζῶον ὀνόματος. λέγω τοίνυν· εἰ τοῦτο λέγεις ζῶον τὸ δυνάμενον αἰσθάνεσθαί τε καὶ κινηθῆναι καθ' ὁρμὴν, ζῶόν ἐστιν
35οὐχ ἁπλῶς τὸ κινούμενον καθ' ὁρμὴν καὶ αἰσθανόμενον· δύναται γὰρ καὶ κοιμᾶσθαι ἢ μὴ παρόντων

P. 922. Pott.

τῶν αἰσθητῶν μὴ αἰσθάνεσθαι, τὸ δὲ δυνάμενον
ἤτοι ὁρμᾶν ἢ καὶ αἰσθάνεσθαι πεφυκὸς ζώου γνώ-
ρισμα. τοιοῦτον γάρ τι σημαίνεται ἐκ τούτων, πρῶ-
τον μὲν, εἰ τὸ κυούμενον καθ᾽ ὁρμὴν μὴ αἰσθάνε-
5σθαι ἢ κινεῖσθαι δύναται ὅπερ πρόκειται σκοπεῖσθαι,
ἕτερον δὲ εἰ τὸ κυούμενον αἴσθεσθαί ποτε ἢ κινη-
θήσεσθαι δύναται καθ᾽ ὁρμὴν, καθ᾽ ὃ σημαινόμε-
νον οὐδεὶς ζητεῖ ἐναργῶς ὄν. ἐζήτητο δὲ πότερον
ζῶόν ἐστιν ἤδη τὸ ἔμβρυον ἢ φυτὸν ἔτι, κἄπειτα
10μετελήφθη τοῦ ζώου τοὔνομα εἰς λόγον, ἵν᾽ ᾖ σαφές.
αἰσθήσει δὴ καὶ κινήσει τῇ καθ᾽ ὁρμὴν εὑρόντες
αὐτὸ διαφέρον τοῦ μὴ ζώου, πάλιν τοῦτο διωρισά-
μεθα τῶν παρακειμένων αὐτῷ πραγμάτων ἕτερον
μὲν εἶναι φάμενοι τὸ δυνάμει τοιοῦτον, ὃ μήπω μὲν
15ἐστιν αἰσθανόμενόν τε καὶ κινούμενον, ἔσται δέ ποτε
τοιοῦτον, ἕτερον δὲ τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν ὑπάρχον ἤδη
τοιοῦτον, τούτου δὲ τὸ μὲν ἤδη ἐνεργοῦν, τὸ δὲ
ἐνεργεῖν μὲν δυνάμενον, ἡσυχάζον δὲ ἢ κοιμώμενον.
τοῦτο δέ ἐστι τὸ ζητούμενον. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ τρέφε-
20σθαι τὸ ἔμβρυον ζῶον εἶναι λεκτέον, ὃ τῆς οὐσίας
ἐστὶν, ἀποχωρούντων τοῦ ζητουμένου, τοῖς δ᾽ ἄλλως
συμβεβηκόσιν προσεχόντων τὸν νοῦν.

§. 14. Κοινὴ δ᾽ ἐπὶ πᾶσι τοῖς εὑρίσκεσθαι λε-
γομένοις τέτακται ἡ ἀπόδειξις, ἥτις ἐστὶ λόγος ἐξ
25ἑτέρων ἕτερόν τι πιστούμενος. ἐξ ὧν δὲ χρὴ πι-
στοῦσθαι τὸ ζητούμενον, ὁμολογεῖσθαί τε καὶ γι-
γνώσκεσθαι δεῖ τῷ μανθάνοντι. ἀρχὴ δὲ τούτων
ἁπάντων ἐστὶ τὸ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐν-
αργές. ἡ μὲν οὖν πρώτη ἀπόδειξις ἐκ τούτων ἁπάν-
30των σύγκειται, ἡ δ᾽ ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀποδε-
δεῖχθαι, διὰ τῆσδε πάλιν ἕτερόν τι περαίνουσα πι-
στὴ μὲν οὐδὲν ἧττόν ἐστι τῆς προτέρας, οὐ μὴν
καὶ πρώτη ὀνομάζεσθαι δύναται, διότι μηδ᾽ ἐκ πρώ-
των περαίνεται προτάσεων. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἶ- P.
35δος τῆς τῶν ζητουμένων διαφορᾶς τριῶν ὄντων ἐδεί- 923.
χθη, λέγω δὲ τὸ τῆς οὐσίας γινωσκομένης ἀγνοεῖ- Pott.

σθαί τι τῶν ἔργων ἢ παθῶν αὐτῆς, δευτέρα δ' ἦν διαφορὰ προβλημάτων ἐφ' οὗ τὰ μὲν ἔργα καὶ πάθη γινώσκομεν ἅπαντες, ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν οὐσίαν, οἷον ἐν τίνι τοῦ σώματος μορίῳ τὸ ἡγεμονικόν ἐστι 5τῆς ψυχῆς.

Cap. V.

§. 15. Ἡ δὲ αὐτὴ ἐπιχείρησις τῆς ἀποδείξεως κἀπὶ τούτου τοῦ προβλήματος. φασὶν οὖν τινὲς μὴ ἐγχωρεῖν πλείους ἀρχὰς ἑνὸς εἶναι ζώου. ὁμογενεῖς μὲν οὖν ἀρχὰς οὐκ ἐγχωρεῖ πλείους ὑπάρχειν ἑνὸς 10ζώου, διαφερούσας δὲ τοῖς γένεσιν οὐδὲν ἄτοπον. πρὸς τοὺς Πυρρωνίους εἴη, φασὶν, ἡ ἐποχὴ βέβαιον εἶναι μηδὲν, δῆλον ὅτι ἀφ' ἑαυτῆς ἀρξαμένη, πρῶτον ἀκυρώσει ἑαυτήν. ἢ τοίνυν δίδωσιν ἀληθές τι εἶναι καὶ οὐ περὶ πάντων ἐφεκτέον ἢ ἐνίσταται μηδὲν 15εἶναι ἀληθὲς λέγουσα, καὶ δῆλον ὅτι οὐδ' αὐτὴ πρότερον ἀληθεύσει. ἤτοι γὰρ αὕτη ἀληθεύει ἢ οὐκ ἀληθεύει. ἀλλ' εἰ μὲν ἀληθεύει δίδωσιν ἄκουσά τι εἶναι ἀληθὲς, εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀληθῆ ἀπολείπει ἅπερ ἀνελεῖν ἐβού-
P. λετο. ἐν ᾧ γὰρ ψευδὴς δείκνυται ἡ ἀναιροῦσα ἐποχή,
330. ἐν τούτῳ τὰ ἀναιρούμενα ἀληθῆ δείκνυται, ὡς ὁ
Sylb. ὄνειρος ὁ λέγων ψευδεῖς εἶναι πάντας τοὺς ὀνείρους. αὐτοῦ γὰρ ἀναιρετικὴ οὖσα τῶν ἄλλων γίνεται κυριωτική. καὶ ὅλως εἰ ἔστιν ἀληθὴς ἀφ' ἑαυτῆς ποιήσεται τὴν ἀρχὴν οὐκ ἄλλου τινὸς οὖσα ἐπο-25χὴ, ἀλλ' ἑαυτῆς πρῶτον, ἔπειτα εἰ καταλαμβάνεται ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ἢ ὅτι ἐπέχει δῆλός ἐστι μὴ ἐπέχειν. πῶς δ' ἂν καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν ἀφίκετο περὶ πάντων ἐπέχων. πῶς δ' ἂν καὶ ἀπεκρίνετο πρὸς τὸ ἐρωτηθέν; περὶ γὰρ αὐτοῦ τούτου δῆλός ἐστιν οὐκ 30ἐπέχων, καὶ μὴν καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἐπέχει, ὃ καὶ εἰ δεῖ πειθόμενον αὐτοῖς περὶ πάντων ἐπέχειν περὶ αὐτῆς πρότερον τῆς ἐποχῆς ἐφέξομεν, εἴτε πιστέον αὐτῇ εἴτε καὶ μή.

§. 16. Ἔτι εἰ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ ἀληθὲς τὸ μὴ εἰδέναι τὸ ἀληθὲς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀληθές τι παρ' ἐκείνου δίδοται. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀμφισβητήσιμον ἐρεῖ τὸ ἀγνοεῖν τἀληθές, ἐν αὐτῷ τούτῳ δὲ P. 5 δίδωσιν εἶναι τὸ ἀληθὲς γνώριμον, ἐν τῷ τὴν περὶ 924. αὐτοῦ ἐποχὴν φαίνεται μὴ βεβαιῶν. αἵρεσίς ἐστι Pott. πρόσκλισις δογμάτων ἢ ὥς τινες πρόσκλισις δόγμασι πολλοῖς ἀκολουθίαν πρὸς ἄλληλα καὶ τὰ φαινόμενα περιέχουσα πρὸς τὸ εὖ ζῆν συντείνουσα. καὶ τὸ μὲν 10 δόγμα ἐστὶ κατάληψίς τις λογική, κατάληψις δὲ ἕξις καὶ συγκατάθεσις τῆς διανοίας. οὐ μόνον οἱ ἐφεκτοὶ ἀλλὰ καὶ πᾶς δογματικὸς ἔν τισιν ἐπέχειν εἴωθεν ἤτοι παρὰ γνώμης ἀσθένειαν ἢ παρὰ πραγμάτων ἀσάφειαν ἢ παρὰ τὴν τῶν λόγων ἰσοσθένειαν.

ΑΙ ΤΩΝ ΖΗΤΗΣΕΩΝ ΕΦΟΔΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΠΕΡΙ ΤΑΥΤΑ ΚΑΙ ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ ΕΙΣΙΝ.

Cap. VI.

15 §. 17. Προτακτέον δὴ καὶ τῶν ὅρων καὶ τῶν ἀποδείξεων καὶ διαιρέσεων, ποσαχῶς λέγεται τὸ ζητούμενον, τά τε ὁμώνυμα χειριστέον καὶ τὰ συνώνυμα εὐκρινῶς τακτέον κατὰ τῆς σημασίας. ἔπειτα ζητητέον, εἰ τῶν πρὸς ἕτερα θεωρουμένων 20 ἐστὶν τὸ προκείμενον ἢ καθ' αὑτὸ λαμβάνεται, ἐπὶ τούτοις, εἰ ἔστι, τί ἐστι, τί αὐτῷ συμβέβηκεν, ἢ καὶ οὕτως, εἰ ἔστι, τί ἐστι, διότι ἐστίν. πρὸς δὲ τὴν τούτων θεωρίαν ἡ τῶν καθ' ἕκαστα γνῶσις καὶ ἡ τῶν καθόλου συνυποβάλλει καὶ τὰ πρότερα καὶ 25 τὰ ἐπὶ τὰς διαφορὰς αἱ διαιρέσεις αὐτῶν. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγὴ φέρει τὸ καθ' ὅλου καὶ τὸν ὁρισμόν. αἱ δὲ διαιρέσεις τὰ εἴδη καὶ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ ἄτομον, ἡ δὲ θεωρία τοῦ ποσαχῶς τὴν λῆψιν τοῦ οἰκείου, αἱ δὲ διαπορήσεις τὰς κατ' αὐτὰς διαφορὰς

καὶ τὰς ἀποδείξεις καὶ ἄλλως τὴν θεωρίαν συναύ-
ξουσι τά τε παρεπόμενα αὐτῇ. ἐκ πάντων δὲ ἐπι-
στήμη τε παρίσταται καὶ ἀλήθεια. πάλιν τὸ κεφα-
λαιωθὲν ἐκ τῆς διαιρέσεως ὅρος γίνεται, λαμβάνεται
γὰρ καὶ πρότερος τῆς διαιρέσεως καὶ ὕστερος ὁ διο-
ρισμός, πρότερος μὲν ὅταν συγχωρηθῇ ἢ προτεθῇ,
ὕστερος δὲ ὅταν ἀποδειχθῇ. καὶ κατὰ τὴν αἴσθη-
σιν δὲ ἐκ τοῦ καθ' ἕκαστα κεφαλαιοῦται τὸ καθό-
λου. ἀρχὴ γὰρ τῆς ἐπαγωγῆς ἡ αἴσθησις, πέρας
10δὲ τὸ καθόλου. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγὴ οὐ τὸ τί ἐστι
δείκνυσιν, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἢ οὐκ ἔστιν, ἡ διαίρεσις P.
δὲ ὅτι ἐστὶ παρίστησιν. ὅ τε διορισμὸς ὁμοίως τῇ 925.
διαιρέσει τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τί ἐστι διδάσκει, οὐχὶ Pott.
δὲ τὸ εἰ ἔστιν, ἥ τε ἀπόδειξις τὰ τρία τό τε εἰ
15ἔστιν καὶ τὸ τί ἐστιν καὶ τὸ διὰ τί ἐστιν σαφηνίζει.
εἰσὶ δὲ ἔνιοι καὶ τῆς αἰτίας ἐμπεριεκτικοὶ ὅροι.

§. 18. Ἐπεὶ δὲ ἐπίστασθαί ἐστιν ὅταν ἴδωμεν
τὴν αἰτίαν, αἰτίαι δὲ τέσσαρες ἡ ὕλη, τὸ κινοῦν,
τὸ εἶδος, τὸ τέλος, τετραχῶς ἔσται ὁ διορισμός.
20ληπτέον οὖν πρῶτον τὸ γένος, ἐν ᾧ ἐστι τῶν ἐπίνω
τὰ ἐγγύτατα, μετὰ τοῦτο τὴν προσεχῆ διαφοράν.
ἡ δὲ συνέχεια τῶν διαφορῶν τεμνομένη καὶ ἀποδιαι-
ρουμένη τὸ τί ἦν εἶναι ἐκπληροῖ. οὐκ ἀνάγκη δὲ
πάσας λέγειν ἑκάστου τὰς διαφορὰς, ἀλλὰ τὰς εἰδο-
25ποιούσας. ἡ γεωμετρικὴ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις τῇ
διαλεκτικῇ διαιρέσει καὶ ὁρισμῷ ἔοικεν, καὶ ἀπὸ μὲν
τῆς διαιρέσεως ἐπὶ τὰ ἁπλούστερα καὶ ἀρχικώτερα
ἀνατρέχομεν. τὸ γοῦν γένος τοῦ ζητουμένου πρά-
γματος διαιροῦμεν εἰς τὰ ἐνυπάρχοντα αὐτῷ εἴδη,
30οἷον ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῶον γένος ὂν εἰς τὰ ἐμ-
φαινόμενα εἴδη διαιροῦμεν τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον,
καὶ οὕτως ἀεὶ τὰ σύνθετα δοκοῦντα εἶναι γένη εἰς
τὰ ἁπλούστερα εἴδη τέμνοντες ἐπὶ τὸ μὴ ζητούμενον
καὶ μηκέτι τομὴν ἐπιδεχόμενον παραγινόμεθα. τὸ
35γὰρ ζῶον εἰς τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον διελόντες εἶτα
μέντοι τὸ θνητὸν εἰς τὸ χερσαῖον καὶ ἔνυδρον, καὶ

πάλιν τὸ χερσαῖον εἰς τὸ πτηνὸν καὶ πεζὸν καὶ οὕ-
τως τὸ προσεχὲς τῷ ζητουμένῳ εἶδος, ὃ καὶ περι-
λαμβάνει τὸ ζητούμενον, διαιροῦντες ἀφιξόμεθα. τέ-
μνοντες ἐπὶ τὸ ἁπλούστατον εἶδος, ὅπερ ἄλλο μὲν
5 οὐδὲν, μόνον δὲ τὸ ζητούμενον περιλαμβάνει. πάλιν
γὰρ τὸ πεζὸν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον διαιρούμεθα·
κἄπειτα τὰ προσεχῆ τῶν ἐκ τῆς διαιρέσεως λαμβα-
νομένων εἰδῶν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκλεγόμενοι καὶ ἐπι-
συνθέντες εἰς ἕνα λόγον τὸν ὅρον τοῦ ἀνθρώπου
10 ἀποδίδομεν, ὅς ἐστι ζῶον θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν,
λογικόν.

§. 19. Ὅθεν ὕλης μὲν τάξιν ἐπέχει ἡ διαίρεσις,
τῷ ὅρῳ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὀνόματος ἀναζητοῦσα,
τεχνίτου δὲ καὶ δημιουργοῦ ὁ ὅρος ἐπισυντιθεὶς καὶ
15 κατασκευάζων καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντος παριστάς.
P. οὐ τούτων τῶν πραγμάτων οὔτε τῶν ἰδεῶν οἱ ὅροι,
331. ἀλλὰ γὰρ τῶν πραγμάτων ὧν ἔχομεν καθολικὰς
Sylb. διανοίας, τούτων τῶν διανοιῶν τοὺς ἑρμηνευτικοὺς
λόγους εἶναί φαμεν, τούτων γὰρ τῶν διανοιῶν καὶ
20 αἱ διαιρέσεις γίνονται. τῶν δὲ διαιρέσεων ἡ μέν τις P.
εἰς εἴδη διαιρεῖ τὸ διαιρούμενον ὡς γένος, ἡ δέ τις 926.
εἰς μέρη ὡς ὅλον, ἡ δὲ εἰς τὰ συμβεβηκότα. ἡ Pott.
μὲν οὖν τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη διαίρεσις ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον κατὰ μέγεθος ἐπινοεῖται, ἡ δὲ εἰς συμβε-
25 βηκότα οὐδέποτε ὅλη δύναται διαληφθῆναι, εἴ γε
καὶ οὐσίαν ἑκάστῳ δεῖ πάντως τῶν ὄντων ὑπάρχειν.
ὅθεν ἀδόκιμοι ἄμφω αὗται αἱ διαιρέσεις, μόνη δὲ
εὐδοκιμεῖ ἡ τοῦ γένους εἰς εἴδη τομὴ, ἀφ᾽ ἧς χα-
ρακτηρίζεται ἥ τε ταυτότης ἡ κατὰ γένος ἥ τε ἑτε-
30 ρότης ἡ κατὰ τὰς ἰδικὰς διαφοράς. τὸ εἶδος ἀεὶ
ἐν τινὶ μέρει θεωρεῖται, οὐ μὴν ἀνάπαλιν, εἴ τι μέ-
ρος ἐστί τινος, τοῦτο καὶ εἶδος γενήσεται. ἡ γὰρ
χεὶρ μέρος μέν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου, εἶδος δὲ οὐκ
ἔστιν. καὶ τὸ μὲν γένος ἐν τοῖς εἴδεσιν ἐνυπάρχει,
35 τὸ γὰρ ζῶον καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ βοΐ, τὸ
δὲ ὅλον ἐν τοῖς μέρεσιν οὐκ ἐνυπάρχει, οὐ γὰρ ὁ

ἄνθρωπος ἐν τοῖς ποσὶν ὑπάρχει. διὸ κυριώτερον τὸ εἶδος τοῦ μέρους καὶ ὅσα τοῦ γένους κατηγορεῖται, ταῦτα πάντα καὶ τοῦ εἴδους κατηγορηθήσεται.

§. 20. Ἄριστον μὲν οὖν εἰς δύο θεωρεῖν εἴδη
5τὸ γένος, εἰ δὲ μή, εἰς τρία. τὰ τοίνυν εἴδη γενικώτερον μὲν διαιρούμενα χαρακτηρίζεται τῷ τε ταυτῷ καὶ θατέρῳ, ἔπειτα δὲ διὰ τῶν γενικῶς σημαινομένων διαιρούμενα χαρακτηρίζεται. ἕκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν ἤτοι οὐσία ἐστὶν, ὥσπερ ὅταν λέγωμεν, τῶν
10ὄντων τὰ μὲν σώματά ἐστι, τὰ δὲ ἀσώματα, ἢ πόσον ἢ πρὸς τί ἢ ποῦ ἢ πότε ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν, παντὸς οὗ τινὸς οὖν ἐπιστήμων τίς ἐστι, τούτου καὶ τὸν ὅρον ἀποδώσει, ὡς ὅ γε μὴ δυνάμενος λόγῳ περιλαβεῖν καὶ ὁρίσασθαι ὁτιοῦν, τού-
15του ἐπιστήμων οὐκ ἄν ποτε εἴη. ἐκ δὲ τῆς τοῦ ὅρου ἀγνοίας καὶ τὰς πολλὰς ἀμφισβητήσεις γίνεσθαι καὶ τὰς ἀπάτας συμβαίνει. εἰ γὰρ ὁ τὸ πρᾶγμα εἰδὼς ἔχει κατὰ διάνοιαν τὴν εἴδησιν αὐτοῦ, δύναται δὲ καὶ λόγῳ σαφηνίσαι ὃ διανοεῖται, ἡ δὲ
20τῆς διανοίας ἑρμηνεία ὅρος ἐστὶν, ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν εἰδότα τὸ πρᾶγμα δύνασθαι αὐτοῦ καὶ τὸν ὅρον ἀποδιδόναι.

§. 21. Προσλαμβάνεται δὲ ὅροις καὶ ἡ διαφορὰ, σημείου τάξιν ἐπέχουσα τῷ ὅρῳ. τῷ γοῦν
25τοῦ ἀνθρώπου ὅρῳ τὸ γελαστικὸν προστεθὲν ποιεῖ τὸ ὅλον ζῶον λογικὸν, θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν, γελαστικόν. σημεῖα γάρ ἐστι τὰ κατὰ διαφορὰν προσαγόμενα τῷ ὅρῳ οἰκείων πραγμάτων, τὴν δὲ φύσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων οὐκ ἐνδείκνυται. αὐτίκα
30ἰδίου ἀπόδοσίν φασιν εἶναι τὴν διαφοράν. καὶ καθὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων διαφέρει τὸ ἔχον τὴν διαφορὰν, ὃ μόνῳ ὑπάρχει καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος ἐν τοῖς ὅροις, ἀνάγκη τὸ πρῶτον γένος ὡς ἀρχηγὸν καὶ ὑποστατὸν δεῖ παραλαμβάνειν. ἐν μὲν οὖν P.
35τοῖς μακροτέροις ὅροις τὸ πλῆθος τῶν εἰδῶν τῶν 927.
ἐξευρισκομένων διὰ τῶν δέκα κατηγοριῶν, ἐν δὲ Pott.

τοῖς ἐλαχίστοις τὰ προηγούμενα τῶν προσεχῶν εἰδῶν ληφθέντα, τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν διασημαίνει τοῦ πράγματος, ὁ δὲ ἐλάχιστος ἐκ τριῶν συνέστηκεν τοῦ γένους καὶ δυεῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰδῶν. γίνεται
5δὲ τοῦτο διὰ συντομίαν. φαμὲν οὖν, ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ζῶον γελαστικόν. τό τε ἐξαιρέτως συμβεβηκὸς τῷ ὁριζομένῳ προσπαραληπτέον ἢ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοῦ ἢ τὸ ἴδιον ἔργον αὐτοῦ καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων. ἐξηγητικὸς οὖν ὁ ὅρος ὢν τῆς τοῦ
10πράγματος οὐσίας περιλαβεῖν μὲν ἀκριβῶς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος ἀδυνατεῖ, διὰ δὲ τῶν κυριωτάτων εἰδῶν τὴν δήλωσιν τῆς οὐσίας ποιεῖται καὶ σχεδὸν ἐν ποιότητι ὁ ὅρος τὴν οὐσίαν ἔχει.

Cap. VII.

§. 22. Τὰ ποιητικὰ τῆς ἐποχῆς αἴτια δύο
15ἐστὶν τὰ ἀνωτάτω, ἓν μὲν τὸ πολύτροπον καὶ ἄστατον τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, ὅπερ γεννητικὸν εἶναι πέφυκεν τῆς διαφωνίας ἤτοι τῆς ἀλλήλων πρὸς ἀλλήλους ἢ τῆς ἑαυτῶν πρὸς ἑαυτούς, δεύτερον δὲ ἡ ἐν τοῖς οὖσι διαφωνία, ἣ καὶ εἰκότως ἐμποιητικὴ
20καθέστηκε τῆς ἐποχῆς. μήτε γὰρ πάσαις ταῖς φαντασίαις πιστεύειν δυνηθέντες διὰ τὴν μάχην μήτε πάσαις ἀπιστεῖν διὰ τὸ καὶ τὴν λέγουσαν πάσας ἀπίστους ὑπάρχειν ἐξ ἁπασῶν οὖσαν συμπεριγράφεσθαι πάσαις, μήτε τισὶ μὲν πιστεύειν, τισὶ δὲ ἀπι-
25στεῖν διὰ τὴν ἰσότητα, κατήχθημεν εἰς ἐποχήν. τούτων δὲ αὐτῶν τῶν ἀρχικωτάτων τῆς ἐποχῆς τὸ μὲν ἀβέβαιον τῆς διανοίας γεννητικόν ἐστι διαφωνίας, ἡ δὲ διαφωνία, προσεχὲς αἴτιον τῆς ἐποχῆς, ὅθεν πλήρης μὲν ὁ βίος δικαστηρίων τε καὶ βουλευτηρίων
30καὶ καθόλου τῆς περὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ καὶ κακὰ αἱρέσεως, ἅπερ ἠπορημένης ἐστὶ διανοίας καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀντικειμένων πραγμάτων εἰς ἀσθένειαν μετοκλαζούσης τεκμήρια. πλήρεις δ' αἱ θῆκαι τῶν

βιβλίων, καὶ αἱ συντάξεις καὶ αἱ πραγματεῖαι τῶν διαφωνούντων ἐν τοῖς δόγμασι καὶ πεπεικότων ἑαυτοὺς τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν γινώσκειν.

Cap. VIII.

§. 23. *Τρία ἐστὶ περὶ τὴν φωνὴν τά τε ὀνόματα σύμβολα ὄντα τῶν νοημάτων κατὰ τὸ προηγούμενον, κατ' ἐπακολούθημα δὲ καὶ τῶν ὑποκειμένων, δεύτερον δὲ τὰ νοήματα ὁμοιώματα καὶ ἐκτυπώματα τῶν ὑποκειμένων ὄντα. ὅθεν ἅπασι καὶ τὰ νοήματα τὰ αὐτά ἐστι διὰ τὸ τὴν αὐτὴν* P.
10*ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἅπασιν ἐγγίνεσθαι τύπωσιν,* 928.
οὐκ ἔτι δὲ καὶ τὰ ὀνόματα διὰ τὰς διαλέκτους τὰς Pott.
P. *διαφόρους. τρίτον δὲ τὰ ὑποκείμενα πράγματα,*
332. *ἀφ' ὧν ἡμῖν τὰ νοήματα ἐντυποῦνται. τὰ μὲν*
Sylb. *οὖν ὀνόματα τῇ γραμματικῇ εἰς τὰ καθολικὰ στοι-*
15*χεῖα κδ' ἀνάγει. ὡρισμένα γὰρ χρὴ εἶναι τὰ στοιχεῖα. τῶν γὰρ καθ' ἕκαστα ἀπείρων ὄντων μὴ εἶναι ἐπιστήμην, ἴδιον δὲ ἐπιστήμης καθολικοῖς ἐπερείδεσθαι θεωρήμασι καὶ ὡρισμένοις. ὅθεν τὰ καθ' ἕκαστα εἰς τὰ καθόλου ἀνάγεται. ἡ δὲ τῶν φιλο-*
20*σόφων πραγματεία περί τε τὰ νοήματα καὶ τὰ ὑποκείμενα καταγίνεται. ἐπὶ δὲ τούτων τὰ καθ' ἕκαστα ἄπειρα στοιχεῖά τινα καὶ τούτων εὑρεθῇ, ὑφ' ἃ πᾶν τὸ ζητούμενον ὑπάγεται. καὶ εἰ μὲν φαίνοιτο ὑφ' ἕν τι ὑποδεδυκὸς τῶν στοιχείων ἢ καὶ πλείω,*
25*ἀποφανούμεθα αὐτὸ εἶναι, εἰ δὲ πάντα διαφύγοι, μηδαμῇ εἶναι. τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται ὡς τὸ ,ἄνθρωπος' καὶ ὡς τὸ ,τρέχει' καὶ ὅσα λόγον οὐκ ἀποτελεῖ, ὃ δὴ τἀληθὲς ἢ τὸ ψεῦδος ἔχει. τῶν δὲ μετὰ συμπλοκῆς λεγομένων τὰ*
30*μὲν οὐσίαν σημαίνει, τὰ δὲ ποῖον, τὰ δὲ πόσον, τὰ δὲ πρός τι, τὰ δὲ ποῦ, τὰ δὲ πότε, τὰ δὲ κεῖσθαι, τὰ δὲ ἔχειν, τὰ δὲ ποιεῖν, τὰ δὲ πάσχειν, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων φαμὲν τῶν ἐν ὕλῃ*

καὶ μετὰ τὰς ἀρχάς. ἔστι γὰρ λόγῳ θεωρητὰ ταῦτα,
τὰ δὲ ἄϋλα νῷ μόνῳ ληπτά ἐστι κατὰ τὴν πρώτην
ἐπιβολήν.

§. 24. Τῶν δὲ ὑπὸ τὰς δέκα κατηγορίας ὑπο-
5τασσομένων τὰ μὲν καθ' αὑτὰ λέγεται, ὡς αἱ ἐννέα
κατηγορίαι, τὰ δὲ πρός τι. καὶ πάλιν τῶν ὑπὸ ταύ-
τας τὰς δέκα κατηγορίας τὰ μέν ἐστι συνώνυμα,
ὡς βοῦς καὶ ἄνθρωπος, καθὰ ζῶον, ἔστι γὰρ συν-
ώνυμα, ὧν τά τε ὄνομα ἀμφοῖν κοινὸν τὸ ζῶον,
10καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, τουτέστιν ὁ ὅρος, τουτέστιν
οὐσία ἔμψυχος· ἑτερώνυμα δὲ ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ
ὑποκείμενον ἐν διαφόροις ἐστὶν ὀνόμασιν, οἷον ἀνά- P.
βασις καὶ κατάβασις· ὁδὸς γὰρ ἡ αὐτὴ ἤτοι εἰς 929.
τὸ ἄνω ἢ εἰς τὸ κάτω, τὸ δ' ἄλλο εἶδος τῶν ἑτε- Pott.
15ρωνύμων, οἷον ἵππος καὶ μέλας, καὶ ὄνομα καὶ λό-
γον ἕτερον ἀλλήλων ἔχοντα μηδὲ τοῦ ὑποκειμένου
κοινωνοῦντα, ἕτερα δὲ λεκτέον οὐχ ἑτερώνυμα. πο-
λυώνυμα δὲ τὰ τὸν μὲν λόγον τὸν αὐτὸν ἔχοντα,
ὄνομα δὲ διάφορον ὡς ἄορ, ξίφος, φάσγανον, πα-
20ρώνυμα δ' ἐστὶ τὰ παρά τι ἕτερον ὠνομασμένα ὡς
ἀπὸ τῆς ἀνδρείας ὁ ἀνδρεῖος. τὰ δὲ ὁμώνυμα τῷ
αὐτῷ ὀνόματι χρώμενα, λόγον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν ἔχον-
τα, οἷον ἄνθρωπος τό τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος,
τῶν δὲ ὁμωνύμων τὰ μὲν ἀπὸ τύχης ὁμωνυμεῖ, ὡς
25Αἴας ὁ Λοκρὸς καὶ ὁ Σαλαμίνιος, τὰ δὲ ἀπὸ δια-
νοίας, καὶ τούτων τὰ μὲν καθ' ὁμοιότητα, ὡς ἄν-
θρωπος τό τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος, τὰ δὲ κατὰ
ἀναλογίαν, ὡς πόδες Ἴδης καὶ οἱ ἡμέτεροι πόδες
διὰ τὸ κατωτέρω εἶναι, τὰ δὲ κατ' ἐνέργειαν, ὡς
30ποὺς πλοίου, δι' οὗ τὸ πλοῖον πλεῖ καὶ ποὺς ὁ ἡμέ-
τερος, δι' οὗ κινούμεθα. λέγεται ὁμώνυμα ἀπὸ
τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ, ὡς ἀπό τε τοῦ ἰατροῦ
τὸ βιβλίον καὶ τὸ σμιλίον ἰατρικὰ ἀπὸ τοῦ χρωμέ-
νου ἰατροῦ καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον τὸν ἰατρικόν.

Cap. IX.

§. 25. *Τῶν αἰτίων τὰ μὲν προκαταρκτικὰ, τὰ δὲ συνεκτικὰ, τὰ δὲ συνεργὰ, τὰ δὲ ὧν οὐκ ἄνευ. προκαταρκτικὰ μὲν τὰ πρώτως ἀφορμὴν παρεχόμενα εἰς τὸ γίγνεσθαί τι, καθάπερ τὸ κάλλος τοῖς ἀκο-5λάστοις τοῦ ἔρωτος, ὀφθὲν γὰρ αὐτοῖς τὴν ἐρωτικὴν διάθεσιν ἐμποιεῖ μόνον, οὐ μὴν κατηναγκασμένως. συνεκτικὰ δὲ ἅπερ συνωνύμως καὶ αὐτοτελῆ καλεῖται, ἐπειδήπερ αὐτάρκως δι' αὑτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος. ἑξῆς δὲ πάντα τὰ αἴτια 10ἐπὶ τοῦ μανθάνοντος δεικτέον. ὁ μὲν πατὴρ αἴτιόν ἐστι προκαταρκτικὸν τῆς μαθήσεως, ὁ διδάσκαλος δὲ συνεκτικὸν, ἡ δὲ τοῦ μανθάνοντος φύσις συνεργὸν αἴτιον, ὁ δὲ χρόνος τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λόγον ἐπέχει. αἴτιον δὲ κυρίως λέγεται τὸ παρεκτικόν τι-15νος ἐνεργητικῶς, ἐπεὶ καὶ τὸν σίδηρον τμητικόν φαμεν εἶναι, οὐ μόνον ἐν τῷ τέμνειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μὴ τέμνειν. οὕτως οὖν καὶ τὸ παρεκτικὸν ἀμφω σημαίνει καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν καὶ τὸ μηδέπω μὲν, δυνάμει δὲ κεχρημένον τοῦ ἐνεργῆσαι.*

20 §. 26. *Οἱ μὲν οὖν σωμάτων, οἱ δ' ἀσωμάτων φασὶν εἶναι τὰ αἴτια, οἱ δὲ τὸ μὲν σῶμα κυρίως αἴτιόν φασι, τὸ δὲ ἀσώματον καταχρηστικῶς καὶ οἷον αἰτιωδῶς. ἄλλοι δ' ἔμπαλιν ἀναστρέφουσι τὰ μὲν ἀσώματα κυρίως αἴτια λέγοντες, καταχρηστικῶς δὲ τὰ σώ-25ματα, οἷον τὴν τομὴν ἐνέργειαν οὖσαν ἀσώματον εἶναι τοῦ τέμνειν ἐνεργείας οὔσης καὶ ἀσωμάτου καὶ τοῦ τέμνεσθαι ὁμοίως τῇ τε μαχαίρᾳ καὶ τῷ τεμνομένῳ σώμασιν οὖσιν. τὸ τίνων ἐστὶν αἴτιον; λέγεται τριχῶς τὸ μὲν ὅ ἐστιν αἴτιον, οἷον ὁ ἀνδριαν-30τοποιὸς, ὃ δὲ οὗ ἐστιν αἴτιον τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα, ὃ δὲ ᾧ ἐστιν αἴτιον, ὥσπερ ἡ ὕλη, τῷ χαλκῷ γὰρ αἴτιός ἐστι τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα. τὸ γίνεσθαι οὖν καὶ τὸ τέμνεσθαι τὰ οὗ ἐστὶν αἴτια ἐνέργειαι οὖσαι ἀσώματοί εἰσιν. εἰς ὃν λόγον κατη-*

P. 930. Pott.

γορήματα καλοῦσιν Κλεάνθης καὶ Ἀρχέδημος, τὰ αἴτια ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὰ μὲν κατηγορημάτων αἴτια λεχθήσεται, οἷον τὸ τέμνεσθαι, οὗ πτῶσις τὸ τέμνεσθαι, τὰ δ' ἀξιωμάτων ὡς τοῦ ναῦς γίνεσθαι,
5οὗ πάλιν ἡ πτῶσίς ἐστι, τὸ ναῦν γίνεσθαι· Ἀριστοτέλης δὲ προσηγορίαν, οἷον τῶν τοιούτων, οἰκίας, νεὼς, καύσεως, τομῆς, ἡ πτῶσις δὲ ἀσώματος εἶναι ὁμολογεῖται, διὸ καὶ τὸ σόφισμα ἐκεῖνο οὕτως λύεται· ὃ λέγεις, διέρχεταί σου διὰ
10τοῦ στόματος, ὅπερ ἀληθὲς, οἰκίαν δὲ λέγεις, οἰκία ἄρα διὰ τοῦ στόματός σου διέρχεται, ὅπερ ψεῦδος, οὔτε γὰρ τὴν οἰκίαν λέγομεν σῶμα οὖσαν, ἀλλὰ τὴν
P. πτῶσιν ἀσώματον οὖσαν, ἧς οἰκία τυγχάνει.
338. §. 27. Καὶ τὸν οἰκοδόμον οἰκοδομεῖν λέγομεν κατὰ
Sylb. τὴν ἐπὶ τὸ γενησόμενον ἀναφοράν. οὕτως φαμὲν χλαμύδα ὑφαίνεσθαι, τὸ γὰρ ποιοῦν ἐνεργείας δηλωτικὸν ὑπάρχει. οὐκ ἔστι δὲ ἑτέρου μὲν τὸ ποιοῦν, ἑτέρου δὲ τὸ αἴτιον, ἀλλὰ ταυτοῦ, τῆς χλαμύδος καὶ τῆς οἰκίας, καθ' ὃ γὰρ αἴτιος τοῦ γίνεσθαι κατὰ
20τοῦτο καὶ ποιητικός ἐστι τοῦ γίνεσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ἄρα αἴτιον καὶ ποιητικὸν καὶ δι' ὅ. καὶ εἰ μέν τί ἐστιν αἴτιον καὶ ποιητικὸν, τοῦτο πάντως ἐστὶ καὶ δι' ὅ, εἰ δέ τί ἐστι δι' ὅ, οὐ πάντως τοῦτο καὶ αἴτιον. πολλὰ γοῦν ἐφ' ἓν ἀποτέλεσμα συντρέχει, δι' ἃ γίνεται τὸ τέ-
25λος, ἀλλ' οὐκ ἔστι πάντα αἴτια. οὐ γὰρ ἂν ἐτεκνοκτόνησεν Μήδεια, εἰ μὴ ὠργίσθη, οὐδ' ἂν ὠργίσθη, εἰ μὴ ἐζήλωσεν, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἠράσθη, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ἰάσων ἔπλευσεν εἰς Κολχοὺς, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ἀργὼ κατεσκευάσθη, οὐδὲ τοῦτο, εἰ
30μὴ τὰ ξύλα ἐκ τοῦ Πηλείου ἐτμήθη. ἐν τούτοις P. γὰρ ἅπασιν τοῦ διὸ τυγχάνοντος οὐ πάντα τῆς 931. τεκνοκτονίας αἴτια τυγχάνει, μόνη δὲ ἡ Μήδεια, Pott. διὸ τὸ μὴ κωλῦον ἀνέργητόν ἐστιν, διὸ οὐκ ἔστιν αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον, ἀλλὰ τὸ κωλῦον. ἐν γὰρ τῷ ἐνεργεῖν καὶ δρᾶν τι τὸ αἴτιον νοεῖται. ἔτι τὸ μὴ κωλῦον κεχώρισται τοῦ γινομένου, τὸ δὲ αἴ-

τιον πρὸς τὸ γινόμενον. οὐκ ἂν οὖν εἴη αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον.

§. 28. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐπιτελεῖται, ὅτι τὸ δυνάμενον κωλύειν οὐ πάρεστιν. τετραχῶς τὸ αἴτιον
5λέγεται τὸ ποιοῦν, ὡς ὁ ἀνδριαντοποιὸς, καὶ ἡ ὕλη ὡς ὁ χαλκὸς, καὶ τὸ εἶδος ὡς ὁ χαρακτὴρ, καὶ τὸ τέλος ὡς ἡ τιμὴ τοῦ γυμνασιάρχου. τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, λόγον ὁ χαλκὸς ἐπέχει πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν ἀνδριάντα καὶ ὁμοίως ἐστὶν αἴτιον. πᾶν γὰρ οὗ χω-
10ρὶς οὐκ ἐνδεχόμενον γενέσθαι τὸ ἀποτέλεσμα κατὰ ἀνάγκην ἐστὶν αἴτιον, αἴτιον δὲ οὐχ ἁπλῶς. οὐ γάρ ἐστι συνεκτικὸν τὸ οὗ μὴ ἄνευ, συνεργὸν δέ. πᾶν τὸ ἐνεργοῦν παρέχει τὸ ἀποτέλεσμα μετ᾽ ἐπιτηδειότητος τοῦ πάσχοντος, διατίθησι μὲν γὰρ τὸ αἴτιον,
15πάσχει δὲ ἕκαστον εἰς ὃ πέφυκέν τι παρεκτικῆς τῆς ἐπιτηδειότητος οὔσης καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λόγον ἐπεχούσης. ἄπρακτον οὖν τὸ αἴτιον ἄνευ τῆς ἐπιτηδειότητος, οὐκ ἔστιν δὲ αἰτία, ἀλλὰ συνεργὸς, ἐπεὶ πᾶν αἴτιον ἐν τῷ δρᾶν νοεῖται. αὐτὴν δὲ οὐκ
20ἂν ποιοίη ἡ γῆ, ὥστε οὐδὲ αἰτία ἂν εἴη ἑαυτῆς. καταγέλαστον δὲ τὸ λέγειν μὴ τὸ πῦρ αἴτιον τῆς καύσεως, ἀλλὰ τὰ ξύλα, μηδὲ τὴν μάχαιραν τῆς τομῆς, ἀλλὰ τὴν σάρκα, μηδὲ τοῦ καταπυλαισθῆναι τὸν ἀθλητὴν, τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιπάλου, τὴν ἑαυ-
25τοῦ δὲ ἀσθένειαν. τὸ συνεκτικὸν αἴτιον οὐ δεῖται χρόνου, τὸ γὰρ καυτήριον ἅμα τῷ κατὰ τῆς σαρκος ἐπερεισθῆναι τὴν ἀλγηδόνα παρέχει. τῶν προκαταρκτικῶν τὰ μὲν χρόνου δεῖται, ἄχρις ἂν γένηται τὸ ἀποτέλεσμα, τὰ δὲ οὐ δεῖται, ὡς ἡ πτῶσις τοῦ
30κατάγματος. μή τι οὖν οὐ κατὰ στέρησιν χρόνου ἄχρονα λέγεται ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ μείωσιν, ὡς καὶ τὸ ἐξαίφνης, μηδὲ αὐτὸ χωρὶς χρόνου γενόμενον.

§. 29. Πᾶν αἴτιον ὡς αἴτιον διανοίᾳ ληπτὸν τυγχάνει ἐπί τινος καὶ πρός τι νοεῖται, τινὸς μέν-
35τοι ἀποτελέσματος, καθάπερ ἡ μάχαιρα τοῦ τέμνειν, πρὸς τινὶ δὲ καθάπερ τῷ ἐπιτηδείως ἔχοντι, καθά-

περ τὸ πῦρ τῷ ξύλῳ, τὸν ἀδάμαντα γὰρ οὐ καύσει. τὸ αἴτιον τῶν πρός τι, κατὰ γὰρ τὴν πρὸς ἕτερον νοεῖται σχέσιν, ὥστε δυεῖν ἐπιβάλλομεν, ἵνα τὸ αἴτιον ὡς αἴτιον νοήσωμεν, ὁ αὐτὸς καὶ περὶ 5τοῦ δημιουργοῦ καὶ ποιητοῦ λόγος καὶ πατρός. οὐκ ἔστιν αὐτό τι ἑαυτοῦ αἴτιον οὐδὲ ἑαυτοῦ τις πατήρ, P. ἐπεὶ τὸ πρῶτον γενήσεται δεύτερον, τό γε μὴν αἴ-932. τιον ἐνεργεῖ καὶ διατίθησι τὸ ὑπὸ τοῦ αἰτίου γενό-Pott. μενον πάσχει καὶ διατίθεται. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐ-10τὸ πρὸς ἑαυτῷ λαμβανόμενον ἐνεργεῖν ἅμα καὶ διατίθεσθαι οὐδὲ υἱὸς εἶναι καὶ πατήρ. καὶ ἄλλως τὸ αἴτιον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινομένου προχρονεῖ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς ἡ μάχαιρα τῆς τομῆς. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐτὰ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ προχρονεῖν τῇ ὕλῃ καθὸ 15αἴτιόν ἐστιν, ἅμα καὶ ὑστερεῖν καὶ ὑστεροχρονεῖν, καθὸ τῆς αἰτίας ἐστὶν ἔργον. διαφέρει τε τὸ εἶναι τοῦ γενέσθαι. οὕτως καὶ αἴτιον μὲν τοῦ γινομένου, πατὴρ δὲ υἱοῦ. οὐκ ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι ἅμα καὶ γίνεσθαι. οὐθὲν οὖν ἐστὶν 20ἑαυτοῦ αἴτιον.

§. 30. Ἀλλήλων οὐκ ἔστι τὰ αἴτια, ἀλλήλοις δὲ αἴτια. ἡ γὰρ σπληνικὴ διάθεσις προϋποκειμένη οὐ πυρετοῦ αἴτιος, ἀλλὰ τοῦ γίνεσθαι τὸν πυρετόν. καὶ ὁ πυρετὸς προϋκείμενος οὐ σπλη-25νός, ἀλλὰ τοῦ αὔξεσθαι τὴν διάθεσιν. οὕτως καὶ αἱ ἀρεταὶ ἀλλήλαις αἴτιαι τῷ μὴ χωρίζεσθαι διὰ τὴν ἀντακολουθίαν, καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ψαλίδος λίθοι ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ μένειν κατηγορήματος, ἀλλήλων δὲ οὐκ εἰσὶν αἴτιοι, καὶ ὁ διδάσκαλος δὲ καὶ ὁ μαν-30θάνων ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηγορήματος. λέγεται δὲ ἀλλήλοις αἴτια ποτὲ μὲν τῶν αὐτῶν, ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ κερδαίνειν, ποτὲ δὲ ἄλλου καὶ ἄλλου καθάπερ ἡ μάχαιρα καὶ ἡ σάρξ, ἡ μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ 35τοῦ τέμνεσθαι, ἡ σὰρξ δὲ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ τέμνειν. τὸ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ψυχὴν ἀντὶ ψυ-

ἔστιν οὖν συνεργὸν, οὗ παρόντος ἐγίνετο τὸ ἀποτέλεσμα, προδήλως μὲν οὐ παρόντος, ἀδήλως δὲ τοῦ ἀδήλου. καὶ τὸ συναίτιον δὲ ἐκ τοῦ γένους ἐστὶ τῶν αἰτίων, καθάπερ ὁ συστρατιώτης στρατιώτης καὶ ὁ 5συνέφηβος ἔφηβος. τὸ μὲν οὖν συνεργὸν αἴτιον τῷ συνεκτικῷ πρὸς τὴν ἐπίτασιν βοηθεῖ τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ γινομένου, τὸ δὲ συναίτιον οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐννοίας, δύναται γὰρ συναίτιον ὑπάρχειν, κἂν μὴ συνεκτικὸν αἴτιον ᾖ τι. νοεῖται γὰρ σὺν ἑτέρῳ τὸ 10συναίτιον οὐδ᾽ αὐτῷ δυναμένῳ κατ᾽ ἰδίαν ποιῆσαι τὸ ἀποτέλεσμα αἴτιον ὂν σὺν αἰτίῳ. διαφέρει δὲ τοῦ συναιτίου τὸ συνεργὸν ἐν τῷ τὸ μὲν συναίτιον κατ᾽ ἰδίαν μὴ ποιοῦντος τὸ ἀποτέλεσμα παρέχειν, τὸ δὲ συνεργὸν ἐν τῷ κατ᾽ ἰδίαν μὴ ποιεῖν, ἑτέρῳ 15δὲ προσερχόμενον τῷ κατ᾽ ἰδίαν ποιοῦντι, συνεργεῖ αὐτῷ πρὸς τὸ σφοδρότατον γίνεσθαι τὸ ἀποτέλεσμα, μάλιστα δὲ τὸ ἐκ προκαταρκτικοῦ συνεκτικὸν γεγονέναι τὴν τοῦ αἰτίου διατείνειν δύναμιν παρίστησιν.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΛΟΓΟΣ, ΤΙΣ Ο ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ.

P. 935. Pott.

CLEMENTIS ALEXANDRINI LIBER QUIS DIUES SALUETUR.

§. 1. Οἱ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους τοῖς πλουσίοις δωροφοροῦντες οὐ μόνον κόλακες καὶ ἀνελεύθεροι δικαίως ἂν ἔμοιγε κρίνεσθαι δοκοῖεν, ὡς ἐπὶ πολλῷ προσποιούμενοι χαρίσασθαι τὰ ἀχάριστα, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἐπίβουλοι, ἀσεβεῖς μὲν ὅτι παρέντες αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν μόνον τέλειον καὶ ἀγαθὸν θεὸν, „ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα" *), περιάπτουσι τὸ θεοπρεπέστατον γέρας ἀνθρώποις ἐναγεῖ καὶ βορβορώδει βίῳ κυλινδουμένοις, καὶ τὸ κεφάλαιον ὑποκειμένοις τῇ κρίσει τοῦ θεοῦ, ἐπίβουλοι δὲ ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς περιουσίας καθ' αὐτὴν ἱκανῆς οὔσης χαυνῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν κεκτημένων καὶ διαφθεῖραι καὶ ἀποστῆσαι τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐπιτυχεῖν ἔστι σωτηρίας. οἱ

*) Roman. 11, 36

δὲ προσεμπλήσσουσι τὰς γνώμας τῶν πλουσίων ταῖς
ἡδοναῖς τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων ἐπαίροντες, καὶ κα-
θάπαξ τῶν ὅλων πραγμάτων πλὴν τοῦ πλούτου, P.
δι' ὃν θαυμάζονται, παρασκευάζοντες ὑπερφρονεῖν, 936.
5 τὸ δὴ τοῦ λόγου πῦρ ἐπὶ πῦρ μετοχετεύοντες, τύ- Pott.
φῳ τῦφον ἐπαντλοῦντες καὶ ὄγκον πλούτῳ προσ-
ανατιθέντες βαρεῖ φύσει φορτίον βαρύτερον, οὗ μᾶλ-
λον ἐχρῆν ἀφαιρεῖν καὶ περικόπτειν, ὡς σφαλεροῦ
νοσήματος καὶ θανατηφόρου· τῷ γὰρ ὑψουμένῳ
10 καὶ μεγαλυνομένῳ *) ἀντίστροφος ἡ πρὸς τὸ ταπει-
νὸν μεταβολὴ καὶ πτῶσις, ὡς ὁ θεῖος διδάσκει λό-
γος. ἐμοὶ δὲ φαίνεται μακρῷ φιλανθρωπότερον
εἶναι τοῦ θεραπεύειν ἀνελευθέρως τοὺς πλουτοῦντας
καὶ προσεπαινεῖν ἐπὶ κακῷ τὸ συναίρεσθαι λόγοις
15 καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς κατεργάζεσθαι ἅπαντα τὸν
δυνατὸν τρόπον, τοῦτο μὲν ἐξαιτουμένους παρὰ θεοῦ
τοῦ βεβαίως καὶ ἡδέως τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ τοιαῦτα
προϊεμένου, τοῦτο δὲ λέγω διὰ τῆς χάριτος τοῦ
σωτῆρος ἰωμένους τὰς ψυχὰς αὐτῶν φωτίζοντας καὶ
20 προσάγοντας ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κτῆσιν, ἧς ὁ τυ-
χὼν καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς λαμπρυνόμενος μόνος οὗτος
βραβεῖον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀναιρήσεται. δεῖται δὲ
καὶ ἡ εὐχὴ ψυχῆς εὐρώστου καὶ λιπαρᾶς ἄχρι τῆς
ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ βίου συμμεμετρημένη καὶ πολι-
25 τεία διαθέσεως χρηστῆς καὶ νομίμου καὶ πάσαις ταῖς
ἐντολαῖς τοῦ σωτῆρος ἐπεκτεινομένης.

§. 2. Κινδυνεύει δὲ οὐχ ἁπλοῦν τι εἶναι τὸ αἴ-
τιον τοῦ τὴν σωτηρίαν χαλεπωτέραν τοῖς πλουτοῦσι
δοκεῖν ἢ τοῖς ἀχρημάτοις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ποι-
30 κίλον. οἱ μὲν γὰρ αὐτόθεν καὶ προχείρως ἀκούσαν-
τες τῆς τοῦ σωτῆρος φωνῆς, ὅτι „ῥᾷον κάμηλος διὰ
τρήματος ῥαφίδος διεκδύσεται ἢ πλούσιος εἰς τὴν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν" **), ἀπογνόντες ἑαυτοὺς ὡς
οὐ βιωσόμενοι, τῷ κόσμῳ πάντα χαριζόμενοι καὶ

*) Cf. Matth. 23, 12. **) Ibid. 19, 24.

τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὡς μόνης ἑαυτοῖς ὑπολειπομένης ἐκκρεμασθέντες ἀπέστησαν πλέον τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ, μηκέτι πολυπραγμονήσαντες μήτε τινὰς τοὺς πλουσίους ὁ δεσπότης καὶ διδάσκαλος προσαγορεύει μήτε ὅπως
5τὸ ἀδύνατον ἐν ἀνθρώπῳ ἢ δυνατὸν γίνεται. ἄλλοι δὲ τοῦτο μὲν συνῆκαν ὀρθῶς καὶ προσηκόντως, τῶν δὲ ἔργων τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀναφερόντων ὀλιγωρήσαντες οὐ παρεσκευάσαντο τὴν δέουσαν παρασκευὴν εἰς τὸ τῶν ἐλπιζομένων τυχεῖν. λέγω δὲ
10ταῦτα ἑκάτερα ἐπὶ τῶν πλουσίων καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς ἐπιφανοῦς σωτηρίας ᾐσθημένων, τῶν δὲ ἀνοήτων τῆς ἀληθείας ὀλίγον μοὶ μέλει.

§. 3. Χρὴ τοίνυν τοὺς φιλαλήθως καὶ φιλα-
15δέλφως διακειμένους καὶ μήτε καταθρασυνομένους αὐθαδῶς τῶν πλουσίων κλητῶν μήτε αὖ πάλιν ὑποπίπτοντας αὐτοῖς διὰ οἰκείαν φιλοκέρδειαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξαιρεῖν τῷ λόγῳ τὴν κενὴν ἀπόγνωσιν καὶ δηλοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐξηγήσεως τῶν λογίων P.
20τοῦ κυρίου, διότι οὐκ ἀποκέκοπται τέλειον αὐτοῖς ἡ 937. κληρονομία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ὑπακού- Pott. σωσι ταῖς ἐντολαῖς, εἶτ' ὑποτυμπάτωσιν ὡς ἀδεὲς δεδίασι δέος καὶ ὅτι βουλομένους αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἀσμένως δέχεται, τότε καὶ προσδεικνύναι καὶ μυστα-
25γωγεῖν, ὅπως ἂν καὶ δι' οἵων ἔργων τε καὶ διαθέσεων ἐπαύροιντο τῆς ἐλπίδος, ὡς οὔτ' ἀμηχάνου καθεστώσης αὐτοῖς οὔτε τοὐναντίον εἰκῇ περιγινομένης, ἀλλ' ὅνπερ τρόπον ἔχει τὸ τῶν ἀθλητῶν, ἵνα μικρὰ καὶ ἐπίκηρα μεγάλοις καὶ ἀφθάρτοις παρα-
30βάλωμεν, τουτὶ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ ὁ κατὰ κόσμον πλουτῶν λογιζέσθω. καὶ γὰρ ἐκείνων ὁ μὲν ὅτι δυνήσεται νικᾶν καὶ στεφάνων τυγχάνειν ἀπελπίσας οὐδ' ὅλως ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἀπεγράψατο, ὁ δὲ ταύτην μὲν ἐμβαλόμενος τῇ γνώμῃ τὴν ἐλπίδα, πόνους δὲ
35καὶ τροφὰς καὶ γυμνάσια μὴ προσιέμενος προσφόρους ἀστεφάνωτος διεγένετο, καὶ διήμαρτε τῶν ἐλ-

πίδων. οὕτω τις καὶ τὴν ἐπίγειον ταύτην περιβε-
βλημένος περιβολὴν μήτε τὴν ἀρχὴν ἑαυτὸν ἄθλων
τοῦ σωτῆρος ἐκκηρυσσέτω πιστός γε ὢν καὶ τὸ με-
γαλεῖον συνορῶν τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, μήτε
5 μὴν αὖθις ἀνάσκητος καὶ ἀναγώνιστος μείνας ἀκο-
νιτὶ κἀνιδρωτὶ τῶν στεφάνων τῆς ἀφθαρσίας ἐλπι-
ζέτω μεταλαβεῖν, ἀλλ' αὐτὸν ὑποβαλέτω φέρων
γυμναστῇ μὲν τῷ λόγῳ, ἀγωνοθέτῃ δὲ τῷ Χριστῷ,
τροφὴ δὲ αὐτῷ καὶ ποτὸν γενέσθω τεταγμένον ἡ
10 καινὴ διαθήκη τοῦ κυρίου, γυμνάσια δὲ ἐντολαί,
εὐσχημοσύνη *) δὲ καὶ κόσμος αἱ καλαὶ διαθέσεις,
ἀγάπη, πίστις, ἐλπίς, γνῶσις ἀληθείας, ἐπιείκεια,
πρᾳότης, εὐσπλαγχνία, σεμνότης, ἵνα ὅταν ἐσχάτῃ
σάλπιγγι ὑποσημήνῃ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ἐντεῦθεν
15 ἐξόδου, καθάπερ ἐκ σταδίου τοῦ βίου μετ' ἀγαθοῦ
τοῦ συνειδότος τῷ ἀθλοθέτῃ παραστῇ νικηφό-
ρος ὡμολογημένος τῆς ἄνω πατρίδος ἄξιος, εἰς
ἣν μετὰ στεφάνων καὶ κηρυγμάτων ἀγγελικῶν
ἐπανέρχεται.

20 §. 4. Δοίη τοίνυν ἡμῖν ὁ σωτὴρ ἐντεῦθεν ἀρ-
ξαμένοις τοῦ λόγου τἀληθῆ καὶ τὰ πρέποντα καὶ
τὰ σωτήρια συμβαλέσθαι τοῖς ἀδελφοῖς πρός τε τὴν
ἐλπίδα πρῶτον αὐτὴν καὶ δεύτερον πρὸς τὴν τῆς
ἐλπίδος προσαγωγήν. ὁ δὲ χαρίζεται δεομένοις καὶ
25 αἰτοῦντας διδάσκει καὶ λύει τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν
ἀπόγνωσιν ἀποσείεται τοὺς αὐτοὺς πάλιν εἰσάγων
λόγους περὶ τῶν πλουσίων, ἑαυτῶν ἑρμηνέας γινο-
μένους καὶ ἐξηγητὰς ἀσφαλεῖς. οὐδὲν γὰρ οἷον αὐ-
τῶν αὖθις ἀκοῦσαι τῶν ῥητῶν, ἅπερ ἡμᾶς ἐν τοῖς
30 εὐαγγελίοις ἄχρι νῦν διετάρασσεν ἀβασανίστως καὶ
διημαρτημένως ὑπὸ νηπιότητος ἀκροωμένους. „ἐκ-
πορευομένῳ αὐτῷ εἰς ὁδὸν προσελθών τις ἐγονυπέ-
τει λέγων· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω,

---

*) 1 Corinth. 15

ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει· P.
τί με λέγεις ἀγαθὸν, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ 938.
θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ μοιχεύσῃς· μὴ φο- Pott.
νεύσῃς· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· μὴ
5ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μη-
τέρα. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· πάντα ταῦτα
ἐφύλαξα. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας ἠγάπησεν αὐτὸν
καὶ εἶπεν· ἕν σοι ὑστερεῖ, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
πώλησον ὅσα ἔχεις καὶ διάδος πτωχοῖς καὶ ἕξεις θη-
10σαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ
στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθε λυπούμενος, ἦν γὰρ
πλούσιος ἔχων κτήματα πολλά. περιβλεψάμενος δὲ
ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκό-
λως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν
15βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο
ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. πάλιν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀποκρι-
θεὶς λέγει αὐτοῖς· τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς
πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ εἰσελθεῖν. εὐκολώτερον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς
20βελόνης κάμηλος εἰσελεύσεται ἢ πλούσιος εἰς τὴν βα-
σιλείαν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο
καὶ ἔλεγον· τίς οὖν δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ ἐμβλέ-
ψας αὐτοῖς εἶπεν, ὅτι παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον,
παρὰ θεῷ δυνατὸν, πάντα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ
25τῷ θεῷ. ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδὲ ἡμεῖς
ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. ἀποκρι-
θεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει· ἀμὴν ὑμῖν λέγω, ὃς ἂν ἀφῇ
τὰ ἴδια καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ χρήματα ἕνεκεν
ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου μου, ἀπολήψεται
30ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς
καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς μετὰ διωγμῶν,
ἐν δὲ τῷ ἐρχομένῳ ζωή ἐστιν αἰώνιος. πολλοὶ δὲ
ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι" *).

§. 5. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ κατὰ Μάρκον εὐαγ-

---

*) Cf. Marc. 10, 17—31.

γαλίῳ γέγραπται, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσιν ἀνο-
λογουμένως ὀλίγον μὲν ἴσως ἑκασταχοῦ τῶν ῥημά-
των ἐναλλάσσει, πάντα δὲ τὴν αὐτὴν τῆς γνώμης
συμφωνίαν ἐπιδείκνυται. δεῖ δὲ σαφῶς εἰδότας, ὡς
5 οὐδὲν ἀνθρωπίνως ὁ σωτὴρ, ἀλλὰ πάντα θείᾳ σο-
φίᾳ καὶ μυστικῇ διδάσκει τοὺς ἑαυτοῦ, μὴ σαρκί-
νως ἀκροᾶσθαι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς
κεκρυμμένον νοῦν μετὰ τῆς ἀξίας ζητήσεως καὶ συν-
έσεως ἐρευνᾷν καὶ καταμανθάνειν. καὶ γὰρ τὰ ὑπ'
10 αὐτοῦ τοῦ κυρίου δοκοῦντα ἡπλῶσθαι πρὸς τοὺς
μαθητὰς τῶν ᾐνιγμένως ὑπειρημένων οὐδὲν ἧττονος,
ἀλλὰ πλείονος ἔτι καὶ νῦν τῆς ἐπιστάσεως εὑρίσκεται
δεόμενα διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς φρονήσεως ἐν
αὐτοῖς ὑπερβολήν. ὅπου δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπ'
15 αὐτοῦ διοῖχθαι τοῖς ἔσω καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς βασι-
λείας τέκνοις ὑπ' αὐτοῦ καλουμένοις, ἔτι χρήζει
φροντίδος πλείονος, ἦπού γε τὰ δόξαντα μὲν ἁπλῶς
ἐξενηνέχθαι καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ διηρωτημένα πρὸς P.
τῶν ἀκουσάντων, εἰς ὅλον δὲ τὸ τέλος αὐτὸ τῆς 939.
20 σωτηρίας διαφερόντων, σκοπησαμένων τε θαυμα- Pott.
στῷ καὶ ὑπερουρανίῳ διανοίας βάθει οὐκ ἐπιπολαίως
δέχεσθαι ταῖς ἀκοαῖς προσήκει, ἀλλὰ καθιέντας τὸν
νοῦν ἐπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ τῆς
γνώμης ἀπόρρητον.

25 §. 6. Ἠρώτηται μὲν γὰρ ἡδέως ὁ κύριος ἡμῶν καὶ
σωτὴρ ἐρώτημα καταλληλότατον αὐτῷ, ἡ ζωὴ περὶ
ζωῆς, ὁ σωτὴρ περὶ σωτηρίας, ὁ διδάσκαλος περὶ κε-
φαλαίου τῶν διδασκομένων δογμάτων, ἀλήθεια περὶ
τῆς ἀληθινῆς ἀθανασίας, ὁ λόγος περὶ τοῦ πατρῴου
30 λόγου, ὁ τέλειος περὶ τῆς τελείας ἀναπαύσεως, ὁ
ἄφθαρτος περὶ τῆς βεβαίας ἀφθαρσίας. ἠρώτηται
περὶ τούτων περὶ ὧν καὶ κατελήλυθεν, ἃ παιδεύει,
ἃ διδάσκει, ἃ παρέχει, ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ εὐαγγελίου
ὑπόθεσιν, ὅτι δόσις ἐστὶν αἰωνίου ζωῆς. προεῖδε δὲ
35 ὡς θεὸς καὶ ἃ μέλλει διερωτηθήσεσθαι καὶ ἃ μέλλει
τις αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι. τίς γὰρ καὶ μᾶλλον ἢ ὁ

προφήτης προφητῶν καὶ κύριος παντὸς προφητικοῦ
πνεύματος, κληθεὶς δὲ ἀγαθός, ἀπ' αὐτοῦ πρώτου
τοῦ ῥήματος τούτου τὸ ἐνδόσιμον λαβὼν ἐντεῦθεν
καὶ τῆς διδασκαλίας ἄρχεται, ἐπιστρέφων τὸν μα-
5θητὴν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἀγαθὸν καὶ πρῶτον καὶ μό-
νον ζωῆς αἰωνίου ταμίαν, ἣν ὁ υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν
παρ' ἐκείνου λαβών.

§. 7. Οὐκοῦν τὸ μέγιστον καὶ κορυφαιότατον
τῶν πρὸς τὴν ζωὴν μαθημάτων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εὐ-
10θὺς ἐγκαταθέσθαι τῇ ψυχῇ δεῖ, γνῶναι τὸν θεὸν
τὸν αἰώνιον καὶ δοτῆρα αἰωνίων καὶ πρῶτον καὶ
ὑπέρτατον καὶ ἕνα καὶ ἀγαθὸν θεὸν κτήσασθαι
διὰ γνώσεως καὶ καταλήψεως. αὕτη γὰρ ἄτρεπτος
καὶ ἀσάλευτος ἀρχὴ καὶ κρηπὶς ζωῆς ἐπιστήμη
15θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος καὶ τὰ ὄντα, τουτέστι τὰ
αἰώνια, δωρουμένου, ἐξ οὗ καὶ τὸ εἶναι τοῖς ἄλ-
λοις ὑπάρχει καὶ τὸ μεῖναι λαβεῖν. ἡ μὲν γὰρ τού-
του ἄγνοια θάνατός ἐστιν, ἡ δὲ ἐπίγνωσις αὐτοῦ
καὶ οἰκείωσις καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ ἐξομοίωσις
20μόνη ζωή.

§. 8. Τοῦτον οὖν πρῶτον ἐπιγνῶναι τῷ ζησο-
μένῳ τὴν ὄντως ζωὴν παρακελεύεται, „ὃν οὐδεὶς
ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκα-
λύψῃ" *), ἔπειτα τὸ μέγεθος τοῦ σωτῆρος μετ' ἐκεῖ-
25νον καὶ τὴν καινότητα τῆς χάριτος μαθεῖν, ὅτι δὴ
κατὰ τὸν ἀπόστολον, „ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδό-
θη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγέ-
νετο" **)· καὶ οὐκ ἴσα τὰ διὰ δούλου πιστοῦ διδόμενα
τοῖς ὑπὸ τοῦ γνησίου υἱοῦ δωρουμένοις. εἰ γοῦν ἱκανὸς
30ἦν ὁ Μωϋσέως νόμος ***) ζωὴν αἰώνιον παρασχεῖν,
μάτην μὲν ὁ σωτὴρ αὐτὸς παραγίνεται καὶ πάσχει
δι' ἡμᾶς ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημείου τὴν ἀν-
θρωπότητα διατρέχων, μάτην δὲ ὁ πάσας πεποιη-

*) Matth. 11, 17. **) Ioann. 1, 17.
***) Cf. Galat. 2, 21.

ὡς ἐκ νεότητος τὰς νομίμους *) ἐντολὰς παρὰ ἄλ- P.
λου ἥκει γονυπετῶν τὴν ἀθανασίαν. οὐδὲ γὰρ πε- 940.
πλήρωκε μόνον τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ἀπὸ Pott.
πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος. ἐπεὶ καὶ τί μέγα ἢ
ὑπέρλαμπρον γῆρας ἄγονον ἁμαρτημάτων; ἀλλ' εἴ
τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡλι-
κίας παρέχηται φρόνημα πεπανὸν καὶ πρεσβύτερον
τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς οὗτος ἀγωνιστὴς καὶ δια-
πρεπὴς καὶ τὴν γνώμην πολιώτερος. ἀλλ' ὅμως
10 οὗτος ὁ τοιοῦτος ἀκριβῶς πέπεισται, διότι αὐτῷ πρὸς
μὲν δικαιοσύνην οὐδὲν ἐνδεῖ, ζωῆς δὲ ὅλως προσδεῖ,
διὰ αὐτὴν αἰτεῖ παρὰ τοῦ δοῦναι μόνου δυναμένου
καὶ πρὸς μὲν τὸν νόμον ἄγει παρρησίαν, τοῦ θεοῦ
δὲ τὸν υἱὸν ἱκετεύει. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν μετατάσ-
15 σεται, ὡς σφαλερῶς ἐν νόμῳ σαλεύων καὶ ἐπικινδύ-
νως ναυλοχῶν εἰς τὸν σωτῆρα μεθορμίζεται.

§. 9. Ὁ γοῦν Ἰησοῦς οὐκ ἐλέγχει μὲν αὐτὸν
ὡς πάντα τὰ ἐκ νόμου μὴ πεπληρωκότα, ἀλλὰ καὶ
ἀγαπᾷ καὶ ὑπερασπάζεται τῆς ἐν οἷς ἔμαθεν εὐπει-
20 θείας, ἀτελῆ δὲ εἶναί φησιν ὡς πρὸς τὴν αἰώνιον
ζωήν, ὡς οὐ τέλεια πεπληρωκότα, καὶ νόμου μὲν
ἐργάτην, ἀργὸν δὲ ζωῆς ἀληθινῆς, καλὰ μὲν κἀ-
κεῖνα. τίς δ' οὔ φησιν; ἡ γὰρ „ἐντολὴ ἁγία" **),
ἄχρι παιδαγωγίας τινὸς μετὰ φόβου καὶ προπαιδείας
25 ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ νομοθεσίαν τὴν ἄκραν καὶ χάριν
προχωροῦσα, πλήρωμα δὲ ***) νόμου Χριστὸς εἰς
δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι, οὐχὶ δὲ δούλους
ποιῶν ὡς δοῦλος, ἀλλὰ καὶ υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς
καὶ συγκληρονόμους τοὺς ἐπιτελοῦντας τὸ θέλημα
30 τοῦ πατρός.

§. 10. „Εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι" †). οὐκ
ἄρα πω τέλειος ἦν, οὐδὲν γὰρ τελείου τελειότερον.
Καὶ θείως τὸ „εἰ θέλεις" τὸ αὐτεξούσιον τῆς προσ-

*) Marc. 10, 20. **) Roman. 7, 12. et Galat. 3, 24.
***) Roman. 10, 4. †) Matth. 19, 21.

διαλεγομένης αὐτῷ ψυχῆς ἐδήλωσεν· ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ γὰρ ἦν ἡ αἵρεσις ὡς ἐλευθέρῳ, ἐπὶ θεῷ δὲ ἡ δόσις ὡς κυρίῳ. δίδωσι δὲ βουλομένοις καὶ ὑπερεσπουδακόσι καὶ δεομένοις, ἵν᾽ οὕτως ἴδιος αὐτῶν ἡ 5σωτηρία γένηται. οὐ γὰρ ἀναγκάζει ὁ θεὸς, βία γὰρ ἐχθρὸν θεῷ, ἀλλὰ τοῖς ζητοῦσι πορίζει καὶ τοῖς αἰτοῦσι παρέχει καὶ τοῖς κρούουσιν ἀνοίγει. εἰ θέλεις οὖν, εἰ ὄντως θέλεις καὶ μὴ ἑαυτὸν ἐξαπατᾷς κτῆσαι τὸ ἐνδέον. Ἕν σοι λείπει τὸ ἓν τὸ μόνον τὸ ἀγαθὸν, τὸ ἤδη ὑπὲρ 10νόμον, ὅπερ νόμος οὐ δίδωσιν, ὅπερ νόμος οὐ χωρεῖ, ὃ τῶν ζώντων ἴδιόν ἐστιν. ἀμέλει ὁ πάντα τὰ τοῦ νόμου πληρώσας ἐκ νεότητος καὶ τὰ ὑπέρογκα φρυαξάμενος ἓν τοῦτο πραθῆναι τοῖς ὅλοις οὐ δεδύνηται, τὸ τοῦ σωτῆρος ἐξαίρετον, ἵνα λάβῃ ζωὴν αἰώνιον, P. 15ἣν ἐπόθει. ἀλλὰ δυσχεράνας ἀπῆλθεν, ἀχθεσθεὶς 941. τῷ παραγγέλματι τῆς ζωῆς, ὑπὲρ ἧς ἱκέτευεν. οὐ Pott. γὰρ ἀληθῶς ζωὴν ἤθελεν, ὡς ἔφασκεν, ἀλλὰ δόξαν προαιρέσεως ἀγαθῆς μόνην περιεβάλλετο, καὶ περὶ πολλὰ μὲν οἷός τε ἦν ἀσχολεῖσθαι, τὸ δὲ ἓν τὸ τῆς 20ζωῆς ἔργον ἀδύνατος καὶ ἀπρόθυμος καὶ ἀσθενὴς ἐκτελεῖν. ὁποῖόν τι καὶ πρὸς τὴν Μάρθαν εἶπεν ὁ σωτὴρ ἀσχολουμένην πολλὰ καὶ περιελκομένην καὶ ταρασσομένην διακονικῶς, τὴν δὲ ἀδελφὴν αἰτιωμένην, ὅτι τὸ ὑπηρετεῖν ἀπολιποῦσα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ 25παρακάθηται μαθητικὴν ἄγουσα σχολήν· „σὺ περὶ πολλὰ ταράσσῃ, Μαρία" δὲ „τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, καὶ οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς" *). οὕτω καὶ τοῦτον ἐκέλευε τῆς πολυπραγμοσύνης ἀφέμενον ἑνὶ προστετηκέναι καὶ προσκαθέζεσθαι τῇ χά-30ριτι τοῦ ζωὴν αἰώνιον προτιθέντος.

§. 11. Τί τοίνυν ἦν τὸ προτρεψάμενον αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ποιῆσαν ἀπαυτομολῆσαι τοῦ διδασκάλου, τῆς ἱκετείας, τῆς ἐλπίδος, τῆς ζωῆς, τῶν προπεπονημένων; πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου. τί δὲ

*) Luc. 10, 41.

οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν. οὕτως τὴν χρείαν αὐτῶν ἐπαινεῖ, ὥστε καὶ μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὴν κοινωνίαν ἐπιτάσσει, ποτίζειν τὸν διψῶντα, ἄρτον διδόναι τῷ πει-
5νῶντι, ὑποδέχεσθαι τὸν ἄστεγον, ἀμφιεννύναι τὸν γυμνόν. εἰ δὲ τὰς χρείας οὐχ οἷόν τε ἐκπληροῦν ταύτας μὴ ἀπὸ χρημάτων, τῶν δὲ χρημάτων ἀφίστασθαι κελεύει, τί ἂν ἕτερον εἴη ποιῶν ὁ κύριος ἢ τὰ αὐτὰ διδόναι τε καὶ μὴ διδόναι παραινῶν,
10τρέφειν τε καὶ μὴ τρέφειν, ὑποδέχεσθαι καὶ ἀποκλείειν, κοινωνεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν, ὅπερ ἁπάντων ἀλογώτατον.

§. 14, Οὐκ ἄρα ἀποῤῥιπτέον τὰ καὶ τοὺς πέλας ὠφελοῦντα χρήματα, κτήματα γάρ ἐστι κτητὰ
15ὄντα καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα καὶ εἰς χρῆσιν ἀν- P.
θρώπων παρεσκευασμένα ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἃ δὴ 933.
παράκειται καὶ ὑποβέβληται καθάπερ ὕλη τις καὶ Pott.
ὄργανα πρὸς χρῆσιν ἀγαθὴν τοῖς εἰδόσι τὸ ὄργανον, ἐὰν χρῇ τεχνικῶς, τεχνικόν ἐστιν, ἐὰν ὑστερῇς τῆς
20τέχνης, ἀπολαύει τῆς σῆς ἀμουσίας ὂν ἀναίτιον. τοιοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ· πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ, ἀδίκως τίς αὐτῷ χρῆται· πάλιν ὑπηρέτης ἀδικίας εὑρίσκεται, πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν.
25οὐ χρὴ τοίνυν τὸ ἐξ ἑαυτοῦ μὴ ἔχον μήτε τὸ ἀγαθὸν μήτε τὸ κακὸν, ἀναίτιον ὂν αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ τὸ δυνάμενον καὶ καλῶς τούτοις χρῆσθαι καὶ κακῶς, ἀφ' ὧν ἂν ἕληται καθ' αὐτό. τοῦτο δέ ἐστι νοῦς ἀνθρώπου καὶ κριτήριον ἐλεύθερον ἔχον ἐν ἑαυ-
30τῷ καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς μεταχειρέσεως τῶν δοθέντων, ὥστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανιζέτω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων, ἵνα καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενόμενος καὶ τούτοις τοῖς χρήμασι χρῆσθαι
35δυνηθῇ καλῶς. τὸ οὖν ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦ-

τον τὸν τρόπον ἐκδεκτέον ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον.

§. 15. Ἐγὼ γοῦν κἀκεῖνο φήσαιμ᾽ ἄν, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐντός ἐστι τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐκτὸς, κἂν μὲν
5ἡ ψυχὴ χρῆται καλῶς, καλὰ καὶ ταῦτα δοκεῖ, ἐὰν δὲ πονηρῶς, πονηρά. ὁ κελεύων ἀπαλλοτριοῦν τὰ ὑπάρχοντα, πότερον ταῦτα παραιτεῖται, ὧν ἀναιρεθέντων ἔτι τὰ πάθη μένει ἢ ἐκεῖνα μᾶλλον ὧν ἀναιρεθέντων καὶ τὰ κτήματα χρήσιμα γίνεται; εἰ τοί-
10νυν ὁ ἀποβαλὼν τὴν κοσμικὴν περιουσίαν ἔτι δύναται πλουτεῖν τῶν παθῶν καὶ τῆς ὕλης μὴ παρούσης, ἡ γάρ τοι διάθεσις τὸ αὐτῆς ἐνεργεῖ καὶ τὸν λογισμὸν ἄγχει καὶ πιέζει καὶ φλεγμαίνει ταῖς συντρόφοις ἐπιθυμίαις. οὐδὲν οὖν προὔργου γέγονεν αὐ-
15τῷ πτωχεύειν χρημάτων πλουτοῦντι τῶν παθῶν. οὐ γὰρ τὰ ἀπόβλητα ἀπέβαλεν, ἀλλὰ τὰ ἀδιάφορα καὶ τῶν μὲν ὑπηρετικῶν ἑαυτὸν περιέκοψεν, ἐξέκαυσε δὲ τὴν ὕλην τῆς κακίας τὴν ἔμφυτον τῇ τῶν ἐκτὸς ἀπορίᾳ. ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλα-
20βεροῖς, οὐχὶ τοῖς ἐὰν ἐπιστῆταί τις τὴν ὀρθὴν χρῆσιν καὶ συνωφελεῖν δυναμένοις. ὠφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας οἰκονομούμενα, ἀπωστέα δὲ τὰ ἐπιζήμια, τὰ δὲ ἐκτὸς οὐ βλάπτει. οὕτως οὖν ὁ κύριος καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς
25χρείαν εἰσάγει κελεύων ἀποθέσθαι οὐ τὰ βιωτικὰ, ἀλλὰ τὰ τούτοις κακῶς χρώμενα, ταῦτα δ᾽ ἦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα καὶ πάθη. P. 944. Pott.

§. 16. Ὁ τούτων πλοῦτος παρὼν μὲν ἅπασι θανατηφόρος, ἀπολλύμενος δὲ σωτήριος. οὗ δεῖ κα-
30θαρεύουσαν, τουτέστι πτωχεύουσαν καὶ γυμνὴν τὴν ψυχὴν παρασχόμενον οὕτως ἤδη τοῦ σωτῆρος ἀκοῦσαι λέγοντος· „δεῦρο ἀκολούθει μοι" *). ὁδὸς γὰρ αὐτὸς ἤδη τῷ καθαρῷ τὴν καρδίαν γίνεται, εἰς δὲ ἀκάθαρτον ψυχὴν, θεοῦ χάρις οὐ παραδύεται, ἀκά-

*) Marc. 10, 21.

φαρτος δὲ ἡ πλουτοῦσα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ὠδίνουσα πολλοῖς ἔρωσι καὶ κοσμικοῖς. ὁ μὲν γὰρ ἔχων κτήματα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ οἰκίας ὡς θεοῦ δωρεὰς καὶ τῷ τε διδόντι θεῷ λειτουργῶν ἀπ' ἑαυτῶν εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν καὶ εἰδὼς, ὅτι ταῦτα κέκτηται διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μᾶλλον ἢ ἑαυτόν. καὶ κρείττων ὑπάρχων τῆς κτήσεως αὐτῶν μὴ δοῦλος ὢν κέκτηται μηδὲ ἐν τῇ ψυχῇ ταῦτα περιφέρων, μηδὲ ἐν τούτοις ὁρίζων καὶ περιγράφων τὴν ἑαυτοῦ 10ζωὴν, ἀλλά τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ θεῖον ἀεὶ διαπονῶν, κἂν ἀποστερηθῆναι δέῃ ποτὲ τούτων, δυνάμενος ἵλεῳ τῇ γνώμῃ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐνεγκεῖν ἐξ ἴσου, καθάπερ καὶ τὴν περιουσίαν. οὗτος ὁ μακαριζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου *) καὶ πτω-15χὸς τῷ πνεύματι καλούμενος κληρονόμος ἕτοιμος οὐρανοῦ βασιλείας οὐ πλούσιος ζῆσαι μὴ δυνάμενος.

§. 17. Ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τὸν πλοῦτον φέρων καὶ ἀντὶ θεοῦ πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ χρυσὸν φέ-20ρων ἢ ἀγρὸν καὶ τὴν κτῆσιν ἄμετρον ἀεὶ ποιῶν καὶ ἑκάστοτε τὸ πλεῖον βλέπων κάτω νενευκὼς καὶ τοῖς τοῦ κόσμου θηράτροις πεπεδημένος γῆ ὢν καὶ εἰς γῆν ἀπελευσόμενος, πόθεν δύναται βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμῆσαι καὶ φροντίσαι, ἄνθρωπος οὐ καρ-25δίαν, ἀλλὰ ἀγρὸν ἢ μέταλλον φορῶν, ἐν τούτοις εὑρεθησόμενος ἐπάναγκες ἐν οἷς εἵλετο; ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ **). θησαυροὺς δή γε ὁ κύριος οἶδε διττοὺς, τὸν μὲν ἀγαθὸν, „ὁ" γὰρ „ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ 30τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθὸν", τὸν δὲ πονηρὸν, „ὁ" γὰρ „κακὸς ἐκ τοῦ κακοῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ κακὸν, ὅτι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ" ***). ὥσπερ οὖν θησαυρὸς οὐχ εἷς παρ' αὐτῷ, καθὸ καὶ

---

*) Matth 5, 3. **) Ibid. 6, 21. ***) Ibid. 12, 35.

παρ᾽ ἡμῖν, ὁ τὸ αἰφνίδιον μέγα κέρδος ἐν εὑρέσει διδούς, ἀλλὰ καὶ δεύτερος ὁ ἀκερδὴς καὶ ἄζηλος καὶ δύσκτητος καὶ ἐπιζήμιος, οὕτω καὶ πλοῦτος ὁ μέν τις ἀγαθῶν, ὁ δὲ κακῶν, εἴ γε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν
5 θησαυρὸν οὐκ ἀπηρτημένους ἴσμεν ἀλλήλων τῇ φύσει. Καὶ ὁ μέν τις πλοῦτος κτητὸς ἂν εἴη καὶ περίβλητος, ὁ δὲ ἄκτητος καὶ ἀπόβλητος, τὸν αὐτὸν P. δὲ τρόπον καὶ πτωχεία μακαριστὴ μὲν ἡ πνευματική. 945. Διὸ καὶ προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος· „μακά- Pott.
10 ριοι οἱ πτωχοί" *), πῶς; „τῷ πνεύματι". καὶ πάλιν· „μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ" **)· οὐκοῦν ἄθλιοι οἱ ἐναντίοι πτωχοὶ θεοῦ μὲν ἄμοιροι, ἀμοιρότεροι δὲ τῆς ἀνθρωπίνης κτήσεως, ἄγευστοι δὲ δικαιοσύ-
15 νης θεοῦ.

§. 18. Ὥστε τοὺς πλουσίους μαθηματικῶς ἀκουστέον, τοὺς δυσκόλως εἰσελευσομένους εἰς τὴν βασιλείαν, μὴ σκαιῶς μηδὲ ἀγροίκως μηδὲ σαρκικῶς· οὐ γὰρ οὕτως λέλεκται οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἐκτὸς ἡ
20 σωτηρία οὔτε εἰ πολλὰ οὔτε εἰ ὀλίγα ταῦτα ἢ μικρὰ ἢ μεγάλα ἢ ἔνδοξα ἢ ἄδοξα ἢ εὐδόκιμα ἢ ἀδόκιμα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ, πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ καὶ φιλαδελφίᾳ καὶ γνώσει καὶ πραότητι καὶ ἀτυφίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, ὧν ἆθλον
25 ἡ σωτηρία. οὐδὲ γὰρ διὰ κάλλος σώματος ζήσεταί τις ἢ τοὐναντίον ἀπολεῖται, ἀλλ᾽ ὁ μὲν τῷ δοθέντι σώματι ἁγνῶς καὶ κατὰ θεὸν χρώμενος ζήσεται, ὁ δὲ φθείρων τὸν ναὸν θεοῦ ***) φθαρήσεται. δύναται δέ τις καὶ αἰσχρὸς ἀσελγαίνειν καὶ καλὸς
30 σωφρονεῖν οὐδὲ ἰσχὺς καὶ σώματος μέγεθος ζωοποιεῖ οὐδὲ τῶν μελῶν οὐδὲν ἀπολλύει, ἀλλ᾽ ἡ τούτοις ψυχὴ χρωμένη τὴν αἰτίαν ἐφ᾽ ἑκάτερα παρέχεται.

---

*) Matth. 5, 3. **) Ibid. v. 6.
***) 1 Corinth. 3, 17.

ὑπόφερε· γοῦν *) φησὶ, παιόμενος τὸ πρόσωπον,
ὅπερ δύναται καὶ ἰσχυρός τις ὢν καὶ εὐεκτῶν, ἐπα-
κοῦσαι καὶ πάλιν ἀσθενικός τις ὢν ἀκρασίᾳ γνώμης
παραβῆναι. οὕτω καὶ ἄπορός τις αὖ καὶ ἄβιος
5 εὑρεθείη πότ' ἂν μεθύων ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ
χρήμασι πλούσιος, κήφων καὶ πτωχεύων ἡδονῶν,
πεπεισμένος, συνετὸς, καθαρὸς, κεκολασμένος, εἰ
τοίνυν ἐστὶ τὸ ζησόμενον μάλιστα καὶ πρῶτον ἡ
ψυχὴ καὶ περὶ ταύτην ἀρετὴ μὲν φυομένη σῴζει,
10 κακία δὲ θανατοῖ. δῆλον ἤδη σαφῶς, ὅτι αὐτὴ καὶ
πτωχεύουσα ὧν ἄν τις ὑπὸ πλούτου διαφθείρε σώ-
ζεται, καὶ πλουτοῦσα τούτων, ὧν ἐπιτρίβει πλοῦ-
τος, θανοῦται καὶ μηκέτι ζητῶμεν ἀλλαχοῦ τὴν αἰ-
τίαν τοῦ τέλους πλὴν ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει
15 καὶ διαθέσει πρός τε ὑπακοὴν θεοῦ καὶ καθαρότητα,
πρός τε ὑπακοὴν θεοῦ καὶ καθαρότητα, πρός τε
παράβασιν ἐντολῶν καὶ κακίας συλλογήν.

§. 19. Ὁ μὲν ἄρα ἀληθῶς καὶ καλῶς ἐστὶν ὁ
τῶν ἀρετῶν πλούσιος καὶ πάσῃ τύχῃ χρῆσθαι ὁσίως
20 καὶ πιστῶς δυνάμενος, ὁ δὲ νόθως πλούσιος ὁ κατὰ
σάρκα πλουτῶν καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἔξω κτῆσιν
μετενηνοχὼς τὴν παρερχομένην καὶ φθειρομένην, καὶ
ἄλλοτε ἄλλου γινομένην καὶ ἐν τῷ τέλει μηδενὸς μη-
δαμῇ. πάλιν αὖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ γνή-
25 σιος πτωχὸς καὶ νόθος ἄλλος πτωχὸς καὶ ψευδώνυ-
μος, ὁ μὲν κατὰ πνεῦμα πτωχὸς, τὸ ἴδιον, ὁ δὲ κατὰ
κόσμον, τὸ ἀλλότριον. τῷ δὴ κατὰ κόσμον πτωχῷ
καὶ πλουσίῳ κατὰ τὰ πάθη ὁ κατὰ πνεῦμα πτωχὸς καὶ
κατὰ θεὸν πλούσιος, ἀπόστηθι, φησί, τῶν ὑπαρ-
30 χόντων ἐν τῇ ψυχῇ σου κτημάτων ἀλλοτρίων, ἵνα
καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος ἴδῃς τὸν θεὸν, ὅπερ
καὶ δι' ἑτέρας φωνῆς ἐστιν, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν. καὶ πῶς αὐτῶν ἀποστῇς; πω-
λήσας. τί οὖν; χρήματα ἀντὶ κτημάτων λάβῃς

*) Matth. 5, 39. Luc. 6, 29. 2 Corinth. 11, 20.

ἀντίδοσιν πλούτου πρὸς πλοῦτον ποιησάμενος, ἐξαργυρίσας τὴν φανερὰν οὐσίαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ ἀντὶ τῶν προτέρων ἐνυπαρχόντων τῇ ψυχῇ, ἣν σῶσαι ποθεῖς, ἀντεισαγόμενος ἕτερον πλοῦτον θεοποιὸν καὶ
5ζωῆς χορηγὸν αἰωνίου τὰς κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διαθέσεις, ἀνθ' ὧν σοὶ περιέσται μισθὸς καὶ τιμὴ διηνεκὴς σωτηρία καὶ αἰώνιος ἀφθαρσία. οὕτω καλῶς πωλεῖς τὰ ὑπάρχοντα, τὰ πολλὰ καὶ περισσὰ, καὶ ἀποκλείοντά σοι τοὺς οὐρανοὺς ἀντικα-
10ταλλασσόμενος αὐτῶν τὰ σῶσαι δυνάμενα. ἐκεῖνα ἐχέτωσαν οἱ σαρκινοὶ πτωχοὶ καὶ τούτων δεόμενοι, σὺ δὲ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ἀντιλαβὼν ἔχοις ἂν ἤδη θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.

§. 20. Ταῦτα μὴ συνιεὶς κατὰ τρόπον ὁ πολυ-
15χρήματος καὶ ἔννομος ἄνθρωπος μηδὲ ὅπως ὁ αὐτὸς καὶ πτωχὸς δύναται εἶναι καὶ πλούσιος καὶ ἔχειν τε χρήματα καὶ μὴ ἔχειν καὶ χρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ χρῆσθαι, ἀπῆλθε στυγνὸς καὶ κατηφὴς, λιπὼν τὴν τάξιν τῆς ζωῆς, ἧς ἐπιθυμεῖν μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τυχεῖν ἠδύνατο,
20τὸ δύσκολον ποιήσας ἀδύνατον αὐτὸς ἑαυτῷ. δύσκολον γὰρ ἦν μὴ περιάγεσθαι μηδὲ καταστρέφεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ἁβρῶν τῷ προδήλῳ πλούτῳ καὶ ἀνθηρῶν γοητευμάτων, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ ἐν τούτῳ λαβέσθαι σωτηρίας, εἴ τις ἑαυτὸν ἀπὸ
25τοῦ αἰσθητοῦ πλούτου ἐπὶ τὸν νοητὸν καὶ θεοδίδακτον μεταγάγοι καὶ μάθοι τοῖς ἀδιαφόροις χρῆσθαι καλῶς καὶ ἰδίως καὶ ὡς ἂν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁρμῷντα. καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ τὸ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ περιδεεῖς καὶ καταπληγεῖς γεγόνασιν. ἀκούσαντες τί
30δήποτε; ἆρά γε, ὅτι χρήματα καὶ αὐτοὶ ἐκέκτηντο πολλά; ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ δικτύδια καὶ ἄγκιστρα καὶ τὰ ὑπηρετικὰ σκαφίδια ἀφῆκαν πάλαι, ἅπερ ἦν αὐτοῖς μόνα. τί οὖν φοβηθέντες λέγουσι· „τίς δύναται σωθῆναι" *); καλῶς ἤκουσαν καὶ ὡς μα-

*) Marc. 10, 26.

θηταὶ τοῦ παραβολικῶς καὶ ἀσαφῶς λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ ἥσθοντο τοῦ βάθους τῶν λόγων. ἕνεκα μὲν οὖν χρημάτων ἀκτημοσύνης εὐέλπιδες ἦσαν P. πρὸς σωτηρίαν, ἐπειδὴ δὲ συνῄδεισαν ἑαυτοῖς μήπω 947.
5τὰ πάθη τέλεον ἀποτιθεμένοις, ἀρτιμαθεῖς γὰρ Pott. ἦσαν καὶ νεωστὶ πρὸς τοῦ σωτῆρος ἠνδρολογημένοι περισσῶς ἐξεπλήττοντο καὶ ἀπεγίνωσκον ἑαυτοὺς οὐδέν τι ἧττον ἐκείνου τοῦ πολυχρημάτου καὶ δεινῶς τῆς κτήσεως περιεχομένου, ἣν γε προέκρινε ζωῆς
10αἰωνίου. ἄξιον οὖν ἦν τοῖς μαθηταῖς φόβου παντὸς, εἰ καὶ ὁ χρήματα κεκτημένος καὶ ὁ τῶν παθῶν ἔγκυος ὧν ἐπλούτουν καὶ αὐτοὶ παραπλησίως ἀπελαθήσονται οὐρανῶν, ἀπαθῶν γὰρ καὶ καθαρῶν ψυχῶν ἐστὶν ἡ σωτηρία.

15 §. 21. Ὁ δὲ κύριος ἀποκρίνεται· „διότι τὸ ἐν ἀνθρώποις ἀδύνατον, δυνατὸν θεῷ" *). πάλιν καὶ τοῦτο μεγάλης σοφίας μεστόν ἐστιν, ὅτι καθ' αὑτὸν μὲν ἀσκῶν καὶ διαπονούμενος ἀπάθειαν ἄνθρωπος οὐδὲν ἀνύει, ἐὰν δὲ γένηται δῆλος ὑπερεπι-
20θυμῶν τούτου καὶ διεσπουδακὼς, τῇ προσθήκῃ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως περιγίνεται. βουλομέναις μὲν γὰρ ὁ θεὸς ταῖς ψυχαῖς συνεπιπνεῖ, εἰ δὲ ἀποσταῖεν τῆς προθυμίας καὶ τὸ δοθὲν ἐκ θεοῦ πνεῦμα συνεστάλη. τὸ μὲν γὰρ ἄκοντας σώζειν ἐστὶ βιαζομέ-
25νου, τὸ δὲ αἱρουμένους χαριζομένου. οὐδὲ τῶν καθευδόντων καὶ βλακευόντων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' „οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν" **) αὐτήν, αὕτη γὰρ μόνον βία καλὴ, θεὸν βιάσασθαι καὶ παρὰ θεοῦ ζωὴν ἁρπάσαι, ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βεβαίως,
30μᾶλλον δὲ βιαίως ἀντεχομένους συνεχώρησεν, εἶξεν, χαίρει γὰρ ὁ θεὸς τὰ τοιαῦτα ἡττώμενος. τοιγάρτοι τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος Πέτρος ὁ ἐκλεκτὸς, ὁ ἐξαίρετος, ὁ πρῶτος τῶν μαθητῶν, ὑπὲρ οὗ μό-

*) Luc. 18, 27. **) Matth. 11, 12.

νου *) καὶ ἑαυτοῦ τὸν φόρον ὁ σωτὴρ ἐκτελεῖ, ταχέως ἥρπασε καὶ συνέβαλε τὸν λόγον καὶ τί φησιν; „ἴδε ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι" **). τὰ δὲ πάντα εἰ μὲν τὰ κτήματα τὰ ἑαυ-
5τοῦ λέγει τέσσαρας ὀβολοὺς ἴσως τὸ τοῦ λόγου καταλιπὼν μεγαλύνεται καὶ τούτων ἀνταξίαν ἀποφαίνων ἂν λάθοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. εἰ δὲ ἅπερ ἄχρι νῦν ἐλέγομεν τὰ παλαιὰ νοητὰ κτήματα καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀποῤῥίψαντες ἕπονται κατ'
10ἴχνος τῷ διδασκάλῳ, τοῦτ' ἀνάπτοιτο ἤδη τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐγγραφησομένοις. οὕτω γὰρ ἀκολουθεῖν δεῖ ὄντως τῷ σωτῆρι ἀναμαρτησίαν καὶ τελειότητα τὴν ἐκείνου μετερχόμενον καὶ πρὸς ἐκείνην ὥσπερ κάτοπτρον κοσμοῦντα καὶ ῥυθμίζοντα τὴν ψυχὴν
15καὶ πάντα διὰ πάντων ὁμοίως διατεθέντα. P.

§. 22. „Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἀμὴν 948. λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια καὶ γονεῖς καὶ ἀδελ- Pott. φοὺς καὶ χρήματα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἀπολήψεται ἑκατονταπλασίονα" ***). ἀλλὰ μηδὲ τοῦθ'
20ἡμᾶς ἐπιταρασσέτω μηδὲ τὸ ἔτι τούτου σκληρότερον ἀλλαχοῦ ταῖς φωναῖς ἐξενηνεγμένον, „ὃς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα καὶ παῖδας, προσέτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, ἐμὸς μαθητὴς εἶναι οὐ δύναται" †). οὐ γὰρ εἰσηγεῖται μῖσος καὶ διάλυσιν ἀπὸ τῶν φιλ-
25τάτων ὁ τῆς εἰρήνης θεός, ὅ γε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν παραινῶν. εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπητέον, ἀνάλογον ἀπ' ἐκείνων ἀνιόντι καὶ τοὺς ἐγγυτάτω γένους, ἢ εἰ μισητέον τοὺς πρὸς αἵματος, πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐχθροὺς ἀποβάλλεσθαι κατιὼν ὁ λόγος δι-
30δάσκει, ὥστε ἀλλήλους ἀναιροῦντες ἐλέγχοιντ' ἂν οἱ λόγοι. ἀλλ' οὐδ' ἀναιροῦσιν οὐδ' ἐγγύς, ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ διαθέσεως καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ πατέρα μισοίη τις ἂν ἐχθρὸν ἀγαπῶν ὁ

*) Matth. 17, 26. **) Ibid. 19, 28.
***) Marc. 10, 29. †) Luc. 14, 26.

μήτε ἐχθρὸν ἀμυνόμενος μήτε πατέρα Χριστοῦ πλέον αἰδούμενος. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ μῖσος ἐκκόπτε καὶ κακοποιίαν, ἐν τούτῳ δὲ τὴν πρὸς τὰ σύντροφα δυσωπίαν, εἰ βλάπτοι πρὸς σωτηρίαν.
5 εἰ γοῦν ἄθεος εἴη τινὶ πατὴρ, ἢ υἱὸς ἢ ἀδελφὸς καὶ κώλυμα τῆς πίστεως γένοιτο καὶ ἐμπόδιον τῆς ἄνω ζωῆς, τούτῳ μὴ συμφερέσθω μηδὲ ὁμονοείτω, ἀλλὰ τὴν σαρκικὴν οἰκειότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ἔχθραν διαλυσάτω.

10 §. 23. Νόμισον εἶναι τὸ πρᾶγμα διαδικασίαν. ὁ μὲν πατήρ σοι δοκείτω παρεστὼς λέγειν· ἐγὼ ἔσπειρα καὶ ἔθρεψα, ἀκολούθει μοὶ καὶ συναδίκει καὶ μὴ πείθου τῷ Χριστοῦ νόμῳ· καὶ ὅσα ἂν εἴποι βλάσφημος ἄνθρωπος καὶ νεκρὸς τῇ φύσει.
15 ἑτέρωθεν δὲ ἄκουε τοῦ σωτῆρος· ἐγώ σε ἀνεγέννησα, κακῶς ὑπὸ κόσμου πρὸς θάνατον γεγεννημένον ἠλευθέρωσα, ἰασάμην, ἐλυτρωσάμην, ἐγώ σοι δείξω θεοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ πρόσωπον, μὴ κάλει σεαυτῷ πατέρα ἐπὶ γῆς, οἱ νεκροὶ τοὺς νεκροὺς
20 θαπτέτωσαν, σὺ δέ μοι ἀκολούθει. ἀνάξω γάρ σε εἰς ἀπόλαυσιν ἀρρήτων καὶ ἀλέκτων ἀγαθῶν, „ἃ μὴ ὀφθαλμὸς εἶδε μήτε οὖς ἤκουσε μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων ἀνέβη" *), „εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακῦψαι καὶ ἰδεῖν ἅπερ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς
25 τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ καὶ τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν τέκνοις" **). ἐγώ σου τροφεὺς ἄρτον ἐμαυτὸν διδοὺς οὗ γευσάμενος οὐδεὶς ἔτι πεῖραν θανάτου λαμβάνε καὶ πόμα καθ' ἡμέραν ἐνδιδοὺς ἀθανασίας. ἐγ διδάσκαλος ὑπερουρανίων παιδευμάτων ὑπὲρ σο
30 πρὸς τὸν θάνατον διηγωνισάμην καὶ τὸν σὸν ἐξέτισ θάνατον, ὃν ὤφειλες ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις κ τῇ πρὸς θεὸν ἀπιστίᾳ. Τούτων τῶν λόγων ἑκατ ρωθεν διακούσας ὑπὲρ σεαυτοῦ δίκασον καὶ τὴν ψ φον ἔνεγκε τῇ σεαυτοῦ σωτηρίᾳ, κἂν ἀδελφὸς ὅμο

---

*) 1 Corinth. 2, 9. **) 1 Petr. 1, 32.

λέγῃ κἂν τέκνον κἂν γυνὴ κἂν ὅστις οὖν, πρὸ πάν- P.
των ἐν σοὶ Χριστὸς ὁ νικῶν ἔστω, ὑπὲρ σου γὰρ 926.
ἀγωνίζεται. Pott.

§. 24. Δύνασαι καὶ τῶν χρημάτων ἐπίπρο-
5σθεν εἶναι. φράσον καὶ οὐκ ἀπάγει με Χριστὸς τῆς
κτήσεως ὁ κύριος οὐ φθονεῖ. ἀλλ᾽ ὁρᾷς σεαυτὸν
ἡττώμενον ὑπ᾽ αὐτῶν καὶ ἀνατρεπόμενον; ἄφες, ῥῖ-
ψον, μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε, „κἂν ὁ δέξιός σου
ὀφθαλμὸς σκανδαλίζῃ σε", ταχέως „ἔκκοψον αὐ-
10τὸν" *), αἱρετώτερον ἑτεροφθάλμῳ βασιλεία θεοῦ
ἢ ὁλοκλήρῳ τὸ πῦρ κἂν χεὶρ κἂν ποῦς κἂν ἡ ψυ-
χὴ, μίσησον αὐτήν. ἂν γὰρ ἐνταῦθα ἀπόληται ὑπὲρ
Χριστοῦ, * * * * *.

§. 25. Ταύτης δὲ ὁμοίως ἔχεται τῆς γνώμης,
15καὶ τὸ ἑπόμενον· „νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς
καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς ἔχειν μετὰ
διωγμῶν" **), οὔτε γὰρ ἀχρημάτους οὔτε ἀνεστίους
οὔτε ἀναδέλφους ἐπὶ τὴν ζωὴν καλεῖ, ἐπεὶ καὶ πλου-
σίους κέκληκεν, ἀλλ᾽ ὃν τρόπον προειρήκαμεν καὶ
20ἀδελφοὺς κατ᾽ αὐτὸν ὥσπερ Πέτρον μετ᾽ Ἀνδρέου
καὶ Ἰάκωβον μετὰ Ἰωάννου τοὺς Ζεβεδαίου παῖδας,
ἀλλ᾽ ὁμονοοῦντας ἀλλήλοις τε καὶ Χριστῷ. τὸ δὲ
μετὰ διωγμῶν ταῦτα ἕκαστα ἔχειν ἀποδοκιμάζει,
διωγμὸς δὲ ὁ μέν τις ἔξωθεν περιγίνεται τῶν ἀν-
25θρώπων ἢ δι᾽ ἔχθραν ἢ διὰ φθόνον ἢ διὰ φιλοκέρ-
δειαν ἢ κατ᾽ ἐνέργειαν διαβολικὴν τοὺς πιστοὺς
ἐλαυνόντων, ὁ δὲ χαλεπώτατος ἔνδοθέν ἐστι διωγμὸς,
ἐξ αὐτῆς ἑκάστῳ τῆς ψυχῆς προπεμπόμενος λυμαι-
νομένης ὑπὸ ἐπιθυμιῶν ἀθέων καὶ ἡδονῶν ποικίλων
30καὶ φαύλων ἐλπίδων καὶ φθαρτῶν ὀνειροπολημάτων,
ὅταν ἀεὶ τῶν πλειόνων ὀρεγομένη καὶ λυσσῶσα ὑπὸ
ἀγρίων ἐρώτων καὶ φλεγομένη καθάπερ κέντροις ἢ
μύωψι τοῖς προκειμένοις αὐτῇ πάθεσιν, ἐξαιμάσση-
ται πρὸς σπουδὰς μανιώδεις καὶ ζωῆς ἀπόγνωσιν

*) Matth. 5, 29. **) Marc. 10, 30.

καὶ θεοῦ καταφρόνησιν. οὗτος ὁ διωγμὸς βαρύτερος καὶ χαλεπώτερος ἔνδοθεν ὁρμώμενος, ἀεὶ συνὼν, ὃν οὐδὲ ἐκφυγεῖν ὁ διωκόμενος δύναται, τὸν γὰρ ἐχθρὸν ἐν ἑαυτῷ περιάγει πανταχοῦ. οὕτω καὶ πύ-
5ρωσις ἡ μὲν ἔξωθεν προσπίπτουσα δοκιμασίαν κατεργάζεται, ἡ δὲ ἔνδοθεν θάνατον διαπράττεται καὶ πόλεμος ὁ μὲν ἐπακτὸς ῥᾳδίως καταλύεται, ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ μέχρι θανάτου παραμετρεῖται. 'μετὰ διωγμοῦ τοιούτου πλοῦτον ἐὰν ἔχῃς τὸν αἰσθητὸν, κἂν
10ἀδελφοὺς τοὺς πρὸς αἵματος καὶ τὰ ἄλλα ἐνέχυρα κατάλιπε τὴν τούτων παγκτησίαν τὴν ἐπὶ κακῷ, εἰρήνην σεαυτῷ παράσχες, ἐλευθερώθητι διωγμοῦ μακροῦ, ἀποστράφηθι πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπ' ἐκείνων, ἕλου τὸν σωτῆρα πρὸ πάντων, τὸν τῆς σῆς συνήγο-
15ρον καὶ παράκλητον ψυχῆς, τὸν τῆς ἀπείρου πρύτανιν ζωῆς. „τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια" *) καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ ὠκύμορα καὶ ἀβέβαια, ἐν τῷ ἐρχομένῳ δὲ ζωή ἐστιν αἰώνιος. P. 950. Pott.

20 §. 26. „Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι πρῶτοι" **). τοῦτο πολύχουν μέν ἐστι κατὰ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὸν σαφισμὸν, οὐ μὴν ἔν γε τῷ παρόντι τὴν ζήτησιν ἀπαιτεῖ, οὐ γὰρ μόνον ῥέπει πρὸς τοὺς πολυκτήμονας, ἀλλ' ἁπλῶς πρὸς ἅπαντας ἀνθρώ-
25πους τοὺς πίστει καθάπαξ ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντας. ὥστε τοῦτο μὲν ἀνακείσθω τὰ νῦν, τὸ δέ γε προκείμενον ἡμῖν, οἶμαι μηδέν τι ἐνδεέστερον τῆς ἐπαγγελίας δεδεῖχθαι, ὅτι τοὺς πλουσίους οὐδένα τρόπον ὁ σωτὴρ κατ' αὐτόν γε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περι-
30βολὴν τῆς κτήσεως ἀποκέκλεικεν. οὐδ' αὐτοῖς ἀποτετάφρευκε τὴν σωτηρίαν, εἴ γε δύναιντο καὶ βούλοιντο ὑποκύπτειν τοῦ θεοῦ ταῖς ἐντολαῖς καὶ τῶν προσκαίρων προτιμῷεν τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καὶ βλέποιεν πρὸς τὸν κύριον ἀτενεῖ τῷ βλέμματι, καθάπερ

*) 2 Corinth. 4, 18. **) Marc. 10, 31.

εἰς ἀγαθοῦ κυβερνήτου νεῦμα δεδορκότες, τί βούλε-
ται, τί προστάσσει, τί σημαίνει, τί δίδωσι τοῖς αὐ-
τοῦ ναύταις τὸ σύνθημα, ποῖ καὶ πόθεν τὸν ὅρμον
ἐπαγγέλλεται. τί γὰρ ἀδικεῖ τις, εἰ προσέχων τὴν
5 γνώμην καὶ φειδόμενος πρὸ τῆς πίστεως βίον ἱκανὸν
συνελέξατο; ἢ καὶ τὸ τούτου μᾶλλον ἀνέγκλητον,
εἰ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν νέμοντος εἰς οἶ-
κον τοιούτων ἀνθρώπων εἰσῳκίσθη καὶ γένος ἀμφι-
λαφὲς, τοῖς χρήμασιν ἰσχῦον καὶ τῷ πλούτῳ κρα-
10 τοῦν; εἰ γὰρ διὰ τὴν ἀκούσιον ἐν πλούτῳ γένεσιν
ἀπελήλατο ζωῆς, ἀδικεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ γεινα-
μένου θεοῦ, πρόσκαιρον μὲν ἡδυπαθείας κατηξιω-
μένος, ἀϊδίου δὲ ζωῆς ἀπεστερημένος. τί δὲ ὅλως
πλοῦτον ἐχρῆν ἐκ γῆς ἀνατεῖλαί ποτε, εἰ χορηγὸς
15 καὶ πρόξενός ἐστι θανάτου; ἀλλ' εἰ δύναταί τις ἐν-
δοτέρω τῶν ὑπαρχόντων κάμπτειν τῆς ἐξουσίας καὶ
μέτρια φρονεῖν καὶ σωφρονεῖν καὶ θεὸν μόνον ζητεῖν
καὶ θεὸν ἀναπνεῖν καὶ θεῷ συμπολιτεύεσθαι, πτω-
χὸς οὗτος παρέστηκε ταῖς ἐντολαῖς, ἐλεύθερος, ἀήτ-
20 τητος, ἄνοσος, ἄτρωτος ὑπὸ χρημάτων, εἰ δὲ μή,
„θᾶττον κάμηλος διὰ βελόνης εἰσελεύσεται ἢ ὁ τοι-
οῦτος πλούσιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ παρε-
λεύσεται" *). σημαινέτω μὲν οὖν τι καὶ ὑψηλό-
τερον ἡ κάμηλος διὰ στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης
25 φθάνουσα τὸν πλούσιον, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχῶν καὶ
θεολογίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ σωτῆρος ὑπάρ-
χει μαθεῖν.

§. 27. Οὐ μὴν ἀλλὰ τό γε φαινόμενον πρῶτον
καὶ δι' ὃ λέλεκται τῆς παραβολῆς παρεχέσθω. δι-
30 δασκέτω τοὺς εὐποροῦντας ὡς οὐκ ἀμελητέον τῆς
ἑαυτῶν σωτηρίας ὡς ἤδη προκατεγνωσμένοις οὐδὲ
καταποντιστέον αὖ πάλιν τὸν πλοῦτον οὔτε καταδι- P.
καστέον ὡς τῆς ζωῆς ἐπίβουλον καὶ πολέμιον, ἀλλὰ 951.
μαθητέον, τίνα τρόπον καὶ πῶς πλούτῳ χρηστέον Pott.

*) Marc. 10, 25.

καὶ τὴν ζωὴν κτητέον. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἐκ παντὸς
ἀπόλλυταί τις, ὅτι πλουτεῖ δεδιὼς οὔτε ἐκ παντὸς
σώζεται θαρρῶν καὶ πιστεύων ὡς σωθήσεται φέρε
σκεπτέον ἥντινα τὴν ἐλπίδα αὐτοῖς ὁ σωτὴρ ὑπογρά-
5φει, καὶ πῶς ἂν τὸ μὲν ἀνέλπιστον ἐχέγγυον γένοιτο,
τὸ δὲ ἐλπισθὲν εἰς κτῆσιν ἀφίκοιτο. φησὶν οὖν ὁ
διδάσκαλος τίς ἡ μεγίστη τῶν ἐντολῶν ἠρωτημένος·
„ἀγαπήσεις τὸν κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυ-
χῆ σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου" *), ταύτης
10μείζω μηδεμίαν ἐντολὴν εἶναι, καὶ μάλα εἰκότως.
καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πρώτου καὶ περὶ τοῦ μεγίστου
παρήγγελται αὐτοῦ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι᾽ οὗ καὶ
γέγονε καὶ ἔστι τὰ πάντα καὶ εἰς ὃν τὰ σωζόμενα
πάλιν ἐπανέρχεται. ὑπὸ τούτου τοίνυν προαγαπη-
15θέντας καὶ τοῦ γενέσθαι τυχόντας οὐχ ὅσιον ἄλλο
τι πρεσβύτερον ἄγειν καὶ τιμιώτερον, ἐκτίνοντας μό-
νην τὴν χάριν ταύτην μικρὰν ἐπὶ μεγίστοις, ἄλλο δὲ
μηδ᾽ ὁτιοῦν ἔχοντας ἀνενδεεῖ καὶ τελείῳ θεῷ πρὸς
ἀμοιβὴν ἐπινοῆσαι, αὐτῷ δὲ τῷ ἀγαπᾷν τὸν πατέρα
20εἰς οἰκείαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἀφθαρσίαν κομιζομένους.
Ὅσον γὰρ ἀγαπᾷ τις τὸν θεόν, τοσούτῳ καὶ πλέον
ἐνδοτέρω τοῦ θεοῦ παραδύεται.

§. 28. Δευτέραν δὲ τάξει καὶ οὐδέν τι μικρο-
τέραν ταύτης εἶναι λέγει τὸ „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
25σου ὡς σεαυτόν" **)· οὐκοῦν τὸν θεὸν ὑπὲρ σεαυ-
τόν. πυνθανομένου δὲ τοῦ προσδιαλεγομένου, „τίς
ἐστί μου πλησίον" ***); οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον Ἰου-
δαίοις προωρίσατο τὸν πρὸς αἵματος οὐδὲ τὸν πολί-
την οὐδὲ τὸν προσήλυτον οὐδὲ τὸν ὁμοίως περιτε-
35τμημένον οὐδὲ τὸν ἑνὶ καὶ ταὐτῷ νόμῳ χρώμενον,
ἀλλὰ ἄνωθεν καταβαίνοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἄγει
τῷ λόγῳ τινὰ εἰς Ἱεριχὼ καὶ τοῦτον δείκνυσιν ὑπὸ
λῃστῶν συγκεκεντημένον, ἐρριμμένον ἡμιθνῆτα ἐπὶ

*) Matth. 12, 36 — 38. **) Ibid. 22, 39.
***) Luc. 10, 29.

τῆς ὁδοῦ, ὑπὸ ἱερέως παροδευόμενον, ὑπὸ Λευΐτου παρορώμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ Σαμαρίτου τοῦ ἐξωνειδισμένου καὶ ἀφωρισμένου κατελεούμενον. ὃς οὐχὶ κατὰ τύχην ὡς ἐκεῖνοι παρῆλθον, ἀλλ' ἧκεν ἐσκευ-
5ασμένος. ὧν κινδυνεύων ἐδεῖτο, οἶνον, ἔλαιον, ἐπιδέσμους, κτῆνος, μισθὸν τῷ πανδοχεῖ, τὸν μὲν ἤδη διδόμενον, τὸν δὲ προσυπισχνούμενον. „τίς", ἔφη, „τούτων γέγονε πλησίον τῷ τὰ δεινὰ παθόντι"; τοῦ δὲ ἀποκρινομένου· „ὁ τὸν ἔλεον πρὸς αὐτὸν ἐπιδει-
10ξάμενος· καὶ σὺ τοίνυν πορευθεὶς οὕτω ποίει" *), ὡς τῆς ἀγάπης βλαστανούσης εὐποιΐαν.

§. 29. Ἐν ἀμφοτέραις μὲν οὖν ταῖς ἐντολαῖς ἀγάπην εἰσηγεῖται, τάξει δ' αὐτὴν διῄρηκε καὶ ὅπου μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγάπης ἀνάπτει τῷ θεῷ, ὅπου
15δὲ τὰ δευτερεῖα νέμει τῷ πλησίον. τίς δ' ἂν ἄλλος εἴη πλὴν αὐτὸς ὁ σωτήρ; ἢ τίς μᾶλλον ἡμᾶς ἐλεήσας ἐκείνου τοὺς ὑπὸ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους ὀλίγου τεθανατωμένους τοῖς πολλοῖς τραύμασι, φόβοις, ἐπιθυμίαις, ὀργαῖς, λύπαις, ἀπάταις, ἡδο-
20ναῖς; τούτων δὲ τῶν τραυμάτων μόνος ἰατρὸς Ἰησοῦς, ἐκκόπτων ἄρδην τὰ πάθη πρόρριζα, οὐχ ὥσπερ ὁ νόμος ψιλὰ τὰ ἀποτελέσματα, τοὺς καρποὺς τῶν πονηρῶν φυτῶν, ἀλλὰ τὴν ἀξίνην τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὰς ῥίζας τῆς κακίας προσαγαγών.
25οὗτος ὁ τὸν οἶνον τὸ αἷμα τῆς ἀμπέλου τῆς Δαβὶδ ἐκχέας ἡμῶν ἐπὶ τὰς τετρωμένας ψυχάς, ὁ τὸ ἐκ σπλάγχνων πατρὸς ἔλαιον προσενεγκὼν καὶ ἐπιδαψιλευόμενος, οὗτος ὁ τοὺς τῆς ὑγείας καὶ σωτηρίας δεσμοὺς ἀλύτους ἐπιδείξας, ἀγάπην, πίστιν, ἐλπίδα,
30οὗτος ὁ διακονεῖν ἀγγέλους καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἡμῖν ἐπιτάξας ἐπὶ μεγάλῳ μισθῷ, διότι καὶ αὐτοὶ ἐλευθερωθήσονται ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ. τοῦτον οὖν ἀγαπᾶν ἴσα χρὴ τῷ θεῷ. ἀγαπᾷ δὲ

P. 952. Pott.

*) Luc. 10, 36 sqq.

Χριστὸν Ἰησοῦν ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῶν καὶ φυλάσσων αὐτοῦ τὰς ἐντολάς. „οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοὶ κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός ἐμοῦ" *). καὶ „τί με λέγετε, κύριε, κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω" **); καὶ „ὑμεῖς μακάριοι οἱ ὁρῶντες καὶ ἀκούοντες, ἃ μήτε δίκαιοι μήτε προφῆται" ***), ἐὰν ποιῆτε ἃ λέγω.

§. 30. Πρῶτος μὲν οὖν οὗτός ἐστιν ὁ Χρι-10στὸν ἀγαπῶν, δεύτερος δὲ ὁ τοὺς εἰς ἐκεῖνον πεπιστευκότας τιμῶν καὶ περιέπων. ὃ γὰρ ἄν τις εἰς μαθητὴν ἐργάσηται, τοῦτο εἰς ἑαυτὸν ὁ κύριος ἐκδέχεται καὶ πᾶν ἑαυτοῦ ποιεῖται. „δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμέ-15νην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν, καὶ ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς ἤμην καὶ ἐνεδύσατέ με, ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρός με. τότε ἀποκριθή-20σονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ εἴδομέν σε ξένον καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; ἢ πότε σε εἴδομεν ἀσθενοῦντα καὶ ἐπεσκεψάμεθα; ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρός σε; 25ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε" †). πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τοὺς ταῦτα μὴ παρασχόντας· „ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν 30ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε" ††). καὶ ἀλλαχοῦ· „ὁ ὑμᾶς δεχόμενος ἐμὲ δέχεται, ὁ ὑμᾶς μὴ δεχόμενος ἐμὲ ἀθετεῖ" †††).

---

*) Ioann. 14, 23. Matth. 7, 21. **) Luc. 6, 40.
***) Matth. 13, 23. †) Ibid. 26, 34 sqq.
††) Ibidem. †††) Ibid. 10, Luc. 10, 16

§. 31. Τούτους καὶ τέκνα καὶ παιδία καὶ
νήπια καὶ φίλους ὀνομάζει, καὶ μικροὺς ἐνθάδε
ὡς πρὸς τὸ μέλλον ἄνω μέγεθος αὐτῶν, „μὴ κατα-
φρονήσητε" λέγων „ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων, τού- P.
5των γὰρ οἱ ἄγγελοι διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσ- 953.
ωπον τοῦ πατρός μου ἐν οὐρανοῖς" *). καὶ ἑτέ- Pott.
ρωθι· „μὴ φοβεῖσθε τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὑμῖν γὰρ
ηὐδόκησεν ὁ πατὴρ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν" **)
τῶν οὐρανῶν. κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ μεγίστου ἐν
10γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου τὸν ἐλάχιστον ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστι τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν
εἶναι μείζω λέγει. Καὶ πάλιν· „ὁ δεχόμενος δίκαιον
ἢ προφήτην εἰς ὄνομα δικαίου ἢ προφήτου τὸν ἐκεί-
νων μισθὸν λήψεται, ὁ δὲ μαθητὴν ποτίσας εἰς
15ὄνομα μαθητοῦ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, τὸν μι-
σθὸν οὐκ ἀπολέσει" ***). οὐκοῦν οὗτος μόνος ὁ
μισθὸς οὐκ ἀπολλύμενός ἐστι. καὶ αὖθις· „ποιή-
σατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα
ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκη-
20νάς" †). φύσει μὲν ἅπασαν κτῆσιν, ἣν αὐτός τις
ἐφ' ἑαυτοῦ κέκτηται, ὡς ἰδίαν οὖσαν ἀποφαίνων,
ἐκ δὲ ταύτης τῆς ἀδικίας ἐνὸν καὶ πρᾶγμα δίκαιον
ἐργάσασθαι καὶ σωτήριον, ἀναπαῦσαί τινα τῶν ἐχόν-
των αἰώνιον σκηνὴν παρὰ τῷ πατρί. ὅρα πρῶτον
25μὲν, ὡς οὐκ ἀπαιτεῖσθαί σε κεκέλευκεν οὐδ' ἐνοχλεῖ-
σθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸν ζητεῖν τοὺς εὖ πεισο-
μένους ἀξίους τε ὄντας τοῦ σωτῆρος μαθητάς. κα-
λὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τοῦ ἀποστόλου λόγος· „ἱλαρὸν
γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός" ††), χαίροντα τῷ διδό-
30ναι καὶ μὴ φειδόμενον, ὡς σπείροντα, ἵνα οὕτω καὶ
θηρίσῃ, δίχα γογγυσμοῦ καὶ διακρίσεως καὶ λύπης
καὶ κοινωνοῦντα, ὅπερ ἐστὶν εὐεργεσία καθαρά.

*) Matth. 18, 10. **) Luc. 12, 32. Matth. 11, 11.
***) Matth. 10, 41. †) Luc. 16, 9.
††) 2 Corinth. 9, 7.

κρείττων δ' ἐστὶ τούτου ὁ τῷ κυρίῳ λελεγμένος ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, „παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου" *). θεοῦ γὰρ ὄντως ἡ τοιαύτη φιλοδωρεά, οὑτοσὶ δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ ἅπασάν ἐστι θεότητα· μηδ' αἰτεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸς ἀναζητεῖν, ὅστις ἄξιος εὖ παθεῖν.

§. 32. Ἔπειτα τηλικοῦτον μισθὸν ὁρίσαι τῆς κοινωνίας αἰώνιον σκηνήν· ὢ καλῆς ἐμπορίας, ὢ θείας ἀγορᾶς. ὠνεῖται χρημάτων τις ἀφθαρσίαν καὶ δοὺς 10τὰ διολλύμενα τοῦ κόσμου μονὴν τούτων αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς ἀντιλαμβάνει. πλεῦσον ἐπὶ ταύτην, ἂν σωφρονῇς, τὴν πανήγυριν, ὦ πλούσιε, κἂν δέῃ, περίελθε τὴν ὅλην, μὴ φείσῃ κινδύνων καὶ πόνων, ἵν' ἐνταῦθα βασιλείαν οὐράνιον ἀγοράσῃς. Τί σε 15λίθοι διαφανεῖς καὶ σμάραγδοι τοσοῦτον εὐφραίνουσι καὶ οἰκία τροφὴ πυρὸς ἢ χρόνου παίγνιον ἢ σεισμοῦ πάρεργον ἢ ὕβρισμα τυράννου; ἐπιθύμησον ἐν οὐρανοῖς οἰκῆσαι καὶ βασιλεῦσαι μετὰ θεοῦ, ταύτην σοὶ τὴν βασιλείαν ἄνθρωπος δώσει θεὸν ἀπομιμούμε-20νος, ἐνταῦθα μικρὰ λαβὼν ἐκεῖ δι' ὅλων αἰώνων σύνοικόν σε ποιήσεται. ἱκέτευσον ἵνα λάβῃ, σπεῦσον, ἀγωνίασον, φοβήθητι μή σε ἀτιμάσῃ, οὐ γὰρ κεκέλευσται λαβεῖν, ἀλλά σε παρασχεῖν. οὐ μὴν οὐδ' εἶπεν ὁ κύριος· δὸς ἢ παράσχες ἢ εὐεργέτη-25σον ἢ βοήθησον· „φίλον δὲ ποίησαι" **); ὁ δὲ φίλος οὐκ ἐκ μιᾶς δόσεως, ἀλλὰ συνουσίας μακρᾶς, οὐδὲ γὰρ ἡ πίστις οὐδὲ ἡ ἀγάπη οὐδὲ ἡ καρτερία μιᾶς ἡμέρας, ἀλλ' „ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται" ***).

P. 954. Pott.

30 §. 33. Πῶς οὖν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα δίδωσι; δώσω γὰρ οὐ μόνον τοῖς φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις τῶν φίλων. καὶ τίς οὗτός ἐστιν ὁ φίλος τοῦ θεοῦ; σὺ μὲν μὴ κρίνε τίς ἄξιος ἢ τίς ἀνάξιος, ἐνδέχεται γάρ σε διαμαρτεῖν περὶ τὴν δόξαν. ὡς ἐν

*) Luc. 6, 30. **) Ibid. 16, 9. ***) Matth. 10, 22.

ἀμφιβόλῳ δὲ τῆς ἀγνοίας, ἄμεινον καὶ τοὺς ἀνα-
ξίους εὖ ποιεῖν διὰ τοὺς ἀξίους ἢ φυλασσομένους
τοὺς ἧσσον ἀγαθοὺς μηδὲ τοῖς σπουδαίοις περιπε-
σεῖν. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ φείδεσθαι καὶ προσποιεῖσθαι
5δοκιμάζειν τοὺς εὐλόγως ἢ μὴ τευξομένους ἐνδέχε-
ταί σε καὶ θεοφιλῶν ἀμελῆσαι τινῶν, οὗ τὸ ἐπιτί-
μιον κόλασις ἔμπυρος αἰώνιος; ἐκ δὲ τοῦ προΐεσθαι
πᾶσιν ἑξῆς τοῖς χρῄζουσιν ἀνάγκη πάντως εὑρεῖν
τινὰ καὶ τῶν σῶσαι παρὰ θεῷ δυναμένων. „μὴ
10κρίνε" τοίνυν, „ἵνα μὴ κριθῇς, ᾧ μέτρῳ μετρεῖς,
τούτῳ καὶ ἀντιμετρηθήσεταί σοι. μέτρον καλὸν πε-
πιεσμένον καὶ σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον ἀπο-
δοθήσεταί σοι" *). πᾶσιν ἄνοιξον τὰ σπλάγχνα τοῖς
τοῦ θεοῦ μαθηταῖς ἀπογεγραμμένοις, μὴ πρὸς σῶμα
15ἀπιδὼν ὑπερόπτως, μὴ πρὸς ἡλικίαν, ἀμελῶς δια-
τεθείς μηδ' εἴ τις ἀκτήμων ἢ δυσείμων ἢ δυσειδὴς
ἢ ἀσθενὴς φαίνεται, πρὸς τοῦτο τῇ ψυχῇ δυσχερά-
νῃς καὶ ἀποστραφῇς. σχῆμα τοῦτ' ἔστιν ἔξωθεν
ἡμῖν περιβεβλημένον τῆς εἰς κόσμον παρόδου πρό-
20φασις, ἵνα εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο παιδευτήριον εἰσελ-
θεῖν δυνηθῶμεν· ἀλλ' ἔνδον ὁ κρυπτὸς ἐνοικεῖ πα-
τὴρ καὶ ὁ τούτου παῖς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανὼν
καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστάς.

§. 34. Τοῦτο τὸ σχῆμα βλεπόμενον ἐξαπατᾷ
25τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον, ὁ γὰρ ἐντὸς πλοῦ-
τος, τὸ κάλλος, αὐτοῖς ἀθέατός ἐστι. καὶ μαίνον-
ται περὶ τὸ σαρκίον, οὗ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσθε-
νοῦς, τῶν ἔνδον ὄντες τυφλοὶ κτημάτων, οὐκ ἐπι-
στάμενοι πηλίκον τινὰ „θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνῳ
30σκεύει" **) βαστάζομεν, δυνάμει θεοῦ πατρὸς καὶ
αἵματι θεοῦ παιδὸς καὶ δρόσῳ πνεύματος ἁγίου πε-
ριτετειχισμένον. ἀλλὰ σύ γε μὴ ἐξαπατηθῇς ὁ γε-
γευμένος ἀληθείας, καὶ κατηξιωμένος τῆς μεγάλης
λυτρώσεως, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις

*) Matth. 7, 1. Luc. 6, 38. **) 2 Corinth. 4, 7.

σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄοπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόργητον, ἀμίαντον, γέροντας θεοσεβεῖς, P. ὀρφανοὺς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὡπλισμένας, 955. ἄνδρας ἀγάπῃ κεκοσμένους. τοιούτους κτῆσαι τῷ Pott. 5σῷ πλούτῳ καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους, ὧν στρατηγεῖ θεὸς, δι' οὓς καὶ ναῦς βαπτιζομένη κουφίζεται, μόναις ἁγίων εὐχαῖς κυβερνωμένη καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται χειρῶν ἐπιβολαῖς διωκομένη καὶ προσβολὴ λῃστῶν ἀφοπλίζεται, εὐχαῖς εὐ-10σεβέσι σκυλευομένη καὶ δαιμόνων βία θραύεται προστάγμασι συντόνοις ἐλεγχομένη ἐν ἔργοις.

§. 35. Οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες βέβαιοι, οὐδεὶς ἀργὸς, οὐδεὶς ἀχρεῖος. ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαί σε δύναται παρὰ θεοῦ, ὁ δὲ παραμυθήσασθαι 15κάμνοντα, ὁ δὲ δακρῦσαι καὶ στενάξαι συμπαθῶς ὑπὲρ σου πρὸς τὸν κύριον τῶν ὅλων, ὁ δὲ διδάξαι τι τῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν χρησίμων, ὁ δὲ νουθετῆσαι μετὰ παῤῥησίας, ὁ δὲ συμβουλεῦσαι μετ' εὐνοίας, πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδόλως, ἀφόβως, 20ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. ὦ γλυκεῖα θεραπεία φιλούντων, ὦ μακάριοι διακονίαι θαῤῥούντων, ὦ πίστις εἰλικρινὴς θεὸν μόνον δεδιότων, ὦ λόγων ἀλήθεια παρὰ τοῖς ψεύσασθαι μὴ δυναμένοις, ὦ κάλλος ἔργων παρὰ τοῖς θεῷ διακονεῖν πε-25πεισμένοις, πείθειν θεὸν, ἀρέσκειν θεῷ, οὐ σαρκὸς τῆς σῆς ἅπτεσθαι, λαλεῖν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐν σοὶ κατοικοῦντι.

§. 39. Πάντες οὖν οἱ πιστοὶ καλοὶ καὶ θεοπρεπεῖς καὶ τῆς προσηγορίας ἄξιοι, ἣν ὥσπερ διά-30δημα περίκεινται. οὐ μὴν ἀλλ' εἰσὶν ἤδη τινὲς καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκλεκτότεροι, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίσημοι πρὸς ὅρμον τινὰ ἐκ τοῦ κλύδωνος τοῦ κόσμου νεωλκοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἐπανάγοντες ἐπ' ἀσφαλὲς, οὐ βουλόμενοι δοκεῖν ἅγιοι, κἂν εἴπῃ 35τις, αἰσχυνόμενοι, ἐν βάθει γνώμης ἀποκρύπτοντες τὰ ἀνεκλάλητα μυστήρια, καὶ τὴν αὑτῶν εὐγένειαν

ὑπερηφανοῦντες ἐν κόσμῳ βλέπεσθαι, οὓς ὁ λόγος „φῶς τοῦ κόσμου" καὶ „ἅλας τῆς γῆς" *) καλεῖ. τοῦτ' ἔστι τὸ σπέρμα εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις θεοῦ καὶ τέκνον αὐτοῦ γνήσιον καὶ κληρονόμον, ὥσπερ ἐπί 5τινα ξενιτείαν ἐνταῦθα πεμπόμενον ὑπὸ μεγάλης οἰκονομίας καὶ ἀναλογίας τοῦ πατρὸς, δι' οὗ καὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἀφανῆ τοῦ κόσμου δεδημιούργηται· τὰ μὲν εἰς δουλείαν, τὰ δὲ εἰς ἄσκησιν, τὰ δὲ εἰς μάθησιν αὐτῷ, καὶ πάντα μέχρις ἂν ἐνταῦθα τὸ 10σπέρμα μένῃ συνέχεται, καὶ συναχθέντος αὐτοῦ ταῦτα τάχιστα λυθήσεται. P.

§. 37. Τί γὰρ ἔτι δεῖ θεῷ τὰ τῆς ἀγάπης 956. μυστήρια; καὶ τότε ἐποπτεύσεις τὸν κόλπον τοῦ πα- Pott. τρὸς, ὃν ὁ μονογενὴς υἱὸς θεὸς μόνος ἐξηγήσατο. 15ἔστι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀγάπη καὶ δι' ἀγάπην ἡμῖν ἐθηράθη καὶ τὸ μὲν ἄρρητον αὐτοῦ πατὴρ, τὸ δὲ ἡμῖν συμπαθὲς γέγονε μήτηρ. ἀγαπήσας ὁ πατὴρ ἐθηράθη καὶ τούτου μέγα σημεῖον, ὃν αὐτὸς ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ὁ τεχθεὶς ἐξ ἀγάπης καρπὸς 20ἀγάπη. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατῆλθε, διὰ τοῦτο ἄνθρωπον ἐνέδυ, διὰ τοῦτο τὰ ἀνθρώπων ἑκὼν ἔπαθεν, ἵνα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οὓς ἠγάπησε μετρηθεὶς, ἡμᾶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀντιμετρήσῃ καὶ μέλλων σπένδεσθαι καὶ λύτρον ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς καινὴν 25ἡμῖν διαθήκην καταλιμπάνει. ἀγάπην ὑμῖν δίδωμι τὴν ἐμήν. τίς δέ ἐστιν αὕτη καὶ πόση; ὑπὲρ ἡμῶν ἑκάστου κατέθηκε τὴν ψυχὴν τὴν ἀνταξίαν τῶν ὅλων, ταύτην ἡμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀνταπαιτεῖ. εἰ δὲ τὰς ψυχὰς ὀφείλομεν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοιαύτην τὴν 30συνθήκην πρὸς τὸν σωτῆρα ἀνθωμολογησάμεθα, ἔτι τὰ τοῦ κόσμου, τὰ πτωχὰ καὶ ἀλλότρια καὶ παραρρέοντα καθείρξομεν ταμιευόμενοι; ἀλλήλων ἀποκλείσομεν, ἃ μετὰ μικρὸν ἕξει τὸ πῦρ; θείως γε καὶ ἐπιπόνως ὁ Ἰωάννης· „ὁ μὴ φιλῶν", φησὶ, „τὸν

*) Matth. 5, 13. 14.

ἀδελφὸν ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ" *), σπέρμα τοῦ Καΐν, θρέμμα τοῦ διαβόλου, θεοῦ σπλάγχνον οὐκ ἔχει, ἐλπίδα κρειττόνων οὐκ ἔχει, ἄσπορός ἐστιν, ἄγονός ἐστιν, οὐκ ἔστι κλῆμα τῆς ἀεὶ ζώσης ὑπερουρανίας 5ἀμπέλου, ἐκκόπτεται, τὸ πῦρ ἄθρουν ἀναμένει.

§. 38. Σὺ δὲ μάθε τὴν καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν, ἣν δείκνυσι Παῦλος ἐπὶ σωτηρίαν· „ἡ ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς οὐ ζητεῖ" **), ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκκέχυται· περὶ τοῦτον ἐπτόηται, περὶ τοῦτον σωφρόνως 10μαίνεται. „ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, ἡ τελεία ἀγάπη ἐκβάλλει τὸν φόβον, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἐπιχαίρει τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει, προφη-15τεῖαι καταργοῦνται, γλῶσσαι παύονται, ἰάσεις ἐπὶ γῆς καταλείπονται, μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, μείζων δὲ ἐν τούτοις ἡ ἀγάπη" ***). καὶ δικαίως, πίστις μὲν γὰρ ἀπέρχεται, ὅταν αὐτοψίᾳ πεισθῶμεν ἰδόντες θεὸν, καὶ ἐλπὶς ἀφανίζεται τῶν 20ἐλπισθέντων, ἀγάπη δὲ εἰς πλήρωμα συνέρχεται καὶ μᾶλλον αὔξεται τῶν τελείων παραδοθέντων. ἐὰν ταύτην ἐμβάληταί τις τῇ ψυχῇ, δύναται κἂν ἐν ἁμαρτήμασιν ᾖ γεγεννημένος κἂν πολλὰ τῶν κεκωλυμένων εἰργασμένος, αὐξήσας τὴν ἀγάπην καὶ με-25τάνοιαν καθαρὰν λαβὼν ἀναμαχέσασθαι τὰ ἐπταισμένα. μήτε γὰρ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσίν σοι καὶ ἀπόνοιαν καταλελείφθω, εἰ καὶ τὸν πλούσιον μάθοις ὅστις ἐστὶν ὁ χώραν ἐν οὐρανοῖς οὐκ ἔχων καί τινα τρόπον τοῖς οὖσι χρώμενος. P. 957. Pott.

30 §. 39. Ἂν τις τό τε ἐπίρρητον τοῦ πλούτου καὶ χαλεπὸν εἰς ζωὴν διαφύγοι καὶ δύναιτο τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαύρασθαι, εἴη δὲ τετυχηκὼς ἢ

---

*) 1 Ioann. 3, 14. **) 1 Corinth. 12, 32 et 13, 5.
***) 1 Petr. 4, 8. 1 Ioann. 4, 18. 1 Corinth. 13, 4.

δι᾽ ἄγνοιαν ἢ περίστασιν ἀκούσιον μετὰ τὴν σφρα-
γῖδα καὶ τὴν λύτρωσιν περιπετὴς τισιν ἁμαρτή-
μασιν ἢ παραπτώμασιν, ὡς ὑπανηνέχθαι τέλεον·
οὗτος οὐ κατεψήφισται παντάπασιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ.
5 παντὶ γὰρ τῷ μετ᾽ ἀληθείας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
ἐπιστρέψαντι πρὸς τὸν θεὸν ἀνεῴγασιν αἱ θύραι
καὶ δέχεται τρισάσμενος πατὴρ υἱὸν ἀληθῶς μετα-
νοοῦντα. ἡ δὲ ἀληθινὴ μετάνοια τὸ μηκέτι τοῖς αὐ-
τοῖς ἔνοχον εἶναι, ἀλλὰ ἄρδην ἐκριζῶσαι τῆς ψυ-
10 χῆς ἐφ᾽ οἷς ἑαυτοῦ κατέγνω θάνατον ἁμαρτήμασι.
τούτων γὰρ ἀναιρεθέντων αὖθις εἰς σὲ θεὸς εἰσοι-
κισθήσεται. μεγάλην γάρ φησι καὶ ἀνυπέρβλητον *)
εἶναι χαρὰν καὶ ἑορτὴν ἐν οὐρανοῖς τῷ πατρὶ καὶ
τοῖς ἀγγέλοις ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέψαντος καὶ
15 μετανοήσαντος. διὸ καὶ κέκραγεν· „ἔλεον θέλω καὶ
οὐ θυσίαν· οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρ-
τωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν· κἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι
ὑμῶν ὡς φοινικοῦν ἔριον, ὡς χιόνα λευκανῶ, κἂν
μελάντερον τοῦ σκότους, ὡς ἔριον λευκὸν ἐκνίψας
20 ποιήσω" **). θεῷ γὰρ μόνῳ δυνατὸν ἄφεσιν ἁμαρ-
τιῶν παρασχέσθαι καὶ μὴ λογίσασθαι παραπτώματα,
ὅπου γε καὶ ἡμῖν παρακελεύεται τῆς ἡμέρας ἑκάστης
ὁ κύριος ἀφιέναι τοῖς ἀδελφοῖς ***) μετανοοῦσιν.
εἰ δὲ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες †) ἴσμεν ἀγαθὰ δόματα
25 διδόναι, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ
ἀγαθὸς πατὴρ πάσης παρακλήσεως, ὁ πολυεύσπλαγ-
χνος καὶ πολυέλεος πέφυκε μακροθυμεῖν, τοὺς ἐπι-
στρέψαντας περιμένειν; ἐπιστρέψαι δέ ἐστιν ὄντως
τὸ ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων παύσασθαι καὶ μηκέτι
30 βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω.

§. 40. Τῶν μὲν οὖν προγεγενημένων θεὸς δί-
δωσιν ἄφεσιν, τῶν δὲ ἐπιόντων αὐτὸς ἕκαστος ἑαυ-

---

*) Luc. 15, 2. **) Hos. 6, 6. Matth. 9, 13. Ezech. 18, 23. Iesai. 1, 18. Luc. 5, 21.
***) Matth. 6, 14. †) Luc. 11, 13.

τῷ. καὶ τοῦτ' ἔστι μεταγνῶναι τὸ καταγνῶναι τῶν παρῳχημένων καὶ αἰτήσασθαι τούτων ἀμνηστίαν παρὰ πατρὸς, ὃς μόνος τῶν ἁπάντων οἷός τέ ἐστιν ἄπρακτα ποιῆσαι τὰ πεπραγμένα, ἐλέῳ τῷ 5παρ' αὐτοῦ καὶ δρόσῳ πνεύματος ἀπαλείψας τὰ προημαρτημένα. „ἐφ' οἷς γὰρ ἂν εὕρω ὑμᾶς", φησὶν, „ἐπὶ τούτοις καὶ κρινῶ καὶ παρ' ἕκαστα βοᾷ τὸ τέλος πάντων. ὥστε καὶ τῷ τὰ μέγιστα εὖ πεποιηκότι κατὰ τὸν βίον, ἐπὶ δὲ τοῦ τέλους ἐξο-10κείλαντι πρὸς κακίαν, ἀνόητοι πάντες οἱ πρόσθεν πόνοι, ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ δράματος ἐξάθλῳ γενομένῳ· τῷ δὲ χεῖρον καὶ ἐπισεσυρμένως βιώσαντι πρότερον ἔστιν ὕστερον μετανοήσαντι πολλοῦ χρόνου πολιτείαν πονηρὰν ἐκνικῆσαι τῷ μετὰ 15τὴν μετάνοιαν χρόνῳ. ἀκριβείας δὲ δεῖ πολλῆς, ὥσπερ τοῖς μακρᾷ νόσῳ πεπονηκόσι σώμασι διαίτης χρεία καὶ προσοχῆς πλείονος. ὁ κλέπτης ἄφεσιν βούλει λαβεῖν; μηκέτι κλέπτε· ὁ μοιχεύσας μηκέτι πυρούσθω· ὁ πορνεύσας λοιπὸν ἁγνευέτω· ὁ ἁρ-20πάσας ἀποδίδου καὶ προσαποδίδου· ὁ ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον· ὁ ἐπίορκος μηκέτι ὄμνυε, καὶ τὰ ἄλλα πάθη σύντεμε, ὀργὴν, ἐπιθυμίαν, λύπην, φόβον, ἵνα εὑρεθῇς ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἀντίδικον *) ἐνταῦθα διαλελύσθαι φθάνων. ἔστι 25μὲν οὖν ἀδύνατον ἴσως, ἀθρόως ἀποκόψαι πάθη σύντροφα, ἀλλὰ μετὰ θεοῦ δυνάμεως καὶ ἀνθρωπείας ἱκεσίας καὶ ἀδελφῶν βοηθείας καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ συνεχοῦς μελέτης κατορθοῦνται.

P. 958. Pott.

30 §. 41. Διὸ δεῖ πάντως σε τὸν σοβαρὸν καὶ δυνατὸν καὶ πλούσιον ἐπιστήσασθαι ἑαυτῷ τινὰ ἄνθρωπον θεοῦ καθάπερ ἀλείπτην καὶ κυβερνήτην. αἰδοῦ κἂν ἕνα, φοβοῦ κἂν ἕνα, μελέτησον ἀκούειν κἂν ἑνὸς παρρησιαζομένου καὶ στύφοντος ἅμα καὶ

*) Matth. 5, 14.

θεραπεύοντος. οὐδὲ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς συμφέρει τὸν ἀεὶ χρόνον ἀκολάστοις μένειν, ἀλλὰ καὶ δακρῦσαι καὶ δηχθῆναί ποτε ὑπὲρ τῆς ὑγιείας τῆς πλείονος. οὕτω καὶ ψυχῇ διηνεκοῦς ἡδονῆς οὐδὲν ὀλεθριώτερον,
5ἀποτυφλοῦται γὰρ ἀπὸ τῆς τήξεως, ἐὰν ἀκίνητος τῷ παρρησιαζομένῳ διαμείνῃ λόγῳ. τοῦτον καὶ ὀργισθέντα φοβήθητι, καὶ στενάξαντα λυπήθητι καὶ ὀργὴν παύοντα αἰδέσθητι, καὶ κόλασιν παραιτουμένῳ φθάσον. οὗτος ὑπὲρ σοῦ πολλὰς νύκτας
10ἀγρυπνησάτω, πρεσβεύων ὑπὲρ σοῦ πρὸς θεὸν, καὶ λιτανείαις συνήθεσι μαγεύων τὸν πατέρα, οὐ γὰρ ἀντέχει τοῖς τέκνοις αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα δεομένοις. δεήσεται δὲ καθαρῶς ὑπὸ σοῦ προτιμώμενος ὡς ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ μηδὲν ὑπό σου λυπούμενος,
15ἀλλ' ὑπέρ σου. τοῦτό ἐστι μετάνοια ἀνυπόκριτος. „θεὸς οὐ μυκτηρίζεται" *) οὐδὲ προσέχει κενοῖς ῥήμασι· μόνος γὰρ ἀνακρίνει μυελοὺς καὶ νεφροὺς καρδίας καὶ τῶν ἐν πυρὶ κατακούει καὶ τῶν ἐν κοιλίᾳ κήτους ἱκετευόντων ἐξακούει καὶ πᾶσιν ἐγγύς
20ἐστι τοῖς πιστεύουσι καὶ πόρρω τοῖς ἀθέοις, ἂν μὴ μετανοήσωσιν.

§. 42. Ἵνα δὲ ἔτι θαρρῇς, οὕτω μετανοήσας ἀληθῶς, ὅτι σοὶ μένει σωτηρίας ἐλπὶς ἀξιόχρεως, ἄκουσον μῦθον, οὐ μῦθον, ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ Ἰωάννου τοῦ P.
25ἀποστόλου παραδεδομένον καὶ μνήμῃ πεφυλαγμέ-959. νον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος ἀπὸ Pott. τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ
30ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπου δὲ κλήρῳ, ἕνα γέ τινα κληρώσων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων. ἐλθὼν οὖν καὶ ἐπί τινα τῶν οὐ μακρὰν πόλεων, ἧς καὶ τοὔνομα λέγουσιν ἔνιοι, καὶ τὰ ἄλλα ἀναπαύσας τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπὶ πᾶσι τῷ καθεστῶτι

*) Galat. 6, 7.

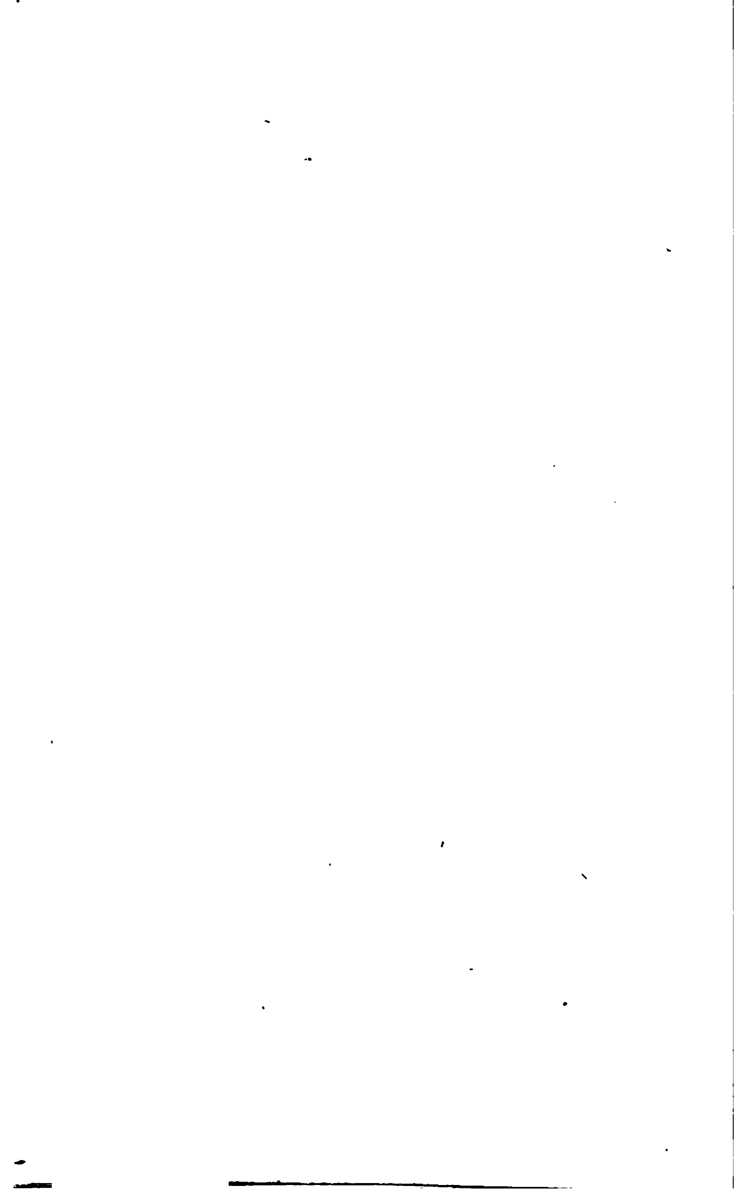
προσβλέψας ἐπισκόπῳ, νεανίσκον ἱκανὸν τῷ σώματι
καὶ τὴν ὄψιν ἀστεῖον καὶ θερμὸν τὴν ψυχὴν ἰδών,
‚τοῦτον᾽, ἔφη, ‚σοὶ παρατίθεμαι μετὰ πάσης σπου-
δῆς, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος.
5 τοῦ δὲ δεχομένου καὶ πάνθ᾽ ὑπισχνουμένου καὶ πά-
λιν τὰ αὐτὰ διετείλατο καὶ διεμαρτύρατο. καὶ ὁ
μὲν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν
οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον ἔτρεφε, συνεῖχεν,
ἔθαλπε, τὸ τελευταῖον ἐφώτισε καὶ μετὰ τοῦτο ὑφῆκε
10 τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ
τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα
τοῦ κυρίου. τῷ δὲ ἀνέσεως πρὸ ὥρας λαβομένῳ
προσφθείρονταί τινες ἥλικες ἀργοί, ἐθάδες κακῶν καὶ
πρῶτον μὲν δι᾽ ἑστιάσεων πολλῶν πολυτελῶν αὐτὸν
15 ὑπάγονται, εἶτά που καὶ νύκτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν ἐξιόν-
τες συνεπάγονται, εἶτά τι καὶ μεῖζον συμπράττειν
ἠξίουν. ὁ δὲ κατ᾽ ὀλίγον προσειθίζετο καὶ διὰ μέ-
γεθος φύσεως ἐκστὰς ὥσπερ ἄστομος καὶ εὔρωστος
ἵππος ὀρθῆς ὁδοῦ καὶ τὸν χαλινὸν ἐνδακὼν μειζό-
20 νως κατὰ τῶν βαράθρων ἐφέρετο, ἀπογνοὺς δὲ τε-
λέως τὴν ἐν θεῷ σωτηρίαν οὐδὲν ἔτι μικρὸν διε-
νοεῖτο, ἀλλὰ μέγα τι πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπό-
λωλεν, ἴσα τοῖς ἄλλοις παθεῖν ἠξίου. αὐτοὺς δὲ
τούτους ἀναλαβὼν καὶ λῃστήριον συγκροτήσας, ἕτοι-
25 μος λῄσταρχος ἦν βιαιότατος, μιαιφονώτατος, χαλε-
πώτατος. χρόνος ἐν μέσῳ, καί τινος ἐπιπεσούσης
χρείας ἀνακαλοῦσι τὸν Ἰωάννην. ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ
ἄλλα ὧν χάριν ἧκε κατεστήσατο, ‚ἄγε δή᾽, ἔφη,
‚ὦ ἐπίσκοπε, τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν
30 ἐγώ τε καὶ ὁ σωτήρ σοι παρακατατεθέμεθα ἐπὶ τῆς
ἐκκλησίας, ἧς προκαθέζῃ, μάρτυρος᾽. ὁ δὲ τὸ μὲν
πρῶτον ἐξεπλάγη χρήματα οἰόμενος ἅπερ οὐκ ἔλαβεν
συκοφαντεῖσθαι καὶ οὔτε πιστεύειν εἶχεν οὔτε ἀπι- P.
στεῖν Ἰωάννῃ, ὡς δέ, ‚τὸν νεανίσκον᾽, εἶπεν, 960.
35 ‚ἀπαιτῶ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ᾽, στενάξας Pott.
κάτωθεν ὁ πρεσβύτης καί τι καὶ ἐπιδακρύσας· ‚ἐκεῖ-

νός", ἔφη, „τέθνηκε", „πῶς καὶ τίνα θάνατον;" „θεῷ
τέθνηκεν", εἶπεν· „ἀπέβη γὰρ πονηρὸς καὶ ἐξώλης
καὶ τὸ κεφάλαιον λῃστὴς καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας
τὸ ὄρος κατείληφε μεθ' ὁμοίου στρατιωτικοῦ". κα-
5 ταῤῥηξάμενος οὖν τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστολος καὶ μετὰ
μεγάλης οἰμωγῆς πληξάμενος τὴν κεφαλήν· „καλόν
γε", ἔφη, „φύλακα τῆς τἀδελφοῦ ψυχῆς κατέλιπον,
ἀλλ' ἵππος ἤδη μοι παρέστω καὶ ἡγεμὼν γινέσθω
μοί τις τῆς ὁδοῦ". ἤλαυνεν ὥσπερ εἶχεν αὐτόθεν
10 ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ
τῆς προφυλακῆς τῶν λῃστῶν ἁλίσκεται μήτε φεύ-
γων μήτε παραιτούμενος, ἀλλὰ βοῶν· „ἐπὶ τοῦτ'
ἐλήλυθα, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀναγάγετέ με". ὃς
τέως ὥσπερ ὥπλιστο, ἀνέμενεν, ὡς δὲ προσιόντα
15 ἐγνώρισε τὸν Ἰωάννην, εἰς φυγὴν αἰδεσθεὶς ἐτράπετο.
ὁ δὲ ἐδίωκεν ἀνὰ κράτος, ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας
τῆς ἑαυτοῦ κεκραγώς· „τί με φεύγεις, τέκνον, τὸν
σαυτοῦ πατέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν
με, τέκνον, μὴ φοβοῦ, ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα· ἐγὼ
20 Χριστῷ δώσω λόγον ὑπὲρ σοῦ· ἂν δέῃ, τὸν σὸν
θάνατον ἑκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν,
ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω τὴν ἐμήν· στῆθι,
πίστευσον, Χριστός με ἀπέστειλεν". ὁ δὲ ἀκούσας
πρῶτον μὲν ἔστη κάτω βλέπων, εἶτα ἔῤῥιψε τὰ ὅπλα,
25 εἶτα τρέμων ἔκλαε πικρῶς, προσελθόντα δὲ τὸν γέ-
ροντα περιέλαβεν ἀπολογούμενος ταῖς οἰμωγαῖς ὡς
ἐδύνατο, καὶ τοῖς δάκρυσι βαπτιζόμενος ἐκ δευτέρου,
μόνην ἀποκρύπτων τὴν δεξιάν. ὁ δὲ ἐγγυώμενος
ἐπομνύων ὡς ἄφεσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ σωτῆρος εὕ-
30 ρηται δεόμενος, γονυπετῶν, αὐτὴν τὴν δεξιὰν ὡς
ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαρμένην καταφιλῶν ἐπὶ τὴν
ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε. καὶ δαψιλέσι μὲν εὐχαῖς ἐξαι-
τούμενος, συνεχέσι δὲ νηστείαις συναγωνιζόμενος,
ποικίλαις δὲ σειρῆσι λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν
35 γνώμην, οὐ πρότερον ἀπῆλθεν, ὥς φασι, πρὶν αὐ-
τὸν ἀποκατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ, διδοὺς μέγα παρά-

δειγμα μετανοίας ἀληθινῆς καὶ μέγα γνώρισμα παλιγγενεσίας, τρόπαιον ἀναστάσεως βλεπομένης· ὅταν ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, οἱ ἄγγελοι τοὺς ἀληθῶς μετανοοῦντας δέξωνται εἰς ἐπουρανίους σκηνὰς φαιδρῶς γεγηθότες, ὑμνοῦντες, ἀνοιγνύντες τοὺς οὐρανούς. πρὸ δὲ πάντων αὐτὸς ὁ σωτὴρ προαπαντᾷ δεξιούμενος, φῶς ὀρέγων ἄσκιον, ἄπαυστον, ὁδηγῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατρὸς, εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πιστευέτω καὶ ταῦτά τις καὶ θεοῦ μαθηταῖς, καὶ ἐγγυητῇ θεῷ, προφητείαις, εὐαγγελίοις, λόγοις ἀποστολικοῖς, τούτοις συζῶν καὶ τὰ ὦτα ὑπέχων, καὶ τὰ ἔργα ἀσκῶν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐξόδου τὸ τέλος καὶ τὴν ἐπίδειξιν τῶν δογμάτων ὄψεται. ὁ γὰρ ἐνταῦθα τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας προσιέμενος οὐ μετανοήσει τότε ἡνίκα ἂν καταλίπῃ τὸ σῶμα, οὐδὲ καταισχυνθήσεται, τὸν σωτῆρα προσιόντα μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ στρατείας ἰδών, οὐ δέδιε τὸ πῦρ. εἰ δέ τις αἱρεῖται μένειν καὶ ἐξαμαρτάνειν ἑκάστοτε ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς καὶ τὴν ἐνταῦθα τρυφὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς προτιμᾷ καὶ διδόντος τοῦ σωτῆρος ἄφεσιν ἀποστρέφεται, μήτε τὸν θεὸν ἔτι μήτε τὸν πλοῦτον μήτε τὸ προπεσεῖν αἰτιάσθω, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν ἑκουσίως ἀπολλυμένην. τῷ δὲ ἐπιβλέποντι τὴν σωτηρίαν καὶ ποθοῦντι καὶ μετὰ ἀναιδείας καὶ βίας αἰτοῦντι παρέξει τὴν ἀληθινὴν κάθαρσιν καὶ τὴν ἄτρεπτον ζωὴν ὁ πατὴρ ὁ ἀγαθὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ᾧ διὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ζώντων καὶ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη δόξα, τιμὴ, κράτος, αἰώνιος μεγαλειότης καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

P. 961. Pott.

3 2044 023 290 745

